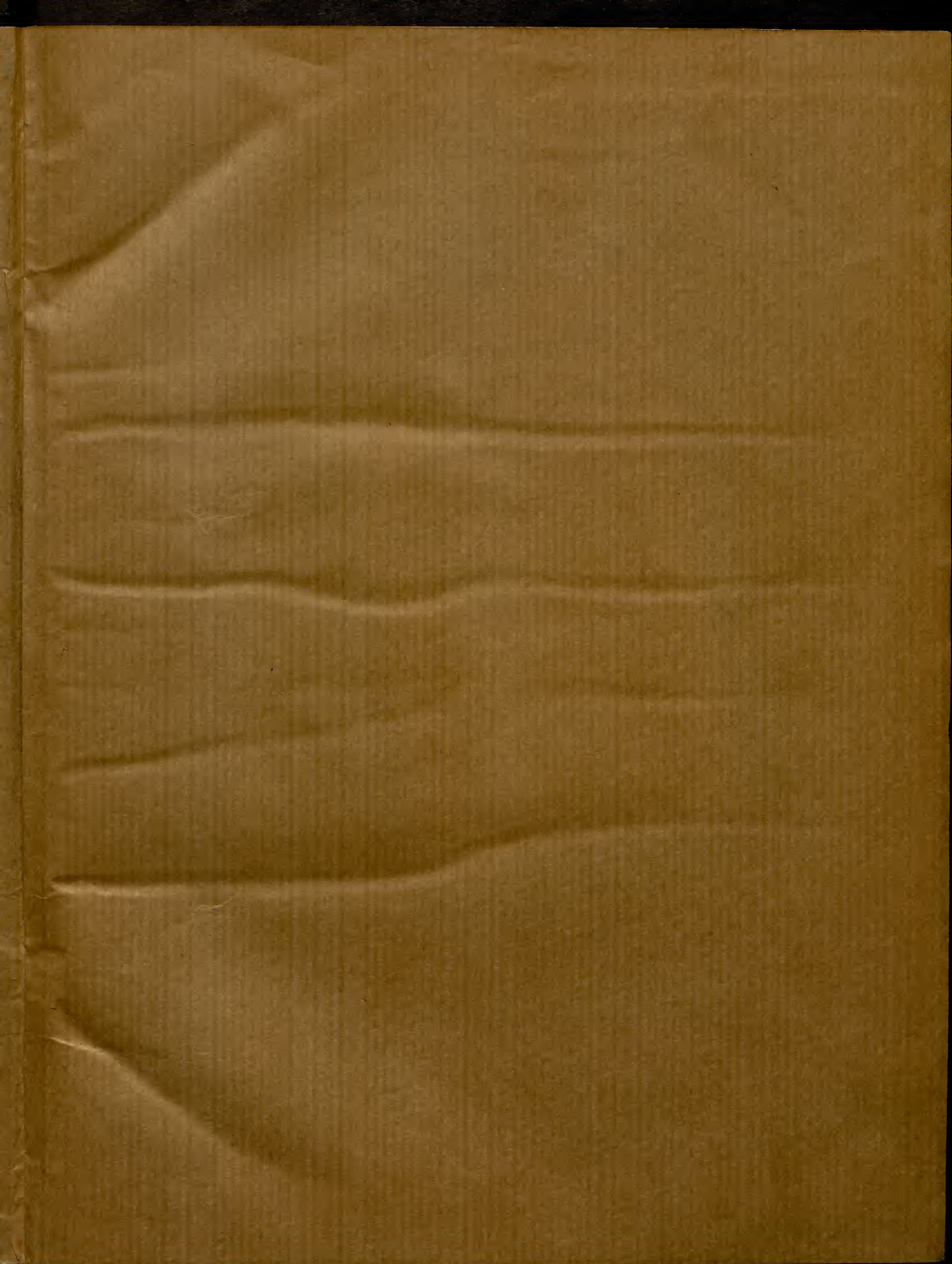

2329

6-XI-5

ՓԻՏԱԿ

ՇԱԲԱԹ ԱԹԵՐԹ

Դիտակը Չարեգաբքի օրերը պիտի հրատարակուի :
Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Նան Արի
յարկ քիւ 5.

Տարեկան զին երեք Մէհիս ռ. 60
Վեցամսեայ մեկուկէս » » 30
Հասը փր. 30

Ա. ՏԱՐԻ

Թ Ի Ի 1

1870 ՄԱՐՏ 23

Ա.Զ.Դ

Դիտակ Շաբաթաթերթին առաջին թիւը հրատարակելուն հետ պատշաճ կը համարինք Նորին որդեգրած սկզբունքներն ալ հանդերձ իւր պայմաններովն Արդոյ հասարակութեան հաղորդել : Ինչպէս որ մեր Յայտարարութեան մէջ նշանակած էինք, Դիտակը իրեն յատուկ նպատակ պիտի ունենայ հասարակաց օգուտը . ուստի իր սկզբունքն ալ հիմնեալ պիտի ըլլայ Նոյն կէտին վրայ, Մեր էջերը բաց պիտի ըլլան այն ամէն տեսակ նիւթերու, խնդրոյ և լուրերու, որ հասարակութեան օգտակար և շահաւոր են : Ամենայնիւ զգոյշ պիտի ըլլանք ու և է անձի կամ ժողովրդեան հետ կռիւ և հակառակութիւն ընել : Անայն և կուսակցական հակառակահոգի վէճերու մէջ թէ և պիտի-չմտնենք, սակայն օրինաւոր և մարդավարական վիճաբանութիւնը պարտականութիւններնէս մէկը կը ճանաչեմք :

Ամէն բանի մէջ մեր արբաղան պարտքը կը ճանչնանք ճշմարտութիւնը, միայն ճշմարտու-

թիւնը, խօսիլ և սովորեցնել, քանզի քաջ համոզուած ենք որ չկայ բարիք, չկայ օրհնութիւն, չկայ իրական յառաջադիմութիւն, միով բանիւ, չկայ փրկութիւն արտաքոյ ճշմարտութեան . և այս կը կոչենք տիեզերական իրողութիւն մը : — Սուրբ տրա զոռա ճշմարտութեամբ քու : , ըսաւ իւր վերջին աղօթքին մէջ աշխարհիս մեծ Բարեբարը : — Թէ որ աշխարհ իր ներկայ խանդարեալ ու թշուառ վիճակէն երբէք պիտի զերծանի, թէ որ ներկայ մահադուշակ ահաբիւ անկումէն երբէք պիտի վերականգնի ու մարդկութեան արարչագործ կատարելութիւնները պերտին զգենու, այս ուղորմութիւնը մի միայն ճշմարտութեան միջոցով պիտի ըլլայ իրեն : Թէ որ կուզես մարդը իր թշուառութեանը մէջ ամրապնդել, անիկայ ճշմարտութեան վրայ կոյր և տգէտ պահէ : Հիները եթէ մեզի պէս լոյս և գիտութիւն ունեցած ըլլային՝ բնութեան օրինացը մէջ պահուած այն մեծ և սքանչելագործ ճշմարտութեանցը վրայ, այս օրուան օրս մեր փայլած

բաղմատեսակ դիւրութիւններէն և հանգըստութիւններէն զուրկ և անմխիթար մնացած չէին ըլլար: Ենթադրուի է որ ճշմարտութեան մէջ որքան յառաջ երթանք, կամ ուրիշ խօսքով, որքան շատ ճշմարտութիւններ սովորինք և հասկնանք, այնքան աւելի երջանիկ և բարեյաշիւ կ'ըլլանք:

Քննադատութեան մէջ ամենայն հաւատարմութեամբ պիտի ջանանք միայն մէկ հասարակաց չափ մը ունենալ կամ պահել: Գործքերուն բարոյական ծանրութիւնը օրէնքէն կը փափաքինք ստուգել և որոշել, և ոչ թէ անձէն: Կը խորշինք անձին նայելով դատաստան ընելու մարդահաճոյական եպերելի և վատ սկզբունքէն:

Արդարեւ սիրելի է մեզ և պարտականութիւն, ամէն կարգի և ամէն աստիճանի անձանց հետ սիրով և յարգանք վարուիլ, իւրաքանչիւրին սեպհական պատուոյն և արժանաւորութեանը համեմատ. սակայն կ'ըզուշանանք շահասիրական դիտումներով նոյնք մարդահաճոյութեան հետ շփոթելու փորձութենէ: Կը բաղձանք անաշու լինել խմբագրական քննադատութիւններնու մէջ:

Մեր պարտքը պիտի ըլլայ հսկել և պաշտպանել անհատից և ժողովրդոց իրաւունքներն ու արածնութիւնները բարոյապէս, և հատարակաց անեանք բերել անոնց դէմ եղած բռնաբարումներն ու զրկողութիւնները, միշտ ջանալով և աշխատելով որ իրաւունք և հատուցում ըլլայ զրկեալին ու վնասուածին:

Իբրեւ հաւատարիմ հպատակ Օսմանեան կառավարութեան, պիտի ջանանք կայսերական հրամանաւ սահմանեալ և հաստատեալ տպագրական օրէնքները պահել:

Արդ առ Դիտակն ուղղեալ հրատարակելի որ և է գրութիւնք կամ նամակ՝ որ հոս նշանակեալ սկզբանց հակառակ ոգի և նիւթ կը պարունակեն, մէկ դիւ կը թողուին, նոյնպէս ալ ստորագրութիւններն անձանթ թողուած նամակներն ու գրութիւնները կը մերժուին ու չեն ընդունուիր:

Պէտք է որոշ դիտանք թէ ո՛վ է գրողը և

ուրիշ գրուած է: Փօստայի ծախքերն անշուշտ վճարուած ըլլալու են, եթէ ոչ ետ կը ձգուին:

Ա Ձ Գ

Աս բառը տեսակ տեսակ առումներով զործածուած է ու կը գործածուի: Տարբեր տարբեր սերունդներէ բաղկացեալ ժողովուրդ մը, որ մէկ բաղաբական իշխանութեան մը ներքեւ հպատակեալ է, Ազգ կը կոչուի. ինչպէս Ամերիկացի ազգ, Անգղիացի ազգ և Գաղղիացի ազգ, ևն: Նոյնպէս մէկ ատենի կամ դարու մէջ ապրող տարբեր ցեղերն ալ մէկանց ազգ կանուանենք և այլն: Բայց իր յատուկ և նախնական իմաստն է ընտանիք մը կամ ժողովուրդ մը, որ մէկ գիտցուած նախահօրմէ մը սերեալ է. ինչպէս՝ մարդկային Ազգ կը կոչենք մարդկային մեծ ընտանիքը մէկ նախահօրէ մը սերեալ ըլլալուն համար, այն է Ազամէ: Ահա այս իմաստով, այս նշանակութեամբ է որ մեր ազգն ալ Հայկեան կամ Հայ Ազգ անուանեալ է, որ է ասել նա սերեալ է ի Հայկայ, որ էր Նոյ նահապետի որդւոյն Յաբեթի թոռան Թորգոմայ որդին: Ուրեմն ասկէ կը հասկցուի որ ազգայնութիւնը անձին մէջ բան մըն է, և իր գոյութիւնը արեանը մէջ ունի. չկրնար Հայ մը իր հայութիւնը մերկանալ ու ես Հայ չեմ ըսել, ան բանը իր կարողութեանը մէջ չէ: Հայ մը կրնայ իր լեզուն մոռնալ և ուրիշ մը սովորիլ ու խօսիլ, կրնայ իր կրօնքը փոխել և ուրիշ մը դաւանիլ՝ իր անձնական համոզմամբ, բայց չըկրնար իր երակներուն մէջէն Հայկեան արիւնը փոխել: Հայը Հայ ծնած է և դարձեալ Հայ պիտի մեռնի, ուրիշ բան չըկրնար ըլլալ. Լատինածէս ըրէ անիկայ, Լատինադաւան ըրէ. Կաթոլիկ ըրէ, Բողոքական ըրէ, ինչ կուգես ըրէ, ինքը դարձեալ Հայկայ որդի Հայ է:

Եթէ աս մեծ ճշմարտութիւնը բոլոր մեր ազգայինք լաւ հասկնան և ըմբռնեն, տարակոյս չունինք որ ազգերնուս նիւթական և բարոյական վիճակը մեծ ու զգալի փոփոխութիւն պիտի կրէ:

Յուսանք որ այս նիւթիս վրայ ուրիշ անգամ նորէն խօսելու առիթ պիտի ունենանք:

ՊԱՊԻՆ ԱՆՍԻԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ո՛ր է մարդու մը համար անսխալ է ըսելը՝ սեւին ճերմակ ըսելու չափ անտեղի է։ Հաստատալ չգար մարդուս թէ ասանկ խորհուրդ մը մարդոց միտքէն երբէք պիտի անցնէր։

Այսու ամենայնիւ կը տեսնենք այսօրուան օրս Եկեղեցական համագումար բարձրաստիճան և տաղանդաւոր եկեղեցականներէ բաղկացեալ ընդհանուր Սինոդ մը՝ գումարեալ ի Հռովմ, հրաւիրանօք Պիոս Թ՝ ծայրագոյն Քահանայապետի, վճռել և սահմանել այսպիսի այլանդակ և հոգեկործան վարդապետութիւն մը, վարդապետութիւն մը՝ որ մարդկութեան անարդանք և կրօնի կործանում կը բերէ։

Պարզապէս խօսելով՝ մենք ոչ միայն չենք հաւատար ասանկ մտացածին միւսք և հոգեկորոյս վարդապետութեան մը, այլ և կը բողոքենք անոր դէմ՝ յանուն Աւետարանի և յանուն քրիստոնէութեան։ Ինչ ըսել է և ինչ կը նշանակէ տասն և իններորդ դարու արեւին պայծառացեալ ճառագայթներուն առջին՝ Եւրոպիոյ կէդրոնը նստիլ, և ընդդէմ ամէն բանաւոր և զգայական վկայութեանց, ընդդէմ ամէն փորձառութեան և ընդդէմ ամէն ստուգութեանց, անվնաս և յայտնի համարձակ ըսել և հաստատել թէ՛ խաւարը լոյս է։ անմեկներ լի քաջութիւն, ձեռնարկութիւն մը՝ որ միջին դարերուն մէջ անգամ յաջողութիւն չէ կրցեր գտնել։ Պիոս Թ՝ ինքզինքը անսխալ գլուխ եկեղեցւոյ հաստատել և հրատարակել կուզէ այնպիսի վայրկեան մը՝ երբ ամենէն աններելի և ամենէն ծանր սխալմունքները բոլոր աշխարհի առջև գործելու մէջ և գործելու վրայ է։

Կարդա՛ Հռովմ գումարեալ Տիեզերական կոչուած Ժողովոյն նկատմամբ եղած հրատարակութիւնները։ Կարդա՛ Սրբեւեան Կաթողիկ եկեղեցեաց խնդրոյն վերաբերեալ արարքներն և դարձուածքները լրագրաց մէջ։

Կարդա՛ վերջապէս Առաքելական նուիրակ Թիմոս Սրբեպիսկոպոս Բլուխի ձեռամբ 1870

մարտ 2/14 հրատարակեալ Սրբազան Քահանայապետի կոնդակը, որոց ամենուն մէջ պայծառ կը տեսնես Եկեղեցւոյ գլուխ անսխալ Քահանայապետի մեծ մեծ և անմարսելի սխալմունքները։

— Ամերիգայի պատկերազարդ Հարփորու լրագիրը այսպէս կը նկարագրէ և կը ներկայացընէ Պիոս Թ՝ Հռովմայ Քահանայապետին Տիեզերական Համագումար Ժողովոյն ձեռամբ կատարել աշխատած նպատակին նկատմամբ։ Ծոգեկառք մը՝ որուն առջևի պատահարդել գործընթին ճակատը Յառաջադիմութիւն փորագրեալ և անոր ներքեւէն յառաջ ցցուած անկիւնաւոր տափակ երկաթին վրայ՝ որ ճամբուն մէջ պատահած արդեւնները մէկդի ընելու յատկացեալ է, Տասնեկներորդ դար, իր ուժգին ու լեցուն արագութեամբ կը վազէ։ Պապն ալ կորացեալ դիրքով մը երկաթուղոյն ճամբուն վրայ երեսը դէպ ի շոգեկառքը հովանոյ մը բացեր դէմ բռնէր է, վրան ԱՆՍԻԱԼՈՒԹԻՒՆ գրուած։ որպէս թէ այդ հովանոցով պիտի կեցընէ և ետ մղէ տասնեկներորդ դարու յառաջադիմական Ծոգեկառքը։

ՍՐԲԱԶՆԱՅԵԱԼ ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հասունեան խնդիրը վերջապէս ամէն ինչ վախճան որ ունենայ, դատը Հասունեանք վաստկին կամ Հակահասունեանք, Ազգերնիս այս առիթով արդէն մեծ բան մը ստուգիւ շահեցաւ երեւելի և նշանաւոր օգուտ մը ունեցաւ որ ուրիշ կերպով զրեթէ անհնար էր ձեռք բերել։ Պապականութեան տուրքակին մէջի երեսը մասնաւորիւ երևան ելաւ։ Այլ ևս ինչ մը անկ անկ ըսելներով մտքերը շրացընելու բնաւ տեղի չմնաց, դիմակները վար առնըւեցան, Բորբականտայի վերջնական դիտումները բացէ՛ր բաց առջևնիս դրուեցան։ Այսուհետեւ մեր կողմանէ շփոթում և տարակուսանքներ յայտնելու և նոցունց կողմանէ բացատրութիւններ տալու ամենևին հարկ չմնաց։ Աւտայը Հազըղէթ կոչուած նոր լրագրոյն Բորբականտայի բերանէ յառա-

ջաբանը, և Առաքելական նուիրակ՝ Բլիումի ձեռամբ 1870 մարտ 21-4 հրատարակեալ բահանա-
յապետական կոնդակը՝ ամէն բան լիովին պարզե-
ցին և բացը հանեցին: Կաթողիկ ըլլալ, Հռովմայ
զահին հնազանդիլ ըսելը՝ հոգւով, մարմնով ու
արեամբ Պապին իշխանութեանը գերի ըլլալ կը
նշանակէնը՝ ասկէ աւելի պարզ և որոշ կերպիւ չէր
կրնար բացատրուիլ, ինչ որ ըրած են վերոյիշեալ
երկու գրութիւններն: Մեր ազգային եղբարք ի-
րենց եկեղեցական իրաւունքներն կը վաստեն և կը
վնասեն, իսկ Մըրբազան Պապն անոնց՝ « Դուք
եկեղեցի անգամ չէք, կըսէ, ուր մնաց իրաւունք և
ձայն ունենալ եկեղեցւոյ մէջ: Ո՛ր Հայ արդեօք
առանց սոսկումի կրցաւ կարդալ կոնդակին մէջի
հետեւեալ տողերը:

« Վերջապէս աշխարհականաց դասն իւր չափուն
մէջ մնայ, և ոչ կերպով մը եկեղեցական բաներու
միջամուխ ըլլայ: Եկեղեցւոյ մէջ անոնց գործն է
սովորիլ և ոչ թէ սովորեցնել, հովուիլ և ոչ թէ հով-
ուել, և Եկեղեցւոյն Աստուծոյ ոչինչ երբէք այնքան
մեծասակար եղած է. ուստի և Սուրբ Հարցմէ և
նաև Տիեզերական ժողովներէն ոչինչ երբէք այն-
պէս հերքուած է՝ որչափ աշխարհականաց եկեղե-
ցական գործերու միջամտութիւնը և եկեղեցական
Կարգաւորութեան մէջ նետուիլը: »

Ընթերցողք Թող բաղդատեն անսխալ Քահանա-
յապետին առ խօսքերը՝ իւր առաջին նախորդ Պետ-
րոսի և այլ Առաքելոց խօսքերուն և գործքերուն
հետ: Գործք Բ. 15—26: 2. 1—7: ԺԱ. 1—18:
ԺԵ. 4—22, 23. ևն, ևն:

Արդարև վիճ մեծ է ի մէջ երկնցունց. նոքա յար-
գեն և պատուեն գհաւատացեալս իբրև Աստուծոյ
եկեղեցին և դաւանին ինքզինքնին պաշտօնեայք
Բանին և ծառայք ու ապաստորք հօտին Քրիստո-
սի, իսկ սա կոչի Տէր և Գլուխ հօտին, տիրէ և
հրամայէ բացարձակ և անպայման իշխանութեամբ
և սեփականէ ինքեան զամենայն իրաւունս եկեղե-
ցական գործոց:

Եւ արդ այժմ կատարեալ ու անկասկած ճշտու-
թեամբ գիտենք, և չհաւատացողներուն ալ մատով
կրնանք ցուցնել թէ՛ Պապականութեան կամ Բրո-
բականտայի վերջնական նպատակը՝ Ազգերնուս

մէջ ու բոլոր աշխարհի մէջ ճիշդ ինչ է: Թերևս ըս-
տի թէ՛ ինչու, միթէ մենք և մեր նախնիքները յա-
ռաջագոյն չէինք գիտեր, ու անոնց դէմ շարունակ
բողոքներ չէինք կարդար, թէ ասոնց միտքը հաւա-
տոյ տարածում չէ՛ ինչպէս որ կը կեղծեն, այլ
զմեզ Լաթինացեալ է: Հիմա նոր հասկցանք, նոր
սովորեցանք: Այո՛, շատ աղէկ գիտէինք, Ազգերնիս
բնաւ մէկ ատեն մը միամիտ չեղաւ անոնց նպա-
տակին ու ընծացքին վրայ. ամէն ատեն կասկած
կը յայտնէր և ընդդիմութիւններ կը ցուցնէր, և
ան ալ Պապականութիւնը ազգերնուս մէջ մուտք
գտած ըոպէէն սկսելով: Բայց ճիշդ թափանսու-
թիւնը հնարեց այս բանիս առաջին առնուլ սրբազ-
նացեալ դաւաճանութիւնով մը:

« Ո՛չ, ըսաւ, մի երկնչիք մենք զձեզ Լատինացընել
չենք ուզեր. դուք կատարելապէս ազատ էք ձեր Լու-
սաւորչաւանդ արեւելեան ծէսերն ու սովորութիւն-
ները ունենալ և պահել. ունիք ձեր եկեղեցական
յաստուածուստ շնորհեալ յատուկ իրաւունքներն
ու իրաւասութիւններն, զորս Սուրբ Ս. Թոմար ձեզի
չզրանար. դուք Հայ էք ու Հայ պիտի մնաք ձեր
արեւելեան արարողութիւններովն ու պաշտամունք-
ներովը՝ (լուելեայն) ցորչալի որ հաւատքի և կաթու-
ղիկէ միութեան չեն հակառակիր: Կաթողիկէ և
Առաքելական եկեղեցւոյն յարեւնուդ և անոր հետ
միանալուդ մէջ ձեզմէ պահանջեալ միակ պայմանն
է ընդունիլ և դաւանիլ զՄըրբազան Քահանայա-
պետը մեր Գլուխ ընդհանուր եկեղեցւոյ: Այսպէս
ծածկեցին և սքօղեցին իրենց բուն դիտումները,
յարմարագոյն առ իծով մը կրկին յառաջ տանելու
հանցատուն յուսով. քանզի աղէկ հասկցան և հա-
մոզուեցան որ, եթէ առ կէտը սնդիլու ըլլան՝ ար-
դէն ճանկերնուն մէջ ինկած որսը ձեռքէ պիտի
ելնէ. որովհետեւ Հայուն կրօնական զգացմանցը և
համոզումներուն ազդեցութիւն բանեցընել, դիւրին
է, բայց ազգայնութիւնը ուրացընել խիստ դժ-
ուար, գրեթէ անհնար:

Այսպէսով շահեցան մերազնեայց ոմանց սիր-
տերը, որք միամտաբար հաւանեցան և համոզ-
ուեցան, թէ պապականութիւնը մեր ազգայնու-
թեանը հետ գործք չունի, մեզ մեր աստուածատուր
իրաւունքներէն ու արտօնութիւններէն չզրկէր,

մենք մեր արևելեան ծէսերն ու սովորութիւնները պահելու ազատ ենք՝ Քահանայապետական Աթոռին հայրախնամ հովանաւորութեանը տակ։ Եւ ահա այսու տեսութեամբ և համոզումովն էր որ այն ամենադառն նեղութեանց և դժուարութեանց սիրով և կամաւ տանիլ յանձն առին . և վերջապէս ալ արժանացան զատ ժողովուրդ մը ձեանալ Օսմանեան կառավարութեան ներքեւ Պատրիարքական առանձին վարչութիւնով մը։

Բայց իրաց այս վիճակը Բրօքականտայի՝ և նոյն իսկ Սրբազան Քահանայապետին աչքին ծանր փուշ մի էր, աս եղածը զուտ և հարազատ պապականութիւն չէր, Հայերը ճշդիւ կաթողիկ չեղան, այլ յաւէտ կաթողիկոց, իսկ իրօք կաթողիկ ընելու համար պէտք էր Հայութեան արիւնն ու զգացումը հիմնովին ճնշել և բառնալ անոնց սիրտերէն։ Հասուն գերապայծառն իր վրայ առաւ աս պաշտօնը, ինձմէ գիտցիք, ըսաւ, աս գործը ու ճամբայ ելաւ, բայց ծանր կերպիւ սխալեցաւ իր հաշիւներուն մէջ, եղած հասունցած կարծած գործը, — դեռ խակէն խակ է եղեր, — Փռանկացեալ կարծած ժողովուրդը, Թորգամայ տան ամենահարազատ որդիքն են եղեր դեռ։ Եւ ուստի քսանհինգ տարուան անխոնջ ջանքերէն և վատասկներէն ետքը, իր այս նոր շարժումները ուրիշ բանի չժառայեց, ուրիշ օգուտ ու արդիւնք չունեցաւ, բայց միայն մերկապարանոց ընել այն ճիգովիմահնար, դժոխային դաւադրութիւնը, զոր նշանակեցինք վերը։

ՅՈՎ. ՆԱՆ ԵՒ ՀԱՍՈՒՆ

Ու անիկայ ըսաւ անոնց. Ձիս վերցուցէք, ու զիս ծովը նետեցէք. եւ ծովը ձեզմէ պիտի դադարի. քանզի ես գիտեմ որ աս մեծ փոթորիկը իմ պատճառովս ձեր վրայ եղաւ. աստուծոյ Դիրք Մար. Յովն. Ա. 12.

Թէ որ Հասուն գերապայծառն անկեղծ և ճշմարիտ Պաշտօնեայ մի էր Բանին, Թէ որ ինքն էր արդեամբ և ճշմարտապէս ինչ որ իր կրած պաշտօնեական բարձր տիտղոսները կը նշանակեն, եւ Թէ էր Հովիւ և Տեսուչ Հօտին Բրիստոսի, ինչո՞ւ

ուրեմն չըսաւ և տակաւին չըսէր Աստուծոյ այն խոնարհ և հաւատարիմ ծառային՝ Յովնանու պէս վերոյ գրեալ խօսքերը. « Ձիս վերցուցէք, և զիս ծովը նետեցէք »։ Երբ յայտ յանդիման կը տեսնէ իւր ժողովուրդը խռովութեանց փրացեալ ահագին ալիքներուն մատնեալ դէպ ի կործանում և խորտակում կը դիմէ, ոչ այլ ինչ՝ այլ ուղղապէս իր պատճառաւը։ Ինչպէս կեցեր հանդիսատես կը լինի սա պառակտմանց և կործանման ահռելի տեսարանին, որ ի վերուստ հոգիները ի կեանս առաջնորդելու պաշտօնն ունիլ կը կեղծէ։ Կրցնաւ Եհովային երկիւղը հոգիին մէջ կրող Յովնան Հասունի ըրածն ընել, որ ամբողջ ժողովրդեան ներկայ և ապագայ բաղդը իւր սքանչելասիրութեանն ու փառասիրութեանը այսպէս անխնայ զոհ կընէ առանց իւր սրբակրօն խղճին վրայ փոշիի չափ ծանրութիւն զգալու։ Ունի Հասունի այս վարմունքն ու ընթացքները ամենսիրօք համաձայնութիւն մը այն հրահանգութեանց, զոր ընկալան Առաքեալը ի Տեսունէ։ Այս հարցմանց պատասխանները՝ կը խոստանանք յաջորդ Թիւերնուս մէջ տալ։

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՕԳՈՒՏ

Պարոն մը ընտանեկան գործածութեան համար կարի գործիք մը գնելու նպատակաւ խանութ մը կը մտնէ, ուր բազում տեսակ գործիքներ ի ցոյց դրուած էին յաճախորդներուն ընտրութեանը համար։ Կը հաւնի մէկ հատը և տակարկութեան կը մտնէ. խանութպանը մեծ մեծ զովեստներ կը կարգայ գործիքին տեսքին, գեղեցկութեանը և փառաւորութեանը վրայ։

Լաւ կըսես, Պարոն, լաւ, կըսէ մարդը, սակայն գործիքին տեսքն ու գեղեցկութիւնը ինչ ընեմ, Թէ որ անիկայ իմ ուզած նպատակիս չժառայէ, Թէ որ արդեամբ արդիւնք չունենայ։ Ես կուզեմ անով օրուան մը գործը մէկ ժամը կատարել. եթէ այդ չընէ՝ բոլոր միւս կատարելութիւնները ինձի ստակ մը չեն արժեր. իմ ժանգոտ ասեղն աւելի օգտակար է ինձի որ գործք կը հանէ։

Ո՛հ, որչափ ճշմարիտ է այս անձին ըրած դիտողութիւնը: Երանի՛ թէ մարդիկ շարունակ և ամէն բանի մէջ այս շահաւէտ սկզբունքով գործէին: Բաներուն գործնական արդիւնքն ու օգուտը փնտռէին, և բնաւ զո՛հ չըլլային ու բանի տեղ չդնէին արտաքին հանգամանքներն ու երևոյթները: Թէպէտև կը ցաւինք ըսել որ մարդոց առ հասարակ ընթացքն աս է: Շատ մեծ և երևելի բաներու մէջ անհոգ և անտարբեր կեցած են: Բնաւ չեն հարցըներ թէ՛ այս կամ այն բանը իւր յատուկ նպատակին ծառայեց, և կամ պիտի ծառայէ. օգուտը և արդիւնքը ինչ է, այլ պարզապէս բաւական սեպած են փառաւոր փառաւոր երևոյթները, արտաքին ցոյցերն ու տեսքերը:

Ո՛րքան ազգային գեղեցիկ շէնքեր, մեծ ու փառաւոր դպրոցներ, բազմաձախ հաստատութիւններ, ևն ևն, անօգուտ և ապարդիւն մնացած են, ու բնաւ մէկը փոյթ չընէր: Ազգը զրեթէ իր արիւնջովը Սահմանադրութիւն ստացաւ, բայց անոր գործնական արդիւնքը ինչ եղաւ, որ է, ո՛վ հարցուցած փնտռած ունի: Թէ որ Սահմանադրութիւնը ազգային վարչութեան մէջ գործնական արդիւնք չպիտի ունենայ, կարի գործիքը գնող պարոնին ըսածին պէս, անոր բոլոր միւս կատարելութիւնները ստակ մը չեն արժեր:

Հ Ա Ւ Ս Տ Ա Ր Ի Մ Շ ՈՒ Ն Մ Ը

Ամառուան օր մը բանի մը կնկտիբ լեռը կելնեն շրջագայելու. ծառատունկ տեղ մը հասնելով քիչ մը կը հանգչին, և յետոյ մորմենի ժողվելու կը բաղին: Ասոնցմէ մէկը գիրկի տղեկը հոն տափակ բարի մը վրայ կը նստեցընէ, և ինքն ալ անոնց կընկերանայ: Շունը՝ որ տունէն հետերնին ընկերացած էր, քիչ մը ետքը կսկսի մեծ տազնալով հաջել տղուն շուրջը քմմնելով ու ցամկտելով, յայտնապէս տղան մօտալուտ վտանգէ մը փրկելու տենչով: Շանը այս տարօրինակ վարմունքը կանանց հետաքրքրութիւնը կը շարժէ, և կը վազեն կուգան տղան վեր կառնեն, կենդանին կերծայ բիծը բարին տակ կը խօծէ և կըխիւր կը հաջէ, ուստի

քարը վեր կառնեն՝ տեսնելու թէ ինչ կայ հոն, ուր ահռելի օձ մը զալարեալ պառկած՝ խակոյն զլուխն է դուրս կը ցցէ, շունն է անմիջապէս վրան կը յարձակի, բայց խեղճը երկու աեղէն խայթուելով քանի մը բոպէ ետքը չարաչար կը մեռնի:

Խ Ա Ռ Ն Լ ՈՒՐ ԵՐ

Ամսոյս 10/22 ին Բրուսիացւոց Թագաւորին ծննդեանը 73^ր տարեդարձը լինելով՝ նոյն օրը հանդիսաւոր պաշտօն կատարուեցաւ Բերայի Բրուսիական մատուռին մէջ, ուր ներկայ էին Նորին Վեհափառութեան Վսեմափայլ Դեսպտն՝ իւր բոլոր պաշտօնատարներովն ու պալատականներովը, ևս բազում ուրիշ երեւելի անձինք: Թէպէտև օղը շատ գէշ էր, ձիւնային և փոթորկալից, սակայն եկեղեցին արանց և կանանց խուռն բազմութեամբ լեցուն էր: Երեկոյին ալ Նորին Վսեմութիւնը՝ ի պատիւ իւր Վեհապետին փառաւոր հացկերոյթ մը տուեր է իւր դեսպանատանը մէջ:

— Անցեալները լսեցինք որ, Ամերիգան Պորտ կոչուած Միսիօնարական ընկերութեան կողմանէ նուիրակութիւն մը զալու վրայ է Մայրաքաղաքս, Միսիօնարաց և Լանկայի թաղը բնակող հայ Աւետարանականաց մէջ տեղը՝ անցեալ տարուընէ ի վեր ծագած և դեռ շարունակեալ դժուարութիւններն ու անհամաձայնութիւնները քննելու և վախճան տալու համար, ինչպէս որ անցեալ օգոստոս ամսուն մէջ դատաստանական մասնաժողով մը՝ նոյնը պատշաճ սեպած և առաջարկած էր: Բայց այս օրերս դարձեալ կը լսենք որ, նուիրակութեան անդամներէն մէկուն՝ ընկերութեան առաջին քարտուղար Տր. Քլարքին՝ անձնական պատճառաւ մը զայլէ արգիլուելով՝ իւր միւս ընկերներն ալ ետ մնացեր՝ և պիտի չգան եղեր:

— Անցեալ շաբթուներ ձմեռուան տխուր երեւոյթները բնութեան երեսէն սկսան կամաց կամաց յայտնաւալ և զարնան անուշ հոտերը սակաւ ինչ բուրել. բայց հասարակութեան խնդալն իր բովը մնաց. զաքնան առջի օրը (մարտ. 9) փոխանակ խոր օրուման, կծու և դառնաշունչ ձմեռ մը վե-

րըստին ծայր տուաւ ձիւնային և ուժգին փոթորիկով մը՝ որուն նմանը քանի մը ձմեռ է տեսնուած չէր :

— Լսածնուս նայելով՝ մեր գաւառաբնակ ազգայիններէն Ատապազարցի Ալքըբաց օղլու մեծապատիւ Տօթօր Կարապետի որ ինն տարի էր Անգղիոյ Համալսարաններուն մէջ ուսմանց և բժշկական արհեստին կը պարապէր, գովելի յաջողակութեամբ կատարէր է իր ընթացքը, և ազգերնուս պատիւ բերող պաշտօնական երևելի վկայագիրներ ձեռքը ունենալով, այս օրերս իւր հայրենիքը վերադարձած է, ուր կերևի թէ դիտաւորութիւն ունի իւր արհեստը գործադրել : Տր. Կարապետի այս յաջողութիւնը արդարեւ նշանաւոր է, և շատերուն օրինակ ու քաջաբերութիւն ըլլալու արժանէ :

— Նոյնպէս Մինասեան Մեծապատիւ Տօթօր Սիմոն էֆէնտի՝ ամսոյս արաֆրօնկա 5 ին Մարտիեայի ճամբով Պօլիս վերադարձաւ Ամերիկայէն, ուր անցուցած էր իր պատանկեութեան ու երիտասարդութեան տասներեք տարիները : Ինքը կուգայ ոչ միայն իրրեւ ուսեալ հմուտ բժիշկ մը, այլ և փորձառու, քանզի Ամերիկայի մէջ եօթը տարիներ գործադրութիւն ըրած է ազգային և զինուորական երևելի հիւանդանոցներու մէջ :

— Ազգերնուս մէջ ժամանակէ մը ի վեր ցաւալի շշուոյ մը ասկէ անկէ կը լսուի : Ոմանք իրենց օրինաւոր ամուսինները թողելով՝ որիչի հետ կը ոլրսակուին. որոնց գործադիր պաշտօնեան եղած է Զիլինկիրեան Յակոբոս բարեկարգիչ վարդապետը, իրեն գործակից ունենալով Տէր Յարութիւն անուն կախարդ ու չարագործ քահանայ մը : Զեռնհաս իշխանութեանց ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք այս աստուածային օրինաց հակառակ և զայնակողական ընթացքին վրայ :

— Մօտերս Մեծապատիւ Մր. Ս. Մինասեանի կողմանէ և Նորին անունը հետևեալ առաջարկութիւնը տալեալ խրկուեցաւ բոլոր Հայ Աւետարանական Պաշտօնէից և Եկեղեցեաց :

• ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԲԻԼԵՏԷԼԷՐԷ

ՊԱՏՈՒԵԼԻ ԵՐԷՅԼԷՐԷ

Մր. Ս. Ս. Մինասեան մէծապատիւ ինձի ձէ-

մասթըն վէ քիլիսէլէրին կերէք բուհանի վէ կերէք ճիւմանի էյլիլի վէ իլէրուլէմէսինէ տայիմ եարտըմ էթմիշ վէ խալիսանէ արզու իլէ հէր պիլր կէօնա չաւըւիշ օլուպ, պու տէֆա թէքար Ամերիքայա եօլ ճուլուգ էթմէքաւ պուլունտուղինտէն նիլէթի խայրիլէս անվամի իւզրէ Թուրքիատա պուլունտա Աւետարանական քիլիսէլէրին էյլիլինէ չաւըւաճադ : Օլ պապտէ ֆըրսանտ պուլտուլճադ Ամերիքատա պուլունտա Գրիսթիանլարըն էյլիլէ էթմէք արզուլէրինի (կարեկցութիւն) քէնտիլէրինէ ճէլպ խտէճէք. որունուն իշիւն արզու էաէր քի, պիլթիւն Թուրքիատա Ինձիլի քիլիսէ վէ ճէմասթլար քէնտիլէրինին չիմտիքի հալլէրի նիճէ օլտուլու, վէ Պատ. Միսիօնարլարըն քէնտիլէրինէ օլան ալադալէրի հազգընտա զիւլմէրի նէ օլտուլու վէ Ամերիքատա օլան Ինձիլի քիլիսէլէրէ վէ պիլթիւն քրիսթիանլարա նէ սէյլմէք արզու էթմիլէրինի ոկրպէսթճէ վէ քիմսէտէն ինթիրադ էթմէյէրէք հալի քէյֆիյէթին խիւլաւէսինի, քիլիսէլէրին Փայտէսի իշիւն, պէյան էթմիլէր :

Պու իլան Թուրքիանըն հէր պիլր Ինձիլի քիլիսէ վէ ճէմասթլան կէօնտէրիլտի, վէ ըէճա օլունտը քի, եօլանաճադ ճէվապար վազըթ քայալ իթմէյէրէք սէրիան ինճէ բօսթա քիհատը իւզէրինէ եաղալ, Ասիլմանէտէ Գալաթատա Ս. Ս. Մինասեան քուլմբանեաւընա կէօնտէրալնէր, վէ շու տալիս ըէճա օլունտը քի, պէյան էթմիլէրին զիւլմէրի ալէսսմէվիլէ պիլթիւն ճէմասթլըն մը եալսօտ նէ գատաւընըն օլտուլինի ալիքեար պէյան էթմիլէր :

Ասիլթանէ, 25 Փետր. 1870 : ԹԵՂ. ՄԵՆԱԿԱՆ

— Անգղիական Թայմզ լրագրոյն նայելով, Գաղղիոյ կառավարութիւնը հաստատ օրոշած է իր զօրքը անմիջապէս հանել Հռովմէն, երբոր Տիեզերական ժողովն Պապին անսխալութեան վարդապետութիւնը հրատարակէ, և իրաս դիտաւորութիւնը արդէն հաղորդած է Նորին Սրբազնութեան կառավարութեանը : Աս խնդրոյն մէջ Եւրոպիոյ ուրիշ տէրութիւններն ալ միաբան և համակարծիք են Գաղղիոյ կառավարութեան հետ :

— Ղալաթիոյ փայտաշէն կամուրջին տեղը դըրուելիք երկամեայ կամուրջը՝ որ Գաղղիոյ մէջ ժամանակէ մը ի վեր կը շինուէր, կըսուի թէ՛ Ապրիլի օկիգըները Մայրաքաղաքս պիտի բերուի և տեղը

դրուի, որուն համար արդէն պատրաստութիւններն ալ սկսած են ըլլալ հոս :

— Չմիւռնիոյ Ճէզայիր խան կոչուած բանտին մէջ սոսկալի ու արիւնահեղ տեսարան մը տեղի ունեցած է ամսոյս սկիզբները, ուր կըսուի թէ երկու հարիւրէն աւելի արիւնառու շտ եղեռնագործք՝ որք էին մեծաւ մասամբ գողը և մարդասպանը, բանտարգեալ էին : Ասոնք մէջերնին փախչելու խորհուրդ ընելով, օր մը յանկարծ բանտապետներուն վրայ կը յարձակին, և զետիւնը զարնելով զէնքերնին բռնաբար կառնեն ձեռքերէն, և զիրենք ալ կը տանին բանտին ներքին զնսանը կը դնեն և կը գոցեն : Յետոյ ոտքերնէն շղթաներնին կոտորտելով, կը ջանան խանին մեծ դուռը բանալ և փախչիլ, բայց բարեբաղդաբար անոնք նպատակնուն չհասած, ոստիկանութիւնը վրայ կը հասնի, և իսկոյն հրաման կընէ որ անձնատուր ըլլան, բայց նոքա փոխանակ ննազանդելու, կսկսին հրացան և ատրոնանակ պարպել պատուհաններէն և եռացած ջուր թափել զինուորաց վրայ, ևն, որուն դէմ զինուորք ալ կսկսին հրացանով աղէկ պատասխան մը տալ, և վերջապէս դէմառ դէմ զալով յուսահատ ծեծկուրտութէ մը ետքը անձնատուր կըլլան : Այս կատաղի կռուոյն մէջ բանտարգեալներն չորս մեռել և երեք վիրաւորուած կուենան, և իշխանութեան կողմն ալ տասը զինուոր ու մէկ հարիւրապետ մը ծանր կերպով կը վիրաւորուին : Կըսուի թէ՝ եթէ աս անկալի չարագործութեան առաջքը ժամանակին չառնուէր, շատ ծանր և ցաւալի հետևանքներ կուենար քաղաքին մէջ :

— Բլիում Լատին Եպիսկոպոսն՝ ներսղամտութեան և երկայնմտութեան չափն ու սահմանը լեցունած դատելով՝ երեքօրեայ պայմանաժամերու շրնորհաբաշխութենէն դադրեցաւ, ու կիրակի օրն (մարտ 22) իւր եպիսկոպոսական կոնդակաւ երեսուն և ութ կախակայեալ Հայ կաթողիկէ եկեղեցականներ՝ կախողանէն վար առնելով բանադրանաց շանթերուն տակ թաղեց : Ասոր առաջին արդիւնքն եղաւ քրիստոնէութեան նախատինք ու սոսկալի կռիւ ու ծեծկուրտուկ մը Ոսկեբերանի եկեղեցւոյն բակը : Հասունեանք եկեր յիշեալ դատապարտութեան կոնդակը նոյն եկեղեցւոյն պատերն ալ փակ-

ցընելու փորձ ըրեր են : Հակահասունեանք դէմ կեցեր ու թող չեն տուեր, որմէ ծագեր է զիմադրութիւն և կռիւ : Երբ Հասունեանք սկսեր են բիրով և բռունցով դատերնին պաշտպանել, միւսները պարտաւորեր են Ոստիկանութեան դիմել, որոնք անմիջապէս հասնելով՝ խռովարարները բռներ տարեր են : Նման ցաւալի տեսարան մի ալ Սամաթիոյ եկեղեցւոյն մէջ տեղի ունեցեր է :

— Հեռագրալուր մը կը հաստատէ թէ՝ Ս. Պապն պիտի մերժէ Բարձրապատիւ Եպարքոսի՝ Հոովմէական Հայոց նկատմամբ ըրած առաջարկութիւնները :

— Բ. Դրան բողոքող եպիսկոպոսները բանտարկուեր են Հոովմի մէջ, բայց Օսմանեան Դեսպանը ազատեր է զանոնք :

— Վերջին լուրերուն նայելով՝ Եգիպտական խնդիրը դեռ վերջացած չէ : Իրաւ անցեալ շաբթու Բարձ. Եպարքոսը մերժողական պատասխանը տուաւ, բայց Լէվանթ Հերալտ իւր շաբաթ աւուր օրաթերթին մէջ կընէ թէ՝ Վսեմ. Նուպար փաշան իւր անվհատելի հաստատամտութեամբ, ուրբաթ օր կրկին Մեծ Եպարքոսին վրայ գնաց, և յաջողեցաւ վերստին փոխել խնդրոյն վիճակը, և նորա տուած տեղեկութեանը նայելով՝ քանի մը թեթև փոփոխութիւններով պիտի ընդունուի Խըտիվիի առաջարկած բանը :

— Անցեալ շաբթու Քատը գեղը վերստին մոխրոց աւերակ մը դառնալու հաւանական վտանգէն զերծաւ, միայն երկու տուն հրոյ ճարակ լինելով : Երբ արևմտեան քամիներու սաստկնշունչ փոթորիկ մը զիշերտան տխրութեանց մէջ մայրաքաղաքս կը գոռոցընէր, յանկարծ Քատը-գեղ կրակ կայ գումն ալ՝ ժամը երեքին ատենները ամէն կողմ տարածուեցաւ, և եթէ փողոցներուն լայնքն ու շէնքերը ճին ոճով ըլլային, զիւղին գէթ մեծագոյն մասին՝ այն կատաղի բոցերուն լափող զօրութեանը զոհ լինելը, անտարակոյս էր :

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

ԳՅՅԻՑ Կ. ՊՕԼԻՍ ԿՈՅՏՅՐ

Չագմաճըլլա փող. Ակոբեան խան Ե. 4, 5, 6

ՊԻՏՍԱԿ

ՇԱԲԱԹ ԱԹԵՐԹ

Դիտակը Չորեքաթքի օրերը պիտի հրատարակուի :
Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Սան Վերի
յարկ քիւ 5.

Տարեկան գին երեք Մէքիս 70
Վեցամսեայ մէկուկէս 50
Հասք փր. 50

Թ Ի Ի 2 Ա. Տ Ա Ր Ի 1870. Ա Պ Ր Ի Լ 1

ՀՈՌՈՒՄԱՅ ԳԱՀԻՆ ԵՒ ԿԱՄ ՊԱՊԵՐՈՒՆ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՀԱՆՁՐ

Հոռովի Քահանայապետներուն առաջին պայ-
մանական պահանջն է՝ զինքը Գլուխ ու Հովուա-
պետ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ ղաւարողներէն , կոչը
հաւատարմութիւն : Բաներուն զիարդը քննել ու փըն-
տաւելը , սն կամ նա բանը իմ ք իրաւունքն է քը-
սելը , նոյն Եկեղեցւոյն յարեալ ժողովրդոց համար
էանր և մահացու մեղք ու յանցանք է : Նուիրական
պարտականութիւննին է՝ համոզմամբ կամ առանց
համոզումի , ամէն ըսել և անմիջապէս հպատակիլ՝
ամէն ինչ որ Սրբազան Պապը՝ իւր անսխալ շըր-
ժամբը ըսէ և հրամայէ , առանց ընդդիմութեան
նշոյլ անգամ երեցներու : Աս չընող անհատ կամ
ժողովուրդ Հոռովայ Եկեղեցւոյն հարազատ որդի
չէ , այլ հերետիկոս է և դատաւարտեալ : Թէ որ
Հոռով այս մարդկութեան նախատինք՝ հրէշ պա-
հանջն ունեցած ըլլար իրեն հպատակեալ ժողո-
վուրդներէն , յայնմամ Հաստնեան խնդիրը շատ
դիւրաւ կը լուծուէր ու կը վերջանար : Այս կէտն

էր որ արգիլը և խոչընդոտ եղաւ , ու այնքան չա-
րիքներու և զայնակողութեանց առիթ տուաւ :

Ինչո՞ւ համար այսչափ պիտի դժուարանար մէկ
պարզ խնդիր մը և արդար իրաւունք մը , որ արե-
ւին լոյսին պէս պայծառ երևան կեցած է :

Ժողովուրդը կուգէ ու կը փափաքի իր վրայ Տե-
տուչ և Հովիւ ո՞նենեալ այն անձը՝ որ կը հաւնի և
կընտրէ , և կը մերժէ զայն՝ որ թշնամի և վնասա-
կաշ ճանչցեր է իրեն : Թէ որ մենք չենք սխալած ,
խնդրոյն բովանդակութիւնը այս է : Ի՞նչ հարկ կը-
ռիւներու և սխալակտմանց , ինչ հարկ Հոռովէն
նուիրակութիւններ գալլու և բանադրանաց ու ա-
նէծքի շանթեր թափելու հազարումէկ ոլորտ ու
վարպետ հնարքներով : Չէր ըլլար որ ժողովրդեան
այն արդար և իրաւացի աղերսը՝ Նորին Սրբազ-
նութեան առջև լսելի և ընդունելի ըլլար , և նորա
աւանդաւանութիւն իրաւունքը շնորհել բարեհաճէր ,
որով այսքան եղած և դեռ ըլլալիք չարիքներուն
առաջին առնուած կըլլար : Ոչ ապաքէն ժողովր-
դեան այս խնդիրը Առաքելական կանոնին յար ու
նմանն էր : Գործք . 2. 1-6 : Բայց այն ժամանակը

ժողովուրդը կրաւորական դիրքէն կենէր և ներգործական դիրք կառնուր, կամք և ընտրութիւն կունենար, զառանց պէս արածուելու ստորին վիճակէն կենէր, խորհելու և դատելու իրաւանց տէր ազատ մարդ կըլլար :

«Այդ չկրնար ըլլալ, կըսէ Պիոս Թ Սրբազան Քահանայապետը, մարդկութեան այդ փառաւոր ազատութիւնը արգիլեալ է մեր հարազատ ու հաւատարիմ հօտին. նա ունի ուսանիլ, կրել և ենթակայիլ ամէն ինչ որ մեր Քահանայապետական անսխալ կամքը կը տնօրինէ և կը հրամայէ, և չունի բնական իրաւունք դատելոյ և իշխելոյ : »

Ահա այս անկողը պահանջն է, որ վերը կոյր հպատակութիւն անուանեցինք, և յիրաւի՝ ուրիշ ինչ կրնայինք կոչել զայն, որ այսպէս բացարձակ և անսահման հնազանդութիւն կը պահանջէ ժողովուրդէն՝ բոլոր տնօրինեալ և հրամայեալ եկեղեցական կարգաւորութեանց մէջ, առանց բանին զիարդք քննելու ու հասկնալու : Ո՞հ նողկալի վիճակ և ողորմելի կոչում : Մօտերս խել մը պատուարժան ու վկայեալ եկեղեցականք՝ յորս կային քանի մը ալեգարդ ու բազմաշխատ ծերունիք, Նորին Վեհափառութեան Սրբազան Քահանայապետի կողմանէ բանադրեալ և կախակայեալ հրատարակուեցան. ինչ էր այս արժանաւոր անձանց յանցանքը, որ այսպէս հրապարակաւ և անարգանօք դատաւարտուեցան. որովհետեւ չկրցան յանձն առնուլ և հնազանդիլ այն տիրական պատուէրին որ կը հրամայէր՝ ընդդէմ խղճի, ընդդէմ դատողութեան ու ընդդէմ համոզման, կոյր ու անմիջական հպատակութիւն, այնպիսի խնդրոյ մը մէջ, որ ժողովրդեանմը արդար իրաւանցը կը վերաբերէր : Ախոս որ իրաւանց եղծմունքն ու անձանց դէմ զրկանքն ու հարստահարութիւնը այս աստիճան ասպարէզ և յաջողութիւն գտած են նոյն իսկ Աստուծոյ Եկեղեցիին մէջալ :

Յիրաւի՝ Հռովմայ Քահուն հարազատ և հաւատարիմ որդի ճանչցուելու և Նորին աստուածացեալ շնորհաբաշխութիւններուն անարգել մասնակից լինելու, առաջին պայմանական նշանը կամ հանգամանքը կոյր հպատակութիւն և հնազանդութիւն ըլլալը, չգիտցուած և նոր բան մը չէր մեզի և աշխարհին. սակայն եթէ կային այնպիսիք, որոց

սրտին մէջ տարակուսանաց պլպլուն կայծ մը դեռ կը տածուէր այս մասին, ահաւասիկ ան ալ շիջաւ :

Այս Հաստնեան վէճը՝ ոչ միայն պապականութեան տուրակին մէջի երեսը երեսն բերաւ, այլ և անոր բոլոր ներքին խլիղ պշիկը դուրս թափեց :

Հիմա բոլոր քննողներուն, խաղաղութեան ու հաշտութեան յորդորներուն ու հրատարակութեանց անսխալ իրենաբանն այս է, **ԿՈՅՐ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ** Սրբազան Քահին, եթէ ոչ՝ բանադրանք և բանտ : Անկէր ու անսխալ պահանջ. միլիոնաւոր հոգիք պէտք են ուրանալ իրենց աստուածատուր բանականութիւնն ու խիղճը, որ է ձայն Աստուծոյ, և կուրօրէն հնազանդիլ զսոսմեալ ծերունիի մը, որոյ անձամբ ներկայացող հաւատարիմ անձինք երդմամբ կը վկայեն թէ՛ խեղճ բոլորովին ցնդեր է, մտաց աշխոյժ ըսուած բանը ամենին չէ մտացեր մարդուն բով :

Մօտերս մէկը պատիւ է ունեցեր ներկայանալ Նորին Սրբութեան առջին, իր ուլ ըլլալը ճանչցուելու համար չորս հինգ անգամ կրկնելէն յետոյ, դարձեալ Նորին Սրբութիւնը շփոթեր է զայն ուրիշ անձի հետ : Ահա այս անձն է՝ որուն պիտի հնազանդին միլիոնաւոր հոգիք առանց բաներուն զիարդք քննելու և հասկնալու՝ իբրեւ անսխալ առաջնորդ :

Մի և նոյն դժբաղը վիճակը և ցնւալի բաժինն ունեցան ևս մեր Հայ Աւետարանական եղբարք անցեալ տարի Լանկայի դէպքին մէջ, որուն յիշատակութիւնը՝ ցաւօք սրտի կըսենք, աւելի դառն և աւելի ահաւոր է մեզի. որովհետեւ Պապին այս բռնաւորական գործողութիւնները ամենայնիւ համաձայն են իւր դաւանած դրութեանը և որդեգրած սկզբունքներուն, իր վարմունքն ու ընթացքը նոր և անսկնկալ բան մը չէ, այլ Պապութեան չափ հին է : Սակայն Աւետարանին փառաւոր «ազատութեան» դրօշը կրող պաշտօնեաներէ բնաւ երբէք չէր յուսացուեր այնպիսի ընթացք և գործողութիւններ, որ մասնաւոր եկեղեցի մը իր հաւնած և ընտրած անձը իբ վրայ հովիւ ու պաշտօնեայ հրաւիրելէ արգիլելու փորձեր ընեն, և այն ալ ոչ համոզական, այլ բռնական միջոցներով :

Հայցենք Երկինքէն որ, **Ի և է** պատրուակաւ իւր

ընկեր արարածոյն խղճին տիրելու ու իշխելու վատ ոգին բառնայ մարդոց սիրտերէն :

ՃՇԴԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ

Գործը ճիշդ ժամանակին կատարել , բաները իրենց սահմանեալ տեղը դնել ու պահել , պարտքը օրին վճարել ու խոստումներին վրայ ճշդիւ հաւատարիմ մնալ , կարծես թէ մեր երկրին համար արտառոց ու օտար զաղափարներ են : Ո՞րու մտքէ կանցնի որ , մարդկային գործառնութեանց մէջ աս բաներուն պակսիլը՝ ծանր ու աններելի յանցանք ու պակսութիւն է , և կրթութեան ու բարոյականութեան շատ ստորին աստիճան մը կը յայտնէ : Գործք մը ունիմ ընելու , հիմա չէ եղեր , չորս ժամ ետքը կը կատարեմ , այսօր չէ եղեր , վաղը կ'ընեմ , ինչ փոյթ և ինչ վնաս , բայց ուրիշ մարդիկ այդ բանին համար ինձի կապառն եղեր , ինչ կըլլայ թող երթան սպասեն , ժամանակ ըսածդ փարայով փուլով բան մը չէ մ : Ի՞նչ մեծ սխալմունք . միթէ ժամանակէն դանկազին բան կ'այ աշխարհիս երեսը , բայց մեզի Տաճկաստանցոցս համար բան մը չէ , բռններով և խանքարներով 'ի զուր կապառնք և բնաւ կորուստի տեղ չենք դնել : Ժամանակէն ունայն և անարժէք բան չկայ մեր աչքին առջև : Սակայն ասանկ ըլլալովը շատ մեծամեծ վնասներ ու կորուստներ կ'ընենք եղեր . այդ կտորն ալ բանի տեղ չենք դնել . բան չունիս մի , թող բաները եղածէն քիչ մը պակաս ըլլան :

Ժամանակին յարգն ու արժէքը գիտնալը՝ Տնտեսական գիտութեան առաջին սկզբունքը կը համարուի : Եւ ուստի ժողովուրդ մը որ ժամանակի խնայողութիւն ըստած գիտութիւնը չունի , և ոչ մէկ բանի մէջ յաջողութիւն կրնայ ունենալ :

Ասիկայ լաւ գիտնալու ենք որ աս բանիս մէջ ունեցած վնասնիս և կորուստնիս՝ երեւակայածնէս խիստ շատ է : Եթէ անոր մէկ ճիշդ հաշիւը ձեռքերնիս եղած ըլլար , արդարեւ զարմանք պիտի պատեր մեզ :

Սակայն ուրիշ զարմանալի իրողութիւն մը կայ որ պարտինք դիտողութեան առնել : Ճշդապահու-

թեան մասին մեր բարոյական պակսութեանը հետ՝ մեր երկրին դիրքն ու վիճակն ալ շատ կատարեալ ճշդութիւնով յարմարած են : Զարմանք որ Տաճկաստանու մէջ ճշմարտութիւն մը գտնենք , ու ան ալ դժբաղդաբար աս բանիս մէջ : Կարծես թէ դիտմամբ ամէն բան կարգադրեալ և տրամադրեալ են , ճշդապահութիւնը արգիլելու մտօք : Բան չունիս նէ աշխատէ և հոգ տար , որ բաներուն մէջ ճշտութիւն պահեմ , դէմդ ելած բանը ետ կը պահէ և կարգիլէ քեզ :

Բայց ասով մեր դատապարտելի ընթացքը չարդարանար , մանաւանդ աւելի կը ծանրանայ , քանզի այդ խոչընդոտները բառնալն ալ՝ դարձեալ մեր պարտքն է :

ԲԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՄ

ԲՈՒՆ ԻՐԸ ԹՈՂԵԼՈՎ ԽՕՍՔԻ ՈՒ ԲԱՌԻ

ՎՐԱՅ ԿՈՌԻԼ

Անցեալ օր մարդուն մէկը Շուկային մէջ կատաղի բարկութեամբ և պոռալով ու պոռչալով նախատինք և բարուրանք կը թափէր ուրիշ անձի մը վրայ , աղաղակելով թէ՝ « Դու ինձ խարդախ (հիլէքետար) ես ըսիր : » Միւսն ալ հանդարտ ոգով մը և պաղ արեամբ , « Այո , ըսի , պատասխանեց , որովհետեւ դու խարդախութիւն շրիտ , և ես ալ ըսածս վկայութեամբ և փաստիւք կապացուցանեմ , »

Այս իրաւացի պատասխանին վրայ մեր զայրացեալ Պարոնը՝ փոխանակ ինքզինքին զալու և հանդարտութեամբ , այո հրամայեց , ըսածդ հաստատէ , տեսնենք ինչ խարդախ գործք ըրած եմ ես , ցուցնուր , ևն , ըսելու , սկսաւ ալ աւելի սաստիկ զայրոյթ յայտնել , և սոսկալի պարսաւական բառերով նախատել և յանցաւոր ընել զմիւսը : Եւ ինչ էին իր յառաջ բերած փաստերը . վէճի տակ եղած բուն խնդրոյն վրայ առանց բառ մը խօսելու , շարունակ կուրանար՝ դու զրպարտիչ ես , աղաղակելով , ու մէկգմէկու ետեւէ յառաջ կը բերէր ուրիշ պարագաներու տակ իր կատարած առաքինութիւնները ,

հասարակութեան առջև ստացած բարի համբաւը, այդ խարդախ բառը իրեն համար անխել տիտղոս մը եղած ըլլալը, ևն, և աս բոլոր քնածներուն ստուգութեանը վկայ դարձեալ ինքն էր:

Մարդը շատ հանդարտութեամբ և համբերութեամբ մտիկ ընէր զկնի, դարձաւ մեղմաբար աս իմաստուն խօսքն ըրաւ. ի պատասխան յիշեալ զայրացեալ Պարոնին:

« Բարեկամ, բու կատարած առաքինութիւններուդ և բարոյական կատարելութիւններուդ ճաշիւր բու Արարիչ ու սրտագէտ Աստուծոյդ տուր. դու կրնաս հրեշտակ մը եղած ըլլալ, ատ ինձ չէ փոյծ. իմ քեզի հետ ունեցած դժուարութիւնս այն ինչ մասնաւոր գործքիդ նկատմամբ է, որով իմ արդար իրաւունքս եղծած, խռած ու քեզի սեպհականած ես: Ես այդ գործքդ խարդախութիւն կանուանեմ և զքեզ խարդախ կը կոչեմ: Թերեւս դուն մտքիդ մէջ առաքինութիւն համարած ըլլաս, և միւս առաքինութիւններուդ ցանկին մէջ դրած ըլլաս. դու ազատ ես ուզածիդ պէս խորհիլ ու ընել. խնդիրնիս բառի վրայ չէ, այլ գործի վրայ, ուստի եթէ ըսելիք մը ունիս բուն խնդրոյն վրայ՝ ըսէ, եթէ ոչ՝ կը խընդրեմ բառի վրայ մի կռուիր հետս: »

Այս դէպքը ընտիր և նշանաւոր օրինակ մի է և բացատրութիւն մարդոց ընդհանրապէս բռնած ընծացքին և վարմունքին. առ հասարակ մարդիկ այս սկզբունքով կը վարուին իրարու հետ, մանաւանդ իրենցմէ տկարներուն հետ:

Շատ երեւելի և բարձրաստիճան անձինք, պատուաւոր և բարեհամբաւ, ճիշդ այս կոշտ մարդուն ըրածին պէս կրնեն, բուն գործքը կամ խնդիրը կը ձգեն մոռուցք կրնեն, և կսկսին բերնէդ ելած բառին վրայ խնդիլ ու կռուիլ և զքեզ յանցաւոր դատել, որպէս թէ բանը բառէն կախեալ է, ան պիտի արատաւորէ պատիւնին և ոչ թէ արդեամբ կատարած գործքերին: Բայց երբոր կոխած տեղդ զիտնալի՞ չխաբուիս ու չիյնաս այս իմաստակութեան վարմին մէջ, յայնժամ կամաց մը խոյս կուտան քովէդ. ինչպէս որ ըրաւ վերոյ յիշեալ պատուոյն նախանձաւոր Պարոնը:

ԵՐԿՉՈՏ ՈՒԹԻՒՆ

Երկչոտ բնաւորութիւնը ծիւրական ախտին կը նմանի, որ անգամ մը մարդուս վրայ փակչի, ալ ևս զերծանելիք չունի ձեռքէն. կուտէ կը մաշեցնէ բոլոր բարոյական առոյգութիւնը ու կապառէ հոգիին աշխոյժը: Երկչոտ մարդոց սրտին մէջ կարծես թէ կենսական տարերք չկայ, բարոյապէս մեռած կը թուին, և ստուգիւ ալ այնպէս են: Յաւելին այն է որ ժառանգական ալ է՝ ինչպէս և փոխադրական: Երկչոտ մարդոց սերունդը՝ դարձեալ երկչոտ է ընդհանրապէս: Յաւով սրտի պարտաւորեալ ենք դաւանիլ՝ թէ այս մահազուշակ բարոյական ախտը բնական ընդարձակ ճարտարեւելի է մեր ազգայնոց մէջ: Հայն ու Հայու տղաքը ընդհանրապէս երկչոտ ճանչցուած են օտար ազգաց առջև, որպէս թէ երկուքը համանիշ եղած ըլլային: Բայց ի վեր բան զամենայն ցաւալի պարագան սա է որ, այս վիճակը դարմանելու հսկողութեան տարերքը զլիսովին կը պակսի ազգերնուս մէջ: Ո՛վ պիտի հոգայ ու դարմանէ զայն: Փնոք Բարեբարին, հիմա ազգային Բժիշկներ բաւական ունինք, և օր քան զօր ալ աւելնալու վրայ են, որոնք փութով կը հասնին, կը նային կը դարմանեն ոչ միայն հարուստը ու վարձատրողը, այլ և անկար աղքատն ալ ճրիպապէս. մինչդեռ տակէ երեսուն տարի առաջ միայն Խէստէն մը և Թըրթուր Յովնէփ մը ունէինք, որոց յաջորդեց բարեյիշտակ Բոբովիչ, ևն, ևն. իսկ հիմա արդի բժիշկը Սրամեան ցանկին մէջ բաւական ընդարձակ տեղ մը բռնած են. բայց հիշ պիտի հոգան ու դարմանեն մեր յատկապէս մեր զաւակացը բարոյական հիւանդութիւնները: Ո՛վ պիտի նայի ու դարմանէ մեր սերունդին զրեթէ բնական եղած երկչոտութեան այն սպառիչ ախտը որ համարէ թէ նիւթապէս մահուան դուռը հասուցած է զմեզ, չըսեմ բարոյապէս ալ: Օտոնք, ահաւասիկ անոր հոգեկակի՞ծ փորձերը լոյսի պէս երեւան կեցած են աչքերնուս առջին: Ուրեմն դարձեալ կը հարցընենք, հիշ պիտի հոգան և դարմանեն: Ծնողք ընդհանրապէս աններելի անհոգութեան մէջ են այս մասին, սեպէ թէ անոնց մէջ զիտցուած ճանչցուած ալ չէ՝ աս բանը:

Ո՛ր հայր, որ մայր երբէք խորհած ու հոգ տարած է որ զէ՞ծ մեր զաւակունքը փրկենք զերծանենք սաւ տխուր հիւանդութեան զիշատիչ ճանկերէն:

Թող այն աններելի անհոգութիւնն ու անտարբերութիւնը, այլ ցաւօք սրտի կրսներ թէ՛ ծնողը շատ անգամ հակառակն ալ կընեն, ալ եւս կը զայրացընեն հիւանդութիւնը. կարծես թէ իրենց սրբազան պարտոց մէկն է տղաքնին ապուշ ու երկջատ ընել: Թէ աս չարիքը՝ Ազգիս նիւթական և քարոյական վիճակին վրայ մեծ ազդեցութիւն ըրած և ծանր կերպով վնասած է, հետեւեալ իրողութիւնը ըստ կը բացատրէ:

Ասկէ երեսուն կամ քառասուն տարիներ առաջ Հայուն նիւթական վիճակը այժմէն շատ փայլուն էր: Եւ ասիկայ ոչ որ կարող է ուրանալ: Թող այն երեւելի և հռչակաւոր հարուստ տեղանաւորները, նոյն իսկ արհեստաւորաց վիճակն ալ շատ մեծ ու զգալի տարբերութիւն ունէր այժմէն: Ո՛ր եւն այս օրուան օրս այն հռչակաւոր ու պանծալի արհեստաւորներն ու էսնաֆ աղաներն. զիմարդ փնացան ու չքացան ասոնք, որոց զաւակունքը օտար ծառայութեանց լուծին տակ կը հեծեն և կը հառաչեն, երբ շատերն ալ փողոցները չափելու համար գործնական երկրաչափութիւն ուսանելու դատապարտուած են մշտնջենաւորապէս:

Արդեօք խօսքերնիս չափազանց պիտի թուի և առաքողներ պիտի ըլլան, երբ քսենք և հաստատենք թէ՛ Ազգերու արդի նիւթական յետախաղացութիւնը՝ մեծաւ մասամբ իւր այս բնաւորականի պէս եղած բարոյական հիւանդութեանը հետևանքն է:

Հայը չհամարձակեցաւ նետուիլ քաղաքականութեան այն նոր հոսանքին մէջ որ Տաճկաստանու քաղաքական և առևտրական ընթացքը՝ Եէնիչէրեաց բարձրամար յանկարծ ունեցաւ: Շուարեալ և շփոթեալ կիկեցաւ իր տեղը նստաւ, որպէս թէ աշխարհք մտն, ինք մէջը, երբ տեսաւ երկիրը կերպարանափոխ եղած բարեկարգութեան նոր ձևերովն ու դիրքովը, «Ա՛հ» ըսաւ, ալ եւս Հայուն հաց չմնաց. Մութամբան վերցաւ, աստփռքիւն չկայ խաբել խաբխրեալու. մարդիկ ֆէս հագան, խաղիւսիներ չկան շինել շտկելու. ուրեմն վայ եկաւ ի զլուխն Հայուն:

«Նստինք տեղերնիս, բաղդերնիս ողբանք, Խեղճ ու լալագին փճանանք երթանք:»

Արդ ինչ էր անոր այսպէս խորհել տուող բանը, ոչ ապաքէն սրտին երկջոտ զգացմունքը, որ կարծել կուտար թէ իր եղած դիրքէն շարժիլ և նոր ի նորոյ ձեռնարկութեանց մէջ մտնելը կործանում ու մահ է:

Յուսանք որ ուրիշ անգամ ալ ասոր դարմանին վրայ բանի մը խօսք կընենք:

Մարդուս սրտին մէջ կրօնքին կամ հաւատքին յղացումը՝ Աստուծոյ խօսքին զօրութիւնովն ծագում կառնու, իսկ հոգևորիլն կամ կենդանութիւն առնելը՝ Հոգւոյն Սրբոյ զօրութեամբը կը կատարուի:

Սոսկ արարողական կրօնքը՝ ծաղկանոցը զրուած վարդի կը նմանի, որ թէպէտ անուշ հոտ ունի և զեղեցիկ երևոյթ, սակայն տևողութիւն բնաւ չունի, շուտով կը թռուի:

Աստուած՝ իրաւունքը արդարինն է, կըսէ. իսկ մարդիկ՝ զօրաւորինն է, կըսեն, որ է ասել՝ բռնաւորին:

Անգղիացի երկրագործ մը հետեւեալ համառօտ բայց իմաստալից և օգտակար խրատը կուտայ «Կերակրէ երկիրդ դեռ չանօժեցած, համարիտ տուր անոր մինչդեռ չէ հոգնած. Մարբէ զանկայ անպիտան խոտերով լեցուելէն առաջ:»

Կ. ՊՕԼՍՈՅ ՄԷՋ ԵՍԹԵՐԸ ՀԱՇՈՒՆԵԼՈՒ ՆՈՐ ԿԵՐՊ ՄԸ

Ի ներքոյ եղեալ նամակը Հռոմէն գրած է Հայր Սէդրի Հռչակաւոր աստեղադէտը առ Վեր. Կրիպպը, Մատրանապետ Անդղիոյ Դեպանատան: Սա նամակին մէջ Ժամբը Հաշուելու կերպին կամ դրութեանը նկատմամբ նորո՞ք մը առաջարկուած է, որն որ՝ Լեյվանք Հեռաչի խօսքին նայելով, արդէն պաշտօնական շրջաններու մէջ քննութեան ու խորհրդածութեան

նիւթ եղած է եղեր, եթէ այս երեւելի անձին ըրած առաջարկութիւնը ընդունուի և գործադրուի Պօլսոյ մէջ, տարակոյս չունինք որ հասարակութիւնը ոչ միայն շատ մը շփոթիչ դժուարութիւններէ պիտի զերծանի, այլ և շատ ուրիշ կրկնակի օգուտներ ալ պիտի վայելէ, և հետեւապէս Տաճկաստանու պատմութեան մէջ նշանաւոր թուական մը պիտի ներկայացընէ այս նոր կարգադրութիւնը:

Ահաւասիկ նամակին թարգմանութիւնը:

Հռովմ. փետր. 27. 1870.

Անձկալի Տէր

Ձեր յանձնարարութեանը համեմատ՝ կը բաղձամ հակիրճ բանիւ բացատրել Ձեզ, ժամանակը ճշգրտու և կանոնաւորելու այն կերպը կամ դրութիւնը, որ հոս մեր քաղաքին մէջ ընդունուած է և կը պահուի: 1846 թուականէն առաջ Իտալական կոչուած ժամանակը կը պահուէր, որ 24 ժամ կը հաշուէ, սկսեալ արեւը մարը մոնեկէն կէս ժամ ետքը:

Պիոս Թ. այժմեան Պապը Քահանայապետական Աթոռը նստելէն անմիջապէս ետքը, իրազեկ լինելով յիշեալ դրութենէն ծագած անյարմարութեանց, կանչեց իմ նախորդս՝ Հայր Տը Վիքո և նորա յանձնեց ժամադրիլն բարեկարգելու պաշտօնը: Նա յօժարութեամբ յանձն առաւ իր վրայ դրուած այս ծանր պաշտօնը, և առանց յապաղման որդեգրեց Միջին ժամանակ կոչուած միջօրեական կամ արեգակին ցուցուցած ժամանակը, և ոչ թէ Բուն ժամանակը ըստ լուսնի աստղաբաշխական ժամանակը, ինչպէս որ շատերը կուզէին: Այսպէս ընելուն պատճառը յայտնի է: Ժամացոյցին ընթացքն ու արեգակին ընթացքը համաձայն չեն կրնար դալ. որովհետեւ մեքենային ընթացքը միօրինակ է, իսկ արեգակինը չէ, վասն որոյ մէկտեղ չեն կրնար քալել: Հռչակաւոր Պարոն Բըլլսան, որ նոյն ատենները Հռովմ կը գտնուէր, շատ հաւնեցաւ Հայր տը Վիքոնի այս բընին,

և շատ ցաւեցաւ նոյն ոճը Թուրինի մէջ ալ ընդունուած չըլլալուն վրայ: Իտալական ժամանակին անյարմարութիւնը աւելի զգալի կըլլայ օրերուն երկարիւ և կարճանալովը. քանզի չըկրնար ճիշդ ժամացոյց մը անոնց հետ ճշգրտութեամբ:

Այս նոր կերպէն ծագած բազմադիմի դժուարութեանց ալ առաջին առնելու համար, որոշուեցաւ կէս օրը իմաց տալ քաղաքին՝ թընթանօթ մը արձակելով: Երբոր ճիշդ կէս օր է, աստղաբաշխական Դիտարանէն նշան կուտան և իսկոյն թնդանօթը կընետուի, Հիմա հասարակութիւնը չափազանց դուժ է այս կերպէն, Իտալիոյ երեւելի շատ քաղաքներ Հռովմի այս օրինակին հետեւեցան:

Յոյս ունիմ որ այս սովորութիւնը ամէն տեղ պիտի ընդունուի, և մասնաւորապէս կը մաղթեմ որ յաջողիք Պօլիս ևս մտցընել զայն:

Մնամ ամենայն յարգանք

Ձերդ անձնանուէր ծառայ

Բ. Ա. Սեդի

Խ Ա Ռ Ն Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

— Այս տարի Սիրիայ և Պաղեստինու կողմերը զրեթէ բնաւ անձրեւ եկած չէ, և հիմակուրէն սկըսած է ջուրի տաստիկ նեղութիւն և կարօտութիւն: Ամէն տեղ հասարակութիւնը մեծ ահուդողի մէջ է: Եթէ երկինք ողորմութիւն չընէ, յառաջիկայ ամառուանս մէջ ահուելի սով պիտի ունենան ջուրի: Արդէն մարդիկ սկսած են՝ քաղաքնին, տուներնին թողուլ և փախչիլ մտածել:

— Վերջին լուրերուն նայելով, մօտեքս առատ անձրեւներ եկեր է Պաղեստինու և Սիրիայի կողմերը, որով բնակչաց ջուրի սով կրելու երկիւղը ըստ մասին փարատեր է:

— Լէվանթ Թայմս կըսէ թէ՝ Հասուն Դերապոյծառ հեռագրով բողոք մը ըրեր է Բ. Դրան դէմ, առ Բ. Դունն թէ ինչո՞ւ ժողովրդեան և իրեն մէջ

տեղը ծագած գծառնութեանը մէջ նա ձեռք կը նետէ և միջամտութիւն կընէ :

— « Կը լսենք թէ՛ կըսէ Լեւոնք Թայմզ Անգլիա-րէն լրագիրը , ժողովին ներկայ եղող երեք Հայ կա-ծովիկ եպիսկոպոսներ Հռովմէն հեռագրով աղերս ըրեր և խնդրեր են Բ . Դուռնէն որ բարեհաճի մի-ջամտութիւն ընել և ազատել զիրենք Վատիկանու բռնակալ ճանկէն , որն որ ոչ միայն ժողովին մէջ իրենց անկախ ազատութիւնը բռնաբարած է , այլ և ժողովէն դուրս ալ անձնական ազատութիւննին զլխովին ճնշած ոտնակոխ ըրած է : »

— Պաշտօնական տեղեկագիր մը կը հաստատէ թէ՛ անցեալ 1869 տարւոյն մէջ ծովերուն երեսը 2612 առագաստաւոր ու շոգեշարժ նաւեր՝ խորտա-կուեր կամ ընկղմեր ամբողջովին կորսուեր են :

— Անցեալ ուրբաթ գիշեր Ղալաթիոյ Ուիլիէմս անուն անգլիացի մը՝ տանիկ պահապան մը ատըր-ճանակով կը զարնէ : Ոստիկանութիւնը անմիջապէս վրայ հասնելով , Անգլիացին ձերբակալ կըլլայ , և պահապանն ալ Քոմիսիոնի հիւանդանոցը կը տար-ուի , ուր երկու օր ետքը խեղճը կաւանդէ հոգին : Պատմութեանը նայելով , Անգլիացին շատ խմած ու չափազանց զինովցած է եղեր : Ըմպելիք գործա-ծելը ինչ վնաս ունի ըսողները , երանի թէ տես-նէին կամ լսէին այսպիսի պատահարները : Արդ-եօք աս ծշուած անձը՝ դեռ առջի գաւաթը չլամած կը հաւատար երբէք որ օղին զինքը մինչ ի մար-դասպանութիւն պիտի առաջնորդէ նոյն օր նոյն գիշեր :

— Չայն կայ այս օրերս որ Շէյխ իւլ Իսլամը պիտի փոխուի մօտ օրերս , և իր տեղը յաջորդ պիտի կարգուի Բումէլլի Քազէսքէրի Նէհիպ էֆէն-տին , որ շատ ազատասէր և տաղանդաւոր անձ մը ճանչցուած է :

— Հռոմայադաւան Հայոց մէջ բաժանումը օր քան զօր հաստատութիւն գտնելու հետ է : Հաս-կըցումածին նայելով՝ Բ . Դուռը ուղղակի վաւերա-ցուցած է՝ տեղի ունեցած բաժանումը , և երկու կողմին ալ արտօնութիւն տուած է երեսփոխանա-կան ժողովներ ընտրել ու սահմանել , ինչպէս որ ըրին Հակահաստնեանք անցեալ կիրակի օրն Ոս-կերբերանի եկեղեցւոյն մէջ :

— Ռոտտոդոյէն նամակ մը ընկալանք Մ . Հ . Գ . ստորագրութեամբ , որով կը խոստանայ Արքայ բա-րեկամնիս Դիտակին հետ մասնաւոր Թղթակցութիւն բանալ : Մենք ալ ներկայիս մեր շնորհակալութիւ-նը կը դարձնենք իրեն , միանգամայն ծանուցանե-լով ընդունելութեան յօժարակամ պատրաստու-թիւննիս : Իսկ իւր ըրած երկու հարցմանցը՝ առա-ջինին համար կըսենք թէ , ճիշդ իր հասկցածին պէս է նպատակնիս , և երկրորդին համար՝ արդէն մեր կարգադրութիւնն ալ նոյնն է իր փափագածին հետ , որ կազդարարեմք իրեն , այն է փօստայի ծախքերը մեր վրայ են :

— Անգլիոյ Թայմս լրագիրը մարտ 9 թուակա-նաւ հանած Թերթին մէջ կծու և հեզմիջ յօդուած մը կըղնէ Քահանայապետական կառավարութեան դէմ , մանրամասն պարագայիւր պատմելով Նորին կա-տարած մէկ անլուր դրամանենգութեան գործը , որ գործած է չորս տէրութեանց դէմ , Գաղղիոյ , Պել-ճիգայի , Զուիցերի և Իտալիոյ , որով Սուրբ Ա-թոռին գանձը քիչէն քիչ 2,700,000 ֆրանկ շահա-ւոր եղած է : Թէ որ տէրութեանց համար հաստատ-եալ դատաստանական պտեան եղած ըլլար , ինչպէս անհատից համար եղած են , այս վատ գործոյն հե-ղինակը շղթայակապ բանտարկութեան դատապար-տուին անտարակուսելի էր , բայց այժմեան բաղա-քականութիւնը իշխանութեանց դէմ արեւան կազ-մած չէ դեռ :

« Նորին Սրբութեան անսխալականութիւնը , կը-պէ յիշեալ լրագիրը , կերևի թէ իւր պաշտօնէից և նախարաբաց ածանցեալ չէ , որ իր Փողերանոցի Տեսուչը առանկ ծանր սխալանք մը գործած է , թէպէտ և տարածոյս չունինք որ այսպիսի վարպետ սխալմունք մը Հռովմայի մէջ ճարպիկութիւն կը համարուի : Սխալանք մը , որով իր Վահպետը երկու կամ երեք միլիոն ֆրանկ շահեցաւ , բայց իւր հաւատարիմ բարեկամ և պաշտպան Գաղղիան ալ տուեց , ալ ան փոյթ չէ իրեն : »

— Հռովմէն եկած վերջին Հեռագրաւորը և նամակը կը հաստատեն թէ՛ անսխալականութեան վարդապետութիւնը հաստատուելուն հաւանակա-նութիւնը օր քան զօր կաւելնայ : Լրագիրը կհաշ-ւեն թէ՛ ժողովին մէջ 530 անդամը պատրաստ կե-

ցած են ի շնորհս Նորին բուէնին տալու : Բայց ժողովը շատ ծանր յառաջ կը խաղայ, որմէ կը հասկըցուի թէ ընդգիմութիւններն ալ ուժգին են : Մինչեւ ցարդ միայն հինգ խնդիր քննութեան ու խորհրդածութեան առնուած են ժողովոյն մէջ, մինչդեռ կը համարուի թէ յիսուն և մէկ խնդիրը կան բընելի :

— Սէտայը Հագըգէթ կոչուած լրագիրը իւր շաբաթ աւուր թուոյն մէջ աշխարհիս վրայ սրբապղծական եղեռնագործութիւնք չմնար կը բերէ կը թափէ երեսուն և ութ կախակայեալ եկեղեցականաց զխտուն : յիշեալ լրագրոյն խօսքին նայելով այն մարդիկը ոչ եկեղեցական, այլ մարդ ալ կոչուելու արժանի չեն : Ան ինչ սոսկալի բարուց և վարուց նկարագրութիւն : Սակայն բաղձալի է մեզ գիտնալ, և շատ ալ հետաքրքրական թէ՛ արդեօք այն ըստածները բառ առ բառ ճիշդ են, զոնէ մաս մը կրիւք խօսուած, արտառոց չափազանցութիւններ չկան մէջը : Դարձեալ՝ արդեօք այդ 38 անձանց մէջ զոնէ մէկ հատիկ մը չկար, որ այն սոսկալի նկարագրութեան բացառութիւն համարուէր : Դամենքն ալ այդպէս վատ էին : Բնաւ մէկ հատ մը չկայ մէջերնին՝ իւր սուրբ պաշտօնին պատիւն ու կոչումը մանցող : Դարձեալ՝ այս անձինքն արդեօք ի սկզբանէ անտի այն նկարագրեալ վարուց տէրն էին, թէ Հասունեան բռնաբարութեանց ու եղծումներուն դէմ բողոքելէն հետէ այսպէս փոխուեցան : Այս հարցմանց Սէտան չենք գիտեր ինչ կը պատասխանէ, բայց մենք մեր դիտողութիւնը յաջորդ թիւերնուս մէջ կը դնենք :

— Յաւալի դէպք մը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբաթ երեկոյ (մարտ, 28) ժամը երեքին ատենները Բերայի մէջ : Թառխապաշի կողմը զինեալն մը մէջ երկու Հայ պապականք՝ ներկայ Հասունեան խնդրոյն նկատմամբ վեճի կը բռնուին, որոց մէկուն անունն է Տէյի Կոմիկ և միւսինը Չօմառ Յարութիւն : Պարագանքը դեռ չկրցանք անուգել, բայց ինչպէս որ է, զինեալներն իրարմէ կ'ընդունէին և փողոցին մէջ Կոմիկ կը զարնէ զՉօմառ դաշոյնով և ինքը կը փախչի, Չօմառն ալ մօտակայ դեղաբան մը կը փոխադրեն՝ ուր անմիջապէս կ'աւանդէ իր գին, ուսկից մարմինը կը բերեն Աստուածամանայ

եկեղեցին, ուր գիշերը մնալով՝ հետեւեալ օրը յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ : Նոյն գիշերը չարագործն ալ ձեռք ձգուելով՝ ոստիկանութեան դուռը տարուեցաւ : Կըսուի թէ մեռնողը այրի է և մէկ որբ մը կը թողու :

— Փարիզի Զիլարօ անուն լրագիրը՝ Պապին առողջութեանը նկատմամբ, հետեւեալ դիտողութիւնը կը նշէ :

Կարեւոր իրողութիւն մը հաղորդուեցաւ մեզի Հոովմէն առանձնական նամակաւ մը : Պիոս Թ. Պապական Գահը ելնելէն հետէ խիստ շատ անգամ լսուեցաւ թէ ծանր հիւանդ է, իսկ մէկ ատեն մը ստոյգ չելաւ ըստածները : Սակայն այս անգամ պարտինք ընդունիլ իբրեւ ճշմարիտ իրողութիւն թէ՛ Պիոս Թ. ի առողջութիւնը օր քան զօր ինչապէս վրայ է : Մօտեքս օտարական Եպիսկոպոս մը՝ որ պատիւ ունեցաւ Նորին Սրբութեան հետ առանձին տեսակցութեան, սոսկաց երբ իւր դէմքը տեսաւ : «Աւանդ, աղաղակեց եկեղեցականը, ուրեմն ճշմարիտ է այն առակը թէ՛ « ոչ որ ի պապական վեհապետից կարէ զահակալել առաւել քան զՍուրբն Պետրոս », քանզի կըսուի թէ՛ Նա 45 ամ զահակալեց : Այժմ Պիոս Թ. ի զահակալութիւնն ալ՝ 24 դ տարւոյն մէջ է :

Հոովմէն մեզի գրող անձն ալ մօտեքս Նորին Սրբազնութեան քովն ելնելու պատիւն ունեցած է, և կըսէ թէ շատ փոխուած գտայ զինքը : Հազիւ կրնայ տեղէն շարժիլ, զունամալի եղած, ձայնը չելնէր, բնական աշխոյժը բոլորովին զացած, համարէ թէ կէս մուռել : Այս արագ և զգալի անկումը մեծ անձկութիւն պատճառած է Վատիկանու պաշտօնական շրջանին մէջ, թէպէտ և բնաւ դուրս չեն հասներ : Մեր Թղթակցւոյն արժանախաւատութեան վրայ երբեք տարակոյս չունինք, քանզի ինքը Սուրբ Աթոռին չափազանց շերմնաւորութեամբ նուիրեալ անձ մի է :

ՏԵՐ ԵՒ ՏԵՐՔԵՆ Խ. 2. ՍԻՄՈՆ ԻԹԻՎՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Չագմահըլար փող. Ակոբեան խան Դ. 4, 5, 6.

Տ Ի Տ Ա Կ

ՇԱԲԱԹ ԱԹԵՐԹ

Ի հետևի Զորհեաքքի օրերը պիտի հրատարակուի :
Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Խան Ալեքի
յարկ բիւ 5.

Տարեկան զին երեք Մէծիս Լ. 60
Վեցամսեայ մէկուկէս » 50
Հասը փ. 30

Ա. ՏԱՐԻ

1870 ԱՊՐԻԼ 8

ԹԻԻ 3

Ա. ԶԳԱՅԻՆ

ՂԱԶՈՂԸ ԿԱՌՆՈՒ ՄՐՅԱՆԱԿԸ

Մարտ 29 կիրակի օրն ծանր բեռ մը վերցաւ
զնաց ազգայնոց օրտին վրայէն: Ազգային պարտուց
խնդիրը՝ որ տարիներէ ի վեր գրառած էր ամէն
խորհուրդ և երբեք էլը մը չէր տեսնուեր, նոյն օ-
րը լուծուեցաւ ու գրեթէ վերջացաւ: Հիմա Ազգը
այդ մեծ և մաշեցնող հոգին գերծաւ, ալ ևս խորհուրդ-
ները չպիտի չարչարուին նորա նար մը գտնելու
տեսակ տեսակ մտաւանջութիւններով: Ամենապա-
տիւ Սրբազան Հայրիկը ժիր գործունէութեամբ
զլուխ հանեց աս ծանր գործը, — Ազգը ազատեց
սրարքէն, — որոշ և կտրուկ ոճով մը, այն է
գործելով: Հայրիկը վերացեալ և երևակայական
ցնորքներով տեսական աշխարհին մոնոթրոնե-
րուն մէջ Թախտոդ անձ մը չէ՛ կ'երևի, այլ գործ-
նական գործելը բնորոշ է քան թէ ազգաբազմին
մտածելը: Եւ անաւասիկ ասոր մէջ է յաղթանակը,
որուն մէկ նշանակող արդիւնքը ցնծութեամբ վայել-

եց Ազգերնիս անցեալի նախընթաց կիրակէ օրն :
Հայրիկը իւր այս շարժմամբ ո'չ միայն հինգսո՛ւ
կնճուտ զփռարութենէ մը փրկեց ազատեց զԱզգը,
այլ և գործք յառաջ տանելու կերպի՝ բնորոշ փորձ
մը տուաւ: « Ժամբան քաղելով կը հատնի, ոչ թէ
մտածելով », ըսաւ և ճամբայ ելաւ, և անա կը-
կինք պատկեց իւր բանիւ և արդեսամբ ձեռնարկած
գործը: Յուսանք որ Հայրիկի նոյն ոգին և բն-
ծացքը ազդու օրինակ մը պիտի ըլլայ բոլոր Ազ-
գայնոց սրտերուն, յայտնեալ փոխանակ խորհուրդ
խորհուրդի վրայ՝ ապարդիւն խորհրդարաններ
կազմելու, պիտի ջանայ իւրաքանչիւր Հայ մէկ
գործնական կամ գործող մարմին կազմել ազգո-
վին, և կամ այլով բանիւ հետևող լինել Հայ-
րիկի օրինակին:

ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՀԱՍՏԱՐԱԿԱՅ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ

Հասարակաց կրթութեան խորհուրդն ևս գործնա-
կան կարգադրութիւն մը ըրաւ և հրատարակեց այս

օրերս, որն որ դաստիարակութիւնը ծաղկեցնելու և յառաջ մղելու անհրաժեշտ պէտքերէն մին է Ազգիս մէջ :

Հասկցածնուս նայելով Խորհուրդը անձամբ այցելութիւն պիտի ընէ ազգային դպրոցներուն, պիտի նայի ու քննէ ուսմանց ընթացքն ու վիճակը, ևս պիտի դիտէ աւանդեալ դասերուն ոճն ու կերպը, զործածուած դասաշիրքերը, և այլն . և պիտի նայի ու տնօրինէ ամէն զործադրելի միջոց որ կապահովէ ազգային դաստիարակութեան բարօք յառաջդիմութիւնը :

Այս տնօրէնութիւնը եթէ սոսկ Թուղթի վրայ չըմնայ, այլ արդեամբ գործադրուի, քաջայոյս ենք որ քիչ ատենի մէջ յառաջդիմական մեծ փոփոխութիւն պիտի կրէ ազգային դաստիարակութեան տրդի վիճակը :

Հասարակաց դաստիարակութիւնն հսկող Տեսչութիւն՝ նախ և առաջ Բրուսիոյ մէջ հաստատուեցաւ, իսկ այժմ գրեթէ Եւրոպական ամէն ազգաց մէջ կայ այս սովորութիւնը :

Բրուսիական նախակրթարանները՝ բարեկարգութեան ու յառաջդիմութեան մասին գրեթէ առաջինն են այս օրուան ծրս բոլոր ազգաց մէջ : Սա մտքէ հանելու չենք ուր, ազգային դաստիարակութեան յառաջդիմութիւնը՝ բարեկարգ և տեսչութեան ներքեւ դրած դպրոցներէ կախեալ է տիրապէս, եթէ ոչ՝ դպրոցները անօգուտ և ապարդիւն հաստատութիւններ են :

Թէ՛ որ մենք հասկցողութիւններնուս մէջ սխալած չենք, խորհուրդը իւր այս քայլովը նոր Թուական մը դրաւ ազգային դաստիարակութեան պատմութեանը մէջ :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱՍՈՒԹԻՒՆՔ

— Յաջողակ մարդը կը ձեռնարկէ ինչ որ կարող է զլուխ հանել, և ուստի զլուխ կը հանէ ինչ որ կը ձեռնարկէ :

— Մարդ մը չկրնար երբէք այնքան հարուստ և այնքան բարձրաստիճան լինել որ նեղութեանց և դժուարութեանց նանկերէն զերծ լինի :

— « Ե՛կ, անուշիկ զաւակս, անկողնոյ ժամանակ

է, ահա բոլոր փոքրիկ վառեակները ննջելու զացին », ըսաւ մայր մը իւր փոքրիկ զաւկին : — « Այ՛ո, մայր, ծերուկ հաւն ալ այնպէս ըրաւ », պատասխանեց տղան :

— Հայելին մեր պակսութիւնները ու տգեղութիւնները՝ միայն մեզի կը ցուցունէ, իսկ զինեոյ բաժակը շուրջերնիս գտնուած բոլոր մարդոց :

— Բարեկամս, ըսաւ մարդուն մէկը իր ընկերին, ունի բաւական վստահութիւն իմ վրաս ինծի մէհիտ մը փոխ տալու : — « Այ՛ո, պատասխանեց ընկերը, վստահութիւն բաւական ունիմ, բայց մէհիտ ո՛չ » :

— Ինչո՞ւ համար բարեսէր Սամարացիին առակին մէջ յիշուած քահանան վիրաւորեալ ճամբորդը ձգեց, անցաւ գնաց : Որովհետեւ ինքը զիացաւ որ զողերը խեղճին բոլոր ունեցած ստակներն առերէին :

— Անկեղծ և ճշմարիտ բարեկամութիւնը նման է ծծումբի (ֆոսֆոր), որ աւելի պայծառ կը փայլի երբ ամէն կողմէն մութը շուրջ կը պատէ :

— Այն անձը՝ որ այլոց բարիք կընէ որոշակի բարիք ընելու նպատակաւ և ոչ այլ ինչ շարժառիթով, ոչ զովեստ կսպասէ և ոչ փոխարինութիւն, և Թէպէտ երկուքն ալ ստուգիւ կընտրենի վերջապէս :

— « Դիտեմ ինչ պիտի ընեմ, ըսաւ ծովն ինկած յիմար մը, տակը կիջնեմ քար մը կը գրկեմ կը կայնիմ », որովհետեւ տեսած էր ծովն ինկած մարդու մը տախտակ մը գրկելով ազատիլը :

Ընդհանրապէս մարդիկ այս յիմարին ըրածին պէս կընեն . յաջողութեան համար՝ յաջող մարդոց ըրածները կընեն, սա տարբերութեամբ որ մէկը ահագին ջուրերուն երեսն է, միւսը տակը :

— Ջգոյշ կեցիր որ ուրիշին հացը յափշտակելու չեղնես, Թերեւս դուն անորը չըրած ուրիշ մը քուկդ ընէ :

ՆԵՐՀԱԿԱՌՈՐ ԸՆԴԴԻՄԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆՔ

Թէպէտ և մարդուս մտացը միշտ ախորժելի է ընդդիմակայ իրաց մէջ նոյնութիւն ու ներդաշնակութիւն նշմարել, սակայն և այնպէս ներհակադր ընդդիմակայութիւններն ալ մտքին լոյս տալու և

զաղափարները նոխացընելու խիստ նպաստուոր են , մանաւանդ բարոյական իրերու մէջ . զոր օրինակ , երբոր կեանքն ու մահը կը դիմակայենք , ներհակաւոր իրեր են , որոց մէկուն մէջ միտքն անմահութեան անսահման փառացն ու օրհնութիւններուն մէջ թափառելու երջանիկ ասպարէզ մը կը գտնէ , իսկ միւսին մէջ անէծքի և դատապարտութեան ահռելի խաւար մը :

Հռոմայ Քահանայապետը՝ « Ես երկրիս վրայ Քրիստոսի Տեառն մերոյ Փոխանորդն եմ » , կըսէ , որմէ իրաւամբ կը հետեցընենք թէ՛ այս երկու անձանց վարուցն ու անձնական հանգամանացը մէջ կատարեալ և աններհակ նոյնութիւն պէտք էր նըշմարուիլ , բայց մենք ամենայնիւ հակառակը կը գտնենք :

Ահաւասիկ այս կէտը պարզելու համար հոս կը դնենք այս երկու անձանց վրայ տեսնուած հակապատկեր ներհակութիւններէն մէկ քանին :

Քրիստոս Տէրն մեր Աստուած էր և Աստուծոյ Որդի . վասն մեր՝ կամաւ մարդացաւ : Հռովմայ Պապը մարդ է , և մարդու որդի . վասն իւր մեծամտութեան ինքնին կոստուածանայ :

Մարմնացեալ Բանը իրեն բաժին ընտրեց ստորին և աննշան վիճակ մը . աղքատի զաւակ աղքատիկ մի էր ինքը , մինչև անգամ չունէր բարձ՝ ուր գնէր իր զուխը : Հռովմայ Պապը հարուստ և պարստական վիճակ մը ընտրած է իրեն բաժին . արքայական փառաւոր և քնքուշ բարձերու վրայ ու բազմոցներու մէջ կը բազմի և կը հանգչի :

Նա՛ որ փառաց Աստուած խոստովանեալ է , ծառայաբար խոնարհեցաւ իւր աշակերտաց ոտքը լուանալու : Սա՛ որ մարդ է հողեղէն և մահկանացու , գոռոզաբար յանդգնի իւր ոտքերը պազցընել տալ մինչև անգամ Կայսրերու ու արքայազուն իշխանաց :

Փրկիչն մեր՝ քաղաքէ քաղաք հետդռն շրջագայէր . իր կենացը մէջ մէկ հատիկհանդէսը որ վայելեց , Ծաղկազարդի օրն Բէթիազէնէն Երուսաղէմ երթալու համբուն վրայ անհամետ իշու աւանակի մը վրայ հեծնելն էր : Հռովմայ Քահանայապետները Թագաւորական շքեղ կառքերով կը շրջագայեն , հերիք չէ , մինչև անգամ Աստուծոյ

Տաճարը զացած ատեննին ալ՝ ամպհովանացեալ զանելու մէջ կը բազմին ու մարդիկ ձողերով բարձած՝ ուսերնուն կամ զլուխներնուն վրայ կրելով կը տանին զինքը :

Քրիստոս՝ իմ Թագաւորութիւնս աս աշխարհէս չէ , ըսաւ : Պապերը հոս աս աշխարհիս մէջ Թագաւորութիւն կընեն :

Քրիստոս իր կառարած հրաշքները հրապարակաւ և իր Թշնամիներուն աչքին առջևը գործեց :

Պապերը առանձին և իրենց ուխտեալ բարեկամներուն աչքին առջև կը գործեն հրաշք ըսածներնին :

Քրիստոս աղօթք ըրաւ Խաչին վրայ՝ զինքը տանջող ու սպաննողներուն համար : Պապերը իրենց դէմ սեպածնին կանխեն , կը բանադրեն ու բանաւ կը դնեն :

Քրիստոս՝ երբ Թշնամիները իր վրայ եկան սուրերով և բիրերով , մինչև անգամ իր մէկ աշակերտը յանդիմանեց սուր ձեռք առնելուն համար , և սուրը պատեանը դարձընել հրամայելով՝ Ինքը զընաց բժշկեց ծառային ականջը : Պապերը՝ երբ բուն իրենց զօրքերը չեն բաւեր , դուրսէն օտար զօրքեր ալ կը բերեն ու տարիներով կը պահեն :

Քրիստոս՝ իր սուրբ արեամբը փրկեց զմեղադաւորս ճրիպղէս : Պապերը ոսկիով և դրամով մեղաց ներում ու Թողութիւն կուտան :

Քրիստոս դէմ չկեցաւ , այլ խոնարհաբար զնաց քաղաքական իշխանութեանց ատեանները՝ երբոր ամբաստանուեցաւ : Իսկ Պապերուն համար ամենեւին ատեան մը չկայ աշխարհիս մէջ , ոչ քաղաքական և ոչ եկեղեցական :

Քրիստոս կըսէ՝ « Որ զայ առ իս մի հանից արտաքս : »

Պապերը կըսեն՝ Ան որ զմեզ Գլուխ չդաւանիր , Քրիստոսի փարախէն դուրս է :

Քրիստոս կըսէ՝ Մէկը ձեզի Ուսուցիչ և Տէր մի կոչէր . զի մի է ձեր Ուսուցիչ և Տէր , որ է Յիսուս Քրիստոս :

Պապերը կըսեն , Մենք ենք ձեր Անխալ Ուսուցիչն և Տէրը :

Գերգեսացիք երբոր աղաչեցին Յիսուսի որ իրենց երկիրը Թողու և իրենց սահմաններէն ելնէ ,

առանց չի եղած զիմադրութեան թողոց զանիկայ և
կըաւ գնաց : Հոգովմայեցիք՝ այսքան տարի է ան-
հաշտ սրտիւ կը մերժեն և կը վանեն զՊապ իրենց
տահմաններէն , իսկ Նա զինու զօրութեամբ տակա-
ւին բռնի կը կենայ :

ՅՈՎՆԱՆ ՆԻ ՀԱՄՈՒՆ

Դիտակի առաջին թուոյն մէջ Յովնանու իր
պատճառաւը ծագած ալեկոծ փոթորիկի մը ատեն
բրած խօսքը դնելով , հարցուցած էինք թէ զիարդ
Հասուն ևս նոյն Աստուծոյ ծառային ոգովն ու ըս-
կզբմամբը չվարուիր երբ յայտ յանդիման կը տես-
նէ , որ իւր պատճառաւ Քրիստոսի արեամբը զըն-
եալ Եկեղեցւոյն մէկ ճիւղը ջախջախեալ կը նաւա-
րեկի բիւր տեսակ գայժակղական չարիքներու
ներքեւ , (յայնժամ արեան հեղումն դեռ չէր տես-
նուած , եղիւկ յորմէ հետէ այն ալ պատահե-
ցաւ) , ինչպէս ինքն կեցեր պաղ արեամբ հանդի-
սատես կը լինի , ևայլն . ևայլն . և խոստացած էինք
յաջորդ թիւերնուս մէջ այս հարցմանց պատասխան-
ներն տալ : Ընթերցողը պէտք են զիտնալ թէ մեր
դիտաւորութիւնը Հասուն Գերապայծառի անձին
դէ՞՛ խօսիլ չէ , այդ մասին մենք բան մը չենք գիտեր ,
կրնայ ինքը շատ բարի մարդ մը եղած ըլլալ և
շատ ալ բարի դիտաւորութիւններու տէր , սակայն
հոս բոլոր աշխարհի առջև կեցած ցաւալի իրողու-
թիւն մը կայ , և չի եղած անձ կրնայ մէկէն տեսնել թէ
նորա ձեռքին մէջ է այս մեծ չարիքը խափանել և
յուզեալ ժողովուրդը խաղաղեցընել իւր պաշտօնէա-
ւայիլ հրաժարմամբը , բայց նա չըրաւ , և կարող
չպիտի ըլլայ ընել , որովհետեւ բաները նախնական
այսպէս թաղանթաւ են , հիմա Յովնանու և
Պետրոսի դար չէ , իրերը փոխուած և այլակեր-
պարանեալ են : Յայնժամ հովիւք և մարգարէք մի
և որոշ նպատակ ունէին սրտերնուն մէջ , — Հոգ-
ւոց փրկութիւն , Հոգւոց յաւիտենական կեանք , —
և վասն այսր յախճանի ամեն բան դրած էին .
փառք , պատիւ , հանգստութիւն և կեանք անգամ :
Բայց այժմ Եկեղեցւոյ դիրքը փոխուած է , — յայն-
ժամ Արքայութիւն Երկնից էր , այժմ պետութիւն

Երկրի փոխարկեալ է , և նորին պաշտօնեայքն ալ
ըստ այնմ : Սուրբն Թերեա Յովնան ալ նոյն փոթ-
ձուռեան պիտի ենթակայէր , ինչ որ այս օր Հա-
սուն , եթէ բաները այժմեան դիրքին մէջ եղած ըլ-
լային : Եղծումն ու աւերումը յաւէտ հիմանը մէջէ
և ոչ թէ տոսկ անձին վրայ : Ծուռ կանոնէն շիտակ
զիծ չեղներ , կըսէ առածը :

Պօղոս կըցաւ ըսել , « Զի ուխտիւք խնդրէի ես
իսկ նգով լինել ի Քրիստոսէ , վասն եղբարց իմոց
և ազգականաց ըստ մարմնոյ » : Բայց Հասուն ոչ
կարաց զայս ասել , և ոչ իսկ կարէ երբէք , քանի
որ Հովնան մէջ այժմեան դիրքը կը պահէ , որ
բոլորովին չեղած է Մարգարէական և Առաքելա-
կան զօնէն :

ԹՂԹԱԿՅՈՒԹԻՒՆՔ

ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆ ԼԵԶՈՒԻ

Իմաստասիրելը՝ իրերը ներքին և բարձրագոյն
տեսութեամբ մը գննելն է . նկատել զանոնք այն-
պիսի կէտէ մը՝ ուսկից ականերն կըլլան բոլոր ա-
նոնց մէջ զանուած կառավարող սկզբունքները և
նոցին ներքին կազմակերպութիւնը : Վասն որոյ
լեզուն իմաստասիրութիւնը ևս նոյնին մէջ պա-
րունակեալ ներքին իրերը ի յայտ կըբերէ և բոլոր
անոր առնչութիւնները լիովին կ'ընէ : Ճշմարիտ է
թէ լեզուն շատ պարզ կերիւի , և բազմաթիւ ան-
ձինք զայն իբր տոսկ գործիք մը կ'նկատեն՝ իրենց
զգացումները արտայայտելու , գաղափարները բա-
ցատրելու և մարդկութեան հետ հաղորդակցութիւն
հաստատելու : Այլը եւելի իմաստուն նկատողու-
թեամբ մը կ'յարգեն լեզուն՝ իբրեւ այն գերազնիւ
միջոցը , որով մարդ կրնայ մերձեցնալ մարդկային
սեռին փմացական զանձուց , և որուն միջոցակա-
նութեամբը Աստուած իւր Բանը հաղորդեց մարդ-
կային սեռին փրկութեանը համար : Սակայն առ
հասարակ մարդիկ ասոնցմէ վերնագոյն գաղա-
փարներ չեն ունեցած անոր վրայ . թէպէտ ամէն
անուն ժրաջան ուսման մը առարկայ ըրած են
զայն , սակայն միայն այլ և այլ ազգաց հետ խօ-

սակցելու կարողութիւն ստանալու, և հին և նոր գրականութեանց վրայ հմտութիւն ստանալու նպատակաւ մը :

Արդի ժամանակիս գործն էր լեզուին ուսումը փիլիսոփայութեանց դասին մէջ դնելը : Նախ Գերմանացոց ազգէն սկսեալ եւրոպական ուրիշ երեւելի ազգերն ալ հետզհետէ սկսան բարձրագոյն խաղաղութեանց նիւթ մը ընել զայն՝ քննելով անոր ներքին բնութիւնը և կազմակերպութիւնը ընդարձակօրէն : Բայոր հետազոտութիւնը յայտնապէս ցուցցին թէ՛ լեզուն ոչ թէ միայն ընդարձակ ուսում մըն է, այլ նաեւ մարդուն մտաւոր կազմութեան նկատմամբ՝ նոյնին մատակարարած դրական տեղեկութիւնները լիովին արժանաւոր կրնեն զայն ուսմանց մէջ բարձր տեղ մը բռնելու : Պատմութիւնը և բնական պատմութիւնը խորին ակնածութեամբ ունկն դրին անոր և լուսաւորեալ ուղիղ գաղափարներ ընդունեցին՝ մարդկային սեռին վաղեմի դարերու պատմութեան և մարդկային սերունդոց մէջ գոնուած մեծաւորութեանց նկատմամբ :

Արդ քանի մը ծանօթութիւններ տալով պիտի ցուցնենք թէ այս նոր ուսումը ինչ բաներու մէջ նոր զիւտերու ասպարէզ բացաւ, և ինչո՞ւ համար մարդիկ այնքան երկար ատեն անոր ճշմարիտ յատկութեանց վրայ անգէտ մնացին :

Մարդէն խառն եկած ամէն գործ երկու կողմանէ քննադատութեան ասպարէզ կբանայ : Բանգի կրնանք քննել զայն՝ այն գործին օգտակարութիւնը և պիտանութիւնը նկատելով, և դարձեալ կրնանք քննել՝ զայն արտադրող անձին տաղանդը և բնութիւնը իւրոյս հանելու համար : Որովհետեւ մարդուն որ և է գործը նորին մտաց կնիքը իւր վրայ կկրէ : Այսպէս անոր շինած տաճարը կամ տունը կրնանք զննել իբրեւ բնակութեան տուն կամ պաշտաման տեղի, բայց նոյն ատենը անոնք կրնան լոյսի բերել նաեւ շինողին հանգամանքը և ճարտարութիւնը : Վաղեմի ժամանակներէն պահուած շէնքերը և շէնքերու աւերակները մեր առջևը աւելի արթնբաւոր են որովհետեւ անոնց միջոցաւ խորին տեսութիւն մը կունենանք հին ազգաց կրօնի և քաղաքականութեան պիճակին վրայ : Նմանապէս բոլոր մարդոց զիւտերը և զրա՞ծ գրքերն ալ երկու

բանի կծառայեն, մարդկութեան օգուտ մը կը մատակարարեն, և զանոնք շինողներուն կարողութիւնները և յատկութիւնները կփայլեցունեն :

Մարդոց գործոց նկատմամբ ինչ որ ըսինք, բարձրագոյն աստիճանաւ մը լեզուին ալ կվերաբերի. քանզի լեզուն մարդէն կարտադրի, իւր խորհրդոց և զգացմանց բնական արտայայտութիւնն է, որուն միջոցաւ մարդիկ իրարու հետ հաղորդակցութիւն կը պահեն : Ասիկայ է անոր առաջին օգուտը, սակայն բոլոր ուրիշ մարդկային արդիւնքներէն աւելի ճշդիւ և ամբողջապէս կցուացունէ բովանդակ մարդկային միտքը, և անոր բաղադրեալ կազմութիւնը՝ իմացողութեան հետազոտութեանց առջև կբանայ. քանզի ինչպէս մարդս կրնայ նկատուիլ իբր անհատ մը՝ կամ ազգի մը, կամ բոլոր մարդկութեան մէկ անդամը, այսպէս ալ ամէն մարդկային մտաց մէջ կրնանք զանազանել :

1. Համաշխարհական յատկութիւններ, որք կը վերաբերին բովանդակ մարդկութեան :

2. Ընդհանուր յատկութիւնք, որք կվերաբերին այն ցեղին՝ որուն մէկ անդամն է :

3. Մասնաւոր յատկութիւնք, որք մասնաւոր ազգաց յատուկ են :

4. Եզակեան կամ անհատական յատկութիւններ, որով կզանազանուի մէկ անհատ մը մի և նոյն ազգին կամ քնտանիքին ուրիշ անդամներէն :

Այս այլ և այլ կերպարանքները սքանչելի կերպով կներկայանան մարդկային լեզուին մէջ, և անոր կազմութիւնը փիլիսոփայական վերլուծութեան տակ դնելով՝ լիակատար հմտութիւն մը կստանանք անոնց վրայ :

Երկար ատեն լեզուն սոսկ անհատին խորհրդոց և զգացմանց արտայայտութիւնը համարուած էր, և թէպէտ աղէկ զիտցուած էր որ իւրաքանչիւր ազգ իրեն սեփական լեզու մը ունի, սակայն նոյն լեզուն իբրեւ ազգային յատկութեան կամ մտաց յայտարարը չէր համարուեր, և թէպէտ աղօտ գաղափար մը կար թէ մեր խօսած կամ գրած բառերուն մէջ երեցածէն աւելի բան կպարունակի, այսու ամենայնիւ լեզուին բառերը իբրեւ միջոց չէին գործածուեր մարդկային մտաց գործողութիւնները փնտռելու : Լեզուաց ուսման այս մասնաւոր սահ-

մանին մէջն է որ վերոյիշեալ շքեղ գիւտերը յառաջ եկած են , և որով այս ուսումը ամենէն ազնիւ ուսմանց հաւատարմութիւնն է , և իր փառաւոր ու երկնածնունդ բնութիւնը կատարեալպէս ճանչցուած է :

Գալով մարդոց անոր ճշմարիտ բնութեանը վրայ այնքան երկար ատեն տգէտ մնալուն պատճառին՝ նախ կրօնք թէ՛ լեզուին գիտութիւնը ամէն ուրիշ գիտութեանց պէս յառաջադիմական եղած է , և մարդիկ միշտ աստիճան առ աստիճան յառաջ կերթան՝ նիւթի մը արտաքին մասերը քննելէն վերջը անոր ներքին մասերը քննելու : Այսպէս է բնութեան ուսմանը մէջ , մարդիկ սկսեցին երկրին արտաքին կեղևը դիտելով՝ անոր վրայ տեսան տունկեր , կենդանիք և մարդ : Սքանչացան նոցին գեղեցկութեանը վրայ , փորձեցին անոնց պիտանութիւնը և զովաբանեցին այն գերազանց հանճարը , որով Արարիչը զանոնք ներգաշնակաւոր ամբողջութեան մը մէջ դասակարգեր էր : Ժամանակին ընթացից մէջ , այսու ամենայնիւ , կենդանիք և բուսականք տեսակներու և ընտանեաց բաժնուեցան . անոնց ներքին կազմութիւնը , խոշորացոյցով՝ և իրենց մասանց բաղադրութիւնը քիմիկաբանութեամբ ի լոյս բերուեցաւ : Երկրաբանութիւնը երկրիս խորերը իջաւ , և անոր պատմութիւնը պատմեց . մետէորաբանութիւնը մոնոլորտին մէջ բարձրացաւ և քննեց մոնոլորտին ամպերը և անոր փոփոխութիւնները . և աստղաբաշխութիւնը մամեմածիքայէն բարձրերը ելաւ , և արևին ու աստեղաց պատմել տուաւ իրենց շարժումները , փիլիսոփայութիւնը վերջապէս յառաջ անցաւ և ներշնչեալ ձայնով մը հոչակեց թէ՛ Տիեզերքը Բան Աստուծոյ է , յայտնեալ ի գործս իւր : Կանգնելով Մամեմածիքային և Բնական գիտութեանց ուսոց վրայ Տիեզերքին մէջ շրջած ատենը՝ երկու գլխաւոր մասանց կբաժնէ՝ զայն . Արև և Երկիր : Կհաստատէ նախ՝ թէ երկիրս իր կազմութիւնը արևէն առած է , և թէ՛ երկիրս իր ձեւակերպութիւնը առնելէն վերջը՝ երկրին , արևին և մոնոլորտին միացեալ ներգործութեամբը անոր մակերևոյթը տունկերով ծածկուեցաւ , և նախ կենդանիք ու յետոյ մարդիկ հոն բազմացան :

Հետևեալ յօդուածին մէջ պիտի ցուցնենք թէ՛

լեզուին գիտութիւնն ալ ճիշդ նոյն ընթացքն ունեցաւ :

(Շարունակելէ)

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ՀՆԱՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Այս երկու բառերը համեմատաբար Եւրոպացիք և Ամերիկացիք շատ աւելի կը գործածեն քան թէ մենք Տաճկաստանցիքս , եւ ան ալ թերեւ շատ անորոշ և տարբեր նշանակութեամբ : Անոնք աս երկու բառերուն արտայայտած զաղափարներուն միացեալ գործութեամբը հրաշալի մեծագործութիւններ կատարեցին և անընդհատ կատարելու հետ են , բայց մենք Տաճկաստանցիքս երկու ձեռքերնիս ծոցերնիս դրած խեղճօրէն կայներ կը նայինք անոնց հիմնալի ճարտարութեանցը և ճարտարութիւններուն վրայ , երանելով զանոնք իրենց մեծամեծ յառաջադիմութեանցը համար և վայելով զմեզ մեր յետախաղաց դժբախտութեանցը համար , թէ ինչպէս մեր պատուական արհեստները փնացան , ոչնչացան և բոլոր գործքերը Ֆրանկաց ձեռքը անցան , և մենք ու մեր զաւակները այսպէս առանց գործի առանց արհեստի խեղճ և ողորմելի մնացինք . բայց ինչ կ'ըսեմ ես , մի թէ տյաշափի է բաժիննիս : Ոչ , իցէ թէ այսչափ եղած ըլլար . մենք միայն շիլլիքնիս ծռած ախուր հանդիսատեսներ չենք անոնց մեծագործութեանցը և յառաջադիմութեանցը , այլ և կակուղիկ կակուղիկ ոսկիներնիս հատուցանելով մենք ալ բաժնորոյ կ'ըլլանք և կը վայելենք անոնց աշխատութեանց և ճարտարութեանց գեղեցիկ և օգտակար արդիւնքներն ու պըտուղները : Այսպէս ոչ միայն մեր պատուական արհեստներն և գործքերը փնացան և ոչնչացան , այլ և մեր հինաւորեց մնացած ոսկիեկներն ալ , և օր քան զօր Ֆրեանկին ծառան և սպասաւորը լինելու ցաւալի դիրքը կառնունք . (որպէս թէ արդէն չենք առած) :

Անցեալ օր բարեկամի մը հետ Բերայի մեծ փողոցէն դէպ'ի զալաղիայ կիջնէինք . Գուլէ Գափուի մօտ պարապ մաղազայի մը առջև բազմութիւն մը դիգուած էր , որը յստեալ աչօք բան մը կը դիտէին մեծաւ զարմացմամբ : Հետաքրքրաբար

մենք ևս մօտեցանք տեսնելու թէ ի՞նչ կայ հոն : — Կին մը ամուսնի վրայ նստած առջին սեղանի մը , որուն վրայ տեսակ մը մանր գործիք շեղջով դրուած , որոց մին ձեռքը առեր բազմութեան ցոյց կու տայ , թէ որչափ դիւրաւ կրնայ անեխին դերձան անցուիլ նորա միջոցաւ : — Գործիք մը՝ որ աակէ տասը տարի առաջ Ամերիգայի մէջ ես ինքս հասը մէկ սէնդ գնած եմ , (մէկ սէնդը տասը փարայէն պակաս է) : Իսկ կինը առանց ջունչ առնելու՝ հետաքրքիր բազմութեան երկերկու դանկանին անհետիւլ հետզհետէ հաւտ մը կու տայ կ'ճամբէ առջեւն՝ առաւօտէն մինչև երեկոյ , « Աւա՛ղ , աղաղակեց ընկերս , զիա՛րդ մերոնք ձեռքերնին ծալեր յուսահատ նստեր են՝ այս աշխատութիւն և ճարտարութիւն ըստե՛ս բանը բոլորովին Եւրոպացւոց սեպհականեալ է՝ , ասանկ պարզ բան մը հնարելու չափ ճարտարութիւն չկայ մեր մէջը : « Մեր կարծիքը աս է թէ տաղանդ և կարողութիւն կայ մեր մէջը , բայց քաջալերութիւննիս հատած և աշակցութիւննիս պակասած է բոլորովին , և մենք ալ ապիկար մնացեր ենք , այս է պատճառ մեր թշուառութեան : Ուրեմն ո՞վ որ այս մասին բան մը կընէ հասարակութեան՝ զանկալ 'ի գործ շարժելու դիտաւորութեամբ , մեծ ծառայութիւն մը ըրած կը լինի իւր Ազգին :

ՃԵՄՍԻՏ ՊՍԵՐՍԱՆ ԿՐՕՆԻ

Դիտակին առաջին Թուոյն մէջ ԳՈՐԾԱԿԱՆ ՕԳՈՒՏ խորագրով յօդուածնուս մէջ բացատրած էինք այն մեծ ճշմարտութիւնը թէ՛՝ ո՛ր և է իրի մը արժէքը իր արդիւնքէն կախեալ է , և թէ իր մը՝ որ իւր յատկացեալ վախճանին չծառայէր , իրմէ սպասուած արդիւնքը չ'տար , այն յատկացեալ նպատակին նայելով ստակ մը չ'արժէր : Ոսկի ժամացոյց մը՝ որ ժամանակը չափելու համար ձեռակերտեալ է , երկնոյթին մէջ որչափ զեղեցիկ և որչափ կատարեալ լինի , երբ ժամանակը ճշդիւ չափելու և իմացընելու յարմարութիւնը չունի , կամ այլով բանիւ իր յատուկ պաշտօնը չկատարէր , յայնժամ այն նկատմամբ իր արժէքը բոլորովին կը կորսնցընէ , այսպէս իմա՝ ամէն բանի համար : Բայց հիմա կուգնք

հարցընել թէ , այս սկզբունքը կրօնքի ալ վերածելի է թէ միայն նիւթական բաներու կը վերաբերի :

Ասոր կը պատասխանենք թէ՛՝ կրօնքին ալ յաղթանակը , փառքն ու պարծանքը , ուրիշ ամէն բաներու նման , ահաւասիկ բուն աս կէտին մէջ է : Կրօնքը մարդուս վրայ զարդի ու ցոյցքի համար բան մը չէ , այլ իրական նպատակ մը ունի անոր անձին մէջ կատարելու , այն է սրբագործել նորա ապականեալ սիրտը , հաշտեցընել զանկալ իւր բարկացեալ Սուրբ և արդար Աստուծոյն հետ ճշմարիտ խաղաղութիւն դնելով նորա հոգւոյն տանը մէջ և այսպէսով երկնից ու յաւիտեանական կենաց ժառանգորդ կացունել զայն : Երբ կրօնքը կը դադրի իր աս պաշտօնէն , իրօք և արդեամբ յառաջ չբերեր իւրաքանչիւր մեղաւոր սրտի մէջ այս կենսական վիճակը , յայնժամ իր ո՛ր և է արտաքին կատարելութիւնները , փառքերն ու պարծանքները ստակ մը չեն արժէր : « Զայս գիտեմ , ըսաւ ի ծնէ կոյր երիտասարդը , զի կոյր էի և արդ տեսանեմ : Ահն կրօնքին յաղթանակը , ահն կրօնքին փառքն ու պարծանքը :

ԽՈՒՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Մեծ Եպարքոսը՝ ի պատասխան Յունաց Պատրիարքի Պուղարաց խնդրոյն նկատմամբ Բարձրագոյն Դրան մատուցած Բողոքագրոյն , ամենայնիւ կը վստահացնէ Նորին Սրբազնութիւնը , թէ կառաւարութիւնը բնաւ դիտաւորութիւն չունի ոչ Մահմետական հպատակաց շնորհեալ այն հին օրէնքը տւելու : որ է միջամտութիւն չընել նոցունց կրօնական ներքին գործոցը , և բնաւ չընդունիր որ կայսերական հրովարտակաւ սահմանեալ ներկայ կարգադրութիւնը այս սահմանը անցած ըլլայ : Եւ ընդհակառակն Նորին Վսեմութիւնը այսպէս գաղափար կը յայտնէ թէ՛՝ քանի մը փոքր տարբերութեամբ , եղած տնօրէնութիւնքը Պատրիարքին արդէն ցուցած գաղափարին հետ նոյն են : Բանը այսպէս լինելով Նորին Բարձրութիւնը մարդաւարութեամբ , բայց կտրուկ կերպիւ կը հասկցունէ Նորին Սրբազնութեան՝ որ Հրովարտակը անխափանելի է , և ճշդիւ պիտի գործադրուի , որո՛ւ բնաւ միայն մարդկային

ՌԻՏԱԿ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Դիտակը Չորեքաբքի օրերը պիտի հրատարակուի :
Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Սան Վերի
յարկ քիւ 5.

Տարեկան զին երեք Մէհիս 20. 60
Վեցամսեայ մէկուկէս » » 30
Հասք փր. 50

Ա. ՏԱՐԻ

1870 ԱՊՐԻԼ 15

ԹԻԻ 4

ՀՈՈՎԱԹԻ ԺՈՂՈՎՆ

Քաւական ժամանակէ ի վեր է Եւրոպիոյ Քաղաքագետներն ու Լրագիրներն այս ժողովոյն խնդրովն զբաղեր կեցեր են , որ թերթ ձեռքդ կառնես , Տիեզերական ժողով , Պապին անսխալականութիւնն խորագրով յօդուած և հեռագրալուրք կը վխտան մէջը , կարծես թէ ուրիշ խնդիր չէ մնացեր Եւրոպիոյ մէջ խորհելու և զրելու , հետևապէս բոլոր ժողովրդոց մտքերն ալ նովաւ գրաւեալ են , ամէն տեղ ան կը խօսուի , ան կը զրցուի և ամէնքն ալ անհամբեր սրտիւ կապասեն տեսնել աս աշխարհայոյց ժողովին վախճանը :

Ինչո՞ւ համար քաղաքական աշխարհք այսքան իրար անցնի , այսքան կարեւորութիւն տայ Եկեղեցական ժողովի մը և կրօնական խնդրոյ մը . Պապը ես անսխալ եմ կըսէ եղեր , ժողով մ'ալ՝ այո՛ ալդպէս է , կըսէ և կը հաստատէ եղեր , որու ինչ փոյթ , թող երթայ ուզածին չափ ըսէ , եթէ կուզէ՝ ես Աստուած եմ Երկինք և Երկիր ես արարչագործեցի ,

Թող ըսէ և հաստատէ , և անդին խել մը մարդիկ ալ կուրօրէն հաւատան և երկրպագութիւն ընեն իրեն . ասկէ քաղաքական աշխարհին վրայ ինչ ազդեցութիւն կըլլայ , թող նա չհաւատայ և չընդունի : Շատ ճշմարիտ էր աս դիտողութիւնը , եթէ կրօնական աշխարհ կամ Եկեղեցին իր սեփական դիրքին մէջ կեցած և պահուած ըլլար , մասնաւորապէս Եկեղեցւոյ Հռովմայ ճիւղը : Արքայութիւնն Քրիստոսի՝ Երկնից արքայութիւն անուանեալ է , և եթէ Հռովմայ Եկեղեցին ալ իւր դիրքն աս սահմանին մէջ պահած ըլլար , յայնժամ բնաւ մէկու հոգ չէր , ինքը սխալական ըլլայ , թէ անսխալ , ինչ կուզէր Թող ըլլար , բայց հիմա խնդիրը շատ տարբեր է , — Պապին արտառոց պահանջը՝ «Եթէ ես անսխալ զուխ և առաջնորդ եմ» , իւր կոչմանը և պաշտօնին սահմանին մէջ ամփոփեալ չէ , — իւր խօսքը Եկեղեցւոյ մէկ մասնաւոր ճիւղին համար չէ , ինտոր որ պէտք էր ըլլալ , այլ Քրիստոսի արեամբը գնեալ ընդհանուր կամոյցիկէ Եկեղեցւոյն վերաբերմամբ է . նա կը պնդէ թէ՛ իւր այս քահանայապետական իրաւասութիւնը՝ Աստուծոյ

Եկեղեցիին ամէն մէկ մասնաւոր եիւղերուն կրտա-
րածի և կը պարտաւորէ բովանդակ Քրիստոնեայ
աշխարհը՝ նորա անսխալ պատգամներուն անընդ-
դիմաբար հրնազանդիլ, եթէ ոչ՝ կը դատէ կը դա-
տաւարտէ, ուրացող և հերետիկոս կանուանէ, և
Թէ որ քիչ մ'ալ աւելի փրսանդ գտնէ ցիցերու ծայ-
րը հանած Հաւատաբնութեան ատեանի պատու-
հասներուն կը մատնէ : Արևելեան կաթողիկոսաց խըն-
դիրը խօսքերնու լաւ բացատրութիւն մի է :

Պապը սխալական գիտցուած ատեն ազգաց խա-
ղաղութիւնը վերցած ջնջուած է նորա երեսէն, իսկ
երբոր անսխալ ճանչցուի ինչ պիտի ըլլայ աշխար-
հի վիճակը, ուրեմն ինչպէս կրնայ քաղաքա-
կանութիւնը չվրդովիլ և անտարբեր հանդիսատես
լինել :

Սակայն Պապական իշխանութեան պահանջը հոս
աս կէտին մէջ ալ չեզրականար :

Ինքն Աստուծոյ Եկեղեցիին ընդհանուր զուլս և
անսխալ առաջնորդ լինելէ ի գատ, քաղաքական
ջրջանին մէջ աշխարհակալ վեհապետ մի ալ է : Ան-
սրխալ Քահանայապետը՝ միանգամայն անսխալ
Թագաւոր եղած պիտի ըլլայ Կայսրերու և Ինքնա-
կալաց շրջանին մէջ . քաղաքական աշխարհ պարտի
կոր զլուսն և նկուռն կենալ նորին Քահանայապե-
տական Վեհապետութեան առջև :

Այս բանը քաղաքականութեան դեկին այնպիսի
ռեզիլն կից մի է որ, ամբողջ նաւակը ծանր վտանգի
կենթարկէ : Կամբողոր Վեհապետները նոյն առանձ-
նաշնորհութեան մասնակից լինելու են և կամ Պապը
նոցունց շրջանէն ելնելու է : Խել մը սխալական Թա-
գաւորաց շրջանին մէջ, անսխալ Թագաւոր մը՝
ընդհանուր քաղաքականութեան հաւասարակշռու-
թիւնը կը խափանէ և նորին անիւին տակը մըշ-
տընջենաւոր խոչընդոտ մը կը դնէ : Ուրեմն իրա-
ւունք է իրեն ըսել Թէ, ձգէ քաղաքական իշխանու-
թեան սանձը, զնա Եկեղեցւոյ սահմանին մէջ՝ մին-
չև անգամ եւ աստուած եմ, ըսէ, յայնժամ հաւ-
տացողը Թող զայ հոն քեզ երկրպագութիւն մատու-
ցանէ : Սակայն երկու հզօր իշխանութիւնք ի մի
անձ կեդրոնացընել, և յետոյ ելնել այն անձին Աս-
տուածային պատկեր կամ յատկութիւն ընծայել,
ան ալ Քրիստոնէութեան հաստատութենէն տասն

և ինն դար ետքը, հարկաւորապէս ուրիշ Տէրու-
թեանց աչքին առջևը ներելի քայլ մը չէր կրնար
համարուիլ : Ուստի մեր կարծիքը այս է որ, ընդ-
հանուր ժողովը Պապին անսխալութիւնը հրատա-
րակելուն հետ՝ նորին քաղաքական իշխանութիւնն
ալ կործանեալ հրատարակած պիտի ըլլայ, որուն
նշոյլները երևան ելած են յորդէն :

ԼԱՒ ՔՆՆԷ՝

« Սիրական զաւակս շիտակը ինծի խոստովա-
նէ, ըսաւ բարեկիրթ և ազնուասիրտ մայր մը իր
փոքրիկ տղուն, որ առանց հրամանի պահանջը
բացեր և մէջէն բան առեր էր, եթէ ոչ՝ վերջը քն-
զի աղէկ չըլլար » :

« Ոչ, սիրելի մայր իմ, պատասխանեց տղան՝
հանդարտ և անայայտ դէմքով մը, ես պահանջին
քովն անգամ չեմ գացած, ես ինչպէս կը յանդգ-
նիմ ընել այդպիսի բան մը որ գետեմ Թէ մեծ չա-
րութիւն է, ևս քու կամբիդ հակառակ » :

« Բայց հիվ ըրաւ ուրեմն այս մեծ չարութիւնը,
հարցուց մայրը՝ տղուն խօսքին կէս մը համոզուած :
Տղան առանց վարանման և շիտեղու, Սպասու-
հին, պատասխանեց իսկոյն : Դուն տեսար ու-
րեմն, տպա ինչո՞ւ ինձի չմացուցիր : Եթէ մօրդ
խմացընես, քեզի գէշ կընեմ վերջը, ըսաւ Մարիե-
կո, վասնորոյ երկնչեցայ », պատասխանեց Թով-
մաս : Տղին տուած համարձակ և պատրաստի պա-
տասխանները և անխռով դէմքը այնքան բնական
և այնքան անշփոթ էին, որ մայրը անկասկած
վստահութեամբ հաւատաց բոլոր խօսքերուն, և
վճռեց ու որոշեց Թէ աղջիկը գող է, ուստի իսկոյն
առջին կանչեց և ճամբայ տուաւ : Ողորմելի աղջի-
կը այնքան շուարեցաւ և շփոթեցաւ այն յանկար-
ծական դատաւարտութեանը վրայ որ, միայն սա
չափ կարող եղաւ ըսել, « Տիկիին կը խնդրեմ,
լաւ քննէ այս բանը », բայց նա լսել անգամ
չուզեց :

Ան որչափ ընդհանուր է այս բանը . մարդիկ
որքան անմեղ արիւններ կը դատեն կը դատաւար-
տեն առանց բանը լաւ մը քննելու և հասկընալու,

և այն ալ բուն իսկ չարագործին վկայութեամբը : Ինչ մեծ և վստահաւոր սխալմունք է , դատաստանական խնդիր մը վստահութեան վրայ հիմնել և վճռել . զաւակս չէ՝ ով կըլլայ թող ըլլայ , հէրիք է որ մարդ է , ինչպէս կրնամ ես ուրիշ մը դատել և դատապարտել առանց ես ինքս անձամբ քննած և ստուգած ըլլալու բանը : Վերոյցրեալ պատմութեանը մէջ յիշեալած սպասաւոր աղջկան իւր տիկինին յիշեցուցած փառաւոր կանոնն ու սկզբունքը , երանի թէ բոլոր մարդոց սրտերուն մէջ խոր արմատ տպաւորուէր , որպէս զի ամէն մարդ իրեն հաստատ կանոն ընէր , բան մը դատելէն առաջ «լաւ քննել» :

ՔԱՆ

Առ Արգոյ Բաժանորդս և Ընթերցողս Դիտակայ Շաբաթաթերթի :

Երբ բան մը հասարակաց ատեանը կը հանուի , նա հարկաւորապէս քննադատութեան կենթարկուի : Դիտակը հասարակաց ատեանը ելաւ , ուրեմն իրաւամբ այս դիրքին վիճակացեալ է . հասարակաց իրաւունքն է քննադատել զայն և ազատօրէն տալ իր գաղափարը ինչ որ ալ ըլլայ անոր վրայ , թէ ի շնորհս թէ ընդ դէմ : Մենք ամենայն սիրով և հանճարեամբ պատրաստ ենք լսել ամենուն ըսածը , որ բարեկամական զգացմամբ կը հաղորդուի մեզի : Իրաւ մարդուն զգացումները պատրաստ են յաւետ գովեստներ լսել քան թէ դէմ դիտողութիւնը , և մենք ալ չեմ գիտեր դժբախտաբար կամ բարեբախտաբար , ոչ միայն բացառութիւն մը չենք այս մասին մարդկային ընկերութեան մէջ , այլ ի բնէ քիչ մ'ալ էւելկէկ ունինք այդ կտորէն : Եթէ այս մեր վրայ թերութիւն մի ալ է , տակաւին խոստովանիլը պարտք կը համարինք : Սակայն ի վերայ այս ամենայնի խորհուրդով որոշած ենք մարտնչիլ անոր հետ և չանսալ նորս ձայնին : Կը բաղձանք ընթացքն իս մտքին կառավարութեանը տակ դնել քան թէ զգացմանց , որպէս զի կարող լինիմք ըսուածներուն արժէքն ու ծանրութիւնը կշռել և որոշել . բայց որպէս զի անհարկի քննադատու-

թեանց և զրոյցքներու տեղի չմնայ , պատշաճ դատեցանք մեր կողմանէ քանի մը խօսք ընել՝ այս մասին ականջնիս հասած քանի մը դէմ դիտողութիւններէ առիթ առնելով :

Մենք ինչպէս որ գրով ի լուր աշխարհի հրատարակեցինք , սրտովնիս ալ ճիշդ նոյն ենք : Դիտակը Ազգային Թերթ մի է , ոչ թէ մասնաւոր կրօնի մը , նորին նպատակը՝ Ազգիս լրութեանը օգտին ծառայել է , հրատարակեցինք , քաւ լիցի որ այս փառաւոր խոստովանութիւնը սքողեալ նպատակի մը պատրուակ ընելու վատութիւնը յանձն առնենք : Մենք ազգաւ հայ ենք , և ի նմին բարձրագլուխ կը պարծինք , իսկ կրօնքով Աւետարանական և պաշտօնեայ , որ նոյնպէս մեր փառքն ու պարծանքը կը դաւանինք : Աւելի կ'ընտրէինք ինքզինքնիս կրօնքով քրիստոնեայ աշուսնել , բայց զանազանելու հարկը կը պարտաւորէր Աւետարանական կրօնը :

Խօսքերնիս սխալ հասկցուելու տեղի չտալու համար , հոս վերստին կը կրկնենք թէ՝ Դիտակը կըրօնական մասնաւոր դրութիւն մը չատագովելու նպատակ չունի երբէք , իր պարտքն ու պաշտօնն է խօսիլ և հրատարակել այնպիսի ճշմարտութիւններ , որ ընդհանուր մարդկութեան կը պատկանի :

Դարձեալ՝ արդէն ըրած դիտողութիւններնէս ինքնայայտ է որ , Դիտակը ազգերնուս մէջ մասնաւոր դրութեան կամ կուսակցութեան մը կուրօրէն գործիք ըլլալէ հեռի է , հասարակութիւնը մասնաւոր տեղ մը քաշելու պաշտօն չէ առած իր վերայ , որմէ բանաւորապէս կը հետևի թէ իր յաջողութիւնն ալ հասարակութեան տուած քաջալերութենէն կախեալ է , եթէ նա զլանայ մեզ իւր աջակցութիւնը յայնժամ յարատեւութիւննիս ալ գրեթէ անհնար է :

Մենք նորա օգտին և փաստին ծառայել նպատակ զրած ենք , նա ևս պարտի զմեզ քաջալերել և զօրացնել : Ինչպէս որ յայտարարութիւններնուս մէջ նշանակած էինք , մեր դիտաւորութիւնն է Դիտակը հետ զհետէ աւելի ընդարձակել և ճոխացրնել , և եթէ հնար է քիչ ժամանակէ ետքը նորին մէկ օրաթերթն ալ ունենալ առանց գնոյն վրայ յաւելում մը ընելու : Բայց սա բաժանորդաց թուոյն

մեծութենէն կախեալ է : Եթէ բաժանորդաց թիւը այժմեան վիճակին մէջ մնայ , այսքանն ալ շարունակելնիս հնարաւոր բան չէ :

Այսու ամենայնիւ բնաւ չենք ուզեր որ Արգոյ հասարակութիւնը դժկամակաբար բաժանորդագրի անոր , որպէս թէ ունայտ և անօգուտ բան մը՝ իբր հարկ կամ տուրք դրուած իր վրայ : Այսպիսի երևոյթներ սաստիկ կը վշտացընեն զմեզ : Մենք կը բաղձանք որ փոխարինեալ զգան և այնպէս մասնակցին բաժանորդներնիս :

ԽՏԷՔԷՔ

ԲՍՐՈՅԱԿԱՆ ԱՍՈՒԹԻՒՆՔ

— Ուղիղ և իրաւասէր անձ մը չկրնար՝ իր ամէն աւուր հացը խաղաղ և անհանգիստ սրտիւ ուտել , թէ որ այն հացն իրօք իրն եղած չըլլայ :

— Մեղքին տեսարանը կամ սաստիկ տրտմութիւն և վիշտ պիտի բերէ վրանիս , և կամ թէ յանցանք . որովհետեւ կամ անոր մահացուցիչ բնութիւնը զգալով զգուանօք պիտի հայինք անոր վրայ , և կամ երևոյթէն հաճութիւն զգալով գործել պիտի փորձուինք անիկայ :

Այսպէս կամ տրտմութեամբ ցաւ զգալ պիտի ըլլայ բաժիննիս և կամ հաճութեամբ մեղանշել :

— Ընդհանրապէս մարդիկ սաստիկ ցաւ կզգան և կապաշխարեն այն մեղքերը , որոնցմէ որ վնաս կը տեսնեն և կը տուժեն , բայց կը սիրեն , կը տածեն և կը շարունակեն այն մեղքերը , որոնցմէ որ օգուտ կը քաղեն և շահաւոր կեկեն :

— Առանց աշխատութեան կուշտ փոր ալընկալելը , յիմարէն խորհուրդ յուսալու պէս բան մի է :

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Առէնքի մէջ աւազակաց ձեռքը զերի իյնող Անգղիացի և ուրիշ Եւրոպացի օտարականները՝ վերջին լուրերուն նայելով , անգթաբար սպաննուեր են . Տեսականապէս նկատելով անհնար էր

հաւատալ թէ ասանկ սոսկալի ոճրագործութիւն մը մարդիկ պիտի յանդգնին գործադրել տէրութեան Մայրաքաղաքի մը մէջ , բայց արդեամբ կատարուեցաւ : Բասն երկու աւազակներ Մայրաքաղաքէն 5 ժամ հեռաւորութեամբ յայտնի համարձակ յարձակեցան խումբ մը օտարականներու վրայ և կառաւարութեան զօրքերուն աչքին առջև տաս տասներկու հոգի բռնեցին լեռը տարին , և 30 հազար ոսկի փրկանք պահանջելէ ի զատ , կառաւարութենէն ալ ներում պահանջեցին , բայց երբ չյաջողեցան ձեռք բերել , անգութ սպառնալիքնին գործադրեցին : Կը մնայ տեսնել թէ ասկէ անդին կառավարութիւնը ինչ պիտի ընէ :

— Լսուածին նայելով Բիւստէմ Պէյի բանակցութեամբը Պապին կառավարութեան և Բ. դրան մէջտեղը հասկցողութիւն մը եղած է , թէ Հասունի բաղաքական Պատրիարքութեան կայսերական Ֆէրմանը ետ առնուի իրմէն :

— Իւսկիւտարէն Նիկոմիդեայ շինուելիք երկամուղոյն խառքան պատրաստուեր է և գործողութիւններն ալ զրեթէ սկսուած են : Կըսուի թէ մէկ միլիոն լիրա ծախք կարծիք կըլլուի շինութեանը :

— Կըսուի թէ Բ. Դուռը Գեր. Հասունի Պատրիարքութեան պէրամը վերջապէս ետ առեր է :

Մասիս

Ա. Զ. Դ

Այս անգամ զատկական Տօնի պատճառաւ Տըպարանը քանի մը օր չգործելուն համար , պարտաւորեցանք այսօր Դիտակայ միայն կէս թերթը հրատարակել , իսկ մնացեալ կէսն ալ յառաջիկայ շաբաթ օրն (Ապրիլ 18.) պիտի հրատարակենք , որով թերթը դարձեալ կամբողջացընենք :

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Չազմաճրլաւ փող . Ակոբեան խան Ն. 4, 5, 6.

Ք Ի Տ Ա Կ

ՇԱԲԱԹ ԱԹԵՐԹ

Կիսակը Չորեքաքի օրերը պիտի հրատարակուի :
Բաժնուղագրութեան տեղն է Ակոբեան-Սան Ղերի
յարկ քիւ 5.

Տարեկան ցին Երեւ Մէնիս 2. 60
Ղեցամետայ մէկուկէն 50
Հասը փր. 50

Ա. ՏԱՐԻ

1870 ՄԱՐՏԻ 29

ԹԻՐ 7

ՅՈՐԵԱՍՏԱՆ

ԵՒ

ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Այս անգուծ և սոսկալի ոճրագործութեան ձայնը
արդէն բոլոր աշխարհ տարածուեցաւ, որուն մա-
հագուծ հոշակը բոլոր Եւրոպան՝ մասնաւորապէս
Անգղիան՝ ոչ միայն վիշտով և տրտմութեամբ, այլ
և ցասմամբ և զայրոյթով լեցունց : Ոչ մէկը իբրեւ
անհատական կամ մասնաւորաց գործ կը նայի աս
խնդրոյն վրայ, ամէն մարդ Կառավարութեան վը-
րայ կը դնէ յանցանքը և ամէնքն ալ նորանդէմ
լեցուած են : Եւ ստորի ալ քանի մը պատճառներ
կուտան : —

1. Ասանկ նշանաւոր և սոսկալի չարագործու-
թիւն մը Մայրաքաղաքին բով և Կառավարութեան
աչքին առջևը յայտնի համարձակ և աներկիւղ
գործադրուիլը : Ասիկայ, կըսեն, Կառավարու-
թեան տիրութիւնը և կամ յեղաժայր անհոգու-
թիւնը կը յայտնէ : —

2. Կառավարութիւնը նամբորդները խարած է,
կըսեն, երբոր քան չկայ, ապահովութիւն է քու-
լով՝ պէտք եղած կանխագոյշութիւնները չէ ք-
րեր : Ճամբորդները պաշտօնէից խօսքին պատա-
հանալով բոլորովին միամիտ եղեր և չորսըզին-
ւորի ստաշնորդութեան անախնելով նամբայ Ե-
լեր են : —

3. Պաշտօնական անձանց անպակներուն հետ
համամիտ լինելուն վրայ կասկած ունենալով զօ-
րաւոր պատճառներ կը յայտնեն : Եւ երկելի
անձինք աս գործոյն մէջ մտն չունենային, անհի-
նար էր որ անպակները աս բանը ընել համար-
ձակէին, կըսեն : Անոնց ունեցած ամէն պատրաս-
տութիւնները յայտնի ապացոյց են որ նամբորդ-
ներուն այն կողմերը երթալը կանխագոյն տեղե-
կացած էին, կըսեն : —

4. Բանը պատանկէն ետեւ, Կառավարութեան
բռնած ընթացքը տոնտիկ կը կշտամբեն և կը պա-
խարակեն : Տղայ մը անգամ կրնար տեսնել որ աս
ընթացքին վախճանը աս պիտի ըլլար, կըսեն :
Անկարգութեանց և անհորինութեանց բռնութեամբ

Տէրութեան մը, այսպիսի վտանգաւոր և փափուր պարագայի մը տակ, օրէնքի յարգանք և ակնածութիւն պնդելը արդարեւ զարմանալի է:

5. Ամենին հաւանականութիւն չկայ, որ եթէ բռնողները Յոյն երևելիներ եղած ըլլային, Կառավարութիւնը դարձեալ այս ընթացքով պիտի վարուէր:

6. Կառավարութիւնը Անգղիոյ Դէպքանին ազդարարութեանցն և խրատներուն բնաւ ականջ չկախեց, այլ ինք իր զիտցածին հետեւեցաւ, որուն դէմ Անգղիոյ արտաքին գործոց Պաշտօնեան մեծ վիշտ և զայրոյթ կը յայտնէ:

Աս և ասոնց նման ուրիշ պատճառներով խնդիրը անհատական դիրքէն ելած է, և ազգաց ու տէրութեանց վերաբերեալ խնդրոյ կերպարանք առած է:

ՅՈՅՆ ԱՒԱԶԱԿԻ

Հետեւեալ յօդուածը Լեվանք Հերաշէն առած թարգմանած ենք որ նոսալ Թայրսէն կառնէ:

«Այս օրերս Յունաստանի մէջ կատարուած ռազմագործութեան պէս Հասարակութեան միտքը ահիւ և ցամաքմաբ յազդող դէպք էր իրոյն ժամանակ էր որ խոսուած և տեսնուած չէր: Պատմութեան մէջ ասոր համեմատելի դէպք մը գտնելու համար, պարտինք ետ երթալ Հնդկաստանի ապստամբութեան օրերուն, և մինչև անգամ Քաունթորի և Տէլիի չարդերն ալ չեն կրնար համեմատուիլ ասոր հետ, քանզի այն կատարող անձինքը զիտէինք որ մեզի և բոլոր Եւրոպիոյ հետ բնաւ համակրութիւն չունէին, ցեղով ալ, կրօնքով ալ օտար էին, — մեր քաղաքակրթութենէն և մեր մարդավարութեան վրայ ունեցած զաղափարներէն շատ հեռի են անոնք: — Մեր քաղաքացեոց այս սպանութիւնը Եւրոպական երկրի մը և ինքզինքը բրիտանոնեայ անուանող ժողովրդոյ մէջ կատարուեցաւ, և նա Մայրաքաղաքէն միայն քանի մը մղոն հեռուն, Մայրաքաղաք մը, որուն անունը հետ խել մը փառաւոր և ազնիւ յիշատակութիւնը զուգորդեալ են մեր յիշողութեանցը մէջ: Յունաստանը եր-

կիր մի է, որուն անկախութեան խնդրոյն մէջ Անգղիացիք մեծ մաս մը կատարած են. նորին փաստը յառաջ տանելու համար հռչակաւոր Անգղիացի բանաստեղծներէն մէկը՝ (Լորտ Պայրըն) իր կեանքը վտանգի դրաւ և կորսնցուց, և անկէ հրապուրեալ մեր կառավարութիւնը նորին ազգայնութեան օրանին քով հսկեց և համբերութեամբ տարաւ անոր տղայական կամակորութեանցն ու դժկամակութիւններուն: Յունաստանի պատճառաւ մեր արդէն ծանրաբեռնեալ ժողովրդեան վրայ դրուած ծանր բեռը քիչ մը քիչ բան չէր, նորին օգուտին համար մեր անանդական սկզբունքէն խոտորեցանք երբ Տանկաց նաւատորմիդը Նաւարինօ Թնդանօմնէրով խորտակեցինք, և յորմէ հետէ երբէք ետ չկեցանք անոր ձեռք և օգնութիւն տալէ, բացի այն առիթներէ որ յայտնուպէս գէշութեան մէջ տեսանք զայն: Շիտակը խօսելով Անգղիական Կառավարութիւնն ու Ազգը այս մօտ տարիներս դէպ ի Յունաստան ունեցած բարեացախամ զգացումնին այնպիսի նշանաւոր գործքով մը յայտնեցին, որ պատմութեան մէջ նմանը չկայ: Քէֆալոնեայի կղզիները՝ որ Եւրոպա մեր պաշտպանութեանը յանձնարարած էր, վերստին մեր հաճութեամբը Յունական թագաւորութեանը հետ միացուցինք: Հարուստ և ազնաւ կառավարութեան տէր հզօր Ազգի մը յիսուն տարուան մէջ կատարած բոլոր նիւթական յառաջադիմութիւններն ալ ի միասին յանձնեցինք, որոնք Անգղիական ժողովրդեան մատնաւոր համակրութիւնը իր հետը Ս.Ս.Է.Ն. տանող Երիտասարդ Թագաւորի մը փառաւոր ժառանգութեանցը մաս կազմեցին: Ահա այս նոյն Յունաստանին մէջ է՝ որուն մենք տոնինք անկախութիւն, պաշտպանութիւն, թագաւորական ընտանիք մը և իր ունեցած երկիրներուն ամենէն զեղեցիկ և արգասաւոր մէկ մասը: ուր մեր երէք քաղաքացիները՝ որոց թիւէն էր ևս Անգղիական Պաշտօնատան Քարտուղարն, Մայրաքաղաքէն քանի մը մղոն հեռուն, անգթմաբար և չարաչար սպաննուեցան: Երբոր այս պատմութեան պարագաները կը կարդանք, եղած իրողութիւնները անբնական անհաւատալի կը թուին: որ կը փորձուինք խորհիլ թէ յաւելտ չարահնար բուն մի է աս բանը քան թէ ի-

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

Մարդկային իրաւունքները եթէ դասակարգելու ըլլանք, ընդհանուր դասաւորութեամբ երկու կարգերու կը բաժնուին, սեպհական իրաւունք և ստացեալ իրաւունք: Ստացական իրաւունքները՝ նոյն իսկ բանին բնութենէն կը հասկցուի որ, ամենուն միօրինակ և հաւասար չեն կրնար ըլլալ, անիկա իւրաքանչիւր անհատից դիրքէն, պարագաներէն և կարողութենէն կախեալ բան մի է. ճիշդ նիւթական ստացուածքի սկզբան տակ կերծայ, մարդիկ աստիճանաւ իրարմէ կը տարբերին թէ նիւթական թէ բարոյական իրաւանց մէջ, սակայն սեպհական իրաւունք ըստճանիւ անանկ չէ, այն մարդկութեան կը պատկանի, անոր մէջ միօրինակ և հաւասար են. մէկը միւսէն առաւել չէ և չկրնար ըլլալ: Ստորուկ և աննշան գեղացին՝ ամենէն երևելի հարուստին հետ այս մասին ճիշտ համահաւասար է, ըստ որում մարդ՝ մարդկութեան յատուկ եղած բոլոր իրաւունքները իրեն ալ կը պատկանի: Մէկը իրաւունք չունի զայն բռնաբարել ո՞ր և իցէ պատրուակաւ: Միայն երկու պարագաներ կան որ մարդը իր աս իրաւունքները անկախ և ինքնին վայելելէ կարգիլեն: Տղայական հասակ և խելագարութիւն: Այս երկու վիճակին մէջ դատելու և ընտրելու կարողութիւն չըլլալուն համար, ենթակաները խնամատարութեան յանձնեալ են, որ ըսել է իրենց անձին տէր չեն: Տղիտութիւնն ալ տեսակ մը խելագարութիւն կը համարուի, կամաւ յիմարանալ մ'է, ուստի ընդհանրապէս տգէտ մարդիկ ալ իրենց սեպհական իրաւունքներէն զրկուած են, ըսել է այլոց խնամատարութեանը տակ են, իրենք իրենց անձին տէր չեն:

Անճնական ազատութիւնը մարդկային սեպհական իրաւունքներէն մէկն է, և ամենէն գլխաւորն ու նախադասն է: Մարդկութիւնը ասոր մէջ կը փառաւորի: Արարիչն Աստուած մարդը ազատ արարչագործեց: Աստուածատուր և անբռնաբարելի իրաւունքն է ինքզինքը հոգալ և կառավարել, իր անձին ամենալաւ բարիքը իր ազատ և անկախ ընտրութեամբն ու դատմամբը յառաջ տանիլ: Մարդ երբ վերոյ գրեալ պարագաներէն զերծ է,

ոչ որ իրաւունք ունի նորա անձին վերաբերեալ խնդրոց մէջ միջամուխ լինել, նա ինքն է տէր և դատաւոր անձին վերաբերեալ ամենայն իրաց:

Նորա արդար և անխափան իրաւունքն է դատել և որոշել այն ամեն խնդիր որ անմիջապէս իւր անձին կը պատկանի:

Ամենայն որ ունի իրաւունք խրատ և յորդոր տալ իւր ընկերին, տակայն անձին վերաբերեալ խնդրոց վերջնական որոշմանցը ատեանը՝ իւրաքանչիւր անհատի հոգոյն տանը մէջ կացմեց Արարիչն, հոն այլք կարող չեն մտանել: Անհատական այս փառաւոր արտօնութիւնը ունի իրեն հիմ ու կնիք իւրաքանչիւր անձի առ Բարձեայն Աստուած ունեցած պատասխանատուութեան անփառելի պարտականութիւնը: Վերաքանչիւր ոք ի մէնջ համարս տացէ Աստուծոյ:

Քանի որ մարդ ինքն է անձամբ պատասխանատու անմիջապէս ինքզինքին համար, անհակառակելի ստուգութեամբ կը հետևի ևս իր անճնական ազատութիւնը: Չկրնար անձին մէջ պատասխանատուութիւն գոյանալ առանց իւր գործողութեանց ազատ և անկախ տէրը լինելու: Ասիկայ երկինք պարզեւած է մարդոց, բայց նոքա չեն կամենար մէկ մէկու: Այս սկզբունքը ինքնին որչափ ալ պարզ և ինքնայայտ է, այնքան ալ եղծեալ և շփոթեալ է մարդկային յարաբերութեան մէջ: Ամեն մարդ կը դաւանի անոր ճշմարտութիւնը, բայց ցաւը սոսկ տեղն է որ, ամեն մարդ միայն իր անձին կը սեպհականէ զայն, իր անձէն դուրս չկայ այդպիսի արտօնութիւն, ինքն է մի միայն տէր իւր անձին, ուրիշ ամենքը աս շնորհիւն զուրկ են, շատ քիչ բացառութիւնով աս է առ հասարակ մարդոց գործնական գաղափարը:

Մարդկային եղծմունքներուն մէջ հազիւ կը տեսնենք ուրիշ մը՝ որ այնքան վնաս և չարիք հաւուցած ըլլայ մարդու իրաւանցը ու արտօնութեանցը դէմ, որչափ որ աս մարդը իր անճնական ազատութենէն կողոպտելու անեղ բռնաբարումը, սակայն և այնպէս չկայ ուրիշ զրկանք և անիրաւութիւն մը որ այսքան երես և համարձակութիւն գտած ըլլայ մարդկային շրջանին մէջ և անպատիժ թողուի, զրեթէ յանցանք և չարագործութիւն

չհամարուելու չափ յառաջ զացած է և մազ մնացեր է, որ սրբազան առաքինութեանց կարգը դասուի:

Քսան երեսուն անակգրուեք աւագակներ, քանի մը հաճոյքներուն համար շրջագայող ճամբորդներու օժիկէն բռնեցին լեռը տարին և 23 հազար ոսկի փրկանք պահանջեցին, երբոր դիմադրութիւն եղաւ ու չհատուցուեցաւ այդ անիրաւ պահանջը, բաշեցին հրացանին ու սպաննեցին գերիները: Աշխարհ լսեց աս բանը ու տակնուվրայ եղաւ, ամէն մարդ ցասմամբ լեցաւ աւագակաց դէմ ու պատրաստ է անձամբ վրեժխնդիր լինել չարագործաց:

Սակայն անդին Յունաց Պատրիարքը և Հռովմայ պապն միխիոններով ժողովրդոց այս Սուրբ և Աստուածատու իրաւունքը յայտնի համարձակ կը բռնաբարեն ու չյաջողելուն մէջ կատաղաբար կը մարտնչին, մինչև տեղամ տէրութեանց կամքին և իրաւեւորում դէմ, մահ հոգւով, մարմնով մահ կ'սպառնան, ու իրաւ ի տես աշխարհի սպանման փորձեր ալ կ'ընեն, տակաւին պաղ արեամբ աշխարհը կայներ հանդիսատես կըլլայ, մարդ ձայն չհաներ, որպէս թէ բան մը չէ միլիոնաւոր անձանց հոգւով մարմնով ճղակտոր ելնելը, բայց ալ աւելի սոսկալին, այսպիսի անձինք Աստուծային տիտղոսներով պսակեալ և յանուն Աստուծոյ կը կատարեն այս սրբապիղծ ոճիրը, և տակաւին մարդկային շրջանին մէջ ակնածութեամբ և Սըրբազան տիտղոսներով կը յորջորջուի անուններին, խեղճ Պուղարներ յորդոց որդի դարերով գերի էին մնացեր յունական սնափառութեան ձեռք, ուր հոգւով մարմնով չարիք չարիք կը չարչրկուէին և ճճուրտուկնին աշխարհը կը հնչեցներ, բայց մարդ ձայն չէր հաներ, բանգի կրածնին գրկանք չէր համարուեր, խնդիրը անմիջապէս նիւթական չէր, այլ բարոյական, պահանջը ոսկի և դրամ չէր, այլ մտաւորական գերութիւն, և սպառնացեալ պատուհանն ալ բարոյական սպաննում, հոտ այնքան հարկ չկայ իրար անցնելու, ոչինչ բանէ: Կը տեսնեն աշխարհքիս բարոյական կացութեան աստիճանը ուր հասած է, զրօյէն ալ վար և շատ վար:

Արդ աս նիւթին վրայ մեր վերջնական խօսքը սա պիտի ըլլայ թէ, մարդը այս ցաւալի կացութենէն

պիտի գերծանէ մի միայն ճշմարիտ լուսաւորութիւնը, որուն գեղեցիկ պտուղները արդէն շատ փորձերով տեսնուած է այլ և այլ ազգաց և ժողովուրդներու մէջ: Ահա մարդոց անձնական ազատութիւնը՝ պատանդ բռնող բռնաւորաց բերան ուսեալ յիստուն ալ աս է, տղէտ ժողովրդեան ազատութիւնը իրեն թողուլը, մանկան ձեռք դանակ տալու պէս բան մի է: Թէպէտ նոցունց կողմանէ լոկ խօսք է աս ըսուածը, բայց ճշմարիտ է. իրաւ է որ տղէտ մարդ մը ոչ միայն արժանի չէ իր անձնական ազատութեան իրաւունքները վայելելու, այլ և յարմարութիւն ալ չունի, կարող ալ չէ, ճիշդ ինչպէս տղայ մը դանակ գործածելու մէջ, սակայն ասկէ չէր հետևեր որ անոնց ազատութեան իրաւունքը բռնաբարուի, այլ ողջմտաբար կը հեհնէր կրթել և դաստիարակել և անա այն է ճշմարիտ բարեբարութիւն մարդկային ազգի: Ի հաստատութիւն խօսքերնուս հոս կըղենք Միացեալ Նահանգաց արդի Նախագահ Կրանթի նշանաւոր դիտողութիւնքը, որ 4 միլիոն սեւերուն քուէարկութեան իրաւանցը օրէնքը՝ Ազգային Սահմանադրութեան մէջ անցնիլը, Քոնկրէսին հաղորդելու առթիւ ըրած էր:

Կրանթ Նախագահը՝ Ազգային Սահմանադրութեան վրայ եղած 15^{րդ} յաւելման վաւերացումը Քոնկրէսին հաղորդելու առթիւ այսպէս կրտէ: «Ահա այս 15^{րդ} յաւելումը չորս միլիոն ժողովրդեան իբրեւ ազատ բաղաքացի «քուէարկութեան» իրաւունք կուտայ: Այս գերութեան լուծէն նորոգ գերեալ ժողովուրդը՝ պարտի ամենայն զօրութեամբ ջանալ, ինքզինքը իրեն շնորհեալ այս նոր արտօնութեան արժանի կացունել: Նոյնպէս և՛ մեր ժողովրդեան այն մասը որ մինչև ցարդ մեծամեծ առանձնաշնորհութիւններ վայելելու պատիւը ունեցած է, պարտի աս նոր քաղաքացիներէն չխնայել յառաջադիմութեան ո՛ր և է օրինաւոր արտօնութիւնք: Մեր Ազգային Սահմանադրութիւնը յորինողները այնպէս համոզուած և հաւատացած էին որ, Կառավարութեան հասարակետական ձևը անհնար է հաստատ և մնայուն պահել եթէ կրթութիւնը ու

րօք՝ կատարուած բան մը : Այս աղետից տեսարանը Աթէնքի մօտակայութեանը մէջ է , քաղաք մը , որուն մէջ ամէն ատեն զօրաց գունդեր՝ անպակաս են , և զայն կառավարութիւնը պարտի կատարեալ հնազանդութեան մէջ պահել , եթէ երբէք այդ կալ բողոքներ ունի : Բանի մը Անգլիացիք և Բոսլական Պաշտօնատան Քարտուղարը կուզեն Մարաթոնայ երթալ տեսնելու համար , ուր յիսուն տարի պուաջ , երբ Յունաց անկախութիւնը դեռ մարդու միտքէ անգամ չէր անցած , կատարեալ ապահովութեամբ րազում ճամբորդներ կը յաճախէին : Պաշտօնական անձինք զանոնք միտահացուցին թէ վտանգ չկայ , Աթինքայի մէջ աւազակներ չկան ամենին : Ասանկ խաբուելու չէին անոնք :

Յունաստանի ճամբաներուն վտանգաւոր ըլլալը բնիկ պաշտօնատարք ամէն ատեն կուրանան , բոլորովին երևակայութիւն կը համարին , — Հէլլենական մեծամտութեան նախանձաւորութեամբը թէ լաղրեալ լոկ հնարք մի է : — Ուստի ճամբորդները ամենայնիւ միամիտ եղան և պաշտպանութեան համար չորս զինուոր բաւական տեսելով ճամբայ ելան : Կերևի թէ իրենք ալ աղէկ մը զինեալ չէին , սակայն ըլլային ալ օգուտ մը պիտի չընէր , քանզի աւազակները ոչ միայն յանկարծապէս վրայ յարձակեցան , այլ և թուով շատ առաւել էին : Հասկըցուածին նայելով գունդ մը պահապան զինուոր կայ եղեր այդ ճամբուն վրայ , բայց դժբաղդաբար աւազակաց կրակ և յարձակում ըրած ատենը այն կողմերը չեն եղեր : Մեր յառաջ բերած մասնաւոր կէտը՝ որուն վրայ կուզենք ընթերցողաց ուշադրութիւնը դարձրնել , ճամբորդներուն անկասկած վրաստանութիւնն է : Անոնց մէջ երկու տիկնայք և մէկ փոքրիկ աղջիկ մը կային — պարագայ մը՝ որ որոշապէս կը ցուցնէ , թէ վտանգ անոնցմէ ոչ մէկը երբէք մտքէ կանցընէր : — Բռնուող խմբակը միայն օտարական ճամբորդներէն , չէր բաղկանար , որոնք ազդեցութեան պատճառաւ կրնային անխորհրդաբար վարուած ըլլալ այս մասին , այլ Հայիկն անոնց հետ Աթէնք բնակող երկու պաշտօնական Բարտուղարք , որոնք հարկաւ կրնային կշռել պաշտօնական անձանց ճամբաները պալանով եւ ըսելուն արժէքը : Արդ այս բացարձակ վստահութիւնը ուս-

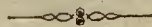
կից յառաջ եկաւ : Անտարակոյս Յոյն պաշտօնէից տուած վկայութիւններէն և ապահովութիւններէն , որոշապէս կը վկայուի թէ ճամբորդներուն Մարաթոն շրջել երթալը Կառավարութեան գիտութեամբն ու հաւանութիւնովն էր : Ճամբորդները՝ զինեալ աւազակաց դէմ պաշտպանելու համար , անբաւական զինւորութեան մը պաշտպանութեանը յանձնեցին , և հասկցածնուս նայելով՝ այսքան կանխազգուշութիւնն ալ հարկաւոր չէ վկայեցին : Աղէկ զիտենք որ դեռ երկու շաբաթ հազիւ կայ որ Յունաց Կառավարութիւնը կը հաւատար կամ գոնէ հաւատալ կրկեղծէր թէ Աթինքայի մէջէն աւազակութիւնը բոլորովին անյայտացած է , և չորս զինւորաց պաշտպանութեամբ ճամբորդութիւն մը կատարելապէս ապահով է : Կառավարութեան այս կարծիքին արժէքը վշտալի փորձով մը հասկցուեցաւ : Ապահովութիւն ըսուածը՝ ահաւասիկ այս է , որ Գէորգ Թագաւորի կառավարութեան ներքեւ 30 աւազակաց խումբ մը՝ Աթէնքէն երկու ժամ հեռու , իր գործքը համարձակ կրնայ յառաջ տանիլ : Անոնք ունին միջոց և պատենութիւն եկող ճամբորդներուն վրայով լուր և տեղեկութիւն առնելու , որովհետեւ ամենայնիւ յայտնի է որ , նոքա շատ աղէկ զիտէին ճամբորդներուն հարուստ և երեսիլի բնականիքէ եղած ըլլալին , և անոր համար էր որ մէկէն մեծ գումար մը փրկանք պահանջեցին : Աս պարագան ինքնին բաւական է Կառավարութիւնն ու նորին ստորին պաշտօնատարները դատապարտելու : Բաղաբին հիշող բովիկը մարդասպաններու ասանկ խումբ մը կեցած ըլլալը՝ Կառավարութեան և Ոստիկանութեան այդ բանը զիտցած չըլլալը , ուղղակի կապացուցանէ թէ քաղաքակրթեալ Կառավարութեան մը ձևին տակ , կատարեալ անկարգութիւն կը տիրէ : Սակայն պատճառ ունինք հաւատալու թէ այս դէպքին մէջ Յունաց Կառավարութեան յանցանքն ու մեղադրանքը միայն այսքանը չէ , այլ ասկէ զօրաւորագոյնը կայ : Անանկ կրտսի թէ աս նողկալի տէրը գործող խումբակը՝ Սբանտա անուն մէկու մը խրատովը կառաջնորդուէր : Աս ան Սբանտան է , որ մեր Թղթակիցը ասկէ վեց եօթը ամիս առաջ իրեն և իր եղբարցը վրայք գրած էր : Ան ժամանակը այս նոյն

մարդիկը շատ նեղութիւններ կուտային ճիշդ այն տեղը ուր որ վերջին սպանութիւնը կատարուեցաւ, և շատ անգէլ գիտենք որ այն ժամանակը բնաւ ջանք մը չեղաւ զանոնք ձերբակալելու: Այն ժամանակը կրտսեր Թէ աս մարդիկը քաղաքին մէջ պաշտօնական անձանց հետ հաղորդակցութիւն ունին: Նախարարութեան և աւագակութեան մէջ տեղ եղած այս անհասկնալի կապակցութիւնը, այնքան անհաւատալի էր որ շատերը իբրեւ արեւմտեան երգիծաբաններու շինծու հնարք կընայէին անոր վրայ: Բայց անոնք որ Յունաստանի բուն պաշտօնէից հետ մօտ կապակցութիւն ունէին, կատարելապէս կը հաւատային աս բանին: Արդ այս կերպով, ոչ միայն աւագակութեան մինչև ցարդ առ հասարակ եղած ըլլալը ստուգիւ որոշուած է, այլ և չարագործներու մասնաւոր խմբակներ երկար ժամանակ երկիրը ծանր նեղութեան տակ դրած ըլլալին ալ, ինչպէս որ զանոնք ձերբակալելու եղած ջանքերն ալ ի դերու ելան, եթէ երբեք այնպիսի ջանքեր եղած են նէ, ուրիշ ինչ բանաւոր հետևութիւն կրնանք հանել իրաց աս վիճակէն: Բայց եթէ աս Թէ Յունաց Կառավարութիւնը կամ ամենայնիւ անկարող է և կամ դատապարտելի անհոգութեան մէջ է՝ իւր սարտականութեանց պիտո գլխաւորը կատարելու մէջ: Երկրին վտանգաւոր կացութիւնը լոյսի պէս երևան կեցած է, այսու ամենայնիւ օրեր և ամիսներ կը ծաւալին կերծան, սակայն չարագործները խաղաղ հանգիստ տեղերնին կը կենան սպասելով հարուստ որսի մը, և նոյնը վերջապէս կը յաջողին ուզածնունապէս ձեռք ձգել և չարաչար սպաննել Աթէնքէն քանի մը մղոն հեռու, նոյն իսկ Կառավարութեան տուած սուտ ապահովութեան շնորհիւ: Մենք այսպէս կը հաւատանք որ աս սպանումը քաղաքական ծանր հետեւանքն էր պիտի ունենայ: Աս դէպքը Յունաց ծուռ և գէշ վարչութեան բաժակը լեցուց և Եւրոպիոյ համբերութեանը վախճան տուաւ: Բոլորովին անօգուտ է աս միջոցիս Յունական վերականգման և Յունական յառաջադիմութեան վրայ խօսք ընել. ոչ որ ականջ կը կախէ այնպիսի ազգի մը ջատագովներուն ձայնին, որուն երկիրը ծարէ ի ծայր և ամէն առնու անպատրիժ ոճրագոր-

ծութիւններով վրդովեալ է, և որուն պատմական հնութեանց վայրերը հետաքրքիր ճամբորդաց գրեթէ անմատչելի են՝ ճիշդ ինչպէս որ Թաթարաց երկիրը: Բնաւ չենք վարանիր համարձակ հաստատելու Թէ այսպիսի մարդկութեան նախատինք եղած գէշ կառավարութեան մը վախճան տալու ժամը եկած հասած է: Երեք Պաշտպան Տէրութիւնները միտք չունին և չեն ուզեր տաժել և սնուցանել Եւրոպիոյ յարակից այնպիսի փոքր երկիր մը որ նախատինք և արհամարհանք է իրենց և քաղաքակրթութեան: Սակայն ուրիշ քսուելիքներ ալ կան Յունաստանի այժմեան կացութեանը վրայ:

Նորին բարեկամներն ալ պիտի դաւանին Թէ՝ նորա իրական յառաջադիմութիւնը՝ տիրապէս կոխեալ է նորին վարչութեան այժմեան պաշտօնէից ձեռքէն իմաստուն Նախարարաց ձեռք անցնելէ: Եթէ մեծ Տէրութեանց խնամատարութիւնը ծաղրական խաղալիք մը չէ, պէտք է գոնէ կենաց և ստացուածքի ապահովութիւնը երաշխաւորեալ լինի: Մեր պաշտպանութիւնը վայելող երկրի մը մէջ պէտք չէ որ օտարականը գերի բռնաւորէր և սպաննուէր վտանգի մէջ ըլլան իրենց անմեղ և օրինաւոր գործողը դըռաւոր առնենին: Եթէ անոր իշխանները կարող չեն աս բանը ընել, պէտք է իշխանութիւնը այլոց ձեռք յանձնել: 1854 թուականին Գաղղիական և Անգղիական զօրութիւն մը խրկուեցաւ Աթէնք Տէրութեան Ատենին արտայայտած սրտերագմական միտումներուն արգելք դնելու համար, առանց յաջ և յահեակ նայելու համարձակ կրնենք Թէ նման քայլ մ'ալ այժմ առնելը հաւասարապէս արդար և իրաւացի է: Հապէշխատանի վրայ երթալու համար ինն միլիոն ծախք ըրինք. որմէ շիտակը խօսելով այնքան զրգոյիչ շարժումը չէինք տեսած: Յունաստանի մէջ Հապէշխատանի դժուարութիւնները չպիտի ունենանք: Երեք կամ չորս բաժին զօրք՝ կարող Հրամանատարի մը ներքեւ, բաւական է գործը զլուխ հանելու, օրինակի համար մեր Հնդկաստանի բանակը, և կամ Գաղղիացոց Ճէզայիրի բանակը կարող են մէկ երկու ամսուան մէջ Աթթաքիայի ճամբաները Անգղիոյ մեծ հրապարակներուն չափ ապահով ընել: Ե

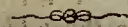
դաստիարակութիւնը ժողովրդեան մէջ ընդհանուր սփռեալ չլինի : Նախագահը յատուկ պատուէր և հրաման կրնէ Գոնկրէսին որ անյապաղ միջոցներ ձեռք առնու չատարակաց կրթութիւնը յառաջացընելու և քաջալերելու համար , և ևս խստիւ կը պարտաւորէ քաղաքական իրաւունքներու տիրացող ժողովուրդը որ պատեհութիւն ձեռքէ չհանէ գիտութիւն զանձելու մէջ , « քանզի , կըսէ , Սահմանադրութեան 15րդ յաւելումը մի միայն այն միջոցաւ կրնայ սպառնալ օգուտն ու արդիւնքը յառաջ բերել » :

ՄԱՅՐԱԿԱՆ ՄԵՏԻՆ ՄԷՋ ԶԱՆԿԻ ՄԷ ԱՐԺԵՔԸ

Մ. Վաների դժբաղդ մայրը երբ որ բայց իւր հարազատ որդւոյն մահապտանգ վիճակը Աթէնքի մէջ , թէ աւազակաց ձեռքը գերի մատնեալ 25 հազար ոսկի փրկանք կը պահանջուի եթէ ոչ սպաննում և մահ կտառնուցուի , ցաւօք և վշտիւ քյուզեալ և տագնապեալ սրտիւ և արտասուանից աչօք աղաչեց և պաղատեց որ անմիջապէս առանց յապնդման հեռագրաւ լուր տրուի Աթէնք որ ինքը ամենայն սիրով և հանձնեամբ պատրաստ է 50 հազար ոսկի փրկանք հատուցանել իւր ամենասիրելի որդւոյն անգին և պատուական կեանքը մահուան անկէն փրկելու համար , ողորմելի կին չէր գիտեր որ արդէն զաւակը վճարած էր բռն կեանքը , ալ ևս փրկանք խեր չէր ընէր : Ասիկա ընտիր օրինակ և փաստ մի է ապացուցանելու թէ գորովագուծ մօրկան սրտին մէջ իւր սրտակցորդ զաւկին կեանքը գին առժեք չունի , 50 հազար ոսկի չէ , այլ եթէ կարող լինէր ուժը հասնէր միլիոն հազար ոսկի ալ սիրով և հանձնեամբ կուտար կը հատուցանէր առանց փոշիի չափ երևնալու աչքին , քանզի որդւոյն կեանքը ոչ դանկ , այլ անգին էր : Ուրեմն հոս առ դէպքին մէջ խանձակաւ սիրով լեցուած ծնողական սիրտերու ծանր մտածութեան արժանի երևելի կէտ մը կայ : Մենք որչափ պարտական ենք այն ամենուրեք օրհնեալ Նախախնամութեան , որ հանապազօր կը պահէ կը պաշտպանէ մեր սրտակցորդ սիրուն և անուշիկ զաւակացը անգին կեանքերը , ոչ մի՛ այլ բազում և բազմադիմի վտանգներէ ու արկածներէ :

Ահ ինչ թշուառ և ողորմելի եղած պիտի ըլլար մեր վիճակն ու կացութիւնը , եթէ պարտաւորեալ լինէինք շարունակ մեծագումար փրկանքներ հատուցանելով պահել և գերծանել մեր զաւակացը կեանքերը , ան ալ եթէ կարողանայինք ժամանակին տեղը հասցընել , անա եղկելի մայր մը , որ կրնար 50 հազար ոսկի իր զաւկին կենացը փրկանք տալ , բայց չկարողացաւ ժամանակին տեղը հասցընել : Ուրեմն արդարև մեծ ողորմութիւն և շնորհք է մեզ ըլլալ և ապրիլ վերին Տեսչութեան հայրախնամ ձեռքին պաշտպանութեանը տակ մեր զաւկներովը հանդերձ : Թող ծնողը զգան և կշռեն աստուածային ողորմութեան այն մեծ շնորհքը , որ անընդհատ և հանապազօր կը վայելեն , երբ իրենց սիրուն զաւակուները ամէն առաւօտ և երեկոյ ողջ առողջ իրենց շուրջը կը տեսնեն , զերծ՝ պահեալ և պաշտպանեալ կենաց բազմադիմի արկածներէն և փորձութիւններէն : Թող յանկեղծ սրտէ շնորհակալութեան և երախտագիտութեան հառաչանքներն ինչ առ Այն մատուցանեն որ է անմրափ աչօք , հսկող և պահող տիեզերաց համայնից :

ԱՄԵՆԱԹՆ ԾԱՌ Ի ՊՏՂՈՅ ԻՐԻՄԷ ԶԱՆԱԶԻ

Սեաշը Հազրգէթ անուանեալ բրօքականտական գործիք նոր լրագիրը իւր 15րդ թիւ թերթին մէջ Օուրբ Աւետարանի այս համարը խորագիր դնելով՝ հայհոյական ամէն ձև մանկութեան կրկնակի գործածութեամբ և եռման օտաւարներու մէջ անգամ չըլտուած չափազանց շրջափառ ստորին ոճով մը յետին զրպարտական յօդուած մը ի լոյս ընծայեց , որով կերևի թէ կուզէր քանի մը հայ լրագրաց դէմ սըրտին մէջ տածած կատաղի կիրքերը ամբողջ Հայութեան զլուխը թափել :

Եւ անա հասաւ նպատակին , ամբողջ Հայութեան զգուանքն ու արհամարհանքը իրեն դէմ յուզեց , իր կեղծ անունը արդէն աստելի էր Հայ սրտին , բայց այս յօդուածը վերջացուց բալոր խոփելով : Կերևի թէ զանխմբագրող էֆէնտիներն ու վերապատուելիները կասկած ունէին թէ հասարակութիւնը դեռ չկարողացաւ ճանչնալ նորա ինչ ծառ լինելը , և ինչ արմատէ զօրութիւն ձգելը , վասնորոյ փութացին ան

ՔԻՄՍԿ

ՇԱԲԱԹ ԱԹԵՐԹ

Դիտարկելով Չորեքշաբթի օրերը պիտի հրատարակուի :
Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեան-կան վերի
յարկ թիւ 5 :

Տարեկան զին երեք Մէհիս 20 60
Վեցամսեայ մեկուկէս » 50
Հասք փւ. 50

Ա. ՏԱՐԻ 1870 ՄԱՅԻՍ 27 ԹԻՐ 11

ՊՈԼՍՈՑ ՄԻՋ

ՏԻՌՈՐ ՅԻՇԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՍԵՒ ՕՐ ՄԸ
Յիրաւի նախախնամութեան շնորհիւ շատ
շարժանալի են , և միանգամայն հետաքրքրա-
կան լինելով , որոնք ի վերջոյ ի վերջոյ
Մայիս 24 կիրակի օրը , ազդեցին երեւելի
դէպքի մը երջանիկ յիշատակութեանը տարե-
դարձնէ : Բանի շաբաթներէ ի վեր Հայ ե-
րիտասարդութեան սիրար զարմանալի կերպով
կը թռչտուէր , ամէն թաղի մէջ անխնայ աշ-
խատութիւններով պատրաստութիւններ կը լա-
յին : այս ազդեցին հանդէսը իւր տաննամեայ
շրջանին մէջ սովորականէն աւելի շքեղ և փա-
ռաւոր ընելու : Եկաւ հասաւ այն ուրախու-
թեան երջանիկ օրը , և Թորդոմասերունդ երկ-
սեռեան խուռն բաղնիքին մը , ուրախ և զը-
ւարթ ձեռք ձեռքի տուած , ելան դիմեցին
այն դաշտալոր ուր Հայկեան ճաշակի շքեղ պատ-

րաստութիւն մը գիրենք կողմունէր : Բայց հա-
ղու կէս օրը երկու ժամ կանցնէր պաամու-
թեան մէջ դրեթէ անդուդական յաւալի դէպ-
քի մը տխուր հաշակը մայրաքաղաքիս ամէն կող-
մունքը տարածուեցաւ : Բերա կրակ կայ ըսին ,
աչքը վերցընողը դէպ ի հոն դարձաւ և իսկոյն
կուահեղ թէ հրէշ բոց մի է : Իւր շարագու-
շակ վախճանը առջի վայրկեանէն յայտնի տե-
սուեցաւ , ամէն տուններէ ողորկ կաղապին
« առ թէքին կրակ չէ » ազդեցակեցով : Մենք
քանի մը մեծ կրակներու անձամբ դանուկու-
դ ժողովութիւնը ունեցած էինք , բայց տապ-
ալէսը չէինք տեսած : Եւ չենք վարանիր հա-
տապելու թէ տեսնուած ալ չէ :
Նմանապէս ձեռք ձեռքի մօտ Բերայի շրջ-
նաւորական մեծ ձմերանոցին մօտ լինելով
Ձեռք մը կոչուած թաղը Ծերիտիէ փողային աջ
կողմէն կարգին մէջ տեղի մէկ տունին վերի
շարիէն ու դրոպներուն խառնին նայելով տան

մէջ մարդ չկայ եղեր և ուրիշ պարագաներ ալ մէկտեղ առած կը կարծուի թէ Սիկարի արգելներ ըլլայ, բայց դեռ աղէկ ստուգուած չէ: Ինձ այնպէս կը թուի թէ բոցերուն կատաղի արագութիւնը, շարժման ընթացքները և դաշտուման կերպերն ու եղանակները բանիւ նկարագրելու համար պէտք եղած բառերը, մարդկային լեզուն դեռ իր մէջը չունի: Հազիւ ժամը ութը քիչ մը անցած էր բոցերը թառա Պաշին իջան, և աս ինչ եղաւ ըսելու չմնաց, Սաքըղ Աղաճը կոչուած փողոցը ալ և ահեակ պատեց, Իրաւ է թէ տուտ, կրակը ուր էր, ուր եկաւ հարցընելու չմնաց, Բերան բոցեղէն անտառ մը եղաւ: Ծայր մը Այնալը Չէշմէն, ծայր մը մեծ փողոցին վրայ մինչև Քալաթա Սարայի կից Վոյվոտա կոչուած զինուորատանը հասած, վարէն փախալ Քէօբըլիսի և Սքորտէլու կոչուած թաղերը:

Առ այժմ ոչ միայն պատահութիւններն էր այս սոսկալի գէպքին ամէն պարագաներով տեղեկութիւն տալու, այլ անհնար ալ է: Այս դառն վերքին ցուերը հասարակութիւնը հետզհետէ պիտի խմանայ: Ընդհանուր կարծիքը սա է թէ տուն խանութ և այլ շէնքեր 6000 կտոր բան տրեցաւ, որոց մեծ մասը դոց մէջի ապրանքներովը, ընչից կործանները չէ այնչափ, կենաց խնդիրը սասանեցուց ամէն մարդ, որոց հաշիւը դեռ չէ ստուգուած: Արժանահաւաս անձէ մը խնայած ենք որ երեկ հինգ հարիւր ննջեցեալի Թէմիշիէ տրուեր է Քարանթինայէն, որ լսելով սոսկում կոխեց վրանիտ, բայց սա պարագայ մըն է որ դիտաւրու արժան է, սա այրած հոգիներուն շատերը սկիզբը խեղդուած և ետքը այրած են, քանզի պինտ շատերը կան որ հանդերձին անգամ այրած չէ, միայն ուռեցած և աչքերին դուրս պայթած մնացած են և շատերը այսպէս եղած են կրակին բռն այրած աեղէն բաւական հեռուն ըլլալով, և անշուշտ շատերը ու բանը

փորձով զգացած ըլլալու են, որ փողոցներու մէջէն հովը փչած ատենը ճիշտ եռացող շոգւոյ նման կայրէր մարմինը: Արակը գիշերուան մինչև ութը տեւեց, սակայն արդէն ժամը երկուք չեղած ամէն կողմ տարածուած էր, բոլոր իր սահմանները բռնած էր, անկէ ետքը շատ քիչ տարածուեցաւ միայն թէ անկէ ետքը այրածները մէջը գտնուած զօրաւոր քարուկիր շէնքերն էին որ բաւական ատեն դիմանալէ ետքը, հետզհետէ մէկ կողմանէ բռնկեցան:

Ասանկ բոցի արագութիւն չիտակը, մենք լսած և տեսած չէինք, ջուրի վրայ անգամ հազիւ կրնայինք երեւակայել: Իրաւ է որ այրողներուն շատերը հարուստ էին, բայց խիստ մեծ մասը հազիւ օրական հացը ճարելու կարող աղքատիկներ էին, և հիմա դրեթէ կիսամերկ միտրոց վրայ կայներ արցունք կը թափեն, որք մեծաւ մասամբ Հայ և Յոյն են: Աւետարանական Հայոցմէ քսաներկու ընտանիք մնասուեցան, որոց մեծ մասը բնաւ բան մը չազատելով դրեթէ դոց այրեցան: Բաղմաց ծանօթ Տէր Վրթմանէս ծերունազարդ հայրիկը, որոյ նիւթական խղճալի կացութիւնը արդէն շատերը լաւ գիտեն, փոքրիկ անակ մը ունէր ուր իր երեք որդերովը կը պատասպարուէր, այսօր անկէ ալ զրկեալ երկու գիշեր է իր բաղդակիցներուն հետ բայօդեայ երկրին վրայ կը ննջէր, բայց հաճութեամբ լսեցինք այս առասու որ Մեծ Պ. Մինասեան իւր Խաղիւզի տունէն սենեակ տուեր է իրեն: Կը յուսանք թէ նոյն մարդասիրական օրինակին կը հետեւին ուրիշ բարեկամներ ալ, ասանկ հասարակաց թըստութեան մը մարդասիրարար մասնակցեալ:

ԱՆՏԵՍ ԵՂԱԾ ԱՀԱՒՈՐ ԻՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Մարդիկ ամէն տառն զանգատ և բողոք կընեն տեսակ տեսակ չարութեանց և անիրաւութեանց դէմ, բայց կէտ մը կայ որ զրեթէ երբէք մէկու մաքի չ'զարնեն :

Ստուծիւնն ու խարդախութիւնը քաջալերել, չարագործութեան և անօրինութեան երես տալ, զրկողութիւնն ու հարստահարութիւնը պատուել մեծարել, մէկ խօսքով՝ չարէն և ամբարիշտէն ակնաձեւել, առ հասարակ ամէն կարգի մարդոց խիստ սովորական գործքն եղած է, բայց բնաւ մարդ բանի տեղ չէ դրած, մէկը անոր դէմ չ'խօսիր, մէկու մօրէ չ'անցնիր Թէ իր տա զանգատած հաղար ու մէկ տեսակ գեշութիւններն՝ ինքը ամէն օր քաջալերելու վրայ է, և ան քաջալերիչ ընծացքը հարկաւ գէշութիւն և մեղք է : Չարագործութիւնը այսքան ընդհանրութեամբ և կանոնաւորութեամբ քաջալերելէ զինի, ալ կենալ զանիկայ դատապարտել և անոր դէմ զանգատիլ, չեմք զիտեր Թէ ինչ նշանակութիւն ունի : Ինչ իրաւունք ունինք զանգատիլ Թէ, մարդիկ ինչու խարդախ խաբէբայ են, ինչու զըրկանք և անիրաւութիւն կընեն, ևայլն ևայլն, մինչդեռ մենք ինքնին ամէն օր այդ բաները գրեթէ դատ կուտանք, յաջողութիւնը այդ բաներուն մէջ կապառնակներ : Ամէն մարդոց հանապազօր բառ առ բառ քաջալերած բանը աս է, «գող, խարդախ, խաբէբայ և անիրաւ» եղիր որ ապրիս :

Սակայն այսչափ ալ չէ բանը, այսչափոյ զոհ չեն ըլլար մարդիկ, այլ ասոնց հակառակ տառաքինութիւններն ալ պէտք է անքաջալեր ընել, այնպիսեաց զլիսուն ալ զարնել պէտք է, որ յառաջ չ'զան և չըզարգանան : Վայ որ միտքը դրաւ մարդ Թէ ուղղութեամբ և իրաւասիրութեամբ վարուի իր առևտուրին և գործքերուն մէջ, կերաւ ապտակը աշխարհէն և ընդունեց դատապարտութեան կնիքը իր վրայ իբրև անմիտ յարիւր : Սուտ չեմ խօսիր, չար բան սիրտս չըտանիր, ինչ բնութիւն, Աւետարանն կը կարդանք կոր, հացագործը, նպարախառնը այդ բաները չեն առնիր, ևայլն ևայլն : Ստոր պէս հազար ու մէկ ձև խօսք, որոց ամիտի և վերջնական իմաստը աս է Թէ, շահերնուն համար ամէն գէշու-

թիւն ընելու ենք, և չընել ևս քաշուիլ մեղք է ըսելը, պարզ յիմարութիւն է : Հիմա ատանկ ազդու կերպով չարութիւնը գէշութիւնը քաջալերել և տառաքինութիւնը արհամարհելէ ետքը, տակաւին ելլել մարդոց չար և անիրաւ գործոցը դէմ զանգատիլ և բողոքելը, ամենայնիւ ծաղրալի է :

Մօտերս Ամէնքի մէջ պատահած ոճրագործութեան խնդրոյն մէջ, Դէպրանատան Քարտուղարներէն մէկը՝ ճամբորդներուն հետ եղող Յոյն Թարգմանին համար վկայութիւն տուաւ Թէ՝ քանի քանի անգամ փորձ ըրած է ճամբորդները աւագակաց ձեռքը տալ, որ ասկէ քանի մը տարի առաջ նոյն բանը իրեն ալ ընելու փորձն ըրած է եղեր, ամէն պարագայիւր պատմեց :

Հիմա տես, այսքան փորձեր ունենալէն ետքը, տակաւին ատանկ մարդ մը իբր Թարգման կըգործածեն և հիւրերնին ձեռքը կուտան որ տանի լեռները պըտըտըտէ : Քանի անհամար փորձեր կան աչքերնուն առջին, գրեթէ ամէն րոպէ : Արդ մենք կըսենք Թէ՝ չարք իր չարագործութեանցը մէջ քաջալերելը, նոյն իսկ չարագործութեան քանիցս աւելի չարագոյն է :

ԲԱՐԻ ՕՐԻՆԱԿ ԿՈՅՐ ՄԸ

Ամերիկայի մէջ երկու աչքէն կոյր կին մը այսպէս կըսէ իրեն հոմար :

«Ես մանկութեան հասակէս տեսութեան կորուցած եմ, և բնաւ չեմ տեսներ, սակայն ամէն տառն կը բաղձամ իմ առօրեայ հացս ևս ինքս ճարել՝ բռն իմ ձեռացս աշխատութեամբը : Չուզեցի երբէք և չեմ ալ ուզեր որ մտ լինակըս առ իմ մը բռնեմ ինքզինքս այլոց վրայ բռն ընելու : աշխատութիւնը քաղցր և հաճելի է ինծի : Եւ անո՞ւ այսու տեսութեամբ էր որ մօտերս կարի գործիք մը գնեցի, և հիմա մնաւ յաջողութեամբ կը գործեմ անոր վրայ, ամէն տեսակ կար ամենայն դիւրութեամբ և մաքուր կը կարեմ ճիշդ ինչպէս որ պիտի ընէի եթէ աչքերս բաց ըլլային : Աշխատութեան և ջանքին յաղթող գործութիւնը անձամբ և փորձով աչքեցի, և հիմա կատարելապէս երջանիկ եմ, համապարզօր» :

Ուրախ զուարթ կը գործեմ ,
 Խաղաղ հանգիստ կը վայելմ :
 Երանի թէ այս կոյր կնոջ խօսքերը , շատ մը
 տեսնող ծոյլերու խրատ ըլլային , որոնք թէ և ու-
 քով ձեռքով քաջառողջ , սակայն առօրեայ հացեր-
 նին նստեր այլոց ձեռքէն կտալան : Պիտի ըլլայ
 արդեօք որ մեր երկրացիք ալ ջանքին և աշխա-
 տութեան յաջող և ստոյգ զօրութիւնը պայպէս զգան
 փորձով : Մի քսեր թէ ես ինչ կրնամ ընել , գիտ-
 ցիր որ շատ բան կընաս ընել , թէ որ կամք ընես՝
 ընել : Կամքին առաջըր՝ ոչ կոյր ըլլան է արգելք և
 ոչ ալ կաղ , իսկ կամք չեղած տեղն ալ ամէն բան
 մոռն է :

ԿԵՆԱՅ ՆԱԽԱԿԻ

Սե ծով երթնելու ժամն ընող նաւերէն շատերը՝
 ամէն տարի Պոսֆորի նեղուցը կատաղի՝ աղեաց
 ձեռք չարաչար խորտակուելով՝ նիւթական մեծա-
 մեծ կորուստներէ ի զտո , մարդկային բազմամիւ-
 կիանքեր ալ հետեւին զոն կերծային : Հիմա այս
 նոր կարգադրութեան շնորհիւ զոնէ մարդկային
 կեանքը՝ այն դառն վտանգէն մեծաւ մասամբ զերծ
 եղած է : Հետեւեալ տեղեկութիւնը հոն անձամբ
 ներկայ եղող պաշտօնական անձէ մը առած ենք :
 Նեղուցը հսկող սա Կենսապահ կոչուած նաւակ-
 ները չորս հատ են՝ և նեղուցին երկու եղեքքները
 հինգական հատ կայաններ շինուած են կարգաւ և
 իրարմէ հեռու հեռու , որոց ամենուն մէջ հարիւր
 պահապաններ կան , ըսել է տասը մարդ մէկ կա-
 յանի մէջ : Ասոնք ամէն առեւ , իսկ մասնաւորա-
 պէս փոփոքիկ ժամանակ արձնութեամբ կը հսկեն ,
 և երբ վտանգեալ նաւ մը տեսնեն անմիջապէս կը
 դիմեն օգնութեան : 1870 Յունիսի սկիզբէն մինչև
 Ապրիլ վերջ 100 հոգի մահուան վտանգէն ազատ-
 ուած են սա նաւակներուն միջոցաւ , և յիշեալ
 անձը կրտէ թէ , եթէ մարդիկնիս գործին անընտել
 և ի բնէ ալ ծոյլ եղած չըլլային , ասկէ շատ աւելի
 կրնար ազատուիլ : Բայց տարակոյս չկայ որ օր-
 քան զօր յառաջ երթալու և կատարելագործուելու
 վրայ է : Իր նոր վիճակին մէջ ալ յնարաւ բերած
 արդիւնքը տակաւին քիչ բան չէ , չորս ամսուան

մէջ 100 կեանք մահուանէ վրկել : Ինքնին բնա-
 կան մեծ արժէքաւոր բան է : Այս անձը զարմանա-
 լի գովեստներով կը խօսի նորին ընդհանուր Տե-
 սուչ Անմէտ Պէյի վրայով , որ գրեթէ բուն բանն
 ալ նորա մասնաւոր ջանքովն եղած և հաստա-
 տուած է : Եւ հիմա դարձեալ նորին վսեմութեան
 ջանքովն յատուկ նաւու առաջնորդաց պաշտօնա-
 տեղի մը պիտի հաստատուի , ուր կրնեալ և վը-
 կայագիր ունեցող որոշեալ նաւու առաջնորդներ
 պիտի դրուին , և անոնցմէ զուրս մարդ կարող
 պիտի չըլլայ յիշեալ պաշտօնը վարել :

Մառախլապատ օրերն՝ եկող նաւերուն հըր և հըր
 եզերքին մօտ ըլլալին իմացընելու համար , Ասիա-
 յի եզերքէն ամէն բան րոպէն անգամ մը երկու
 թնդանօծ կարճակեն , իսկ Եւրոպական եզերքէն
 մէկ թնդանօծ մը , որով նաւերը դիւրաւ կորոշեն
 ուր և ինչ դիրքի մէջ ըլլալին : Իրաւ գիտութիւնը
 լոյս և օրհնութիւն է , իսկ տգիտութիւնը խաւար
 և անեծք :

Խարբերդի մէջ Ամերիկացի Միսիոնար մը բա-
 րոգ խօսած ատենը բեմէն այդպէս է ըսել , « Յա-
 նուն Յիսուսի կը նշովեմ ամէն անոնք , որ ուսմունք
 և գիտութիւն կը փնտրուեն » :

ԽԱՐԵՆՐԴ

Այս օրերս տարբեր անդիւրներէ ծանր գոնգա-
 տանաց լուրեր ընդունած ենք Խարբերդ բնակող
 Ամերիկացի Միսիոնարաց՝ մասնաւորապէս Մր.
 Հոնիլլըրի դէմ , որոց հրատարակութիւնը խօնե-
 մութիւն կը համարինք առ այժմ ետ թողուլ և սպա-
 սել իրաց վախճանին : Բայց այժմէն տաջափ բարե-
 կամօրէն և խաղաղասիրաբար կազդարարենք ա-
 մէն անոնց , որոց որ կը պատկանի , որ այդ Հոնի-
 լըր Պատուելոյն աննձարձակ և անզուպ ընծացքը
 չափաւորեն , և իր կոչմանը ու պաշտօնին սահ-
 մանները իրեն զիտցընեն , եթէ ոչ , նորին անխո-
 հեմ և ապօրինաւոր վարմունքներուն դառն և ցա-
 ւալի հետեւանքները քիչ ատենէն երեւան պիտի
 գան : Մեզի կերեալ թէ այն անձը շատ սխալ և
 արտաւոր զաղախարներու տեր է , նոր աշխարհի

կրթութեան նշոյլ չերևնար իր վրայ: Ինքը Հայկեան արիւնը դեռ չէ ճանչցած, որոց մէջ այսրան տարիներ աշխատած է: Իրում Հայը օտարի բռնութիւնք երկար ժամանակ զիտուն ուտելով՝ ճնշեալ ստատեալ վիճակի մէջ է, առկայն իւր եղեմական ազատասէր արիւնը անարատ պահած է:

Պատ. Հուլիլը մեծապէս կը սխալի իւր հաշւոյն մէջ, երբոր սեպէ թէ՝ Հայկեան ազատ և անկախ արիւնը՝ Ափրիկային տխուր և նուաստ արեան վիճակին ստորնացելու է, և պատրաստ որս է իւր կրիցն ու տիրական ոգւոյն, Հայը ազատութեան մէջ և ազատութեան համար ծնած սերունդ մի է, ամէն բան կը գոհէ և ամէն բանի կը տանի վասն իւր անկախութեան, նա չծախէր իւր սրբազան արտօնութիւնները և արգար իրաւունքները՝ ինչ մեծ զին ալ որ առաջարկուի, և ինչ ուժգին պզգեցութիւններ ալ որ ի գործ դրուին: Հայը ի բնէ խոհեմ ժողովուրդ մը ըլլալով, շատ անգամ կը խաբուին իրեն դէմ կամ իրեն վրայ ապօրինատը փորձեր ընելու եղանակները, բայց վերջապէս ուշ կամ կանուխ կը տեսնեն չարաչար խաբուելին: Մենք կը փախաբինք որ մեր Միսիոնար բարեկամները չպատեն ամէն տեղ փորձով ստուգել ապա բանը՝ կարծենք թէ եղած փորձերը բնական սեպելու են: Ահա Խարբերող դաշտերուն վրայ էր բոյոր պարծանքին, բայց երեցածին նայելով, նա ամենէն ուժգին պիտի պայծի վերջապէս: Հուլիլը երկու խօսքին մէկն ալ, իր նախորդները նախատել պատարակել է, բայց ինք իր հաշիւները ինչպէս պիտի տայ, բնաւ չենք գիտեր: Կը ցաւինք որ Ամերիկայի ազատ և անկախ եկեղեցիները իրենց սնունդները առատ և անխնայ կուտան, հոս Արևելքի մէջ իրաց ասանկ վիճակ մը տաճելու և անուցանելու համար: Մենք կը դաւանինք որ ժողովրդեան մը լուսաւորութեանը և բարեխառնութեանը օգնել և ձեռնտու լինելը՝ քրիստոնէական դիւցազնութիւն է, պակասն նուիրն պատրուակաւ բանին սահմանը կոխել և անցնիլ եկեղեցեաց ներքին գործոցը միջամտութիւն ընելը՝ անհրեղի բռնաբարում է:

Յուսանք որ այս բարեկամական ազգարարութիւնիս քրիստոնէական անանկ ոգով մը առնուի որ ազարդին չըլլայ գործադրութեանը մէջ:

ԹՂԹԱԿՅՈՒԹԻՒՆԵՐ

Պատուելի Խմբագիր

Խարբերող Հայ Աւետարանական բեմէն Ամերիկացի Միսիոնարաց մէկին կողմանէ, քանի մը տեղերու համար աղօթք ընելու առաջարկութիւն եղած է, որուն մէջ Տիգրանակերտու Բողոքականաց համար ալ աղօթք խնդրուած է, ապա պատեհաբար թէ՛ Քիւրտիստան լուսաւորելու գործը ձգած են եղեր: Այսպիսի տարօրինակ խօսք մը լսելու իրաւցնէ մեծ զարմանք է ինձ, և անտարակոյս զարմանք այն ամենուն, որք առ գործին վրայ շատէն քիչ տեղեկութիւն ունեցած են. ուստի կը հարկադրուինք համառօտիւ բացատրութիւն մը տալու այս մասին:

Քանի մը տարի առաջ՝ Միսիոնարք համոզեցին քանի մը Բողոքական ժողովուրդք, որ Քիւրտիստան լուսաւորելու գործին ձեռք գտնեն, որուն մէջ Տիգրանակերտցիք ալ երկու գործաւոր պահելու խօսք տուին, մէկը բուն իրենց ստակովը, և միւսը իրենց բոլորտիքը գտնուող բողոքական ժողովրդոց տուած օգնութիւններովը, որուն մեծագոյն մասը Մերտու Բողոքականները պիտի տային: Շատ անգամ դրանք եկած օգնութեանց չափը պակաս մընալով՝ տեղւոյս եղբայրները ստիպուեցան պակաս մնացածը լննցնելու, սակայն շատ չանցած յանկարծ տեսնուեցաւ որ երկու գործաւորն ալ իրենց վրայ մնացել է: Երբ դրանք խոստացուած օգնութիւններն ուզեցին, պատասխան տուին Մերտիւնէի թէ՛ մենք այս ինչ տեղը օգնութիւն կընենք, և միւսներն ալ թէ՛ մենք մեր ստակը Խարբերող կը խորհենք: Գիտցուեցաւ թէ պտոր մէջն ալ Միսիոնարական խաղ մը կայ: Ուստի պարտաւորեցան դրանք եկած օգնութիւններով պահուած Բարոգիլին համբայ տալու, և միւսն ալ որ երկար պտեն գիւղի մը մէջ մնացած էր առանց մասնաւոր օգնուտ մը յանաչ գալու, օգնաւոր սեպուեցաւ աւելի յաջող տեղ մը խրիել: Աս ձայնը արարածուեցաւ, անմիջապէս Պատուելի Միսիոնարք անդին անդին երապարակեցին թէ՛ Տիգրանակերտցիք Քիւրտիստանու գործը ձգած են:

Տիգրանակերտցիք Թէ և աս գործին ուրիշին դրոմամբը ձեռք զարկին, բայց անանկ ժողովուրդ մը չեն, որ գործի ձեռք զարնելէն վերջը ետ քաշուին. մինչև որ իրենք մոռնին, իրենց բռնած գործն ալ իրենց հետը Թաղուի: Հիմայ անոնք իրենց Քարոզիչը կը պահեն, և անկէ ի զատ ուրիշ հատ մըն ալ մէկ Տիգրանակերտցի եղբայր մը ինքնին կը պահէ. քանի որ Խարբերդու դաշտին ժողովուրդները, որոնց համար Միսիոնարք հարկաւորութիւն չեն տեսներ աղօթելու, զրեմէ իրաւցընէ Քիւրախատանի գործը ձգած են. բայց ասոնց վրայով բաւ մը անգամ չի խօսուիր, մինչ դեռ ասոնք իրենց աւելի մօտ եւ ճիշդ աչքերնուն առջեւ են, ինչո՞ւ. որովհետեւ իրենք աշխարհին ցուցուցին Թէ՝ իրենց կողմերը գործը շատ յաջող վիճակ մը ունի, և ժողովուրդները շատ ջերմաւոր են, հիմայ անոնց չկրնալ պահելը իրենց անպատուութիւն յառաջ կը բերէ:

Բոլոր դաշտեցոց միաբանութեամբը պահուած Քարոզիչը՝ իր անցած ամսականները չկրնալ առնելուն համար (բաց ի երկու ժողովուրդէն որոնք ժամանակին տուած են) այսօր ընտանեօք վկայական մը ձեռքը քանախարի համար բոլոր դաշտը գիւղէ ի գիւղ կը շրջի: Եւ ուրիշ մը իր մէկ տարուան անցած ամսականները քանախ ընելու համար տասն օրուան ճամբարդութիւն մը յանձնառու եղած է, իր ընտանիքը Քիւրախատան ձգելով: Խմբագիր չկարծէք Թէ մատուցուած աղօթքը՝ երկիւղածութեամբ մատուցուած ճիշդ պաղօթք մըն է: որովհետեւ Միսիոնարաց Տիգրանակերտցոց հետ ունեցած ամէն վարմունքներնէն շատ պարզ և որոշ կը տեսնուի Թէ՝ ասիական կերպ մը նորահնար քանախ: Դանկ և զատապարտութիւն է, Թէ որ իրենց Բողոքական Եկեղեցական ըլլալու անուններնէն չամչնային, աղօթքի տեղ անամեմաներ պիտի կարդային մեր գլխուն:

Եթէ ուղիղ սրտով մատուցուած առաջարկութիւն մը ըլլար, շատ ուրախ պիտի ըլլայինք, բայց ասիական սքողեալ պապականութեան ներքև վրէժաւորութեան և վատահամբաւելու ուրիշ եղանակ մըն է: Կը խնդրենք ձեր ազգօգուտ լրագրոյն միջոցաւ, հաճիք իմացնելու իրենց որ՝ դադարին մեղի հետ

այսպիսի ընթացքով կենցաղավարուելէն, և մանաւանդ սրտանց կը փախաբինք որ, կեղծ բարեպաշտական ցոյցերով ժողովուրդ պարսաւելու աս նոր եղանակն ալ, իրենց ուրիշ զայնակեցուցիչ ընթացքին նման Ազգերնու մէջ չմոցունեն:

1870 Մայիս 1

Տիգրանակերտ:

Հետեւեալ աղերսանաց սրտաշարժ տողերը կեզիէն զրուած նամակէ մը բաղուած և յատուկ մեղի իրկուած է որ Դիտական մէջ հրատարակենք զայն: «Այս նամակը Թէպէտեւ բաւական հին է, կ'ըսէ մեզի յանձնող բարեկամը, բայց մէջի պարունակութիւնը հինգած չէ, Կեղուայ վիճակը տակաւին նոյն է:» Ուստի կը փախաբի որ նորին վիճակը կեղրոնական վարչութեան ուշադրութեանը յանձնուի:

Հայրենասէր, ազգասէր սիրտերը սեւ սեւ մէջ Թաղուած աս ցաւերը միայն անոնք կըզան՝ որք զիտեն Հայոց պատմութիւնը, Հայոց անցեալ կամ կորուսած փառաւորութիւնը. Հայ անունն՝ Հայրենասիրին սիրտը սիրով կը հալեցունէ. ես ինտոր ըսեմ, ինչ լեզուով խօսիմ որ իմ զրիչս իմ սրտիս Թարգմանն ըլլայ, ինտոր խօսիմ՝ որ իմ ազգս կամ դրացիներս հասկնան իմ սիրտս. երկար ինկաւ նամակս, Վանդան, սիրելի Վանդան, քու անունդ իմ տխուր սրտիս մէջ ինչ անուշ յիշատակներ կարծնցունէ: Աւարայրի դաշտը եղած մեծ պատերազմը, քաջին Վարդանայ և իւր դիւցազուն ընկերներուն Թափած արիւնն ինչ բանի համար էր. արդեօք երկրաւոր փառանց. ասոր յոյս չի կար, զի Հայոց Թագաւորութիւն չիկար, հապա ինչո՞ւ համար, Հայրենեաց սիրոյն համար, Ազգին փրկութեան համար. մենք ալ Հայ ենք, Վանդան, դուն ալ Հայ Վարդան մըն ես, քեզ տեսնեմ ապրիլ արձաբինութեամբ, ապրիլ կրօնասիրութեամբ, ապրիլ Հայրենեաց համար. սիրէ Ազգդ ու Հայրենիքդ. բայց Վանդան զիտեն հայրենեաց ցաւալի և տխուր վիճակը, դէպ ի կողմստ կերթայ. գիտութիւնը, լոյսը, ուսումը կա-

տե՛, կը սիրէ խաւարը, կը յարի անոր . ասոր
նար մը մտածեցէք, ասոր փրկութեան վրայ խոր-
հեցէք . կապրի հեղին անհովիւ, անգութիւն, անայ-
ցելու ոչխարի նման, չունի առաջնորդ, չունի
դպրոց, չունի իր վրայ մտածող . աս գաւառը,
աս խաւար անկիւնը ցուցուցէք Ազգային հեղրո-
նական Վարչութեան, այսինքն Պատրիարքարա-
նին, զրէք աս գաւառին վիճակը Ազգային Վար-
չութեան առջև, աս գաւառը, աս մեր սիրուն
Հայրենիքը, բարեգութ Սամախացիի մը կարօտ է .
բացէք Ձեր Հայրենեաց մահացուցիչ վերքերը,
բարոյական վերքերը . քաջամուտ բժշկաց առջև
Սերևս դեղ մը, դարման մը ցուցունող ըլլայ . չեմ
կարծեր որ Ազգային Վարչութիւնը աս գաւառին
վրայ չի մտածէ, ասոր դարման չընէ . Ազգային
Վարչութեան ականջը միշտ բաց և պատրաստ է
Ազգին աղաղակը, հեծութեան ձայնը լսելու, ազ-
գային Վարչութեան աչքը, զձած հայրագործով աչ-
քերը միշտ բաց է ամենայն ազգայնոց վիճակին
վրայ նայելու . յանձնաքը մերն է որ չենք ուզեր
Ազգային Վարչութեան դիմել ցանկերնիս յայտնե-
լու, հերիք աս դարաւոր խեղճութեան մէջ չար-
չարութիւնք, հերիք դուք հոտ մենք ալ հոս տառա-
պինք, եկէք շարժինք, գործենք, աշխատինք
յառաջ երթալու, մի վախնաք, մի թուկաք, արի-
ացէք, զօրացէք, միաբանեցէք, «Միութիւնն է
մայր բարեաց, անմիութիւնն ծնող չարեաց :
Ձեր սիրուն Հայրենեաց վրայ խորհեցէք : Տեղս
կը նարցունէք, փառք Աստուծոյ, ողջութիւն է
առ այժմ :»

ԳՈՂԵՍԻ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ

Իմաստութիւնն է ըլլալ ու դիտութիւն,
Մարին բանական հանճար զօրութիւն,
Եղած առաջնորդ կանոն ուղղութեան,
Կու տայ անոր նուրբ պայծառ տեսութիւն

Ան է իսկական զարդը հոգիին,
Ճշմարիտ պարծանքն իտհական անձին,
Անով է մարդը մարդ մը իսկական,
Ու առանց նման անարժէք անողին :

Սիրան ու բաղձանքներն կը կառավարէ,
Ձախ դրած անոնց՝ կը բարեխառնէ,
Կ'թողու աղատ բայց հպատակեալ,
Անոնց վրայ ինք կ'ըմագաւորէ :

Կընտրէ օրէնքը կերպով ուղղախոս,
Եղած նոյն ձայնին ստույգ համախոս,
Կու տայ արձագանք ազգմանը խղճին,
Ընելով մարդը ի սպառ սղջախոս :

Ան կ'դնէ սանձ կրից բարկութեան,
Կը սաստէ ոգին չար հպարտութեան,
Յիմար գժտութեան չի թողուր առիթ,
Կ'խորտակէ սիրան հակառակութեան :

Ան կ'խորտակէ յանդգնութիւնը,
Յամառ խստասիրտ բնաւորութիւնը,
Կ'չափաւորէ յոյսը ու վախը,
Նոյնպէս տրամու թիւնն ու բախութիւնը :

Կը բարեխառնէ համարձակութիւն,
Ինչպէս որ նաեւ ամթխածութիւն,
Կ'ընէ ոչ ժպիրհ ոչ լիրբ ոչ երկչոտ,
Այլ կու տայ անոնց ճիշդ կիրառութիւն :

Կու տէ փառասէր ոգին սնապարծ,
Ազահ անձնասէր խորհողն կարծ ի կարծ,
Ըլլալն դիւրաթեք ու դիւրադրդիւ,
Այլ կընտրէ վառուիլն սիրտով սիրարժարծ :

Ան կու տայ ընել խօսքը վայելուչ,
Անոյլ ու յարմար հաճոյ սրտառուչ,
Կու տայ նկատել պարագաները,
Ու ըլլալ անոնց վրան տէր տեսուչ :

Անով է ըլլալ մարդ քաղաքավար,
Ապրիլ մարդոց հետ կերպով մարդավար,
Գիտնալ կանոններն կենցաղավարութեան,
Գործադրել անոնք ամենուն համար :

Կ'ընէ աս կանոն օրէնք հաստատուն,
Իրեն հետևող անկեղծ սրտերուն,
Թէ «ինչպէս կ'ուզես որ ընկերդ ընէ»,
Քեզի՝ նոյնպէս ալ ըրէ անոր դուն :

Անով պիտի մարդն յաղթող երևնայ
Ապարէզին մէջ քաջ հանդիսանայ,
Անով ծաղկալից պսակն արժանի,
Մրցանակն փառոց իրեն ունենայ :

Ազգային Սահմանադրութեան տարեգարձ հանդէսին վրայով յատուկ յօդուած մը գնել և նոյն առիթով մեր մէկ մասնաւոր դիտողութիւնը յառաջ բերելու դիտաւորութիւն ունէինք այս անգամ, բայց հրդեհը տակն ու վրայ ըրաւ մեզ, թէպէտ և երկինք ողորմեցաւ մեզ և մեր բնակարանը չայրեցաւ, բայց գրեթէ այրածի մը չափ փառս և նեղութիւն հարկաւ ունեցանք, և հետեապէս արգելուեցանք այն նպատակնէս, բայց կը յուսամ որ ուրիշ պատահութիւնով մը տակաւին պիտի խօսիմք այն նիւթին վրայ: Բայց հոս աղգասիրաբար պարտաւորուած եմ սա մէկ մասնաւոր կէտը Հայ երկտասարդութեան լուրջ ուշադրութեանը յանձնել:

Արժանահաւատ անձէ մը տեղեկացանք որ Խասգիւղաբնակ ազգայինք երեկոյեան վերագարձին նաւամատոյցը հասնելուն մեծ ցնծութեան և ուրախութեան ցոյցերով մօտեցեր և ցամաք ելեր ու շարունակեցին, ճիշդ այն ատենը որ Բերայի հասարակաց աղէտքը բոլոր քաղաքը կը գողացնէր: Այնպիսի պարագայ մը որ մարդ բնականապէս պիտի խորհէր թէ, մեր սիրելի աղգայնոց ուրախութիւնը տրամուլութեան փոխուեցաւ, հանդէսին վայելքը քիթերնէն բերններէն եկաւ, բոլոր խնդալները սրտերնին մնաց, խնդութեան և ուրախութեան գրօշներու տեղ, սուգի տրամուլութեան կիսակայմ գրօշներ պարզեցին: Չարմանք բռնեց մեզ երբ այսպէս խմացանք, և իրաւ անհաւատալի պիտի ըլլար մեզ եթէ պատմողին վրայ վստահ չըլլայինք: Վստահ ենք որ ասիկայ անխորհրդաբար եղած բան մըն է, վասնորոյ կը յուսանք որ մեր աս աղգասիրական աղգարարութիւնը անօգուտ պիտի չըլլայ: Էւթընդ լացողս՝ քրիստոնէական պատուէր մ'է մեր վրայ:

Գալիս բոցան խորհրդով իմ քոյան յոյժով
մառնի աղախանութեամբ յամառի

ՕՐԱԳԻՐ

Այս աղգօգուտ Հայ թերթը ամիս մը դադարման պատուհաս կրելէն ետքը, Անցեալ շաբաթ օր հրատարակուի սկսաւ:

Մեծ Օգոսէն Եփեսոսի գաղարման պատժոյն նկատմամբ ըրած խորհրդածութիւնքը մենք ալ կը կրկնենք, Իրաւ է որ վախճանին չճառայող միջոց մ'է:

— Լեզանք թայմը Անդգիարէն լրագիրն ալ կառավարութեան գէմ բաներ գրած լինելով, ամիս մը գաղարման դատապարտուեցաւ:

ԱԶՈՐ

ՏՕՔԹՕՐ Ե՝ ՊՅՅԱՃԵԱՆ

Բժշկութեան, վիրաբուժութեան, ակնաբուժութեան և այլն վերաբերեալ ուսմունքն ու արհեստը Լոնտոնայի մէջ «Լոնտոն Մէտիքէլ Գոլէն» կոչուած բժշկական դպրոցը ստրկած, և Կըլասիո բաղաբին մէջն եղած «Ֆէքթի Օվ Ֆիգիշու Էնտ Սըր-նընս» կոչուած բժշկական դպրոցին ալ անդամ, և Պոլսոյ մէջ կառավարութեան բժշկական դպրոցին մէջ կրկին անգամ քննուած ըլլալով, հիմա կը բնակի Պէյօղլու Գալեօնճու գոլլուղիի մեծ համբուն միայ թօքնուրս փողոցը Թիւ 24 ուղ:

Յիշեալ Տօքթօրը ամեն օր ժամը մինչև 4 ը իր տունը գտնուելով, ժամը 5-11 Պօլիս Գալաֆէններուն զրոխը Սէթէթի խանին վերի յարկը Թիւ 13 ուղ սենեակը կը գտնուի իրեն դիմող ամէն տեսակ հիւանդներուն նայելու համար:

Շաբաթը միայն երկու օր, այսինքն՝ ամէն երեքշաբթի օրերը ժամը 2-8 Պէյօղլու իր նստած տանը մէջ, և ամէն ուրբաթ օրերն ալ ժամը 2-8 Պօլիս Գումգաբուի մօտը Ինճիր Տիպի կոչուած տեղը դեղագործ Միւսիւ Եանգօ Բարուգօիի դեղարանը կը գտնուի աղիւս հիւանդներուն ձրի նայելու համար:

Յիշեալ Տօքթօրը մինչև հիմա իրեն նկող կամ զինքը կանչող անձինքներէն՝ հիւանդութեանց պահանջմանը համեմատ անոնց տուած խրատներուն կարգադրութիւններուն և դեղերը գործածելու մասին կարելի եղածին չափ հիւանդաց կողմանէ ի գործ դրուած զգուշութիւններուն, և հնազանդութեանց համար իր շնորհակալութիւնը անոնց յայտնելով, կը խոստանայ ասկէց ետքն ալ իրեն դիմող հիւանդներուն առջինէն աւելի՝ հսկող և հոգածու եղանակով մը աշխատիլ, որով ազէկ ծառայութիւն մը ըրած ըլլայ Թէ հասարակութեան և Թէ բժշկական արհեստին պատուին:

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՄԻՄՈՆ ԻԹԻԲԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

4. ՊՕԼԻՍ

Չազմանիս փող Ակոբեան խան Մ. 4, 5, 6:

տարեկան մանչ զաւակը և ուժ տաւր տարեկան կանոն է , « Սիրեցես զընկեր քո իբրև զանձն քո » : Ամէն քրիստոնէայ պարտական է առ Աստուածաւանդ կանոնը իրեն վարուց սկզբունք ունենալ և ամէն պարագայի տակ զայս արդեամբ գործադրել : Հասարակաց աղէտքի մը ատեն կայնել հեռուէն անտարբեր հանդիսատես ըլլալը , թէ կրօնքին թէ մարդկութեան առջև դատաւարտելի է : « Լալ ընդ լացողս » . ոչ միայն Սուրբ Աւետարանին , այլ և սրտին բնական օրէնքն ու կանոնն է : Շահախնդիր անձնասիրութիւնը իրաւ միշտ ասոր դէմ կը մարտնչի , սակայն սրտին բնական ազդմունքը շատ աւելի ուժգին կը փրծի և յաղթող կը հանդիսանայ :

Մարդկութեան և կրօնքին այս սրբազան կանոնը գործադրելու . նոր և ցանալի անպարէզ մը բացում է առջևնիս : Բերա՛ւ այն հարուստ և հռչակաւոր թաղը , աւերակաց շեղջ մը դարձած է , հազարաւոր փափկատուն ընտանիքներ վրաններու տակ մնացած արևին և կրակին ահռելի հուրքին տակ՝ զրեթէ մորամերկ կը հեծեն և կը հառաչեն : Իրաւ ամէն կողմանէ օգնութեան կը փութան և ամէն պիտոյք անխտիր ամենուն կը մատակարարեն , սակայն որ մէկին հասնին , բազմութիւնը շատ և բան մը չունին , ամէն բան կուգն :

Այս առթիւ կառավարութեան ցուցած մարդասիրութիւնը անմոռանալի է : Նոյն իսկ առաջին օրէն սկսեալ հասնապագօր մեծ հոգածութեամբ ամէն ջանք ի գործ դրուած է հրկիզեալ խղճալեաց վիճակը մխիթարական րնելու :

Կառավարութեան ըրածէն ի զատ ամէն մասնաւոր ժողովրդեան մէջ մասնաժողովներ կազմուեցան , որոց նպատակն է օգնութիւններ հաւքել և հրկիզելոց մատակարարել :

Բերայի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյն , Հոգաբարձութիւնն ալ յատուկ հանգանակութիւն մը բացաւ և հետեւեալ յայտարարութիւնը Հայերէն և Անգղիարէն տպագրեալ հրատարակեց : Յոյս ունինք որ ամէն կողմանէ պիտի լսուի իր ձայնը և բարեկամք սիրով և հանութեամբ պիտի յօժարին հանգանակել այսպիսի աղէտալի թշուառութեան մասնակցութեանը մէջ :

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Բերայի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյն Հոգաբարձութիւնը ներկայիս կ'ազդարարէ բոլոր կարեկից և բարեսէր բարեկամաց , որ Մայիս 24 Կիրակի աւուր հրկիզեալ կարօտ խղճալեաց համար յատուկ Ստորագրութիւն մը բացած է , և յանուն քրիստոնէական մարդասիրութեան հրաւէր կու տայ ամենուն , որք յօժար են ձեռնառու լինել և մասնակցիլ այս հասարակաց աղէտքին զո՞ն եղող խղճալեաց թշուառութեանը :

Դիտակ շաբաթաթերթին մէջ յիշուած էր որ քսաներկու Հայ Աւետարանական ընտանիք վընասուած են այս հրդեհին մէջ , սակայն վերջէն եղած քննութիւններէն տեսնուած է , որ քսան վնաս չեն , որոց մասներեքը այլոց օգնութեանը կարօտ վիճակի մէջ են :

Ընդունուած օգնութիւնները լրագրաց միջոցով պիտի հրատարակուին :

Հոգաբարձութեան կողմանէ Գանձապետ ընտրուած է Մեծ . Յովհաննէս աղա Մինասեան . ուստի ստորագրութեան տեղին է Դաւաթիա Ս. Մ. Մինասեան Մաղազան :

Արդ յարգանքով խնդրենք բոլոր կարեկից բարեկամներէ որ փութան անյապաղ օխրկել իրենց կարեկցական օգնութիւնները :

Յարմուշար Բաղդասար Զոգիւր ԳԱՅՐԵԼ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

29 Մայիս 1870 Բերա

Անցեալ շաբաթ ըսած էինք թէ Բերայի հրդեհին մէջ Հայ Աւետարանականներէն քսան երկու ընտանիք վնասուած են , սակայն վերջէն ստուգուեցաւ որ քսան և ինն տուն են վնասուածները և երեք ալ անհատ , որոց մեծ մասը՝ ինչպէս որ արդէն ալ ըսած էինք , զոց այրեցան , զրեթէ բան մը չազատելով , սակայն քանակէն ցաւալին Չոփուրեան Պ. Դազարոսին և հազարոք Պ. Տիգրանին է , որ ամբողջ կարասիքնուն հետ կենաց կորուստներ ալ ունեցան : Պ. Դազարոս իւր կրնոջը հետ տեղ գացած ըլլալով , իր մայրը և մէկ

քրոջ մէկ աղջիկ զաւակը տունը թողեր են, և Պ. Տիգրանին կրին ալ կրակին ժամանակը իւր տաս տասնամեկ տարեկան աղջիկ թողը կը բերէ հոն անոնց տունը կը ձգէ, սեպելով թէ հոն ապահով է: Հիմա աւ չորսը անյայտ եղած են, երեւան չկան: Առջի բերան յուսացուեցաւ թէ տեղ մը փակած ըլլան, բայց հիմա այն յոյսերը պարապը երան, կերելի թէ անոնք ալ այրածներուն ցանկին մէջ են:

ԶԳՈՒՇՈՒԹԵԱՆ ԿԷՏ ՄԸ

Կերելի թէ մարդիկ ի բնէ ուխտեալ են ամէն բարի բան եղծել, խանգարել և չարին դարձնել: Լեհաստ Սուլթանը և նորին հայրախնամ կառավարութիւնը գովելի մարդասիրութեամբ փութաիցն տնօրէն հրկիզեալ թշուառ տառապեալները՝ այն մօրամերկ խղճութեան՝ կարօտ վիճակին մէջ, ինչպէս և Մայրաքաղաքիս մէջ գտնուած բնիկ և օտար բոլոր փողովուրդը:

Սակայն աւ մարդասիրական յիշատակաց արժանի շարժումներէն առիթ գտած այնպիսի եպերելի և չարօրինակ եղելուծութիւններ լսած և ստուգած ենք որ, վրանիս վախ եկած է թէ թերեւ այս դիւցազնական առաքինութիւնը՝ որ ի բազմաց բարեւորութեամբ կը գործադրի, ի վախճանի բնդհանուր մարդկութեան վնասուն վտանգաւոր դուռ մը բացած ըլլան: Եւ աներկբայ ստուգութեամբ կը հաստատենք թէ անշուշտ ասանկ պիտի ըլլայ, եթէ գործադիր մարմինները իրենց յանձնեալ օգնութիւնները խոհական զգուշութիւնով մը մատակարարելու յանուկ հոգածութիւն չընեն: Թէ որ ասանկ երթայ, բազում մարդիկ այսպիսի ցաւալի արկածները, փոխանակ չարիք և կորուստ սեպելու օրհնութիւն և ողորմութիւն պիտի համարին, և խունկով մոմով պիտի փնտռեն որ տարին քանի մը ասանկ աղէտալի դէպքեր Պօլսոյ մէջ ունենանք: Արդ զգուշանալու կէտ ըսածնիս աւ է որ, խել մը վնասուած խղճեաց բարիք ընենք ըսելու ատեննիս, անդին ընդհանրութեան գլխուն մեծ չարիք մը բերած չըլլանք, Պօլսոյ մէջ մեծ հրդեհները անպակաս ընելու դուռ մը բանալով:

Ահա մեզ այսպէս խորհել տուող իրողութիւնները հոս կը նշանակենք:

1. Բազում ընտանիքներ տուններին ձգեր և եկեր կրակէն փրանք ըսելով վրաններուն տակ կը բնակին, որպէս զի եղած օգնութիւններէն իրենք ալ բաժին առնեն: Եւ ցաւալին այն է որ, կը յաջողին՝ իրօք այրածներէն աւելի օգնութիւն առնել, որովհետեւ այն բանին համար հոն եկած են, շարունակ այդ իրենց բան գործ ըրած են:

2. Այրածներուն մէջ շատ մը համեստ և ամօթխած ընտանիքներ որ ուրիշին ձեռքը նայիլ կեանքներուն մէջ գիտցած բաներնին չէ, վրաննուն մէջ չոր խսիրին վրայ նստած լռիկ մեջիկ ցաւերնին կողբան: մինչդեռ անդին բազում լկտի շրջապատներ՝ պռնալով գոչելով մէկին տեղ չորս առած՝ յաջողակութիւններուն վրայ լրբօրէն կը պարծին: Շատ անգամ աւելորդ առաւելին՝ կէս գնով կը տանին անդին կը ծախեն: Տեսած ենք ընտանիքներ որ բրինձին ճրագին լալով ողբալով իրենք կը ճարեն, մինչդեռ անդին շատերը ոչ միայն լիուրի կը վաճեն, այլ ինչպէս որ ըսինք, կէսն ալ կը ծախեն:

3. Մատակարարութեան կերպերը շատ խառն և անկանոն են, անանկ որ ընդհանրապէս անհրնար է զիտնալ թէ ո՞ր ինչ առաւ և որքան առաւ: — Այս օգնութիւնն մարդասիրական՝ բռնաբարի և բռունք յափշտակեն զայն: — Հոն վրաններուն տակ հարիւրներով համեստ ընտանիքներ կան որ անօթի մեռնին երթան, չեն կրնար երթալ այն կերպով օգնութեան բաժիններ առնել: Ուրեմն այս օգնութիւնները մեծաւ մասամբ միայն անոնց են, որ արդէն չայրած ալ սովորած են այլոց հացովը ապրիլ:

4. Վրաններուն դիրքը շատ ձախորդ և շատ անկարգ է: Օր մ'է չարակամ մարդոց բացուեցաւ, և Գուրտ տիւմանը հալալը սէվեր՝ կըսէ Առաքը: Աս կարգ մարդոց համար, ան ինչ օրհնեալ օր է եղեր այն մայիս 24 կիրակի օրը: Եւ րանի թէ ասանկ հանդէսներ տարին տասներկու ամիս անպակաս ըլլային: Չրի հաց, ձրի կեր, գիշեր ցորեկ ուզած լկտութիւնդ գործէ: Սակայն համեստ ընտանեաց վիճակը դժուար եղած է: Կը-

րակին դառնութիւնները մոռցեր, զիշեր ցորեկ նստեր աս վիճակին կողքան :

Մեր վերջին խօսքը աս է թէ, եթէ մատակարարումները այս կերպով շարունակուին, բնաօգնութիւն չըլլալը՝ այս կերպ օգնութենէ հազար անգամ աւելի աղէկ եղած պիտի ըլլար :

Մայիս 24 կիրակի աւուր սոսկայի հրդեհին զոհ եղող խղճայեաց հարկ եղած օգնութեան միջոցները անյսպաղ հայթայթելու և տնօրինելու համար Բ. դուռը մասնաժողով մը սահմանեց Ելեմուտից պաշտօնեայ Վսեմ Սատրը Փաշայի նախագահութեամբ : Մասնաժողովը հրկիզելոց օգնելու համար անմիջապէս հանգանակութիւն մը բացաւ, որուն Վեհափառ ինքնակալն մեր տասը հազար ոսկի գրուեցաւ, և նոյն օրը ստորագրելոց զրուածքին ամբողջ գումարը 26,150 Օսմանեան ոսկիի հասաւ, իսկ մինչև ցայս օր 40000ի մօտ հասած է կը լսենք :

Բերայի հրդեհին մէջ կեանքերնին կորսնցընողներուն ճիշդ թիւը դեռ որոշ չգիտցուիր, բայց մինչև հիմա փրատակաց տակէն, այրած քարուկիր տուններու մէջէ, մախսեններու և ջրամբարներու մէջերէ գտնուած և վերցուած դիակներու թիւը 1200 անցած է, ոմանք մինչև 1500 կըսեն : Ահաւասիկ այս արկածին ահաւորութիւն տուող պարագան այս է : Անհնար է բանիւ ստորագրել անցեալ երկուշաբթի աւուր այրած վայրերուն տխուր տեսարանը և ահռելի երևոյթը :

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԱՆԿԼԻՔԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՔ

Անկիբան Եկեղեցւոյ մէջ կուսակցութիւն մը կայ, որ կ'ուզէ և կը փափաքի Արեւելեան եկեղեցեաց հետ սերտ կապակցութիւն հաստատել և իրարու հետ իբրև եղբայր վարուիլ : Անցեալ տարի երբոր Շիրաքի Արքեպիսկոպոսը Անգղիա գնաց, չափազանց սիրալիր և համակրական ընդունելութիւն գտաւ Անկիբան եկեղեցւոյն այս մասէն, տարօրինակ կերպով պատուեցին զինքը :

Հետեւեալ շնորհակալութեան նամակը Պատրիարքը գրած Քէնթրպըրի Արքեպիսկոպոսին իբրև հաւատարմ և առհաստաչեայ իւր երախտապարտ սրտին :

«Գրիգորիոս՝ շնորհիւն Աստուծոյ, Արքեպիսկոպոս Կոստանդնուպոլսոյ՝ նորոյն Հռովմայ, և Տիեզերական Պատրիարք, նորին Շնորհազարդութեան Քէնթրպըրի Արքեպիսկոպոսի, շնորհք և խաղաղութիւն յԱստուծոյ և ի Տեառնէ, և ի Բրիտտա Յիսուս համբոյր եղբայրական սուրբ սիրոյ :

«Այս տարի Յիսուս Բրիտտոսի Տեառն մերոյ չարչարանաց և յարութեան Սուրբ տօնից օրերը, պատիւ ունեցանք հիւրընկալել մեր սիրելի եղբայրը, և ի Բրիտտա Յիսուս գործակից՝ Շիրաքի Արքեպիսկոպոս Աղէքսանդր Լիզուրկոսը, որն որ ուղղակի կը վերադառնար ձեր բարեպաշտ և փառաւոր երկրէն : Մեծաւ հաճութեամբ և շնորհակալութեամբ լսեցինք իրմէ Ձեր Սրբութեան նուաստիւ վրայով ըրած ակնարկութիւնները, զորս մանրամասնաբար պատմեց, ինչպէս և ուրիշ գիտնական և բարձրաստիճան անձանց ըրած արտայայտութիւնները, յորս կան Վսեմափայլ Լորտք Կրատսմըն և Մթրամթօրդ տը Բէտ Բըլիֆ :

Ասկէ ոչինչ նուազ եղաւ մեր զգացած հաճութիւնը, երբ լսեցինք սոսկական անձանց, ինչպէս ևս կառավարութեան անդամոց, աստուածաբանից, Եկեղեցականաց և Աքադեմականաց, և բոլոր մեծարոյ և հիւրասէր Անգղիական ժողովրդեան, Յոյն գիտնական Եկեղեցականին՝ ընծայած պատիւները, նա մանաւանդ, Ձեր հօգը և օգուտափառ Թագուհւոյն : Ասոնք Անգղիական ազգին ընդունած քրիստոնէական հրահանգութեանցը և նորին առ ընկերս ունեցած ճշմարիտ աւետարանական սիրոյն պայծառ և փառաւոր արտայայտութիւնն են :

Սակայն ի վեր քան զամենայն մեզ մեծաւ ուրախութեամբ լեցընող և զմայլեցնող բանը՝ գերապայծառ Լիզուրկոսի Մեծին Բրիտանիոյ աւստին կողմերը լսած խօսքերը և տեսած գործքերը եղան, որոնք Անգղիական ժողովրդեան առ Արեւելեան

ւելեան Սուրբ և ուղղափառ Եկեղեցւոյն ունեցած բարձր յարգանաց և խորին համակրութեան ապացոյց են, — Այն Եկեղեցւոյն որ պարծանք ունի իւր երկայն և ցաւալի հաւածանացը վրայ, կը պանծայ իւր կրած և քաշած նեղութեանցը վրայ և կը պարծի իւր մարտիրոսներովը, — Այն Եկեղեցին որ իւր Երկնաւոր փեսան սիրած է զինքը և կը պահէ, և երբեք չզրկեց զայն հաւատքի ոչ սքանչելի լոյսէն և ոչ նորին անարատ գանձէն:

Առաքելական և առանդական հաւատքը, որ ամենայնիւ զերծ է ամբարիշտ նորաձևութիւններէ, ամէն նորահնար վարդապետութիւններէ և բռնութեան ու մոլորութեան մեքենայազործեալ ստուծիւններէ, բոլորովին հոգևոր և երկնային, մարբուր և անարատ է, արտայայտեալ սիրոյ մեծամեծ սքանչելիքներովը, անապայ է Քրիստոսի մարմնոյն մի և անբաժանելի հոգին. զոր ճշմարտութեան Հոգին կը տածէ, կը սնուցանէ և կը սրբազործէ դարուց ի դար մինչև յաւիտեանս:

Այս հաւատքն է անհա, սիրելի և պատուարժան եղբայր, որ մարդկային կարօտութեանը ճիշդ կը պատասխանէ և իր բուն նպատակին կը ծառայէ, ասով անհա կը վերնայ քրիստոնէական ճամբուն վրայէն այն ամէն արգելքները, որ հոգևոր միութեան և հազորդութեան խոչընդոտ եղած են այն ամէն հաւատացելոց առջև՝ որք համայն աշխարհի վրայ մի և նոյն հասարակաց հաւատքով կապին, իբրև մի և նոյն երկնային որովին ուստերը, և անդամք խորհրդաւոր մարմնոյն Քրիստոսի և որդիք ճշմարտութեան Լուսոյն:

Անկիրքան Եկեղեցւոյն ազատամիտ հօտին և նորին Երէցներուն, ինչպէս և նորին բարեխառութեանը պաշտպան երևելեաց՝ առ Արևելեան ուղղափառութիւն՝ որ շնորհիւն Աստուծոյ Սուրբ զրոյց և ընդհանրական ժողովոց յենեալ ճշմարիտ կանոնիկութիւնն է, և վերոյիշեալ Եկեղեցականին և իմ նուաստութեանս անձերուն յայտնած սիրոյ և մեծարանացը վրայ այսպէս ուրախացած լինելով, այժմ կը փութանք մեր փոխադարձ շնորհակալութիւնը յամենայն սրտէ առ Ձեզ դարձնել, հայցելով ի վերայ Մեծին Բրիտանիոյ ամենօրհնեալ Փրկչին մերոյ օրհնութիւնը, — այդ վաղեմի և բարեհռչակ երկրին

վրայ որ հրաշալի իմն եղանակաւ վերստին իւր աւանդական և առաքելական վարդապետութեանցը կը դառնայ:

Ի վերջոյ իբրև պաակ մեր սրտին դէպ ի Ձեզ տածած բարեացական զգացմանցը, հոս կը կըրկենք Պօղոս Առաքելին առ վսեմ լանձնարարական խօսքը. «Ճշմարտեալք սիրով՝ անեցուցուք ի նա զամենայն, որ է Գլուխ Քրիստոս»:

Շնորհք, օրհնութիւն և անպառ ողորմութիւն Տեառն մերոյ եղիցի ընդ Ձերոյ Արբուժեան և ընդ հօտիդ Ձերում:

Արարեալ և տուեալ ի մերս Պատրիարքական բնակութեան, ի Թուին Փրկչին մերոյ 1870 Յօրոյ օր Ապրիլ ամսեան:

Եղբայր Ձեր ի Քրիստոս Յիսուս
ԳՐԻԳՈՐԻՍ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏՐԱՐԿ

ԹՂԹԱԿՅՈՒԹԻՒՆՔ

ԴՊՐՈՑԱՅ ՎԻՃԱԿ Ի ՌՈՏՈՍՈՑ

... Տնօրէն Դիտակայ Շաբանաթերմի

Կը բառձամ քաղքիս Ազգային դպրոցաց ընդհանուր վիճակին վրայ համառօտ տեղեկութիւն մը տալ Ձեզ. խնդրելով որ բարեհաճիք հրատարակել զայն Դիտակայ մէջ:

Տեղոյս Հայք, կ'բաժանուին երեք կրօնական մասերու, Լուսաւորչական, Պապական և Աւետարանական:

Լուսաւորչականք որ մեծագոյն մասն են, ունին երեք դպրոց, յորս կան վեց ուսուցիչք, 550—600ի չափալ աշակերտք: Ասկէ ի զատ օրիորդաց դպրոց մըն ալ ունին Ս. Թադեւոր Թաղը, որուն մէջ կան 2 վարժուհիք մէկ վարժապետ, և 150ի չափալ Աշակերտուհիք: Ասոնցմէ զատ կան ևս արանձնաւ կան դպրոցներ ալ, բայց մենք թողով անոնք՝ միայն Ազգային դպրոցաց վրայ կ'իւծուինք:

Աւետարանականք ունին երկու Աղօթարան, դպրոց մը, 50ի չափ Աշակերտ և Աշակերտուհիք, մէկ վարժապետ մը:

Պատականք բնաւ դպրոց՝ չ'ուներն : Եւ իւր
 Եթէ մեր պարտականութիւնն է անաշառ լինել
 և ճշմարիտը խօսիլ . պարտիմք խոստովանիլ որ
 դպրոցները՝ բաց ի Ս . Թագաւոր Թաղի օրիորդաց
 դպրոցէն , ամէնքն ալ խանգարեալ վիճակի մը մէջ
 են : Աւելի լաւ է ըսել Թէ « դպրոց չ'կայ Ռոստոմ-
 թոյ » . քան Թէ ըսել Թէ « կայ բայց խանգարեալ է » :
 Տարիներով խեղճ մանկտիքը դպրոց կ'յաճախեն .
 բայց ի զուր : Բայց շիտակը խօսելով չենք կրնար
 այս մասին ուսուցիչներն մեղադրել : Թէպէտ չ'ենք
 կրնար բոլորովին ալ արդարացընել : — Անցեալները
 Ս . Թագաւոր Թաղի Ազգային դպրոցին ուսուցիչին
 հետ մասնաւոր տեսութիւննուս մէջ՝ ըսաւ խեղճը
 Թէ « եղբայր , ես ինչ ընեմ . երբ դպրոց եկայ՝ ը-
 սի Հոգաբարձուաց Թէ « այս Քերականութիւնով
 բան չ'են ուսանիր աշակերտք , » բայց նոքա ըսին
 Թէ՝ « ոչ , այս Քերականութիւնն դաս տուր » . ես
 ինչ ընէի , ես աղքատ մէկն եմ Թէորդէմ կենայի
 ապտակ մը շիլլիքիս՝ հայտէ դուրս :

Իսկ օրիորդաց դպրոցն՝ արդարեւ զովելի յա-
 ուաջադիմութեան մէջ է , 1870 Փետրուար 16 էն
 մինչև 19 , երեք օր այս դպրոցին և վերոյգրեալ
 արուներուն (Ս . Թագաւոր Թաղի) քննութեան հան-
 դէսը կատարուեցաւ . և չորրորդ օրն ալ պարզա-
 բաշխութեան հանդէսն եղաւ : Այս քննութեան ներ-
 կայ եղող երևելի քննիչներու վկայութեանց նայե-
 լով , օրիորդաց դպրոցն՝ Թէ ուսմանց մէջ Թէ ձե-
 ուագործներու մէջ յոյժ յառաջադէմ է . որուն հա-
 կառակ տղայոց դպրոցը խիստ յետեալ . . . :

Իրաց այս վիճակն նկատելով . տեղոյս Ազգայինք
 զրգուեցան որ զատ և անկախ դպրոց մը հաստա-
 տեն . ուստի 12 անձերէ բաղկացեալ Լուսօտոր-
 չական և Աւետարանական ազատամիտ անձինքնե-
 րէ նստոն ժողով մը գումարուեցաւ անցեալները .
 և որոշուեցաւ՝ որ զատ և անկախ Հայ դպրոց մը
 բացուի քաղբիս ճիշտ կեդրոնն , որուն ուսուցիչը՝
 ոչ միայն Հայերէն , այլ և Լատիներէն՝ Գաղղիա-
 րէն՝ Գերմաներէն և Եբրայեցերէն գիտնայ : Արդ ,
 առ գիտութիւններն ունեցող մէկը ըլլալը իմացուե-
 լով՝ ժողովոյն կողմանէ պաշտօնական հրամարք մը
 ղրկուեցաւ իրեն որ կ'յուսանք Թէ մօտեքս պիտ'

գայ : Երբ բացուելու ըլլայ այս դպրոցը , յայնժամ
 կ'զրեմ Ձեզ դարձեալ՝ նկարագրելով պարագայիւր :

Մնամ ձերի և այլն

6/18 Մայիս 1870 Ռոստոմոյ :

Ս . Մ . Մինասեանի կողմանէ առ Աւետարա-
 նական Եկեղեցիս ուղղեալ Յայտարարութիւնը զա-
 տուաբնակ բարեկամի մը ձեռքն անցնելով , ի պա-
 տասխան նամակ մը գրեմ է , որմէ քաղած ենք
 հետեւեալ մասերը . ճիշդ գրուածին պէս՝ առանց
 բառի և խօսքի փոփոխութիւն ընելու : Աս նամա-
 կին մէջ նկատելու արժան կէտ մը սա է որ , բը-
 նաւ կիրք և կողմնակցական ոգի չ'երևնար գրողին
 վրայ , այլ առանց բռնաբարման և առանց քաշ-
 կըռտութի իրաց վիճակին մէկ ճիշդ նկարագրու-
 Թիւնն է : Եւ այսպէս զի , յետագայ միջոց , մասնաւոր
 : ստանալայ միջոց — քաղար յեղապար-

Թէսիւֆ Էտէրիմ քի քիլիսարարն շիմաիքի
 հալիստէ պու թարգ իլէ Էֆքեար անրամագ փէք
 զօլայ տէյիլ տիր , չիւնքի շիմաի քիլիսա ազաւա-
 րընըն չօզ փայը նազիք պիր զամիրէ մայլիք օլ-
 տուզարընտան պէօյլէ շէյլէրին խասիլէթ վէ ֆա-
 յիտէսինի արամայարագ օլմայաքի պունտան պիր
 Թէօքէզ չըզսըն միւլնագասը իլէ , վէ հէր քէս քէն-
 տի ամէլի իչիւն Ալլահա ճէվապ վէրէճէք տիր տէ-
 յէրէք պէօյլէ սիվալլարա ճէվապ վէրմէք փէք իս-
 Թէմէզլէր . օնուն իչիւն պու հալլէրտէ ճիւմլէ Էֆ-
 քեարը պիր Էթմէք փէք միւշքիլ տիր , իմաի քիլի-
 սէլէրին հալլէրինի անրամագ վէ Միսիօնարար իլէ
 օլան ալագալէրէ ճէմամըն նէ զիւլմիւ օլտուղու-
 նու Թէֆթիշ Էթմէք իչիւն քիլիսալէրէ մախսունէն
 միւֆէթթիշլէր զիյարէթ Էտէրէք հէր քէս իլէ շախ-
 սէն Կէօրիւշմէլի չիւնքի գօնուշմագ իլէ ատէմ
 քէնտի Էֆքեարընը սէրպէտճէ պէյան Էտէպիլիլի ,
 լաքին զալլէմ ալթընա կէլտիքտէ աճէպա պունտան
 նէ չըգանագ տէյու հէր պիրի պիր տիւրլիւ շիւպ-
 հէյէ զահիպ օլուր : Կէրչի պազը տէֆա Ամէրիգա-
 տան Իսթանպուլ միւֆէթթիշ մէզամընտա ատէմ-
 լէր կէլիօք իսէ տէ իպթիտա Միսիօնարար իլէ
 կէօրիւշտիւլլէրինտէն օնիսրա հագ վէրմէքտէ օլու-

յօրլար . ֆազամ էօյլէ բիմսէլէր օտորունա բիլի-
սալէր իլէ իւլֆէթ էթմէլի բիլ իշ անլաշըլաշն :

Սահիհէն թէսիւֆ էտէրիմ բի չօգ եերլէրտէ
Փրօթէսման բիլիսալէրին վէ ճէմաամլարըն հալի
անընանագ տէրէճէտէ տիր . պազըլար բունանիճէ,
պազըլար ճիսմանիճէ , պազըլար տախի հէմ բու-
հանի հէմ ճիսմանի թարզ իլէ սէֆիլ տիրլէր , պու-
նու Միսիօնարլարա զապահամ ատտ էտէմէմ ,
լաքին ճէմաամլարըն տախիլի իսլահամը իշիւն
կէրէք Միսիօնարլար վէ կէրէք Երէցլէր վէ վա-
յիլլէր թարաֆընտա շիմտիքինտէն զիյատէ զայրէթ
վէ ֆէտաքէարըզ իճրա օլունմալլ : Ճէմաամլարզ
տահա բէնտի վազիֆէսինի վէ տէրէճէսինի թանը-
մայլպ չօնուզըլզ հալիստէ զալմազտա տըր . սա-
հիհ տիր բի չօգլէրլէրտէ ճէմաամլարզտա տախի
պիզայտ բիմսէլէր պուլունուպ չօզլարը պօրճլարը-
նը թանըմամագտէ իսէլէր տախի ծնլարը պէօյլէ
փէրիշան հալտէ պրազմազ իճնապ էթմէլիպ ծնլարա
պօրճլարընը թանըտըննայա զատար իճնապ էտէն
զայրէթ վէ թէտպիլլէր իճրա օլունմալլ : չիւնքի
անճագ զայրէթ վէ ֆէտաքէարըզ իլէ պէօյլէ շէլլէր
իճրա օլունմալլիլի :

Շիմտի մէքթէպլէրիմիլ չօգ եերլէրտէ նիզամըզ
օլունպ պազը մահալլէրտէ հիշ մէքթէպ էթզ տուր ,
վայիլլէր վէ խօնալար նատիր պուլունույօր , վէ
նապ իսէ պէօյլէ իշլէրէ արգու էտէնլէր ազալմագ-
տա տըր . հալպուքի ճէմաամլարըն կէլէճէք սա-
ատէթի չօնուզլարըն թալիմ ու թէրպիլլէսինէ մէր-
պուլ թուուղունտան պուլա տահա զիյատէ տիզամ
օլունմագ կէրէք տիր : Հէր նապ իսէ պուլ հանլըշ
էֆրէտար արամըզտա էփէլի եայլըմըշ տըր , կիւյա
ճէմաամլարըզ շիմտի փէք իլէրուտէ ըշըզլանմըշ
օլմատըրընտան փէք ալիմ վայիլլէր վէ խօնալար
լազըմ կէլմէլիպ ճէմաամ իլէրի կիմտիքէ ծնլար
տախի իլէրի կիտէր տէնիր , լաքին բիլիսա վէ
ճէմաամ իշիւն իպթիտանընտան հէք շէյ նիզամըն-
տա օլմագ կէրէք տիր բի հէր քէս իպթիտատէն
բէնտի տէրէճէսինի վէ վազիֆէսինի թանըլըպ ծնա
կէօրէ եաշամաղա ալըշսըն : լաքին իպթիտա պլր
շէյ կէօրիւպ տէ սօնղրա պաշգա թէրմիպ վէրիլիրսէ
օնտան մագարրամլար հասըլ օլանագ տըր . իմտի
պուլ շէլլէրին թէսլիլլէսի իշիւն մալստուսէն թէգէք-

բիւր օլունուպ իճնապ էտէն զանուլար վազ օլուն-
մալլ :

(Տեղանի)
—
ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ կիրակի Հայ պապականաց Սուրբ
Թադրեյ վանքին մէջ սոսկալի կոյու մը եղաւ Հա-
պունիստներուն և Անդիհաստնիստներուն մէջ տեղը,
և թէ որ ոստիկանութիւնը վրայ հասնելով ուժը
ինը հոգի ձերբակալելով չտաներ , անտարակոյս
մեծ արիւնհեղութիւն մը տեղի պիտի ունենար :
Հասկցածնուս նայելով Հաստնիստները պատճառ-
տուեր են այս կոյուին : Հաստնեանաց հրաւեր
կարդացուեր է որ վանքը երթան , հոն սենեակ
պիտի տրուի իրենց , խել մը Հաստնեանք վշտա-
նալով այս անիրաւ խտրութեան վրայ , իրենք ալ
ելեր գազեր են պահանջելով որ իրենց ալ իրաւուն-
քն է իբրեւ ազգ , բայց Հաստնեանք խաղա մեր-
ժեր և վոնտեր են զանոնք , որմէ ծագեր է կոյուն
ու ծեծը և հետեւապէս ալ բանտարգոթիւնը : Մեծ
ցաւով կը լսենք որ Հաստնեանք շարունակ աս
բանը ընելու ետև է են , որ մեծ նախատինք ե-
ղած է իրենց . ամէն մարդ արհամարհանօք կընայի
իրենց վրայ :

Շաբաթէն կիրակի լուսնալու գիշեր էսկի
Ալի փաշա կոչուած թաղը հրդէհ պատահելով
քանի մը կտոր բան այրեցաւ : Նոյնպէս կի-
րակի օր Բերա Փարմաք գափու փողոցը տան
մը վերի յարկը բռնկեցաւ , բայց չուտով օգ-
նութիւններ հասնելով առանց արծարծելու
խկոյն կոխուեցաւ :

Սուկուրթայի ընկերութեանց Բերայի մէջ
ըրած կորուստներուն ճիշդ գումարը դեռ որոշ
չգիտցուիր : Ոմանք շատ չափազանց գումար
մը կըսեն , իսկ ուրիշներն ալ բազդատմամբ
փոքր գումար հը կը գնեն : Լեյլանք Հէրաշի
գրածին նայելով , Բոյալ , Իմէրիեալ և Սըն
երէք ընկերութիւնը 72 հազար ոսկի պիտի
տուածեն , իսկ Օրազի Շաբաթ աւուր թիւը
435,000 ոսկի կը գնէ : Շիտակը թուոյ և քա-

նակութեանց մասին ծանր շփոթեան մէջ ենք : Միջոց չկայ ճիշտը ստուգելու :

— Հասկցածնուս նայելով, Թերազգի տաճկերէն լրագրոյն խմբագիրը՝ Սէսայի դէմ դատ բացեր է՝ անցեալ չարաթ աւուր՝ թիւ 25 թերթին մէջ նորա դէմ դրած յօդուածին համար :

— Անդղիացի և Ամերիգացի տիկնայք հրկիզելոց օգնելու համար մէջերնին հաւաքումները բաժն են, և մասնաժողովի մը ձեռամբ դրժբաղդ կարօտելոց հանդերձ և կտաւեղէն և այլ ուրիշ անհրաժեշտ պիտոյքներ հետզհետէ կը բաժնեն :

— Լսածնուս նայելով, 100 Օսմանեան լիրա ալ Անդղիոյ վսեմ. Դեսպանը օգնութիւն չնորհեր է :

— Ահաւասիկ Բերայի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյն Հոգաբարձութեանը կողմանէ բացուած հանգանակութեան ստորագրելոց ցանկը :

Ս. Մ. Մինասեան և Ընկ. 20 սկի 2200

Պետրոս Աղա Մինասեան 1 , 110

Պատ. Մկրտիչ Քիրէճեան 1 , 110

Յօհաննէս Մինասեան 2 , 220

Ամերիգացի Պատ. Միսիօն. 11. 50 1265

— Անդղիոյ մէջ ալ Մասնաժողով մը կազմուեր է Բերայի դժբաղդ հրկիզելոց օգնելու համար և Վէլանք Հէրալտ կ'ըսէ թէ, ինչ մը երևելի անձինք Լոնտրայի Օսմանեան Դեսպան վսեմ. Միւսուրուս փաշայի քով գացեր և իրենց խորին ցաւակցութիւնը յատկապէս յայտնել են՝ Մարտ 24 կիրակի աւուր եղած նիւթական և բարոյական ահռելի կորուստին համար, և անմիջապէս յիշեալ Մասնաժողովը կազմել են հրկիզելոց օգնելու համար : Վսեմափայլ դեսպանը այս եղելութիւնը հեռագրաւ անմիջապէս Մեծ. Եպարքոս Բարձրագատիւ Ալի ֓աշային հաղորդել է :

— Իրոց վիճակին և պարագայից նայելով շատ վախ կայոր վրաներուն մէջ պատասպարեալ տարաբաղդ վշտացելոց մէջ քիչ օրերէն հիւան-

թիւն իյնայ և ճարակի, և ըլլայ յետինն չար քան զառաջին : Անցեալ կիրակի աւուր ինկած անձրեւին խոնաւութենէն արդէն շատերը վնասուեցան, կըլսենք : Չարիքները տեղի ունենալէ և շատերը վնասուելէն ետքը, ելնել իրար անցնելները, մարդկութեան շատ մեծ պատիւ չեն բերեր : Բանականութեան արժէքը հոն է որ, չարիքը չեղած չպատահած առաջը առնուի :

Մեզի կերևայ թէ՝ եթէ ուղուի և կամք ըլլայ, շատ դիւրաւ կրնայ ասանկ չարիքի մը առաջը առնուիլ. անհնարութիւն կամ դժուարութիւն չկայ բանին, միայն կը վախնանք որ անհոգութիւն կամ զանցառութիւն ըլլայ :

Ա. Զ. Դ.

Մեծ. Տր. Գալուստեանի Բերայ բնակած տունը այրած ըլլալով, ինքը Գումգարուի կողմը Գատիրկա լիմանը կոչուած թաղը մեծ աղբիւրին դիմացի քարուկիր տունը փոխադրուած է, ուստի զինքը փնտառողները հոն և կամուրջի Պօլսոյ դուռը վիչէնցօ Ծաննիի դեղարանը լուր ձգելով կրնան դռնել :

Մեծ. Տր. Վարդանեանի տունն ալ այրած ըլլալով, ինքն ալ Պօլիս Մայր Եկեղեցւոյ փողոցը Պատրիարքարանի կարդը դեղարանի կից տունը վարձած է, ուղողը հոն ամէն օր զինքը կրնայ դռնել :

Մեծ. Տր. Պ. Մատթէոսեանի տունն ալ այրած է, բայց դեռ ինքը տեղ մը չէ հաստատուած : Հասկցածնուս նայելով ինքը դարձեալ Բերայի մէջ պիտի բնակի :

ՏԵՐ ԵՒ ՏԵՕՐԷՆ Խ, Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԻԹԻԺԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Չափաւոր փող. Ակոբեան խան Ն. 4, 5, 6.

Ք Ի Տ Ա Կ

Շ Ա Ր Ա Թ Ա Թ Ե Ր Թ

Դիսակը Զորեգարի օրերը պիտի հրատարակուի :
Բանոնդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Սան Վերի
յարկ թիւ 5.

Տարեկան գին երեք ՄԼճիս Դժ. 60
Վեցամսեայ մէկուկէս » » 50
Հասք փր. 50

Ա. ՏԱՐԻ

1870 ՅՈՒՆԻՍ 10

ԹԻՒ 13

Ա. Զ. Դ.

Դիտակին յաջողութեանն ու յարատևութեանն անձկացող բարեկամներէ յատուկ կը խնդրենք որ, նոյնը բարեհաճին անակցութեամբ յայտնել, քանզի պարտաւորեալ ենք ջառք ազգարարել թէ շարունակութիւնը վտանգի մէջ է : Յուսանք որ այս աղղը կրկնելու պիտի չհարկադրինք :

Դիտակայ վերջին թիւին 82 երեսին վրայ առաջագրական ծանր սխալմանք մը տեղի գտած է անցեալ շաբթու, բայց կը ջաշինք որ տեսած տոննիս ուղղելու պատեհութիւնը ձեռքէ ելած էր : Յիշեալ երեսին երկրորդ սեանը վերջին տողը՝ փոխանակ յաջորդ երեսին առաջին սեանը սկիզբը դրուելու, սխալմամբ նոյն երեսին առաջին սեանը սկիզբը դրուել է :

ՀԱՆԴԷՍ ՍՐԲԱՊԼՇԱԿԱՆ

Ամէն տարի կիւլ Բանայրի կոչուած Սուրբ Հաղորդութեան տօնի օրը Լատին պապականք՝ Բերայի Թէփէ պաշը անուանեալ թաղը՝ սրճարաններուն առջին, ճիշդ այն անկիւնը՝ ուր ամէն երեկոյն ուղարկուող դաշնակ մը խռնեալ հասարակութիւնը կը զրօսոյնէ, հոն փողոցին մէջ տեղը հողւոր հանգէս և պաշտօն կը կատարեն դարմանալի և տարօրինակ ցոյցերով և նորաձև արարողութիւններով, որուն՝ թող այլապէս հանդիսատեսք, այլ նոյն իսկ քրիստոնեայք ալ հիացմամբ և դարմացմամբ ափշեղ կը հային :

Այս տարի իրաց փիճակին նայելով, կերեւի թէ բնականապէս կապաւոր ամէն մարդ որ, եթէ հնար չէ բոլորովին զանց ընել, գոնէ պարագայից յարմար ոճով մը կատարուի այս քրիստոնէութեան նախատինք հանգէտը, բայց երէկուան Հինգշաբթի օրը (Յունիս 4) դարմանք

բռնեց ամէն մարդ, երբ տեսաւ մոխրոց վրայ իր հաղարաւոր զաւակունքը ողբացող սգաւոր բերան՝ դոյն դոյն դրօշներով և ծանրագին կերպաներով շքեղաբար զարդարեալ՝ իւր դառնակսկիծ տխրութեանցը մէջ փառաւոր հանդէսի մը կատարմանը կը պատրաստուէր։ Այս ինչ է սեւաղդեստ բերային մէկ անկիւնը կը փայլի, կըօժը ամէն մարդ, մոռնալով կիւլ Բանայրի հանդէսը։

Շիտակը՝ սա անպատշաճ և անիմաստ հանդէսը, ամէն ինչ որ ալ է կամ ըլլայ, սա ստոյգ դիտենք որ «Քրիստոնէութիւն» չէ, և չլինար քրիստոնէութիւն եղած ըլլալ։ Գալիլեայի ձըկնորսներուն քարոզած քրիստոնէութիւնը աս չէր։ Անոնց մտացը՝ ումենայնիւ օտար էր ասանկ բան մը։ Անոնք քրիստոնէութիւնը հոգի՝ ուսեալ էին և հոգի՝ ըմբռնած էին, և այնպէս ալ ուսուցին և քաջողեցին։ Նազովրեցի Յիսուսը դատապարտեց ծիսասէր և սնապաշտ Սամարացիները, ինչպէս և Իսրայէլն ալ։ «Հոգի է Աստուած, ըսաւ, և երկրպագուաց նորա, հոգւով և ճշմարտութեամբ պարտ է երկիրպագանել։» Մինչդեռ նոքա խստութեամբ միմիանց դէմ կը վիճէին՝ այս լեռան վրայ կամ այն տաճարին մէջ պարտինք երկիրպագանել։ Հրէայք և Սամարացիք կրօնքին հոգին և դորութիւնը կորուսած, իրենց փառքն ու պարծանքը սնապարծական ծէսերու և ձևերու վրայ հիմնած էին։ Նհովան ճշմարիտ Աստուծոյ կը դառնային, բայց զայն ինչպէս պաշտելու է և նորա ինչպէս երկրպագութիւն ընելու է, չէին գիտեր։ Տէրն մեր՝ քրիստոնէական Սուրբ և անարատ կրօնքին զլուին ու հիմնադիրը, քակեց և քանդեց այսպիսի ունայնութեանց Տաճարները ու բացաւ մարդկային սրտին ու հոգիին դռները և հոն հիմնեց և կանգնեց աստուածային պաշտաման Սուրբ և փառաւոր տաճարը։ Ինքը դատեց և դատապարտեց հրապարակներուն մէջ և փողոցներուն անկիւնները կատարուած աղօթքներն ու

պաշտամունքները իբրեւ Հեթանոսական վատ կեղծաւորութիւնք, և ուսոյց սրտին սենեկին մէջ առանձնանալ և հոն պաշտօն կատարել։ Կերևի թէ պապականութիւնը յատուկ ուխտ ունի և իր սուրբ կանոնն է ամէն բան Քրիստոսի ըսածին ներհակը ընել։

Բնաւ չենք տեսներ թէ այս ցաւալի հանդէսին իմաստն ու օգուտը ինչ է, անոր մէջ սնապարծական սնապաշտութենէ ի զատ՝ ուրիշ ինչ կայ։ Մեզի կը թուի թէ քրիստոնէութիւնը այլակրօնից առջև ծաղրելի և նախատելի ընելու համար, շատ աղէկ հնարք մըն է, և ասկէ անդին արդիւնք մը չունենալն ալ լոյսի պէս երևան է։ Շիտակը Աստուծոյ Եկեղեցիին թշնամին զայն հիմէն քանդելու փորձին մէջ, պապականութենէ բնորոշագոյն դործիք մը չէր կրնար հնարել։ Երևելի հեղինակ մը՝ Աստուծոյ Եկեղեցիին «Ուսիմը», կանուանէ զայն. և որչափ ճշմարիտ է։ Եկեղեցւոյ անհաշտ և ոխերիմ թշնամեացը՝ Ներոններու, չյաղածը, աս մէջէն ծնուող առնելով յաջողեցաւ ընել։ Աս կէտին վրայ ուրիշ անդամ յատուկ պիտի խօսինք։

Մայիս 24 կիրակի աւուր Բէրայի տհուրի արկածին բացած վէրքերը և դործած չարիքները հետզհետէ երևան կուգան, ամէն օր թէ կենաց թէ ընչից կորուստներուն ցանկը կը մեծնայ կընդարձակի, այնպիսի իրողութիւններ երևան կուգան որ մարդ կը փորձուի թերհաւատելու։ Եւ մեզի կերևայ թէ այս վէրքին այսքան խորերը թափանձելուն պատճառն ալ ճիշդ այս է։ Մարդ չհաւտայ թէ Բերան ասանկ կըլլայ, փասնորոյ ամէն մարդ ծանր պըր իր տեղը նստաւ, չփութայ գլխուն ճարը ճիշդ ժամանակին տեսնել. խել մը կարծեցեալ անհաւականութեանց յուսով կեցաւ սպասեց, քարուկիր կոչուած կիսախայտ աղիւսաչէն տուններուն վրայ այնպիսի բարձր համարում և վատահու-

Թիւն ունէին, որ շատերը փորձուեցան ստացուածքներէն իզատ կեանքներին ալ անոնց վրաստահանալու : Սակայն փորձը յայտնեց որ հաշիւնու մէջ չարաչար սխալած ենք, բանը կարծուածին պէս ապահով չէ եղեր : Հիմա շատ աղէկ հասկցանք, բայց սուղի նստաւ մեղի : Դիտակայ վերջին Թիւն մէջ ըսած էինք թէ, հիմա կը մտայ տեսնել թէ Պօլսեցիք աս դառն փորձէն ինչ դաս ու խրատ պիտի առնեն : Այս մասին պարզապէս մեր ըսելիքը սա է, եթէ մենք մեր խելքն ու բանականութիւնը ըստ արժանւոյն դորձածած և դիրքերնուս վրայ կանխադոյն լաւ մը խորհած ըլլայինք, և ստոր հետ ամէն մէկս ձեռն պարտքը՝ բանին մէջ բուն մեղի ինկած բաժինը, ըրած կատարած ըլլայինք, վստահութեամբ կը տեսնէ թէ աս չարիքը մեր գլխուն չէր դար :

Ասիկայ մեր կամաւ խաբուելուն ու դանդառու անտարբերութեան արդար պատիժն է :

Օրէնքը Սուրբ է, և մենք որչափ անգամ որ անոր հետ կը խաղանք և անոր դէմ կը մեղանչենք, այնքան անգամ պատիժը կը կրենք, անոր դառն հետեանքները կը քաշենք :

Որ և իցէ քաղաք կամ գեղ՝ որ այն գիրքն ու վիճակը կը պահէ ինչ որ էր այրած Բէրայինը, ստուգապէս ամէն օր վտանգի տակ է, ու կըրնայ որ և է պահու մը մէջ նման բաղդի մը պատահիլ : Ընդհանրապէս Մարդիկ իրենց պարտքը ընելու մէջ անհոգ և անտարբեր պահող պարագան սա է որ. շատ անգամ անհոգութեան հետեանքները անմիջական չեն :

Աս չարիքը կրնար ասկէ տասը տարի առաջ ալ Բեդայուց գլուխուն՝ դար, քանդի ան ատենըն ալ այս մասին ճիշդ հիմակուան չափ անհոգ էին, չըլլալ չպատահիլը՝ պարտքերնին զանց ընելու մէջ անհոգութեան բարձ եղած եղաւ իրենց :

Ուրեմն այս ցաւալի վնասակար փորձէն ապագային համար եթէ քաղելիք օգուտ մը կայ

նէ, ահաւասիկ այս է, խրախուսիչ որ ոք չպարտքը ընէ : Մենք սովորած ենք մեծ մեծ այլոց բան ըսել, որպէս թէ մեղի մնար նէ, պիտի ընէինք բանը, ասիկայ սուտ պատճառաբանութիւն է և բոլորովին կեղծ է : Թող Թաղեցիք և քաղաքացիք երեսն փորձ ընեն, կեանքներին ստացուածքնին ասանկ արկածէ ապահովելու համար պէտք եղած հոգողութիւնները և կանխազգուշութիւնները ընելու, տեսնենք ով պիտի իրենց ձեռքը բռնէ : Մենք նստեր տղի պէս ամէն բան կառավարութեան ձեռքէն կապաւենք և պատճառն ալ աս է որ չենք ուզեր մենք մեր պարտքը անձամբ կատարել, և ուստի հետեանքը կրած ատեննիս ալ պէտք չէ որ զարմանանք, և կամ օտար ու շինծու պատճառներու ընծայենք :

«Մեղանչող անձը, պիտի մեռնի», կըսէ Գիւրքը :

Լրագրաց էջերուն մէջ գոյադդ հրկիզելոց վիճակը ըստ բաւականին մխիթարուած կը գտնենք, զարմանալի առատաձեռնութեամբ ամէն կողմանէ անխափ օգնութեան կը փութան, մեծադումար հաւաքումներ կը լլան : 3500 վերմակ 2500 քիմիքի և 4000 դդալ, են. են. ցրուած կը ներկայացուի : Սակայն երբոր երթաս անձամբ վրաններուն մէջ քննութիւն ընես, աչքիդ շատ ցաւալի տեսարան մը կը ներկայանայ : Յունիս 3 Դշ. օրը՝ որ ըսել է կրակէն 10 օր ետքը, տեսանք քանի քանի ընտանիք որ չոր խըսիւրի մը վրայ նստած էին : Հայ որբեւարի կին մը՝ իւր երեք որբ աղջիկներովը ձեռքերը ծոցը դրած սառապեալ կը նըստէր, վրանին մէջ բոլոր եղածը խըսիւր մը և փոքր ծրած մը էր, որ իւր բարձ գլուխին կը դնէն եղեր դիշերները : Ասոր նման շատ ուրիշներ ալ տեսանք, անանկներ որ հացէն և մամէն ուրիշ բան առած չեն երեք : Կրնայ ըլլալ որ ասոնք սուտ ըսեն, առած ըլլան և չառինք

լսեն, բայց մենք մեր հաստատութիւնը սոսկ իրենց խօսքին վրայ հիմնած չենք, ուրիշ պարագաներով ստուգած ենք որ, իրօք բաները այս վիճակին մէջ են: Ուստի գործադիր մարմիններուն ուշադրութիւնը վերստին կը հրաւիրենք այս պիտիւթի իրողութեան վրայ, և յանուն մարդկութեան կը խնդրենք որ, զգուշաւոր հոգածութեամբ աշխատին՝ բանը Բարեփրաց քուն նպատակին ծառայեցընել:

ԱՐՀԵՍՏ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հետեւեալ տողերը Մ. Բըսքին անուն անձի մը մօտեցաւ Ամերիկայի մէջ խօսած մէկ ճառէն քաղուած է, մէջը ուշադրութեան արժանի կէտեր գտնուելուն համար:

«Ձեռք կրնար չդիտել թէ Արհեստը պարզ դեղձկական կենաց խաղաղութեանն ու մաքրութեանը մէջ չգտնուիր, այլ Արհեստն իր ամենաբարձր կատարելութեանը՝ ոճիւրներով աղտոտած քաղաքականութեան մէջ կը հասնի, — թէ Արհեստին ամենէն ազնիւ զարգացումը, ազգի մը մերձակայ կործանմանն անվրէպ նըշան մը դրէ թէ կրնայ համարուի: Քանզի Արհեստն իր ամենաբարձր կատարելութիւնը չափին դէմ պատերազմելով կը դանկ — իր ամենէն ազնիւ զարգացումը վատութեան և ստորնութեան դէմ մարանչելով կ'ըլլայ, ասով կըստանայ իր զօրութիւնը: Արհեստ չունեցող գեղացիին առաքինութիւնները երևութական են, ոչ թէ իրական. չարութեան վրայ ադէտ և ամէն փորձութենէ հեռի ըլլալին է զիրենք առաքինի ընողը: Ազնիւ ազգ մը երբ յառաջադիմութեան ճամբուն վրայ արագութեամբ կ'ընթանայ, այնպիսի եռանդուն աշխատութեանց աստիճաններէ կ'անցնի, որ քանի իր կատարելութեանը մօտենայ, եռանդն ալ այնչափ կ'աւելնայ: Վերջապէս խիղճն ու իմացականութիւնը այնպէս կը զարգանան որ նոր տեսակ սխալմունքներ յառաջ կու գան մէկը յա-

դեցունելու և միւսին նիւթ մատակարարելու անկարողութենէն: Հարօտութիւնը կ'աւելնայ, անոր հետ զեղխութիւնն ալ, որուն յառաջ երթալուն կամ ետ մնալուն յայտարարներն են արհեստները: Վերջապէս ապականութիւնը կը հասնի, բայց ամենէն Արհեստը չէ զայն բերողը, այլ յաւէտ հարստութիւնն է, այն ամէն չարեաց արմատը, որ ամէն ազգաց խելքին առաջնորդեր է չար նպատակաց ծառայելու, ինչպէս նաև Արհեստին ալ նոյն բանն ընել տուեր է:

Թէպէտև ճշմարիտ է որ մեծ արհեստներ հնարող անձանց շատերուն բնութեանը մէջ տրամաութեան սարը մը երևցած է, ատեն ատեն տեսակ մը վայրկեանական յուսահատութիւն, իրենց սա դիտակցութենէն ծագելով թէ իրենց կարճ կենաց ծառայութիւնն անօգտակար պիտի ըլլայ. բայց շատերուն շարժառիթ եղող զօրութիւնն ալ, պարտաւորութեան զօրաւոր զգացումն, կամ մեծ վարպետին իրենց յանձնած գործը իրենց կարողութեանը չափ սիրով ընելն եղած է: Արհեստը անձնասիրութեան հետ չկրնար ապրիլ. ճշմարիտ արհեստաւորը սիրոյ ազդուութեան հետ օրինաւորութեան ազդուութիւն ալ ունենալու է: Աս երկու բնազդմունքը հարկաւոր են — մէկը իր շուրջը պատող կենաց հետ սիրով վարուելու համար, միւսն ալ զինքը կարողացնելու համար, որ ապստամբող զօրութիւնները սանձահարէ: Իր ամէն զգացմունքը զօրաւոր ըլլալուն, բայց միանգամայն ազնիւ և հլու. բնուած մէկ բնական զգացմունք մը զսպելու չէ, այլ օրինաւոր հպատակութեան մէջ դնելու է: Օրինակի համար բարկութիւնը սովամահ ընելու չէ, ինչպէս այժմեան կենաց մէջ խիստ շատ անգամ սովամահ կ'ընեն զանիկա: Չարութեան վրէժխնդիր ըլլալու արդար զգացումնիւ կը զրուպենք, պատժոյ նպատակը վայելչութեան կը յարմարընենք, և ոչ թէ Արդարութեան վաճառութեանը պահանջին, եղեւնագործը կըսպաննենք ոչ թէ մահու արժանի ըլլալուն համար, այլ ուրիշներուն ալ այնպիսի բան մը ընելուն

դէմ խրտուիլակ մ'ըլլալու համար :

Ուրեմն Արհեստը միշտ հաստատուած ըլլալու է Արդարութեան մէջ հիմնուած Օրինաւորութեան սիրոյ վրայ , և գրութեան մէջ հիմնուած գեղեցկի սիրոյ վրայ : Այս վերջինը ամէն ազնիւ բնութեանց էական մասն է , անդ թուլութեան , ազահուլութեան , և վատ աշխարհային հոգերու ուղղակի հակառակն է : Գեղեցկին վրայ ուրիշ ամէն ճանաչողութեան տարածութիւնը , սիրոյ կիրքին երեակայական մաքրութեան չափովն է միշտ :

Երեակայութեան բարոյական զօրութիւնը անսահման է : Երեակայական կարողութեան աստիճանին բարձրանալը , սեռերու մէջ դոյալած յարաբերութեան ազնուութիւնը ինչ աստիճան բարձրացած ըլլալէն կախումն ունի : Նախնի Յունաց մէջ անկատար էր այդ կարողութիւնը , որովհետեւ կանայք արանց ստորակարգեալ էին և ստորին կրից ներկայութիւնը խիստ հասարակ էր , որով Յունական մտաց բարոյական յառաջադիմութիւնը արգելուած էր : Երեակայութիւնն իր ամենաբարձր ձևին մէջ , ամենէն ազնիւ վեհանճնութիւնն յառաջ կը բերէ , որ է ամբողջ պատուոյ և երկայմտութեան :

Եթէ երեակայութիւնն ուղղիչ կերպով մըշտկուի , մեղի անցելոյն վրայ ճշմարիտ դիտութիւն մը , ներկային հաստատուն յարուամ մը և ապագային վրայ ապաւինելի յոյս մը կուտայ , Մեր ամենէն աղէկ կրթիչն է նա , մեր ըմբռնող կարողութիւնը ազնիւ խորհուրդներով կը լեցնէ երբ ուղիղ գործածուած է , նա զմեզ կը կարողացնէ մեր խորհրդոց այն թագաւորութեանը յաղթել , որուն մէջ է մեր ամենափառաւոր յաղթութիւնը : Իր ոգին կառավարողը քաղաք մը առնողէն աւելի քաջ է :

Ուրեմն ճշմարիտ Արհեստը երբեք անբարոյական չէ , դրեթէ կրնանք ըսել թէ Արհեստէն ուրիշ բարոյական բան հաղիւ թէ կայ , քանզի ինչպէս որ առանց աշխատութեան կեանք անցունելն յանցանք է , այնպէս ալ առանց Արհեստի աշխատութիւնը անբանութիւն

է : Բայց միշտ յիշելու ենք որ մեծ արհեստաւորներ ըլլալու համար ամենէն առաջ բարի մարդիկ ըլլալու ենք , յիշելու ենք թէ , միայն անոր գործը կը մնայ և կը յաջողի որ իր միտքը հպարտութեամբ բարձրացուցած չէ , այլ հաստատամտութեամբ կը հետեւի միայն ան բանին որ մաքուր է և բարկեշտ և բարի համբաւով :

Շարունակութիւն Ս. Մ. Միևսեանի ողորդագրութիւն . (Տես թիւ 24) :

Միսիօնարարն թուծողուն ուսուլար հազգընտա քիլիսալարն նէ էֆքեարտէ օլտուղու էնվալի վագալար վէ մէքծուլար վասըմասը իլէ էփէլի պէլան օլունտու տէլի զըլաս էտէրիմ , պունլարըն զայրէթ վէ էլլիքէրի ինքեար օլունմագ , չօզլարը տինտար քիմսէլէր տէլի ինանըրըմ , լաքին էինէ քէնտի աթիգ Միսիօնարըգ Թարիգինտէն ասլա շաշմայըպ սալթ քէնտի էֆքեարլէրինի իծրա էթմէքտէ տիրլէր : Պէնտէնիգ պունտան ագտէմ պունլարըն հարաքէթլէրի հազգընտա պիր գաշ պէնտլէր եագմըրըմ , անէպա էանլըշ մը տիւշինմիւշ իւմ տէլի տայիմ տիգամ էթտիմ իսէ տէ էէնիտէն կէօրտիլիւմ վուգուեալար էվէլլի զիւլմիւմիւ Թաստիք էթմիշլէր , վէ աճայիպի պունտա տըր քի պէօլլէ շէլլէրէ ալէնէն ճէվապ վէրիպ ճէրհ էթմէք լազըմ իքէն պունու էթմէլիպ վէ էտէմէտիքլէրի իշիւն էօլլէ քիմսէլէրէ տօղրուտան եա տօլայրտան ատալէթ կէօսթէրմէքտէ տիրլէր , վէ օլան վուգուեալար կէօսթէրի քի իշին մինասիպէթինի վէ ֆալիտէսինի արամայըպ սալթ քէնտիլէրէ խօշ կէօրիւնէնի եալիարլար , նէ միւնասիպէթի վար քի Մէրգուֆընտէ համալսարան վէ պիր տէ զըգ մէքծէպի վար իքէն սալթ իքի Միսիօնար օլուպ վարժուհի տէ օլմասըն , ամմա Գայսէրի ճիվարընտա Թալաս գարիլէսինտէ իւշ Միսիօնար վէ իւշ վարժուհի պսլունտուն , վէ պիր էվին օն երլըգ քիրասը իշիւն փէշինան օծուգ եէտի պին զուրուշ վէրսինլէր : Ամէրիգալը վարժուհիլէր պիր Միսիօնար կիպի հէք իսթէտիքլէրինի էալմաղա մէգուն իքէն օնլարտան չօգ զիլտէ ֆալիտէլի օլան Հայ վարժուհիլէրէ օնլարըն նըսֆը եա բուպու գատար

գրյալն վէ իմիպար վերիմեքտէ տէյիլ տիր : Վա-
յիզ վէ խօնա եւթիշտիրմէք իչիւն պիր մէտրէսէ
աչըմըշ իսէ տէ ֆէտաքեարըզ էօյրէնսինկէր տէյի
հէր պիր իհմիաճլարը տօլտուրուլմատըղնտան
զէվալը մէքթէպ չըրագլարը սէֆիլ օլմագտա , վէ
իլիէրէ տախի էյիճէ տիզամ օլունմատըղը սէ-
պէպլէրտէն մէքթէպին իմիպարը պօզուլարագ շա-
յիրտլէրին սայըսըսէնէ պէ սէնէ ազալմագտա տըր :

Իմտի իշլէր պու հալտէ իքէն Ամէրիգատաքի
Քրիսթիանլար պու Թիւրքիա փրօթէսմանըլարը-
նըն իսլահը իչիւն նէ էթմէք կէրէք օլտուղու հագ-
զընտա էյի տիւշիւնէպիլիլիլէր . պու մէմալիքտէ
տինտարըլը վէ իլմ պէրապէր Թալիմ էթտիրիլմէ-
սի պիզէ չօզ լազըմ տըր . էյի իլմէ տայիր քի-
Թապլարըմըզ օլմալը . եիւքսէք իլմէ տայիր մէք-
Թէպլէր աչըլմալը , վէ պէօյլէճէ ճէմաամըմըզ ա-
րասընտան ալիմ քիմաէլէր մէյտանէ կէլէրէք էն-
վալը քիմապլար Թէլէֆ վէ Թէրճուլմէ էթմէլի տիր-
լէր քի պու Թարիզլէր իլէ ճէմաամըմըզ քէմալիյէ-
Թէ եէթիշտին : Շիւպէն եօզ տուր քի Ամէրիգատա
վէ Էվրօփատա չօզ տինտար վէ խայրխան քիմաէ-
լէր պուլունուր . քի պու Թարաֆլարտա իլմին վէ
տինտարըլըն իլէրի կիթմէսինէ արզու էտէրէք
չօզ շէյլէր ֆէտա էթմէյէ հագըր տըրլար , իմտի
օնլարա պու մէմալիքին հալի իւզէրինէ լայըլը
մալիւմամ վէրիլտիյինտէ իւմիտ էտէրիզ քի էլլէ-
րինտէն կէլէն մուալէնէթի էտէնէքլէր տիր :

Վազըմ կէլէճէք քի հէր շէյ մէյտանա չըգա-
ճագ . վէ հէր իշ նիզամընտ կիրէճէք . լաքին զօր-
գարըմ քի էյէր միլլէթիմիզ չօզ վազըմ պէօյլէ պիր
հալտէ տէվամ էտէնէք օլուր իսէ՝ օնտան կէլէն
մազարրամ սօնղրա չափուր վէ զօլայ տէֆ օլմա-
յաճագ :

Այլան եօզարտան պու քիլիսալէրէ նազար էտիպ
օնլարը միւպարէքլէսին ամին :

... Խմբագիր Դիտակ Շաքամածերթին .

Մայիսի 24 երորդ Կիրակի իրիկունը քանի մը
Պատ . Միսիօնարաց զեկուցումները լսելու առիթն
ունեցանք Պէպլէրի մէջ , որուն համառօտութիւնը

ձեզի հաղորդելու կանձկամ , յուսարով որ Թէ Դուք
և Թէ Դիտակայ ընթերցողները մասնաւոր հետա-
քըրքրութիւն մը կզգաք այս տեսակ լուրերը իմա-
նալու :

Երեք Պատ . Միսիօնարը հետզհետէ իրենց աշ-
խատութեանց դաշտերուն նշանաւոր անցքերը
կամ ընդհանրական վիճակը մասամբ մը նկարա-
գրեցին : Նախ և առաջ Պուկարաց Միսիօնար մը
պատմեց Պուկարաց և Պուկարիստանի վրայ :
Մէկ Միսիօնար մը որ դեռ երկու տարի եղեր է
իր գործին մէջ մտնելը , և ինչպէս որ յիշեց պատ-
մածները իր տեսածներն էին յաւէտ քան Թէ զօր-
ծածները : Քանի մը մասնաւոր իրողութեանց վը-
րայ պատմելէն վերջը՝ Պուկարիստանի ընդհա-
նուր վիճակին վրայ խօսելով իր երկու զլխաւոր
ցաւերը յայտնեց , որոնց առաջինը այս էր որ
Պուկարը իրենց բոլոր ուշադրութիւնն ուղղած են
արտաքին դաստիարակութեան մը . և երկրորդ
որ կը կարծեն Թէ՝ Միսիօնարը քաղաքական նպա-
տակներով իրենց մէջ կը գործեն : Ահն երկու փա-
փուկ կէտ : Ըստ մեզ , շատ զգուշաւոր ըլլալու է
նախ՝ որ չըլլայ Թէ յիշեալ Ազգն ալ , նման Հայոց
Ազգին՝ իր սրտին մէջ սնուցանէ և տարրացունէ
սա ցաւալի տպաւորութիւնը Թէ՝ Միսիօնարու-
թիւնը դաստիարակութեան բարեկամ չէ . վասն
զի Աւետարանը դաստիարակութեան ամենամեծ
բարեկամն է , և բոլոր Աւետարանի ճշմարիտ բա-
րօղիչները մէկ պարտականութիւն մը ունին որ
Ազգի մը սրտին մէջ արմնցած այս զգացումները
միշտ ընեն , անոնցմով զանոնք առաջնորդելու
այն միակ և ամենաբարձր կրթութեանը՝ որ Աստ-
ուածգիտութեամբ կըլլայ : Նոյնպէս ալ է երկրորդ
կէտը . եթէ կասկած կընեն Թէ՝ Միսիօնարը քա-
ղաքական նկատումներ ունին , որչափ որ կարելի
է զգուշաւոր ըլլալու է ամենևին այս տեսակ կաս-
կածներ չյարուցանելու կամ զանոնք չքաջալերե-
լու . որ և է փողովդական ներքին գործոց միջա-
մուխ ըլլալէ բացէ ի բաց հրաժարելով , և միայն
սիրալիի սրտիւ և անկեղծութեամբ Յիսուս Քրիս-
տոսը և Անիկայ ալ խաչը ելած բարոյգելով :

Վերոյիշեալ Պատ . Միսիօնարը իւր խօսքը ա-
ւարտելէն յետոյ քանի մը հետաքրքրական տեղե-

կուծիւններ խեցինք Մարտունի Մխիթար Պատ. Սմիթէն: Հարկ չէ հոս մանրամասնաբար պատմել բոլոր յիշուածները, այլ միայն յառաջ պիտի բերենք քանի մը զլիաւոր կէտեր: Գոհութեամբ կ'յայտնէ թէ Մարտունուն մէջ Աւետարանին գործը յառաջադիմական վիճակի մէջ է. թէ նոր ժողովարան կառուցուեցաւ նաև զլիաւորաբար եղբարց անխոնջ ջանիւքը և նոցին զովելի առատաւարտութեամբ: Թէ բարեկարգ դպրոցաց միջոցաւ բարեկիրթ աշակերտներ օր ըստ օրէ կ'հասնին Լալլէն, սակայն Մարտունի Աւետարանական ժողովրդեան հոգևոր տրոց վրայ խօսած ատենը ընդհանուր Հայոց Ազգին վրայ մէկ դիտողութիւն մը բրաւ, որն որ արժան է յիշել: Ըստ կարծեաց վերոյիշեալ Պատուելոյն արծաթսիրութիւնը Հայոց Ազգին յատուկ մոլութիւնը և դիւրապաշար մեղքն է. այնպէս որ ուրիշ ազգերէն աւելի մեծ դժուարութիւն կայ այս ազգէն բարեսիրական գործոց համար ստակ փրցունելու մէջ: Մենք չենք կարծեր թէ այսպէս է. չենք կարծեր թէ Հայոց Ազգը հոգևոր և բարեսիրական տրոց մէջ ուրիշ ազգերէն ստորին է՝ եթէ հաշիւի մէջ առնենք և բաղդատենք իր բռնաբարեալ և հարստահարեալ վիճակը, քաղաքական ծանր տուրքերու տակ ճնշուելը, առ հասարակ դատարարական պակասութիւնը, և անոնցմէ յառաջ եկած աղքատութիւնը. ոչ... խմբագիր, երբէք չենք ընդունիր այսպիսի գաղաբար մը, և մեծապէս կցաւիմք որ այլև այլ ազգերէ բաղկացեալ ունկնդրութեան մը առջև Հայոց Ազգը այսպէս ներկայացուեցաւ, ճշմարիտը խօսելով ասիկայ շատ ծանր զարկաւ մեր սրտին, և կ'ստորհինք թէ Ազգ մը՝ եթէ իրաւունքն ունի մասնաւոր թերութիւն մը՝ ըստուգեալ և հաստատեալ իրողութիւններով ու ոչ թէ կարծիքներով՝ տակաւին իմաստուն մարդ մը բուն նոյն Ազգին իրեն կ'սօսի սոյն թերութեանց վրայ, և ոչ թէ օտար ազգաց. ան ալ եթէ խիստ ստիպողական հարկ մը ըլլայ հրապարակաւ զանիկայ ուրիշներուն ներկայացունելու. այս ընթացքը ունեցող անձէն ինչ յոյս կայ որ կարող ըլլայ ազգի մը վերքերը փաթթելու:

(Շարունակել)

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Թաքսիմի վրաններուն տակ պատասպարեալ դժբաղդ հրկիզելոց մէջ փոխադրական ախտ մը ճարակելու երկիւղը օր քան զօր շատնալով, անցեալ Դշ օրուքնէ 'ի վեր հրաման եղաւ անկէ վերցնել և ուրիշ տեղեր փոխադրել: Հազարի չափ վրան Ֆէրրի գիւղի կոնակի Բլրակին վրայ կազմեցին, ուր աւելի հովասուն ու բաց է, և շատ մ'ալ տուններ Իւսկիւտար և ուրիշ գիւղեր կառավարութեան կողմանէ վարձուեցան: Սակայն չենք գիտեր ինչ պատճառաւ, բնաւ մէկը չուզեր ասկէ շարժիլ, անանկ որ հարկ եղաւ կառավարութեան կողմանէ ստիպողական միջոց ձեռք առնել:

— Անցեալ շաբթու այրած մարդ մը գտնուեցաւ որ ծոցը ու գրպանները ծանրագին աւարներով լեցուն էր. շատ մը ժամացոյցներ և անդամանդեղէններ, ևն. Ստոյգ է որ Բոցերուն զոհ եղողներուն մեծ մասը յափշտակիչ գողեր էին:

— Անցեալ շաբթու Եւրոպական Տաճկաստանի մէջ շինուելու երկաթուղոյն առաջին հատուածը սկսաւ որ կերթայ Ետի Գուլէէն մինչև Մաքքը-գիւղ. կըսուի թէ շատ բանւորներ թափած են, և ուժգին արագութեամբ յառաջ կը տանին դործը:

— Ռոտտոյէն վեց եօթը ժամ հէգու խանոս լեռան վրայ Ուչմաք անուն յունաբնակ գեղը՝ որ ընդ ամէնը երկու հարիւր տուն ունի, Յունիս 2 երեքշաբթիէն չորեքշաբթի լուսնալու գիշերը տանը մէկէն դիպուածով հրդեհ ելնելով քիչ ատենի մէջ կը ճարակի և 150 տունը մոխիր կը դարձնէ: Խեղճ գիւղացիք մերկ ու խեղճ ելեր Ռոտտոյէ թափեր են:

— Կըսուի թէ Բէրայի հրկիզելոց համար Արքունի Գանձէն օրը 150, հազար դահեկան ծախք կըլլայ:

— Մայրաքաղաքիս ջրհանակիրները բարե-

կարգ և կանոնաւոր կազմութեան մը ներքեւ դնելու համար, Բ. Դուռը յատուկ մասնաժողով մը սահմանեց, որոյ առաջին կարգի կարեւոր պէտքերէն մին ըլլալը անտարակուսելի է :

— Անցեալ ուրբաթ օր Գատը դիւղ բանող շողենաւներէն մին նաւակ մը կը կոխէ, որոյ մէջ եղած չորս հոգիներէն երկուքը անյայտ կըլլան :

— Կիրակիէն երկուշաբթի լուսնայու դիշերը առաւօտեան դէմ իւսկիւտաի Եէնի Մահալէ կոչուած թաղը տանը մէկէն դիպուածով կրակ ելնելով միայն երկու տուն այրեցաւ :

— Այս երկուշաբթի օր Սիւննէթ տիւիւնիի Հանդէսը սկսաւ կատարուիլ, որ տասն և հինգ օր պիտի տևէ, սակայն՝ ինչպէս որ արդէն ըսուած էր Բէրայի տխրալի դէպքին պատճառաւ, շատ անանկ արտաքին ուրախութեան ցոյցեր և հանդէսներ պիտի չըլլան : Կըսուի թէ այս առիթով թլփաթուելու աղոց թիւը 16 հազար է :

Արքայազուն իշխանին՝ Եուսուֆ-իզդէթտին Էֆէնտիի թլփաթուութեան պաշտօնը այս օր կատարուեցաւ, կըսէ Լեվանք Հեքալը իւր երկուշաբթի աւուր թերթին մէջ :

— Երկու ուրբերը սաստիկ ուռեցած հիւանդ և անկար կին մը. որոյ երկու աղջիկ զաւակները կրակին օրը ինչ կընեն ինչ չեն ըներ գըրեթէ բոցերուն մէջէն կը գրկեն կը փախցընեն իրենց դժբաղդ և ողորմելի մայրիկը, ամենադառն և աննկարագրելի դժուարութեամբ և իրենց այս մաղապուրձ յաաջողութեանը վրայ չափազանց ուրախանալով կը տանին ուրիշ տուն մը, ուր հազիւ կը տևէ տասն տասն և հինգ րոպէ իրենց ուրախութիւնը, աչքերնին կը վերցընեն որ կատաղի բոցերը չորս կողմէն վերընտին զիրենք պաշարեր է : Ողորմելի կինը իսկոյն տեսնելով ալ ևս իր աղատութեան անհրնարութիւնը, կը կանչէ իւր հաւատարիմ անուշիկ զաւկրները և արտասուալից աչք կաղըէ իրենց իւր անխուսափելի վտանգը յորդորելով զիրենք որ փութան իրենց մանկա-

մարդ կեանքը զերծանել : Այսպէս լալով ողբալով միմիանց վերջին հրաժարական համբոյրնին կուտան, ողորմելի աղջիկները բոցերուն մէջէն տունէ տուն անցնելով՝ հազիւ կը յաջողին կեանքերնին փրկել, թողելով մայրերնին լափող բոցերուն անդուծ ձեռքը :

— Անցած շաբթու երկու այրած մարմին գտնուած էին, որոց մէկը այր լինելով, յայտնի կը տեսնուէր որ, նա կնոջ վրայէն ոսկի ժամացոյցն ու քորտոնը յափշտակելու աշխատութեան մէջ էր երբ կատաղի բոցերը վրայ հասնելով անդ սպառեցին զիրենք :

Բերայի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեանը բացած հանգանակութեան ստորագրելոց ցանկը :

Անցեալ շաբթուան գումարը	3905 դր.
Պատուելի Աւետիս Կոստանդեան	110 »
Յովհաննէս Աղա Գէլէզեան	110 »
Տորքաս Ընկերութիւն՝ Պէպէքի,	
Անգղ. և Ամերիկացի կանանց	1100 »
Լև խել մը կանդերձեղէնք	
Գէորգ Աղա Գուղուքէպապեան	110 »
Սարգիս Սարտիրոսեան	174 »
Պ. Հաճի Յարութիւն	22 »
Ոմն	11 »
	11 »

— Բրուսիացւոյ Այնալը չէմէ կոչուած թաղը ունեցած որբ մանր աղջկանց և աղայոց դպրոցը այրած ըլլալով, վսեմ Դեսպանը իւր դէսպանատան մէջ յատուկ սենեակ տուաւ յիշեալ դպրոցը իր ընթացքէն ետ չզրահելու համար :

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԻԹԻԺԱՆ

ՏՊԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Չագաֆաթլա փող. Ակոբեան խան Ե. 4, 5, 6.

ՌԻՏԱԿ

ՇԱԲԱԹ ԱԹԵՐԹ

Դիտակը Չորեքաբքի օրերը պիտի հրատարակուի :
Բաժնուղադրութեան տեղն է Ակոբեան-Նան Վերի
յարկ թիւ 3.

Տարեկան զին երեք Աւետիս Ղ. 60
Վեցամսեայ մեկուկէս » » 50
Հասը փր. 50

Ա. ՏԱՐԻ

1870 ՅՈՒՆԻՍ 17

ԹԻԻ 14

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

Արքայադուռն իշխանաց թիւառու թեան հանդէսը՝ թէ և Բերայի հրդեհին պատճառաւ հրապարակական չքեղութիւններ պիտի չունենայ կըսուէր, և շատ նկատմամբ համարէ թէ անանկ ալ եղաւ, սակայն տակաւին ասնկ հրապարակական հանդէսի մը գրեթէ ոչ ոք հանդամանքը ունեցաւ : Նախընթաց երկու շաբթի օրու ընէ ի վեր ամէն ցորեկ լարակաղայութիւնք և ձիակաղացութիւնք կը կատարուին, և դիշերները հրակաղութիւնք և լուսավառութիւնք կըլլան :

Անցեալ Չորեկշաբթի երեկոյ՝ Վեհ. Սուլթանի հրաւիրանօքը, տէրութեան բոլոր նախարարները Տօրմապահէի կայսերական Պալատը ճաշելու պատիւ ունեցան : Շաբթ օրը (Յունիս 13) Վեհ. Սուլթանին գահակալութեան տարեդարձը ըլլալով, տէրու-

թեան նախարարները և հպատակ ժողովրդոց Գլխերը՝ Նորին Վեհափառութիւնը շնորհաւորելու համար Տօրմապահէի կայսերական Պալատը դադրին :

Յունաց Բ. Պատրիարքին անձնական տկալութեանը պատճառաւ, նորա տեղապահեց Ամենապատիւ Ս. Հայրիկը, սրով պատիւ ունեցաւ ի դիմաց Գլխաւորաց՝ ներկայացեալ ժողովրդոց ամենեցուն, սովորական շնորհաւորութեան և բարեմախթութեանց ուղերձը պարզ բայց ազդու բանիւ Վեհ. Տիրոջ մեր Սուլթան Ապտիւլ Ազիզ Խանի մատուցանել, որոյ ջերմ զգացմամբ պատասխանեց Վեհ. Սուլթանը :

Պատրիարքի հայոց ներկայացուցիչն էր Գեր. Հասունի տեղապահ Առաքելեան Գերապայծառը, և Աւետարանական Հայոցն՝ Վսեմ. Յակոբ Լիֆէնտի տեղապահ Վսեմաշուք Սահիան Լիֆէնտի :

ԳՅՈՒՄ ԳՅ ԳՅՈՒՄ

Թագաւորի վարանային ախոռներուն մէջ և առջեւի հրապարակը վրաններու տակ պատրաստարեալ հրկիզեալները դրեթէ հոնկէ բոլորովին վերցան, հազիւ չորս հինգ վրան մնացած էր մինչև այս Բ. օր, նոյնպէս ալ Ազգային դերեղմանատան մէջ պատասպարեալները մէկ կողմանէ փոխադրուելու վրայ են: Ասոնց փոխադրութեանց ծախքերը վճարուելէ և տեղ չունեցողներուն տուն կամ ֆէրի գէղի կռնակը վրանց ցուցուելէ իզատ, ամէն մէկ չափահասի համար 6 Մէճիա և տղոց 3 Մէճիա իբրև մէկ ամսուան կերի ստակ՝ չուած վայրկեաններն կանխիկ ձեռքերնին արուեցաւ:

Մինչև հիմա եղած բոլոր ծախքերը Արքունական դանձէն եղած է, մասնաժողովին ըրած հանդանակութեան դումարը դեռ ամբողջ կը մնայ, որոյ մատակարարութեան տրամադրութիւնքը դեռ ճշդիւ գիտցուած չէ: Հասկցածնուս նայելով չորս կարգի բաժնած են բոլոր հրկիզեալները, որոյ միայն մէկ կարգը օգնութեան մատակարարութեան տրամադրութիւնքը դեռ ճշդիւ գիտցուած չէ:

Անգի կերելի թէ շատ ցաւալի և անհաճոյ միճակներու հիմունք դնող չարիք մ'է խաբութիւնը: Մենք քաւ լիցի որ խորհիւնք թէ իրաւասէր կառավարութեան կողմանէ դիտմամբ կամ կամաւ ըլլոյ արանկ բան մը, բայց իբրև իրողութիւն ցաւօք սրտի պարտաւորեալ ենք հրատարակել թէ ամէն ժողովուրդ իւր ներկայացուցիչն ունեցաւ այս հրկիզելոց օգնութեան համար սահմանեալ թէ մասնաժողովին և թէ մատակարար ժողովոց մէջ, բայց Հայ Աւետարանական ժողովուրդը չունեցաւ և ոչ մէկին մէջ: Հաւատալով որ դիտմամբ բան մը չէ, և մանաւանդ դիտալով որ կառավարութեան կամքին հակառակ է, կը համարձակինք այս իրողութեան վրայ նորին ուշադրութիւնը հրաւիրել:

ՄՕՐՈՒԲ ԵՒ ՊԵՒԵՐ

Հռովմայեցոց հասարակապետութեան առաջին դարերուն, ամեն կարգի Հռովմայեցիք

իրենց մօրուքները խիստ երկայն կը թողէին, կերելի թէ այն ատենները ածիլէն բոլորովին անծանօթ էր իրենց, Հռովմի մէջ առաջին անգամ ածելի ըսուած բանը Քրիստոսէ 300 տարի առաջ երևան ելաւ, այն ատեն քանի մը Յոյն սափրիչներ երկցան հրապարակը, և թէպէտ ամէն նորածնութեանց նման ասոնք ալ նախ և առաջ ծաղրանօք ընդունուեցան, սակայն ատենէ մը ետքը յաջողեցան յաճախորդներ դնելու, սոջի բերանը քիչ որներ, յետոյ աւելի շատկէկ, մինչև այնչափ եղաւ որ Հռովմի մէջ զրեթէ ճիշդ հիմակուան հոս զրտնուածին չափ սափրիչի խանութներ բացուեցան, և աստեղի սրճարաններուն նման հաւաքուելու և տեսնուելու տեղեր դարձան, ուր անգործ մարդիկ ամէն օր իրենց ժամանակին մէկ քանի ժամերը կանցընէին: Երբ Հռովմայեցիք իրենց յաղթած ազգերուն աւարտին հալըստանալով, իրենց նախահարց փարած պարզ կեանքը մէկթի թողին և իրենց հարստութեանը ներածին համեմատ ապրիլ սկսան. այն ատենը շատերը գերիներ կը պահէին, որոնց գործն էր մի միայն իրենց աէրերը սափրել և մազերնուն իւզ քսել: Այս գործն ի սկզբան արանց յատկացած էր, բայց Լուկա Լոսին համար կըսուի թէ կանանց ալ ան գործը սովորեցնել տուաւ, և կանանց ձեռքն արանց ձեռքէն աւելի թեթեւ ու իրենք ալ անոնցմէ աւելի ճարտիկ ըլլալուն համար այս գործին անոնց ձեռքն անցնիլը խիստ ընդունելի եղաւ բան հասկցողներու: Յուլիոս Կեսարի ժամանակը ամէն կարգի ընկերութեանց մէջ մօրուքը բոլորովին երեսէ ինկած էր, և միայն դերիները մնացած էին մօրուք ունեցող: Կեսարն ալ ամէն առտու խիստ մեծ զոլուշութեամբ կըստիւրէին, նաև Պամպէս, Վիրգիլիոս, Հօրատ, Կիկերոն, Օգոստոս, ասոնք ամէնքն ալ բոլորովին ածիլուած էին, մինչև անգամ Կադուս Ուտիլէնսիս, որ նորածնութեանց վրայ շատ յարգ դնող չէր, հրապարակի մէջ մօրուքով երկնալը անպատիւ և անվայել կը համարէր:

(Շարունակել)

ՀԱՐՍՏՈՒԹՒՆԸ ԱՆԿՈՐՈՒՍ ՊԱՀԵԼՈՒ ԿԵՐՊ

Բերայի աղէտալի հրկիզութիւնը մարդ սարսափով և դարմանքով կը լեցունէ: Կը կարծուէր թէ ալ Բերայի մէջը մեծ կրակ չըլլար, բայց «թէ որ Տէրը չի պահպանէ քաղաքը, զուր տեղը կհսկեն պահպանները»: Բերա՝ այն հարստութեան և մարդոց երջանկութեան կեդրոններէն մէկը՝ 14 ժամուան մէջ հրոյ ճարակ եղաւ: Սուղ վաճառքներով լեցուած խանութներ՝ պաշտական տուններ այրեցան և աւերակ եղան: Թանկագին վարատներ փծացան, մինչդեռ բաղնիքի անձինք թէ հարուստ թէ աղքատ առանց տունի փողոց մնացին կամ ալ աւելի ցաւալին՝ կեանքերնին կորուսին: Ո՛րչափ երկիրներէ վաճառքներ բերուած դիզուած էին հոն՝ կէս մը մարդոց միտիթարութեանը համար, կէս մը անոնց վեղխութեանը համար: Այն հաղաբասար սակիներով դնուած ձեռագործները, վաճառքները ուրիշ բանի չի ծառայեցին, բայց յարդիպէս անյադ բոցերուն ճարակ ըլլալու, կամ երկինքը քանի մը ժամ կարմրեցունելու, կամ իրենց եղած տեղը սկսեցանելու ծառայեցին: Երկաթէ գոնները ու քարէ պատերը կարող չեղան առ կլանող տարերքը արդիւնելու: Ահա անոնք աւերակներու դէպ մը եղած են: Անշուշտ առ կրակին վրայ շատերը շատ բան պիտի խորհին, և ապահովական կարգադրութիւններ պիտի ըլլան, որպէս զի շէնքերը և ստաքուածքները հրոյ սպառնիչ ճիրանէն դերժ մնան, և թանք անշուշտ պէտք են որ ըլլան, երանի թէ ասկէ առաջ ալ եղած ըլլային, սակայն սա ալ մտքէ հանելու չենք որ ճիւղախան հարստութիւնը մէկ ատեն մը կատարեալ ապահովութեան մէջ չէ: Այս վերջին ցաւալի դէպքը մեր ընչիցը գործածութեան կերպին վրայ ալ օգտակար դաս մը կուտայ: «Արարէք ձեզ բարեկամս ի մամոնայէ անիրաւութեան», քսառաշխարհիս մեծ Բարոյական Ուսուցիչը: Մեր սպառելու և փճանալու ներքնդուսակ հարստութիւններուն ներգործութիւնը տեսչական ընելու աղէկ և ապահով կերպ մը կայ, այն է

բարեսիրական ձեռնարկութիւններու մէջ առատաձեռն ըլլալ, ինչպէս՝ Եկեղեցիներ, դպրոցներ և անկեղանոցներ շինել, և նոցունց յարատեւ պայծառութեանցը համար կամաւ և յօժարութեամբ հանգանակել, և այլն և այլն: Ահա ասէ անունը և հարստութիւնը անկորուստ պահելու ապահով ճամբան: Այսպէս ընող Բրիտանեաններ շատ եղած են, դուն ալ անոնց պէս ըրէ և քու անունդ ալ դարէ ի դար պիտի չմոռցուի, և քու որդիքդ ալ ծոյլ և մոյլ ըլլալէն աղատած կրլաս, անոնց՝ գործերնին հաստատելու համար պէտք եղածին չափ հարստութիւն թողելով:

Պատիւէք տաճկերէն լրագրոյն Ղսեմ. Խրմբադիրը իւր 90-րդ թուոյն մէջ Օրագիր Հայ թերթէն առնուած նամակ մը հրատարակելով, Հայոց վրայ բաճր գովաբանութիւններ կը կարդայ, «Աֆէրիմ Լըմէնիլէր», ըսելով: Նորին մեծապատուութեան այս հայրենասիրական գովելի մարդավարութիւնը անշուշտ բոլոր Հայութեան մեծ պատիւ կ'ընէ, մենք ալ իբրեւ Հայ թերթ մը կը փութանք ՚ի դիմաց աղղիս մեր շնորհակալութիւնը հրապարակաւ իրեն յայտնել: Սակայն կը ինդըրենք որ թոյլտուութիւն ընէ մեզ մէկ երկու դիտողութիւն ալ իւր անմիջապէս յառաջ բերած հանրութեան վերաբերեալ խորհրդածութեանցը վրայ ընել: Ինքը այսպէս կ'ըսէ.

«Աֆէրիմ Լըմէնիլէր, իշթէ վեթանտաշըդ պէօյլէ օլուր. Եօգսա սէն էօլ պէն դալտըմ, սէն լահաթսըդ օլ, պէն լահաթլէ ետշայայըմ, սէն մէշադի առքերիէի միւթէհամմիլ օլ, պէն մէմլէքէթիմոնէ քեարը քէսպիմիէ մէշուլ օլալըմ, սէն էվլատ վէ այալինտէն տուր վէ մէհճուր օլ, պէն չօլուդ վէ չօճուղումլա դէվդ վէ սէֆա յիւրէիմ տէմէքլէ օլմադ:»

Ըսել է որ Տէրութեան մինչև ցարդ իւր Մահմէտական հպատակներէն զինուոր առնելը և ոչ Մահմէտականներէն չառնելը, այս երկու կէտերուն մէջ կամիտփի եղեր, այն է առջիններուն նեղուիլ նշանաւ իւր մեռնելը՝ վասն

հայրենեաց և վերջիններուն բոլոր այն վնասներէն զերծ մնալով, խաղաղ հանգիստ իրենց տունը պառկելը: Մեզի կերևաց թէ Արդոյ խոմբագիրը ծանրապէս կը խախտէ իր այս տեսութեանը մէջ, ինքը կողմնակի դիրքով մը կը նայի այդ խնդրոյն վրայ: Իրաւ է որ տէրութեան ոչ Մահմետական հպատակները մինչև ցարդ զերծ էին զինուորական կենաց երբեմնակի դառնութիւններէն և վնասներէն, սակայն յիշելու էր որ, անոնք անոր շարունակական փառքերէն և օգուտներէն ալ զրկեալ էին: Անոնց իրաւունքն ու արտօնութիւնը չէր զինուորական պատուոյ և աստիճանաց արժանանալ: Ուստի ուր որ արտօնութիւնը կը վերնայ, հոն պարտականութիւնն ալ կը դադարի: Այսու ամենայնիւ մենք այսքանն ալ բանին ճշմարիտ ներկայացումը չենք ճանչնար: Աղատօրէն և ճշմարիտը խօսելով տէրութեան ոչ Մահմետական հպատակները մինչև հիմա զինուորական կենաց միայն արտօնութիւններէն զրկեալ էին, իսկ պարտականութիւնը Մահմետական հպատակներէն աւելի ծանր և դառն կերպով կատարել դատապարտեալ էին: Եւ եթէ ոխալած չենք մեր տեսութեանը մէջ, Նորին Վեհափառութեան արդարասէր Կառավարութեան ուշադրութիւնը դրաւող պարագան ալ աս է:

Պէտքէ չի: Կոչուած զինուորական տուրքը իր ներքնդունակ եղած եղծումներովը և այլ պարագաներովը հաշուելու ըլլանք, բուն իսկ զինուոր տալէն հաղար անգամ աւելի դառն է: Արդ իրողութիւնը աս է, տէրութեան ոչ Մահմետական հպատակները մինչև ցարդ զինուորական ծառայութեան նկատմամբ ունեցած պարտականութիւնին անուղղակի ընթացքով կը կատարէին, բայց արտօնութիւններէն զուրկ էին:

Իրաց աս վիճակը Օգոստոսիաու Կայսեր արդարասէր կամայը հակառակ էր, և ուստի իւր բնաւորական իրաւասիրութեամբ բարեհաճեցաւ իւր հպատակ ժողովրդոցը մէջ անխտիր հաւատարմութեան կեդրոնը կազմել, որոյ բերկրալի լուրը Սէր լրագրոյն 8-րդ թուոյն մէջ կար-

դարով, Օրագիրի մէջ հրատարակեալ նամակին հեղինակը այն ուրախութեան և շնորհակալութեան քաջալերիչ նամակը գրեր և հրատարակեր է:

Խ Ա Ր Բ Ե Ր Դ

Ինչպէս որ Դիտակայ 10-րդ թուոյն մէջ լրագրէնք, այս դաշտին մէջ գտնուած Հայ Աւետարանական Եկեղեցեաց վիճակը շատ վնասուած է Միսիոնարական վարմունքէն: Խնդիրը ուղղակի վարուց վրայ է, և ոչ թէ դրութեան և սկզբունքի, և զարմանք որ խեղճ ժողովուրդը կայներ բերանը բաց մտիկ կընէ այդ պիտի բռնաւորական փորձեր ընող գուհիկ անձի մը ափեղ ցփեղ պահանջներուն: Մը. Հուլիսը կանոնաւոր հարստահարիչ բռնաւոր մը եղած է այդ կողմերը, և բոլոր ժողովրդեան սիրտը ահ ու սարսափ դրած է, մէկը չհամարձակիր իր առջևը բերան բանալու, կը պոռայ, կը նախատէ և կը դատապարտէ: Մօտերս երիցանց ժողով մը կըլլայ, որուն մէջ եօթը երէցներ՝ առ Միսիոնարս ուղղեալ խնդրագիր մը կը պատրաստեն և ամէնքն ալ ստորագրելով, իրենցմէ մէկուն կը յանձնեն որ տանի ներկայացնէ Պատ. Միսիոնարաց, խեղճը կանխադոյն դիտալով զխոռն գալիքը, ջերմէն բռնուածի պէս դողալով դողդալով կը տանի դուռնէն կը յանձնէ դրութիւնը և ինքը քաղաքի Եկեղեցւոյն Հովիւ Պատ. Մարտիրոսի տունը կ'առանձնանայ: Միսիոնարը (Մը. Հուլիսը) խնդրագիրը կարգացածին պէս, կընէ անկողմերէն եկած նամակ մը, կրակ կը կտրի և անմիջապէս Պատ. Մարտիրոսին տունը երթալով, հոն շատ մը կծու և նախատական խօսքերով լաւ մը կը լուայ՝ գլխուն գալիքը գիտնալով արդէն սասանեալ Հովիւը:

Աս ալ կը յաւելու յիշեալ նամակը թէ, Անշուշտ աւելի դէշ պիտի ընեն, եթէ բարեբաղդաբար Պատ. Մարտիրոսի տունը եղած չըլլար: Բայց առով չկարծես թէ իր կիրքը

յադեցաւ, կրսէ նամակը, այլ անկէ դուրս ելածին պէս ձին հեծաւ և գեղերը գնաց, ուր ամէն մէկ երէցը զատ զատ ուզածին պէս կը լուայ և սպառնալիքներ կընէ և ամէնքն ալ քաղաքը հրաւիրելով կը դառնայ կուդայ տեղը» :

Երբոր քաղաք եկան, ժողով կազմեց և պուռալով կանչուեցան անարգեց, նախատեց և յաջողեցաւ եօթնէն հինգին ստորագրութիւնը յետոյ կոչել տալ, իսկ երկուքը հաստատ մնացին իրենց խօսքին վրայ : Ահա նամակիս հետ խնդրագիրին օրինակն ալ ձեզի կը խորհեմ, որով աւելի կընաք հասկնալ թէ այս եկեղեցեաց և Հովիւներուն վիճակը ինչ է, թէ Պատ. Հովիւրի կողմանէ այսքան զայրոյթ յայտնելու և այսքան նախատինք թափելու որքան տեղի կար : Աս Բանին խոնարհ պաշտօնեան՝ դուք պիտի զղջաք, դուք կու դաք և իմ ֆուեսուրաներս կը պագնէք, կը պուռայ ժողովքներուն մէջ» :

Պատճէն եօրը երէցներուն

Առ Պատ. Մխիթնասու ուղղած խնդրագրին

Մեծապատիւ Պատ. Մխիթնաք Խարբեղու

Նախ շնորհակալ ենք մեր Սուրբ Աստուծմէն իւր մեծամեծ բարեքներուն համար : Նաև շնորհակալ ենք Ամերիկայի Պօրտ Ընկերութեանէն իւր առ մեզ ցուցած մարդասիրութիւններուն համար, և ձեզմէ մեր բարերարներէն երախտագէտ լինելով մինչև մեր վերջին շունչը : Սակայն քանի մը մասնաւոր ներդրութիւններ ունենալով, այս անգամ ներկայ աղերսագիրը ձեր ազնուութեանը կը ներկայացնեմք յուսալով որ բարեհաճիք օգնել և ձեռնառու լինել մեր դժբաղդ վիճակին :

Նախ կը խնդրենք որ մեր խեղճ եկեղեցեաց հիմակուան ըրածնէդ աւելի օգնութիւն ընէք, որովհետև հիմա իրենց երէցներուն համար վրանին դրուած տուրքը կարող չեն տալու, և

աս մասին կրած ներդրութիւններն հոգեւորութեան և Գրիստոսի գործքին մեծ արդելք եղած են : Ժողովարանները աւերակ են, և անյարմար աստուածային պաշտամունք կատարելու . դպրոցները օգտակար դպրոցներ չեն, ոչ յարմար շէնքեր ունին և ոչ վարժապետներ, և քանի որ մեր դպրոցները այս վիճակին մէջ են, մենք լուսաւորութեան և յառաջադիմութեան անյոյս ենք :

Դարձեալ կը խնդրենք որ մեզի երէցներուս աւելի օգնութիւն ընէք, մենք որ խեղճ և թշուառ վիճակի մէջ ենք, քանզի արդէն մեր ունեցածները քիչ կամ չատ փճացուցեր ենք մեր ուսման ընթացքնուս մէջ . կանոնաւոր կահ կարասիք և անձնական տուն չունինք, և ոչ ալ անհրաժեշտ պէտք եղած գիրքերը ունինք . և մեր ամսականները այնքան քիչ են, որ մեր պաշտօնը օգտակար կերպով կատարելէ արդիւլած են մեզ, անանկ որ մեր ընդունած ամսականին գումարին վրայ ամենէն քիչը դոնէ 130 դահեկան աւելնալու է :

Դարձեալ կը խնդրենք որ խորհիք, թէ ինչ խորհուրդ և ինչ համարում կայ մեր վրայ թէ հոս մեր երկրին մէջ թէ օտար երկիրները, Մարտուանի, Պօլսոյ և կը համարձակինք ըսել բոլոր աշխարհի մէջ կը ծաղրուի թէ մեր դպրոցը թէ մեր դաստիարակութիւնը, բայց մանաւանդ մեր ազքատ վիճակը : Անտարակոյս շատ անգամ ատ բաներուն վրայ խորհած էք, բայց մեզի մեծ ցաւ է, որ թէ մենք երէցներս և թէ այլք այս տեսակ որ և իցէ դժբաղդ վիճակ մը ձեզ ներկայացուցած ատենը մերժած էք :

Այս անգամ միաբան հաւանութեամբ ի ներքոյ ստորագրեալքս կրկին կը հրաւիրենք ձեզ վերոյիշեալ կէտերուն վրայ խորհելու, և մեզ և մեր թշուառ ազգայնոց կարեկից ըլլալու : Եթէ մեր ցաւալի և աղետալի վիճակին ձեռնառու լինելու բարեհաճիք, մեծապէս կը պարտաւորէք մեզ, եթէ ոչ՝ ձեր խորհուրդը յայտնեցէք մեզ որ մենք ալ ստիպմամբ ուրիշ միջոցներ դորժածելու ձեռնարկեմք և այլ տեղերէ օգնութիւն սպասենք :

Մնա՞նք Ձեր նուաճած եղբայրները Քրիստոսով և այլն և այլն:

(Եօրը ստորագրութիւնք)

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆԷՐ

(Շարունակութիւն Պեպեֆի նամակին. Տես Թիւ 15)

Նոյն իսկ Մր. Սմիթին պատմութեանը նայելով՝ Մարտական Աւետարանական ժողովուրդը 30,000 դահեկան տուեր է անցեալ տարի բարեփրական և հոգևոր գործոց: Վսեմ և զիւցզանական գործ մըն է այս, բաղդատմամբ նոյն ժողովրդեան այժմեան վիճակին: և մենք իսրտէ կը տեսնէք թէ՛ համայն բարութեանց Աստուածն օրհնէ զանոնք և բոլոր անոնց նմանները: Կարելի է Մր. Սմիթ պիտի ըսէ թէ ասիկայ Աւետարանին ազդեցութենէն յառաջ եկած է: Այո, մենք ալ կընդունինք թէ այնպէս է, բայց նոյն ատենը չենք վարանիր ըսելու թէ՛ այս և ասոր նման գործքերը լոյսի պէս կը ցուցնեն որ, մեր ազգին սրտին մէջ բնական յօժարութիւն մը կայ այս տեսակ գործոց, և Աւետարանը այն յօժարութիւնները երևան կը հանէ և կը զարգացունէ. ինչպէս որ արևը իւր ճառագայթներովը ծաղկանց բողբոջները կը բանայ. արծաճսիրութիւնը ցաւալի մեղք մըն է ընդհանուր համայն ազգաց. և մենք հաստատուն հաւատք ունինք թէ՛ Աւետարանը և անոր զօրութիւնը ինչպէս որ ուրիշ մեղաց, նոյնպէս ալ ասոր պիտի յաղթէ: Վասն որոյ ես իմ խօսքս բոլոր իմ արեւնակցացս ուղղելով կըսում որ, այս նոյնքերու շրտորհքը զարգացունենք մեր մէջ, և աւելի ճոխութեամբ ընծայենք Տէրոջը, մինչև որ անոնք՝ որ մեզ Մամոնային ամենէն չերմեռանդ երկրպագուները կը կարծեն, և կը ներկայացունեն, ասիական յետոս կոչելու իրենց գաղափարը, և ճանչցուինք իբրև անկեղծ երկրպագուք ճշմարտին Աստուծոյ:

Պատ. Սմիթ յիշեց նաև աղջկանց դպրոցը, և մասնաւոր ազդեցութեամբ ու հռետկեամբ պատմեց քսան օրիորդաց վրայ, զորս Բասն Գոհարի կան-

ուանէր սրտի հաճութեամբ, իրենց ստացած պատուական դաստիարակութեան և ազնիւ ձիրքերուն համար. և յիշեալ գոհարներուն մասնաւոր փայլ մը տալու համար, յիշեց թէ անոնք շատ բիրտ և բարբարոս սահմաններէ եկեր էին, այնպիսի սահմաններ, ուր մարդիկ յիշեալ օրիորդները Մարտական դպրատունը երթալէ արգիլելու համար, անոնց կրտսին թէ՛ եթէ Միսիօնարաց դպրոցը երթար և դասերնիդ չտալիք, Միսիօնարը ձեզ ողջ ողջ պիտի ուտեն. որուն վրայ Պատ. Սմիթ անոնց՝ դպրատան մէջ կախուած մարդու կմակքի պատկեր մը ցոյց կուտայ, և կատակ մը ընելով կըսէ թէ՛ «Կը տեսնէք մենք թէ՛ ձեզ ուտենք ալ, ձեր ոսկորներն ալ մէկտեղ չենք ուտեր:» Պատ. Սմիթ նաև հաստատութեամբ պնդեց թէ չկան 20 այնպիսի ազնիւ կրթութիւն ունեցող օրիորդներ բովանդակ Կ. Պօլսոյ մէջ: Որքան որ սիրտս անպատու բերկրութեամբ լեցուեցաւ մեր Հայազգի 20 ազնիւ և կրթեալ օրիորդաց, 20 փախիլուն գոհարներուն վրայ, այնքան ալ աչքերս արտասուօք լեցուեցան նախ՝ խորհելով թէ Պատ. Սմիթին պատմութեանը նայելով, ինչ վայրի տեղեր կը գտնուին սիրելի Հայաստանի մէջ, ուր մարդիկ ողջ ողջ մարդ տեսնու իրայ կը խօսին իրարու հետ. նաև երկրորդ մեծ ցաւ եղաւ ինձ որ այն քսան գոհարաց նման օրիորդներ այս կողմերուն մէջ չը գտնուիր: Դուք ալ այնպէս կը հատունք Պատ. Խմբագիր, եթէ իրաւցնէ այնպէս է, ինչ է արդեօք պատճառը. միթէ Հայկեան սերունդը Կ. Պօլսոյ երկնից տակն ալ նոյնպէս պայծառ գոհարներ չկրնան յառաջ բերել. ինչո՞ւ ուրեմն պէտք եղած ջանքը չըլլայ: Եթէ ասոր վրայ ձեր զազաբարը և խորհուրդները պատուական Դիտակայ միջոցաւ յայտնէք, մեծապէս շնորհակալ պիտի ըլլանք:

Պատ. Սմիթէն վերջը Պատ. Փարնսուօրթ Կետարիոյ միսիօնարը ելաւ, և քանի մը համառօտ լուրեր տալէն վերջը՝ իր խօսքը Կ. Պօլսոյ վրայ բերելով յարեց թէ՛ գործը հոս շատ յուսահատական և անբաջալեր է: Երկու ժողովարան դացեր է քարոզելու և շատ քիչ ունկնդիր գտեր է: Մենք կը հրաւիրենք զինքը որ ուրիշ անգամ Պօլիս գա-

լուն՝ բարեհաճի եկնի գարուի Սեդրոս կոչուած փողոցին Հայ Աւետարանական աղօթատեղին այցելութիւն մը ընելու, և յոյս ունիմք թէ հոն Պօլսոյ ուրիշ թաղերու մէջ գտած ունկնդրաց թուոյն գոնէ երկու երեք անգամը տեսնելով բաւական քաջաբերութիւն պիտի առնէ։ Ամենաբարին Աստուած հաճի առատ հունձքեր պարգևելու բոլոր անոնց որոնց ձեռքը չդադրիր իւր փառաց համար գործելէն։

Պէպէք

* * *

Խմբագիր

Պատ. Բարսեղին Նիկողոսիայ Եկեղեցիին ուղղած նամակին պատճէնը՝ որուն մէջ կրպարունակուի իր ըսած ամբողջ նշմարտարիւնը, ձեզի կը խրկենք, որ եթէ կայ սխալմունք շիակուի ըստ ձեր և անոր փափաքանաց ի դիմաց Ծերակնոյ ժողովոյն Գրագիր

ԱՆՌԱՆԻԿ ԻԲԷՔՃԵԱՆ

ՊԱՏՃԷՆ

Նիկողոսիա 18 Ապրիլ 1870

Սիրելի եղբայրք իմ

Մեր Տարեկան Ժողովին հաւանութեանը ենթարկելու պայնաւ, հետեւալ առաջարկութիւնը ձեզի կընեմ, այն է.

Ներկայ տարուոյս մէջ Ձեր Եկեղեցական ծախսոցը համար ամէն ամիս երեք հարիւր (300) դահեկան՝ մեր ընկերութեան գանձէն օգնել ձեզի, և նոյնը ամսէ ամիս շարունակել ասկէ մինչև (6) տարի, սակայն սա հասկցողութեամբ որ ամէն տարուան սկիզբը քիչէն քիչ յիսուն (50) դահեկան պակսի ընդունած օգնութիւնն էիք, որով վեց տարին լրացած ատենը կարենաք ինքնապահ Եկեղեցի մը ըլլալ։

Ասիկայ կընեմ հետեւեալ պայմաններով։

1. Այս տարուան մէջ դուք ալ ամէն ամիս հինգ հարիւր դահեկան վճարեք Եկեղեցական Ժամուց համար, և նոյնին վրայ տարուէ ամա-

րի ամիսը քիչէն քիչ յիսունական դահեկան աւելցնելով վերջապէս՝ ի վախճանի վեցերորդ տարուոյն ամիսը ութը հարիւր դահեկանի լրացուցած ըլլաք։

2. Պայման, ի հարկին՝ երէց և վարժապետ գտնելու դորձը ձեզի կը պատկանի, դուք էք պատասխանատու, սակայն անձին անյարմարութեանը նկատմամբ երբոր ձեր և Միսիոնարին մէջ տեղը կարծեաց անհամաձայնութիւն մը ծագի, յայնժամ խնդիրը մեր կայնի սահմանին մէջ դանդաղ Եկեղեցեաց երէցներու և Նուիրակաց ժողովի մը վերածուի և նորա որոշեն։

3. Պայման՝ Մր. Մինասեանի դրած նամակնիդ՝ որ ի պատասխան իւր թուականաւ խրկած շրջաբերականին դրած էք, յետո կոչէք։

Տէրը շնորհէ որ կարենաք այս առաջարկութիւնը ուղիղ ոգւով ընդունիլ։

Ձերդ հշարհիտ

Ս. Մ. ԲԱՐՍԵՂՍ

ԹՈՒՐԱՅԻՆ ԱՌՏԻՆ ԲՆԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆՆԵՐ

Ամերիկացի բժիշկ մը որ շատ անգամ լրագիրներուն մէջ Առողջաբանութեան վրայ յօդուածներ կը գրէ, կրէ թէ վերեւը մարդու բոլոր կողմութեան ակտիւ է. ուստի իբրեւ նոր դարման հետեւեալ պարզ և բնական եղանակը կ'առաջարկէ, որուն վրայ բոլոր հմուտ բժիշկները միաբան են կրէ։

1. Ամէն տեսակ եղանակի բաց օդին մէջ օդը երկու երեք անգամ պտտէ, եթէ աս բանը ոտքով կ'առարկելու շատ տկար և սակաւ առաջին անգամ ձի հեծնելով։

2. Գետնէն վեց ոտք բարձրութեամբ վերէն կ'ախուած օղակներով ձեռքերէն կ'ախուելու և առաջ ու ետ կողմնակի ու բոլորակ օրուելու է։ Աս բանը մեծ օգուտ ունի կուրծքին և Շարունակէ օրուելը և քիչ մը յօդնածիդ պէս ձգէ։

3. Պատոյտ մը ընելով տուն դառնալէդ վերջը առաւօտուն՝ բոլոր մարմինը գաղջ ջուրով և լաւ սանդոնով լուալու է, և ամէն գիշեր անկողին մտնելէդ առաջ բուրդէ հաստ ձեռնոցով կարմրելու չափ մարմինը չփելու է:

4. Շատ քնացիր, պառկելու ատենդ ըլլայ կէս գիշերէն 3 ժամ առաջ, կէս օրին ալ մըրափ մը առ, բայց չի մոռնաս որ քնացած տեղդ աղէկ օգբանած ըլլայ, ասոր օգուտը մեծ է:

5. Առտուան և երեկոյեան ճաշիդ ատեն վարսակի ալիւրէ շինուած բաներ կեր, նաև կորկոտ՝ պղզուր և կովու միս, ոչխարի միս, պարզ հաց, փաթածէս, և բաց ի տօմածէզէն ուրիշ բուսական բաներ կրնաս ուտել, խմորեղէն կամ ուրիշ խակ պտուղներ մի գործածեր:

6. Ուրախ և զուարթ ընկերներ ստացիր: Թոքային ամէն ախտերու համար ծիծաղը շատ պատուական դարման է:

ախտանշան

ԽՍՈՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հայ Աւետարանականաց Ազգապետ Վսեմ. Յակոբ Էֆէնտի Մայիսի վերջերը Ատանա կը դառնուէր, ուրկէ դէպ ի Հալէպ, Այնթապ և Մարաշ պիտի ճամբորդէր, և հաւանականաբար մինչև հիմայ այն կողմերէն ալ ելած դէպ ի Տիգրանակերտ կը քալէ:

— Փունջ Բշ. առուր թերթին մէջ՝ չենք գիտեր ինչ աղբիւրէ առնելով, Բողոքական ազգայնոց Ազգապետը՝ դահակալութեան տարեդարձի օրը Տէրութեան չէ կրցեր ներկայանալ, և կրսէ, և պատճառն ալ անպատրաստի եկած ըլլալուն կուտայ: Ասիկայ սխալ է և կրկնակի սխալ: Ազգապետը երեք ամիսէն աւելի է Պօլիս չի գտնուիր, Գաւառները կը շրջադայի, ուստի կայսերական պալատը շնորհաւորութեան գացողը ոչ ինք, այլ իր Տեղապահն է, և նա ալ ամենուն հետ հաւաստարապէս ներկայացեր է Վեհ. Սուլթանին առջեւ:

— Կըսուի թէ Բերայի այրած տեղերուն չի:

Նութեան նոր յատակադիծը շինուած լինցած և պատրաստուած ու գործադիր իշխանութեան ձեռքը յանձնուած է: Փողոցներուն լայնքը որքան ալտի ըլլայ դեռ ճիշդ չգիտուիր, բայց յառաջմանէ աւելի լայն պիտի ըլլան, այն անտարակուսելի է:

— Բաբա հազրէթէրինին քէնտի եաղըլմամազ լըղընըն գարարը վէ պու վէճճ իլէ ճէնապը հազըն սըֆաթընա մախսուս օլան պիր հասիյէթի զասպ էյլէտիյինին իլանը կիւնիւ, Տէր-սաստէթտէ քեային Բում վէ Էրմէնի քիլիսէլէրինտէ պիլ իթթիֆադ պու հալէ ճիւրաթ իտէնլէրէ գարըլը ալէնէն նզովը օգուսու լաճաղը մէսմուրիմիզ օլմուշ տուր:

Մէմուլ իտէրիզ ինչալլահ քի պունճա եպիսկոպոսլարըն ըէյ ու գարարընա մուղայիր վէ հագդանիյէթին խարիճինտէ օլան պիր ապէսիյաթըն իլանընտան սարֆը նաղար օլուպ, պու կիպի սլիր հազգլը մուամէլէյէ սէպէպիյէթ վէրիմէզ:

(Մեմուրա)

— Բերայի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյն Հոգաբարձութեանը հրկիզելոց համար բացած հանգանակութեան ստորադրելոց ցանկը.

Անցեալ շաբթուան գումարը 5550 դր.

Պատուեան Ստեփան աղա Նիկոմիդիայէն.

440

Մեծ. Մր. Մինասեան

3300

Գումար 8,960

Ա.Զ.Դ.

Մեծ. Տր. Գալուստեանի Բերայ ընտրած տունը այրած ըլլալով, ինքը Գումապետի կողմը Գատիրկա լիմանը կոչուած թաղը մեծ աղբիւրին դիմացի քարուկիր տունը փոխադրուած է, ուստի զինքը փնտռողները հոն և կամուրջի Պօլսոյ գլուխը Վիլէնցօ Ծամնիի դեղանը լուր ձգելով կրնան գտնել:

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Չափաւոր փող. Ակոբեան խան Կ. 4, 5, 6.

ՊԻՏԱԿ

ՇԱԲԱԹ ԱԹԵՐԹ

Դիսակը Զորհեաբքի օրերը պիտի հրապարակուի։
Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեանցի տան վերի

Տաճկան զին երեք Մեհիս 20
Վեցամսեայ մէկուկէս 30
Հասը 50

Ա. ՏԱՐԻ

1870 ՅՈՒՆԻՍ 8

ԹԻՐ 17

ՊԱՊԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍՈՒՐԲ ԳՐԻՔ

(Եւրոպական տարի 16)

Վերջին թիւերնու մէջ խօսքերնին հոգ մնաց
թէ, Սուրբ Գրքը բուն իսկ պատմութիւնը չը
ճանչէր, անոր մէջ բոլոր պաշտօններն ու պաշ-
տօնեաններն, զորս Աստուած դրաւ իւր եկե-
ղեցւոյն մէջ, մէկիկ մէկիկ յիշուած են, բայց
պատի կամ պատմութեան ոչ խօսքը կայ և ոչ
գաղափարը։ Հիմա կուզենք պարզութեամբ և
բարեկամօրէն հարցնել մեր պապական եղբայրը,
կրնա՞ր ըլլալ կամ հնարաւորէ՞ր որ Սուրբ Գրքը
այսպէս լուռ մնար և բնաւ բան մը չխօսէր եկե-
ղեցւոյ մէջ դրուած այս առաջին և աստուա-
ծահաւասար իշխանութեան տէր պաշտօնէին
միայ, որ իր անսխալ կարողութեամբ պիտի հով-
ուէր և արածէր Աստուծոյ եկեղեցին, մինչդեռ
միւս ամէն պաշտօններն ու պաշտօնեաները մէ-

կիկ մէկիկ կը նշանակէ անոնց կատարելիք վախ
ճանն ալ մէկտեղ։

Շիտակը պապականութեան համադրուելու
համար էփ աղէկ մաւնջածոյ միտք կուզէ, ան-
հանկ ամէն պարզ միտքի գործ չէ։ Թերեւս
պիտի լսեն թէ քանի որ առաքեալք յիշուած
են և պապերն ալ առաքելոյն Պետրոսի յա-
ջորդներն են, հարկ չէր վերստին պապութիւնն
ալ զատ յիշել։ Հոս բաներնիս բաւական կը
գիւրանայ։ Ըսել է որ Քրիստոս տասներկու ա-
ռաքեալ ունէր և անոնց ամենուն յաջորդներն
ալ մէյմէկ պապ են և հետեւապէս ալ անոր-
խալ։ Ոչ, կըսեն, անոնք այդ շնորհքէն զրկե-
աւ են, այդ շնորհքը միայն Պետրոսի սեպհա-
կանեալ է, նա առաքելոյ գլուխ է։ Ուրեմն
լսենք ասոր ինչ կըսէ Գրքը։ «Բայց դուք մի
զօք կոչէք վարդապետ, զի մի է ձեր ուսու-
ցիչ, և ամենեքին դուք եղբարք էք։ Եւ Հայր
մի կոչէք ձեզ յերկրի, զի ձեր մի է հայր՝ որ
յերկինս է։ Եւ մի կոչեցիք ուսուցիչք, զի ու-
սուցիչ ձեր Քրիստոս է։ Եւ մեծն է ձեզմէ եղի-

յի ձեր սպասաւոր: Աւետ. Մատթ. իդ 8—11

Իրաւոր շատ սուր միտք և անսովորական կուզէ Քրիստոսի սա խօսքերուն մէջէն Պետրոսի գլխաւորութիւն գտնել հանելու:

Ինչոք ասկէ զօրաւորը կայ. Տէրն մեր խափաւը կշտամբէ և կը յանդիմանէ իւր առաքեալները, երբոր անոնց մէջ մեծութեան և ստորնութեան խնդիր կը տեսնէ:

«Եւ եղև հակառակութիւն ի մէջ նոցա, թէ ո՞ր ի նոցանէ համարիցի մեծ, եւ նա ասէ ցնոսա. Թագաւորը ազգաց տիրեն նոցա, և որ իշխենն նոցա՝ բարերարը կոչին, այլ դուք ոչ այնպէս. այլ որ մեծն է ի ձեզ՝ եղիցի իբրև զկրտսերն, և առաջնորդն իբրև սպասաւորն: Աւետ. Դուկ. իբ. 24-26:

Գրոց աս վկայութիւններէն որոշ կը հանկրցուի որ, Քրիստոսի և Առաքելոց օրովը ոչ պապութիւն կար և ոչ պապ, բնէ է որ նոյն իսկ պապութիւնն ալ սա նորահար անխաւաղանութեան պէս, ետքի դարերուն մէջ հընարուած պաշտօնութիւն մի է և ոչ թէ ի Քրիստոսէ կարգեալ, ինչպէս կը կեցածն պապականք: Ատոր ամենևին տարակոյս չկայ, եկեղեցական պատմութեան մէջ այդ բանը շատ պարզ կերևնայ: Քրիստոսէ մինչև վեց հարիւր տարի ետքը կազանք Սատուծոյ եկեղեցիին մէջ տասնէ պաշտօն և պաշտօնեայ ամենևին չենք տեսներ: Թերեւս հաջորդ թէ ուրեմն ինչպէս ասանկ պաշտօն մը յանկարծ երևան ելաւ և ընդունուեցաւ: Յերաւի ասիկայ շատ հետաքրքրական խնդիր մ'է, և իր ներկայ վերաբերմամբը շատ ալ կարեւոր: Մենք ըսինք թէ Սուրբ Գրոց մէջ ամէն պաշտօն և պաշտօնեայ մի առ մի յիշուած և նշանակեալ են, բայց պապ և պապութիւն չկայ անոնց մէջ, այսու ամենայնիւ բողոքովին նոր և անծանօթ բան մը չէ ան Սուրբ Գրոց առջին, Սուրբ Դերբը կանխատեսեց և մարգարեացաւանոր վրայ, և զգուշացուց եկեղեցին որ չխաբուի անոր հաջորակաւ խաբէութիւններուն:

Տե՛ս, ինչպէս կը նկարագրէ այդ գոյական

գորութիւնը, իր ծագում առնելէն և հաստատուելէն վեց հարիւր տարի առաջ:

Կ'աղաչենք ձեզի եղբայրներ՝ մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի գալստեանը ու մեր անոր քովը ժողովուելուն համար, Չըլլայ որ շուտ մը խախտիք ձեր միտքէն, ու չըլլայ որ խռովիք՝ ոչ հոգիով ու ոչ խօսքով, ոչ ալ թուղթով մը իբր թէ մեզմէ զրուած, որպէս թէ Տէրովը օրը եկած հասած ըլլայ: Չըլլայ որ մէկը ձեզ խաբէ մէկ բանով մը, ինչու որ ան օրը պիտի չգայ՝ թէ որ ապստամբութիւնը առաջ չգայ, ու յայտնուի մեղաց մարդը կորստեան որդին, Ան հակառակորդը հպարտացած ամենուն վրայ՝ Ստուած կրտսի՝ կամ կը պաշտուի, մինչև անիկա Սատուծոյ տաճարին մէջ պիտի նընտի, և ինքզինքը ցեղընէ թէ Ստուածն է: Չէք յիշեր՝ որ երբ ձեր քովն էի, աս բաները կ'ըսէ ձեզի: Եւ հիմա դուք ինքնիրեննիդ գիտեք ինչ է ան որ կ'արգիլէ, որ ինքը իր պտենին յայտնուի: Ինչու որ անօրէնութեան խորհուրդը հիմակուրէն կը զօրանայ, բայց ան որ հիմա կ'արգիլէ, պիտի արգիլէ՝ մինչև որ ինքը մէջտեղէն վերնայ: Ու ետքը պիտի յայտնուի ան անօրէնը, որն որ Տէր Յիսուս իր բերնին հոգիովը պիտի սպառէ, ու իր գալուն յայտնուելովը պիտի կորսնցնէ: Որուն գալը Սատանային ազդեցութիւնովն է՝ բոլոր զօրութիւնով և նշաններով ու անուհրաշքներով, եւ փորձակներուն վրայ անիրաւութեան բողոք խաբէութիւնովը որովհետեւ անոնք ճշմարտութեան սէրը չընդունեցին՝ որ փրկութեաննոր համար Ստուած ալ պիտի խրկէ անոնց ու ժողովորդութիւն մը՝ որ պապութեան հաւատան: Որ դատապարտուին ամէն անոնք որ չհաւատացին ճշմարտութեան, հապառնօրէնութեան յօժարեցան: (Թուղթ Պօղ. Ա. Թեմ. Բ. 1—4):

ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

(Զարուհակոբյան, Տես թիւ 15)

Թիշուալ յօդուածին մէջ խօսքերն ինչո՞ւ թողած էինք թէ, կրթութեան ներդրումը թիշուալէ բարձր և բնաւորութեան մէջ կը յայտնուի, իսկ քաղաքակրթութեան ներդրումը թիշուալէ կերպարանքի, ձևերու և շարժումներու մէջ։ Ասոր ապացոյցները Մայրաքաղաքի մէջ պիտի շատ են։

Ինչ քաղաքակրթեալ սորաձևեան փափկասուն Տիկնայք և Պարոնայք ունենք, որք կրթութեան մասին շատ սղորմելի աստիճան մը կը յայտնեն։ Հանդերձմուն և կերպարանքուն նայիս, մարդ են և կրթեալ մարդ են, սակայն խօսել և գործել տարբեր, խորհուրդուն թափանձել չլլար, անբան կը կտրին, մարդավարութիւն ըսուած բանը կարծես տեսած և ըսած տլ չեն։ Խայրխան, թիշուալածին թող դայ ձեռքերն ինչո՞ւ լեցրել՝ ասոնք բերաննին բացած տոնեննին, կամ կենցաղաւորութիւննուն մէջ։ Մէյ մը հագուստուն և հանդերձմուն կը նայիս և մէյ մը ունեցած կենցաղավարութիւններուն և բերներնէն ելած խօսքերուն, զարմանք կը կոխէ վրադ։ Պօլսեցիք ընդհանրապէս խորոխաւաջօք կը նային Դոնքեցեոց վրայ, որպէս թէ վրենք կրթեալ են և Եոքա կոչալ և անկիրթ թերի քաղաքակրթութեան մասին մասամբ իւր յիտակ եղած ըլլայ աս պարծանքնին, սակայն ցամօք սրբի կըսենք թէ քաղաքակրթութեան մասին, մեծագէտ վը սխալ լին։ Թէ որ բողբատութեան երնէնք, մենք Պօլսեցիք անտարակոյս աւելի յեանեալ պիտի գտնուինք վախոց և բնաւորական կրթութեան մէջ քան զգաւաւարնակք։ Աղեր հագուել պոռնի վախուք նորաձև շարժմունքներնէն, Եւրոպական լեզուներ խօսելը, պարել և դաշնակ չալելները, ձեն ձեն, թէ և քաղաքակրթութեան մասերը սեպուն, սակայն մէկ տանն մը ճշմարիտ կրթութեան կազմիչ մասերը եղած չեն կրնար, քաղաքակրթութեան մը անհանդամները չիրնայ ունենալ։

Երկայն իր կրթութեանը ասոնք մը բնաւ կախեալ են իրենց խրմասա, դմանք չեն միջոցաւ։ Ըսինք թէ կրթութեան ներդրումը թիշուալէ բարձր և բնաւորութեան մէջ կը յայտնուի, որովհետեւ նա կրկն զգալունց մէջ կը գործէ, դանտք կը կանոնաւորէ, եղիլ քաղաքի դաղանային յուղմունքները կը զսպէ և կը յաղթած հարէ, և մեղմութեան ու քաղցրութեան թեան մէջ կը ներդրուի զաննք, հոգին մէջէն անբարոնանքութեան աշտարակները կը քանդէ և կը տալիս և կոչաւութեան ու կոպտութեան զարմանքները կը շորցընէ և կոտայ մարդուն հերշտակային կատարելութեան վեհանախան հեղահամբոյր ազնուութիւն մը։ Դիտլ բանիւ, լինչպէս վերը ըսինք զմարդ մարդկէն, իսկ յոյս յոյս միջամարդակ միջոց յոյս միջոց միջոց։

ՕԳՏԱԿԱՐ ԳԻՏՈՒ

Ընդհանրապէս արհեստը բաներուն գեղեցիկ տեսք մը, վեհ և հաճելի երեւոյթ մը կուտայ, բայց բնական օգուտներն կամ մասամբ կը զսպէ և կամ բոլորովին կը չնչն։ Ասոնք մէկն է ճերմակ հայր, իրաւ տեսքը գեղեցիկ է և փառաւոր, բայց զուտ ցորենէ յիտուած անարհեստ սև հայրն օգուտաւորութիւնը բնաւ չունի։ Տարակոյս չկայ որ սև հայր ճերմակէն շատ աւելի անդարար և անողջապահ է, թէպէտ և չերկնը առջինէն շատ աւելի հաճելի և գեղեցիկ երեւոյթ ունի։ Ասոր պատճառը յայտնի է։ Պայ խաւ կոչուած ճերմակ ալուրը չինելու սովորական կերպին մէջ, ցորենին ամենէն անդարար մասը ամբողջ կը կորսուի։ Յորեան հատը խոշորացոյցով զննելու ըլլանք, կը տեսնենք որ երեք գլխաւոր խաւերու (գաթ) բաժնուած է, — նախ վրայի կեղևը կամ սովորական կոշմամբ թեկը, որ սղերնդարար բան մը չէ, կեղևէն ետքը յովորդ խաւն է Սոսնային ձիւթը, որ ցորենին ամենէն անդարար մասն է, որմէ ետքը կուղայ նաչիւր, որով հասարակ ալուրը կը լլայ։ Սոսնային ալուր չինելու կերպին մէջ, Սոսնայ

յին Հիւթը թելիին հետ կը խառնուի կերթայ, ալուրին մէջ չմտնելու, ասանկով ալուրին բուն անդամար մասը կը կորսուի: Մօտեքս Զուիցերի Պաղէլ քաղաքին մէջ Ուիզ անուն երևելի անձ մը ցորենը աղալու նոր կերպ մը հնարեց, որով սուանց ցորենին անդարար մասը կորսնցընելու աղէկ ճերմակ ալուր կը շնուի:

Զուիցերիացի մեծանուն Հէր Ուիզի աս նոր և օգտակար գիտք բոլոր եւրոպայի մէջ ընդունուեցաւ: Թէ ուսումնականք թէ արհեստաւորք շատ հաւանցան և մեծ գովեստներ տուին: Եւ որովհետեւ գիտք շատ պարզ բան մ'է և գիւրին գործադրելը, վասնորոյ մենք ալ հոս նոյնը կը դնենք յուսալով որ ասանկ օգտակար գիտք մը օգնուի ու արդիւնքը հոս մեր աղ-գային վարպետներն ալ պիտի ուզեն փորձել: Եւ տարակոյս չունինք որ բժշկական շրջանն ալ պիտի քաջալերէ զայն: Ահաւասիկ Հէր Ուիզի անդարար ալուր շինելու հնարած նոր կերպը: Ա.Ռ. 6³ մաս Բոսքիֆ Սոսա* (Caustic Soda) և լուծէ զայն 133 մաս շուրի մէջ, և ապա ցորենը աղալէդ առաջ աս խառնուրդին մէջ թրջոցը գիր տասնհինգէն մինչև քսան բոպէ և յետոյ աղա: Այս խառնուրդը այնպէս կը թուլցնէ ցորենին վրայի խաւը կամ կեղևը, որ քիչ մը շփու մով տանայն գիւրութեամբ կը զատուի՝ թողելով Սոսնային հիւթը հաւին ամբողջ մարմնոյն մէջ: Այս կերպով չինուած ալուրը՝ պաշ խաւ կոչուած ալուրին պէս ճերմակ է, և նոյն ատենը թեփովը չինուած սե-հացի չափ ալ անդարար: Թրջոցը դրուած ատեն երկու հազար մաս ցորենին՝ հարիւր քառասուն մաս Բոսթիք Սոսայի շուրէն դնելու է:

Սպանիացիք առակ մ'ունին թէ «Պատ շինուելու յարմար եղող քար մը՝ դեռնին վրայ չը մնար»: Ինքզինքը լաւագոյն գործի մը յարմար ըլլէ, ու կը դանտա դանիկայ: Այսպէս մէջ մարդոց համար գործ այնչափ պէտք է, սյլ գործի համար մարդ պէտք է:

Կիլով Սոսա

Ե Ա Ր Բ Ե Ր Դ

Այս դաշտին վիճակը շատ դառն է, եկած նամակները եթէ ամէնքն ալ հրատարակենք, ուրիշ նիւթի համար տեղերնիս չմնար, և ցաւային այն է որ, տակաւին կ'ըսեն թէ՝ գրածնիս հազարէն մէկը չէ: Ափսոս Ամերիկայի ազատամիտ քրիստոնեայ հասարակութեան որ կը ստակուր Արևելքի մէջ ասանկ բռնաւորական սկզբունքի տէր անձ մը կը պահէ և կը անը-ցանէ: Իրաւ է որ մենք Արևելքիցիք աղապու-թեան մէջ ծնած և մեծցած չենք, միշտ բը-ռունցը գլխնուս ուտելով սնած և մեծցած ենք, սցսու ամենայնիւ մեր վրայ անգամ սոս-կում կը բերէ այս անձին բռնաւորական ըն, թացքը, ապա Ամերիկայիք ինչ պիտի զգան: Շիտակը կը փորձուինք խորհելու թէ կամ Հու-կըր Ամերիկայի չէ, և կամ մեր Ամերիկացուց վրայ ունեցած կարծիքն ու համարումը պիտի է:

Ահաւասիկ Մայիս 26 ամսաթուով յիշեալ դաշտէն գրուած երէցի մը նամակին համառօ-տութիւնը:

«Եւ եղած է մեր սիրտերուն որ մեր ամենադառն վիճակը այդ կողմերը լսուած և գիտցուած չէ, ամենաանդ մեր բարեկամները, որոնք մեր բարեւաւութեանը վրայ կը խորհին և հոգ ունին:

Իրաւ գիտենք որ Միսիսնարք միշտ կը գրեն Ամերիկա և ուրիշ տեղեր, սակայն անտարա-կոյս ենք որ, անոնք իրենց բանին եկածին պէս կը գրեն, անոնք կ'ուզեն բանին միշտ փայլուն երեսը ցոյցնել, որ աս ալ մեծ վիշտ եղած է մեր ժողովրդոյ: Տեղոյս ժողովրդեան թիւը երեք հարիւր է և փոքրիկ եկեղեցի մը կայ, սակայն Միսիսնարք օգնութիւններն կտրած դաղ-րեցուցած են, որովհետեւ գիւղիս ժողովուրդը՝ Միսիսնարաց որոշած և ցուցած մէկ անձին համար, Այդ անձը գիտութիւն չունի մեր վրայ Հովիւ ըլլալը չենք ուզէր՝ ըսելով, մեր-ժեց: Եթէ աս գէպրին վրայ մի ըստ միովէ

գրենք, հատորներ կը լինեն : Աս բանը ընելով մեր եղբայրները այնքան մեծ մեղք և յանցանցանք գործած են եղեր իրենց դէմ և Աստուծոյ դէմ (քանզի մեր որոշումը մերժողը Աստուծոյ որոշումը մերժած կըլլայ և անոր չը հնազանդիր, կ'ըսեն) որ աս տարի վարժապետ ալ չտուին մեզ :

Հիմա ունինք վարժապետ մը, որ զայն ալ Մխիթնաբք գործէ ձգած են, որովհետեւ տեղ մը խրկել ուզեցին և նա քանի մը երևելի արգելքներ ունենալով՝ չգնաց հոն, թէպէտ ըսաւ որ, « ասկէ ի զատ ուրիշ ուր որ խրկէք կերթամ » :

Ժողովուրդը զարմանալի հառաչանաց մէջ է, որովհետեւ կարողութենէն վեր ծանր բեռան մը տակ կը ճնշուի, նոր, աղիքահիւ և փշոտ ժողովուրդ մը, ամէն բան ինքը պիտի հոգայ, եկեղեցի, դպրոց, երէց, վարժապետ, վարժուհի ևն :

Ասոր սոսկալի հետեւանքը եղած է յետախաղացութիւն, և թշուառ աւերեալ վիճակ մը :

Մեր դաշտի եկեղեցեաց շատերը շուարեալ և սասանեալ կը տատանին, քայքայման և կործանման վիճակի մէջ են : Թէպէտ արդէն ալ աչք բացած չունին խեղճերը որ, տգիտութեան մէջ և ծանր բեռան տակ կը հեծնեն :

Այս դաշտի եկեղեցեացը մէջ, եթէ առաջինը չէ, անշուշտ երկրորդն է մեր եկեղեցին, սակայն ահա մեր վիճակն ալ գիացուեցաւ :

(Մնացածը յաջորդ քունով)

... Խմբագիր

Տղիտութիւնը՝ նախապաշարման և անապաշտութեան հետ չժողդեալ, յիրաւի մահուան վիճակ է եղեր :

Երէկ գիշեր քաղաք տակնու վրայ եղաւ, և գեռ ոչ ոք կարող է ըսել թէ ինչ ինչ անդարմանելի չարիքներ տեղի ունեցան այդ առիթով, ան անպաղան պիտի յայտնէ : Ժամը

4 ին ատեններն էր յանկարծ ատրճանակներու և հրացաններու ահաւելի ձայն մ'է քաղաքս գոռացընել սկսաւ, ամէն մարդ կրակ կայ պռուալով փողոց թափեցաւ. վազող վազողի, ամէն մարդ ուրէ կաղաղակէ, վայնասուս մ'է կերթայ. բայց ոչ ոք գիտէ ինչ ըլլալը :

Վերջապէս հաղիւ հասկցուեցաւ որ ամիսներ առաջ ամէն ազգաց օրացոյցներուն մէջ ծանուցուած լուսնոյ խաւարումն է եղեր պատճառը, որ չարագուշակ տեսիլ մը համարելով, աղօթի և զոյջման կը հրաւիրեն եղեր հաւատացեալ հասարակութիւնը :

Ժամանակաւ նոր աշխարհը գտնուած ատեն, յորժամ Քրիստոսափոր Քոլոմպոս նաւերով հոն հասաւ, տեղոյն վայրենիներն չթողուցին որ դուրս ելլէ և գէթ հաց ալ չտուին : Քոլոմպոս ան աշխարհագրութեան և աստղաբանութեան քաջ հմուտ անձը, գիտեր որ ան օրերը Լուսինը պիտի խաւարի, և որովհետեւ տեղոյն վայրենիներն Լուսինը կ'պաշտէին, ըսաւ անոնց խաբէութեամբ, թէ որ հաց չէք տար պիտի աղաղակեմ ձեր Աստուծոյն և խաւար պիտի ըլլայ : Իրաւ ալ եղաւ, և ժողովուրդը սկսեց սարսափիլ, և հաց տուին Քոլոմպոսին, և թողուցին քաղաք ելլալու, և խնդրեցին իրմէն՝ որ աղօթէ առ Լուսինն՝ որ իրենց վրայէն բարկութիւնը վերնայ :

Պատուարժան Տնօրէն, վերագրեալ դէպքը պատմելուս պատճառն այս է, որ միշտ տեսած և լսած էինք Լուսինը խաւարիլը Արևին խաւարիլը, բայց գիշեր ատեն ամբողջ ժողովրդեան սիրտերը վրդովելու և անհանգիստ ընելու եղանակաւ, հրացաններ պարպելով Լուսնոյ խաւարիլը չարագուշակ նշան մը համարելու սնապաշտական վարդապետութիւնը լսած և տեսած չէինք :

Ռոտտսթոյ. Յուլիս 1/13 1870

Յ. Գ. Յունիս 26 Ուրբաթ օր տասն և ութը տարեկան Տաճիկ պատանի մը ծովը խեղդուեցաւ (լողալու համար ծովը մտեր էր) : Նոյն օրն՝ խեղդուեցին 2 ժամ վերջը հանեցին ծովէն, և

մէն ինչ փաստեր որ ցոյց տայ և ամէն ով ալ
որ իրեն իրաւունք տայ , յայտնապէս բոլորը
քաշկռտուք և եղծում են : Տեսականապէս
նկատելով մեզի անակ կերևի թէ Գաղղիա իր
այս շարժմանը մէջ բնաւ մէկ տէրութիւնէ մը
համակրութիւն չպիտի գտնէ , և մանաւանդ
ամէնքը իրեն դէմ պիտի բողոքեն , բայց դեռ
աշխարհ այն կեղծութեամբ փրճակներուն հասած
է , Չարաչար կը սխալիւք եթէ հաշիւներն աս
հիման վրայ քաղեցընենք : Սպանիոյ Ժողովուր-
դը անհակառակելի իրաւունք մը գործադրե-
լու տրամադրութեան մէջ կը գտնուի , Գաղղիա
դու բռնէ մէջ կը մտնէ և իր ուղե իր կտորը քաղե-
ցնել , որպէս զի իր շահերը ապահովէ , երբ
բարոյապէս չյաշխոյրդ զինուորացու թեան իր
գիմէ , ալ դուռ բան չունիս նէ իրաւունք ա-
ղաղակէ : Մի միայն իրաւունք իմ չահս է
կըսէ մարդը , ուստի ինչ որ իմ շահուս կը
գրաւի , նա անիրաւութիւն է , Ահա այս
է այս աշխարհիս գործնական կանոնը այսօր-
ուան օրս :

Արդ մի զարմանար երբոր տեսնես թէ բոլոր
աշխարհք Սպանեանեւ Յիւսիփան կը մեղադրէ ,
և Գաղիան կը շորբորդէ : Ի՞նչ մի ևս անկէ փոր-
ձուիր առջինները անիրաւ և վերջինը իրաւանց
տէր դատելու : Աշխարհիս ներկայ վիճակին մէջ,
այսինքն հիմնական ցաւալի իրողութիւնը, դա-
տողութեան մէջ համարակաց կարծիքին սխալ
հիման վրայ ընթանալն է : . . .

Սակայն ինչ խղճալի վկայութիւն՝ քաղաքական աշխարհին ներկայացվեճալը : Ո՛րքան նւրիւն է եղեր քաղաքականութեան նաւակին կազմուածքը . վեհապետի մը թիթին ծայրը կեռալով , իսկոյն հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցուց և տակնու վրայ եղաւ , որոյ ներքործութիւնը արդէն բոլոր աշխարհը զգացաւ :

Դեռ երևան արդեամբ եղած մը չկայ , բո-
լոր խնդիրը լոյ խօսքի վրայ կը դառնայ , սա-
կայն հազարաւոր մարդիկ ծանր վնասներու են-
թարկուեցան և բազում մարդիկ յոռահատա-
բար անձնասպանութիւն գործեցին : Եւ դեռ
սկիզբն է երկանց :

Տեղի վրա ինքին համարում էր զայն որպէս
մի մարդու և չէր տեսներ նրան որպէս
մի օգործողի։ Այնպէս ինքին համարում էր
զայն որպէս մի օգործողի և չէր տեսներ
նրան որպէս մի օգործողի։

— Միացացելու նահանգաց այժմեան բազմամարդու թիվը 40—45 միլիոն կը հաշուէ որոյ չորս-հինգ մարդը F789 թուականէն ետքը դադլթողներն են . և կամ թէ անոնց սերունդէն , որ ըսե՛կէ Եթէ գաղթականու թիւն չըլլար , չլիշելու նահանգաց բազմամարդու թիւը հսկանէնը միլիոնի չափ փոխալլար :

— Ճէյմս անուն Ամերիգացի երկրագործ
մը տներուն քուէարկութեան իրականքին վը-
րայ այն աստիճան ատելութիւն զգաց որ բար-
կութիւնէն ինքզինքը ծպաննեց, այն աստիճան
անգամ ըսած է եղբի թէ, «Եթէ տներուն ին-
ճի հետ հաւատարմ քուէ տալերէն իմանամ»,
տեսնելուս չմտար կիչնամ նոր մեռնելու» :

— Ամերիգայի լրագիր մը կը հարտադէ թէ
եթէ արտաքոյ կարգի բան մը չպատահի, Ա-
մերիգայի այս տարուան յառաջ բերած բամ-
պակը (4 միլիոն պալտա կրնայ), Ե հետեւեալն
գինը բաւական վարկիտի ըլլայ՝ ըսաւ 2 միլիոն

— Վերջապէս հեռագրադէրը չափանց մեղ-
այապին անսխալականութեան վարդապետու
թիւնը Տիեզերական Կոչում ժողովին մէջ 450
քուէով վճռուիլ և որոշուիլը, սակայն 88 Ե-
պիսկոպոսներ ալ ոչ քուէ տուեր են և 62
ալ պայմանով ընդունել են: Այս վճռականէս
անդին Հոգւմի եկեղեցին մոր կերպարանը մի-
պիսի առնէ, քանզի իր հոգւորայեւոր սահմա-
նաշէ:

— Հազիւ 48 Ժամ անցած էր Պապին անսրխալականութեան հրատարակմանը վրայ, եւրոպական անհռիւ պատերազմին գուժն ալ ետեւէն հասաւ Գաղղիա Բրուսիոյ դէմ պատերազմ հրատարակեց, որ նորահնար վարդապետութեան դէմ յաւէտ շարադուշակ նշան մը կը համարուի:

Գաղղիոյ օրէնսդիր ժողովն պատերազմական ծախուց համար տէրութեան գանձէն 66 միլիոն ֆրանք արուիլ որոշեց, որոյ 30 միլիոնը պատերազմի պաշտօնատան համար եւ 16 միլիոնը ծովային գործոց պաշտօնատան համար: Երակոյտի ժողովն ալ միասնաբար հաւանութիւն տուաւ վերոյգրեալ օրէնսդրական ժողովին որոշմանը:

— Պալիէքայի Թագաւորը՝ ներկայ չարիքէն օգուտ հանելու դիտմամբ, որոշեց Բրուսիոյ հետ միանալ եւ ի միասին Գաղղիոյ հետ պատերազմիլ:

— Կրսուի թէ Բրուսիոյ բանակը արդէն շարժման վիճակի մէջ է: Բրուսիացիք Սահմանադրուիւր անցնելով Գաղղիոյ հողը մտան, իսկ վերստին դարձան, Բէհլին Սթարապուրկին հետ միացնող քարէ ահագին կամուրջը բանդեցին Բրուսիացիք:

Տուգակ usmագրելոց հանգանակութեան վասն հրկիզելոց

Վերջին հրատարակեալ գումարը (Թ. 14) 8960 կրկին հանդերձներ Տորքաս ընկերութեանէն հանդերձներ Պատ. Հէրիքէն

Պատ. Հիւքսք. 110

Ոմն 6

Պ. Կարապետ Պաղտասարեան 22

Ոմն 28

Ասա քաղաքի Պատ. Աղեգանդի ձեռոք

Պօղոս աղա Սըվաճեան 112

Դրիգոր աղա Գաւալճեան 110

Մայրական Ընկերութիւն Տիկնանց 100

Պ. Աւետիս Էրզեան 55

Պ. Մկրտիչ Շեքերճի 55

Պ. Համբարձում Յովհանեան 22

Պ. Ղազարոս Չէթէճեան 22

Պ. Յովհանէս Ազարեան 22

Պ. Սամուէլ Վարժապետեան 16

Պ. Աբիսողոմ Աւետիսեան 45

Պ. Փանոս Կոմիկեան 11

Պ. Տիգրան Աւետիսեան 10

Պատուելի Միքայէլ Սըվաղէն 94

Պետրոս աղա Դրիգորեան Տրապիզոնէն 55

Մարտունէն Պատուելի Աւետիսի ձեռօք

Մարտունու Հայ Աւետար. ժողովուրդը 440

Մարտունու Աստուածաբանական ճեմարանին Ուսուցիչք եւ աշակերտք 330

Մարտունու աղջկանց գիշերօթիկ դպրոցին վարժուհիք եւ աշակերտուհիք 165

Մըսըրդ Ըռիթ եւ Ուէլլըթաւ, Կրասիօէն 252

Մէսրդ Հենրի եւ Ընկ. Կրասիօէն 378

Գումար 11,390

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՊՈԼԻՓԵՄ

ՌԻՏԱԿ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Դիտակը Չորեքուրբի օրերը պիտի հրատարակուի :
Բաժնադրագրութեան տեղն է Ակոբեան-Խան Վերի
յարկ թիւ 5.

Տարեկան զին տեղ Մէքիս . 1870 թ. 40
Վեցամսեայ մէկուկէս . 50
Հասը 50

Ա. ՏԱՐԻ 1870 ՅՈՒՆԻՍ 15 ԹԻԻ 18.

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Թէ որ երեւակայութեան վերացեալ ցնորքնե-
րուն մէջ տեսական խորհուրդներով թափա-
ռելու ըլլանք, անհնար պիտի ըլլայ մենք մեզ
համոզել և հաւտացնել, որ ասանկ երկու
երեւելի ազգ, ինչպէս են այս օրուան օրս
Գաղղիոյ և Բրուսիոյ երկու քաղաքակրթեալ
մեծ ազգերը, երբէք մէկ մէկու հետ պատե-
րազմի պիտի բռնուին, և նա՛ տյնպիսի չնչին
իմն պատճառաւ որ երբէք իրականութիւն մը
ունեցած չէ, այլ յոր խօսք է, և այնքանն
ալ անմիջապէս յետս կոչուած է : (Գաղղիոյ
դժգոհութեան ձայնը լսուածին պէս, իշխա-
նը յետս կոչեց՝ Սպանիոյ թագը ընդունելու
հաւանութիւնը :) Սակայն աչքերնուս առջևը
եղած իրողութիւնը աս է որ, յիշեալ երկու
ազգերը խաղալով խնդալով և ծափահարա-
կան ցնծումներով ահռելի պատերազմի մը նա-
խապատրաստական քայլերը տունելու հետ են :

Շարաթէն աւելի է երկու կողմէն մեծ ու ա-
հագին պատրաստութիւններ կըլլան՝ որոշիչ
ճակատամարտի մը համար : Գաղղիա՛ իր զօ-
րութիւնը փորձի դնելու համար սիրով և հա-
ճութեամբ ամէն բան դրած կերելի, պատու,
հարստութիւն և կեանք : Նաբօլէոն՝ կայսրը
կուղէ աս խնդիրը՝ զինու զօրութեամբ որոշել
և վերջացնել, « Ո՛ր իցէ ի մէջ մեծ կամ տ-
ռաջին : » Յայտնի է որ Բրուսիոյ աէրութիւնը
Աւստրիացի հետ ունեցած վերջին պատերազ-
մէն հետէ շատ յառաջ գնաց, իր զօրութիւնն
ու համբաւը շատ տարածուեցաւ, հզօր և ա-
ռաջին կարգի աէրութիւն մը ճանչցուեցաւ,
որով իր ազդեցութիւնը օրէ օր ընդարձակուիլ
սկսաւ և ամենուն վրայ ահաւորութիւն մը
բերաւ :
Աս բանը Նաբօլէոն դիւրաւ չէր կրնար մար-
տել, հարկաւ՝ թող ասանկ ըլլայ, չէր կրնար
ըսել : Պէտք էր բանը փորձով հաստատել, և
թէ Բրուսիոյ ազգը իրօք առաջին կարգի մեծ

և հջօր տէրութիւն մի էր, պէտք էր զայն հեղմամբ արեան ապացուցանել:

Ահաւանիկ ներկայ պատերազմին ճշմարիտ պատճառը, իսկ Սպանիոյ խնդիրը լոկ պատճառանք մ'էր, որ առ իմ եղաւ այն բանած վերջին բերանը բանալու:

Հիմա կը մնայ տեսնել թէ վախճանը ուր պիտի երթայ: Եղած ահագին պատրաստութիւնները, արդեամբ գործադրելու հարկ պիտի ըլլայ, կամ թէ գեռ իրար չզարնուած իրաւախոս լինելու հնարք մը պիտի գտնուի:

Եթէ վերջինը ըլլայ, լաւ, բայց թէ որ եղածը եղած է ըսելով երկու կողմը յամառին և պատերազմը յառաջ մղեն, յայժամ հնարաւոր պիտի ըլլայ զանկա երկու տէրութեանց սահմանին մէջ պահել և ամփոփել, կամ քսան տարիէ 'ի վեր զգուշացուած համաշխարհական պատերազմին դուռ մը պիտի բանայ: Աս ծանրը խնդիրներուն՝ ամէն մարդ իր դիրքին համեմատ պատասխան մը կուտայ, բայց ճիշտը ոչ ոք գիտէ: անկա ապագան երեան պիտի բերէ:

Առայժմ բոլոր տէրութեանց 'ի վերին երեսն միտնալարար յայտնած բաղձանքը այն է որ, եթէ երբեք արդեամբ պատերազմ ըլլայ, անիկա Գաղղիոյ և Բրոսիոյ սահմաններուն մէջ մնայ, անկէ անդին չընդարձակի: Աս կէտին սակեքն ալ մեծ հօգ կը յայտնեն, բայց խնդիրը այն է թէ պիտի յաջողին, կամ առելի շիտակը, պիտի կարենան կայնել համբերել և անտարբեր հանդիսատես ըլլալ ասանկ որոշիչ կէտի մը մէջ:

Իրաց ամէն յիշակը և պարագաները, մէկտեղ հաշուելով, մեր համոզումը այն է որ աս վերջին բաղձանքը սոսկ երևակայութիւն է, կամ բնաւ պատերազմ պիտի չըլլայ կամ թէ որ երբեք ըլլայ, անհնարաւ պիտի ըլլայ զանկա երկու տէրութեանց սահմանին մէջ պահել: Աս մէկ քանի սուր մէջխաղաղութիւնը եթէ չլերահասարակ տուի, մեծ վախ կայ որ աստիկն հրացանին ձայն

նով՝ ամբողջ Եւրոպան պատերազմական դաշտ դառնայ: Ոչ ոք կը տարակուսի որ բոլոր Եւրոպան բաղձ տարիներէ 'ի վեր պայթման վիճակ առած է, կատակ նշմարանքի մը կը նայի որ ամէն կողմանէ որոտմունքը փրթի: Ձեռք գիտեր ինչ հաշիւ զանոնք ետ պիտի պահէ աս պատեհութիւնը ձեռք առնելէ: Ո՞ր տէրութիւն նարդէոնէ բաղձ տուելի պատճառանքներ չունի իր ձեռքը, զէնքի դիմելու:

Թերեւս Բերայի ահաւելի հրդեհը այս մտաւոր ահագին պատերազմին մէկ նախապիպը պիտի համարուի, իր արագ և ուժգին ծաւալմանը նկատմամբ:

Յունանք որ խաղաղութիւնը ըլլայ բաժինի նիստ: Գամ-Պաղատի 1 Յուն Պաղատաբարմանայ

Կծծի և արծաթասէր մարդուն մէկը իր կմբարեկամին Գլինի մը հրամայուց ըսելով թէ՝ անիկայ շատ պատուական հին գինի մ'է, քան առն տարուան, սակայն գողդղղալով քանի մը պուտիկ բան հաղիւ կաթեղուց բաժակին մէջ:

Վերջինը բաժակը ձեռքը առաւ և գլխէն վեր հանած գէպ 'ի լոյսին բռնելով՝ յաւէտ տախկուսական գէմքով մը ըսաւ, բարեկամ իրաւաւ գինին քառասուն տարուան է: Այն պատասխանեց Մեծարու Պարոնը: Եւ ըսաւ՝ միտ բարեկամը բան մը չունիմ ըսելու, միայն սպաշտիլ թէ՛ տարիքին նայելով, հասակը շատ կարճ մնացած է:

Մայր մը իր տղան՝ որ գեղեցիկ ու սիրուն տղէկ մ'էր, կը խրատէր որ զգուշանայ պաղառնելէ: Գիտես՝ անուշիկ դաւակս, ըսաւ նա, ես որչափ կը նեղուիմ ու կը մաշուիմ երբոր դու կը հիւանդանաս: Ահ, անուշիկս դուն մը մը զգացումները չես գիտեր:

Ախ, Մայր, պատասխանեց սիրուն մանուկը, մէկ ճշմարիտ անկեղծութիւնով մը:

Սակայն Հօր մը զգացումները բաւական գիտեմ:

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Ամենիմաստ Արարիչը մարդկային վիճակը այնպէս տրամադրեց որ միշտ ընկերին օգնութեանը կը կարօտի : Ասոր մէջ բացառութիւն չկայ , ամէն մարդ , հոգ չէ ինչ կարգի , ինչ աստիճանի և ինչ վիճակի տէր ըլլայ , հարկաւորապէս կերպ մը կամ տեսակ մը օգնութեան կարօտ է : Իրաւ օգնութեան տեսակները և աստիճանները , ինչպէս և Ժամանակն ու պարագաները շատ կը տարբերին և կը զանազանին , սակայն բուն բանը , այսինքն օգնուելու ներքին օգնականութիւնը , ամէն մարդոց հաւասար է : Տղէտ և աղքատ մարդիկ որչափ կարօտ են կամ ներքին օգնութեան , հարուստ և իմաստուն մարդիկ ալ այնքան , միայն թէ տարբեր բաներու մէջ , տարբեր աստիճաններով և տարբեր պարագաներու տակ , թէպէտև երբեմն ալ ճիշդ մի և նոյն հաւասարութիւնով :

Դիցուք թէ մարդ մը պատահմամբ ծովը կիլնայ , ինքը աս մահուան վտանգէն գերմանելու համար իր ընկերին օգնութեանն ու ձեռքնուկութեանը կարօտ է , հոգ չէ ինքը ամէն ով ալ որ ըլլայ հարուստ թէ աղքատ , աստիճանաւոր թէ հասարակ մարդ , բնաւ տարբերութիւն չընէր : Նոյնպէս բազում ուրիշ պարագաներու տակ : — Մարդ մը լեռան գլուխը գտնուող ձեռքը ինկեր , մահու չափ վիրաւորուել է ու հոն լեռան գլուխը խեղճ ողորմելի փնայներ է , հոգ չէ ինքը որքան երեսիկ մարդ մ'ալ եղած ըլլայ , տակաւին մէկու մը օգնութեանը կամ կարեկցական ձեռնուկութեանը կարօտ է :

Սակայն ասոր հետ մէկտեղ պմենութարին Աստուած օգնելու կարողութիւնն ալ դրաւ մարդու մէջ , անանկ որ մարդս մինակ օգնութեան կարօտ վրամ օգնուելու ներքին օգնական ողորմելի մի չէ , այլ բուն իսկ ինքն իր մէջ օգնելու կարողութիւն և յարմարութիւն ունի : Երբոր մարդու մէջ աս երկու ներհակադիր հանգամանաց վրայ ուշադրութիւննին դարձնենք և զանազան յատուկ սերտելու ըլլանք , ան-

հընար է որ Արարչին մեծութիւնն ու խմայնութիւնը չզգանք : Եւ այս պատճառով միշտ զմայելի ամենիմաստ տնօրինութիւն , մարդս է օգնելու և միանգամայն օգնող , — այս երկու միացեալ հանգամանաց փոխադարձ ազդեցութիւնն են , որ մարդկային ընկերական վիճակը քաղցր և հաճելի կընեն : Վերջութեամբ կապը , տես յայնժամ ընկերական ջառանգի վիճակին : Սակայն ակոստ որ ասոր մէջ ալ եղծումը մտած է , որով կարի իմն նսեմացած և տղեղացած է աս փառաւոր պատկերը մարդու վրայ :

Օգնութիւնը բացարձակապէս բարեսիրական գործողութիւն մ'է , պայման և փոխարինութիւն իր մէջը չպարունակէր : Երբոր մէկը այլոց բարիք կամ ազդեկութիւն կընէ հետը խել մը պարտաւորիչ և փոխարինական պայմաններ կամ պահանջներ դնելով , անիկայ ամենին օգնութիւն չէ , այլ պարզապէս առւտուր է : Թէ մարդ իր ունեցածին բացարձակ տէր է , անհակառակելի իրաւունք և ճշմարտութիւն է , ոչ ոք իրաւունք ունի զոյն պարտաւորել որ ինչ եղածը անանկ փոխարինութեան հանէ ուրիշին տայ , ինքն իր համոզումն ու հաւատութիւնը չունենալով : Սակայն երբոր մարդ իր աղատ և անկախ համոզմամբ ալարտականութիւն կը դրայ այս ինչ բանին մէջ իւր ընկեր , արարածին կամ արարածներուն օգնելու և ձեռնուկ լինել , պարտական է , անանկ պայմանաւոր և փոխարինական պահանջներ առաջարկելու իր օգնութիւնը բացարձակապէս ընել , եթէ ոչ , բրածը ամենին օգնութիւն չէ , այլ պարզ առւտուր մը , թող ըլլայ թէ բարեսիրական առուտուր եղած ըլլայ :

Դարուս բարեսիրութեան մէջ աս պիտի եղծու մը շատ յառաջ գացած է , շատերը որդկարին կամ կարօտելոց օգնելու Մովսրայի պէս բան մը ըրած են , օգնելոց վրայ հարկեր , պայմաններ կը դնեն , կերպ մը փոխարինութիւն կը պահանջեն , որմէ ծանր և վտանգաւոր չարիքներ յառաջ եկած են : Դործքը իբրեւ գործք ընելու է և բարեսիրութիւնն , ալ իբրեւ բարեսիր-

րութիւն : Բարեսիրութեան կեղծիքով, ուրիշ կիրքեր և բաղձանքներ յագեցրնելու գործարաններ կազմելը, ոչ միայն դէշ և վնասակար հետեանքներու դուռ է, այլ և բազմաց կործանմանն ու զայն թակղութեանն ալ պատճառ, ևս ճշմարիտ առաքինութեան հիմունքը կը քանդէ :

Օգնելու վրայ այս անգամ այսչափ մը խօսեցանք, ուրիշ անգամ օգնութիւն ընդունելու վրայ ուլ սոսկալ ինչ կը խօսինք :

ԻՄԹԱԿՅՈՒԹԻՒՆԷՔ

ԽԱՐԵՐԴ

(Շարունակութիւն, Տես Թիւ 17)

Հաւատի եմ թէ մեր աղաղակները զօրութեանց Տէրոջը ուկանջին պիտի ելնեն, և արդէն ալ ելած են, քանզի Երկինքին այցելութեան նշանները օր քան զօր կերևան. և մեծ յոյս ունինք որ, այս կերպիւ մեր եկեղեցեաց իրական վիճակը Ամբիգայի քրիստոնեայ հասարակութեան ու շաղթութեանը պիտի բերուի : Միսիոնարաց գործերու կերպին և ժողովրդեան հետ պահած վարմունքնին հասկընալու համար, Խարբերդի դպրոցին վրայ համառօտ նկարագրութիւն մը ընեմ'նէ, բաւական որոշ պաշտօնար մը կրնաս ունենալ, որ չորս տարի կեցած ըլլալով, անձամբ տեսած և կրած բաներս են :

Խարբերդու ճեմարան ըսուածը խել մը բըթամիտ և ուսման անընդունակ աշակերտներով լեցուն է : Բազում իրաւացի պատճառ ունինք հաւատալու թէ ասիկայ բազմին և դիպուածին գործը չէ, այլ դիտմամբ և յատուկ ընտրութիւնով է. կարծես թէ յատուկ ջանք մը կայ դպրոցին նստարանները լեցնել անանկ աշակերտներով, որ ինչպէս նստան են, զարժ-

եալ անանկ ելլեն առանց մտաւորական մշակութեան :

Յատուկ կաշխատին որ ամուսնացեալ երիտասարդներ բերեն դպրոց և ամուրիներն ալ շուտ մը ամուսնացընեն, որպէս զի ընտանեկան հոգերու զբաղելով պատահութիւն չունենան դժուած սահմաններէն անդին անցնել և աւելի բան ուսանիլ, եթէ ոչ առ տնօրինութեան ուրիշ պատճառ մը չեմ տեսներ, կը պատուեն այն աշակերտները որ, աս դժին մէջ հաւատարիմ կը մնան, «Բան չեն սովորի» : Յառաջդէմ աշակերտներուն վրայ միշտ ընդ ազամբ կը նային :

Շարունակ բան դարձ ըրած են գիտութիւնը վար զարնել, շատ անգամ ամպիոնէն դառնութեամբ կարհամահրեն գիտութիւնը և անոր հետամուտ եղալները : Պատ. Հուիլըր միշտ խափանման կը դատապարտէ այն ամէն ճեմարանները, որոց մէջ բարձր գիտութիւններու և Անգղիարէն լեզուի դասատուութիւն կայ : Անգամ մը աշակերտներէն տասը Միսիոնարաց Ժողովին աղերս ըրին որ ուսման ընթացքը եթէ կարելի է երկու տարի աւելնայ, և փաստերնուն մէկն ալ սա էր որ, Ժողովուրդը գոհ չէ, արդէն տրտունջ ունին եղած եկեղեցակաւաց դէմ : Աս իրաւացի աղերսին առանց ու և է պատասխան տալու, յաջորդ կերակնօրը սկսան ամպիոնէն հալածել և անգոսնել գիտութիւնը, և զայն փնտռողներն ալ իբրեւ օտար կրակ փնտռողներ դատապարտեցին, անէծք և նըղովը թափելով գիտութիւն փնտռող Ժողովրդոց դիմուն :

Խրաւ դպրոցին վրայ չորս տարուան ընթացքի մը անուն կայ, բայց պէտք եղածին պէս մէկ գիտութեան մը վրայ դասատուութիւն չկայ : Կուզես տասը տարի նստէ հոն, սորվելիք ուսմանը արդէն որոշուած և դժուած է : Անկէ անդին անցնելու ճիգը ծանր յանցանք է :

Հիմա ամէն պաշտօնեայ՝ Երէց, քարոզիչ և վարժապետ, իրենց ողորմելի վիճակը կզգան, և շարունակ կուրան ու կողբան իրենց տգիտութեանը վրայ, սակայն ինչ օգուտ, ժամանակն անցեր օրն իրիկուն եղեր է, Ամէն բան կատարեալ է ըսելով, արդէն՝ գործին ասպարէզը մտեր են, ալ այսու հետեւ պարտին ասդին անգին խեղճօրէն թափառիլ և ան ալ ընդ հըրամանաւ և տեսչութեամբ Միսիոնարի: Դըպրոցին մէջ աշակերտաց ապրուստին վիճակը լըռութեամբ անցնիլը աւելի կընտրեմ, քանզի կամէնամ: Շարունակ կերածին քիչ մը միգդէնով չոր հաց է, և երկար ատեն ատանկ վիճակի մէջ մնալով, շարունակ ջերմ կըլլան և կը պառկին, այնքան եղաւ որ Բժիշկը դնաց և աշակերտաց կողմանէ դանդաղեցաւ իրենց, (Միսիոնարաց):

Միսիոնարը ամենայն ջանիւք աշխատած և յաջողած են որ պաշտօնեաները՝ Երէց, քարոզիչ և վարժապետ, շատ քիչ ստակ առնեն, հազիւ կարողանան չոր հաց մը ճարել, իսկ հանդերձն ու ոտիցը նոր շտեմենն: Երբ մէկը այսչափն ալ չկարենայ ճարել, Միսիոնարը պաշարեամբ կը խրատէ զինքը որ «Դարի» ուտէ: Քանի քանի օգնականներ՝ ճարերնին հառնելով, իրենց յետին նեղութեանց և կարօտութեանցը համար աղերսելու առեն, սա կծու և վշտացուցիչ յանգիմանութիւնը լսած են, — «Դե՛ս դարի կեր»: Թէ՛որ խեղճ օգնականը համարձակի քանի մը խօսք ալ ընել որպէս զի կարեկցութեան շարժէ, սա նախատական պատասխանը կառնէ, «Դուք սովրած էք Պօրտին մտորէն ուտել, քիթերնիդ անկէ չէք ուզեր հանել»: Շատերուն ըսուած է աս խօսքը: Անցեալներ Քարոզիչի մ'ալ կըսեն, նա ալ չուտելով ատանկ դառն նախատանաց խօսք մը, կը դնէ ամսականը իրենց կը դարձընէ ըսելով, «Աս ընկերութեան ստակին մեծ մասը ուտողը դուք էք, մեզի փոքրիկ մաս մը կուտաք, ահա անէք ատ ալ դուք կերէք»: (Միսիոնար Երէց):

ԱՏԱՓԱՉԱՐ

Այս մէկ քանի ամիսներուս մէջ Չէրքէզ-Ապազա գաղթականաց դողցած անասունները՝ Նիկոմիդիոյ Բդեշխին ջանիւք մեծ մասամբ ձեռք բերուեցան. և հիմայ տեղացիք բաւական հանգստութիւն կկրեն ատ կողմանէ, մանաւանդ յոյս ունինք թէ աւելի պիտի հանգըստանան ըստ որում հիմայ նոր Դայմաքամ մը դրուած է Իպրահիմ Պէյ անուն թաթար պէյ մը, որուն երեսէն Չէրքէզ ու Ապազա շատ կլախնան կըսեն:

Սակայն չափազանց կը ցաւինք որ այս ուրախաւիթ դէպքը՝ քաղաքիս նկատմամբ տխուր վիճակ մը երևան բերաւ, որն որ խոր վիրաւորեց բոլոր քրիստոնեայ հասարակութեանց սիրտերը:

Յիշեալ ձեռք ձգուած անասուններուն տէրութիւնը եկան պահանջեցին կառավարութենէն իրենց կենդանիները: Տաճիկ, Քիւրտ և Չինկեանէ՝ վկաններ մօտիկ ընել տալով, ապացուցին իրենցները և յաջողեցան առին գացին: Քաղաքիս մօտ Ծընտըլը կոչուած գիւղէն ալ քանի մը Յոյներ եկան, որոնք մնացած քանի մը ձիերուն համար մեր է, կըսէին, սակայն Մէճիսը ասոնց մօտիկ չըրաւ և ձիերը չտուաւ, որովհետեւ բերած վկաններն «Միսիոնար» չէին, այլ Քրիստոնեայ էին: Մէճիսին քրիստոնեայ անդամները ի զուր աշխատեցան հատատել և համոզել թէ աս բանը տէրութեան նոր Նիզամին դէմ է և անոր սկզբունքին ամենայնիւ հակառակ: Յատկապէս Ապտուլլահ և Էօմէր աղաները բացարձակապէս կը պնդէին թէ՛ եթէ տաճիկ վկաններ չեն բերեր, քրիստոնէից վկայութեամբ ձիերը իրենց չենք խտար: Քրիստոնեայ անդամները՝ Հայ, Յոյն, Բողոքական հեռագրաւ խնդրը Նիկոմիդիոյ Բդեշխին վերածեցին: Նա՛ նախ հեռագրաւ և ետքը հրամանագիրով, հրամայեց որ Յոյներուն դործը տեսնուի, բայց նորէն մը

տիկ ընող չեղաւ : Իսկ չեղացիկ իրենց ըստիպողական գործքերը ձգած երեք վկաներն ալ հետեւեցին 15-20 օր հոս կսպանեն : Եւ վերջապէս Բզէշխը հրաման քրաւ որ Նիկոմիդիա երթան և նայուի գործերնին : Ալ չենք գիտեր թէ որչափ ատեն ալ հոն պիտի անցընեն , և վերջապէս ալ գործը ինչպէս պիտի վերջանայ : Եթէ ձիերը նորէն գնէին ասկէ շատ աւելի դիւրին պիտի ըլլար խեղճ գիւղացիներուն : Տես որ մի և նոյն դէպքի մէջ , ոմանք ամենայն դիւրութեամբ ձեռք ձգեցին իրաւունքնին , իսկ ուրիշները ծանր և անտանելի դժուարութեանց հանդիպեցան , ինչու , որովհետեւ ամբիշները ծածիկ , Իւրու և Զինկեանէ , մահմետական կրօնքը կը դառնէին , իսկ վերջիները Յոյն , Իրիստոնեայ կրօնքը կը դառնէին :

Կը յուսանք թէ Նիկոմիդիոյ արդարաւէր կուտակար , այս պրկեալ և անիրաւեալ խեղճութեան իրաւունքը պաշտպանելէ ետքը , այն աղաներուն ալ արժան եղած տնօրինութիւնը պիտի ընէ :

Այսպիսով մարտի 1-ին յոյսերով միջոց

Կա ՎԵՐԱԳԻՐ Եւ ՎԵՐԱԳԻՐ ԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

Անանկ ստուգուած է թէ օդին՝ երկրին ու ջուրերուն մէջ ապրող կենդանեայ տեսակին թիւը վաթսուտ հազարէն աւելի է , բայց ի անհաղարար տեսակներէն , որք տակաւին Բնագրնին գիտողութեան տակը ինկած չ'են : Երկրի մակերևոյթին վրայ կ'որ մը հող կամ քիչ մը ջուր չ'կայ , անտառին մէջ մէկ տունկ մը ծառ մը խոտ մը և մինչև անգամ տերև մը չ'կայ որ իր մէջը կենդանական արարածներ չ'ունենայ : Անոնց հարիւրաւոր միլիոնները կը գտնուին քարայրներու մէջ , անտառներու մէջ , անպառաժի , ճեղքոթմաներու մէջ , Ժառի կոճղներու մէջ , փիպերու ճալիներու մէջ , լեռներու մէջ , ձորերու մէջ : Անհամար ձկնեղ բազմութիւններ կը բնակին ովկիանոսներուն մէջ , կիսալան ծովերու և դետերու մէջ : Հա-

զարք հազարաց թռչուններ և թռչող ճճիներ մթնոլորտին մէջ մեր վրայ և մեր շուրջը երամանեով կ'թռչին : Թէ որ ենթադրելու ըլլանք թէ աս կենդանեայ ամէն մէկ տեսակը հաւասարապէս 400 միլիոն հատ ունի , մինչև հիմայ գիտցուած տեսակներովը բազմապատկելով 24 հազար միլիոն արարած կայ աշխարհիս ամէն կողմը , որ երկրագունտիս վրայ բնակող մարդոցմէն 24 հազար անգամ աւելի է ,

Թողելով այն անձանթ տեսակները : Առնցմէ զատ անհամար թռչող կենդանի արարածներ կան որ լոկ աչքով չեն տեսնուիր , և կ'ընդունեն երկիրը օդը և ծովերը : Բոգրիկ լծակի մը մէջ մը արածուր կանանչ փրփուրով մը ծածկեալ կ'երևայ , երկրին բնակչացը թիւէն աւելի մանրալիւսակով տեսնուած ճճիներ կան : Ուրեմն երկրիս և մթնոլորտին ամէն կողմը գտնուած աս արարածներուն հաւաքեալ թիւը ո՞րչափ անհուն ըլլալու է : Մենք չենք կրնար ըմբռնել :

Արդ աս իրողութիւն մըն է որ ամենամեծ կենդանիէն մինչև ամենափոքր ճճին , ոչ մէկ կենդանի մը կայ որ առանց սնունդի կրնայ ապրիլ : Ոմանք խոտ կուտեն , ոմանք տունկ , ոմանք ծաղիկ , ոմանք ծառ , ոմանք միայն բուսոյ արմատովը կ'կերակրուին , ոմանք ճիւղերովը , ոմանք տերեւներովը , ոմանք պտուղովը , ոմանք սերմովը , ոմանք բոլոր տունկովը , ոմանք մէկ տեսակ խոտ կ'ուտեն , այլը՝ ուրիշ տեսակ : Լինէնա Բնախօսը կ'ըմբռնուի թէ՛ կապը 276 տեսակ խոտ կ'ուտէ , և 218 տեսակ չ'ուտէ , այժմ 449 տեսակ խոտ կ'ուտէ , և 426 տեսակ չ'ուտէ : Դիւարը 387 տեսակ կ'ուտէ , և 441 չ'ուտէ : Զին 262 տեսակ կ'ուտէ և 212 տեսակ չ'ուտէ , և խոզը ասոնցմէ աւելի զգուշաւոր ըլլալուն համար 72 տեսակ կ'ուտէ և բոլոր միւս մնացածը չ'ուտէ :

Աս քննութիւնները կ'օգնեն մեզի աստիճանագրութիւն հետ դաշելու և քնելու : Եւ Տէր ո՞րչափ շատ են քու գործքերդ , անոնց բոլորը իմաստութիւնով ըրիր . երկիրը լցուած է

մ'ալ աւելնալով, քառասուն պիտի ըլլայ : Երեսփոխանաց ատենին կողմանէ Ազգային երկիրներուն վերաբերեալ գործոց սահմանեալ Մասնաժողովը հաւանութիւն տուաւ նոր Մէքսիքա կոչուած գաւառին նահանգ մը կազմելու յաւանդութեանը : Եւ այս նոր նահանգը ի պատիւ և ի յիշատակ հանգուցեալ մեծ անուն նախագահի, Լինքոլն պիտի կոչուի :

— Վսեմ. Օտեան Էֆէնտի երեկ (կիրակի) ողջամբ հասաւ 'ի Պօլիս :

— Երեկ (յուլիս 13. կիրակի) Պէշիկթաշի թաղեցիներէն կազմուած պատգամաւորութիւն մը Պատրիարքարան Ս. Հայրիկին ներկայացեր է խնդրելու համար որ, յառաջիկայ լուծուելիք պալատէնիայի և ուրիշ խնդիրներէն առաջ Հայաստանի արդի վիճակին բարւոքմանը խնդիրը յառաջ անցնի :

Ծրագիր

— Անցեալ Շաբաթ և Կիրակի օրերը բաւական առատ անձրևներ եկան գրեթէ Պօլսոյ ամէն կողմերը : Կերեի թէ նոյնը եղած է մերձակայ քաղաքներն ալ : Ռոտտոգոյէն կը գրեն թէ, հոն ալ նոյն օրերը անձրևներ եկած են : Յիշեալ նամակը կըսէ թէ բամպակներուն շատ օգուտ ունի այս անձրևը, ինչպէս ամառուան բերքերու ալ :

— Ռոտտոգոյի շրջակայ գիւղերը շատ քիչ ցորեն եղեր է, մէկը որ 100 քիլէ ցաներ է 180 քիլէ բան առեր է, որ անտարակոյս անձրևի պակասութեան պատճառաւ եղած է : Հիմայ լաւ տեսակ ցորենի գինն է 30 — 32 դահեկան ու Գարիինը 12 — 13 » . կընէ բարեկամիս :

— Տեղւոյս Մութասարըֆ փաշան ամիս մի է քաղաքս չգտնուիր, իր իշխանութեանը ներքե գտնուած քաղաքները շրջագայել ելած է : Նոյն ատենը ժողովին կողմանէ ամենայն ստիպմամբ շոսէ ճամբուն համար մարդ, և տուրքի ու պէտէլլէյի համար ստակ կը պահանջուի :

— Մարթի տոջևի նաւամատոյցը 60 կան-

գուն, դէպ ի ծով դուրս կը հանուի, որպէս զի շողեհաւը կարենայ մօտենալ ու ճամբորդ հանել ու առնել :

նոյն

Մեր բարեկամին նամակին մէջ վերոնշեալ լուրերէն զատ, երկու հարցում ալ կայ, որոց պատասխանը մէզմէ կը խնդրէ որ տանք, Իտալայ մէջ : Մենք երկուքին համար ալ բան մը չենք կրնար ըսել, առաջինը չենք գիտեր և վերջինն ալ չենք հասկընար :

Ա. Զ. Գ.

Իւսկիւտար Պաղլար պաշի Մեծ փողոցը 4 սենեկով եւ խիստ փառաւոր տեսարանով ՏՈՒՆ ՄԸ որ ունի հօր, խոհարան, պարտէզ, գիւլէր, մազազա և ամէն ուրիշ պիտանիք, պիտի ծախուի դիւրամատչելի գնով մը :

Ուզողը կրնայ լրագրոյս գրասենեկէն պէտք եղած տեղեկութիւններն ստանալ :

Պ. Տիգրան Ասատուրեան պատիւ ունի Արդոյ հասարակութեան ծանուցանելու որ Գալթա Գուլէին առջին Գալէ արդասը կոչուած նոր բացուած փողոցը սրճարանին կից թիւ 5 խանութը Գաղիոյ և Անդղիոյ ապրանքներու հետ Գաղիարէն և Անդղիարէն տեսակ տեսակ զիւրքեր և վարէն եկած պատրաստ դեղեր չափաւոր գնով կը ծախուին :

Մեծ. Տր. Գալուստեանի Բերայ բնակած տունը այրած ըլլալով, ինքը Գումգարուի կողմը Գատիրկա լիմանը կոչուած թաղը մեծ աղբիւրին դիմացի քարուկիւր տունը փոխադրուած է, ուստի զինքը փնտռողները հոն և կամուրջի Պօլսոյ գլուխը Վիլէնցօ Ծաննիի դեղատանը լուր ձգելով կրնան գտնել :

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Չափսմանը փող Ակորեան խան Ն. 4, 5, 6.

Փ Ի Տ Ա Կ

Շ Ա Ք Ա Թ Ա Թ Ե Ր Թ

Դիտակը Չորեքաբքի օրերը պիտի հրատարակուի :
Բաժնուղագրութեան տեղն է Ակորեան-Սան Վերի
յարկ քիւ 5.

Տարեկան գին երեք Մէճիս 70 60
Վեցամսեայ մէկուկէս » 50
Հասը 50

Ա. ՏԱՐԻ

1870 ՅՈՒՆԻՍ 22

Թ Ի Ի 19

ՊԱՊԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ՍՈՒՐԲ ԳԻՐԲ

(Շարունակութիւն տես քիւ 16, 17)

Դիտակայ վերոյ նշանակեալ թիւերուն մէջ
արդէն ցուցինք որ Ս. Գրոց մէջ ոչ Պատար-
թիւն կայ և ոչ Պատար, բոլորովին օտար է անոր
այս պաշտօնն ալ և աս անունն ալ, — Նախնի
եկեղեցւոյ մէջ պաշտօնեայք հաւանաւարաւոր
գործակից եղբայրներ էին, Պօղոս կը տնկէր և
Ապօղոս կը ջրէր, և երկինք ալ կօրհնէր և
կաճեցնէր անոնց աշխատանքը: Առաքելաբ
չուտով և աղէկ խրատուեցան իրենց երկնաւոր
վարդապետին այն կծու յանդիմանութենէն,
և իսկոյն թողուցին այն փառասիրական աշխար-
հիկ խորհուրդը, «Թէ ո՞ր մէնջ համարիցի մեծ»,
«Դուք ամենեքին եղբարք էք», ըսաւ Տէրը:
Այդ բոլոր բաները աշխարհի իշխանները և
թագաւորները կը փնտռեն, բայց իմ երկնային

և հոգեւոր թագաւորութեանն մէջ այդպէս
պիտի չըլլայ, ձեր Տէրը, ձեր Մեծը, ձեր
Գլուխը, ձեր Առաջնորդը, և ձեր անսխալ
ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ մէկ մ'է, Յիսուս Քրիստոս, և
դուք նորա համազօր գէտպանները:

Ուրեմն ուրկէ ելաւ աս պաշտօնը Աստուծոյ
եկեղեցիին մէջ, թէ որ Առաքելոց օրովը չկար,
հապա ինչպէս հաստատուեցաւ վերջէն, ին-
տո՞ր եղաւ որ մէկը յաջորեցաւ այն ոտօրհան
բարձր դիրք մը բռնել եկեղեցւոյ մէջ, որ մին-
չեւ անդամ կարող եղաւ ինքզինքը ցուցնել
թէ Աստուած է: Որովհետեւ բանը ճշդիւ նը-
կատելով, պապութիւնը պաշտօնէութիւն չէ,
այլ Տիրական իշխանութիւն: Հակառակ բանին
Քրիստոսի՝ նա կոչի Տէր, զլուս և անսխալ ա-
ռաջնորդ:

Այս հարցմանց պատասխանելու և այս խն-
դիրը լուծելու մտօք, Պօղոսի թուղթերէն մար-
դարեական պարբերութիւն մը յառաջ բերինք
Դիտակայ 173 թուոյն մէջ, (Բ. Թեոսոք. Բ. 4-11):

Թեոսագոնիկէի մէջ դասնուած հաւատացեալները՝ ոմանց պատիր թելադրամբը, խռովեալ և ահաբեկեալ վիճակի մը մէջ էին, որպէս թէ Տեառն մերոյ վերջին դալուստը՝ դատաստանի օրը եկած հասած է։ Առաքեալը կը գրէ և կը յորդորէ զանոնք որ չվախնան և չզարհուրին Տէրոջը օրուան շուտով հասնելուն վրայ, «Քանզի, կըսէ, ան օրը պիտի չգայ՝ թէ որ ապրատամբութիւնը առաջ չգայ, ու յայտնուի մեղաց մարդը կորստեան որդին», և այլն։ Յայտնի է որ աս համարները Աստուծոյ Եկեղեցիին մէջ տեղի ունենալիք ապագայ և նշանաւոր դէպքի մը՝ հայհոյական ապստամբութեան մը, նկատմամբ մարդարէութիւն է, որն որ Առաքեալը կը ներկայացնէ իրեն խորհուրդ տնօրէնութեան, որ թէպէտ նոյն ատենէն սրտերուն մէջ յղացում առած էր և հետզհետէ կը զօրանար, սակայն իր ամբողջական և կատարեալ արտայայտումը շատ երկայն ատեն պիտի տուէր, մէկանց չպիտի բացուէր, այլ կամաց կամաց, աստիճան աստիճան, միայն թէ ան մեղաց մարդուն, կորուստեան որդիին անօրէնութեանը լեցուն չափը և վերջին կատարելութիւնը՝ ինքզինքը ցուցնել թէ Աստուծո՞ւ է՝ պիտի ըլլար։ (Տես անգ. համար 4)։

Արդ՝ մենք կրօնք և յայտնի փաստերով կապացուցանենք թէ Նոր Կտակարանին աս մարդարէական համարները ուղղակի պապութեան և սրապերուն վրայ է։ Անոր ամէն մէկ բառերը անշիփովելի ճշգրտութեամբ և բացէ ի բաց կատարուած են պատշաճ քրոնքեան վրայ, ամենեւին փառեղ չկայ սխալելու, աղոյ մը անգամ շատ գիւրաւ կրնայ որոշել միայն թէ միտ դնէ։ Մարդարէութեան մը կատարումը ճշգրտ կանոնը, անոր պարագաները դէպքին պարագաներուն հետ յարմարել և համեմատիլն է։ Աստուծոյ Եկեղեցիին վերաբերմամբ և անոր մէջ անցեալ 1870 տարուան չորսնիս տեղի ունեցած զէպքերէն մէկ հա-

տիկ եղական դէպքը, որ պարագայից ամենակատարեալ ճշգրտութիւն և նոյնութիւն ունի աս մարդարէութեան ամէն մէկ պարագաներու հետ բառ առ բառ, նոյն ինքն պապականութիւնն է։ Աս բաղդատութիւնը յաջորդութիւններու մէջ կրնենք։

(Շարունակէ)

ՄԱՐԴՈՅ ԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.ԱՏՈՒԹՈՅ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԶԵԱՓԱՆԷՐ

Շատերը մէկ կեղծ ջերմեռանդութիւնով մը իրենց բան դործ բրած են կարգ մը մարդոց գէշ դործքերը և եղծուիները կուրօրէն պաշտպանել, կամ պահել պարտկել, մինչև անգամ՝ սրտերին կը դողոյ որ մէկը կը խօսի կամ կը բողոքէ անոնց դէմ։ Ամէն հոգ կը տանին և ամէն ճիգ կը թափեն որ արգիլեն այդ բանը։ Զարմանալին ո՞րն է, ասանկները ասանձնութեան մէջ ոչ միայն ըստած լուսած բաները չեն ստեր, այլ՝ ալ աւելի ծանր ամբաստանութիւններ ալ իրենք յառաջ կը բերեն։ Մակայն, կըսեն, (կեղծեալ ահաւորութիւնով մը)՝ ճշմարտութիւնը կը վնասուի, դայթակղութիւն կըլլայ, աղէկ չէ ասանկ բացէն և հրապարակու խօսիլ։ Զառարկելով այս կարծիքին անկեղծութիւնը, մենք միայն սա չափ կը սենք թէ բոլորովին ծուռ և սխալ է։ Մեր նստութիւնը Աստուծոյ ճշմարտութիւնը սուտ չկրնար փոխել։ «Թող ամէն մարդ սուտ ըլլայ, աղաղակեց ներշնչեալ հեղինակ մը, բայց Աստուծո՞ւ ճշմարիտ։»

Հոգին Սուրբ աս մարդոցը պէս չխորհեցաւ նա անաշառապէս դէմ խօսեցաւ ո՞ր և է մարդոց յանցանացը և թերութիւններուն համար, բնաւ վեհերոտ անհամբովութիւններ չբրտնդելիներու դայթակղութիւն կըլլայ ըսելներով։ Միշտ գէշ և ծուռ բանին դէմ բողոքեց և դատապարտեց զայն, ամէն որու վրայ ալ որ տե-

Դաւիթի պէս մեծ անուն Մարգարէն , ա-
մենաստակալի ոճիրը դործեց , Հոգին Սուրբ
չժածկեց չպարտեց զայն , այլ բացէն և հրա-
կաւ դատապարտեց զայն : Բնաւ հոգ չըրաւ
թէ մարդիկ ճշմարտութեան վրայ կը գայթա-
ղին , որովհետեւ շատ լաւ դիտեր նր անանկ
բան չէր կրնար բլլալ : Դաւիթի դործքը Աս-
տուծոյ ճշմարտութեանը նախատինք կրնար բլ-
լալ , բայց չէր կրնար խափանել , ինչպէս որ
փորձն ալ ստուգած է :

Պետրոս՝ որ Պապականք առաջին անգամ
Պապ պիտի դառնայն այսուհետեւ , (և իրաւ Ա-
ռաքելոյ մէջ ալ երևելի էր , բայց ոչ գլուխ և
ոչ ալ անխալ) Գիրքը առանց ծածկելու և
պարզելու , բացէ իրաց կը հրատարակէ
նորա կեղծաւ որական վարմունքը՝ հանդերձ
իւր պաշտօնակցէն ընդունած յանդիմանու-
թեամբը . (Դադատ . Բ . 11) Ինչպէս որ ան-
կէ առաջ ալ՝ ըրած վատ ուրացութիւնը :

Սուրբ Դրոց մէջ բնաւ մէկ օրինակ մը չու-
նինք , որ Աստուած բարի մարդոց յանցանք-
ները ծածկէ , ընդհակառակն անանկներուն
հետ բացէն չարութեան մէջ ապրողներէն աւե-
լի խտութեամբ վարուեցաւ , և պատճառն
ալ յայտնի է , քանզի անոնց վարմունքը անմի-
ջապէս իր Սուրբ փաստին վրայ ազդեցութիւն
կրնար ընել :

Ճշմարտութիւնը կը շնորհակալ , երբոր չարու-
թեան պաշտպան կենայ , ծուռ և անիրաւ բա-
ները ծածկէ պարտկէ , բայց երբոր կը դատէ
և կը բողոքէ , ան իր փառքն ու պարծանքն է :

ԼՈՒՍՈՅ ԱՐԱԳՈՒԹԻՒՆԸ

Մէկ ժամը 30 միլոն ճամբայ տունող Շեղե-
կաւք մը՝ մեր աշխարհէն արեգակը երթալու
համար երեք հարիւր յիսուն երկու տարուան
կարօտ է , իսկ լոյսը՝ արեգակէն մեր աշխարհը
կը ճամբորդէ , Վիայն ութը բողոքէին մէջ : Տեո
լուսոյ արագութիւնը և զարմացիր :

Մահապարտ մը երբոր կախել կը տանէին ,
սկսաւ պաղատել որ դործադրութիւնը յապա-
ղեն « քանզի , կըսէր , այս օր շատ աղէկ չեմ .
քիչ մը տկար եմ » :

ԱՆՁՆԱԲՆՆՈՒԹԻՒՆ

Արդ մի թեթեւ կախուցէ քոյ դաչդ քուն ,
Մինչև երիցս խորհեալ զգործդ որ թագուն ,
Եթէ զինչ ես իցեմ գործեալ յայսմ աւուր ,
Թէ չեղեցան այս դիւրաբայթ իմ սոր ուր ,
Ձինչ եմ ուսեալ ի տեղունջէն ուր էի՝
Յամենայնէ զոր ես լուայ և տեսի ,
Ձինչ ուսայ ես զոր ուսանել ինձ պարտն էր ,
Ձինչ արարի որ արժանն էր ինձ առնել ,
Ձինչ խնդրեցի յորմէ պարտ էր ինձ փախչիլ ,
Ո՞րպիտ պարտ մնայր ինձ զոր ես մուացայ ,
Կամ յորպիտ նոր մոլութիւնս ընթացայ ,
Այս քննութիւնը մեր անձին են ուղի ,
Որ առնէ զմեզ աստուածապաշտ և բարի :

Թարգմանեաց յԱնգղիականէ
Ս. Գ. Վ. ԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Ատաբազար

ԹՂԹԱԿՈՒԹԻՒՆԷ

Տէր ,

Ինչպէս որ Ռոտտդոյի , նոյնպէս Նիկոմիդ-
իոյ և Պարտիզակի ամէն յարանաւանութենէ
եղող սիրելի Աղգայնոց մշակեալ և լուսամիտ
անձեր՝ Ձեր հրատարակած պատուական շա-
բաթաթերթին մէջ պարունակեալ նիւթերուն
մէջ խմատից աղնութիւն , Աղգայնական
անկեղծ արտայայտութիւն , յստակ բայց վսեմ
ճաշակ , Հայկական բնորոտ , լուրջ և բարձր
խորհրդածութիւններ տեսնելով՝ և իրենց հա-
ճութիւնն և ուրախութիւնն արժանաւոր գո-
վաբանութեամբ ինձ յայտնած բլլալով՝ իրեւ
թարգման և բերան յիշեալ աղատամիտ և Աղ-
գատէր անձանց , կը քաջալերեմ զՁեզ՝ որ ամեն

դոհողութիւնն և նեղութիւնն աչք առած՝ նոյն պատուական և Ազգօգուտ թերթը շարունակելու ջնսրհ ընէք :

Եթէ նոյն պատուական ձեւնարկութեան մէջ յարասեւելու ըլլաք , երբէք տարակոյս չունիմք որ ազգասէր և լուսաւորեալ Հայոց համակրութիւնը աստիճանաբար Ձեր ազատամիտ և պատուական Դիտակին վրայ դրաւելով , մեծ յաջողութիւն պիտի գտնաք , ու Դուք ձեր բոլոր համակիր բարեկամաց հետ՝ Ձեր ըրած դոհողութեանց և աշխատութեանց նիւթական և մանաւանդ բարոյական արդիւնքները վայելելով պիտի ուրախանաք :

Հաճեցէք՝ կաղաչեմ ունի համառօտ գրութիւնս Ձեր պատուական Դիտակին մէջ հրատարակել :

Մնամ Ձեր յաջողութեան փափաքող
Ռ. ԱՐԲԱՆՍՄ ՊՈԽՏԱՆԵԱՆ,
Պարսիզակ 1870—Յուլ. 20 ըստ Լատ :

Խ Ա Ր Բ Ե Ր Դ

(Շարունակութիւն, Տես Թիւ 17, 18)

Յունվար 19 ին Երեւանի ժողովին վրայ արդէն բաւական տեղեկութիւն տրուեցաւ , թէպէտ անձամբ ներկայ չեղողի մը , անհնար է լոկ նկարագրութիւնով ճիշդ գաղափար մը տալնել : Այդ ժողովին բոլոր նիստերը և ժամերը , սրտակտուր խզմութեան և թշուառութեանց պատմութիւններ լսելով անցաւ : Իւրաքանչիւր երէց իր վիճակը նկարագրած տատներ մարդու ոիրտ չէր գիմանար . . . :

Վերջապէս այս դառնութեանց ճար մը ըլլալու համար Միտինարաց աղերսագիր մը տրուեցաւ , որուն պատճէնը արդէն տեսաք և որուն պարագաներուն վրայով արդէն բաւական բան լսեցիք : Բայց գիտնաք որ շատէն պինտ քիչը լսեցիք : Հնար չէ բանիւ նկարագրել Պատ. Հովիւրին ձին հեծած գիւղէ գիւղ կատաղաբար երէցներուն վրայ յարձակիլը :

Նկատելու արժան պարագայ մը սա է որ , ամենուն հետ միևնոյն ոճով չլարուեցաւ : Որը չախեց նախատեց , անհաւատ , անհաւատարիմ և անձնասէր կոչելով : Ուրիշ մէկը կեղծաւոր խարդախ և ապստամբաց գլուխ անուանեց : Իսկ ուրիշի մ'ալ գնաց մեղմաբար շահախնդրութիւնը թելագրեց , քեզի գէշ կրկայ , օգնութիւնը բոլորովին կը կարեմ , ևն. ըսեղներով : Ուրիշի մ'ալ կարեկցութիւն կը յայտնէր , օգուհիւանդ ես , քեզ կը մեղքանամ , վերջը շուտ կը մեռնիս , կըսէր : Որու հետ բարկութեամբ կը խօսէր , որու հետ մեղմութեամբ , քանզի նպատակը մեզ մեր մէջը բաժնել և մեր միաբանութիւնը քակել էր , և հասաւ նպատակին , երեցներէն հինգը ետ առին խօսքերին , ոչ համոզմամբ , ալ երկիւղիւ : Քանի մը օր վերջը ամենքս մէկանց իր տունը կանչեց , հոն պակասն ալ լրացուց , « դուք իմ դուռնուրաններուս տակը կը սլադնէք » , կ'աղաղակէր : Այսպէս քակեց ու պառակտեց մեզ երեցներս , սկսան ամէն մէկը ստորադրած պայմանագրերնին ետ ուզել , պատ. Մարտիրոսին ոտքը ձեռքը իյնալով , որուն քով որ յիշեալ գրութիւնը պահ գրուած էր : Ահա քեզի Բողոքական անուան ներքե , պապական իշխանութեան ահաւոր տեսարան մը :

Ահա այս է միտնարաց այս եկեղեցեաց և անոնց հովիւներուն հետ պահած յարաբերութիւնը , մենք ասկէ անդին բան չ'ենք գիտեր գիտցող կայ նէ , թող երևան բերէ :

Մնամ Ձերդ

1870 Մայիս 28

* * *

Ահաւասիկ Խարբերու դաշտերէն եկած ուրիշ նամակ մ'ալ , որոյ ներկայացուցած իրողութիւնները արդարեւ անհաւատալի են , ոչ այնչափ անձին նկատմամբ , այլ որչափ ենթականներուն նկատմամբ : Տաճկական առածը՝ « դաւաճաթ տէօյէնտէ մի , եօդսա տէօյիւլէն »

տէ մի, և կըսէ: Ինչո՞ւ մեր եղբայրները բերաննին բաց նստեր մօտիկ կընեն այդ Հուլիւրը, որոյ ընթացքը՝ թող քրիստոնէութեան, թող պաշտօնէութեան, այլ հասարակ մարդկութեան անգամ չվայլեր: Ի՞նչ կը նշանակէ անտարբեր նստիլ մօտիկ ընել այնպիսի անձ մը, որ չամբնար իրեն հաւասար և բազմաշխատ պաշտօնեաները, սրբաբանին բեմէն բամբասել և շուն անուանել զանոնք: Կրնա՞յ Պատ. Հուլիւր Ամերիկայի եկեղեցեաց մէջ ընել այդ բանը:

Մենք առայժմ ասկէ աւելի բան չխօսելով, ահաւասիկ բուն նամակը կը դնենք քրիստոնէական աշխարհին առջեւը, և կը կրկնենք մեր նպատակը թէ զրկեալին իրաւունք ընելէ ուրիշ բան չէ: Պէտք է ամենքս ալ գիտնանք որ աս դարը՝ ըրածներնիս աշխարհիս մէկ անկեանը մէջ մտաւու դար չէ: Հասարակաց համար խօսող ձայն կայ աշխարհիս մէջ:

«ԽԱՐԲԵՐԴՈՒ ԽՈՐԵՐԷՆ ԱՐՁԱԳԱՆՔ ՄԸ»

... Խմբագիր

Կը դռնանանք մեր Սուրբ Աստուծոյն և բարերար Հօրմէն որ մեզ անտես ըրած չէ: Այցելութիւն կընէ մեզ մեր նեղութեանցը և զրկութեանցը մէջ: Չափազանց ուրախ ենք Դիտակ թերթին հրատարակութեանը համար, որուն կարևորութիւնը շատոնց զգացած էինք, և այժմ շնորհակալ ենք ձեզմէ որ այդ ազգօգուտ ձեռնարկութիւնը յանձն առիք:

Կը խնդրենք որ աս մեր գրութեանն ալ անկէն մը շնորհել բարեհաճիք:

Դիտակայ 11^{րդ} թուոյն մէջ ըստած էր թէ Պատ. Հուլիւր ամպլիոնէն քանի մը տեղերու համար աղօթք խնդրած է: Այո՞ ճշմարիտ է. և սա տեղերուն համար է, Հիւսէնիկի, Գոյուլուի և Տիգրանակերտու եկեղեցեաց: Որովհետեւ, կըսէ եղբոր Պատ. Հուլիւր, Հիւսէնիկի եկեղեցին պաղ է և երէցն ալ աղէկ վիճակի մէջ չէ: Եւ Գոյուլուինն ալ հարուստ է, բայց

ինքզինքը կընայի, ուրիշին չօգնէր: Տիգրանակերտի համար ըսածն ալ արդէն գրուած էր լսեցիք: Չարմանքը սա է որ Հիւսէնիկի եկեղեցին շատ անգամ գոված է Պատ. Հուլիւր, բայց հիմա պաղած է եղբոր: Եւ Գոյուլուինն ալ այս ինչ տեղին օգնեցէք, ըսեր է, և անոնք չենք կրնար ըսեր են, վասնորոյ ասոնք աղէկ վիճակի մէջ չեն եղեր. պէտք է եղբոր աղօթք ընել:

Մենք ուղեցինք որ բնաւ չխօսիք աս բանին վրայ, բարիի մեկնենք անցնինք, բայց չկրնար մեկնուիլ, քանզի իրաւ աղօթքի կարօտ վիճակներ կան. անոնց համար հոգը անգամ չէ, խօսք մը բառ մը չըսեր:

Արդ... Խմբագիր, մենք հոս այդ մարդուն իբրեւ Միսիոնար մեր և ամենուն հետ ունեցած հրապարակական վարմունքը և ընթացքը կէտ առ կէտ կը նշանակենք, և խնդիրը կը թողունք ընթերցողաց և քրիստոնեայ աշխարհին, թող դատեն, և եթէ գթալ պէտք է, թող գթան մեր վրայ, եթէ խրատել, թող խրատեն, և եթէ աղօթք ընել, թող աղօթեն: մէկ խօսքով ամէն ինչ որ պէտք է ընել, թող ընեն, թէ մեր թէ այդ անձին օգուտին և զգաստութեանը համար:

1. Իրեն բան դործ ըրած է Աստուծոյ եկեղեցիները և պաշտօնեաները՝ որոնց ընթացքին ինք չհաւնիր կամ իր առաջնորդութիւնով չեն քալեր, ամէն պատեհութիւնով նախատել և պախարակել, ընդհանրապէս կոչտ և անվայել բառերով, ինչպէս՝ Սատանա, շուն, ձի և այլն: Անցեալ տարի Ճեմարանին մէջ քսան երկու աշակերտաց առջև ըսած է թէ՝ «Պօլսոյ Երէցները Միսիոնարաց շուներն են, ստակ կառնեն, կեղծն ամպլիոնէն կը հաջեն և կիջնեն»: Մի զարհուրիք աս լսելուդ վրայ. քանզի իր սովորական ոճն է, մինչև անգամ ամպլիոնէն ալ: Ամենէն մեղմ նախատինքը որ երեցներուն և քարոզիչներուն կուտայ, «Պօլսին մաուրէն կուտէք» խօսքն է, որպէս թէ էշ կամ ձի են անոնք:

2. Հրապարակաւ դատ կուտայ և կը փաստէ որ տգէտ պաշտօնեաները աւելի օգտակար են, քանի որ շատ աղէկ գիտէ թէ անանկ չեն : Հրապարակաւ գիտութիւնը օճար կրակ անուանեց, և զան փնտռողները Նադար և Աբիուդ, և ուրիշ Միսիրոնները ալ հետը դատեցին և դատապարտեցին անոր փափաքողները, և ան ալ կիրակի օր աղօթքի ժողովի մը մէջ : Անցեալները գիտութիւն փնտռողներուն դէմ նշովք ալ կարգաց, ինչպէս որ Դիտակին մէջ ալ դըրած էիք : Դժողիք կանուանէ Պէպէքի դպրոցը որ ուսմունք և գիտութիւն սովորեցուց :

3. Ըստ հաճոյից անիրաւ տնօրէնութիւններ կընէ, կրնաս նէ դէմ խօսէ, բերան բանալ չտար, կը չենէ, կը նախատէ և կը պախարակէ : Գարուչաց և օգնականներուն՝ ամսականի տեղ գիրք կուտայ, կուզէ ծախուի կուզէ չծախուի, վայ որ մէկը չհաճի առնել, բռնի կուտայ : Ասանկով ինքը սա չափ գիրք ծախած կըլլայ, մինչդեռ գիրքերը իրօք խեղճ Գարուչիներուն քով կեցած է :

4. Ամէն բանի կը խառնուի, մինչև անգամ տնձնական բաներու ալ : Անցեալները երկտասարդ մը իր նշանածին նամակ խրկեր է, աղջկան ձեռքէն բռնի առեր են նամակը և կարդացեր են, և խեղճ օրիորդը այնքան նեղեր են որ ջերմ եկեր է վրան, — երբոր երէցի մը վրայ գաղափարին աւրի խկոյն ետևէն կիլիան զանկա տեղէն խախտելու : Եկեղեցին կը խրատեն որ ստակ չուն և զինքը մերժեն, որովհետև ան որ իրենց այս վարմունքներուն դէմ աչք չգոցեր, այլ կը բողոքէ գէշ մարդ է :

Ասոնց պէս շատ բաներ կան, բայց մենք չենք ուզեր զձեզ ձանձրացընել, վիճակնիս հասկըցընելու համար այսքանն ալ բաւական է :

Մեր աղօթքն ու բաղձանքը ան է որ աս մարդոց սիրտն ու խիղճը արթնայ և ուղղութեան դան որպէս զի չըլլայ թէ Աստուծոյ ահաւոր ատեանը զիրենք սոսկացընէ :

Ձերդ ևայն

Պ Ա Տ Ե Ր Ա Չ Մ

Վերջապէս պատերազմը սկսաւ, անցեալ եշօր կայսրը իր որդւոյն հետ Փարիզէն մեկնեցաւ բանակին գլուխը անցնելու համար, երկու կողմէն ալ եղած պատրաստութիւնները ահագին են, քիչ օրերէն սոսկալի արիւնահեղութեանց դառն գուժերը կսպասենք : Երկու հըզօր բանակ յառաջ կը խաղան իրար դիմաւորելու և իրար զարնուելու, երկուքն ալ «Յաղթող» հանգիսանալու ստոյգ յոյսովը : Մեզի կը մնայ սպասել արդիւնքին :

Մեզի դիւրին չէ ստոյգ դատողութիւն մը ընել, քանզի պատեհութիւն չունինք իրաց ներքին վիճակներուն թափանձել, և երկու կողման իրաւունքներն ու փաստերը զատ զատ տեսնել և քննել, վասնորոյ ինչ որ կը գրենք և կը խօսինք նոսկ կարծիք է մեծաւ մասամբ :

Գաղղիոյ կառավարութիւնը այս ահարկու պատերազմին պատասխանատուութիւնը բոլորովին կը թօթուէ և կը ձգէ իր վրայէն և ամբողջովին Բրուսիոյ վրայ կը բեռնայ, և նոյնը կ'արձագանգեն բոլոր Գաղիական լրագիրք : Եւ ասոր դէմ Բրուսիոյ, Անգղիոյ և մինչև անգամ Աւստրիոյ լրագիրները Գաղղիա կը մեղադրեն, զայն կը բռնեն պատասխանատու այս մեծ չարիքին :

Սքէֆրարօր լրագրէն առնելով Լեյպսցի մէջ գրուած յօդուած մը այսպէս կ'սկսէ, «Նաբօլէոն կայսրը յաջողեցաւ իւր շարունակ տուած նախատական զրգուումներովը Գերմանեան պատերազմի բռնաբարելուն մէջ . . . : Այս պատերազմը բնաւ տեղի չունի, — առանց պատճառի, առանց շարժառիթի և առանց արդարացուցման, — մի միայն Նաբօլէոն Պոնափարթի սա վախէն ծագած է, որ կերկնչի թէ առանց ասանկ պատերազմի մը իւր որդոյն իրեն յաջորդելը անստոյգ կը մնայ : Նոյնպէս ալ Թալլանէն առնուած յօդուածի մը սկիզբը ըսուած է, «Պատերազմը հրատարակուեցաւ, — անիրաւ, իսկ բաղաւմ

ժամանակէ ի վեր մտածուած պատերազմ մը : Այժմ աղէկ հասկցուած է որ , այս բոլոր եւրոպան ահաբեկ ընող պատերազմական սոսկալի արկածը՝ Գաղղիոյ , — կամ լաւ ևս է ըսել Գաղղիոյ մէջ մէկ մարդու մը , դործ է :

Հետեւեալն ալ Աւստրիոյ Նոյէ Ֆրայէ Բրէսել քաղաքէն առնուած յօդուածին մէջ կը կարդանք : Ոչ ոք կը տարակուսի հասարակաց խաղաղութիւնը ով խանգարեց խնդրոյն նկատմամբ , և թէ առ պատերազմին յառաջ բերած սոսկալի աղէտից ահաւոր պատասխանատուութիւնը որու վրայ կկենայ իրաւամբ : Եթէ կոյ մէկը որ չկրցաւ խեղճութեամբ լինել թէ ով եղաւ պատճառ Գերմանեան խաղաղութեան հետքէն շեղելու և նորա որդիքը պատերազմի նոր դռնները բռնի վարելու , թող Մ. Էմայլի Օլիվէի տոնոյս 15 ին օրէնսդրական ժողովին ըրած յայտարարութեանը ուշ դնէ , շուտով պիտի վարատի իր բոլոր տարակոյսը և լաւ պիտի համոզուի թէ ով է պատերազմին բռն պատճառը : «Պատերազմի համար պատրաստութիւննիս տեսած ենք , գոչեց Գաղղիոյ նոյն Պաշտօնեան մէկ լուրջ բաց սրտութիւնով մը , որով պաշտօնական վկայութիւն մը տուած եղաւ թէ յառաջ գալիք գէպքերուն պատասխանատուութիւնը Գաղղիոյ վրայ կկենայ» :

Թէպէտեւ պատերազմը սկսեալ հրատարակուեցաւ , բայց զեռ նշանաւոր մարտ մը տեղի չունեցաւ : Եղածները թեթեւ և աննշան դործօղութիւններ են : Անցեալ կիրակի առաւօտ Գաղղիացիք Սաարպրուքի վրայ յարձակեցան , սակայն Բրուսիացեաց կողմանէ ուժգին դիմադրութեամբ մը ետ մղուեցան յաղթութիւնը առնոց թողելով , թէպէտեւ Գաղղիացիք աւելի մեծ զօրութեամբ յարձակած էին :

Խրախիւ շաբաթ կէս օրէն ետքը Վեհ . Սուլթանին ներկայանալու և պառնձնակի տեսակցութեան մը պատիւ ունեցաւ , և կիրակի ա-

ռաւօտ կանուխ Մահրուսէ շոգենաւով ճամբայ ելաւ դէպ ի Աղէքսանդրիա :

— Աւստրիոյ պաշտօնական լրագիրները կը հաստատեն թէ կառավարութիւնը որոշեց Քոնքորտագը ջնջել , Ընդհանուր ժողովին Անսլալականութեան վարդապետութիւնը հաստատելուն համար : Եւ կ'ըսուի թէ այս որոշումը քիչ օրէն Հռովմի արքունեացը պաշտօնաբար պիտի հաղորդուի :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՐՑԱԲԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՊԼԻԹԵԱՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆԻ Ի ՊԵՊԵՐ

Անցեալ Բշ. օր (Յուլիս 25/15) այս դպրոցին տերեկան հարցաքննութիւնը սկսաւ , և չորս օր տևեց : Այս մեծահամբաւ և բազմարդիւն ճեմարանին մէջ այլ և այլ ազգայնութիւններէ հիմա 96 աշակերտներ կան , գլխաւորապէս Հայ , Յոյն , Պուլլար և Անգղիացի : — Քննութեան առջի օրերը հանդիսականաց թիւը յաւելաւ սահմանաւոր էր , սակայն Դշ. երեկոյ որ մրցանակի ճառախօսութիւնները եղան և Եշ. օրը՝ որ վերջին օրն էր , ամէն ազգէ հանդիսականաց խուռն բազմութիւն մը գիզուած էր դպրոցին սրահը , որոց մէջ կային Անգղիացի և Ամէրիգացի ուսումնական կարգէ բարձրատիճան և երևելի անձինք , որոնք աւարտման հանդէսին բարձր գովեստներով յայտնեցին իրենց հաճութիւնն ու գոհունակութիւնը տեսածնուն և լսածնուն վրայ :

Լեվանք Հերալտ իւր Բշ. աւուր թերթին մէջ հարցաքննութեան վրայ համառօտ նկարագրութիւն մը ընելով , դպրոցին բարեկազ և արդիւնաւոր անօրէնութիւնն ու յաջող յառաջագիմութիւնը չափազանց կը գովէ : Մանաւանդ մեծաւ հաճութեամբ և ուրախութիւնով տեսանք և կարգացինք որ յականէ յանուանէ յատուկ գովեստներով յիշուած և նշանակուած էր Պ. Տիրան կարապետեան Հայազգի ուսումնասէր և յաջողակ երիտասարդը , որ իւր դպ-

որոցական ընթացքը աւարտած ըլլալով վերջին քննութիւնը տուած էր և իր նախանձելի յաջողակութեամբը «Պէշըրը ով Արդս» կոչուած վկայագիրը ընդունելու արժանացած էր : Լէ-վյանթ այսպէս կը խօսի յիշեալ Հայագգի երիտասարդին վրայ :

«Մասնաւոր դիտողութեան արժանի է Պրն . Տ . Կարապետեան Հայագգի երիտասարդին այս հարցաքննութեան հանդէսին մէջ ցուցած քաջութիւնն ու համարձակութիւնը հանդերձ առաջին կարգի յաջողակութեամբ , — ինքը միակ աշակերտն էր , որ իր ընթացքը աւարտած , արժանապէս Պէշըրը ով Արդս կոչուած վկայագիրը ընկալաւ : Անցեալ ծնունդի վազանձայի հարցաքննութեան ատենը աս հայ երիտասարդին տուած քննութիւնը լսած էինք որ մեծ յառաջադիմութիւն ունէր ընագիտական ուսմանց մէջ , իսկ այս անգամ լսեցինք ուսման այլ և այլ ճիւղերու վրայ իր տուած մանրամասն քննութիւնները , — Բէլիի ապա-յոյցք կրօնքի երեւելի գործքին մէջ , Թաղէսի Ժամանակէն սկսեալ մինչև արդի փիլիսոփայութեան պատմութեանը վրայ , — և իբրև մեր գաւառի մեր համալսարանը պարտաւորեալ եմք որ չափ ըսել թէ , այս երիտասարդը կրնայ Մեծին Բրիտանիոյ կամ միացեալ Նահանգաց » և է համալսարանին մէջ ամենէն բարձր տեղը բռնել ամէն կարգի դասերու մէջ : Մեզի կը թուի թէ իրաւունք ըրած կ'ըլլանք երբոր ըսենք թէ Պրն . Կարապետեան իր կատարելագործեալ յառաջադիմութեանցը հետ իւր ուսուցիչներուն ալ բարձր համարումը ստացած ըլլալով , Ռուսերթեան վարժարանին 1870 թուոյն մէջ յաղթական միակ պարագլուխ պըսակը • եղև :

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆ Ի ԽՍԱԳԻՒՂ

Այս ուղղային և երեւելի հաստատութեան տարեկան հարցաքննութիւնն ալ սկսած էր եր-

կու շաբաթէ ի վեր՝ որ մը միջոց տրուելով յաջորդաբար կատարուիլ : Որուն թէպէտ անցամիս ունկնդիր լինելու բարեբաղդութիւնը չ'ունեցանք , սակայն շատերէն լսած դովեստներնիս նորին յաջող յառաջադիմութեանցը վրայ , լըմեղ չափազանց ուրախացուցին , և նոյնը կը փութանք մեր սիրելի ազգայնոց ալ հաղորդել : Եւ բարեպատեհ առիթ մը կը համարինք խրախուսել բարեսէր ազգայնոց սիրտերը , որ չըթուէնան Ազգին ապագան երաշխաւորող այսպիսի օգտակար հաստատութեան մը յաւերժական կանգմանը ձեռնտու լինելէ :

Կիրակի օրն ալ (յուլիս 19) յիշեալ վարժարանին մրցանակաբաշխութեան հանդէսը կատարուեր է հանդերձ ճառախօսութիւններով ուր ևս ներկայ է եղեր Ս . Հայրիկն ալ :

Ա. Զ. Դ.

Իւսկիւտար Պաղլար պաշի Մեծ Փողոցը 4 սենեկով եւ խիստ փառաւոր տեսարանով ՏՈՒՆ ՄԸ որ ունի հօր , խոհարան , պարտեզ , դիւլէր , մաղաղա և ամէն ուրիշ պիտանիք , պիտի ծախուի դիւրամատչելի գնով մը :

Ուղղը կրնայ լրագրոյս գրասենեկէն պէտք եղած տեղեկութիւններն ստանալ :

Պ . Տիգրան Աստուրեան պատիւ ունի Արգոյ հասարակութեան ծանուցանելու որ Քալթա Գուլէին առջին Քալէ արգասը կոչուած նոր բացուած փողոցը սրճարանին կից թիւ 5 խանութը Գաղիոյ և Անդղիոյ ապրանքներու հետ Գաղիարէն և Անդղիարէն տեսակ տեսակ գիրքեր և վարէն եկած պատրաստ դեղեր չափաւոր գնով կը ծախուին :

ՏԵՐ ԵՒ ՏԵՕՐԷՆ Խ . Հ . ՍԻՄՈՆ ԻԻԹԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ . ՊՕԼԻՍ

Չափման փող . Ակոբեան խան Խ . 4, 5, 6

ՌԻՏԱԿ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Դիտարկը Չորեքաբքի օրերը պիտի հրատարակուի :
Բաժնուդազուրեան տեղն է Ակոբեան-Սան Վերի
յարկ քիւ 5.

Տարեկան գին երեք Մէքիս Դե. 60
Վեցամսեայ մէկուկէս » 50
Հասք փր. 50

Ա. ՏԱՐԻ

1870 ՅՈՒՆԻՍ 29

ԹԻԻ 20

ՊԱՊԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ՍՈՒՐԲ ԳԻՐԳ

(Շարունակութիւնն տես քիւ 17-19)

Վերջին թիւերնուս մէջ ըսինք թէ Պօղոս Առաքելին առ Թեօաղոնիկեցիս գրած թուղթին երկրորդ գլխոյն մէջ պարունակեալ այն ահաւոր մարդարէութիւնը՝ անշիտթելի ճշդութեամբ և բառ առ բառ Պաւլոս և Պաւլոսկանութեան վրայ է : Ասիկա ապացուցանելու համար ճիշդ թափել հարկ չէ, արևին լոյսին պէս երևան կեցած իրողութիւն մի է : Պապականութեան մէկ լուսանկարը հանէ և բեր առ մարդարէական նկարագրութեան քով դիր, տես յովա մի կամ նշանագիր մի տարբերութիւն կրնաս գրտնել : Հռովմի Եկեղեցւոյն կողմէն Տիեզերական գլխաւորութեան անհիմ և անիրաւ պահանջը լսուած վայրկեանէն՝ Աստուծոյ Եկեղեցիին մէջ հասկցուեցաւ այդ մարդուն Պօղոսի նախատե-

ած «ապստամբութեան» պարագլխոյն՝ և իրրատեան որդոյն՝ ձայնը ըլլալը, և դատաւարաւորեցաւ իբրեւ հանցանքեալ նեւ : Սակայն այս օրերս Տիեզերական կոչուած Ժողովի մը ձեռամբ տարակուսանաց ստիւերներն անդամ վերցան մարաաեցան, նորին ձեռամբ այս մարդարէութեան վերջին կնիքը դրոշմուեցաւ «աստուածացեալ» մարդոյն՝ Պաւլոսի ճակատին վրայ :

Այս մարդարէութիւնը երկու ընդհանուր հանգամանք ունի : Առաջին՝ Աստուծոյ Եկեղեցիին մէջ երևելի և նշանաւոր «ապստամբութիւն» մը, կամ ըստ բնագրին՝ ճշմարիտ կրօնքէն կամ քրիստոնէութենէն օտարացում մը, հեռանալ մը, (Աքօսքաւի) տեղի պիտի ունենայ Տեառն մերոյ միւս անդամ՝ դաւաճութեն առաջ : Երկրորդ՝ այս հոգեկործան ապստամբութիւնը՝ սատանային թելադրու մտքն ու աղդամարը յառաջ պիտի գոյ մէկ մարդու մը կամ կարգ մը մարդոց գլխաւորութեան կամ առաջնորդութեան ներքեւ, որ

նա Աստուծոյ տաճարին մէջ իբրեւ Աստուած յաթու պիտի բաղմի, և ամենուն յիսոյ հպարտանալով, ինքզինքը պիտի ցուցնէ թէ Աստուած է, և այս հայհոյական իշխանութիւնը պիտի վարէ՝ բոլոր զօրութիւնով և նշաններով և սուտ հրաշքներով, և կորուսեալներուն վրայ՝ այսինքն անոնց որ իր ստութեան մոլար ձեռքը որս ինկած են, պիտի տիրապետէ անիրաւութեան բոլոր խաբէութիւնովը, իր իշխանութեան ոճը կամ կերպը աս պիտի ըլլայ, անիրաւութեան ամէն հնարաւոր խաբէութիւնները պիտի գործադրէ այս ահեղ ապստամբութեան գերագոյն գլուխ և իշխան մնալու համար:

Արդ՝ ընթերցող, ձգէ կուսակցական հակառակասէր ոգին, ձգէ մտաց կանխապաշարումները, և անաչառապէս համեմատէ այս Առաքելական կանխաձայնեալ նկարագրութիւնը պապական գրութեան և վարդապետութեանց հետ, աստ կէտ մը տարբերութիւն կրնաս գտնել: Պարագայից այնքան մասնաւորութեանց այսպէս ճշգրտական կատարումները հիացում կը բերէ մարդուս վրայ, և իրաւ իրաւ կը փորձուի մարդ, ինչպէս երեւելի անձ մը ժամանակաւ ըսած է, խորհելու թէ գուցէ աս խօսքերը պապականութեան հաստատուելէն վերջը դժբախտաբար ըլլան:

(Շարունակել)

ԹՂԹԱՆՑՈՒԹԻՒՆՔ

... Խմբագիր

Արդարեւ բաղում անգամ լրագրաց էջերը կը լեցուին դանդաղաներով դպրոցաց անյաջող վիճակին նկատմամբ և ասոնց ամէն ալ մէկ ոճով կը խօսին, կարծես մէկզմէկէ օրինակած են, ամէն ալ ուժերին սա կէտին վրայ կը թափեն թէ արդը բաւական ծախք չընեն դպրոցաց համար և քաջահմուտ ուսուցիչներ չեն կարողուիր դպրոցաց մէջ իբր թէ եթէ ասոնք ըլլան սպիւնքը ստոյգ է: Ես քանի մը տա-

րի վարժապետութեան պաշտօն վարած ըլլալով՝ թէ ստորին և թէ բարձրագոյն դասերու մանկանց և չափահաս անձանց, թէ արու և թէ իգական աշակերտաց, կը փութամ տեղեկութիւն մը ազդել եթէ բարեհաճիք պատուական թերթներուդ մէջ տեղ մը տալ անոր, վասն զի աս տեսակ գաղափար մը դեռ չտեսայ հրատարակութեանց մէջ, այսինքն փնտռող չկայ թէ դպրոցներուն ծախքէն և հմուտ դասատուաց պակասութենէն զատ՝ արդեօք ուրիշ պատճառ չկայ անյաջողութեան. իմ կարծեօք ամենամեծ պատճառը ուսման առարկային այսինքն աշակերտին վրայ կը կայանայ, վասն զի ուսանողը տղան է, եթէ նա ընդունակ չըլլայ տրբաբան դասերուն, յայտնի է որ ամէն ծախք և ջանք անօգուտ կը ըլլայ:

Տղան ուսման ընդունակ ըլլալու համար մէկ պայմանը սա է որ ազատ ըլլայ, կաշկանդեալ միտքը ուսում չընդունիր, տղան ուսում ընդունելու համար դաս տրուիլը և դաս տրուիլը բաւական չէ. այլ լաւ կը թուի ինչ ունենալու է, լաւ կը թուի որ կըսեմ, հիներուն ոճովը անկրթութիւն հասկընալու է, տղան անկաշկանդ թողուլ ըսել կուզեմ, առանց զսպելու բնական և ազատ թողուլ մը, միտքը բնական և ազատ թողուած ատեն կը գործէ, իսկ մեր հինուց ընտանեկան և դպրոցական կրթութեան սճը տղուն թէ մտաւոր և թէ մարմնաւոր բոլոր շարժմունքը զսպել և վախով սասանեցընել ու իբրեւ կոճղ անզգայ անշարժ սենեակի մը անկիւնը ձգել էր. տղան ոչ միայն արգելուած էր փոքր դասնակներու նման ասդիս անդին ցաթկաեղէ և պուշալ պոռչալէ, որով արիւնը պիտի շարժի մարմինը զօրանայ և միտքը փայլի, այլ երբ բանի մը վրայ խորհեր ու հարցումներ ընէր, քեզի պէտք չէ ատանկ խօսքեր ըսելով յանդիմանութիւն մը կառնէր, իբր թէ ատանկ նիւթերու վրայ խօսիլը լրբութիւն եղած ըլլար, երբ ներկայ ոճ ուսումը եւրոպիոյ մէջ սկսեց եւրոպա,

ցիին տղան անկիրթ էր . բայց կուզեմ ընական
և ազատ վիճակի մէջ էր , և ֆիզիքապէս ալ
հիմակուրնէ աւելի զօրութիւն ունէր . իսկ մեր
ազգին կրթութիւնը յաւէտ հին ոճովէ, մարմնոյ
փափկութիւնը և կրթութեան զսպումը շատոնց
մեր մէջը մտած է , ուստի Եւրոպացիին տղան
յարմար վիճակի մէջ էր . իսկ մեր մէջէն ալ տա
հին ոճ տղայ պահելը հեաղհեաղ անյայտ ըլ-
լալով , այսուհետեւ պիտի մեր տղաքն ալ ուս-
ման ընդունակ ըլլան , և արդէն սկսուած է
արդիւնքը տեսնուիլ :

Իսկ ուրիշ և դժուար պատճառ մը՝ ուսման
ոճը սխալ ըլլալն է . բայց տա սխալմունքը թէ
Եւրոպայ և թէ հոս կայ , վասն զի մեզի ալ
հասկէ եկաւ , տա սխալմանը նկատմամբ իմ մաս-
նաւոր դիտողութիւնս չյայտնած Եւրոպիոյ
գիտնականաց մէջ ներկայ ոճը սխալ ճանցուի-
լը ըսեմ : Մտաւազ տղայ մը օրը հինգ վեց դա-
տով բռնաւորները աշխարհիս վրայ նոր բան է .
հին դարերուն մէջ ուսումը յատկացած էր կը-
թօնաւորաց և մոգուց , և անոնց մէջ գաղտնիք
էր դուրս չէր ելլեր , ուստի Մովսէսին , մեծ
շնորհք և արտօնութիւն մըն էր որ փարաւօնին
գուսարը եգիպտացոց ընդդէմ դիտութիւնները
ոռւոցուց , և Մովսէս ինք ալ անգիտութիւն-
ները սահմանի մը մէջ պահեց և տպագրութիւն
ալ չըլլալով չէր տարածուէր , բայց Եւրոպական
ազատ ոգին երբ կառավարութիւնները ազա-
տական գրութեան մը վրայ հիմնել սկսեցին ,
ուսմունքն ալ կրօնականաց ձեռքէն առնելով
ընդհանուր ընելու մասը բոլոր գիտութիւնները
դասագիրքներ սահմանելով դպրոցները տղոց
առաջը թափեցին , վասն զի քաջ կը տեսնէին
թէ ազգին յառաջագիւտութիւնը ազգին գիտ-
նականութենէն կախեալ է , և արդարեւ ուղիղ
է այս դիտողութիւնը , և ուստի շատ դար չէ
որ սկսեցին մանկունքը տա սճով կրթել :

(Եւրոպական է)

Խմբագիր

Տեղւոյս Հոյ հասարակութիւնը կեղեքիշ հա-

րըստահարութեան անդամ ճիրաններուն ան-
ողորմաբար մատնուած է . աղքատը հարուս-
տին խաղալիքն է դարձեր . շահախնդիր ոսկե-
գլուխ ազգատեացը իւր զուարթուն բաղդիկին
յարած՝ շարունակ իւր շահուն ետեւէն կը պըն-
դի , մինչդեռ անդին բաղմամբ խեղճ հասա-
սարակ անձինք իրենց անողորմ ճակատագրին
հետեւելով նման հողմակոծեալ նաւերու ծովին
ալիքներուն բերանն ինկած հանապաղ խաղա-
ղութեան նաւահանդիստը որոնելու մէջ կը դե-
գերին , և ամենեւին չեն կրնար իւրեանց դառն
կենաց և ոչ մէկ վայրկեանը հանգստութեամբ
անցնել . առտնին վիշտերն ու տագնապները
զիրենք յահնարինս կը նեղեն ու կը լկեն . ա-
ռանկ դժուար պարագայի մը մէջ , ուր ամէն
բան ձախողակի դրից ներքեւ ընկճուած է . ա-
ռււտրական գործառնութիւնը կաղնի կաղ
կընթանան , և բոլոր մարդկանց ունեցած յոյ-
սը դօշայի և միրգերու մասին , որ երկրիս
գլխաւոր և հարուստ բերքերն են , բոլորովին
պարապի ելած . երբ այս յուսահատական և
գանգատանաց վիճակին մէջ միւս կողմէն ալ
անհնարին դժուարութիւնք և նեղութիւնք
յաջորդաբար իրարու ետեւէ գան ու պաշարեն
զիրենք , ալ ինչ տեսակ թշուառութեան վեր-
ջին ծայրը հասած ըլլալու են նոքա , անկարե-
լի է նկարագրել :

Ինչու իշխանաւորք անհոգ ու տարտամ նըս-
տին իւրեանց փառաւոր յարկերուն ծոցը խա-
ղաղութեամբ կեանքերնին վարեն . ինչու թո-
ղուն հասարակութիւնը ոտից տակ կոխան լի-
նել . յիշաւ իրենց տանը մէջ ոսկին ու ար-
ծաթը կը շողայ , իրենք չունին ոչ ապրուստի ,
ոչ հագուստի պէտք , և ոչ իսկ իրենցմէ պա-
հանջուած հարկը , այլ և անոր կրկին և կրկին
անդամը հատուցանելու կարողութիւննին կը
նուազի երբէք . վոյթերնին էր քեզ ս խեղճ
հասարակութիւն . թող թշուառութեանդ
վրայ թշուառութիւն մ'ալ աւելնայ , և ան-
դադար ձայնդ բարձրացուր մինչև որ դէթ

չնչաստալու լինելով դու ալ խղատիս բոլորէն .

Մեծապատիւ Խմբագիր . հասարակութիւնը թէպէտեւ Տէրութեան տուրքերուն տուած ծանրութիւններէն տրտունջ կը յարուցանէր , բայց ոչ իսկ այս տարուանին չափ : Այս տարի Սամսոն երթալիք ճամբուն շինութիւնը որ մեծ փութով յառաջ կը տանին հիմակ , առանկ ատեն ամրան խիստ տաք եղանակի մը մէջ սկսուած ըլլալը գրեթէ մեծաւ մասամբ մնաս հասցնելու դառն ու աղետալի հետեւանքը պիտի ունենայ , ինչպէս որ փորձն ալ աղէկ յայտնի կը ցուցնէ , տաքը շատերուն ըղեղին մէջ ազդելով հիւանդութեան նշանները հետզհետէ երևան կ'երևնն աշխատողներուն վերայ , եթէ առանկ երթայ հասարակութիւնը համաճարակ տխտի մը զոհ ըլլալու վտանգը քիչ ատենէն իւր գլխուն կը բանայ , ասոր համար մենք մեր հարստ առհասարակուն դէմ բողոք յարուցանելու դիմամբ ամէն ատեն և ամէն պարագաներու մէջ առիթ ունինք ըսելու մասին չենք սխալեր , նամանաւանդ այսպիսի պարագայի մը մէջ , ինչպէս որ կարելի է ուրիշ միջոցաւ մը առ անտանելի լուծէն աղատելու հնարը չկարենան գտնել ալ նէ՝ դոնէ սա ամբան խիստ տաք և հեղձուցիչ օրերը անվտանգ տնայնելու առիթն ու արտօնութիւնը ձեռք բերելու ջանք և փոյթ ընէին , որով հասարակաց աղէտից վէրքը վայրկեան մը սփոփելու դուրսն ու կարեկցութիւնը ունենալնին ցուցած կ'ըլլային , որ իրենց համար դժուար միջոց մը չէ կրնանք ըսել :

Նաեւ ասոր հետ մէկ տեղ չենք մոռնար յիշելու Մեծարդոյ Խմբ . թէ , ինչպէս առանկ քաղաքական իրաց նոյնպէս ալ ազգային ընդհանուր գործոց մէջ անհոգութիւն կայ ըսելը մեր սեփական պարտքերէն մին սեպելու է , որ տարակոյս չվերցնելու . ուստի սոյն առիթ խորհուրդ տալը Ձեզ կը թողունք իրենց , որ այս անտարբեր անհոգ կացութենէն շարժին , և քով գիտնան որ խիստ ծանր պարտուց և

պատասխանատուութեանց ներքեւ կը մնան , քանի որ իրենք պատուով և աստիճանաւ Ազգութեան երեւելի անդամներն կը կազմեն : աւելորդ է ըսել որ իբր հայր և սաշտպան կանգնած են խեղճ հասարակութեան :

Որովհետեւ ընդհանուր Ազգիս իրաւասութեան կոյս և արդարադատ սաշտպանն էք հաճեցէք 'ի սէր արդարութեան ներկայս Ձեր պատուական Դիտակայ մերձակայ Թուոյն մէջ զետեղելու , որով պատիւ կ'ունենանք ըլլալ Ձերդ բարեմաղթու և աջակից .

ՅԱԿՈԲԻԿ Ա. ՏԻՆԿԻԼԵԱՆ

Ամասիա 10 Յուլիս 1870

ԼՈՒԴՈՎԻԿՈՍԻ ԷՄԻՍԱՌԹԵՆԱՅ

ԱՌ

Պ. ԱԼՓՈՆՍՈՍ ՏԷ ԼԱՄԱՌՔԻՆ

Վսեմապանծ բարեկամ , իւրաքանչիւր առաքեալ ճիշդ իւր օրին կոչուած է : Նա խորհուրդ մը կընդունի յերկնից և զայն աշխարհի կտակելով կանցնի կերթայ : Ահա այսպէս , տիեզերապարփակ խաւարին մէջ տեղն՝ իրենց վարդապետութեամբքն մարդկային ազգը վերանորոգել եկան Մովսէս և Քրիստոս , Ձեր մայրն իւր կրօնքը այս վարդապետութեանց վերայ հիմնեց՝ որք սուրբ սիրայ մէջ կըովանդակին , և դուք նոյն վարդապետութիւնքը արարիք կրօնք այն ընտրեալոց հարսին , որ ձեր դոյութիւնը կատարեալգործել եկան : Ձեզ , ամենասիրելի աշակերտ Քրիստոսի , ամենայն ինչ պարգեւեցան : Շնորհաց Աստուածային ձեռքերն զձեզ որորեցին , մայրենական սէրն զձեզ լուսաւորեց և ամուսնական սէրն զձեր կեանքը բարեկարգեց : Ճարտարախօսութիւն , բանաստեղծութիւն և կրօնք , իբրեւ երկնային ճառագայթ ձեր վերայ ծագեցան ի վերուստ , և ըստ երջանիկ սլափուիրանայ փէնըլունի՝ ձեր միտքը հասկցնելոյ համար միայն խօսք գործածելով և ձեր մտածութիւն-

քը ճշմարտութեան և առաքինութեան նուիրելով՝ ունկնդրութեան արժանաւորութիւնը ստացաք : Յառաջ ընթացէք ուրեմն և լուսաբանեցէք աղբաց մտաւորական օրէնքները : Յառաջ ընթացէք, մի լքանիք, զարկէք բեմին բարձրէն՝ նախապաշարմունքը և մոլութիւնքը, յորոց կաղըներանան մեր բոլոր թշուառութիւնքն : Թող մեղմանան օրենագիրք, թող վերահորդին բալք, թող վերակենցաղի կրօնքն իւր ճշմարիտ վարդապետութեան մէջ : Զօրաբալքը՝ յաշխատութիւն, գիւղերը՝ ի կրթութիւն, երիտասարդութիւնը՝ ի կրօնական զգացում : յորդորեցէք : Ընդհանուր դաստիարակութեան այնպիսի օրէնք մը ձեռք ձգեցէք, որ փառքը ի վեր քան զաղատութիւն և աղատութիւնը ի վեր քան զսկզբունս չվերադասէ, օրէնք մը՝ որ մեր դաստիարակութեան հետ ներդաշնակութիւն սնենայ : Զնշեցէք մաքսերը, որք որչափ ժողովրդեան բարոյականին, նոյնչափ ևս նորա բարեկեցութեան և ճարտարութեանը կ'ընտան : Անհետացուցէք գերութիւնը, անհետացուցէք մահուան պատիժը, Բարբարոս աշխարհին այս երկու ոճիրքը, որք տակաւին քաղաքակրթեալ աշխարհին մէջ կ'գործուին : Օրինաց անհամբոյր խստութիւնը մեղմացնելով՝ զանոնք դիւրընտել ուրարէք մարդկան, ինչպէս Ֆէնըլոն Աւետարանի ոգին ներմուծելով Աստուածաբանական դժուարընտել վարդապետութեանց մէջ՝ բարեխառնեց զանոնք : Եւ մէկ խօսքով ինչպէս որ մինչև ցայսօր կառավարութեանց ընթացից չհետևելով ինքզինքնիդ անոնցմէ գեր ի վերոյ դասեցիք, այսուհետև ալ նոյնը արարէք միշտ. միապետութիւն, կայսրութիւն, հանրապետութիւն, սոցա բոլորը ընդունեցէք, բայց ի ինքնիշխանութենէ և անիշխանութենէ : Եւ յիշաւ ինչ կարևորութիւն կարեն ունենալ Տէրութեան մը քաղաքական կերպարանքն և զայն անուանող բառըն, երբ Աստուծոյ օրէնքն չգտնուի նոյն տէրութեան մէջ :

Բարեկամ, բարձրագոյն է ձեր պաշտօնն, ճշմարտութիւնն ձեր շրթանց վերայ է, աշխարհ ձեր երկնաւոր երդերը կ'կրկնէ, և այն խօսքերն՝ զոր դուք կարտասանէք մեր օրէնդաբան ժողովոց մէջ, ուսուցին մեզ տեսնել ի ձեզ ժողովրդեան և մարդկութեան իրաւանց ընտիր պաշտպանը :

Մինչդեռ դուք զօրաւորաց հետ կ'խօսիք, ես ասդին տկարաց ուղղեցի իմ խօսքը : Ես ընտանեաց մարքը հրաւիրեցի ընտանեաց և երկրին բարոյականը անոնց քարոզելոյ համար : Անոնց ճշմարիտ պաշտօնն է՝ մանկութեան և երիտասարդութեան կրօնական զարգացումն : Մայրենի սէրն է ապաւէն մարդկութեան ապագային . մի վանէք այդ կարողութիւնը, որ թէև տկար ըստ երևութին, բայց իւր ներգործութիւնն անլրէպ է . և իրեն վերապահուած է սկզբնապատճառ լինել այն մեծամեծ յեղափոխութեան, որոյ նմանը դեռ երկրագնտին վերայ տեսնուած չէ երբեք : Դուք ալ գիտէք թէ Քրիստոսի բանակն ի սկզբան մի քանի կիներէ և մի քանի խեղճ ձկնորսներէ կազմեցան : Օր մը Մարեմոյ Որդին հոն հրաւիրեց փոքրիկ մանուկները, և այս կիներով, ձկնորսներով և տղաքներով մէկտեղ վաստկեցաւ զաշխարհ :

Այս Մատեանը ձեզ ընծայելով իմ միակ նշապատակն է իմ բանքը ձեր բանից կցել . իմ խօսից տկարութեանը՝ ձեր խօսից զօրութիւնը և իմ իրաւանցն ձեր իրաւունքը նեցուկ ու օգնականութիւն ունենալ : Այն է փափաքս թէ օրին մէկը ըսուի թէ սոքա ճանչցան ճշմարիտ բարութիւնքը, միևնոյն հաւատոյ ճամբուն վերայ միմեանց պատահեցան և միևնոյն Աստուծոյ առջև զմիմեանս սիրեցին :

Թարգմ. ի Ֆրանս. Բնագր.

Ե. Յ. Փ.

ԽԱՐԲԵՐԴՈՒ ԽՈՐԵՐԷՆ ԱՐՁԱԳԱՆՔ ՄԸ

... Խմբագիր

Բաւական ժամանակ յառաջ, Խարբերդու Միսիօնար Պատ. Գլխաւոր և ուսումնասէր Հուրիւրի մէկ զարմանալի բեմախօսութեանը վրայ գրիքիզաւ ըրած և յղածէնք առ Մեծ. Կ. Էֆէնտի Փանոսեան ի հրատարակութիւն, սակայն դժբաղդաբար ի ճանապարհի կորսուելով հրատարակուած չէր, վասնորոյ ստիպուեցանք դարձեալ սրտի դառնութեամբ համբերել ապագայի մը: Եւ մինչդեռ այսու դառնութեան յուսահատաբար կը հանդուրժէինք՝ յանկարծ Դիտակայ 11^{րդ} թիւը ձեռքեր նիս անցաւ, որնոր դողցես առաւօտեան պայծառափիւռ արփուոյն նման մեր սրտից խորը թափանցելով յուսահատութեան խաւարը փառտեց ըստ ամենայնի, յորմէ համարձակութիւն առնելով՝ պարտ ունէին կը համարինք նորա վերայ աւելի պարզ տեղեկութիւն մը տալ Ձեզ՝ ինդրելով որ Դիտակայ մէկ անկիւնը հիւրընկալել բարեհաճիք:

Քաջածանօթէ Ձեզ, Խմբագիր Տէր, որ ի լաղուց հետէ Խարբերդի մէջ Աստուածաբանական Դպրոց մը բացած են Միսիօնարք իրենց տեսչութեան տակ, և բաւական աշակերտներ ալ հասուցած են, բայց ընթերցման պայմանաթամը կարճ ըլլալուն համար, քանի մը ուսումնականը երիտասարդք երբ ուսման ճաշակը առնուլ սկսան՝ ուղեցին որ քիչմն ալ աւելցուի պայմանը, յորում կարող լինին ուրիշ օգտակար գասերու ալ պարապիլ: Վասնորոյ խնդրագիր մի գրելով ներկայացուցին Պատ. Միսիօնարաց: Երբոր այս խնդրագիրը կը կարդան՝ զանոնք իրենց գէմ ապստամբած սեպելով՝ կրակ կը կտրին, և յարմար ժամանակի մը կ'սպասեն, որ այս կրակը թափեն յիշեալ խեղճ երիտասարդաց գլխուն վրայ: Հասաւ դիպուկ և յարմարագոյն ատենը. անդիէն ասդիէն սկսան գալ Միսիօնարք և երիցունք ընդհանուր ժողով

կազմելու: Մեծ բազմութիւնմը կը մտնէր կենէր ժողովարանը: Մէկէն Մ. Հուրիւրը դիւահարի պէս ցաթկեց յամպիոն, և հաղարաւոր ժողովրդոց առջև սկսաւ յիշեալ երիտասարդաց գլխուն կայծակնալից շանթեր արձակել. ասով ալ չբաւականանալով՝ ընդհանուր առմամբ յանդգնեցաւ ըսելու՝ թէ «Եանուն Յիսուսի կը նշովեմ անոնք՝ որ ուսմունք և գիտութիւն կը փնտռեն»: Չյիշելով Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի այն օրհնեալ պատուէրը, որ կըսէ, «Օրհնեցէք և մի անիծանէք»: Եւ ինչպէս կրնայ յիշել խեղճը այսպիսի պատուէր մը՝ որ իւր գաղափարին ներհակն է: Ինտո՞ր կրնայ խորհիլ այնպիսի պատուէրի մը վրայ՝ մինչդեռ կայծակներ կը ցայտէին աչքերէն խեղացորի պէս:

Արդեօք ի՞նչ համարձակութեամբ Պատ. Հուրիւրը այս անէծքը սխալեց ընդհանուրին վրայ ինչպէս կը նկրտի ըսել թէ «Անիծեալ ըլլայ այն, որ ուսմունք... կը փնտռէ»:

Ո՞չ ապաքէն այժմեան ժԹ՝ դարուս լուսաւորեալ ազգերը իւրեանց թէ ներկայ և թէ ապագայ սերնդեան բարօրութեանը նպաստող միակ միջոց դիտութիւնը կը սեպեն, և վասն նորա ամենայն ինչ կը զօհեն: Ուսման յարգը չճանաչող տգէտ մտքիկ միայն զայն կանարդեն, Մ. Հուրիւր անարգեց, ուրեմն ուսման յարգը չճանչնար և հետեալպէս տգէտ է: Բայց չէ, խաւարի մէջ քնացող անկիրթ և անուսումն ժողովուրդը (ըստ իւրեանց կարծեաց) լուսաւորելու բարի դիտաւորութեամբ Ամերիկայէն մինչև Տաճկաստան եկող անձը չ'կրնար տգէտ ըլլալ և ուսման յարգը չճանաչել: Ուրեմն ինչո՞ւ ուսման ետեւ եղողներուն նշովք կը կարգայ Մ. Հուրիւր: — Ըստ մեզ՝ սա է ասոր մերձաւոր և յարմարագոյն պատասխանը. «Ժողովրդոց աչքերը չ'բացուին՝ որ իր ուղած դերը խաղայ»: — Եթէ ասկէ լաւ պատասխանմը կայ դո՞ւ ինք բարեհաճի տալ —:

(Մեացածը յացոյց քուով)

Հայ Աւետարանական եկեղեցեաց Հայէսի գաւառական միութեան չորսորդ տարեկան ժողովը :

Աւետարեւրի 30 ու 31^ր թիւերուն մէջ վերոյիշեալ Միութեան տարեկան ժողովին մէկ համառօտ տեղեկագիրը կարդացինք, որուն մէջ ժողովին խորհրդածութեանցը նիւթ եղած երկու մասնաւոր կէտեր, որոց նկատմամբ յատուկ մասնաժողովի մը ձեւամբ ժողովին տեսութիւնն ու որոշումը միւս Աւետարանական միութեանց հաղորդելով, գործադրութեան բերելու որոշումը, չափազանց ուրախացուց ըլլաւ և անտարակոյս եմք որ մեզի հետ բոլոր Հայ Աւետարանական ժողովուրդն ու պաշտօնեաներն ալ :

Յիշեալ երկու կէտերուն առաջինն է Հայաստանեայց Աւետարանական եկեղեցւոյ ընդհանուր միութեան խնդիրը, և երկրորդն է Սահմանադրութեան խնդիրը, որոց երկուքին ալ անմիջական և անհրաժեշտ կարեւորութեանը վրայ բնաւ տարակոյս չկայ, մասնաւոր մինչև ցարդ յապաղելը մեծ փնտս գործեց, իրաց վիճակին տեղեակ ու և է անձամբնեւին չտարակուսիր . . .

Օրէնքն ու միութիւնը՝ կարծեաց ճշմարիտ և օրինաւոր ազատութեան հետ, դարուս հրակայաքայլ յաջողութեանց գաղտնիքներն են :

Յաջողութիւն մաղթելով՝ մենք ալ կը խոստանանք այս մասին մեզի ինկած բաժինը ընել :

Խ Ա Ռ Ն Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

Անցեալ շաբթուան մէջ երկու պատերազմ եղաւ, որոց առաջինին մէջ Գաղղիացիք յաղթող կը ներկայացուն և երկրորդին մէջ Բրուսիացիք : — Յուլիս 14 Գշ. օր Գաղղիացիք կրկին յարձակեցան Սաարպրուքի վրայ և ուժգին դիմադրութեան մը դէմ ժամ մը կատաղաբար պատերազմեցան, յայնժամ Բրուսիացիք

գիւղաքաղաքին ետևի բլուրին վրայ քաշուելով, թողուցին զայն թշնամիին ձեռքը : Կայսրն ու Կայսրորդին ներկայ էին այս մարտին մէջ :

— Յուլիս 16 ին Բրուսիացիք յարձակում ըրին և Վէյսէմպէրկն ու Կէյսպէրկն առին : Հարդերձ 300 անվէրք դերիններով և շատ մը պատերազմական մթերներով և վրաններով :

Ահաւասիկ Բրուսիոյ Թագաւորին առ Թագուհին ուղղած նամակը :

Մոյսնա 4 Օգոստոս .

« Գահաժառանգ իշխանին աչքերուն առջև այսօր փառաւոր բայց արիւնոտ յաղթութիւն մը ստացանք : Ալլաի Վէյսէմպէրկ քաղաքն ու նաև Կէյսպէրկը յարձակմամբ առնուեցաւ : Մեր 5 և 11^ր զօրաբանակներն և Պափիէրացւոց ճրկորդ զօրաբանակը ուժգին յարձակմամբ թշնամիին բանակը աւրեցին, և 300 անվէրք դերի ինկան մերսնց ձեռքը : Եւս թընդանօթ մը ու թշնամւոյն բանակատեղը պաշարներով և վրաններով հանդերձ : Գաղղիացւոց Տուէ զօրապետը մեռաւ, և մեր Գերբպաիս զօրապետը թեթիւ կերպով վիրաւորուեցաւ : Մեր 7 և 39^ր դունտերը բաւական մեծ կարուստ ունեցան : Գոհութիւն Աստուծոյ այս առաջին փառաւոր յաղթութեան համար : Ապագային համար ալ դարձեալ յոյսերնիս Անոր վրայ դնենք : »

ԿԻՅԵՕՄ

— Ասկէ առաջ Գաղղիոյ կառավարութիւնը դիտաւորութիւն յայտնեց թէ, ընդհանուր ժողովը անսխալականութեան վարդապետութիւնը որոշածին պէս, ինքն ալ Գաղղիական զօրքերը Հռովմէն պիտի հանէ : Այս օր իրաց ընթացքը պարաւորեցին զինքը այդ դիտաւորութիւնը ստուգիլ գործադրել : Վերջապէս Գաղղիական զօրքերը Հռովմէն ելան :

— Ձայն կայ թէ Իտալիոյ կառավարութիւնը միացած է Գաղղիոյ հետ, և Լէվանթ Հէրաչս իւր անցեալ ծշ աւուր թերթին մէջ աս լուրը

տալով, կըսէ թէ 100,000 մարդ ալ օգնութիւն պիտի տայ Գաղղիոյ բանակին :

— Սնցեալ շաբթու հեռագրաւ լուր առնուած է թէ Կորնթոսի ծովածոցին մէջ մեծ և սաստիկ դետնաշարժ մը պատահեր է և շատ տեղեր կործաներ են, քաղաքներ և գեղեր, և բազմաթիւ ալ անձինք մեռեր և վիրաւորուեր են :

— Պէրլին՝ Բրուսիոյ մայրաքաղաքը, աս վերջին տարիներուս մէջ զարմանալի արագութեամբ ծաղկած և յառաջ գացած է, նմանը չկայ Եւրոպիոյ ուրիշ երկիրներուն մէջ, 1832 թուականին իւր բնակչաց թիւը 230 հազար կը հաշուէր, որով Եւրոպիոյ մայրաքաղաքներուն կարգին մէջ ութերորդը կը սեպուէր, սակայն 1869 թուականին վերջը այս թիւը 800 հազարի բարձրացած էր, որ Փարիզն ու Լոնտոնը կը մնար իրմէ գերազանց :

— Բրուսիացիք թագաւորին անուամբը Քինկ Ուլիքիմ կոչուած շատ երևելի զրահաւոր նաւ մը ձանին որ յիրաւի նաւ չէ, այլ նաւատորմիդ մը : Քսանը ութը թնդանօթ ունի, որոց չորսը 600 բառանանոց և քսան և չորսը 300 բառանանոց են, կրնայ ըսուիլ ամենէն արագ ընթացող նաւն է : Այս նաւը ծածկաց կառավարութեանը համար շինուած էր, բայց վճարումը ժամանակին չհատուցուելով ետ մնաց, յայնժամ տէրը Անգղիոյ ծովապետին առաջարկեց որ նորա գինով առնէ, բայց նա չուզեց : Բրուսեացիք 30 հազար ոսկի աւելի տալով գնեցին զայն, այն ատենը Անգղիոյ ծովային պաշտօնեան տեսաւ որ երևելի կորուստ մը ըրաւ, և ուզեց դարձեալ ինքն ալ աւելցնելով դարձրնել բանը, սակայն ալ բանը բանէն անցած էր, Բրուսիացիք ախրացած էին :

— Պատերազմին դաշտէն հեռագրաւ հետգհետէ հաղորդուած վերջին լուրերը երկու որոշ կէտեր կը պարունակեն : Առաջին՝ պատերազմին անընդհատ և անխափան շարունակութիւնը, համարէ թէ մինչև անգամ գիշերներն ալ կը շարունակուիին պէս բան մը : Ո՛չ կիրակի կը նայուի և ոչ շաբաթ, բայց «զարններ», բայց «սպաններ» : Երկրորդ՝ մինչև ցայս վայր յաղթութիւնը Բրուսիացւոց կողմը ներկայացուած է : Ասիկա երկու կողմն ալ միաբան կը վկայեն : Կայսրը բանակէն Ազգին ըրած ուղերձին սկիզբը այսպէս կըսէ : «Հոս գերբերնիս ամրացնելու համար Փարիզ և Գաղղիա պէտք են իրենց հայրենասիրական բոլոր ճիգերնին

թափել» : Կայսրուհին ալ ուղերձ մը ըրաւ, որոյ սկիզբը նա ալ այսպէս կըսէ, «Գաղղիացիք, — Պատերազմին սկիզբը մեզի նպաստաւոր չեղաւ : Մեր զէնքերը ծանր հարուած մը ընդունեցին», Կայսրը Եւրակոյցի ժողովին ուղեալ նամակի մը մէջ դարձեալ կըսէ, «Մարշէլ Մաք Մօհան պատերազմ մը կորսնցուց, բայց զօրքը չաւրուելով ետ քաշուեցաւ» :

— Գաղղիացիք յարձակողական դիրքով ըսկան պատերազմը և Բրուսիացիք պաշտպանողական : Բայց քիչ աւել մէջ փոխուեցաւ բանը, — «Թշնամին Բարիզ հասաւ», և կաղաղակեն կոր Գաղղիացիք : Պաշտօնական գրութիւն մը կը հաստատէ թէ, «Թշնամին Գաղղիոյ երկիրը մտաւ և արագ յառաջ կը քալէ» : Բարիզ պաշարման վիճակի մէջ դրուեցաւ :

— Մօն սինեօր Բլիում անցեալ կիրակի օր Մանթա Մարիա կոչուած եկեղեցւոյն մէջ պատարագ մատոյց ներկայ պատերազմին մէջ Նաբօլիոնի յաղթող հանգիստանալուն համար :

ԱԶԴ

Այս անգամ պարտաւորեցանք Դիտակը թողթակցութեամբ լեցնել, և տակաւին ձեռքերնիս այլ և այլ տեղերէ եկած շատ նամակներ կան, որ ըստ կարգին յաջորդ թիւերով պիտի հրատարակենք : Սակայն կը խնդրենք Դիտակայ հետ թղթակցող բարեկամներէ որ հաճին ամիսով և համառօտ գրել, ինդարձակ գրութիւններու համար մեր թերթին անցկութիւնը չընկերէր, մանաւանդ թէ առ այժմ շաբաթական ըլլալովը բնաւ չտանիր :

Իւսկիւտար Պաղլար պաշի Մեծ Փողոցը

4 սենեկով եւ խիստ փառաւոր տեսարանով

ՏՈՒՆ ՄԸ որ ունի հօր, խոհարան, պարտեզ, գիւլեր, մաղաղա և ամէն ուրիշ պիտանիք, պիտի ծախուի դիւրամատչելի գնով մը :

Ուզողը կրնայ լրագրոյս դրամենեկէն պէտք եղած տեղեկութիւններն ստանալ :

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

2ագմաճըրլար փող. Ակոբեան խան. Կ. 4, 5, 6.

ՌԻՏԱԿ

ՇԱԲԱԹ ԱԹԵՐԹ

Դիտակը Չորեքաբքի օրերը պիտի հրատարակուի :
Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Սան վերի
յարկ թիւ 5.

Տարեկան գին երեք Մկնիս 20. 60
Վեցամսեայ մէկուկէս » 50
Հասք փր. 50

Ա. ՏԱՐԻ

1870 ՕԴՈՍՏՈՍ 12

ԹԻԻ 22

ՊՍՊԱԿՈՆՈՒԹԻՒՆ

Ե՛՛

ՍՈՒՐԲ ԳԻՐԲ

(Շար. տես թիւ 16-20)

Պողոսի Թեառաւորականացի թուղթին մէջ նշանակեալ այն նշանաւոր մարդարեւութեան մէկ զլիաւոր պարագան կամ հանգամանքը՝ ապրա-
սարկութիւնն է, այսինքն Աստուծոյ եկեղեցի-
ին մէջ մէկ մեծ և երևելի ապստամբութիւն
մը տեղի պիտի ունենար. մէկ պարագլուխի
մը, — Կորստեան որդւոյ և անօրէն մարդու
մը — իշխանութեան ներքեւ, (Բ. Թեառ. Բ.
3 համար) Թէ աս պարագան պապական եկե-
ղեցւոյն վրայ ամենայնիւ ճիշտ է, պապակա-
նութիւնը գիտցող ու և է ողջ և անաչառ մը-
քի տէր մարդ բնաւ վայրկեան մը չտարակու-
սիր : Պապականութիւնը քրիստոնեայ անուան
ներքեւ, բայց անոր հակառակ և անկէ օտա-
րացեալ ու անոր թշնամի դրութիւնն ո՞ր է :

Իրաւ Աստուծոյ եկեղեցին դուրսէն հակառա-
կորդներ չառ ունեցաւ, որոնք անհաշտ թըշ-
նամութեամբ մահու չափ հալածեցին զայն,
մական հոռի նշանակուածը մէջէն պիտի ըլլար,
եկեղեցւոյ ծոցէն եկեղեցւոյ դէմ գէնք վերցը-
նող և զայն կործանել ճգնող, պատմութեան
մէջ մի միայն պապականութիւնն ու պապերը
կը դնենք : Արտաքին թշնամեաց ըրածները,
աս ներքին հակառակորդին ըրածներուն ամե-
նեին չ'են կրնար հաւատարիլ : Պապականու-
թեան Աստուծոյ եկեղեցիին մէջ թափած ար-
իւնը երկրիս մինչև սիրալ թափանձեց : Հա-
ւատարմութեան ատենին կատարած անթիւ
անհամար գաղանային անգութ նահատակու-
թիւնները թողունք անցնինք, և հոս միայն
Պապականութեան ճակտին վրայ յաւիտենա-
կան նախադէմք եղած այն անողորմ կոտորածը
մէջ բերենք, որ 1572 թուին Սըբոյն Բարթո-
ղիմէոսի տօնին դիչերը Գաղղիոյ Փարիզ մայրա-
քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ. ընդդէմ Բողո-

քականաց : Այս ահռելի կոտորածին մէջ՝ որ Գաղղիոյ մէկ քանի երևելի քաղաքներուն ալ ածանցեց , 40 հազարէն աւելի հոգի ջարդուեցան դաղանաբարոյ անգթութեամբ , անանկ որ ահ և սոսկում բերաւ ամենուն վրայ , դետերը լեցան դիակներով , անանկ որ բոլոր երկրին օդը ապականեցաւ դարչահոտութենէն : Բայց ալ աւելի ահաւորը ո՞րն է , երբոր աւարտեցին այս Բելիարեան պաշտօնը , յայնժամ հրապարակաւ առ Աստուած դռնութիւն մատուցին , որպէս թէ նա եղև վրէժխնդիր չարութեան նոցա : . . . Գրիգոր ԺԳ Հռովմայ անիւ՝ Քահանայապետը երբոր իմացաւ իւր հարազատ և հաւատարիմ որդւոյը ընդդէմ աղանդաւոր մոլորելոց կատարած այս յաղթական փառաւոր պաշտօնը , չափազանց ուրախացաւ , և օրհնեց անոնց զէնքն ու սուրը : Անոր այս եպերելի վարմունքը այնքան վատ և անգոհնելի էր որ , մինչև անգամ իր յաջորդներն ալ արհամարհեցին : Ամէյան Վատագովել և արդարայնել :

Յովհաննէս Հուսը՝ որ պապականութեան եղծմունքներուն դէմ կը բողոքէր և աւետարանական ճշմարտութիւններ կը վարդապետէր , 1415 թուականին ողջ ողջ այրեցին , և տարի մը ետքն ալ իր մտերիմ բարեկամն ու աշակերտը՝ Հերոնիմոս Փրակացին նոյնպէս ողջ ողջ այրեցին :

Յովհաննէս Վիքլիֆ Անգղիացի աստուածաբանը , որ ասոնց հետ հերետիկոս դատապարտեալ էր կոստանդեան ժողովին մէջ իր մահուանէն քսան տարի հաջորդ , քանզի 1394 թուականին բնական մահուամբ մեռած էր , ժողովը չկամեցաւ որ անպատիժ և անպատու հաս մնայ , վասն որոյ հրամայեց ոսկորները այրել հրապարակաւ , որ և կատարուեցաւ 1428 թուականին :

(Շարունակել)

ԲԱՆԱԴԻՄԱՆԻ

Այս հինաւորեց քոստած զէնքը՝ որ կղերական բռնակալութիւնը հնարած է իւր փառամեկամքը պաշտելի ընելու դիտմամբ , այս օրերս Հասունեան Տաճարներուն մէջ կեղծեալ ջերմեռանդ ահաւորութեամբ վերստին ձեռք առնուեցաւ ընդ դէմ Մէծմուսայը Հաւատիս Ազգային բաղմարդիւն լրագրոյն : Հիմա Անտոն Պետրոս Թ. Կիլիկիոյ Պատրիարք կոչեցելոյն և իր եօթը Եպիսկոպոսաց և Արքեպիսկոպոսաց ազդարարական կոնդակաւը այս ազդօգուտ թերթը անիծեալ և դատապարտեալ է , և ով որ Եկեղեցւոյ հարազատ որդիներէն այսուհետեւ յիշեալ լրագիրը առնէ և կարդայ , կը մեղանչէ և հետեւապէս ինքն ալ անէծքի և դատապարտութեան տակ կիյնայ :

Արդ մենք առանց փորձին սպասելու կը համարձակինք այժմէն զՄէծմուսին աչքի լուսելու՝ այս բանադրանաց շնորհիւ իր նոր և ստոյգ յաջողութեանցը համար , քանզի բազում փորձերէ վստահ ենք որ նորին արդիւնքը աս է : Կերելի թէ Գեր. Հասունի ականջը դեռ չէ հասեր իր ժողովրդեան՝ «Բանադրանքի մօտան անցաւ» աղաղակները , Մէծմուսին բանադրելը՝ Հասունեան փաստին տկարութեանը յայտնի նշան է , և հետեւապէս հասարակութեան պարտք է որ անոր դրածները ուշի ուշով վերծանէ :

ԱՂԻԻՍԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Տաճկաստանու մէջ այս վերջին տարիներս արհեստից պիւնտ մեծ մասը փճացան և անհետացան , մնացած քանի մը կիսամահ կամ հողեարք արհեստներէն մին է աղիւսագործութիւնը , որն որ մեր ազգայնոց ձեռքը դանդաղ լինելով , մասնաւորիւ կը բաղձանք նորին նըկատմամբ համառօտ դիտողութիւն մը ընել : Մենք միշտ կուլանք կողբանք որ Եւրոպացիք

արհեստներն իս ձեռքերնէս առին և մեղ խեղճ ու թշուառ ըրին, ևն. բայց յորդուոյ յորդի նստիլ ողբալ և գանգատելէն ինչ կ'ելլէ ինք. չինքնուս գալով ճարպիկնալու ենք, մէկ կողմէն ձեռքէ գացածները վերստին ձեռք բերել և միւս կողմանէ արդէն ձեռքերն իս մնացածները ձեռքէ չ'հանելու ճիգ թափել, եթէ ոչ քիչ ատենէն անոնք ալ պիտի փճանան: Շիտակը եթէ արդի ոճովը ընթանանք, սոսրահոյս չ'կայ որ քիչ ատենէն եղած մէկ քանիներն ալ պիտի չքանան, հրաշք եթէ աս ընթացքով աս երկրին մէջ արհեստ ըսուած բանը մնայ:

Աղիւսագործութիւնը խափանեալ կամ խափանելի արհեստ մը չէ, ընդհակառակն օր քան զօր ծաղիկոյ յառաջագիմական արհեստ մ'է: Պօլսոյ մէջ եթէ առաջները մէկ կը գործածուէր, հիմա հարիւր և աւելի կը գործածուի, պահանջը խիստ շատ է հին ատեններու բաղդատամբ, բայց արհեստը դարեր առաջ ուր էր նէ, հոն է դեռ, անշարժ կը կենայ առանց քայլ մը յառաջ գալու: Հոս շինուած աղիւսները՝ եթէ եւրոպիոյ և Ամէրիկայի աղիւսներուն քով դնենք, պիտի ամհանք երկուքն ալ հաւասարապէս աղիւս անուանելու, մերը կանոնաւորապէս անեփ կաւ է անոնցին քով: Ամէրիկայի մէջ աղիւս տեսած ենք որ հասարակ մարմարոնէն վար չ'մնար. թէ կարծրութեան կողմանէ թէ յղկման կողմանէ: Պիտի ըսուի թէ անոնք գործիքքով կը շինեն, հարկաւ անանկ կրլայ, բարի՝ մենք ինչու անանկ չ'ընենք, ով մեղ գատապարտեց աս ագամական ընթացքին մէջ անխախտ մնալու, և ոյսպէսով արհեստներն իս փճացընելու, ինչո՞ւ համար ժամանակին պահանջմանցը հետ չ'ընթանանք: Ասանկ թուլ և անտարբեր մնալն իս, մեղանշել է, և մեղքը անպատիժ չ'մնար, հետեանքը կը քաշենք: Անդղիական ամառներ թի մը մէջ կը կարդանք որ, ասկէ եօթը ութը տարի առաջ Ֆիլատէլֆիոյի մէջ Սայրս 25 մարդս

անուն Ամէրիկայի մը աղիւս շինելու նոր և կատարեւագործեալ գործիք մը հնարած է, այս գործիքը օրը երեսուն հազար մաքուր և պատուական աղիւս կը շինէ: Մէկ րոպէին մէջ 50 էն մինչև 60 հատ աղիւս՝ կը շաղուէ, կը կտուրէ և կեփէ, նոյն ատենը ամէն մանրամասն ծախքերը մէջ առնելով, բանւոր, ածուխ, եղ, մէքէնիստ, 1000 հատին 22 Սէնթ ծախք կրլայ. որ ըսել է 5 դահեկանի չափ: Աս գործիքով շինուած աղիւսի մը վրայ փորձ ընելով գտան որ 60 թըն ծանրութեան ճնշմանը հանդիստ կը դիմանայ, որ ըսել է 50 օխայի չափ: Հոս շինուած աղիւս մը՝ այսքան ծանր ճըշման տակ, ալուր կըլլայ կերթայ:

Կար կարող արհեստաւորները սկսան կարի գործիքին յարգը ճանչնալ և անով օգտաւորիլ, յուսանք որ աղիւսագործերն ալ սթափին և բանը բանէն չանցած իրենք իրենց արհեստին տէրը ըլլան, քանզի արդէն նա ալ մասամբ եւրոպացոյ ձեռքն է անցած, և վախ կայ որ շատ չանցած բոլորովին անոնց ձեռքը կ'ընայ:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

Գ Ի Տ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

(Շարունակութիւն, Տես Թիւ 20)

Գիտութիւնը որ աղին կազմութեանը ոյսչափ մը կ'ընէ կ'ըսեմ, ինքի՛ն դէ՜ չէ. այլ ինչպէս ամենուն յայտնի է ազգի մը յառաջգիմութեան պատճառն է. բայց փաստկարեղորդ նորին տարածման սխալ ոճն է. եւ աս սխալմունքը կը յայտնուի. երբ նախ որոշենք գիտութիւնը արուեստէն. և վերջը քննենք թէ աղան երբ կարող է գիտութիւն սովորիլ և երբ արուեստ: Վասն զի իմ հաստատել ուղած կէտս նա է թէ հասարակաց ան կարծիքը թէ աղան գիտութիւն սովորելու է և մեծցած ատենը արուեստ, ոչ միայն սխալ, այլ հակա-

դարձն ալ է . ընդհակառակը տղան արուեստ կրնայ սովորիլ և չափահասը գիտութիւն . ուստի տղան գիտութիւն չ'կրնար սովորիլ և չափահասը արուեստ լաւ չ'կրնար սովորիլ : Եթէ աս սկըգբունքը ընդունուի ես կը յուսամ թէ մեր ազգը հիմակաւնէն աւելի ծախք չ'ընելով տասը տարուան մէջ Եւրոպայոց հաւասար կ'ըլլայ գիտութեան մասին . որուն կը հետեին միւս յաջողութիւնները , որ քառասուն տարի ալ անոնց համար դնելով կէս դար բաւական կ'ըլլայ ըստ ամենայնի անոնց հաւասար ըլլալու :

Արդ գանք մեր նիւթին . գիտութիւնը ան է որ մասք կ'ըմբռնուի . և արհեստը ան որ մարմնոյ գործողութեամբ կը կատարուի : Հասարակ ընթերցանութիւնը , գրագրութիւն ու գծագրութիւնը , նուագարան զարնել և երգել ու պարելը , լեզուախօսութիւնը . աշխարհագրութեան քաղաքական և բնական մասը աշխահայոցին վրայ , և գործնական քիմիաբանութիւնը , Աստնք ամէնը արուեստ և կամ գեղարուեստ են : Վասն զի աչտոյ և ձեռաց և ուրիշ զգայարանաց գործողութեամբ կը կատարուին : Աստնք են որ տղան կը սովորի , և ախորժանօք կը սովորի , ու չ'մնասուիր : Ծառտասանութիւնը արուեստ և գիտութիւն խառն է : Աշխարհ ազգը գիտնական ընելու համար մանկունքը բեռնաւորելու չ'էին աս գիտութիւններով . արդի գիտնականները այժմ կը տեսնեն աս ոճին փնասակարութիւնը , հիմա զաւակունքը իրենց նոր ուսմունք սկսած դարերուն պէս կոշտ և քաջառողջ չ'են , այլ վայրենութենէն կըթուլան գարձած ըլլալովնին կազմութիւննին փափկացած է . և հիմայ բժիշկները սկսած են քարոզել թէ մատղաշ մանկան կազմութեանը կործանիչ է օրը հինգ վեց դաս վրան բեռնցընել և պատուասիրութեան մտրակով զանի մշտելը . ինչպէս գինէմոյը իւր ցանկութենէն տարուած իւր անձը կը կործանէ , և ինչպէս կնամոյը իւր քսակը և արիւնը կը քամէ . նոյնպէս և պատուամոլ

տղան անօրէններուն խոստացած մրցանակներուն ցանկալով իւր ոգին կ'սպառէ : Դանք որ ամէն ինչ բան որ բժիշկները կ'որոշեն , ան վերջապէս կանոն կ'ըլլայ . բայց բազում տարիներ կ'ուղէ . և գծագրքը աս է որ գաղափարի մտան հանդերձինին պէս ամէն փոփոխութիւն հոս չգար , այլ մէկ գաղափար մը երբ բաձի թողի ընելու աստեղը կուգայ հոն , հոս գեռ նոր կը տարածուի , քանի որ հոս մեր ազգասէրները եռանդով կ'աշխատին մեր դըպրոցները Եւրոպացւոցին նմանցընելու , հոն անոնց գիտնականները կաշխատին աս ոճ ուսումը իբրեւ անյաջող և փնասակար մէկդի ձգելու . անոնք աւելի փնասակար ըլլալուն վրայ կը խօսին , բայց փնասակար ըլլալը անյաջողութենէն է . վասն զի տղան անյաջող և բընութեան դէմ եղած բանի մը աշխատելով և ճգնելով է որ կը փնասուի . հիմա չատ բժիշկաց գաղափարը աս է թէ ուսմունքը բազում մանկանց հիւժական ախտը ընդունելուն մէկ գըլխաւոր պատճառը եղած է . եւ ամէն մէկը կըրնայ ստուգել ըսածս գիտելով թէ երբ բըժիշկ մը կը քննէ տղայ մը և անոր վրայ փոքր ինչ ընդունակութիւն եթէ նշմարէ հիւժական ախտի , ինչպէս խստիւ կը պատուիրէ որ տղան դըպրոցէն հանեն :

(Շարունակ է)

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱՍՈՒԹԻՒՆԵՐ

— Դովուժեան արժանի է Արքիտոսի սա խօսքը , որ օր մը զեղացի տնտեսին բարկանալով ըսաւ , « տեսնայիր թէ քեզ ինչպէս կը պատժէի , եթէ բարկացած չըլլայի » :

— Երբ Սոկրատէսի աշակերտներուն ամէն մէկը իրենց կարողութեանը ձեռք տուած չափովը զանազան ընծաներ կը բերէին իրենց դաստիարակին , Էսկինես անուն աղքատ աշակերտը ըսաւ իրեն վարդապետին թէ « Բեզի ընծայ բերելու արժա-

նաւոր բաներէն մինակ իմ աղքատութեանս զիս զրկելովը իմ անձս քեզի կընուիրեմ և կը խնդրեմ որ այս պարգևը որչափ ալ պզտիկ է նէ քաղցրութեամբ ընդունիս . որ զխոնաս որ միւս աշակերտներդ որչափ ալ շատ տունն նէ , աւելի շատերը իրենց պահեցին» : Պատասխանեց Սոկրատէս , «Մի՞թէ քու տուած պարգևդ մեծ չէր , քանի որ դուն քեզ պզտիկ համարեցիր , մեծ հոգ կը տանիմ , որ քու անձդ աւելի ետ տամ , քան՞թէ ստանամ» :

— Մարդուն մեկը զիպուածով բաղնիքի մը մէջ յոչ կամաց Մարկոս Կատովինի դըպաւ . զիպուածով կսեմ . քանզի ով արդեօք անանկ երեսելի անձին դիտմամբ կրնայ դպչիլ , ուստի դպչող անձը երբոր դարձաւ Թողութիւն խնդրեց անկէց , պատասխանեց Կատունը Թէ . չեմ յիշեր երբ արդեօք դպար ինձի :

— Մէկ քանի զինով մարդիկ Պիսիտորատոսի կընկանը պատահեցան դուրսը փողոցի մը մէջ , ու խիստ անպատեհ բաներ խօսեցան և չափէ դուրս անպարկեշտ շարժումներ ալ ըրին , և հետեւեալ օրը զգաստանալով Պիսիտորատոսէն Թողութիւն խնդրելու գացին , պատասխանեց անոնց ըսելով Թէ «Իմ ամուսինս երէկ ամենին տունէն դուրս չելաւ , այսու ամենայնիւ պէտք է դուք աւելի համատուժեան ետեւ ըլլաք» :

— Անտիքոնոսի բանակին մէջը երկու զօրական իրենց Թագաւորին վրայով սոսկալի չարախօսութիւններ կընէին , երբոր Անտիքոնոս Թագաւորը զիպուածով անոնց մօտը կեցած էր , և այն զօրականացը ու Թագաւորին մէջ տեղը , վարագուրէն զստ քան մը չկար , զորն որ Թագաւորը Թեմն մը Թոմվելով ըսաւ Թէ «Գոնէ քիչ մը անդիօք գացէք , որ Թագաւորը չիմանայ» :

— Կղեմէնէս Թագաւորին աղջիկը գորգօնը երբ տեսաւ Թէ Արիստաքորասի կօշիկները անոր ծառան կը հագցնէ , հարցուց «Արդեօք այդ մարդուն ձեռվները չեն բռներ» :

— Երբ ազնուականին մէկը իր ծառան կանչեց որ գայ վերաբերուն վրան հագցնէ , հոն գտնւիող անձ մը ըսաւ Թէ «Ինչու համար ատանկ անպիտան դերցակը տունդ կը պահես , որ հանդերձիդ անյարմարութիւնը հագցընելովը կրնայ հասկնալ» :

... Խմբագիր

Մանդումէ օրագրոյ 1278 թուոյն մէջ Զարեհ ստորագրութեամբ նախակ մը կարգացիւք , որոյ ոգին ինչպէս Արդոյ ընթերցողք լաւ կըրնան մակարեւել ինչ անարգ և վատթար կրից արգասիք ըլլալը հարկ չէ ծանուցանել :

Յիշեալ նամակագիրը քաղաքիս (Ամասիոյ) դպրոցները այց ելած ըլլալով «ասոնցմէ երկուքը ծաղկոց անգամ ըսուելու արժանի չէ ըսած է , իսկ Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյն կից Ներսիսեան վարժարանը միւսներէն ստորաբերութիւնը ինչի որ , գոնէ անուամբ ուսումնս կաւանդուի հոն , հետեւեալով դաստատոյն ինքնահաւան միւլութեան տխրով ըրուած ըլլալէն , և ցաւելով կը յաւելու թէ այս դերութիւնը ճշմարտասէր և անաչառ նամակագրի մը առաջին պարտքն է յիշելը» :

Յիշեալ պարոնին կիմայենք թէ իր այս տեսութեան մէջ չարաչար կը սխալի . քանզի ինքզինք Ամասիոյ նորեկ և արժանաւոր դասատու կարծեցնել տալու յիմարտական յուսոյ փճանալը տեսնելով՝ ժպրհած է այս տեսակ նախատական կեղծապատիր դրութեան մը դիմել . (որոյ այս ձեռնարկած պաշտօնը չենք կրնար տուանց շնորհաւորելու անցնիլ) : Ուստի մենք ալ իրեն կովնակի ցաւելով կըտենք որ այսու ամենայնիւ գրեթէ ևայլն բառերով Ամասիացին խտրելու ժամանակը շատօնց անցաւ . քանզի իրեն նման մէկ քանի նորածն ուսումնականներու արդիւնքը տեսնելու բաղդը ունեցանք , որք տարիներով խեղճ մանկտեաց հայոց պատմութիւն և գիր սովորեցնելով , արդիւնք մը յաւաջ չ'ըրերէլ իզատ կուսակցութեան և հակառակութեան որոմը սերմանեցին , որոց շնորհիւ Ամասեան մինչև ցարդ իր ծոցը կանոնաւոր դպրոց մը ունենալուն բաղդին արժանացած չէ երբեք :

Դարձեալ յիշեալ պարոնը չ'ենթանդէ թէ «Պատուելի անձը կը յանդգնի աշակերտաց մը-

տային կարողութիւնը իր աշխատութեան արդիւնքը կարծեցնել տալ՝ ինչ անտեղի զրպարտութիւն, այս մասին հրաւիրելով բոլոր ընթերցողաց ուշադրութիւնը, խորհուրդ կուտանք այս պարոնին որ փոխանակ այս տեսակ յիմարական բարբառնանաց իւր անզգամ գրիչը մասնելու, լռէ և անզուսպ կրիցը սանձ դնէ. վասնզի ասկէ հետեւութիւն մը չ'ծագելէն զինի՝ կը հորցնենք իրեն թէ՛ տղու մը մոտային կարողութիւն առանց դաստիարակութեան ինչ կրնայ ըլլալ. որ պարագան կը հաստատէ իր այս տարօրինակ հետեւութիւնը. ասիկայ անշուշտ իր մէկ քանի վատ և ազգատեսաց արբանեակներուն համոզմամբը ըլլալուն ոչ ոք կը տարակուսի. մինչդեռ ինք արդի դարուն յառաջագիմութեան դեմ պատերազմող վատթար ճիգլիներուն ընթացքը բռնելով՝ կը յարէ թէ «Յունիս 13 կայսերական դահակալութեան տարեգարձը բաւական չքեղութեամբ կատարուեցաւ և այլն և այլն և ազգապետ Էֆէնաիի ձեռաց մէջ կը ծածանեն կայսերական դրօշը» ինչ զարմանք միթէ մենք չէինք Յ. Ք. տղան դրօշակիր ընտրողը, որ հանդիսական չտեսաւ, անշուշտ ինք թշնամական նախանձու կատաղի ոգով նայելուն համար այլընդայլոյ տեսեր է։ Ուստի դարձեալ կը խրատեմք զինքը որ, այս տեսակ եպերեղի և անուղղայ ընթացքը շտկէ, և զգոյշ կենայ զայլս ամբաստանելէ. որով միայն պիտի կարենայ իւր արժանիքը ճանչցնել և պարծանք ըլլալ զինք կըթող դաստառ ին և թէ ազգին։

Ուրեմն մեծապատիւ Խմբագիր. որովհետև ազգային անհատիցս և ընդհանրութեան մէջ արդարութեան ձայնի թարգման կանգնած եք. մի գլանաք մեզմէ ներկայիս ձեր մերձակայ թիւերէն մէկուն մէջ հրատարակելու և հասարակութեան ականջին արձագանգ տալու մեծ շնորհը. որով պատիւ ունիմ միշտ ըլլալու բարեմաղթու։

Նախապահ եւ Տնօրէն

Ս. Ներսիսեան Վարժապետի

ԱՄԱՂ-ԵՐԵՅ ՏԵՐ ԲԱՐՍԵՂ

Ամսաթիւ 10 Յուլիս. 18

Խ Ս Ռ Ն Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

Տր. Կ. Վարդանեան Ամերիկայի մէջ դաստիարակեալ Հայագրի բժիշկը՝ որոյ բնակութիւնը հիմա Պատրիարքարանի փողոցը դեղալաճառին կից տունն է, ասկէ երկու շաբաթ առաջ Էտիրնէ Քաբու կոչուած թաղը Յոյն կնիկէ մը ամենայն յաջողութեամբ քար մը հանած է, որոյ մեծութիւնը Հնդկաստանի մեծկակ ընկուղի մը չափ կայ։

— Բրուս'ոյ մէջ Օսթէրօտ կոչուած փոքրիկ գիւղաքաղաքին բնակիչները 10 հազար թաւէր կը խոտանան Նաբօլէոնը ողջ կամ մեռած գերի բռնողին։

— Ներկայ յաւալի պատերազմին գլխաւոր Սպարապետներուն տարիքները այսպէս նշանակուած են, Նաբօլէոն Կայսր Դաղդիոյ, 62 տարեկան. Մաք Մահոն Սպարապետ, 63. Պաղէն Սպարապետ, 59, և Քանրոպէրթ 51։ Ուիլյիէմ Թադաւոր Բրուս'ոյ 73 տարեկան. Գահաժառանգ Իշխան 39, Չարլս Իշխան 42. և Ճէնարալ Մօլթրի 70 տարեկան։

— Խեղ մը Անգղիացի տիկնայք ընկերութիւն մը կազմեցին երկու կողման ալ հիւանդ և վիրաւորեալ զինուորներուն անխտիր օգնելու և ծառայելու համար, որոնք դրամական և օրիշ պէտք ըլլալիք նիւթեղինաց ձեռնտուութեան համար մարդասիրական աշխարհին կը բողոքեն։

— Անգղիոյ Ազգային Երեսփոխանաց ատեանին մէջ եղած խօսակցութենէ մը կը հասկցուի որ, Խըրրմի պատերազմը՝ Անգղիական կառավարութեան 80 միլիոն Անգղիական լիրայի եղած է։

— Կլմանանք որ Երուսաղէմէն եկած պաշտօնական տեղեկութիւնները կը զիկուցանեն որ, Մօտերս Հայոց Պատրիարքին՝ Լատիններուն Ս. Գլխագիրի մէջ պատարագ մատուցանել գլանալ և չթողուլը իրաւամբ է եղեր, քանզի հիւրընկալութեան տակէն՝ Լատինաց կողմանէ կամոց կամաց սեպհականութեան խնդիր յարուցանելու փորձեր երևան եղած են։

— Ազգային լրագրաց մէջ Պատրիարքարանի կողմանէ պաշտօնական յայտարարութիւն մը հրատարակուեցաւ, որով կը ծանուցուի թէ Ամեն . Խորմեան Ս. Պատրիարք Հօր և Ազգ. Քաղ. Ժողովոյն համաձայն հաւանութեամբը հետեւեալ նոր տնօրինութիւնը եղաւ :

«Գում-գափուի Պատրիարքարանը իւր նախնական վիճակին համեմատ Սրբազան Պատրիարքաց և նոյնի փոխանորդաց՝ նոյնպէս և պատահած եկեղեցական հիւրոց բնակարան մնալով, ազգային պաշտօնական գործառնութեանց կեդրոնն ըլլալէ դադարի, և այս նպատակաւ յարմար դատուեցաւ Ազգ. Դիւանատունը իւր պարագաներովը և վարչութեան բոլոր ճիւղերը փոխադրել Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյն խորհրդարանը, ուր իւրաքանչիւր ժողով և խորհուրդ շաբաթը մէկ մէկ օր նիստ ընելու որոշում եղած է :

Այս տնօրէնութեան համեմատ առ այժմ կրօնական ժողովը երկուշաբթի օրերը նիստ պիտի ընէ, Քաղաքական ժողովը՝ երեքշաբթի օրերը, Դատաւարական խորհուրդ՝ չորեքշաբթի օրերը, և Գաւառական ու Տեղական մասնաժողովներն ալ հինգշաբթի և ուրբաթ օրերը նիստ պիտի ընեն :

Արդ՝ Ազգ. վարչութեան կողմէ ի գործ դրուած վերոյիշեալ կարեւոր որոշումը Ազգին հաղորդելու համար հարկ դատուեցաւ սոյն պաշտօնական յայտարարութիւնը հրատարակել, որով կը ծանուցուի թէ այսուհետեւ թէ Տեղական և թէ Գաւառական խնդրոց առթիւ գործ ունեցողներն պէտք չէ որ մինչև Գում-գափու Ազգ. Պատրիարքարան դիմեն, այլ պարտաւոր են Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյն խորհրդարանը երթալ և հոն Ազգ. Դիւանատունէն և Վարչութեան ճիւղերէն՝ հրուն որ վերաբերեալ է իրենց գործը, պէտք եղած տեղեկութիւնը ստանալ :

— Թէպէտև տակաւին պաշտօնական ճիշտ հաշիւ մը չէ տեսնուած, սակայն ըսուածներէն և ըսուածներէն դատելով իբր հաւանական հաշիւ քիչէն քիչ 120 հազար մերիներուն պէս անուշ և պատուական կեանքեր պատերազմին ահռելի դաշտին մէջ վիրալից և արիւնաքամ մահուամբ չարաչար նահատակուեցան, եւ ցաւալին սա է

որ, իրաց երեւոյթին նայելով, ամենայն հաւանականութեամբ դեռ « սկիզբն է երկանց » :

— Բրուսիայէն եկած լուրերուն նայելով հիմայ Բրուսիացի 700 հազար զօրք կայ Գաղղիոյ հողը մտած, որ Փարիզ մայրաքաղաքը ահաբեկ ընելու չափ յառաջ դացած և տեղաւորուած է :

— Լեվանք Հերայ՝ Նորքի ձեռնաւ Բոր-րէսքոնսէնս լրագիրէն առնելով, կ'ըսէ թէ, Փարիզի բնակիչներէն Մ. Թովմաս անուն մէկը 200 հազար Փրանք դաշինք (պահա) կը դնէ 100 հազար Փրանքի դէմ. Գաղղիացւոց մինչև օգոստոսի 15 Պէրլին մտած ըլլալուն վրայ, և նոյնը կը հրատարակէ Քիկորա լրագրին մէջ և կ'ըսէ թէ ստալին ալ արդէն մասնաւոր տեղ մը պահ ձգուած է : Այս առաջարկութիւնը Պէրլինի երնիքն Բըրլայ կոչուած ընկերակցութեան անդամներէն մէկը ընդունեց և 100 հազար Փրանքը Լոնտոնի մէջ Ռոչիլտի տանը յանձնեց դաշինքին պայմանաժամը 15 օր ալ երկարածը գելով այսինքն մինչև օգոստոսի վերջը պայմանաժամեց, Մ. Թովմաս կեցաւ իր խօսքին վրայ և ինքն ալ դրաւ 200 հազար Փրանքը այս դաշամբ որ Գաղղիացիք օգոստոսը վերջանալէն առաջ յաղթանակաւ Պէրլին պիտի մտնեն :

Աս ալ կը յաւելու յիշեալ լրագիրը թէ, « Մենք չենք զարմանար Մ. Թովմասի խելքին վրայ . որովհետև Գաղղիացւոց մեծ մասը հատառապէս կը հաւատան թէ Պէրլին Ռէն դէտին քուլիկն է » :

— Փարիզէն քանի քանի անգամ երեւելի սըխալ լուրեր հաղորդուեցան, որ վերջէն վկայուեցան թէ սխալ են : Նման գանգատ մը Գուրիէ Տ'օրիան Բրուսիոյ կողմէն եկած լուրերուն դէմ կ'ընէ, որմէ՝ անկողմնասէր դիտողներու համար, կը հետեւի որ միայն մէկ կողմէ եկած ու է լուրի դիւրաւ հաւատք չընծայեն :

— Շարլս իշխանը պատերազմի մէջ սպաննուած ըլլալուն լուրը Սոռս ելաւ, նոյնպէս ալ Գաղղիացւոց 40 հազար Բրուսիացի զերի առաջ ըլլալուն լուրը :

— Ձայն կայ թէ, Պապը կարաինալ Անդոնէ- լի ձեռքով շնորհաւորեր և աչքի լուսեր է Բը- րուսիոյ թագաւորը՝ վերջերս ունեցած մեծա- մեծ յաղթութիւններուն համար, որուն պա- տուխանելու ատենը թագաւորը ըսեր է թէ, Գերմանեան հարկ եղած ատենը Հռովմը պիտի պաշտպանէ :

— Փարիզի մէջ 70 հազարի չափ Բրուսիոյի կը գտնուի, որոնք պատերազմը սկսած ատենը Ամէրիգացոյ Գանձելէրին պաշտպանութեանը տակ դրուեցան, հիմա պարտաւորեալ են ել- նել երկրէն : Բրուսիոյ կառավարութիւնը ասոնց աս յանկարծական ճամբորդութեան դժուա- րութիւնները մոտամբ դիւրացընելու և օգնե- լու համար, 3000 թալէր խրկեց Ամէրիգայի սեփարէրին :

— Փարիզէն եկած լուրերը՝ վերջին մեծ յաղ- թութիւնը և Մէյի ու Փարիզի մէջ տեղի հա- ղորդակցութիւնները արգիլուած ըլլալուն լու- րերը՝ որ Բրուսիոյ թագաւորը իւր թագաւորին տուած էր, սուտը կը հանեն, սակայն ճշմարիտ եղած ըլլալը լոյսի պէս երևան է : Թագաւորին տուած լուրը որոշ և վճռական է, Ասանկ ե- ղաւ կըսէ և կատորագրէ, սակայն հերքողա- կան լուրերը մութ և անորոշ զուրյուածքներ են, և մէկը իր անուանը պատուով կնքած չէ : Ասկէ իզատ մինչև հիմա թագաւորին տուած լուրերուն մէջ բառ մը աւելորդ կամ չափազանց չդռնուեցաւ, այլ ինչ որ դրեց և ըսաւ կատա- րելապէս ճիշդ էին :

— Անգղիական թայմս Լրագիրը կըսէ թէ, «Նոբոլէոն տասնհինգ աւուր կարճ միջոցի մը մէջ իր Գահը ինքն իր ձեռքովը այնպիսի ծանր և իրական վտանգի մը մէջ դրաւ, որ բոլոր Բնդդիմադիրները միացեալ զօրութիւնով աշ- խատէին, անհնար էր որ յաջողէին այնպէս ընել » :

— Բնդհանուր ընդունումը աս է թէ, Նա- բոլէոն արդէն կէս մը ինկած է Գահէն, Փարիզ

վերադառնալը շատ տարակուսելի կը համա- րին : Բաշ Մաշ Անգղիական լրագրոյն Փարիզի թղթակիցը կըսէ թէ, Գաղղիացիք եթէ ուրիշ մեծ պատերազմ մ'ալ կորսնցընելու ըլլան, Նա- բոլէոն կամաց մը ձգելու փախչելու է, Փարիզ մտնելու չգար միայն թէ իր Գահէն հեռանալը (Abdication) ձեռքովը կնքելու համար, և կամ թէ նոյն բանը կրնայ Շալոնէն ալ ընել, Այս բանը աս տեղուանքը հասած է : Կայսեր բա- նը բուսաւ արդէն : Պատերազմին սկզբնա- ւորութեանը մէջ ամէն մարդ՝ Կեցցէ Կայսր, Կաղաղակէր, հիմա վերջացած է այդ ձայնը ամէն մարդ՝ Կեցցէ Գաղղիա, Կաղաղակէ :

— Կըսուի թէ Կայսերազուն իշխանը Լոն- տրա անցաւ, բայց ուրիշները կրօնն, ոչ Փա- րիզ դարձաւ, ոմանք ալ Մէյի մէջ է, կըսեն : Սակայն Բաշ Մաշ Կաղերքը կը հաստատէ թէ օտուգիւ Անգղիա անցած է նորին Կայսերա- կան բարձրութիւնը և հետն ալ Կայսրին և Կայսրուհին վերաբերեալ շատ մը ծանրադին բաներ և անդամանդներ տանելով :

— Հիմա ամենէն աւելի Գաղղիոյ կառավա- րութիւնը իր ու չադրութիւնը տուած է Փարի- զի ամբողջութիւններուն : Յատուկ մասնաժողով մը բոլոր զօրութիւնը կը թափէ թշնամիին դէմ՝ քաղաքը պաշտպանելու ջանքին մէջ : Փոսերը բացուելն ու տեղերինն ահադին պարիսպներ և ամրոցներ կանգնելը մէկ կըլլայ, կըսէ Անգղիական լրագիրը :

Դիտակոյ վեցամսեայ շրջանը լրանալու վրայ է, սակայն վեցամսեայ կանխիկ վճարքները դեռ մեծաւ մասամբ հատուցուած չեն : Ներ- կայիւս վերստին կը հրաւիրենք մեր Արգոյ բա- ժանորդները՝ թէ Պոլսոյ թէ Գաւառաց, որ փութան ժամ առաջ խրկել իրենց բաժանոր- դագրութեան տարեկան վճարքները : Աս կը նենք ամենատիպոյզական պարագաներու տակ գտնուելով :

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՈՐԷՆ Խ. Հ. ՍԽՄՈՆ ԻՒՓԻՒՃԵԱՆ

ՏՊԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՐԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Չափանգրութիւն փող. Ակրքեան խան Ե. 4, 5, 6.

Փ Ի Տ Ա Կ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Դիտակը Չորեքաբքի օրերը պիտի հրատարակուի :
Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Նան վերի
յարկ քիւ 5.

Տարեկան գին երեք Մէհիս ՂԵ. 60
Վեցամսեայ մէկուկէս » » 50
Հասք փր. 50

Ա. ՏԱՐԻ

1870 ՕԴՈՄՏՈՍ 19

Թ Ի Ի 23

ՊԱՊԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ՍՈՒՐԲ ԳԻՐԲ

(Շար. տես քիւ 16-20-22)

Նախընթաց թիւերնուս մէջ համառօտիւ
ցուցուցինք թէ պապականութիւնը՝ եկեղեցւոյ
մէջէն եկեղեցւոյ դէմ զինեալ՝ ճիշտ Պօղոսի
կանխաձայնութեանը համեմատ մեծ ապրա-
տամբութիւն մ'է, և Հռովմի պապերը իբ-
րեւ պարագլուխ այն մեծ ապստամբութեան
յաջորդաբար անհաշտ թշնամի և հակառակորդ
հանդիպացած են Աստուծոյ եկեղեցիին դէմ,
իրենց կատարած անլուր և անդուծ հալա-
ծողներովն և նահատակութիւններովը : Այն
մէկ քանի ահուելի եղելութիւնները, որ յա-
ռաջ բերած էինք, հազարաւոր նման դէպքե-
րէ առնուած, միայն քանի մը խիստ նշանա-
ւորներն էին : Եւ աս ալ չմոռնանք նշանակելու
որ, աս բաները պատմողները պապական հե-

ղինակներ են և ոչ թէ սոսի բողոքական, ինչ-
պէս որ ոմանք իմաստակօրէն կուզեն հասա-
րակութիւնը հաւատացընել : Այն հաղարնե-
րով և միլիոններով բարի հաւատացելոց ամեղ
արեան բողոքները, որով պապականութեան
ձեռքերը ներկեալ են, մինչև այս օրուան օրո
եւրօպոյոյ ամէն բարձունքներէն արձագանք
կուտան, ի զուր կաշխատին նորա շողոքորդ
պաշտպաններն զայն արդարացընել և անմեղ
կացընել՝ ստելով և կեղծելով թէ ատոնք
թշնամի բողոքականաց զրպարտութիւնք են :
Մենք անոնց ըսածներն և պատմածներն
մէկնի կը թողունք, պապական պատմիչներուն
ըսածին ինչ պիտի ըսեն, թող անոնց ալ մա-
նա մը տան : Բայց ինչ պէտք է անցելոյն վրայ
վիճել, ոչ ապաքէն պապականութիւնը իւր
այն նողկալի և վատ սկզբունքներովը աչքեր-
նուս առչելը և ազդերնուս մէջը այս օրուան
օրս կեցած է՝ նոյն այն միջին դարու մահա-
համբոյր, ողբովը :

Իրաւ հիմայ հաւատաքնութեան խաբոյկները չկան, մեծ ապստամբութեան և նորին պարագլուխ վեհապետին առջևը հերձուած սեպուածները ողջ ողջ չեն սյրեր, բայց ինչո՞ւ, ո՞վ և ի՞նչ բան ետ կեցուց զիրենք այն դժոխային անդթութիւններէն, արդեօք բանին չարութիւնն ու անիրաւութիւնը տեսնելով՝ և զղջալով ետ կեցան։ Երանի թէ այնպէս եղած ըլլար, բայց ցաւօք սրտի կըսենք թէ պապականութիւնը իւր սկզբնական դիրքէն մազի չափ չէ խախտած, Վի և Ոոյն է։ Եթէ այն ժամանակի ասպարէզը ձեռքը ըլլայ, տարակոյս չունինք որ անկէ հազար աւելի գէշերը պիտի ընէ։ Հիմա ոտքը ձեռքը կապուած է, արգելեալ է ընել. կուղէ, բայց չկրնար ընել, չեն թողուր որ ընէ, չկրնար հերձուածները ցիցերուն կապել և կենդանւոյն այրել, բայց ինչպէս ըսինք հոգւով և սկզբունքով նոյն է, վասնորոյ կրցածը կրնէ, երէք բան մը չկրնայ, կանխի՞ք կը բանադրէ։ Հռովմի մէջ հայ եկեղեցականաց կերած ծեծն ու կրած հալածանքները, և խոյս տալով սպառնացեալ պատուհասներէ մաղապուր զերծանելին, և հոս երեսուն և ութը եկեղեցականաց անիրաւ և անօրէն դատաւարութիւնը, և աս վերջին օրերս հրապարակական թերթի մը անիծուիլ և բանադրուիլը, ևն ևն, բոլոր ասոնք, ասկէ 453 տարի առաջ Հռոմի և Հերոնիմոսի արուած պատիժէն և պատուհասէն տարբեր բաներ չեն մեր աչքին առջևը, աւելի ճիշտ խօսելով անկէ ալ աւելի ահաւոր բաներ են, միայն թէ մարդիկ միտք ունենան տեսնելու և հասկընալու։

Խնդիրը գործողութեան կերպին վրայ չէ, այլ ոգւոյն և սկզբանը վրայ. և մենք կըսենք թէ պապականութեան ոգին և սկզբունքը նոյն է, նոյն անհաշտ թշնամի է Աստուծոյ եկեղեցիին դէմ, նոյն ամենուրեւ վրայ հալածողացած հակառակորդն է Աստուծոյ եկեղեցիին մէջ, և

կրնէ ինչ որ ղորութիւնը կը հասնի ընել։ Կայրէ, եթէ կրնայ այրել. կը ծեծէ, եթէ կրնայ ծեծել, վերջապէս կիրքն ու նպատակը չարիք հասցընել է, որով եղանակաւ որ կրնայ հասցընել։ Ահա պապական աշխարհքը աչքերնուս առջևը կեցած է, թող ուղղորդենէ և տեսնէ։ Պապը Իրլանտա կոնդակ կը խրկէ որ Եկեղեցեաց մէջ Դադիոյ յաջողութեանը համար աղօթք ընեն, նոյն ատենը Բրուսիոյ թագաւորին ալ նախկին կը դրէ և կատարած յաղթութիւնները կը շնորհաւորէ։ Երկուքին մէջ ալ նպատակը մի և նոյն է։ Յաջորդ թիւերնուս մէջ պիտի բաղդատենք Պօղոսի մարգարէութեան ուրիշ պարագաները։

(Շարունակել)

ՆՈՐԱԶԵՒ ԴԱՒԱՆԱՆՔ

Մէհայր Հագրգէր կոչուած լրագրոյն 46 րդ թուոյն մէջ Ատանայէն գրուած նամակ մը լուր կուտայ թէ, յիշեալ քաղաքին երբեմն առաջնորդ Դաւիթ վարդապետը՝ որ Սիւ երթալով Թէոդորոս անուամբ Եպիսկոպոս ձեռնադրեալ է եղեր, մօտերս Ատանա վերադառնալով պապական ըլլալու ջանք ու բաղձանք յայտնել է և յուլիս 26 Կիրակի օրը պապական եկեղեցւոյն մէջ հանդիսաւոր կերպիւ և մեծ բազմութեան առջև՝ արդեամբ ալ կատարել է իւր այս բաղձանքը, իւր դաւանանքը տալով, և զայն երդմամբ վաւերացընելով։

Մանկութեան հասակէն յանուն ամենասուրբ Երրորդութեան մկրտեալ, քրիստոնեայ ծնած և քրիստոնեայ մեծցած, մանաւանդ վարդապետ և եպիսկոպոս ձեռնադրեալ, մէկու մը՝ եկեղեցի փոխելուն կամ կրօնափոխ ընելուն մէջ իբրեւ նորահաւատ հրեայ կամ հեթանոս կայնիլ հաւատոյ դաւանութիւն տալուն հակառակութիւնն ու անպատեհութիւնը թող մեկդի մնայ, բայց երգմամբ դաւանութիւն տալը պժգալի նորածեւութիւն մ'է։

Պապական եկեղեցին նոր նոր վարդապետու-

թիւններ, Աւետարանին և Առաքելական եկեղեցւոյն հակառակ մօտ կարգեր և կանոններ հնարելուն մէջ, չափազանց հաճութիւն կը դրայ, և շարունակ իր դործը այն եղած է :

Առաքելական դարէն հետէ քրիստոնէական եկեղեցեաց մէջ բանաւոր և պատշաճ սովորութիւն մ'է, որ նորահաւատ հաւատացեալք եկեղեցւոյ ծոցը և նորին հաղորդակցութեանը ընդունուած ատեննին իրենց հաւատոյ դաւանութիւնը հրապարակաւ տան եկեղեցւոյ առջևը, հանդիսաւոր կերպիւ ուխտ կատարելով և ոչ թէ երդմամբ : Թերևս ըսուի թէ ինչ փաստունի, կամ ուխտ է եղեր կամ երդում : Երդում մը՝ դաւանողին ներքին անկեղծութեանը վրայ կասկած կենթադրէ, սակայն ուխտը ապագային մէջ այն սուրբ դաւանութեամբ ապրելու և անոր մէջ հաւատարիմ մնալու ահաւոր առաջադրութիւն մը կը ներկայացընէ դաւանողին կողմանէ :

Սակայն մեր նպատակը խնդրոյն աստուածաբանական հետազոտութեանը մտնել չըլլալով պարզապէս սա կողէինք ցուցնել թէ, այսօրերս պապական եկեղեցւոյ մէջ կրօնական նոր մօտ մ'ալ երևան եկած է, հաւատոյ դաւանանքը երդմամբ տալ, փոխանակ ուխտիւ տալու :

Ասոր վրայ մենք կը ցաւինք, սակայն չենք զարմանար : Երբոր կրօնքն ու հաւատքը իւր յատուկ նպատակէն կը խախտի և կիրք հագեցնելու ու թագուն գիտաւորութիւններ յառաջացնելու դործիք կըլլայ, զայն պատրուակ ընելով կողքն մարդիկ անձնասիրական և փառասիրական խաղերնին խաղալ, յայնժամ զարմանք չէ ասանկ կեղծ ու խարդախ եղծմունքներու դիմելնին : Կրօնքը սուրբ և փառաւոր է, երբոր ներքին համոզմամբ և խղճին անխարդախ թելադրութեամբ հաւանեալ և դաւանեալ է, իսկ երբոր ստորին շարժառիթներով կիրք և նպատակ հագեցնելու թագուն

գիտուններով է, յայնժամ ոչ միայն կեղծ և վատ է, այլ և անգոռնելի և դատապարտեալ է : Մենք Դաւիթի համոզմանը հետ բան չունինք երբէք, ինքը կատարեալպէս աղատ է ուղած և հաւանած կրօնքը ընդունել և դաւանել, բայց հանդիսաւոր ուխտելով դաւանած կրօնքն ու եկեղեցին թողուլ և երդմամբ կրօնք մը դաւանելը իրեն և զինքը ընդունող եկեղեցիին յաւիտենական նախատինք է :

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Ասկէ առաջ Դիտակայ 18^{րդ} թուոյն մէջ աս նիւթին վրայ խօսելով ըսած էինք թէ, մարդուս վրայ արարչագործ տնօրինութեամբ կըրկին հանգամանք մ'է, օգնող և օգնեալ միանգամայն, կամ այլով բանիւ մարդս արարչական տրամադրութեամբ ունի կարողութիւն իւր կարօտ ընկերին օգնելու, նոյն ատենը ինքն ալ ընկերէն օգնուելու ընդունակ տրամադրեալ է : Եւ օգնութիւն ընելու նկատմամբ համառօտ մը խօսելով, օգնութիւն ընդունելու խնդրոյն նկատմամբ խօսել խոստացած էինք :

Մարդուս սրբազան պարտքն է ինք իր անձին և իրեններուն նիւթական և բարոյական ամէն հոգը և անոնց ամէն ծանրութիւնը տանել : Բնաւ իրաւունք չունինք աս բեռը այլոց վրայ ձգել, կամ սպասել որ ուրիշները մեր տեղը և մեղի համար ընեն երբոր անյաղթելի պատճառներով արգիլեալ չենք ընել : Մարդուս համար ասկէ անդին մեծ վատութիւն չըլլար, որ իր ընել կըցածը ծուլութեամբ կամ այլ վատ շարժառիթներով, չընէ և կենայ այլոց օգնութեանը և ձեռնառուութեանը նայի :

Մարդս իւր ընկերին օգնութեանն ու կարեկցութեանը արժանաւոր առարկայ այն ժամանակը և այն բանին մէջ կը համարուի որ ինքը բացարձակապէս անկարող է այն բանը իրեն համար ընել, բացարձակապէս կ'ըսեմ,

օրով հետևեալ կան շատ բաներ որ մենք մէկ նկատումով մը անկարող ենք ընել, բայց ուրիշ նկատումով կարող ենք, նիւթապէս չենք կըրնար, բարոյապէս կրնանք, բարոյապէս չենք կրնար ֆիզիկապէս կրնանք: Օրինակով մը բացատրենք: Դիցուք թէ մէկը հիւանդ է և նոյն ատենը յետին աղքատութեան մէջ է, բնաւ ստակ չունի ինքզինքը հոգալ և դարմանելու, բայց ունի ընտանեկան կարող չըջան մը Հայր մայր, քոյր եղբայր, զաւակ ևն: Հիմա ասանկ մէկուն նիւթական կարողութիւնը պակսած է, բայց իր շուրջը առատ բարոյական պաշար մը ունի, եթէ ասանկ մէկը հասարակաց օգնութեանը դիմէ կը մեղանչէ և օգնութեան աղբիւրները ցամքելուն պատճառ կըլլայ, բայց երբոր մէկը ոչ ստակ ունի և ոչ մարդ մարդասանք, յայնժամ հասարակաց օգնութեանը արժանաւոր առարկայ է երբ տկար և հիւանդ է: Կրնանք այս կանոնով չափել և կշռել ամէն մէկ մասնաւոր դէպք: Ողորմութիւնն ու բարեսիրութիւնը այն ժամանակը իր սեպհական փառքովը կը փայլի, երբ նա իրական և արժանաւոր առարկաներու վրայ կը կատարուի:

Մարդուս վրայ աս կրկին ներընդունակութիւնքը, օգնելու կարող և օգնութեան կարօտ վիճակը, իբր Մեր Երկնաւոր Հօր իմաստուն ունորէնութեան արգասիքը, նորա ճիշտ նպատակին ծառայեցընելու համար, ամէն մէկ անհատ պարտական է յաւէտ օգնելու տենչալ բան թէ օգնութիւն ընդունելու. աւելի աս կարողութիւնը իր մէջ մշակել և զօրացընել և անոր յարմարութիւնները ձեռք բերելու աշխատիլ քան թէ ապիկար անգործ ունէութեամբ ինքզինքը խեղճ ըրած օգնութեան մշտնջենաւոր առարկայ կացընել:

Պօղոս աս փառաւոր կանոնը Եփեսոսի Երէցներուն յիշեցուց իւր անոնցմէ մէկնելով վերջին հրաժարական խրատներ խօսած ատենը: Մէկու մը արծաթին կամ ոսկիին կամ հագուստին

չցանկացայ. դուք ձեզմէ զիտէք՝ որ ինձի և իմ հետս եղողներուն պէտք եղածը աս ձեռքերս հոգացին: Ամեն բան ձեզի ցուցուցի, թէ ասանկ պէտք է աշխատիլ, ու տկարներուն օգնութիւն ընել, և միտք բերել Տէր Յիսուսի խօսքը, որ ինքը ըսաւ, Աւելի երանելի է տալը քան թէ առնելը: Գործ. Ի. 33-35: Օգնելու պարտականութիւնը բարոյական է, ուստի օգնեալը կամ կարօտեալը պահանջի իրաւունք չունին օգնողին վրայ: Իւր անկար և կարօտեալ ընկերին խղճութիւններուն պսղ արեամբ կայնել հանդիսատես եղողը՝ իր Աստուծոյն և իր Արարչին պատասխանատու է, նա պիտի վարձատրէ կամ պատուհասէ, ոչ թէ կարօտեալը: Տէրը իր հաշտոյն կառնէ ընելն ալ, չընելն ալ: Մատթ. ԻԵ- 40-45: Եւ աս փառաւոր ճշմարտութիւնը երբեք մտքէ հանելու չենք ամէնքս ալ որ, ողորմութիւն ընողը ողորմութիւն պիտի դտնէ: Երանի ողորմածաց, զի նոքա ողորմութիւն դտցեն: Մատթ. Ե. 7:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՍԱՌԻԹԻՒՆՔ

Կուզես յիմարը շողոքորթել, իրմէ խրատ նարցուր, կուզես իրեն պէս ըլլալ, հետեւէ տուած խրատին:

— Մարդուն մէկը բարեսիրական նպատակի համար ստակ կուզէր իր մէկ բարեկամին, որ քարի հաւատացեալ մ'էր: Այո, ըսաւ նա, կրնամ հինգ դոկի տալ առանց բան մը զգալու: Ահ, ըսաւ մարդը, կը խնդրեմ ուրեմն տասը տուր, որ բան մը զգաս:

— Բարի և սուաքինի մարդոց յանձանքներն ու պակասութիւնները, հերմակ հանդերձներու վրայի բիծերուն պէս են, շուտով կը տեսնուին:

— Մարդիկ ընդհանրապէս մէպէտ սոսկալի կերպով մահէն կը վախնան, տակայն ամէն ատեն ալ զարմանալի շտապաւ՝ խաղաղով՝ փնդաղով՝ անոր ետեւէն կը վազեն:

— Ամէրիկայի մէջ սեւ մարդուն մէկը Արեգական խաւարումը տեսնելով զրդուեցաւ ու ձկասկոյցեց:

« օրհնեալս ես Աստուած, ահմ վերջապէս մեր դարը եկաւ հասաւ, Այսու հետեւ արեգակը սև պիտի ըլլայ » :

— Աղէկ ու երկիւղածութեամբ պահուած կիրակին, յաջորդ ամբողջ շաբթուան համար մեծ օրհնութիւն մ'է :

— Աստուած կը լսէ սիրտին աղաղակը առանց բառեր արտասանելու, բայց չսեր սոսկ բառերը առանց հետը սիրտ ըլլալու :

— Լիւսիւմարոս Թագաւորը երբ ուզեց որ Թէոփորոս իմաստասիրին վախ տայ « Բեզ հիմակ Խաչը կըհանեմ », ըսելով. պատասխանեց փիլիսոփան Թէ, այդ զարհուրելի սպառնալիքովդ քու ձիրանազգեստ նախարարներդ վախցուր, որովհետեւ ինձի համար մի և նոյն բան է հողին տակն ու երեսը » :

— Մարդուն մէկը Արեսիկայոսը կը յորդորէր որ մեկումը կեղծեալ սոխակի ձայնը մտիկ ընէ, Արեսիկայոս ալ հրամարեցաւ ըսելով Թէ՝ շատ հեղ լսած եմ բուն իոկ սոխակին ձայնը » :

— Երբ Գիտնէսիոսը հարցու փորձ կըներ Արիստիպոսէն Թէ, ինչու համար Սոկրատէսը Թողեր ու Սիլկիւս եկերես. պատասխանեց Անոր համար որ ունեցածս ցրուեմ, ու չունեցածս ժողովեմ » :

— Բիաս իմաստասիրին հայրենիք Պրիլնէ բազաքը երբ Թշնամեաց ձեռքն անցաւ. բոլոր բնակիչներն ալ դիւրաշարժ ըստացունծքովնին սկսան փոխալի, և անոնցմէ մէկն ալ Բիասին երբ խորհուրդ տուաւ, որ ան ալ իր ունեցածը փախցընէ, պատասխանեց « Ես ինչ որ ունիմ ամէն ատեն իմ հետս է » :

— Անամօթ մարդուն մէկը օր մը Սոկրատէսին ոտքով զարկաւ, ու երբ անոր մօտ զըտնելովոյ բարեկամները իրեն համբերութեան մեղադիր կըլլային, ըսաւ Սոկրատէս, « Զիս ազադողը եմէ ճիշտ է՞ մը ըլլար արդեօք անոր հետ դատը երթալ կը վայելէր ինձի » :

ԽԱՐԲԵՐԴ

Այս դաշտէն եկած չորս հինգ ուրիշ նամակներ ալ կան քովերնիս, որք Մ. Հուլիւրին անվայել և բռնաւորական վարմունքները ման-

րամանաբար կը պատմեն և կը նկարագրեն, բայց մենք երկու պատճառաւ զանց կը նենք անոնց հրատարակութիւնը : Նախ՝ այս նամակներուն մէջ պատմուած բաները՝ գրեթէ մեծաւ մասամբ արդէն հրատարակուածներուն մէջ պարունակեալ են, և գտնուած տարբեր բաներն ալ, դարձեալ նոյն իմաստին ծառայող բաներ են, Հուլիւրին միսիոնարական վարքն ու ընթացքը կը գովաբանեն, որ մենք կը սեպենք թէ արդէն բաւական որոշ հասկցուեցաւ և հաստատուեցաւ այդ բանը : Երկրորդ պատճառնիս Պատ. Հ. ին արդի վարմունքն է : Ինքը երբոր կ'իմանայ իրեն դէմ գրուած այս ծանր գանգատներն և ամբաստանութիւններն, փոխանակ քրիստոնէական խոնարհութիւնով և մարդավարութեամբ զանոնք հերքելու և անոնց սխալ կամ չափազանցեալ բաներ ըլլալնին երևան բերելու. կսկսի յուզեալ կրիք և զայրացմամբ նախատել և հայհոյել զանոնք ըսողներուն և գրողներուն անունները :

Ահաւասիկ այս լուրը բերող առաջին նամակը :

« Դիտակայ 11^{րդ} թուոյն մէջ Տիգրանակերտէն գրուած նամակին՝ փոխանակ օրինաւոր կերպով պատասխան տալու, Պատ. Հուլիւր կերթայ իրենց Աստուածաբանական դպրոցը, և կարկսի իր սովորական ոճովը նախադիմ զնամակագիրը և անվայել խօսքեր խօսիլ : Բայց որպէս զի դիտցուի իր ըսածները կը դնենք հոս ի լուր Աշխարհի բուն իր բառերը » :

Թիշեալ նամակը բնաբան ընելով, կամ լաւ ևս է ըսել դասի նիւթ, կըսկսի իւր աշակերտաց առջին այսպէս անարդանօք խօսիլ. « Շունները չատ անգամ որ կը հաջնն, անկանջ չենք կտրել. բայց երբ վրանիս դան մեզ խածնելու, ան ատեն կը զարնենք և գլուխնին կը կտրենք, ևն » :

Միսիոնարական իմաստուն կարգադրութեանց պտուղներն սկըսան երևան ելնել Մաշկերու Եկեղեցւոյն Հովիւը տուած է իւր հրատարականք

եկեղեցին զինքը չկրնալ հողալուն համար :

Նաև չենք մոռնար սա ալ ըսելու թէ, Պատ. Հուլիքը երբոր կը լսէ ասդիէն անդիէն իրենց դէմ կը խօսուի և կը դրուի : յանդուգն մեծամտութեամբ մը կըսէ. «Երկինքը փլչի, Մենք պիտի կայնինք. Մեր խօսքը՝ խօսք է» : Բայ մեր դատողութեան՝ աս խօսքը երկու մեկնութիւն ունի : Նախ՝ թէ աւելի հաւանական է որ երկինքն ու երկիրը անցնի, քան թէ մեր Միսիոնարական կարողադրութիւններէն նշանախեց մը գետինն իյնայ : Որ ասիկա՝ ըստ մեզ՝ մեծ հայհոյութիւն է : Եւ երկրորդ. ըսել է թէ, երկինքն ալ փլչի մեր գլխուն, մենք նորէն մեր յամառութեանը մէջ մնալով՝ մեր գիտցածը պիտի ընենք :

Արդոյ խմբագիր, լսեցիր. մենք այսպիսի քաջ և անվեհեր Միսիոնար ունինք :

Կը խնդրենք բարեհաճիք մեր այս համառօտ տեղեկութիւնները հիւրընկալել Ձեր պատուական և աղօթողութեան թերթին մէջ :

1870 Յուլիս 28.

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Պատերազմին վիճակը ապշուածիւն բերաւ ամենուն վրայ, բոլոր քաղաքական աշխարհքը ծանր կերպով շփոթած է, իրաց վիճակը ամենէն սրածեմ քաղաքագէտներն ալ չէին կրնար կանխատեսել : Մէկ ամսուան կարճ միջոցի մէջ պատերազմական այնպիսի անօրինակ դէպքեր և դարձուածքներ տեղի ունեցան, որ անհնար էր յառաջագոյն զանոնք քաղաքագիտական և օգտագիտական հաշիւներու ներքեւ ձգել : Աս դերը նոյն իսկ խաղացողներն ալ չկրցան հասկընալ թէ ուսկէ ծայր տուին, ուր հասան և ինչպէս հասան : Սա ստոյգ իրողութիւն մըն է որ, պատերազմական գործողութեանց արդիւնքն ու ընթացքը՝ տեսական ըմբռմանց յորձանքին հակառակ քաջեց և հետեւապէս բոլոր

կանխագոյն ձևակերպեալ դադախարները (բլան) տակնու վրայ եղան : Պատերազմը սկսելէն առաջ շատերուն տեսութիւնը աս էր թէ խաղաղութեան պայմանները ստոյգ ստոյգ Պէրլինի մէջ պիտի ստորագրուին «յաղթող» Գաղղիոյ ահեղ բանակին ներկայութեանը, բայց հիմա ամենայն հաւանականութեամբ մնաս մը մնաց որ նոյնը Փարիզի մէջ կատարուի «յաղթող» Բրուսիոյ ահեղ բանակին ներկայութեանը : Հինգ շաբաթ առաջ աս բանը ոչ կը յուսացուէր և ոչ կը հաւատացուէր : Բայց այս օրուան օրս Գաղղիոյ բոլոր պաշտօնէութիւնը, նոյն իսկ սասանեալ Նաբօլէօն, այս վտանգին դէմ կը ճգնի : Անցեալ շաբթու Մ. Շըվրօ՝ Գաղղիոյ ներքին գործոց պաշտօնեան, օրէնսդիր Ժողովին մէջ ըսաւ թէ, «Գահաժառանգ իշխանին բանակը յառաջ խաղալն դադարեցուցած կը թուէր, բայց երէկուրն է ի վեր վերստին Փարիզի վրայ քալել սկսած է, և կառավարութեան պարտքն է աս բանը անյապաղ իմացընել տերութեան պաշտօնէից և քաղաքին : » Նաև այն իրողութիւնը՝ թէ հիմա Գաղղիա իր բոլոր զօրութիւնը Փարիզ կը հաւքէ և իր բոլոր ուշադրութիւնը տուած է զայն պաշտպանելու, աս նոյն տեսութիւնը կը հաստատէ : Իսկ Բրուսիացիք աներկբայապէս ստոյգ են որ քանի մը օրէն Փարիզը պիտի դրաւեն : Կըսուի թէ Լայբցիկի մէջ պատրաստութիւններ կը լինին Պէրլինէն Փարիզ չողեկաւքով զուարճութեան համար ճաթ բորգներ բերելու : Սակայն էնչ ալ որ է և ըլլայ պատերազմին ընթացքը, բազդը որ կողմին նպաստէ և որ կողմին դէմ գայ, սա ստոյգ է որ անոր նիւթական և բարոյական ահուելի վրնասները անփոխարինելի են, Ասանկ մարդկութեան նախատինք և դարուս քաղաքակրթութեանը անջնջելի արատ պատերազմի մը՝ համապատասխանող ծանր պատճառ մը չկայ : Շատ կը վախցուի որ վերջապէս՝ իրաւ այսքան արիւն թափուեցաւ, և այսքան միայաներ եղան, բայց սա մեծ և կարևոր վախճանն ալ ձեռք

բերուեցաւ ըսելու բան մը չկայ ցուցունելու : Իրաւ Ամէրիգայի ներքին պատերազմն ալ ահաւոր բան էր , բայց երևելի վախճան մը կար երևան , և վերջապէս այնքան արիւնհեղու թենէ ետքը ձեռք ալ բերուեցաւ , արժեց , չորս միլիոն հոգի դերու թեան անդու թ չղթա- ներէն արձկուեցան և «ազատ» մարդ և «ազատ» քաղաքացի եղան :

Գաղղիա և Բրուսիա այս քան արիւնները թա- փելէն ետքը , տեսնենք ինչ արդիւնք պիտի ունենան աշխարհքին ցուցունելու , փառասի- րական կիրքեր յագեցընելէ ի վատ :

Ինչպէս որ ըսինք հիմա երկու կողման ալ ուշադրութիւնը փարիզի վրայ դարձած է , վերջերս երևելի դործողութիւն մը չէ եղած , բայց մեծ և որոշիչ պատերազմի մը կ'ըսպա- տուի : Թէոր այս անգամ ալ Բրուսիացիք վա- տրելին յաղթութիւնը , շատ հաւանական է որ ամէն բան կը վերջանայ և խաղաղութիւն կըլ- լայ , թէպէտ և Նաբօլէոնի ալ բանը կըլմայ , Գաշը վրայ կուտայ : Բայց թէ որ Գաղղիացիք յաղթեն , յայնժամ պատերազմը շարունակու- թեան երես կը բռնէ , և ոչ ոք կրնայ կան- խատեսել թէ վախճանը ուր կը հասնի , և ինչ ինչ ճիւղերու կը բաժնուի :

— Հեռագիրը ծանոց որ Վիթրիի ամրոցը անցեալ Հինգշաբթի օրը (Օգոս . 13) անձնա- տուր եղաւ : Բրուսիացիք 16 թնդանօթ դտան քյս ամրոցին մէջ և 950 զօրք և 17 պաշտօ- նակալ գերի առին : Կըսուի թէ աս յաղթու- թիւնը ձեռք բերին միայն մէկ մարդ մը կոր- սնցընելով և քանի մը վիրաւոր ունենալով : Թէպէտ և Ֆալպուրկի վրայ ալ երկու յար- ձակում ըրին և 1500 մարդ կորուսին առանց յաջողութեան : Եւ Օգոստոս 18 ի ճակատա- մարտին մէջ ալ 40,000 մարդ կորուսած են կըսուի : Այսու ամենայնիւ Պէրլինի մէջ 101 թնդանօթ արձակուերէ այն յաղթութեան հա- մար :

— Կըսուի թէ Գաղղիոյ կառավարութիւնը ոչ միայն փարիզ բնակեալ Բրուսիացիները կուզէ շուտով քաղաքէն և երկրէն հանել , այլ կարգ մը Գաղղիացիներ ալ , վաճառորդ հրաման հանեց որ փարիզի մէջ չմնան ելնեն բոլոր այն Գաղղի- ացիները , որ պաշարման ատեն բեռ և շարժելի պիտի ըլլան , և չունին պաշար ինքզինքնին հո- դալու : Եւ Բրուսիացուց ալ երեք օր պայմա- նաժամ տրուեցաւ , եթէ մինչև այն ատենը չեղնողներ ըլլան , դիւտորական ատեանի պիտի յանձնուին դատուելու :

— Անգղիոյ լրագիրները այս օրերս շատ կը խօսին խաղաղութեան վրայ , և իբրև պայման այլ և այլ թեւադրութիւններ կընեն , նոյն պէս ալ Անգղիոյ կառավարութիւնը , բայց Բրուսիոյ լրագիրները դէմ կը խօսին ասոր և կըռնեն թէ , «Ինչպէս որ Գերմանեան միայնակ պատերազ- մեցաւ խաղաղութեան վրդովիչին հետ , նոյն- պէս իր իրաւունքն է նքն միայնակ խաղա- ղութիւն ընել անոր հետ ինչ կերպով որ ինքը շիտակ և օգտակար կը դառնէ , որպէս զի վե- րջտրին Հարկադրինք մէկ դարուն մէջ չոր- րորդ անգամ մեր դրօշակը փարիզի մէջ պար- զելու » :

— Պատերազմի մէջ սովորութիւն է որ իրա- րու պատգամաւորներ կը խրկեն հարկ տես- նուած առիթներու մէջ , և սովորաբար երկու հոգի կերթան , մէկը ճերմակ դրօշակ մը պար- զած և միւսը թմբուկ զարնելով : Գաղղիացի դերիներուն խնդրանքը՝ անոնց վերաբերեալ բան մը Գաղղիոյ բանակին հրամանատարներուն հաղորդելու համար , ասանկ երկու պատգա- մաւորներ ըստ օրինի դէպի բանակը երթալու ատեննին , Գաղղիացի զինուորները կը զարնեն կը մեռցընեն : Հիմա Բրուսիոյ կառավարու- թիւնը ուրիշ տէրութեանց բողոքած է աս կա- ռավարութեանց մէջ ընդունուած օրէնքը ոտ- նակոխ ընելու անդթութեան դործոյն դէմ , — Կը պատմուի թէ Բրուսիոյ Թագուհին

անձամբ կերթայ և խնամք կը տանի ոչ միայն Բրուսիայ վիրաւորեալներուն, այլ գերի ինկած Գաղղիացի վիրաւորեալներուն ալ, և մասնաւոր հոգ կը տանի անոնց հանգստութեանն ու մխիթարութեանը :

Խ Ա Ռ Ն Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյն Բիւթանական միութեան տարեկան ժողովը՝ լաճնուս նայելով, անցեալ հինգշաբթի օրը (Յուլիս 25/43) Պարտիզակ գիւղին մէջ իւր առաջին նիստը պիտի ունենար, որոյ արարքներուն մէջ համառօտութիւնը կը յուսանք որ մեզի պիտի խրկուի յաջորդ թիւովս հրատարակելու :

— Պօլիսէն Ղալաթիա ներքնածովեան անցք մը շինելու առաջարկութիւն մը եղած է, դա դափարեալ Սիրիայի մէջ կառավարութեան Մէհէնտիս Մը, Հատտէնէ : Իրաւ այս տեղի ծովուն վիճակը այնպէս է որ գրեթէ անհնար կընէ ծովուն յատակէն անցք մը շինել, բայց Մը, Հատտէն հնարած է Երեւթեայ առ կախ անցք մը շինել, որ ծովուն մակերևոյթէն 34 ոտք վար պիտի ըլլայ : « Առաջարկուած է, կըսէ Լէվանթ Հէրալա, այս անցքը « Տաւուս » անուննեւ ի պատիւ այժմեան հասարակաց դործոյ Պաշտօնեայ տաղանդաւոր Տաւուս Փաշայի :

— Երկուշաբթի առաւօտ Բայրոնճու Բուրլուք կոչուած թաղը Թաուլապաշը ճատտէին վրայ քանի մը տեղերէն զարնուած և սպաննուած մէկը տեսնուեցաւ, որոյ ով ըլլալը և որմէ դարնուիլը չէր գիտցուեր : Վրայէն մինակ ժամացոյցը առնուած էր, բայց 30 ոսկի ունի եղեր որ վրան կըմնայ : Երեւթէն կըհասկցուէր որ մարդը բաւական դէմ դրած և ձեռնկուած է մինչև որ սպաննուէր է :

Այրած տեղերուն մէջ շատ տեսակ գէշութիւններ տեղի կունենան կոր մինչև անգամ

ցորեկ ատեն : Աւերակներուն մէջ խումբ խումբ սրիկաներ մէյմէկ անկիւն պատսպարուած են և ամէն չարութիւն կը դործեն : Հասարակութիւնը աս գիտցած ըլլալով, պարտի ըստ այնմ շարժիլ : Համեստ տիկնայք յատուկ կողուշոցնէնք որ այրած տեղերը տեսնեմ ըսելով ներքին փողոցներէն ամենևին երթեկեկութիւն չընեն :

— Լեյլանք Հէրաշի հրատարակած մէկ տեղեկագիրէն կը հասկցուի որ Անգղիոյ կառավարութիւնը Հապէշիսթանի պատերազմին 8, 800,000 Անգղիական լիրա ծախք ըրեր է :

— Ֆրանսա իմբէրաթօրիչաւը մէյուս տուր : Միւշարիլէյհաքէնտի դալպինտէ հիստ իյլէտիլիքէտէրի սէթը իթմէյէ չալըշըյօր իսէ տէ, եիւզինտէն պէլլի տիր : Տայիմայ քէնտի քիւրիլէրինի ըսլաւան կէօղ եաշլարըն քէնտի ալթիւսթիլիլիւնիւ մէյաւան չըքարըյօրլար, իմբէրաթօրիչա էյի աղնատը քի, Նարօլէոն սիլսիլէսինի գատէրի պու արա վուդու պուլան հէր պիր դավկատա մուխաթարատա տըր :

Բրուսիանքն հիւքիւմէթիւնին ֆրանսա մէմալիքինտէ զալթ իթաիլի եէրլէրտէն ասքէր ալընմայաճաղարընա վէ մէմուրինի պէլէտիլէնին եա ասքէր եազմագ իճրատընտա վէ եախօտ կէրէք ասքէր եազըլմասընա վէ կէրէք եօլա չըգմայա էմրլէր վէրիւր վէ եախօտ ասիւր պիր վէճհիլէ օլ պապտէ դօլալըդ վէրիւր իսէ, մէմուրիլէթիւտէն տէր հալ ալլ օլունուպ, սօղրատուն սալը վէրլլմէլէրինէ էմր օլունճայա տէկին, Ալէմանեատա թէվգըֆի օլաճաղարընա տայիր Բըրուսիա դըալը թարաֆընտան պիր էմրնամէ իլան օլունմուշ տուր : Մենմուա

— Կը լսուի որ Հատուն Գերապայճաւը Հըռովմէն ճամբայ ելած է Պօլիս վերադառնալու համար, և վաղը (Օգոս. 20) հոս կ'սպասուի : Հասկցածնուս նայելով Հասունեանք անուանեալ պաղականները պատրաստութիւն կընեն զինքը հանդիսիւ գիմաւորելու, և իւր իջևանը պիտի ըլլայ Ղալաթիոյ Փրկիչ Եկեղեցւոյ տունը :

ՏԵՐԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ԱԽՄՈՆ ԻՊԹԻԻՃԻԱՆ

ՏՊԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Ձագմաճըլար փող. Ակոբեան խան Ն. 4, 5, 6.

Ք Ի Տ Ա Կ

Շ Ա Ք Ա Թ Ա Թ Ե Ր Թ

Դիտակը Չորեքաբքի օրերը պիտի հրատարակուի :
Բաժնուրդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Սան Վերի
յարկ քիւ 5.

Տարեկան գին Երեք Մէքէս Դ. 60
Վեցամսեայ մէկուկէս » » 30
Հասք փր. 50

Ա. ՏԱՐԻ

1870 ՕԴՈՍՏՈՍ 26

Թ Ի Ի 24

ՊԱՊԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ՍՈՒՐԲ ԳԻՐԲ

(Շար. տես քիւ 16-20-22-23)

Առաքեալին կանխաձայնած Աստուծոյ եկեղեցիին մէջ տեղի ունենալիք մեծ ապստամբութեան պարագլուխ եղող՝ մեղաց մարդ և կորսեալն որդի անուանեալ, այն մեծ և զինեալ հակառակորդին մէկ ուրիշ հանդամանքն ալ սա յուցուած է, « Թէ նա ամենուն վրայ հրապարտացած պիտի ըլլայ և Աստուած ըսուի ու պաշտուի : » Ոչ միայն ուրիշներէն պիտի կոչուի կամ պաշտուի ընդդէմ իր կամքին ու հաճութեան, ինչպէս անգամ մը Լիւստրայի բնակիչները Պօղոս և Բառնաբաս առաքեալներուն ըրին, երբոր տեսան ըսն իրենց աչքեմովը անոնց կատարած Աստուծային հրաշագործութիւնը, որ ի ծնէ կազի մը վրայ կատարեցին : Բոլոր ժողովուրդը սկսաւ մէկ ձայն

աղաղակել, « Աստուածք նմանեալք մարդկան իջին առ մեզ : » Մինչև անգամ անոնց Գուրմն ալ հետերնին մէկ եղաւ և յուր ու պսակներ բերելով ուզեց որ զո՛հ ընէ : Բայց Բառնաբաս և Պօղոս առաքեալները երբ տեսան ու լսեցին այս հայհոյական ձայներն ու շարժումները, ահ և սոսկում եկաւ վրանին և իրենց հանդերձները պատռելով՝ իսկոյն ամբօսէն դուրսցաթիկեցին ու սկսան աղաղակել : « Արք զի՛նչ գործէք զայդ : » Ոչ ապաքէն մենք ալ ձեզի պէս կիրքեր ունեցող մահկանացու մարդիկ ենք, ընդէր կը յանդգնիք զմեզ Աստուծոյ կարգը դասել, մենք պարզ սպասաւորք ենք բանին : Այսպէս արդիւնեցին բազմութիւնը, չ'թողուցին որ զիրենք Աստուծոյ կարգը դասեն և իբրեւ Աստուած պաշտեն : Գործոց ԺԻ. 7-17 : Ասոր նման բան մ'ալ Պետրոս առաքեալին պատահեցաւ : Կուռնելիոս անոր ոտքը ինկաւ և երկրպագութիւն ըրաւ, բայց նա խափաւ յանդիմանեց զայն և արդիւնեց : « Ելիր կայնէ,

պոռայ, ես ինքս ալ մարդ եմ:» Գործոց Ժ. 26
Բայց առ մարգարէութեան մէջ նշանակեալ
«Աստուած» կոչուող և իբր Աստուած պաշտը-
ւող հպարտ հակառակորդը, այն Աստուծոյ
խոնարհ ծառաներուն ըրածին պէս պիտի չը-
նէ, իրեն ասանկ անուն մը տրուած կամ պաշ-
տօն մատուցուած ատենը, իր հանդերձները
պիտի չպատուէ, ահ և սոսկում պիտի չպատէ
ղինքը, «Ա.բ. զինչ գործէք զայդ», պիտի
չաղաղակէ, այլ պիտի ջանայ և աշխատի ալ
ևս հաստատել սնապաշտ խաժամութիւն իրենց
ծուռ և մոլոր կարծիքին ու գաղափարներուն
մէջ: Աստուածացեալ փառքով՝ յանդուգն
գոռոզութեամբ ինքզինքը ամենէն վեր դասած
և ամենուն տէր կարգած, պիտի հպարտ հը-
պարտ բազմի Աստուծոյ տաճարին մէջտեղը,
եւրբօրէն ու անամթաբար ինքզինքը պիտի
ցուցնէ թէ «Աստուած» է:

Արդեօք Հռովմի Պապերը Սուրբ Գրոց այս
մասը երբէք կը կարդան: Զարմանք որ մին-
չեւ հիմայ նոր կտակարանին այս թուղթը
պատուել և վերցընել չտուն անոր մէջէն: «Ե-
թէ յաջողեցին գիտնային, մի վախճար շատոնց
ըրած էին,» կրսէ այս նիւթին վրայ խօսող
հեղինակ մը: Մարգարէութեանց մէջ շատ քիչ
կան որ ասանկ պարզ և որոշ են, անանկ որ
տղայ մը անգամ շատ դիւրաւ կրնայ հաս-
կընալ: Ո՛վ կայ աշխարհիս վրայ Աստուծոյ
եկեղեցիին մէջ աստուածային փառօք բաղ-
մեալ որ «ամենուն» վրայ հպարտացած ըլլայ:
Կայսրերն և ինքնակալներն անգամ կը դաւա-
նին որ իրենց համահաւասարներ կան աշխար-
հիս վրայ, չկայ ամենեւին իշխանութիւն մը, որ
ինքզինքը մինչև յերկինս բարձրացուցած ամե-
նուն վրայ բացարձակ տէր կայրնէ: Սակայն
Հռովմայ պապերը այս անիրաւ պահանջը ըրած
են և կրնեն մինչեւ ցարդ, և որ աւուր վրայ
ալ աւելի շարաւ տալ կը ճգնին, երբ երկինք
զանոնք բնաջինջ կործանել կոպառնայ: Աստուծոյ

ընդհանուր եկեղեցւոյ վրայ տիրապետելու ի-
րաւասութեան անիրաւ պահանջը միայնակ բա-
ւական չսեպեցին, այլ անգուլթ փորձերով ջա-
նացին բոլոր քաղաքական աշխարհքին վրայ ալ
նոյնը տարածել, որով յիշեալ մարգարէութեան
բառական ճշդութիւնը լրացաւ, որ կրսէ հը-
պարտացած «ամենուն» վրայ:

Տասն և մէկերորդ դարուն մէջ Գրիգոր Է
անուանեալ պապը՝ Հենրիկոս Գերմանիոյ Կայս-
րը բանադրեց և Դահլենկէց ըրաւ, և նորա բո-
լոր հպատակները՝ իրենց առ Կայսրն հաւա-
տարմութիւն պահելու երդումէն ազատ հրա-
տարակեց: Հենրիկոս երբ տեսաւ թէ ժողո-
վուրդը Պապին բանադրանաց և նզովից կոն-
դակէն զարհուրելով, պատրաստ է նա ու-
րիշ Կայսր մը ընտրելու հրամանը կատարել,
փութաց Հռովմ երթալով Փահանայտպետին
հետ հաշտուիլ, և այսպէս չարը խափանել: Եր-
բոր ազդեցաւ Պապին թէ Հենրիկոս առ ինքն
եկած է և կը փափաքի իւր Սրբութեան առջև
ներկայանալ, իւր չափը իրեն դիտցնելու հա-
մար, հրաման ըրաւ որ իր պալատին դրանը
մարմարին չէ մին վրայ բոկոտն սպասէ Կայսրը:

Աղեքսանդր Գ. ալ Փրեաներիկոս Կայսրը բա-
նադրած էր, որովհետեւ նա Վիկտոր Գ. ան-
ուանեալ Պապին կողմը բռնած էր, քանզի սա
երկուքն ալ մի և նոյն օրուան մէջ Պապ ընտ-
րուած էին: Բայց Փրեաներիկոս տեսնելով թէ
բանադրանաց ուժը ծանր պիտի կոխէ իր վը-
րայ, քանզի ընդհանրութեան սիրտը Աղեք-
սանդրի վրայ էր, պարտաւորուեցաւ հաշտը-
ւիլ Աղեքսանդրի հետ և խոնարհելով նորին
Սրբազնութեան ոտքերուն տակը բանադրանաց
կապերէն արձակում խնդրեց: Փահանայտպե-
տը տեսնելով իւր հակառակորդին այսպէս
գետնատարած խոնարհեալ վիճակը տաճարին
դրանը մէջ, ոտքովը կայսեր պարանոցին վրայ
կոխեց այսպէս ըսելով, «Գրեալ է, ի վերայ
իժից և դարբից դնացես դու, և առ ոտն

կոխեցեալ զառիւծն և զվիշապն :

Կալիստոս Պապն ալ՝ աքացի հարուած մը տալով Հենրիկոս Զ. ի կայսերական թագը գլխէն թռուց մինչդեռ նա խոնարհեալ նորին սրբութեան առտուած արեալ ոտքերը կը պագնէր :

Այսպէս կը տեսնենք որ Հռովմի Պապին պահանջած ընդհանրական գլխաւորութեան իրաւասութիւնը մինչեւ ուր կը տարածին , մեծ ողորմութիւն եղած պիտի ըլլար աշխարհի եթէ միայն ընդհանուր եկեղեցւոյ վրայ եղած ըլլար , բայց ան ժամանակը մարդարէութեան մէջի « հպարտացած ամենուն վրայ » խօսքը մութ կը քնար , հիմայ նորին պահանջը տիեզերական է , ամէն աղղաց , ամէն ժողովրդոց և բոլոր տէրութեանց ու իշխանութեանց վրայ , ինքը իշխանութիւն ունի ամէն մարմնոց վրայ հոգեւորապէս և քաղաքականապէս , իր կապելց և արձակելց իշխանութիւնը կընդարձակի երկնից բարձունքներէն մինչև տիեզերաց ամէն մէկ նուրբ ծայրերը և ունի ամէն մէկ անհատից հոգւոյն և մարմնոյն վրայ բաժարձակ իշխանութիւն :

Գրիգոր Է՝ առ Սուրբ Առաքեալսն Պետրոս և Պօղոս մատուցած մէկ աղօթքին մէջ այսպէս կըսէ . « Արդ աղաչեմ ցուցէք աշխարհի որ որպէս տուվեալ է մեզ կապել և արձակել յերկրն » նոյնպէս ունիմք իշխանութիւն ի վերայ երկրի տալ իշխանութիւն և քաղաքաւորութիւն :

Արդ այս տիեզերական գլխաւորութեան պահանջը հիմնեալ է այն յանդուգն ենթադրութեան վրայ , թէ Պապը երկրիս վրայ Աստուծոյ փոխանորդ է , ինչպէս որ այս մարդարէութիւնն ալ կըսէ , « Ան հակառակորդը հպարտացած ամենուն վրայ » որ Աստուած կըսուի՝ կամ կը պաշտուի , մինչև անհկա Աստուծոյ տաճարին մէջ պիտի նստի , և ինքզինքը ցուցնէ թէ Աստուած է :

(Շարժանկէ)

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱՍՈՒԹԻՒՆՔ

— Կուգեն քու սեպհական իրաւանցդ և արտօնութիւններուդ տիրանալ , ճշդութեամբ կատարէ քու ամէն պարտականութիւններդ :

— Կուգեն ձեռքերդ՝ այլոց առջև բանալու վատ դժբաղդութենէն զերծ պահել , զանոնք անխոնջ աշխատութեան և անձանձիր գործունէութեան վարժեցուր :

— Կուգեն կեանքդ՝ ի զուր վատնած չըլլալ , ուրեմն կեանքիդ վախճանը լաւ ճանչցիր , որպէս զի ամէն օր դէպ ի անդ ընթանալ ճգնիս :

— Կուգեն մարդկութեան կատարելութիւններովը փայլիլ , մարդու պէս խօսէ , մարդու պէս գործէ և մարդու պէս վարուէ :

— Կուգեն հոգիդ չարութենէ ետ պահել . սիրտդ պատուիրանապահութեան տուր :

— Չար սիրտէն բարի խորհուրդ չբխիր , ինչպէս որ ծուռ կանոնէն ալ շիտակ զիծ չեկնէր :

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

Խմբագիր .

Երախտագէտ սրտից ջերմ զգացողութեան անկեղծ շողքորդութիւններն ու ջատագովութիւնները յաւէտ ընդունելու արժանի հանդիսացած են ազգին բարեկարգութեան և յառաջագիւմութեան անխոնջ և անձանձիր հսկող կենդանի շահատակ աղղութեան հայկադն Մեկենասները . որոց վերայ որքան բազմապատկի շնորհապարտ սրտի մը պատուական մուսային սրտառուչ երգերն ու նուագները , այնքան աւելի կարժանանան իրենց ընդունած ջերաջերմ գովաբանութեանցն , և յաւիտեան անմահացնելու իրենց արժանիքը առիթ կ'առնուն : Արդ որպիսի ճշմարիտ Հայ անունը իւր վերայ կրող անհատ սոցա ցանկալի անուննքն ոսկեղէն տառերով գրելու և ի լուր աշխարհի հնչեցնելու իղձն ու հաճոյքը չզգար և չխօստովանիր :

Վատ և աւելի չարաչար նկուն է այն բազուկը, որ աղգին համար գործելու կը դանդաղի. խարդախ և միանդամայն ապերախտ է այն սիրտը, որ փոխանակ կարօտելոյն ձեռքէն եկած օգնութիւնն ընելու, վատ և խաւարային խորհրդոց մէջ կը շրջի միշտ. կը թողու որ իւր նմանիքը խեղճ անօթութենէ կորսուի. պատու մը հացով դոնէ զայն գոհ չընելէ՝ ի զատ, ընդհակառակն կծու և եպերեջի արհամարհանօք կը վարուի հետն. կը նախատէ կ'ատէ զայն և կը մերժէ. բնաւ չսիրէր կատարել այն սրբազան պարտաւորութիւնն, որ աշխորհիս մեծ բարոյական Ուսուցիչը հրամայած է թէ՝ « Ինչ որ կուղէք որ ձեզի ընեն մարդիկ դուք ալ անոնց անանկ ըրէք » . Վերջապէս միով բանիւ վատ և կրկին չարաչար վատ ըսելու արժանի սեպելու է այն ամենը անշուշտ. որք միշտ անյագ ընչասիրութեան մը կուրօրէն գործիք ըլլալու վատութիւնը յանձն առած՝ կ'աշխատին ու պիտի աշխատին միայն իրենց շահախնդիր նպատակը յառաջ մղելու, ամենեւին առանց հասարակաց օգուտը իրենց անձնականէն վեր դասելու կամ նախապատիւ բռնելու :

Աշխարհիս վերայ ինչ կայ, որ ամենէն աւելի քաղցր, ամենէն աւելի օգտակար ըլլայ մարդկային ընկերական վիճակին, եթէ ոչ ազատսիրութիւն և հայրենասիրութիւն. այս երկու երկնից հաճոյ և ընդհանուր մարդկութեան ալ պաշտելի և նուիրական կոչուած գըլխաւոր առարկաները, որոց մէջ կը բովանդակուին հետեւաբար այն ամեն մարդս իւր աղնիւ հանգամանքներովը կատարեալ մարդ ընելու անհրաժեշտ և զգալի պարտաւորութիւնքն ալ :

Մեր վիճակին սատարող, և իւր առատագութ խնամոց զգեստները մեր վերայ տարածանող Տեղույս վեհանձն ազգասէր և հայրենասէր աղաներէն մէկն է Մողեանց մեծապատիւ Յակոբ աղայն, ինչպէս իւր մասնաւոր և

անձնուէր ջանքերով նոյնպէս և գործքերով աղգային երեւելի բարերարաց ցանկին մէջ առաջին տեղը բռնողներուն մին ալ աս է ըսել արժանի կը համարինք : Այս այն ազգասէր աղայն է ահա որոյ շնորհիւ քաղաքիս մէջ այս առաջին անգամն է, որ Աղքատասիրաց ընկերութիւն անուամբ հանգանակութիւն մը կազմուելը տեսնելու բարեբաղդութիւնը ունեցանք, որոյ ինք պարագլուխն ըլլալով՝ բոլոր ճշմարիտ Հայ բերաններէ զուարթագին մրմունջներով իւր ցանկալի անունը օրհնուեցաւ :

Որքան անյուսալի կարծուած բան էր մեզի համար այնպիսի ազգօգուտ ձեռնարկութեանց մէջ յաջողիլը, որոյ դէմ ելած ամեն խոչընդոտները արհամարհեց ջնջեց յիշեալ Մեծ աղայն. և անձնանուիրաբար բոլոր ճիգ և ջոհողութիւններ առատօրէն թափեց. մինչև որ հաստատուն խարիսխ մը դբաւ յիշեալ ընկերութեանս անխափան յարատեւութեան և օրքանցօր ծաւալմանը ոյժ և նպաստ ըլլալու. ուսկից ի վեր մինչև ցարդ թէ տեղացի և թէ օտարական խղճալեաց համար պէտք եղած օգնութիւնները կ'ըլլան, մանաւանդ տեղացի խղճալեաց դիւրակեցութեան մասին ահագին ասպատանարան մի է :

Խմբագիր Տէր. կը փութանք սերտ սրտիւ մենք ալ ահա իբր քաղցր պարտք մեր սրտանուէր շնորհակալութեանց թարգման կացուցանել ազգօգուտ Լրագիրդ, իցիլ թէ ինչպէս այս քաղքիս մէջ և նոյնպէս ամեն ուրեք այսպէս ազգասիրութեան անշիջանելի բոցովն վառուած նոր նոր դիւցաղնական ճշմարիտ և առաքինի սիրտեր յարուցանէր երկինք մեր ազգին մէջ. յայնժամ յառաջագիմութեան ասպարէզին մէջ քիչ ատենուան մէջ մեծ և ահագին քայլափոխ մ'առնենին մեզ երկբայելի չափի երեւնար բնաւ :

Հաճեցէք կաղաչեմ Մեծայարդ Տէր. ներկայիս տեղի շնորհել Ձեր ճշմարտահամբաւ

թերթին անկիւններէն մին, որոյ յարստեւ յաշողութեան կամ և մնամ միշտ ջերմ բարեմաղթութեան անձկանօք սրտի :

Ամասիա . 7 Օգոս . 1870 .

ՅԱԿՈԲԻՆ Ա . ՏԻՆԿԻԼԵԱՆ

Հետեւեալ առանձնական նամակը Գուրապէլէնի գիւղէն գրուած է առանց հրատարակութեան նպատակի, բայց մէջը պարունակեալ հետաքրքրական քանի մը օգտակար տեղեկութեանց համար արժան կը դատենք հրատարակել :

Մուրատչայ (ուր որ վեց ամիսի չափ կեցայ) Պրուսայէն գէպ ի Արեւելք 84 մղոն հեռաւորութեամբ բարձր տեղ մի է որ զառ ի վերը 3-4 ժամ կը տեւէ, տեղը ընդհանրապէս քարոտ է, գիւղին բոլորտիքը ժայռերով պատած թերակղզիի նման միայն մէկկողմէն առջեւը բաց է, աս տեղ բնակութիւն հաստատողները եփրատ գետին երեւելի ճիւղին (Մուրատ գետին) կողմերէն մէկ քանի ընտանիքներ են եղեր, որ տաճկին բռնաբարութիւններէն ստիպեալ հոս խուսափեր են ու ինքզինքնին աղատած են : անոր համար գիւղին անունը Մուրատ չայ կոչուած է, շատ յայտնի նշաններով կերելի թէ այս գիւղի մօտ ատենով մեծ քաղաք մը եղած ըլլայ :

Բնակիչք վեց հարիւր տնուորի չափ ամենն ալ Հայ են, մէկ Տաճկի տուն մը չկայ :

Օգը շատ մաքուր, ձմեռը աւելի ցուրտ կըլլայ, մարդիկ ընդհանրապէս վայրադ և անկիրթ են ու քաջաւոյժ : Բայց Աւեսարանի յոյսը ըստ մասին չափաւորած է անկրթութիւնն, ապրուստին ընդհանրապէս շերամ, ու այդի տրդիւնք է . խաղողը շատ պատուական է . մարդիկ մանաւանդ նոր սերունդը գիտութեան ընդունակ են :

Աւետարանին գործը հինգ վեց տարիի չափ է որ սկսուած է, բայց յաջողութիւն գտած է,

30-40 տունի չափ Հայ Աւետարանական ընտանիք կան և մէկ եկեղեցի, որուն երէցն է Պատ . Աղեքսանդր փեշտմաճեան, Կիրակի օրերը պաշտաման գտնուողներուն միջին թիւը 120-130 են : Ես հոն մինչեւ 43 աշակերտներ ունեցայ, 11ը աղջիկ, Վեցամետայ միջոցին մէջ շատ յառաջադիմութիւններ ցուցուցին : Այս գիւղիս (Գուրապէլէնի) վրայով որչափ որ քիչ կեցած ալ եմ քիչ մը տեղեկութիւն կրնամ տալ : Այս տեղն ալ 72 մղոն հեռաւորութեամբ Պրուսայէն, Հիւսիսային արեւմտեան կողմը կկենայ, այս տեղն ալ շատ բարձր է, օգը և ջուրը մաքուր, հոս ալ Տաճկի չկայ բոլոր գիւղը 8-9 հարիւր տնուոր են, հոս ալ թէպէտ գիւղացի են բայց Մուրատ չայէն քաղաքակրթեալ են . լեզունն մաքուր հայերէնի մօտ, մէջերնին կան ոմանք որ գլխու տէր մարդիկ են, բաւական գիտուն լուսաւորուած մարդիկ կան, նոր շինուած գեղեցիկ եկեղեցի մը ունին . Բաւական խորամանկ մարդիկներ կը գտնուին : Դռները միշտ դոց պահուելու է : Գլխաւորապէս ապրուստին շերամին գործէն է, նախնի բնակութիւն հաստատողները Պարսկաստանէն եկած են կըսեն . արանց և կանանց հագուստը շաշվար է սեւ կտաւէ, կնիկները կը մանեն ու կը գործեն հաստը կտաւ, (Մուրատ չայ ալ այնպէս է), բայց կանանց հագուստը ասանցմէ տարբեր է անոնք շալվար չեն հագնիր, պոյով ենթարի, բայց անկիրթ տեսակէն, որպէս թէ առջեւնէն ու ետեւնէն գողնոց կապած ըլլան . թէ Մուրատ չայի և թէ այս գիւղիս կնիկները կարծես թէ ամենն ալ ակուպի ցաւ ունին, ծնօտնին լաջակով մը կապուած է :

ԲԻԻԹԱՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Դիտակայ վերջին թիւին մէջ ծանուցած էինք աս Միութեան տարեկան ժողովը, որ գումարեալ էր Պարտիզակ գիւղը : Հիմա աւարտած է

Ժողովը, բայց դեռ իւր արարքներուն մէկ տեղեկագիրը հասած չէ ձեռքերնիս, այսու ամենայնիւ ի լրոյ իմացած ենք Ժողովին մէկ յաւերժական դործքը, որով Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյն պատմութեանը մէջ նոր դար մը կը բանայ : Ժողովը կառավարիչ իւր թեմին մէջ գտնուած Եկեղեցեաց որ՝ Միութիւնը ի պաշտօնէ իր վրայ առնէ օգնութեան կարօտ եղած Եկեղեցեաց հոգը, այն է ինքը քննէ և ստուգէ ամէն մէկ տեղական անհատ Եկեղեցւոյ վիճակն ու կարօտութիւնը և ինքը ջանայ և աշխատի զայն հայթայթել առանց թողելոյ ո՛ր և է արամադրական միջամտութիւն Ժողովին տնօրինութենէն դուրս : Ահա՛ Միասնաբանական մարմնոյն և Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ մէջ՝ տարիներէ ի վեր տեղի ունեցած անհամաձայնութեանց մէկ տարրական կէտը աս էր, որոյ ցաւալի փորձերը շատ նուրի նստան աս նորահաստատ Եկեղեցեաց, Եկեղեցւոյ մէկ երկնապարզ և բնական արտօնութիւնն է ինքզինքը կառավարել աւետարանական եղեմին ազատ և տնկալս միջնորդութիւն մէջ : Նա աճում և զարգացում կառնէ այս Սուրբ ասպարէզին մէջ : Կուզե՞մ Եկեղեցւոյ Սրբութեան և կենդանի աստուածապաշտութեան մէջ աճումն ու զարգացումը արդիւնել, կուզե՞մ զայն հոգեւոր մեռելութեան մատնել, բռնաբարէ անոր այս իրաւունքը և օտար խնամակալութեան տակ գիր այն : Ահա ամենայն յաջողութեամբ կը հասնիս նպատակիդ, կենդանիի անուն կրող Քրիստոնէական մեռած մարմին մը անշարժ և անզգայ կը պառկի առջիւ, ինչպէս որ եղած է մեր Եկեղեցեաց արդի վիճակը :

Բիւթանական Միութեան աս տարեկան Ժողովը գիւյաղնական քայլ մը առաւ, և ուրախ ենք որ գէթ մասամբ յարմար արեւնին, քանզի քիչ մը ետքը շատ ուշ եղած պիտի ըլլար : Մենք յաջողութիւն և յարաւսութիւն կը մագթենք երկինքէն :

Երուսաղէմայ Սիօն ամառգիրն իւր յուլին թուանշանեալ վերջին թուոյն մէջ մանրամասնաբար կը պատմէ Լատինաց և Ս. Պատրիարքին մէջ տեղը մօտերս ծագած վէճը : Յիշեալ թերթին պատմութեանը նայելով, Նորին Սըրբազնութիւնը առանց կըմկրմալու վճռաբար մերժեր է այն քրիստոնէական սիրոյ վրայ հիմնեալ եղբայրական հիւրընկալութեան շարունակութիւնը, որ մինչև հիմայ ուրիշ տարբերութեանց աննկատ ըլլալով ի սիրոյ թոյլտուութիւն կըլլար : Բայց հիմայ անսխալականութեան վիճ մը յաւիտեան անհնար կրնէ այն մեծ ամբարտաւանին անունը Հայ Եկեղեցւոյ մէջ յիշուիլ :

Եսայի Պատրիարքը իր այս անվեհեր և անշողոքորդ քաջութեամբը մեր նախնի առաքելաշաւիղ վարդապետաց արժանաւոր յաջորդ կը հանդիսանայ : Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հայրերը դիւրաւ դիւրաւ « ամէն » չէին ըսեր Յունական և Պապական Եկեղեցեաց ինքնահընար ամէն նոր նոր վարդապետութեանց, այլ լրջմտաբար և երկիւղածութեամբ կը քննէին և կը բաղդատէին Աստուծոյ տնխալ Բանին հետ, որով ըստ մեծի մասին զերծ և մաքուր մնաց Հայոց Եկեղեցին միջին դարուց շատ մը Աստուծոյ Բանին հակառակ ծուռ և սխալ վարդապետութիւններէն, թէպէտ աս ընելնուն համար շատ անգամ ծանր նախատինքներու և թշնամանաց կենթարկուէին :

Ճշմարտութեան ախոյեան հանդիսանալը՝ Առաքելական պաշտօնէութեան նուիրական պարտքն է :

Պ Ա Տ Ե Ր Ա Չ Մ

Մտաց կանխակալ ընդմուռնքը՝ անառիկ բերդերէն ալ աւելի զօրաւոր են : Տակաւին աշխարհ չհամողեցաւ իրաց իրական վիճակին, տակաւին կը խորհինք թէ անշուշտ տակը բան մը կայ, Գաղղիա թագուն միտք մը ունի, որ յանկարծ

և ահա ելի կերպով երևան պիտի բերէ և Գաղղիոյ հողերուն մէջ գտնուած գրեթէ մէկ միլիոնի մօտ Բրուսիական ահեղ բանակը անխնայ կոտորածով նոյն այն հողերուն ներքեւ պիտի թաղէ : Աս էր ի սկզբան համազումնիս և աս կը մնայ դեռ, հակառակ իրողութիւնները մէկ կերպով մը կարող չեղան այս թիւր տեսութիւնը այլաշրջել :

Մեր ակնկալութեանցը հակառակ դէպքերուն մէկնութիւն մը կուտանք, և տակաւին խօսքը մերն է կրսենք : Բայց ներկայ փորձերուն մէջ սա ահեղ ճշմարտութիւնը զգալապէս տեսնուած է, թէ մեր ըմբռնումներն ու համոզումները կարող չէին իրաց իրական վիճակին վրայ ազդել, քանի ինքն իրեն ինչ որ է, անանկ կը մնայ և անանկ կը շրջայ, մեր հաւատքը, մեր բաղձանքները, մեր կիրքերը անոր չեն ազդեր, մինչև անգամ մեր խաբուած ըլլալներն ալ ստակ չեն ըններ :

Թէ որ յաղթութիւն բառը երբէք բան մը կը նշանակէ, Գաղղիան այս օրուան օրս ստուգիւ իր թշնամիէն յաղթուած է : Բրուսիական հզօր բանակ մը իր հողը մտած և իր մայրաքաղաքին դուռը հասած է, բոլոր իր կոխած տեղերը աւերակաց կոյտ մը ընելով : Իր կայսրը յուսահատաբար անձնատուր եղած թշնամոյն ձեռքը դերի կը մնայ հանդերձ 100 հազարէն աւելի զորքերով և պաշտօնակալներով : Բուն իսկ փաբիղի լուրերը հաստատեցին թէ վերալորեալ Մաք-Մահոն 40 հազար զորքով դերի ինկաւ : Իրաւ աշխարհիս մէջ բնաւ մէկ բան մը մնայուն ստուգութեան մէջ չէ, կընայ ըլլալ որ վաղը բաներուն ընթացքը փոխուի, և տարբեր հոսանք առնէ, բայց այս օրուան դիւրքը աս է, Բրուսիոյ թուրը յաղթութեան փառքով պսակեալ կը փայլի :

ԽՍՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բիւթանական Միութեան տարեկան Ժողովը իւր թէմին մէջ գտնուած Աւետարանական Եկեղեցեաց Այցելու որոշեր է, Պատ. Աղեքսանդր Ճէճիզեան և Պատ. Աբրահամ Պուղոսեան :

— Անցեալ ուրբաթ առաւօտ պապական Հայոց Պատրիարք Գեր Հասուն՝ Հռովմի Ընդ. Ժողովէն վերադարձ ընելով, Թրեսթի շողենաւով Կ. Պօլիս հասաւ, և իրեններէն դիմաւորուելով չքեղ հանդիսիւ Ղալաթիոյ պապական Եկեղեցին ուղևորեցաւ :

— Հակահասունեանց վրայ ամենեւին ազդեցութիւն ըրած չեն, ոչ անէծքի և բանադրանաց շանթերուն ահաւորութիւնները և ոչ տըղայամտական վեհ և փառաւոր մարդապաշտական արտաքին ցոյցերը : Անոնք մատենին ուր որ դրած էին հոն անշարժ և անողոք կեցած են, մաղ մը չեն խախտած : « Հասունը չենք ուզեր, կազաղակեն, որովհետև նա մատենիչ է մեր ազգային և եկեղեցական հայրենի իրաւանց և արտօնութեանց, և քակտիչ ու պառակալիչ Հօռին Բրիտանի : »

— Ձայն կայ որ Խալապական զօրքերը քիչ օրէն Հռովմի երկիրը պիտի մտնեն : Եթէ լաւ նկատենք այս բանը արդէն բարոյապէս եղած ըմբռնած է, Խալապի տէրութիւնը Հռովմի երկիրը գրուած է, կը մնայ միայն ձեւապէս և պաշտօնական կատարումը, որ այսօր վաղը ստուգիւ պիտի լսենք :

Հետեւեալ լուրերը Ռոտտոյէն ամսոյս 17ին գրուած նամակէ մը առած ենք :

— Երէկ (նախընթաց կիրակի օր) յանկարծ ամենասաստիկ և փոթորկալից հով մը ելաւ, որուն յաջորդեց կարկուտախառն սաստիկ անձրև մը : Նոյն միջոցին Խաչի թաղը փուռ մը կը բռնկի, բայց բարեբախտաբար իսկոյն թաղեցիք վրայ թափելով կը մարնեն : Եթէ

չյաջողէին, հովին սաստկութեանը նայելով, ամբողջ քաղաքը վառնդի մէջ էր :

— Քաղաքիս Հայ Աւետարանական եկեղեցին՝ Պատ. Աբրահամին հրաժարականը ընդունած ըլլալով, Պատ. Հ. Տէր-Ստեփանեանը առժամանակեայ կերպիւ Հովիւ կանչած է :

— Քաղաքիս մէջը Կիւղէքօ անուն Յոյն դեղագործի մը սպասուհին երեքշաբթի օրը թեւէն ծրար մը կապուած ծովեղերքը խեղդուած գտնուեցաւ : Կիւղէքօն և մէկ ուրիշ սպասաւորը բանտարդուեցան և իսթինթադ կըլլուն :

— Ուխտաւորք գինիի և օղիի սով բերին քաղաքիս վրայ այս տարի :

— Զորեանք թիւէն 21-27 դահեկան կը ծախուի, և գարիինը 11-12 :

— Մուտանեայի և Սամսոնի պէս, մեծ հըրդեհ մ'ալ եւդոկիոյ մէջ եղեր է :

— Մարտիւմնու դաշտին մէջ ցորենները շատ առատ եղած են այս տարի :

— Ամասիոյ մէջ ալ չիրամները շատ աղէկ են եղեր այս տարի :

— Հայրենիք անուն շաբաթական նորլրագիրի մը առաջին թիւը անցեալ Շաբաթ օր հրատարակուեցաւ Մեծ. Ա. Վարդանեանի խմբագրութեամբ, որոյ յաջողութեանն ու օգտակարութեանը համար ի սրտէ կը մախթենք : Հայրենիքը շաբաթը անգամ մը շաբաթ օրերը պիտի հրատարակուի, տարեկան գինն է 1¹/₂ մէճլի :

Ա. Զ. Դ.

Ե Է Ն Ի Զ Է Ր Ի Ք

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

Թարգմանեալ ի Յունարեմէ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Այս պատմական վիպասանութիւնը, որոյ Յունարէն բնագիրը երկու հատոր է, Հայերէ-

նի թարգմանուելով առաջին հատորը Ն. Շահ-նաղարեան տպարանէն այս օրերս ի լոյս ընծայուեցաւ, և կը ծախուի ամէն Հայ գրավաճառայ խանութ : Առաջին հատորին գինը առանձին 20 դահեկան է, իսկ երկու հատորը այժմէն գնել ուղղը 30 դահեկան պիտի վրձարէ և գրավաճառը անդորրագիր մը իրեն կուտայ, որով երկրորդը ելած ատենը կերթայ կառնէ :

Ուսմանց և գիտութեանց մէջ արժանապէս առաջին տեղը կը բռնէ պատմութիւնը, քանզի նա հիմքրած է ամէն կարգի գիտութեանց և նա բանալի է ամէն ուսմանց :

Մենք շատ բաներու մէջ պարտական ենք Պատմութեան, որ եթէ նորա օժանդակութիւնը չըլլար, ձեռնհաս պիտի մնայինք, մանաւանդ երբոր նա մեզի մօտ վերաբերութիւն ունի, ինչպէս է Աղգային և հայրենեաց պատմութիւնները :

Եէնիշէրլիններուն պատմութիւնը՝ մեր ազգին երիտասարդութեանը և մանկոցը համար, ոչ միայն հետաքրքրական հաճելի վէպ մ'է, այլ և ամենակարեւոր պատմական գիտելիք մը, որ շատ բաներու մէջ նպաստաւոր և օգտակար կըլլայ ամենուն, կը բաղձանք որ ուսումնասէր հասարակութիւնը յարգէ և քաջալերէ այսպիսի ազգօգուտ ձեռնարկութիւնները :

Իւսկիւտար Պաղլար պաշի Մեծ Փողոցը

4 սենեկով եւ խիստ փառաւոր տեսարանով

ՏՈՒՆ ՄԸ որ ունի հօր, խոհարան, պարտէզ,

գիւղէր, մաղաղա և ամէն ուրիշ պիտանիք,

պիտի ծախուի գիւրամատչելի գնով մը :

Ուղղը կրնայ լրագրոյս գրասենեկէն պէտք

եղած տեղեկութիւններն ստանալ :

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Զագմաճըլար փող. Ակոբեան խան Ն. 4, 5, 6.

Ք Ի Տ Ա Կ

ՇԱԲԱԹ ԱԹԵՐԹ

Դիտարկ Չորեքաբքի օրերը պիտի հրատարակուի :
Բաժնուրդագրութեան տեղն է Ակոբեան-կան Վերի
յարկ քիւ 5.

Տարեկան գին Երեւ Մեհիս ՂԵ. 60
Վեցամսեայ մէկուկէս » » 30
Հասր փր. 50

Ա. Տ Ա Ր Ի

1870 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9

Թ Ի Ի 26

ՊՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ե Ի

ՍՈՒՐԲ ԳԻՐԲ

(Շար. տես քիւ 16.20-22-23)

Վերջին թիւերնու մէջ Պողոս Առաքեալին
կանխադուշակած մեծ ապաւանսութեան պա-
րագլուխ եղող մեզաց մարդը և կորուստեան
ոլորին, որ Աստուծոյ ճաճարին մէջ իբր Աստու-
ռած պիտի բաղմի և պաշտուի, և ինքը ասանկ
հայհոյական պատիւ է մի ոչ միայն չափաւ սուկայ-
այլ նաեւ պիտի ճգնի և ջանայ զայն ար և պայ-
ծանացնել, և բուն ինքը պիտի աշխատի ցուցը-
նել և հատարել թէ Աստուած է, և բաժ-
էինք. Արշալի որ աս ասանկ է որչափ որ անկկա-
կը վրայ ամենամարտադրանուն մը առած է քա-
տուածային աստորոգեցիքներ կրել կը կեղծ է սա-
կայն Առաքեալը հոս մեր յետմէ բերած մար-
դարեութեան մէջ անոր զարմ Աստուան պիտի

ազդեցութեամբը ներկայացուցած է, կամ ու-
րիշ խօսքով՝ իբր աշխատութեամբ և գոր-
ծունէութեամբ Մատանայի ցուցուած է :

Աս կէտն ալ անտարակուսելի կերպով Պապին
և սլաւականութեան վրայ բառ առ բառ
ճշմարիտ է : Այն ահեղ դրութիւնը մարդկա-
յին մտաց արդիւնք չկրնար ըլլալ : Հոգիներուն
մեծ թշնամիին նենգամտաբար թերադրած
մէկ դրութիւնն է. (Տես անդ համար 9) :

Երբոր Պապականութեան շաւիղները կը
զրննենք, անոր ամէն մէկ հետքերուն մէջ Մա-
տանայի գործակցութեան քայլերը որոշ կը նշ-
մարենք : Հոգիներուն թշնամիին մարդս փոր-
ձելուն մէջ նպատակ դրած առաջին կէտն
է, նորա սիրտը իւր արարչին փառքը յափը-
տակելու թերութիւն : Աս ընելուն մէջ մասնա-
ւոր և ամէն բանէ առեթի հաճութիւն մը կը դ-
գայ : Նենգամտական խորամանկ միամտու-
թիւնով մը ազդեցութեամբ հարցոյց եւային, —
հիրաք Աստուած ըսանք թէ որարտեցին ար-

մէն ծառէն պիտի չուտէք:» Երբ նա պատասխանեց թէ, Այո՛, «Անկէ մի ուտէք, և անոր մի դպչիք, որ չմեռնիք,» ըսաւ Աստուած: Յայնժամ Սատանան հեգնեց անիկայ, և ըսաւ, «չ անանկը չէ, անկէ ուտելով ոչ թէ անշուշտ պիտի մեռնիք, այլ Աստուած գիտէ թէ՛ ան օրը որ անկէ ուտէք, աչքերնիդ պիտի բացուի, և Աստուածներու պէս պիտի ըլլաք: Այսպէս ջանաց կնոջ սրտին մէջ աստուածանալու հայհոյական իղձ մը սերմանել:

Կերևի թէ՛ ի սկզբանէ անտիայս մասին մասնաւոր տենչ մը ունէր, և վերջապէս նշանաւոր յաղթութիւն մը ձեռք բերաւ Հռովմի Եկեղեցւոյն մէջ: Այն բոլոր գրութիւնը, որուն կռիւնքն է պապութիւնը, Սատանայէն հեղինակեալ ստութեան և անապաշտութեան բոյն է: Այն գրութեան տակ հնարեալ Աստուծոյ Բանին հակառակ վարդապետութիւնները՝ այնպիսի բաներ են որ, անհնար էր մարդուս ինքնին հնարել և մինչև անգամ մտքէ անցընել, եթէ Սատանան անմիջապէս իրեն հետ գործակից չունենար: Բարոյապէս անհնար էր որ պապականութիւնը այսքան ատեն անկործան մնար, եթէ զայն կանգուն պահող միջոցները ինքն Սատանայէ հնարեալ բաներ եղած չըլլային: Այդ Եկեղեցւոյն մէջ կատարուած սուտ ու շինծու հրաշքներուն պատմութիւնը թէ որ ի մի վայր հաւաքելու ըլլանք, մեծահատոր գիրքեր կը կադմեն, որոնք շարունակ յառաջ կը բերունին պապականութեան ճշմարտութիւնը ապացուցանելու: Մարդ չէր կրնար՝ մինչև անգամ երկրիս վեհապետներուն իր ոտքերը պաքցընել տալ յաջողիլ, եթէ Սատանային գործակցութիւնը իրեն օգնական չունենար: Մէկ խօսքով ինչպէս վերը ըսինք մարդը աստուածացընել Սատանային յատուկ պաշտօն և նպատակ եղած է, և հոս ուղածէն աւելի յաջողած է:

Պապականութիւնը՝ ժողովքներու վճիռներով և դրութեան ներքեւ առած, կը դաւանի

թէ՛ Պապը երկրիս վրայ փոխանորդ Աստուծոյ է, — Ունի յանձին կարողութիւնք Աստուծային, է անսխալ և անփոփոխ, — Ունի իշխանութիւն ըստ հաճոյից կապելոյ և արձակելոյ, առնէ և կատարէ ամենայն և զոր ինչ կամի, և ստարածի պետութիւն իւր ի վերայ ամենայն իրաց, երկնաւորաց, երկրաւորաց և սանդարամետականաց: Կարող է բանիւ իւրոյ գործել հրաշս և սքանչելիս, և այլն և այլն ևն:

Հիմա կը մնայ մէկ պարագայ մը աս մարգարէութեան մէջ, «Տէր Յիսուս իր բերնին հոգիովը պիտի սպառէ զանիկայ,» կըսէ:

(Յաջորդ թուով)

ՊԻՈՍ Թ Ի ՀՐԱՇԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Հետեւեալ նշանաւոր հրաշագործութիւնը Ամերիկայի լրագիր մը կը պատմէ Նորթի Ճեյմսն Քորրէսքոնսէնը լրագիրէն քաղելով: «Զատկի տօնէն քանի մը օր ետքը, կ'ըսէ յիշեալ լրագիրը, Հռովմի մէջ դէպք մը պատահեցաւ, որ իրաւ քիչ մարդիկ ականատես եղան, բայց յորմէ հետէ ամէն մարդ փողոցը քալած ատեննին զդուշաւոր երկիւղածութեամբ իրարու ականջն 'ի վար կը փսփօան և կը պատմեն: Եւ որովհետեւ աս դէպքը լաւ կը լուսաբանէ երկնային Քաղաքին մէջ իրաց ընթացքը ինչպէս ըլլալը, ու Պապին իր անձին և իր պաշտօնին վրայ ունեցած ըմբռնութիւնը, վասն որոյ արժան կը դատենք Գերմանական Ժողովրդեան զանիկա հաղորդել: — Հռովմի որ կողմ երթաս փողոցները և հրապարակները մուրացիկով լեցուն են, կոյր, կաղ և քոստ, և ամէն ախտաժէտ: Մօնթէ Մարիօյի մէջ օր մը Ս. Քահանայապետը իր սպասաւորներէն մէկուն թեկն վրայ կռթնած հետի լեռն ի վեր կենէր յայտնապէս ծերութեան տկարութիւններով զգած եալ և կորացեալ: Աս ճամբուն վրայ շարուած մուրացիկաններուն մէջ երկու ոտքէն կաղ աղքատ մը նստած էր, որ կերևէր թէ մարդասի-

րական կարեկցութեան յատուկ արժանաւորութիւն մը ունէր : Քանի որ նորին սրբազնութիւնը այս խեղճին կը մօտենար , իւր թողումած դէմքին վրայ կարծես կենդանութիւն մը կուգար և իր ձեռքերը վեր վեր անարածելով այնպէս կը թուէր թէ՝ « Տէր իմ՝ ողորմեաց ինձ » , աղաղակել կուզէր : Պիոս տեսնելով աս սրտաճըմկի տեսարանը և աներկբայ վատահոլութիւն ունենալով իւր հրաշագործ կարողութեանը վերայ , անկար աղքատին քովը մօտեցաւ և յուզեալ զգացումներով ձեռքերը վերցուց ու լսաւ անկարին , « Ելիր , ան մահիճդ և դնա՛ » : Նորին Սրբազնութեան անսխալ բերնէն ելած աս բառերուն՝ նեղեալ խեղճին վրայ ըրած ներգործութիւնը անհնար է որ մարդ կարենայ ըմբռնել : Մէկէն անանկ երեցաւ թէ մարդը կայծակնահար եղաւ , վայրկի մը սասանեալ մնաց , բայց քիչ մը ետքը աչքերը փալիւլալով ցաթկեց կայնեցաւ , և երկու կամ երեք ոտք յառաջ գնաց : Այս միջոցին Պապին դէմքը տեսնելու արժան բան էր , դէմքին վրայ ուրախութեան և այլայլութեան արեան սիւնակներ ձևացան , բայց հազիւ մէկ երկու ակնթարթ կամ րոպէ տեւեց , բոլորեալ կարծուած մուրացիկը վերստին շրջեցաւ ինկաւ ահռելի ուժգնութեամբ և դետինը փռուեցաւ :

Քահանայապետը՝ վերջին յուսահատական ճիգով թշնամոյն վրայ յարձակող զինուորի մը պէս , նորէն աղաղակեց , ել՛ր և դնա՛ : Սակայն երբոր հիւանդին վերստին ցատկել ելնէն ու կրկին գետինը փռուիլը մէկ եղաւ , այն ժամանակը Պապին ձեռքերն ու ոտքերը սկսան շողալ և ձայնը մարեցաւ , և իրաւ անգամ մը ևս կրկնեց նոյն հրամանը , բայց բերնէն թափթրիւնելով էր : Այս երբորդ անգամին ողորմելի ախտացեալը ջղային ցընցման նոր ճիգ մ'ալ թափեց , սակայն իր զայրացեալ վայրագ դէմքին վրայ իր կրած նեղութիւններուն և յուսակոտոր ելնելուն տխուրութեանցը պատկերը

յայտնի դժագրեալ էր : Պապին երեսին գոյնը շրջեցաւ մեռելի գոյն դարձաւ , և երկու թեւէրէն մոտեցնել իր կառքը տարին : Իսկոյն կառքը ահռելի արագութեամբ թողուց գնաց , կէս մը մարած՝ թողելով ողորմելի հիւանդը հոն փողոցին վրայ , ուր իր ալ ևս զայրացեալ և յաւելեալ ցաւերուն մէջ կը տանջուէր և հոգւոց կը հանէր « Մատոնա Մատոնա » (Սուրբ Կոյս , Սուրբ Կոյս) աղաղակելով : Այս պատմութիւնը Պիոս Թ. ի մէկ ճիշտ պատկերը կը ներկայացնէ : Ողորմելի ծերունին մագ մնաց իրաւ իրաւ պիտի հաւատար թէ իր քովը հրաշագործութեան այդ աստուածային կարողութիւնը կայ : Կերեւի թէ նա ինքզինքը անսխալ և ամենակարող դաւանել և երեւակայելուն մէջ ալ անսնկ միամիտ է : Ան բանը որ փորձով կը տեսնէ թէ իր վրայ չգտնուիր և իր կարողութեանը մէջ չէ , հաւատքով կը յուսայ որ ունի կամ իր կարողութեանը մէջ է :

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Դիտակայ 18-րդ թուոյն մէջ այս նիւթին վերայ համառօտ մը խօսելով , ըսած էինք թէ՝ օգնելու պարտականութիւնը բացարձակապէս բարեսիրական գործողութիւն մ'է , պայման և փոխարինում չի ունի չպարունակէր իր մէջը : — Պարտաւորիչ և փոխարինական պայմաններ կամ պահանջներ դնելով , բարիք կամ օգնութիւն ընելը , պարզ առեւտուր է և ոչ թէ բարեսիրական ձեռնտուութիւն , — ըսած էինք : Մեր համոզումը աս է թէ ասիկա անհակառակելի ճշմարտութիւն է , և ի հարկին կրնանք փաստով վկայութիւններով ալ հաստատել : Բայց ոմանք կառարկեն մեր այս դիտողութեանը դէմ : « Այսպիսի կարծիք մը ոչ ապաքէն անտեղի է , կաղաղակեն , եթէ օգնութիւն ընելը՝ նոյն ընողին կամքէն կախում ունի , այնպէս որ ազատ է ընելու կամ չընելու , պէտք է որ ազատ ըլլայ նաև այս ինչ կամ այն

ինչ պայմանով ընելու, ապա թէ ոչ չընելու : Մենք այս առարկութեան մէջ ուրիշ բան չենք տեսներ, բայց հնացեալ ուժգին նախապաշարում մը : Ոմանք սովոր չեն բաները ինքնին և ուրոյն ուրոյն քննելու, այլ պարզապէս տեսածնուն, լսածնուն և սովորածնուն վրայ կերթան, և երբ իրենց ըմբռնածին հակառակ կարծիք մը կըլսեն, իսկոյն կը զինին և կը յարձակին անոր դէմ առանց պահ մը մտածելու անոր ըսածին վրայ : Վերոյիշեալ առարկութիւնը՝ մեր այն աստուածային փառաւոր սկզբան դէմ ընող բարեկամին՝ իւր հակառակ կարծիքը՝ որ է «բարերարն իր առ կարօտեալն ըրած օգնութիւնը պայմանով մը ընել իրաւունք ունի», փաստելու և ապացուցանելու համար խել մը օրինակներ կը բերէ, բայց շիտակը ըսելով բերած օրինակները, չտառադոված սկզբունքը հաստատող բաներ չեն երբեք : Իր ենթադրութեամբ ցուցած օրինակները բոլորեալն կողմանէ յաւէտ բարեսիրական խրատներ կրնան եղած ըլլալ առ կարօտեալն քան թէ պարտաւորիչ և փոխարինական պայմաններ կամ պահանջներ : Հոս ինք քիչ մը դոցէն անցեր է, բացէն չէ ըսեր թէ՛ այդ գինեմովին ընտանիքը առած օգնութիւնը՝ ընդդէմ դրուած պայմանին, տակաւին արբեցուցիչ ըմպելիք զնելու գործածէ, հետեանք ինչ պիտի ըլլայ : Մեր բարեկամը կըսէ թէ, բան մը պիտի չըլլայ միայն թէ ուրիշ անգամ օգնութիւն չըլլար իրեն, մենք կը սենք թէ ատիկա փոխարինական պայման չէ, այլ պարզ խրատ մը և հետեապէս ամենայնիւ իրաւունք, բայց իր հաստատած և չատադոված սկզբունքին սահմանը ատ չէ : Ինքը կ'ըսէ թէ, «բարերարն իր առ կարօտեալն ըրած օգնութիւնը պայմանով մը ընելու իրաւունք ունի» : Պայման ըսուած բանը պարտականութիւն կը ենթադրէ, բարերարեալը բարերարին կամքին կը կապէ, ազատ չթողուր : Երբոր նա չկրնայ

կերպով մը դրուած պայմանը կամ պայմանները կատարել, պարտականութեան տակ կիցնայ, և բարերարը իրաւունք ունի նորա օժիկէն բռնելու, «Եկ հոս, ուր կերթաս» ըսելու : Մենք չենք ընել թէ մարդիկ ազատ չեն, իրաւունք չունին առանկ գործողութիւններ ընելու, և կամ թէ որ ընեն, կը մեղանչեն : Բայց ըսինք և դարձեալ կը սենք և կը պնդենք թէ, այսպիսի դաշիքներու և պայմաններու տակ եղած ձեռնադրութիւնները՝ այն փառաւոր արտօնութեան գործադրութիւնքը չեն, զոր երկինք մարդուս տուաւ, այն է օգնել ընկերին իւր նեղութեանը և իւր կարօտութեանը մէջ հանդերձ կարեկցական խրատներով, և միութարութիւններով :

Երբոր մարդ մը կանցնի աս պարզ սահմանը, դուցէ ըրածը տակաւին բարի բան մ'է, աղէկ բան մ'է, բայց պարզ և ճիշտ բարեսիրութիւն չէ : Երբոր ողորմութիւն կը նեւ ձախ ձեռքդ թող չդիտեսց, ալ ձեռքիդ ինչ գործելը», ըսաւ մեր Տէրը :

Մեզի կը թուի թէ աս եղծումը յառաջ եկած է մարդուս սա բնական բաղձանքէն, որ կուզէ զօրաւորը ակարին վրայ տիրել, մարդիկ ընդաբոյս տենչ մը ունին, իրենցմէ վարը իրենց հպատակութեանը մէջ պահել և իրենց կամքին պէս շարժել տալ անոնց, չթողուլ որ ազատ և անկախ վայելեն իրենց աստուածատուր ձեռքերը : Օգնելու կարողութիւնը շատ աղէկ միջոց մը եղած է այս տենչը յաղեցրնելու, ամենացարմար պատեհութիւն մ'է որ մարդ դիտաւ յաջողի այս ինչ կամ այն ինչ պայմանը կամաւ և յօժարութեամբ ընդունել տալու : Մարդը ազատ է, բարեբար եղբայրը իրեն բռնութիւն չընէր, բայց միայն օգնութեան կը զօգուէ, ալ անոր ան տեղն ալ թող ինք հաշիւ ընէ : — Երբոր բարերար մը ուզէ եղբւր բացարձակապէս պայմանը պահել և խեղճ կարօտեալն ալ հաճի առաջարկեալ պայմանով

հանդերձ ընդունիլ օգնութիւնը, այս վերջինը բնաւ զոհած չըլլար եղեր իր ազատութիւնը : — Եթէ երկինք այս սկզբամայն ծագեցունէր իր արեւը և խրկէր իր անձրևները երկրիս վրայ, յերաւի վայ էր աշխարհի : Արդ մեր վարուց կանոնը Ան է : «Արդ՝ եղերուք դուք կատարեալք, որպէս և Հայրն ձեր Երկնաւոր կատարեալ է :»

Կը խնդրենք որ ընթերցողք այս մեզի դէմ յառաջ բերուած առարկութեան մէջ շատա-
գոյնուած սկզբունքն ու ցուցուած օրինակներն
ներուն յարմարութիւնքն ու վերաբերութիւն-
քը լաւ կշռեն : Իրար չշփոթեն պարտաւորիչ
և փոխարինական պայմանն ու պահանջները՝
խրատի, զգուշութեան կամ թէութեան հետ :
Հրդեհէն փնտռուած ընտանիքի մը մեծ գո-
մար մը ստակ օգնութիւն ընելով, անոր ըսել
թէ պարտիս : քարուկիր շինել, իրաւ բարե-
րարին կողմանէ թէական առաջարկութիւն մ'
է : Բայց ոչ պայման : Ասով բարեբարեալը
լուծի կամ պարտականութեան տակ չմտնէր,
իր բարերարին չկապուիր, երբ նա յանձն
կանուաւ այդ իւր օգտին ծառայող թէութիւ-
նը, ալ հոն ամէն բան կը լինայ : Օգնողին և
օգնեալին մէջ տեղը կապ մը չմտնէր, զայն
պարտական չկայնէր : Ասանկ պարագայ մը
իբրեւ պայման ներկայացնելը, մեզի կը թուի
թէ խնդիրը չփոթել է : Մենք կը սեպենք թէ
աս օրինակը զուտ բարեսիրութիւն է : Բայց
երբ յիշեալ բարերարը իր օգնութիւն անուամբ
առած մեծ գումար ստակը առիթ ընելով,
խեղճ կարօտեալը առ ինքն կը կակապէ, վրան
պայմանեալ պարտականութիւններ կը դնէ : —
ասոր հետեւիք իմ վրաս պիտի ընես, կրսէ,
անունը քուկդ, բայց իրական տեղը ես պիտի
ըլլամ, կրսէ : ամէն անօրէնութիւն իմ ձեռ-
քս պիտի ըլլայ, կրսէ, առանց իմ հաճու-
թիւնս ստանալու : Գամ մը անգամ պիտի չգա-
մես, ևն, ևն : Եւ երբ ինքը իւր կարծեօքը

սեպէ թէ կարօտեալը աս պայմանները չպա-
հեց աւերեց, իրաւունք կը ստանայ տունը ինք
իրեն գրաւել, աս բանը մենք չենք ճանչնար
թէ քրիստոնէական բարեսիրութիւն է, ա-
սիկա յաւէտ բարոյական գերաւորութիւն է
քան թէ բարերարութիւն : Եւ յոյս ունինք որ
բազում քրիստոնեայք պիտի տեսնեն այս մա-
սին իրենց ունեցած ծանր և փնտրիչ օրաւ-
մունքը :

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

Խմբագիր

Ձեր խմբագրութեամբ արտադրեալ Դիտակ
Շաբաթաթերթը մինչև ցարդ կարդացած ըլ-
լալով՝ կը փափաքիմ իմ ունեցած զգացումներս
քանի մը քաջալերական խօսքերով արտայայտել :

Դիտակ Շաբաթաթերթը իր պարզ ոճովն ու
վեհ իմաստովը շատ յարմար և օգտակար լրա-
դիր մ'է Հայուն համար : Յուսալից ենք թէ
տասնկ լրագիր մը՝ ուրիշ օգտակար լրագրաց
նման, Հայուն մտաւորական ու բարոյական
վիճակը բարձրացնելու և բարեօքելու նպաս-
տող թերթ մը պիտի ըլլայ : Հայուն լուսաւո-
րութեան փայլ և անոր յառաջադիմութեան
գրգիռ տուող շատ գերազանց միջոց մ'ալ ող-
ջամիտ խմբագրութիւնն է : Եւ հարկաւ որ-
չափ որ ասանկ միջոցները բազմանան, մեր
ազգին յառաջադիմական քայլերը այնքան ալ
կ'արագնան :

Հայուն բարոյական ու մտաւորական կեն-
դանութիւնն ու զարգացումը՝ անոր ուսումնա-
կան խմբակին եռանդուն ու անձնանուէր ջան-
քերէն կախեալ է : Ուստի թող սթափ անոր
ուսումնական և բարոյական մարմինը իր թրմ-
րութենէն, և յանգարէ՛լ երեւոյ՛ Հօգւոյ՛ շափ
աշխատի իր տառապեալ ու թշուառ եղբարցը
համար, յայնժամ Հայը արագ շարժում մը
պիտի ունենայ լուսաւորութեան անպարագ-
րի շաւիղին մէջ :

Ուստի՝ խմբագիրը, մի երբեք յուսահատիր . այժմ օգտակարութեանդ ասպարէզը ընդարձակ է . անձուկ բեմի մը վրայ կանգնած՝ միայն քանի մը հոգիներու չես խօսիր, այլ հասարակաց բեմը կանգնած՝ ընդհանուր Հայութեան և մարդկութեան էքու բարձրացուցած ձայնդ : Հայր ամեն կողմէն քեզի քաջալերական արձագանք պիտի տայ : Իրաւամբ առջևդ խիստ դժուարութիւններ ունիս . բայց յարատեւութեամբ և համբերութեամբ կրնան յաղթուիլ : Աշխարհիս մէջ ընդունուած տիեզերաբական ճշմարտութիւն մ'է այս՝ թէ ամեն լաւագոյն և օգտակար գործեր ի սկզբան դժուարութիւններ կունենան, և շատ անգամ զործին բոլորտիքը սեւթոյր ամպեր թանձրացեալ կը կենան, սակայն շատ անգամ ալ յուսոյ փալիւրն աստղ մը հեռուէն կը նշմարուի, որ կ'ազդարարէ թէ ամպերն պիտի փարատին և ցնծութեան երանաւէտ օր մը պիտի ծագի : Մանաւանդ շատ աւելի քաջալերուելու էք, որովհետեւ ձեր ձեռքը բռնած էք Աւետարանին յաղթական փառաւոր դրօշակը՝ որ ազգաց ու ժողովրդոց ազատութեան և լուսաւորութեան հրաւեր կը կարգայ : Անիկոյ քաղցրասիւք և բարեյաջող հով մ'է, որ ձեր նաւակին առաջատներուն հեղաբար ազդեցումը՝ անդորրութեան և ուրախութեան ափունքներուն կ'առաջնորդէ : Աւետարանին գործը կը նմանի Աստուծոյ Սրբարանէն բղխած այն սուրբ ջուրերուն որ երթալով կը տարածուին, կընդարձակուին ու կը խորունկնան, եւ այսպէս ալ Աւետարանին սկզբունքովը եղած որեւէ գործք այն սուրբ ջուրերուն նման հետզհետէ կընդարձակուին, կը տարածուին ու լայնածաւալ խորին ծով մը կըլլան : Օ՛ն ուրեմն : Այժմեան դարուս նշանաբանը յառաջադիմութիւն է :

Վստահ ենք թէ Հայաստանեայց Աւետարանական ժողովուրդը ուրախութեամբ կ'ողջունէ և կը շնորհաւորէ ասանկ գործք մը, և նոյն

ատեն անոր յաջողութեանը համար աղօթող կըլլայ և արդեամբ խրախոյս կուտայ :

Ձեր յաջողութեանն ու երջանկութեանը անձկանօք փափաքող ըլլալով :

Նիկոմիդիա, Օգոս. 50, 1870

Կըմնամ խոնարհաբար

Կ. Դ. ԳՍԲՐԷԼԵԱՆ

Պ Ա Տ Ե Ր Ա Ձ Մ

Ներկայ պատերազմական աղէտքներուն մէջ, հաճութեամբ տեսնելու իրողութիւն մը ստէ որ, բոլոր աշխարհ անհամբեր անձկութիւնով խաղաղութեան լուրին կսպասէ, բոլոր տէրութիւնները կը խորհրդակցին և ճիգ կը թափեն զայն ձեռք բերելու և ժողովրդոց տենչն ալ ի նոյն կը ճգնի, չենք վարանիր ըսել թէ նոյն իսկ պատերազմող կողմերն ալ : Պ. Ժիւլ Ֆալըիւր օտար տէրութեանց քով դանուած գաղիական դեսպաններուն ուղեւալ շրջաբերականին մէջ կըսէ թէ, «Առաջի Աստուծոյ» որ մեզ կը լսէ, առաջի ապագային՝ որ մեզ պիտի դատէ, մենք խաղաղութենէ զատ ուրիշ բան չենք ուզեր :

Նոյնը Բրուսիոյ Թագաւորը ըսաւ և տակաւին կըսէ, աշխարհք ալ կը վկայէ : Բայց ափսոս որ, աս ասանկ ըլլալովն ալ տակաւին անմիջական խաղաղութեան յոյսերը հաստատուն ըստուգութեան մէջ չեն, շարունակութեան վախերը աւելի հաւանական կը թուին : Մէտանի ճակատամարտէն հետէ թէպէտ երեւելի պատերազմ մը եղած չէ, սակայն օրինաւոր զինդարար մ'ալ եղած չունի : Բրուսիոյ բանակը միշտ չարժման մէջ է, գրեթէ Փարիզի դուռը հասաւ և կը պատրաստուի այն աշխարհաշահ և գեղեցկութեան նախատիպ «Մայրաքաղաքը» ռմբակոծել, Ասկէ երկու ամիս առաջ աշխարհիս մէջ արդեօք մէկ եղական անձ մը կ'արժեքէր : Այս օրուան վիճակին հաւատացող

խենդ չպիտի կոչենք այն անձը որ յանդգներ այսպիսի գուշակութիւն մը ընել :

Բայց այս օրուան օրս ճշմարիտ իրականութիւն մ'է : Այն հաշակաւոր մայրաքաղաքը որ դեռ էրեկ բոլոր աշխարհի վրայ պարծանօք կը պանծար , և բոլոր տէրութեանց վրայ գիկտատորոյ իրաւամբ կը խրոխտար , որպէս թէ աշխարհիս վարչական սանձը իր ձեռքը բռնած , այս օր զարմանալի շտապու ինքզինքը պաշտպանելու հսկայական պատրաստութիւններով դբաղեալ է :

Ինչո՞ւ արդեօք բաները այսպէս հանրական կամայն ու բաղձանացը հակառակ ընթացք բռնած են , ինչո՞ւ ինչ որ կուզենք , ան չըլլար , այլ ինչ որ չենք ուզեր , ան կըլլայ , կամ թէ բուն մենք չուզածնիս ձեռքովնիս կրնենք : Մեր կարծիքը աս է որ , Տիեզերական աներեւոյթ իշխանութեան մը իրական գոյութիւնը ապացուցանող ասկէ զօրաւոր փաստ մը չէինք կրնար ունենալ : Թող ըլլայ թէ մենք չենք ճանչեր անիկա և կը ծաղրենք և կը հեգնենք անոր իրաւասութիւնը , բայց նա լաւ գիտէ իր ճամբան , կը տիրէ և կը թաղաւորէ ազդաց և տէրութիւններուն վրայ , և անկախապէս յառաջ կը տանի իր կամքն ու խորհուրդները ընդ դէմ մեր ամենալեւր բաղձանայնն ու կամքին , և ան աւբուն իսկ մեր ձեռքովն : Խենդ է ան մարդը որ կը յանդգնի ուրանալ աշխարհիս նախանամական վարչութիւնը :

Խ Ա Ռ Ն Լ ՈՒՐԵՐ

Օրագիր Ազգային թերթին անցեալ ուրբաթ աւուր 241րդ թուոյն մէջ Բերայի Հրկիզելոց հանգանակութեան համար սահմանեալ Մասնաժողովին Յայտարարութիւնը հրատարակուած էր , որով կը ծանուցուի ժողովին որոշմունքն ու հաւաքեալ ստակները բաշխելու տրամադրութիւնը , Այս յայտարարութեան մէջ գրուած է ամէն ազ-

գի Հրկիզելոց ցանկը , որոց ամբողջ գումարն է 28,689 հոգի , բայց յիշուած չէ թէ ողաք ալ այս թիւին ե'ն թէ ոչ : Ժողովը հրկիզելոց թիւը հիմ բռնած ըլլալով , մարդ գլուխ երեքական ոսկի օգնութիւն որոշուած է , որով բաշխաւ ստակին ամբողջ գումարը կըլլայ 86,067, Օսմանեան լիւրա : Այս գումարին 11,216,90 արդէն վրաններուն տակ պատճառելոց բաշխեալ ըլլալով , մնացած բաշխելի գումարն է 74850,10 : Այս օգնութեանը մէջ իրաւունք ունեցող Հրկիզելոց կը ծանուցուի յիշեալ յայտարարութեան մէջ , որ քսան և հինգ օրուան մէջ ժողովին ներկայանան իրենց իրաւունքն ապացուցանելու :

— Հասունեան ու Հակահասունեան խնդիրը անցեալ շաբթուին է ի վեր կարծես թէ մոռացութեան անդունդներուն տակ թաղուեցաւ , Ազգային լրագիրք խոր լռութիւն մը կը պահեն այս մասին , և Սէտա՝ որ Հասունեան դատին ջերմ պաշտպան ու ջատագով կը հանդիսանար , անցեալ շաբաթ օրուին է ի վեր Վաֆանց կընէ առանց պատճառը զեկուցանելու :

— Կըսուի թէ Պապը որոշեր է՝ Հռովմ Իտալիոյ Մայրաքաղաքը ըլլալէն ետքն ալ , Վատիկանու Պալատին մէջ մնալ , դո՛հ ըլլալով սոսկ իր հոգևորական իշխանութեանը :

— Դադղիոյ Հասարակապետութեան առաջին անհատական դործքը եղաւ Մ. Ֆօշթօրը բանտէն հանել , որ իր չափազանց ազատական գաղափարներուն համար իբր քաղաքական յանցաւոր նաբօլէոնի փառասիրական կրիցը զո՛հ եղած էր :

— Հասարակապետութեան հրատարակուած օրը բազմութիւնը երբոր Հոթէլ տը Վիլ կոչուած պալատը մտած էր , ուզեցին հոն կախուած նաբօլէոնի պատկերը փարատել և բըզբտել , որն որ շատ ընտիր և հանճարեղ դժադրութիւն մ'էր , սակայն Մ. Կամպէթթա արգիլեց՝ սա խեղացի զուարճաբանութիւնը ընելով : Բարեկամներ , ըսաւ , այս պատկերին բուն տէրը հիմա ճիշդ քսան տարիէ տանելու համբե-

րեցինք : Արդ այս օր ալ անոր երեսը պատին դարձրնելով բաւականանանք : քանզի անկէ ալ աւելի բանի մը արժանի չէ : Եւ պատկերին երեսը իրօք պատին դարձրնել տալով ազատեց զայն :

Գաղղիոյ Կառավարութիւնը հասարակապետական ձեւը առնելէն հետէ, հակակիր գաղափարները համակրութեան փոխուեցան : Կարիպալաի հեռագրաւ կը ծանուցանէ նոր կառավարութեան իր Գաղղիոյ Ազգին ծառայելու յաժարակամ պատրաստութիւնը : Ինչմէ ինչ օր դեռ կը ֆրայ՝ ձեռ ծառայութեանը կը հաւանքէ, հրաման ըրէք, հեռագրած է :

Եռյնպէս ալ Ամերիկայէն մասնաւոր համակրութեան ցոյցերը օր քան զօր կաւելան :

Կըսուի թէ 500 կամաւոր զօրքով և 7000 Հրացանով Ամերիկացի Քորվէթ մը հասաւ Թուրքի : Եւ Պէրլին նստող Ամերիկայի գեապանն ալ պատերազմը վերջացնելու խնդիր ներկայացուց իր կառավարութեան կողմանէ Պէրլինի արքունեաց :

Փարիզի Անգղիական Դեսպան Լորա Լայնս անցեալ չարթու Բրուսիոյ Բանակը դնաց հաշտութեան և խաղաղութեան համար իւր կառավարութեան կողմանէ միջնորդական բանակցութիւն ընելու :

Մաք Մահօն մարաշխտը որչափ որ մեռած է ձայն ելաւ ալնէ, վերջին լուրերէն իմացուած է որ ողջ է, և մասնաւոր տան մը մէջ կը դարմանուի և իր տիկինն ալ քովը դնուցեր է զինքը հողալու : Կըսուի թէ երբոր աղէկնայ, իբր գերի պիտի յանձնուի Բրուսիացւոց ձեռքը :

Հետեւեալ պատմութիւնը հանդերձ խրմբագրական համառօտ դիտողութեամբ, Մանգոլմէ ազգային իրազեկէն առած ենք, որ նա ալ Գուրիէ Գաղղիական Լրագիրէն քաղած է : Եւ նշանազոյզ ազգիտի՝ սէմէրէլէրինի կէսթէրմէնէ պայլամը տոր :

Գանտիա ճէզիրէսինտէ փափաղը պիտի Գուտ

տառը շէրիֆ հէնկեամբնաւ, մէղքիւր ազաիտին իլան իտիմիշ օլտուղունու պիւտիրտի : Հաղըր պուլունանլարտան պիւրիսի, պապթօնունուն ուճունու քիլիսէնին տէօշէմէսինէ փուրադապաւնա գարշը Բրօթէսթօ Էթաթի, պունուն իւզէրինէ, մէրգում փափապ կէրէք մէրգում զաթա մէ կէրէք պիւթիւն ֆամիլեապնա գարշը աֆօրօղ օգուտու :

Օն աօղուղունճու տարրտա աֆօրօղ օգումադ շայթթ բասլանմը պիր սիլահ տըր :

— Կըսուի թէ Մէցի մէջ ջուրի կօզմանէ անտանելի նեղութիւն լինելով, Պագէն կը խորհի անձնատուր ըլլալ :

— Վերջին լուրերը կը ծանուցանեն թէ, Բրուսիացիք ոչ միայն Փարիզ հասան, այլ և պատերազմիլ ալ սկսան :

— Միացեալ Նահանգաց մէջ բնակող Գաղղիացիք 12 հազար Անգղիական իրա խրկած են պոտերազմի մէջ վիրաւորելոց համար :

— Գաղղիական լրագրաց խօսքին նայելով, Բրուսիացիք Կարցի մէջ Գաղղիացի մանկամարդ օրիորդ մը կախերեն Բրուսիացի զինուորի մը երկու մատը դաշոյնով կտրելուն համար :

ԵՐԿԱԹԷ ԴԻՄՍԿՈՎ ՄԱՐԴԷ

ԵՒ

ԱՌԵՏԻՔ ՊԵՏՐԻԱՐԷ ՀԱՅՈՑ

Այս Աղղային հետաքրքրական վէպը՝ որ մօտերս Մասիսի մէջ մաս մաս հրատարակուած էր, զատ գրքոյի մէջ եղած նորին դրասնեակը հատը 6 զուրուշ կը ծախուի : Մեր կարծիքը աս է թէ, աս պատմական գրքոյից իր գինը լիովին վճարող գործքերէն մէկն է : Ընթերցողք ոչ միայն աղղային ամենահետաքրքրական դէպքերու վրայով տեղեկութիւն կատանան, այլ և ճիզվիթական սատանայական էնթրիֆներու փրայ շատ պայծառ գաղափարներ կառնեն : Տուր 6 դահեկան և գնէ հատ մը, չեազղջար :

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Կ. Հ. ՍԻՄՈՆ-ԻԻԹԻԻԺԵԱՆ

ՏՈՒՐԿՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

Զագնախոյս փող : Ակորեան խան և. 4, 5, 6.

Ք ի Տ Ա Կ

Շ Ա Ր Ա Թ Ա Թ Ե Ր Թ

Քիսակը Զորեմարտի օրերը պիտի հրահարակուի :
 Բաժնուղադրութեան տեղն է Ակորեան-նան և Լերի
 յարկ քի 5 :

Տարեկան գին երեք ՄԱՌԻՍ 20 60
 Վեցստանայ մեկուկուս » 50
 Հասը փր. 50

Ա. Տ Ա Ր Ի

1870 Ս Ե Պ Տ Ե Մ Բ Ե Ր 16

Թ Ի Ի 27

ՊՍՊԱՍՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՐ

Ս Ո Ւ Ր Բ Գ Ի Ր Ք

(Շար. եւ վերջ տես քիւ 16-20-22-26)

Պօղոս Առաքեալ այն մեծ և ահեղ ապստամբութեան և նորա գլուխ և առաջնորդ կեցող Բելիարայ դաշնակիցներուն ծագումն ու զօրանալ և յառաջանալը մանրամասն պարագայիւք իբր ականատես կանխաձայնելուն հետ , անոր վերջնական վախճանն ալ իր ընթացքովը նոյնպէս պարագայիւք կը գուշակէ : Պիտի յայտնուի , կըսէ , այն անօրէնը , որն որ Տէր Յիսուս իր բերնին հոգիով պիտի սպառէ , ու իր գալստեանը յայտնուելովը պիտի կորսնցընէ : Իրաւ շատ մեծ մեծ յաջողութիւններ պիտի ունենայ , Աստուած պիտի կոչուի և պաշտուի : Սուա հրաշքներ և նշաններ ցուցնելով մարդոց միտքերը պիտի շլացընէ , և ի Տաճա-

րին պիտի բաղմի իր վրայ աստուածային կարողութիւնք և ստորագելիք կեղծելով , ևն , ևն : Սակայն ասոնց մէկն ալ իր քովը պիտի չմնայ , բոլորը պիտի սպառին և կորնչին : Յիսուս Քրիստոս՝ որ է Տէր և գլուխ եկեղեցւոյ և զայն իւր ամենասիրելի հարսնուկը անուանած է , պիտի չթողու այսպիսի ահուկ յափշտակութիւն մը անկրէժ և անպատու հաս : Արդ մարդարէութեան աս պարագան ալ ամենայնիւ ճիշտ չէ՞ Պապին և պապականութեան վրայ : Բառ առ բառ կատարուած և կատարուելու վրայ չէ՞ աս բանը Հռովմի եկեղեցւոյն վրայ : Ո՞ւր են պապականութեան և պոպերուն նախկին մեծութիւնքն ու փառքերը : Ո՞ւր մնացին այն փառաւոր օրերն երբ պապերն՝ ոչ սոսկ անուամբ , այլ իրօք և արդեամբ « ամենուն վրայ հպարտացած՝ Աստուած կը սուտէին և կը պաշտուէին » , Ի՞նչ եղաւ անոնց այն աստուածաբեալ սրտիւնն ու իշխանութիւնը , ուր մինչև անդամ Եւրոպիոյ վեր-

հապեաներն ալ իրենց կայսերական թագերովն անոնց ոտքերուն յատակը խոնարհեալ երկրիւղիւ կ'երկրպագանէին : Բաղդատէ այժմու Պիոս Թ. ի վիճակն ու կացութիւնը միջին դարու պապերուն վիճակին և կացութեանը հետ : Ինչ պիտի խորհի արդեօք Աղէքսանդր Գ. երբ տեսնէ Պիոսի այս օրուան վիճակը. որ մտք մնացեր է ինքը իր նախորդներուն ոտք պագցուցած կայսերուն յաջորդացը ոտքը իյնայ իր Գահուն համար : Ո՞չ ապաքէն այս յափշտակեալ աստուածացեալ իշխանութեան արդի այս վիճակը՝ պապութեան աստիճանաբար մինչև այս կէտերը հասնիլը, Պօղոսի՝ « Տէր Յիսուս իր բերնի Հոգիովը պիտի սպառէ », գուշակութեանը ճիշդ բառական կատարումն է : Աստուծոյ Տաճարին մէջը դրուած այն յափշտակեալ Գահին կործանումը՝ յանկարծապէս և մէկէն ի մէկ չըլլար, այլ կամայ կամայ և աստիճանաւ « կապառի » սրպէս հրոյ ճարակ եղած նիւթ մը : Հիմա չորս հարիւր տարիներու մօտ է որ պապականութիւնը իր նախնական փառքէն կանխել երես բռնեց, առաջին հարուածը Լուտեր տուաւ, բռնեց օձիկէն և նետեց զայն Տէր Յիսուսի բերնէն ելած Աւետարանական անգլիմադրելի ճշմարտութեանց « սպառիչ » բույներուն մէջ, ուր կայրի, կը տոչորի և կ'սպառի մինչև ցարդ :

Թերևս մեր այս դիտողութիւնները ոմանց քիչ մը խիստ դան, բայց մենք իրողութեան կը բողոքենք, մեր ըսածները թաղուն և անյայտ բաներ չեն, պապականութիւնը թէ անցերայն նկատմամբ թէ ներկային, երևան կեցած բան մ'է, կարգաւ անոր վրայ ճառող հին պատմութիւնները և կարգաւ արդի լրագիրներն ու գրեանքները, ան ալ բոլոր պապական գրիւնդէն ելածները, և աներկբայ ստուգութեամբ պիտի տեսնես թէ կատարելապէս ճիշտ են մեր ըսածները : Պապականութեան և նորին անրապետական իշխանութեան՝ Աստու-

ծոյ բանին ճշմարտութեանցը բոցին մէջ ո՞ր աստիճան « սպառած » ըլլալը լաւ տեսնելու և պոչելու համար, կարգաւ հաւանաբնութեան աստեանին ահռելի սպաննութիւններուն սոսկումը բերող պատմութիւնները և բաղդատէ զանոնք այս տարուան Հասունեան խնդրոյն առիթով ծագած պապական վէճին հետ, կարգաւ ուշի ուշով պապական թերթերուն թէ ընդդէմ թէ ի շնորհս բոլոր զրաժները, յորս լոյսի պէս կը տեսնես, որպէս ի հայելոյ, այն կեղծ իրաւասութեան ուսկէց ուր հասած ըլլալը : Նկատէ Պապին խրկած խոշոր խոշոր կոնգակներն ու անոնց զօրութիւնն և ըրած աղգեցութիւնը նոյն իսկ Պապը եկեղեցւոյ գլուխ դաւանող հօտին վրայ և եկեղեցականաց դէմ հանդիսաւոր անաթեմաներով կատարուած կախակայութիւնները, քանի ստիկ արժէք ունենալներնին, ևն, ևն : Արդեօք ասկէ դար մը առաջ մարդ ասանկ բան՝ թող ընելը, այլ մտքէն գոնէ կրնար անցնել առանց կեանքովը քաւելու վտանգին ենթարկուելու թող պատմութիւնը պատասխանէ : Թող Պապին իշխանութեան զօրութիւնը՝ աստուածաշունչ ճշմարտութեանց աղգեցութեամբը այսպէս մինչև ոսկորներն ու ծուծը սպառած և փճացած չըլլար և Տէր Յիսուսի բերնին Հոգիովը անոր բերնին սուր ակուանները կոնծած թափած չըլլային, — այն ժամանակը Արևելեան կաթոլիկները թող այս բաները ընէին, տեսնենք ինքզինքնին ուր կը գտնէին : Արդ հիմա կը մնայ մէկ բան մը : Տէրն մեր իւր դալստեանը յայտնութիւնովը պիտի կորսնցընէ իր Սուրբ Տաճարին մէջէն այդ հրէշ սրբապիղծը, որուն մօտեցած ըլլալն ալ արդէն երևան եղած նշաններէն ամենուն յայտնի է : Թէ պապականութիւնը արագ արագ գէպի մշտնջենաւոր կործանում արշաւելու հետ է, անկասկած ստուգութեանց մէկն է : Քիչ մը խելքը գլուխը մարդ աս բանը չկրնար ժխտել :

Ահաւաստիկ Դիրքին պապականութեան վրայ
ունեցած տեսութիւնը ասէ : Նա պապ անուամբ
պաշտօնեայ մը , Պապ վոխանորդ մը չցուցնէր
մեզի , բայց մեծ և Սատանայէ թեւադեպ սալթա-
սամբութեան պարագլուխ Նեո մը կը նկա-
րագրէ , որ բառ առ բառ և կէտ առ կէտ
յար և նման կու գայ Պապին և պապականու-
թեան վրայ : « Որ ունիցի ականջս լսելոյ , լուի-
ցէ : »

ՕՐԷՆՔ

Բնութեան մէջ տեսնուած սքանչելի և ներ-
դաշնակ միօրինակութիւնը , նիւթեղինաց բա-
րեկարգ և յաջող յառաջատուութիւնը և ամէն
բան իր յատուկ նպատակին և վախճանին ծառա-
յեցընելու եղած տրամադրութիւնները , ևն , ևն ,
յայտնի և ակներև վկայութիւններ են որ տիե-
զերը արարչագործող Մեծ ճարտարին խոր-
հորդն սև նպատակն էր զայն օրինօք կառա-
վարել : Օրէնքը Սուրբ է , օրէնքը բարի է ,
օրէնքը կատարեալ է : Վերցուր բնութեան մէ-
ջէն օրինաց ազդեցութիւնը , թող տիեզերա-
կան շարժման վրայ կամ անոր մէջ օրէնք չթա-
գաւորէ , թող ամէն բան ըստ կամաց և ըստ
հաճոյցի կառավարուի , — Արևը ծագէ ուրիշ
որ ուղէ : Երկնից մարդակները շարժին ուղած
ճամբովսին , ոչ շարժման օրէնքը և ոչ վանիչ
զօրութիւնը բնաւ բան մը չղօրեն , — տես յայն-
ժամ ընդհանրական վայր , ինչ ահռելի շիտ-
թութեանց , անստուգութիւններու և վախի
տեսարան մը պիտի բացուի բնութեան լայնա-
տարած ասպարէզին մէջ : Ո՞վ պիտի դիտնայ
կամ վստահանայ թէ՛ արդեօք արևը վա-
ղըն ալ իր ճիշտ ժամանակին պիտի ծագի ,
կամ ինչպէս մարդիկ աներկբայ միամտութիւ-
նով անձերնին կեանքերնին պիտի վստահանան
Ովկիանոսի ջուրերուն վրայ , եթէ ձրաշխառո-
րիչ վստահութիւն չունենան ջուրին և փայտին

համեմատական ծանրութեան անփոփոխ նոյ-
նութեանը վրայ : Նաւը այս օր ջուրերուն ե-
րեսը կը կենայ , բայց կրնայ ըլլալ որ՝ վաղը առ-
կը երթայ՝ վախը , ինչ աննկարագրելի վայ մը
եղած պիտի ըլլար աշխարհի , ո՞վ պիտի համար-
ձակեր ամիսներով ծովերուն վրայ ամենայն
վստահութեամբ ճամբորդել : Բայց հիմա գի-
տուն և ուսմիկ ամէն մարդ փորձառական
ստուգութեամբ շատ լաւ գիտէ որ բնութեան
ամէն մէկ տարերքները օրինաց սանձին ներքե-
ն , անանկ որ բնաւ մէկ եղական անձ մը չկայ ,
որ բնութեան հաւատարմութեանը դէմ ո՞ր և է
կասկած մտածէ սրտին մէջ : Ամէն մարդ կա-
տարեւապէս վստահ և ստոյգ է . մարդ մտքէն
անդամ չանցընէր թէ՛ գուցէ արևը խաբէ մեզ ,
վաղը բնաւ չգայ , կամ ճիշդ ժամանակին չը-
գայ : Նոյնպէս բնաւ մարդ մը կասկած չունի
թէ , ջուրը որ այս օր զովարար է , վաղը ել-
լէ կիզիլ ըլլայ , ամէն մարդ կատարեւապէս վա-
տահ է նորին նոյնութեանը վրայ : Արդ ինչո՞ւ
համար մի և նոյն երջանիկ ապահովութիւնը
բարոյական և քաղաքական աշխարհքներուն
մէջ ևս չենք գտնէր , ինչո՞ւ համար նոյունց
սահմաններուն մէջ ամէն բան վախի , կասկա-
ծանաց և անստուգութեան մէջ են , ինչո՞ւ հա-
մար հոն հարկ եղած է ամէն բան կապի , կաշ-
կանդման և բռնական ազդեցութեանց ներքե-
ղներ , — ոչ ապաքէն բնութեան Հեղինակն ու
Արարիչը Բարոյական աշխարհին հետ մի և նոյն
է , — Ինչո՞ւ համար առջինին մէջ օրինաց սըր-
բութեան օրհնութիւնը կը փայլի , և վերջինին
մէջ անօրինութեան տխուր և ցաւալի անէծքը
կը տիրէ , որովհետև մարդիկ չուղեւով օրինօք
կառավարուիլ , օրինաց անձկալի լուծը թօթա-
փեցին ձգեցին իրենց վրայէն , ապստամբեցան
արարչական այն իմաստուն տնօրինութեան
դէմ և կամաւ բերին իրենց վրայ ներկայ վա-
յերու անթաքտի վիճակը , և ցաւալին այն է որ
կըզանք և կողբանք թշուառութիւննիս , բայց

չենք ուղեր և չենք ջանար մենք մեզ ուղ-
ղութեան բերել, չենք աշխատիր ինկած կե-
տերնիս սրտչելով, վերստին ոտքերնիս ի նոյն
հաստատել: Կը տեսնենք բնութեան մէջ օրէն-
քին հիւանալի սքանչելիքները, և չափէ դուրս
կղմայլինք անոնց վրայ, բայց մենք մեր բանա-
կանութեամբը հանդերձ չենք պատկառիր օ-
րինապահութեան այն փառաւոր առաքինու-
թենէն մէրկ և թափուր մնալնուն վրայ: Կար-
ծես թէ չենք զգար և չենք իմանար մեր ա-
հաւոր վայր, որ աս վիճակը բերած է վրանիս,
որչափ ահադին կերպով ծանրացած է վրանիս
մեր թշուառութեանց բեռը մի միայն աս շնորհ-
քէն զուրկ մնալնուն պատճառաւ: Ի՞նչ մեծ և
ինչ զգալի տարբերութիւն պիտի երևնայ քա-
ղաքական և բարոյական աշխարհներուն ընկե-
րական վիճակին և կայութեանը վրայ, երբոր
իւրաքանչիւր անհատից սրտին մէջ օրէնք
թաղաւորէ, ճիշդ ինչպէս որ բնութեան մէջ
կը թաղաւորէ, — Սուրբ և հաւատարիմ հպա-
տակութիւն մը օրինաց պահպանութեան: —
Յիրաւի յայնժամ դժոխքնիս արքայութեան կը
փոխարկուի: Շատ դառն և անտանելի աղէտք-
ներ և չարիքներ՝ որ հիմա անխուսափելի բա-
ժիններ եղած են մեզ և դառն կերպով ծան-
րացած են մեր վրայ, յայնժամ բողբոլին կը
վերնան: Մենք ի զուր փրկութիւն, փրկութիւն
կաղաղակենք մեր վրայ ծանրացած բռնու-
թեանց և հարստահարութեանց երկաթէ լու-
ծերէն, քանի որ օրինաց պահպանութեան կա-
մաւոր և ջերմեռանդ յարդանք մը չկայ սըր-
տերնուն մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ ՄԸ

Հռչակաւոր Գաղղիացի Վիքթոր Հիւկոն է

այն անձը, որ ճշմարիտ անձնասէրի մը նա-
խաձն ու կիրքը ոխերիմ թշնամանք վրա-
բանդերէն զինքը իւր սիրելի հայրենիքէն օ-
տարութեան սահմանները, ուր բազում տարի-

ներէ ի վեր հայրենեաց քաղցրիկ միտթարու-
թիւններէն զուրկ փակեալ պաշարեալ հառա-
չանօք կը մնար: Բայց երբ լսեց հայրենեաց վը-
տանդը, մանաւանդ ինքզինք հայր և բարե-
կամ կեղծող՝ ծպտեալ թշնամոյն անկումն ու
կործանումը, փութաց հայրենիք և դրաւ իւր
եօթանասնամեայ ծերունազարդ կեանքը հայ-
րենեաց փրկութեանը համար:

Տիեզերախօսութիւն անուամբ ուղերձ մը
կրնէ այս մեծանուն անձը Գերմանացի ազգին,
որով՝ յանուն ճշմարիտ քաղաքակրթութեան,
յանուն աղաւաղութեան և յանուն հասարակաց
իրաւանց իբրեւ եղբայր և դրացի ազգեր, խա-
ղաղութեան կը յորդորէ զայն: Այս դրու-
թեան ամէն մէկ իմաստին մէջ լաւ է ըսել ա-
մէկ բառին մէջ, ճշմարիտ հայրենասիրու-
թեան վառ և կենդանի ոգին լոյսի պէս կը
շողայ: Մենք իր յառաջ բերած կարծիքները
բառ առ բառ չենք կրնար ջատագովել, բայց
իր ամբողջ դրութեան յառաջ բերած քաջ ու
անվեհեր ներկայացմանը վրայ ալ, չենք կրնար
չզմայլիլ:

Վիքթոր Հիւկո իր այս դրութեանը մէջ զար-
մանալի ճիշդ կը թափէ հաստեւոր թէ պատե-
րազմը շարունակելու առիթ չմնաց, և եթէ
շարունակուի մեղադրանքը Բրուսիացոյց է,
պատասխանատու անոնք են:

Ի՞նչու կը յարձակիք մեր վրայ, ի՞նչ է այդ
կատաղի ճիշդ ձեռք եղբայր ժողովուրդի մը
դէմ: Ի՞նչ ըրինք մենք ձեզի, կաղաղակէ:
«Մեզմէ ծագեցնու այդ պատերազմ», կը հար-
ցնէ: Կայարութիւնը նիւթեց զայն, և կայ-
րութիւնը ըրաւ զայն: Եւ հիմա կորաւ: Եւ
շատ լաւ եղաւ, երթայ բարեալ:

Սրբ զի կայ ընդ մեր և ընդ դիակդ այդ:
— Ըսել կ'ուզէ, թողէք դայեք բաներնիդ,
ձեռք թշնամին կոյսընէք, նա ալ մեռաւ կո-
րաւ գիաց, ալ ինչ կուղէք մենէ, որպէս թէ
ազգը բնաւ բան մը չունէր նմանը չեղած ա-

ընեն հեղու թեան մը մէջ : Ի՞նչ զարմանալի բան է , մարդկային սրտին կիրքերն ու բաղձանքները . ո՞րքան զօրաւոր են . ամենէն տաղանդաւոր մարդոց միտքերն ալ կ'սքողեն : Վիթթոր Հիւկո կը մոռնայ դեռ առաջին հրացանը չպարպուած Բրուսիացոց կողմանէ աս ամբարիշտ պատերազմը արդիւնէր համար եղած ջանքերը . և Գաղղիոյ՝ ոչ միայն կայսրին , այլ բուն ժողովրդեան աղաղակները , « Պատերազմ , պատերազմ » : « տառնահինգ օրէն Պէրլին , Պէրլին » : Հիւկոյի աս գրութիւնը յիրաւի Գաղղիոյ ազգին անմահական փառք ու պարծանք կըլլար , եթէ պատերազմը դեռ չսկսած ըլլար , բայց հիմակուն պարագաներուն տակ , շիտակը դիմադիրն խենդի տեղ դնելով՝ կանոնաւորապէս ծաղրել է : Ազէկ հնարք եթէ յաջողել կարելի ըլլայ :

Անգղիական Թայմս լրագրին թղթակիցը Սէտանի ճակատամարտին մէջ պատերազմի դաշտին վրայ սփռեալ հազարաւոր դիակներուն աղէտալի տեսարանը կը նկարագրէ , որ իրաւ իրաւ մարդուս հոգին և մարմինը կը փշիշայ : Այն ատիճան մարդկային ըմբռնունքէ դուրս բան է որ , մարդ կը փորձուի թերեհաւատելու և պատմութեան ճիշտ և հաւատարիմ ներկայացում մը ըլլալուն վրայ տարակուսելու :

« Պատերազմի աւարտելէն օր մը ետքը առաւօտուն մարտին դաշտը իջայ , կ'ըսէ յիշեալ լրագրին թղթակիցը , երբոր հոն հասցայ սոսկումն իս պատեց , չկրցայ քայլերս յառաջ նետել , կարծես իրար կապուեցան . պահ մը ափշեալ պաշարեալ ափիւրերան մնացի : Ինքնին ամբողջ տեսարանը մէկանց առնելով շատ ահռելի էր , լայնածաւալ դաշտի մը երեսը մարդկային մարմնոյ արիւնաթաթախ և անկերպարան մատուցներովը ծածկուած՝ կարծես թէ մարմնեղէն բլրակներ կաղմեր են , և տեղ տեղ ասոնց շուրջերը ձեւայած արեան լիճերը ահ-

ռելի տեսարան մը կընծայէին : Իսկ երբ յառաջ կը քայես մանաւոր գիտողութիւններ ընելու , յայնժամ աննկարագրելի կըլլայ սրտիդ յուզեալ և ահաւորեալ զգացումները : Հոս կը նայիս արեան լիճերու մէջ շրջած ինկած մարմիններ , ո՞րը գլուխ չունի , ո՞րը ոտք չունի , ո՞րը թև չունի , և որ մէկն ալ ամէնքը չունի : Հոն կը դառնաս կը նայիս բեկեալ ջաշխեալ արիւն լուայ եղած անճանանչ գլուխներ հոս հոն ձգուած , թեւ մը հոս , սրունք մը հոն , կէս մարմին մը անդին : Ի՞նչ մը յառաջ կերթաս կը նայիս որ մէկը զմիւսը գրկած փռուեր պառկեր է , յայտնապէս խեղճը իր վիրաւորեալ ընկերը վերցնեմ ըսած ատենը , ինքն ալ զարնուէր մէկանց ինկեր են :

Մէկ տեղ մը տեսայ տառներկու Գաղղիացի զինուորներ որ ամենուն ալ ոտքերը դէպ ի կէդրոն շրջանակի ինկեր մնացեր էին , սիրա չգիմանալու չափ աղիողորմ կերպարանքով , կերևի թէ ամէնքն ալ խումբով առանձին կեցած են եղեր , քանզի իրենց մօտերը ուրիշ մարմին չկար , ուսմբ մը եկած զարկած ամէնքը մէկանց յանկարծակիի բերած է : Որչափ ալ մանրամասն նրկարարեմ , անհնար է ինձ բուն բանին վրայ ճիշդ գաղափար մը հաղորդել , քանզի մարդկային երևակայութեան ընթերցումէն դուրս բան է :

ՍԹՐԱՍՊՈՒՐԿ

Աս քաղաքը բաւական ժամանակ եղաւ պաշարման մէջ է : Թէպէտ և շատ աղէկ դիմացաւ , սակայն լսուածներուն նայելով վայն ու ձիւնն ալ գլխուն եկաւ : Ամբողջ քաղաքը աւերակ դարձած կրնկարագրուի , Բաղում հոյակապ շէնքեր , հսկայաշէն գործարաններ հիմնայատակ կործանեալ մոխիր դարձած են : Ազգային Գլխաւորներ , Միւզիկեամս ու Պատկերատունը հիւմէն քանդուեր են : Կըսուի թէ մեռելները օրերով բացը կը մնան , ոչ թաղելու ու շարքութիւն տուող կայ և ոչ ալ ժամանակ : Քաղաքը գրեթէ

անընդհատ կը վառի իբր ջահ բոցալաւ : Բէ՛լ որ շատ մօտ է Սթրասպուրկի , գրեթէ ամբողջ տւերակայեալ է : Ահա տեսարան զարմանալի : Գերմանական քաղաքները դարձեալ Գերմանական ուժմբով կը կործանին :

Գ Ա Ղ Ղ Ի Ա

Իրաւ է որ աս մեծ և հռչակաւոր երկիրը շատ կարճ միջոցի մը մէջ անհաւատալի փոփոխութիւններու ենթարկուեցաւ , և ամէն մարդ կը դաւանի թէ Գաղիա կերպարանափոխ եղաւ : Հիշու կայսրութիւն մը դեռին տապալեցաւ , այնպիսի ատեն մը և այնպիսի պարագաներու տակ որ գրեթէ ինքն ալ չիմացաւ , առանց պատերազմի և առանց յեղափոխութեան , և նա անկանգնելի պայմանաւ :

Հիմա Գաղիա հասարակապետութիւն հրատարակեց և հետեւապէս իր նոր հշանաբանը եղաւ , Ս. զաւարթիւն , Եղիաշուրթիւն և Հաւաւարթիւն : Հին բաները անցան , ալ ևս չահախնդիր և փառասէր Բռնակալութիւնը չտիրապետէր . Ժողովրդեան կամքն է տիրապետող իշխանութիւնը , հիմա ազգը իր իրաւանցը տէրն է՝ բռնաւորին երկաթ լուծէն զերծեալ : Ալ ևս Գաղիան Պոնափարթի չէ , այլ Փրանս : Այս ամենը խիստ լաւ , և իրաւ յնժու. թեամբ ողջունելու բաներ : Սակայն քանի որ նորա բարոյականութիւնը նոյն է և նոյնը կը մնայ , ինչ որ էր մինչև հիմա , այն Ժամանակը աս բաներուն քով մեծ արժէք մը չմնար : Ազգի մը փառքն ու բաղդը տիրապէս իւր բարոյական վիճակէն կախեալ է : Այնպիսի խանգարեալ և ապականեալ բարոյականութիւն մը՝ ոչ թէ հասարակապետական ձևի տակ , այլ նոյն իսկ Եղեմի մէջ ալ դրնես տակաւին յաջողութիւն և յառաջադիմութիւն չունենար : Գաղիան այս ջուրերը հասաւ ոչ թէ բացարձակապէս Կայսերական կառավարութեան ներքեւ ըլլալուն համար , այլ խան-

գարեալ և ապականեալ կայսրութեան մը ներքեւ ըլլալուն համար , և նոյն վիճակէն չափաւ ելնէ , եթէ դարձեալ նման հասարակապետութեան մը ներքեւ մտնէ :

Դարձեալ կըսենք , Գաղիան այսպէս կործանման կէտին բերողն և մահուան դուռը հասցնողը՝ կայսրութիւնը չէր , այլ կայսրութեան պաշտած և քաջաբարձ ունեւարոյակաւ քաղաքականութիւնն էր , նա անկաւ , բայց եթէ իր աւանդած քաղաքականութիւնը տակաւին կանգուն մնայ , թող ըլլայ թէ հասարակապետական ձևի տակ , դարձեալ իր վախճանը մահ և կործանում է : Նաբօլէոն ծանր պատասխանատուութեան տակ էր , որովհետև նա նիւթեց և հեղինակեց այս մահաբեր ընթացքն ու վիճակը , սակայն Գաղիացի ազգն ալ անմեղ և անպարտ չէր այս մասին , որովհետև ուրախութեամբ ողջունեց , յնժու. թեամբ որդեգրեց և հաւատարմութեամբ տածեց ու դործադրեց զայն մինչև ցարդ : Մեր հաստատ համոզումը աս է որ , կայսրութեան անկումը Գաղիոյ դատապարտելի անցեալը չբաւէր և ապագան չերաշխաւորէր , եթէ իրեն հետ մէկտեղ իր ներշնչած այն վատ և խանգարեալ քաղաքականութեան մահաբեր և փնտիչ սկզբունքներն ալ Գաղիական ազգին սիրտէն բընաջինջ չունհետանան :

— Գաղիա զերծեալ չափաւ լինի իր մօտալուտ դառն վտանգէն Նաբօլէոն և իւր սերունդը Գահէն վանելով , եթէ անոր հետ անկէ աւելի փառաւոր բան մ'ալ չընէ : — Նորա անբարոյական կործանիչ քաղաքականութիւնը՝ պէտք էր իրեն հետ մէկ դադարող մէջ գերեզման դնել : Գաղիա պարտի Նաբօլէոնականութեան իր որդուցը սրտին մէջ ցանած և արդէն բողբոջեալ թունալից սերմունքը մի մի արմատէն քուլել՝ ճանչելով և դաւանելով անցելոյն վատութիւնքը , Աս կընէ և իր ապագան ոտուգապէս կը փրկէ և կապահովէ :

ՀՌՈՎՄ

Վերջապէս քրիստոնէական աշխարհն ու քաղաքական աշխարհը իրար շփոթող ամենախորթին և կնճիռ խնդիր մը՝ որ դարերէ ի վեր աշխարհքն ու եկեղեցին կը վրդովէր, ներկայ ամսոյս մէջ լուծուեցաւ և կը յուսանք թէ իսպառ այ վերջացաւ, ըսել կուզենք Հռովմի պապին քաղաքական իշխանութեան խնդիրը:

Իտալիոյ բանակը՝ մինակ 21 ղինւոր վրաց տալով և 117 ալ վիրաւոր ետ բերելով, Հռովմ մտաւ և գրաւեց, 10700 Քահանայապետական ղինւոր ալ հետը գերի առած:

Ս. Քահանայապետը այսուհետև ալ ևս Հռովմի թագաւորն կամ վեհապետը չէ, ինքը ալ ևս քաղաքական իշխանութեան տէր չէ, թագաւորաց շրջանէն դուրս ելաւ և Քրիստոսի պարզ և խոնարհ աշակերտաց կարգը անցաւ, թէոր սրտով և ճշմարտութեամբ յարգէ և ընդունի այս աստուածային նախախնամական օրհնեալ տնօրինութիւնը: Հիմա աշխարհիս և եկեղեցւոյ պատմութեանցը մէջ նոր թուական մը դրուեցաւ: «Տուք զկայսերն կայսեր և զաստուծոյն Աստուծոյ, փառաւոր սկզբունքը հրապարակաւ դաւանուեցաւ դործնականապէս: Ինչպէս որ քաղաքական վեհապետը իշխանութիւն չունին եկեղեցւոյ սահմաններէն ներս իշխել և մարդոց խիղճերուն վրայ պետանալ, նոյնպէս եկեղեցական պաշտօնեայք իրաւունք չունին իրենց հոգևոր պաշտօնին սահմանը կոխել և եկեղեցական իրաւասութեան տակ քաղաքական պաշտօններ վարել: «Ո՛չ է վայել մեզ թողուլ զբանն Աստուծոյ և պաշտել սեղանըս», ըսին Առաքեալք: Թող պնայր իջնէ թագաւորական գահէն և մանէ տաճարը և հոգիներուն փրկութեան դործքովը զբաղի, թէ որ ինքը ճշմարտապէս Բանին պաշտօնեայ է:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պաղէի Աստուածաբանական դպրոցի աշակերտներէն բնիկ Ռոմոսդոցի Ղազարոս Կարապետեան հայազգի ուսումնասէր և բարեջան երիտասարդը՝ իւր ուսման եօթնամեայ ընթացքը կատարեալ յաջողութեամբ աւարտած ըլլալով՝ և իւր վկայագիրները օրինաւոր կերպիւ ընդունած ըլլալով, յիշեալ վարժարանին Առաքելական տեսչութեան մասնաժողովին որոշմամբն ու հաւանութիւնովը Աւետարանի Պաշտօնեայ ձեռնադրուած է, և հիմայ իր հայրենիքը կը վերադառնայ իւր ժողովուրդին ծառայելու գովելի տենչովը:

Պատուելի Ղազարոսը անցեալ ամսուն 30ին Դանուբի ճամբով Պաղէէն Պօլիս հասաւ և տասը օրի չափ քաղաքս մնալով, անցեալ Գշօր հայրենիքը գնաց: Ռոմոսդոն Արդոյ թըղթակիցնիս այսպէս կը գրէ. — «Պատ. Ղազարոս Կարապետեան՝ ուսումնապետը և ազնուաբարոյ երիտասարդը՝ այս Գշ երեկոյ քաղաքս հասաւ ողջամբ ի մեծ բերկրութիւն իւր ընտանեացը և մեզ ամեննուս:»

— «Տեղոյս Հայ Աւետարանական ժողովուրդը միասնական հաւանութեամբ առ ժամանակեայ հովիւ ընտրեց և հրաւիրեց զՊատ. Յովհաննէս Տէր-Ստեփանեան, ազգասէր և բարեպաշտ Երէցը, որ կը յուսանք թէ մէկ երկու շաբաթէն Տրապզոնէն ընտանեօք քաղաքս կը հասնի:»

— Լսածնուս նայելով մտաւրս Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյն կեդրոնական Միութեան տարեկան ժողովը պիտի ըլլայ Մարտոսանու մէջ. և նոյն միջոցին նաև երկու գիշերօգիկ վարժարաններուն տարեկան հարցաքննութեանց հանգէսը պիտի կատարուի:

— Լսածնուս նայելով ի դրան կողմանէ Արևելեան Կաթողիքայդայնոց պատասխան տրուեր է թէ Գեր. Հասուն՝ պապական հասարակութեան Պատրիարքն է և պարտին ևս իրաւասութիւն:

նը ճանաչել և հնազանդել : Բայց նոքա՝ աս բանը անհնար է , կաղաղակեն : Մենք չենք կրնար , կըսեն , այն ազգային իրաւանց մատնիչը ալ ևս Պատրիարք ընդունիլ : Վասն որոյ մեծ բազմութեամբ արք և կանայք հանդերձ եկեղեցականօք այս Երկուշաբթի օրը յատուկ շոգենաւներով Պէպէք Բարձ . Եպարքոսին ապարանքը դիմեցին ազգովին աղերսելու որ վերադառնան այն մատնիչ անօրինին իրաւասութեանը տակ չը դնէ զիրենք : Կըսեն թէ ամէնքը մէկ բերան այսպէս կաղաղակէին , — « Թող մեր արդարակրօնով Վեհափառ Կայսրը և Նորին արդարասէր Կառավարութիւնը մեզ ամէնքս հանդերձ ընտանեօք և զաւկներով վերցընէ ծովը թափէ քան թէ աս ազգիս թշնամի անօրէն մատնիչին ձեռքը տայ : Մենք Հասունը Պատրիարք չենք կրնար ընդունիլ » :

— Մեղու հանդէսը , որ երկայն ժամանակէ ի վեր դադարած էր , անցեալ շաբաթ օրը նորէն հրատարակուիլ սկսաւ :

— Մինասեան Մեծ . Կարապետ աղայի խմբագրութեամբ փող անուն ազգային նոր թերթ մ'ալ այս օր վաղը երևան կենէ : Հասկըցածնուս նայելով , յիշեալ թերթը առ այժմ չաբաթը երեք անգամ պիտի ելնէ : Կը մտախնայք որ նա իր իրական օգտակարութեամբը բարի յաջողութիւն և ընդարձակ ընդունելութիւն գտնէ Ազգիս մէջ :

— Կը լսուի որ դուրսերը , մասնաւորապէս Տաճկի Երրոպային շատ կողմերը արդէն բաւական ձիւն եկեր և երկու դիզէն աւելի նստեր է : Ճամբորդներուն խօսքին նայելով շատ ալ կենդանիք ջարդուեր են :

— Լրագիրը կը հաստատեն թէ լուի Նաբոլէոն պատերազմի դաշտին մէջ հայրենեաց համար մեռնելէն աւելի թշնամոյն ձեռքը կամաւ յանձնուիլը ընտրելովը , բոլոր տէրութեանց և աշխարհի առջև մատնիչ հայրենեաց ճանչցուեցաւ , Բրուսիոյ թագաւորը իր

սուրը ընդունած ատենը այնպէս ըսած է , « Սուր մը կը կոտորի և անձնատուր չըլլար » : Սասնկ պիտի ընէ կտրիճ Հայրենասէր մը , բայց ոչ բազդախնդիր Փառասէր մը :

— Բրուսիոյ թագաւորը մարդասիրական կարեկցութեամբ հրաման ըրաւ որ Մէյն ու Սթրասպուրկը ու մըակոծելէն դադրին , որովհետեւ քիչ մը համբերութեամբ ժամանակը զանոնք մեր գիրկը պիտի բերէ , ըսաւ , վասն որոյ հարկ չէ ֆլասել և արիւն թափել :

— Վերսայը որ Փարիզի մօտ 40 հազար Բընակիչով երեւելի քաղաք մի է , և խիստ հոյակապ Պալատ մը ունի իր մէջը , երեւելի պատկերաստուում և Միւզիլամով , Բրուսիացոց ձեռքը անցած է և մէջի պահապան զինուորներն ալ դերի ինկած են :

— Փարիզի քաղաքէն դուրս իր բոլորտիքը տաս և հինգի չափ ամուր բերդեր կան , ասոնցմէ մէկ քանի հատը արդէն Բրուսիացոց ձեռքը անցան :

— Թուրքի վրայ մէկ երկու արիւնահեղ բայց ապարդիւն յարձակումներ ընելէն յետոյ , վերջապէս Բրուսիացիք յաջողեցան զայն ալ գրաւել :

— Խաղաղութեան յոյսերը տաշեղի բոցերու պէս վայրկեան մը կը փայլին , խակոյն կանհետանան : Մ . Պիլմարք բանակցութեան մասնելու համար պայման առաջարկեր է . Ալսասի և Լոթինի մէջ դանուած բոլոր բերդերը և Մօն-Վալէրինը Բրուսիացոց յանձնուիլը : Իսկ ասոր հակառակ Գաղղիացիք մասնաշափ մը հող և քար մը չտալու : Քաղաքականութիւնը բռնեք կայներ են , որով մօտակայ խաղաղութիւն մը դեռ չտեսնուիր :

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ . Հ . ՍԻՄՈՆ ԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ . ՊՕԼԻՍ

Չազմագրար փող . Ակոբեան խան Ն . 4 , 5 , 6 .

Ք Ր Տ Ա Կ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Իհսակը Զորեգաբբի օրերը պիտի հրահարակուի :
Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Սան Վերի
յարկ քիւ Տ .

Տարեկան գին երեք Մէնիս ՂԵ. 60
Վեցամսեայ մէկուկէս » » 50
Հասր փր. 30

Ա. ՏԱՐԻ

1870 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30

ԹԻԻ 29

ԸՆԹԵՐՑԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Ուսման կամ նոր նոր գաղափարներ ստանալու աղբիւրները բազում են , որոց նախնականներէն մին է ընթերցմունքը : Իրաւ իւրոյ ալ մարդ կրնայ շատ բան սովորիլ և կը սովորի , բայց գրաւորականին մարդկային մտքին վրայ ըրած տպաւորութիւնքը՝ բարբառը անհնար է որ ընէ : Այլոց գաղափարներուն ներքին զօրութեանը թափանցելու համար պէտք էր անոնց մէկ կենդանի նկարը ունենալ աչքերնուս առջեւը , որպէս զի կարենայինք յառեալ աչօք և ուշի ուշով նկատողութիւն ու գիտմունք ընել անոնց ամէն մէկ մասերուն վրայ և հասկընալ իրենց բուն միտքը : Գրութիւնը աս բանը կընէ , նա մարդոց վերացեալ տեսութիւնները , տեսական նուրբ և խորասոյզ խորհուրդներն ու գաղափարները կը թանձրացնէ և կը կերպարանաւորէ ու մտքին աչայը առջև կը դնէ : Սակայն ընթերցասիրութիւնը՝ սովորա-

կան կամ հասարակ ընթերցմունքէն աւելի բարձր բան մը իր մէջը կը բովանդակէ , պարզ կարգալ մը չէ , այլ փափաքանօք և անորոժակով կարդալ , կարգացած ժամանակը մոսնաւոր հաճութիւն մը զգալ անոր մէջ և չյադենալ ու չճանձրանալ անկէ : Եթէ ներքին է ըտել վերժանութեան սիրահարը լինել , ընթերցասիրութիւնը մարդուս բնական կիրք մը չէ , պէտք է յատուկ մշակել զայն : Գիտութեան և ուսանելու տենչը բնական է , մարդուս բնական կիրք մ'է հետաքրքիր լինել ամէն բան գիտնալու և հասկնալու և ամէն բանի վերահասու ըլլալու , և ընթերցմունքն ալ զինքը իր այս բաղձանքին հասցընելու ամենընտիր միջոց մ'է , սակայն ոչ մէկ ատեն ընթերցասիրութիւնը ինքնին կը գոյանայ նորա օրտին մէջ , եթէ մասնաւոր հոգածութեամբ իր մէջը յատուկ չմշակէ զայն :

Մարդիկ ընդհանրապէս անփոյթ են աս բանին , չեն ջանար և դուն չեն գործեր զայն

ձեռք բերելու, որովհետև անոր կարևորութիւնը չեն դիտեր, անոր օգուտները չեն զգար, համար և զօրութիւն մը չեն իմանար իրենց բարոյական և մտաւորական քիմքին մէջ: Ձմեռուան երկայն գիշերները թուղթ և նարտ խաղալով կանցընեն և նա ալ անյադ հաճութիւնով, բայց երբ ընթերցման գայ, կը ձանձրանան և քուններին կը կոխէ: Թէ որ պէտք ըլլայ խաղին սիրոյն համար ամբողջ գիշերը հաճութեամբ կը լուսցընեն, բայց երբ ընթերցման գայ, ժամ մը անդամ հանգիստին չեն կորսնցըներ, որովհետև անոր մէջ մասնաւոր հաճութիւն մը չեն զգար, մասնաւոր շահախնդրութիւն մը չունին: Շատերուն բերնէն լսուածը սա է, «Կարդալը հաց կուտայ մարդուն»: Որպէս թէ հաց չտուող անօգուտ բանին ինչը սիրեմ և ինչին հետամուտ ըլլամ: Յաւալի է ըսել որ աս է մեր ազգին մէջ ընդհանուր և տիրող գաղափարը,

Արդ մենք ալ կըսենք թէ կարդալ չսիրող, կարդալով մէջ մասնաւոր հաճութիւն չլիցացող մարդը, մարդ է որ, թող փորձը խօսի, փորձը պատմէ և պատասխանէ: Այն ազգը կամ այն անհատը որ գիրքը ձեռքը կապրի, կամ ուրիշ խօսքով, գրականութեան մթնոլորտին մէջ կը ընչէ, ուր բարձրացած է, նորա փառքն ու երջանկութիւնը ինչպէս յաջողութեան և յառաջադիմութեան մինչև զենիթը հասած է, այն վիճակը ինչպէս մարդկութեան վրայ ամէն օրհնութիւն բերելու միջոց և սատար եղած է: Իսկ ընդհակառակն այն որ գիրքը գոցեր մէկդի է դրեր և Ալպանիացիին պէս անգիրք կապրի խղճութեան և թշուառութեան որ ծայրն է հասեր:

Ինչ մեծ և երևելի օրհնութիւն մը պիտի ըլլայ ազգերնուս, եթէ ամէն ընտանիք երեկոյեան լուռ և հանդարտ ժամերը օգտակար գրքեր կարդալով անցընելու դեղեցիկ սովորութիւնը որդեգրէ, փոխանակ այն դանկազին

ժամերը միտքը բթացնող ֆլասակար և հոգեկործան խաղերով վատնելու վատ և եպերելի սովորութեան, որն որ անշուշտ պիտի յաջողի, եթէ խաղաւորութեան տեղ, ընթերցասիրութիւնը մշակենք:

Ա.Զ.Բ.Դ. ԶՈՐՍ ԲԱՅ

Ասկէ քանի մը օր առաջ Քէթէն Պէդէսթէնի դրանը մէջ խոնեալ բազմութեան մը հանդիպեցանք, որք դրսեցի խեղճ հայ մը շրջապատեր և պատմածները յառեալ ու կարեկցելով մտիկ կընէին: Դժբաղդ օտարականին գունաթափ դիմօք և դողդոջուն շրթամբ ըրած պատմութիւնը սա էր. Եէնի ճամլի բակը Հըրեայ մը կենէ խեղճին գէմը՝ ձեռքը Տաճկի լիւայ մը բռնած ու կաղաչէ ասոր որ մարդասիրութիւն մը ընէ իրեն և բարեհաճի սովորական գնով այսինքն 114 դահեկանի աւրել զայն, և հոգ չէ, կըսէ, եթէ մաս մ'ալ պըղինձ տաս, քանզի թէ որ սարաֆին տանիմ վար կը կոտրէ: Ողորմելի հայը կէս մը կարեկցութենէ շարժեալ և կէս մ'ալ քիչ մը պղինձ քըշելու քաւահոյ, կը հաճի խնդիրը կատարել և պատի մը տակ առանձնանալով կը համրէ ստակը, բայց հրեայն՝ պղինձը շատ փախաւի խնդիր մը յարուցանելով, տհաճութիւն մը կը յայտնէ և ոսկին թուղթը պլելելով ծոցը կը դնէ, իսկ մարդը ստակները ժողվելուն չմնար, նորէն հաճիլ կը կեղծէ և ստակներն ինքն կառնու և ոսկին ալ ծոցէն թուղթովը կը հանէ շնորհակալութեամբ բարերարին ձեռքը կուտայ, նա ալ վստահաբար առանց վերստին ոսկին վրայ նայելու թուղթովը հանդերձ ծոցը կը դնէ: Սակայն հրեային շտապաւ մը յանկարծ աներեւութանալէն՝ քիչ մը ետքը կասկած կտրթընայ դժբաղդ հայուն սրտին մէջ և հանելով ծոցէն կը տեսնէ որ 114 դահեկան վճարելով առած ոսկին, տասնոց պըղինձ մ'է, հոն վայր

կը կոխէ, բայց բանը բանէն անցեր է, հրեան շունչը մինչեւ Պաղատ ասում է: Պօլսոյ մէջ աչքերդ ոչ թէ չորս այլ տասը բանալու և անանկ չըջագայելու է, եթէ ոչ ծոցիդ ստակին հետ դիտող ժենն անգամ կառնեն:

Աս դէպքը՝ որոյ նմաններ ամէն օր անպակաս են մայրաքաղաքիս փողոցներուն մէջ, այսպէս պարագայիւք պատմեցինք մեր պանդուխտ ազգայնոց իրատական ազդ մը ըրած ըլլալու նպատակաւ, որոնք սովորաբար ուրիշներէն աւելի դիւրութեամբ որս կիյնան այսպիսի նենգամիտ շարագործներուն ձեռքը:

Այս առթիւ սա ալ չմոռնանք նշանակել թէ մեր ազգայիններէն հարիւրին իննուսունը գեոլրագիր կարգալը սովորութիւն չեն ըրած՝ մանաւանդ գաւառներուն մէջ: Քառասուն յիստուն փարա տալ լրագիր մը գնելը ումպէտ ծախք մը կերելի իրենց: Կարծես թէ տուգանք պիտի տան: Բայց լրագիր չկարդալով ըրած նիւթական և բարոյական մեծամեծ կորուստներնին չեն զգար երբէք: Ամէն տարի միլիոններով ոսկի լրագրաց համար մծարող ժողովուրդը մեզնէ շատ աղէկ գիտէ ոսկին յարգը, բայց փորձով համոզուած է որ, լրագրի գացած ստակը տուգանք չէ երբէք, այլ լիովին կը փոխարինուի:

ՄԱՍՆԱԻՈՐ ԹԼԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գ.

Երկրագործութիւնը՝ աշխատութեան ամենէ բնական, օգտակար և շահաւէտ ըլլալը արդէն յայտնի է շատերու, թողունք ասի, ու դիտենք թէ աշխարհի մէջ երեւելի սեպուած ազգերը ինչ կերպով յառաջադէմ հանդիսացած են, ոչ սպաքէն երկրագործութեամբ, ասոր համար կը յարեմ, ուր որ կը պակսի երկրագործական աշխատութիւն հոն յառաջդիմութիւն չ'կրնար ըլլալ երբէք: Երկրագործու-

թիւնը հեշտագին միջոց մ'է հարստանալու, առուտուրը օրինելու և վերջապէս քաղաքակրթութիւն: Աչքերնուս առջև առնենք անգամ մը Ամերիկէն և ասոր նման բիւրաւոր երկիրներ որոնց այսպիսի խեղճ վիճակի ենթակայ ըլլալուն բուն պատճառները մին մշակութեան և երկրագործութեան երեսի վրայ ձգուած ըլլալն է, ու ուշադիր հայուածք մ'ալ Եւրոպայի ու Ամերիկայի վրայ ձգենք, ինչ անհուն տարբերութիւն զոր կը տեսնենք առանց մանրապէս մ'իսկ տատամսելու, հոն պիտի տեսնենք երկրագործութիւնը և մշակութիւնը ծաղկեցնելու անյադ իղձ մը որուն արդիւնքն է վաճառակաւնութեան և արհեստագիտութեան օր ընդ օրի ծաւալումը և կատարելագործումը, կեանքի անդորրութիւնը և ժողովրդային բարեւալութիւնը:

Երկրագործութեան մէջ ամենէ զգալի կէտը աշխատութիւնն է, աշխատութիւնն է որ արդիւնք յառաջ կը բերէ և արդիւնքը առուտուր, ուստի մտածենք թէ ինչ է առուտուրը:

— Ընկերական ընդհանուր յարաբերութիւն մը որ ժողովուրդները իրարու հետ կը կապէ և իրենց մէջ գտնուած արհեստները փոխանակուելով կատարելութիւն կառնուն, ու նիւթականի գալով ժողովուրդները կը հարստանան, հարստութիւնը պէտքերը կը սկսի շատցընել ասկէ զատ անոր միջոցաւ արտադրուած օգտակարութիւնը ընթերցողի կը թողում զգալ:

Դժբաղդաբար մեր ազգի մէջ երկրագործութիւնը իղձը գրեթէ բոլորովին մարած է, միթէ մենք հող երկիր հունաւայն չունինք, ասոնց ամենէ շատը ամենէ զօրաւորը ունեցած ենք և ունինք, բայց ամսոս որ իրենց պայմաններու համեմատ չենք գործածած:

Մենք անանկ երկրի մէջ կը բնակինք, ինչպէս որ շատ մը Եւրոպացի ճամբորդներ ըսած են, որուն նմանը չիկայ:

Փոքր Ասիան, առատութեան մասին, բնու-

Թեան գրախտաւայրն է, թէ որ մեր երկրի ժողովուրդը ինքզինքը երկրագործութեան նուիրելու ըլլայ առանց վարանելու կըսեմ թէ խիստ մեծ օգուտներ կրնայ քաղել և իր վիճակին բարւոքման շարժառիթ կրնայ ըլլալ:

Աւաղ՝ մեզ պիտի ըսուի թէ հոս (մեր կրկրի մէջ) ոչ կրօնքի ոչ կեանքի և ոչ իսկ պատուոյ ապահովութիւն կայ ուր կը ֆնայ այնպիսի միջոցի մը ձեռնարկել որ հարստութիւն կարտադրէ, իրօք այդ երկիրներու մէջ ապահովութիւն չկայ, պատճառը վաճառականութիւն չըլլալը ու երկիրը խոպան մնացած ըլլալն է, կառավարութիւնը աւելի իր հոգը և խնամքը անպակաս կը գործադրէ այն քաղաքներու վրայ որք ապագայի մէջ իր հաստատութիւնը կ'ենթադրեն, — Դեղեցիկը բարին ու օգտակարը կը սիրուի, կըսէ Ֆրանքլին, իսկ տգեղը չարը ու անպէտք գահալէժ կը գամահրուի: Թող որ անգամ մը Փոքր Ասեա գտնուող ժողովուրդը բոլոր սրտով արհեստներու երկրագործութեան ու մշակութեան ետեւէ ըլլան ու կազմուի անանկ բնկերութիւններ որ Եւրոպայէ գործիքներ բերել տան այդ աշխատութեանց համար ու ամէն ջան ի գործ դնեն այն ատեն կըսեմ ոչ ամարդի քիւրտ մը ոչ հաճի աղա՛ մը ոչ պօղոս մը և ոչ իսկ հարստահարիչ մը զիրենք թալլել պիտի նկրտի, վասն զի երբ կառավարութիւնը կը տեսնէ թէ իր ժողովուրդը բոլոր տարին ինքզինքը աշխատութեան տուած կը ջանայ կը տատի ու կը աքնէ յառաջագէմ քայլ մ'առնելու, խիստ օրէնքներ պիտի հաստատէ ամարդիին, քիւրտին, հաճի աղային, պօղոսին և հարստահարչին դէմ որպէս զի հասարակաց աշխատութեամբ վստակած իրաւունքը արդարօրէն պաշտպանուի:

Զմիւռնիա 18 Սեպտ. 1870

ՌՈՏՈՍՏԻՈՅ

Այս քաղաքին հայաբնակ թաղը գիւրքին ընդարձակութեանը պատճառաւ երկու մասերու բաժանեալ է, որոց մին քաղքին արեւելեան կողմը կէջնայ և միւսը արեւմտեան: Այս երկու թաղերուն մէջ մէյմէկ ազգային ընթերցարաններ հաստատուած են: Արեւմտեան թաղի ընթերցարանը՝ ուր Աղգայնոց մեծագոյն մասը կը բնակի, վահանեան ընկերութիւնը հաստատեց, որոյ կը ցաւիմք ըսելու որ այժմ միայն անունը մնացած է: Ընկերութիւնը խիստ գեղեցիկ և փառաւոր շէնք մը ունի պարզ և վայելելի գիւրքով որ իբր ընթերցարան կառուցեալ է: Սա ունի 400-500 իշտի գիւրքեր և տետրակներ և աշխուրհացոյց տախտակներ, ամէն շաբթու կուգան Մատիւ, Մանգումէ և Մամուլ, և հատ մ'ալ Դիտակ Շաբաթաթերթէն կտրուի: Բայց մէկ ցաւալի և հակառակ դրոշմ մը կայ որ վասն օգուտի պարտական ենք դիտողութեան ներքեւ առնել: Ընթերցարանը՝ միանգամայն ըմպելեաց տուն և խաղարան ալ է: Հոն կը ծախուի ամէն տեսակ ոգեղէն ըմպելիք և կը խաղցուի ամէն տեսակ խաղ: Ընկերութիւնը ի սկզբան շատ յաջող և յառաջագէտ գիւրք ունէր: Անդամները՝ որ ըստ մեծի մասին երիտասարդք էին, խիստ ջերմ և եռանդուն էին, բայց երթալով պաղեցան և հիմա գրեթէ բոլորովին պաղած են: Հիմա թաղական Խորհուրդը կը հսկէ ընկերութեան մնացած անունն ու նիւթական մասը: Մօտերըս միւս աջսինքն խաչի թաղին մէջ ալ հաստատուեցաւ ճիշդ միւսին նման ընթերցարան մը, որ միշտ միւսին հետ համաքայլ կընթանայ: Երիտասարդութեան անփորձ սրտին մէջ ընթերցասիրութեան հետ խաղասիրութեան տենչն ալ կը մշակէ հանդերձ գինեմսրութեան սկզբնական քայլերն առնելու սաղար լինելով:

Աւետարանական Հայերն ալ ունին ընթերցարան մը արեւմտեան թաղի Աղօթարանուն

մէջ, ուր ոչ ըմպելիք կայ և ոչ խաղ, այլ միայն
պաղ ջուր, քանզի ընկերութիւնը լաւ համո-
զուած է որ աս բաները ժողովրդեան մանա-
ւանդ երիտասարդաց, մտաւոր և բարոյական
յառաջադիմութեանը նպաստ չըլլալէ ի դատ
շատ մեծ ալ արդեւք են: Վասն որոյ չուզէր
պահել և տածել իր մէջը այնպիսի բաներ որ
իր թո՛ւն նպաստակը խախտեցէ ուրիշ բանի չեն
ծառայէր:

Իցէ թէ ընկերութիւնք արթուն հսկողու-
թեամբ շանադիր լինէին իրենց բուն նպատա-
կէն չխախտիլ և ուղղակի անոր ծառայել: Կը
մտաբերէր Վահանեան ընկերութիւնը վերա-
կանգնի և իր սկզբնական շերտ վիճակը առնու:

1870 Յուլիս 15/25.

Ինչպէս որ թուականէն կը հասկցուի, աս
նամակին ձեռքերնիս դարձ բաւական առէն ե-
ղածէ: Բայց ինչպէս եղեր մոռցուներ է: Կը
խնդրեմք Արգոյ նամակագիրէն որ ներողամիտ
ըլլայ մեզի այս մասին:

Օգոստոս 3/15 ամսաթուով Ռոստոմոյէն Դի-
տակայ ուղեւալ նամակ մը Սրապիք լրագրոյն
անցեալ Ուրբաթ առուր 258 րդ թուոյն մէջ
տեսանք, որ Արգոյ նամակագիրը լոկ մեր հը-
րատարակել չուզելը ազդարարելով և պատ-
ճառնիս երեք կէտերու տակ թագուցանելով,
աւելի ազատամիտ թերթերու դիմել պարտա-
ւորած ըլլալը համաճօտիւ կիմայրնէ: Մենք
նամակին նիւթ եղած խնդրոյն վրայ չենք ու-
ղեր կարծիք մը յայտնել, որովհետեւ այնպէս
համոզուած ենք որ նորա ծանուցումը իր վրայ
է, մանաւանդ Պատ. Պուղտանեան կրնայ իրեն
համար խօսիլ, եթէ ուզէ: Սակայն մեր չհը-
րատակելուն պատճառը չենք ուղեր երեք կե-
տերու տակ սքողեալ թողուլ: Բնիկ Ռստոմ-
ոյի քանի մը պատուաւոր բարեկամներ որոց
անկողնասիրութեանը վրայ կը կարծենք թէ

յիշեալ նամակը գրող բարեկամներնիս ալ չեն
տարակուսիր, այն նամակը տղայական և անի-
րաւ դատեցին և թախանձանօք խնդրեցին մեզ
մէ որ չհրատարակենք վստահացրնելով զմեզ
որ իրենք նամակ պիտի գրեն և համոզեն ի-
րենց Ռոստոմոյի բարեկամները թէ այդ ըրած
նին խալ է: Ասոր վրայ նորէն նամակ եկաւ
մեզի, որով կը խնդրուէր որ յիշեալ նամակը
առաջին պատահութիւնով հրատարակենք, սա-
կայն նոյն միջոցին յիշեալ բարեկամներէն մէկը
Ռոստոմոյի երթալու վրայ ըլլալով, դարձեալ
միամտացուց զմեզ որ ինքը անձամբ պիտի խօ-
սի և վերջացնէ այդ խնդիրը, քանզի, կըսէր,
արդէն ալ իրական և նիւթաւոր բան մը չէ
խնդիրը: Գնաց յիշեալ պատկառելի անձը և
վերադարձաւ, և անձամբ մեզի ըսաւ թէ
«Խնդիրը բոլորովին վերջացած է»: Ահա չհը-
րատակելուն պատճառը, թող աշխարհք ըսէ
և դատէ: Սակայն չենք ալ ուղեր որ անանկ
հասկցուի թէ եթէ ասանկ եղած չըլլար, ան-
շուշտ պիտի հրատարակէինք զայն, շատ հա-
ւանական է որ դարձեալ պիտի չհրատարակե-
ինք, բայց այդ տարբեր խնդիր մի է, մեր ի-
րաւունքը եղածը դատել է և ոչ թէ յրաշխիք:
Մեր պարտքը չէ մեզի ամէն խրկուածը դնել
հրատարակել, մանաւանդ կը մեղանչենք եթէ
այդպէս ընենք, պարտինք զգուշութեամբ քն-
նել, ստուգել և լաւ վերահասու ըլլալ բանին, և
յետոյ հրապարակ հանել բանը, մէկ խօսքով
պատասխանատու կենալու ենք ամէն մէկ հը-
րատարակածնու, և ուստի իրաւունքնիս է
մեր դատողութիւնը ի դորձ դնել:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Ներկայ ախրալի պատերազմը որ այսքան
անպիտարինելի նիւթական և բարոյական կո-
րուստներու առիթ եղաւ, որ հաղարաւոր
փափկատուն և սիրելի ընտանիքներ ի սուգ հա-
մակեց, ապագային մէջ չենք դիտեր ինչ ինչ

բարի և օգտակար արդիւնքներ պիտի ունենայ, սակայն այժմէն երկու նշանաւոր օգուտներ քաղեց անկէ ոչ միայն եսթակայ ժողովուրդը այլ բովանդակ մարդկային աղօք: Պետութեան տոհմին կայսերական Գահէն խապառ մերժուելով՝ փճանալ և անհետանալը, և Հռովմի Պապին քաղաքական իշխանութիւնը թողելով՝ կամաց ժը իր թագաւորական Աթոռէն իջնել և Ս. Պետրոսի տաճարին մէջ առանձնանալը, յերաւի բոլոր մարդկային աղօքին համար անպատում օրհնութիւններ են: Այս երկու եւրոպական Պետութեանց այսպէս անակնկալ և յանկարծական կործանման մարդկային աղօքին համար ունեցած անժխտելի կարեւորութիւնը, նոցունց տարածեալ աղօքեցութեանը տեսակին և ընդարձակութեանը վրայ գաղափար ունեցող հասարակութիւնը շատ լաւ կրմբունէ: Ասկէ առաջ անգամ մը հարցուցած էինք թէ, Ամերիկայի աղօքային պատերազմը 4 միլիոն մեր պատկերին տրարչագործեալ բանական արարածոց գերութեան շղթաները խորտակելու և զանոնք ազատ մարդ և ազատ քաղաքացի կացնելու փառաւոր նպատակը ունէր իր առջևը, ներկայ պատերազմը ինչ նպատակաւ և ինչ վախճանի համար է: Ահաւասիկ երկինք լուծած է սա խնդիրը, պատասխանուած է մեր այն հարցումը:

Գաղղիական և Գերմանական պատերազմը Ամերիկայի աղօքային պատերազմէն աւելի փառաւոր վախճան մը ունի եղեր իրեն նպատակ: Նա միայն 4 միլիոն ամերիկեցիներ գերութեան տունէն հանեց և ազաւթ թողուց, իսկ սա ամբողջ քաղաքակրթեալ աղօքեր և ժողովուրդներ բռնաբարեալ երկու պետութեանց երկաթէ լուծէն ազատեց, և ի վեր քան զամենայն բոլոր աշխարհը Բահանայապետական ինքնակալութեան համատարած աղօքեցութենէն փրկեց, — Պետութիւն մը՝ որ եկեղեցիին մահ և աշխարհքին անէծք եղած էր, — Այսուհետեւ եւրոպան

ազատեցաւ Պոնափարթեան տոհմին խորխտ և ինքնահաւան Տիկտադորութենէն, և աշխարհու եկեղեցիին ալ՝ Բահանայապետ թագաւորի մը աստուածարեալ ինքնակալութեան յուղիչ և վնասիչ աղօքեցութիւններէն: Ահաւասիկ սա բռնաբարեալ Պետութեան անկումը կանխաձայնող՝ Գիրքին վկայութիւնները: — Անկաւ Անկաւ մեծ Բաբիլոնը... Վայ՛ վայ՛ մեծ քաղաք որ բեհեզ՝ ու ծիրանի և որդան կարմիր հագած էիր... ինչու որ այնքան հարստութիւնը մէկ ժամու մէջ փճացաւ... Անոր համար մէկ օրուան մէջ պիտի դան անոր հարուածները՝ մահ, ու սուգ և սով, ու կրակով պիտի այրի: ինչու որ հզօր է Տէր Աստուածը՝ որ զանիկա գատեց... Եւ ատոր տանջանքին վախէն՝ հեռուն պիտի կայնին՝ ու ըսեն. Վայ՛ վայ՛ քեզի մեծ Բաբիլոն քաղաք՝ հզօր քաղաք, որ մէկ ժամու մէջ եկաւ քու դատաստանդ: Վայ՛ վայ՛ ան մեծ քաղաքին... ինչու որ մէկ ժամու մէջ անմոյսացաւ: Ուրախացէ՛ք անոր վրայ երկինք՝ ու սուրբեր և առաքեալներ և մարգարէներ, որ Աստուած ձեր վրէժը անկէ առաւ... Ալէլուիա. փրկութիւն ու փառք ու պատիւ ու զօրութիւն մեր Աստուծոյն, ինչու որ ճշմարիտ և արդար են Անոր դատաստանները, քանզի դատեց ան մեծ պոռնիկը, որ իր պոռնկութիւնովը երկիրը ապականեց:

Գիրք Յայտ.

Խ Ա Ռ Ն Լ Ռ Ի Բ Ե Ը

Բանակէն պաշտանական գրութիւնները տանող Բրուսիոյ Թագաւորին յատուկ Թղթատարը՝ որ Սէտանի պատերազմին վերաբերեալ լուրերն ու նամակները կը տանէր, Վէրտինի չորջականները պրտտող պահապան զօրաց գունտէ մը բռնուեցաւ և Վէրտին տարուեցաւ: Կրտսեկ թէ շատ նամակներ և գրութիւններ կային հետը Թագաւորէն, Գահաժառանգ իշխանէն և

ուրիշ երևելի պաշտօնատարներէ, ինչպէս և լրագրաց թղթակիցներէ : Անշուշտ լսելու արժանի չափ կարևոր բաներ կային աս դրութիւններուն մէջը՝ Վերտինի զօրաց հետաքրքրութիւնը յազեցընող :

— Սէտանի յաղթութեան օրը Բրուսիոյ Թագաւորը Սեղանին վրայ Դինի առաջարկեց հետևեալ կարգով. — Այս Բաթակը՝ ինչան երախտագիտութեան, խմենք այս առթիւ վառն կենացէ և առողջութեան իմ քաջ զօրացըս : Դու՝ Վոն Բուն, որ ես Պատերազմի Պաշտօնեայս, դու մեր Սուրը սրեալ հանդիսացուցիր : Դու քաջ Սպարապետ Մովթրի, դու մեր հսկայ Բանակը իմաստութեամբ առաջնորդեցիր. և Դու՝ Բոնթ Պիզմարը, Դու քու բազմամեայ քաղաքական խոհուն արամադրութիւններովդ, Բրուսիան իր ներկայ պայծառ փառաւորութեանը բարձրացուցիր : — Ուրեմն վերստին կառաջարկեմ խմենք այս օր աս Բաթակը վառն կենաց Բանակին, վառն անուանեալ երկից երևեւեացս, և վառն ամենեցունց ներկայից, որք մասնակից եղան ներկայ փառաւոր յաղթութեան իւրաքանչիւր ոք ըստ իւր կարողութեան :

— Ամերիգայի լրագիրները կը պատմեն թէ Նաբօլէոնի անկումը զարմանալի ուրախութիւն պատճառեց այն երկրին մէջ, կարծես թէ իբր անմիջապէս իրենց վերաբերեալ ազգային բարիք մը ազդեց իրենց, և շատ հրապարակական ցոյցեր եղան գրեթէ բոլոր երկրին մէջ : Շատ տեղեր մինչև անգամ կառավարութիւնն ալ մասնակցեցաւ այս հասարակաց ուրախութեան ցոյցերուն և հանդէսներուն մէջ : Բէնօիլիանիայի ընդհանուր Կառավարիչը՝ Սեպտեմբերի 3-րդ իրիկունը Նաբօլէոնի անկումը տօնելու համար, հրաման ըրաւ որ Մայրաքաղաքին մէջ թնդանօթ արձկուի : Այս ուրախութեան հանդէսներուն մէջ հետաքրքրական և զարմանալի տեսարան մը սա էր որ, Բրուսիացի և Գաղղիացի Գաղթականները՝ ամէնքն ալ հաւատարմաբար մասնակից

էին այս խնդրութեանց և ուրախութեան : Առջինը իր ազգին մեծամեծ յաջողութեանցը վրայ կուրախանար, վերջինը իր ժողովրդեան Բռնաւորին ձեռքէն զերծանելուն վրայ :

— Անգղիոյ Լիմինկթոն քաղաքին մէջ Ոստիկանութեան ատեանը 83 տարեկան ծերունի մարդ մը իբր մահապարտ դատապարտեց 11 տարեկան տղեկ մը դիտմամբ սպաննելուն համար : Թշուառական ծերունին գործեր է աս ոճիրը քանի մը խնժորի համար : Քանի մը տըղաք իւր պարտէզը կը մտնէն խնժոր գողնալու, ինքը կը տեսնէ ասոնք և ատորճանակով վրանին կերթայ և մէկը կը զարնէ, միւսները կը փախչին :

— Օղային — Թղթատարութիւնը լրագիրք շատ յաջող կը պատմեն : Անցեալները օդապարիկ մը Մէյէն Փարիզ 5000 նամակ տարեր էր : Թայմսի թղթակիցը Թուրէն կը գրէ որ Ալաֆրանկա Սեպտեմբեր 23-ին Փարիզէն թղթատար օտապարիկ մ'ալ հոն հասեր է, որոյ պատմութիւնը բաւական հետաքրքրական է : Այն ինչ 3,000 Մէթրօ բարձրացած է եղեր Փարիզէն, Բրուսիացիք տեսեր են զայն, և իսկույն թնդանօթները վեր դարձուցեր և սկսեր են կրակել, բայց չեն յաջողեր զարնել : Օդապարիկը վարող անձը կըսէ թէ թնդանօթներուն վրանիս արձակած դետակները շատ մօտ կուգային մեզի, բայց առանց զարնելու կրկին վար կ'ընային : Մէկ քանի հասար, կըսէ, օդապարիկը ցնցելու չափ մօտ եկան, բայց տակաւին չյաջողեցան վնասել, Մինչև Մանթէյի վրայ հասեր է, անոնք տակաւին անընդհատ կը կրակեն եղեր :

— Ս. Քահանայապետը մեծ սրտնեղութիւն կը յայտնէ իրաց ներկայ վիճակին վրայ և մեծ զայրոյթ իտալիոյ Կառավարութեան դէմ : Կըսուի թէ՝ նորին Սրբազնութիւնը սպառնացեր է որ, եթէ Լէոնինէ քաղաքին ժողովրդեանը քուէն ալ առնուելու ըլլայ, յայն-

Ժամ ինքն Հռովմը պիտի թողու ելնէ : Ֆրլորէնսի մէջ պաշտօնէից Ժողով մը գումարուեցաւ յատուկ ան խնդրոյն համար և Ժողովին մէջ երկար ու ջերմ վիճարանութենէ մը ետքը . վերջապէս որոշուեցաւ որ, անհնար է Հռովմի բնակչացը մէջ բայառութիւն ընել քուէարկութեան մասին : Ուստի կը սեպուի թէ նորին Սրբազնութիւնը քիչ օրէն կելնէ Հռովմէն, սակայն շատերն ալ լոկ սպառնալիք մը կը համարին , քանզի կարաինալ Աթոլիկնը դէմ է ելնելուն :

— Սէտանի Պատերազմէն հետէ , նշանաւոր ճակատամարտ մը եղած չէ : Փարիզը պաշարեցին Բրուսիացիք , բայց դեռ յարձակում չըբին, մէկ երկու շաբաթէ ի վեր պատերազմը մեղմացած վիճակի մը մէջ է , այսու ամենայնիւ մանր մունր դարձողութիւններ ամէն օր անպակաս են :

— Գաղղիոյ կողմանէ եկած լուրերը միշտ յաջող և պոյծառ են , ամէն բան ի նպաստ իրենց և աղէկ երթալու վրայ կը նկարագրուին, անանկ որ մարդ կը փորձուի խորհելու թէ Բրուսիացեաց համար պատմուած յաղթութիւնները երազական ցնորքներ են : Հիւանդին մէկը բժիշկին ինչ ցաւ որ կը պատմէ , նա աղէկ նշան է , կըսէ , աղէկ նշան է , կըսէ : Բարեկամ մը այցելութեան կուգայ և կը հարցընէ թէ ինչպէս ես : Հիւանդը կը պատասխանէ թէ, «կը մեռնիմ կոր , բայց նշաններս աղէկ են» : Մեզի կերելի որ Գաղղիոյ ներկայ դիրքն ալ ճիշտ այսպէս է : Ամբողջ Գաղղիան կծկտեր ամբափակ եղեր է , թշնամին երկրին մէկ ծայրէն մէկալը անարդել կարշաւէ , դէմը ելնող ինչ կընես ուր կերթաս ըսող չկայ , տակաւին ամէն բան աղէկ և ամէն բան ի նպաստ մեզ է , կըսուի :

— Հռովմը իտալիոյ հետ միացընելու Ժողովրդական քուէարկութիւնը աւարտեցաւ և արդիւնքը թագաւորին ներկայացուեցաւ : Թագաւորը յատուկ հրովարտակով Հռովմը իտա-

լիոյ թագաւորութեան հետ միացեալ հրատարակեց :

— Բիլու մի կողմանէ յայտարարութեան ձեւով կոնդակ մը հրատարակուեցաւ և հայ պապական եկեղեցիները կարգացուեցաւ , որով չորս Հակահասունեան Հայ Կաթօլիկ Եպիսկոպոսներ յականէ յանուանէ անպատմը ընդ դէմ Ս. Աթոլիկն և դատապարտելի հրատարակած է :

— Հայաստանեայց Աւետարանական Եկեղեցւոյն Բիւթանական Միութեան տարեկան Ժողովոյն որոշմամբ հրաւեր և առաջարկութիւն եղած էր Պօլսոյ երեք Հայ Աւետարանական մասնաւոր եկեղեցեաց որ նոքա ևս նոյն Միութեան ընկերակցութեանը յարին : Յիշեալ Եկեղեցիք միասնական հաւանութեամբ ընդունած են այս առաջարկութիւնը :

— Խարբերդի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյն Հովիւ Պատ. Մարտիրոս Շմաւոնեան այս Բշ. օրը իւր ընտանեօքը Պօլիս հասաւ Տրապիզոնի Ծոգենաւով :

— Տիգրանակերտէն նամակ մը ընդունած ենք , բայց այս շաբթու տեղ չունենալովնս պարտաւորուած ենք հրատարակութիւնը դաշաբթուան թողուլ :

Ա. Զ. Դ.

Տըթթոր Կարապետ Յ. Աչքբացեան՝ որ տարւ տարի է Անդղիոյ երեւելի համալսարանաց մէջ ուսման կը պարապէր , բժշկական , վիրաբուժական ու մանկաբարձական ուսումն ամենայն յաջողութեամբ աւարտած և սովորական վկայականէն (տիբլում) ի դատ քանի մը պաշտօնական պատուոյ վկայագիրներ ալ ընդունած՝ մօտեցաւ Ատափազար իւր հայրենիքը վերադարձած է , ուր դիտաւորութիւն ունի իւր կենցաղօգուտ արուեստն ՚ի գործ դնելու : Տր. Կ. պատիւ ունի իւր սիրելի հայրենակցացը ծանուցանել որ ամէն Հինգշաբթի օր կէս օրէն ետքը քաղաքին աղքատները ձրի պիտի նայի անխտիր :

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԻԹԻԺԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Չագմախըլար փող. Ակոբեան խան Ն. 10, 11, 12.

Ք Ի Տ Ա Կ

Շ Ա Ր Ա Թ Ա Թ Ե Ր Թ

Դիտակը Չորեքաբքի օրերը պիտի հրատարակուի :
յաժմուդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Սան Վերի
յարկ քիւ 5.

Տարեկան գին երեք Մէքիս ՂԵ. 60
Վեցամսեայ մէկուկէս » » 50
Հասք փր. 50

Ա. ՏԱՐԻ

1870 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7

Թ Ի Ի 30

Պ Ա Տ Ե Ր Ա Չ Մ

Ներկայ պատերազմին մէկ երեւելի մասնաւորութիւնը սա է որ, իր ընթացքին մէջ բնաւ մէկ պարագայ մը չունեցաւ որ մարդոց կանխադոյն ըրած հաշիւներուն պատասխանէր : Դէպքերուն շղթան նոյն խակ առաջին վայրկեաններէն սկսեալ մարդոց գաղափարած տեսութիւններուն հակառակ գնաց :

Նաբօլէոնի անկումը ամէն մարդ խաղաղութեան նախադուռ համարեցաւ : Հիմա վերջացաւ, ըսին, բանը : Կայսերական Գաղղիան Բրուսիոյ դէմ պատերազմ բացաւ, հիմա նա ինկաւ Գահէն, և Հասարակատեան Գաղղիան անցաւ իր տեղը, ուստի Կլիեօմ բուն իր խօսքին պատուոյն կապուած է, պարտական է խաղաղութիւն ընել, թողուլ Գաղղիան և երթալ իր բանը, քանզի ինքը հրապարակաւ ըսաւ թէ, «իմ պատերազմս Գաղղիոյ Ազգին հետ չէ, այլ Կայսեր հետ» : Երբոր մարդիկ տեսան թէ այս յոյսեր-

նին դերեւ ելաւ, տակաւին Պատերազմը կը շարունակուէր, սկսան Կլիեօմ թագաւորին դէմ դառնութեամբ և կշտամբանօք խօսիլ որպէս թէ իր հրապարակաւ ըրած պաշտօնական ազդարարութեանը դէմ վարուող : Լրագիրք սկսան Կլիեօմի այս ընթացքը խստիւ դատել և դատապարտել և իր ներքին դիտաւորութիւններուն կերպ կերպ մէկնութիւններ տալ : Սակայն՝ ի մէջ այլոց՝ մէկ պարզ կէտ մը բաւական է այս դիտողութեանց անտեղութիւնը անմիջապէս երևան բերելու, — Գաղղիական Ժողովուրդը պաշտեց զՆաբօլէոն և իր մահադուշակ քաղաքականութիւնը ճիշդ մինչեւ այն վայրկեանը որ պատրեալ վատօրէն անձնատուր եղաւ թշնամոյն ձեռքը :

Ինչ բարոյական վստահութիւն կրնայ ըլլալ այնպիսի Ժողովուրդի մը ապագայ ընթացքին վրայ : Կրնայ ըլլալ որ ձախորդ դէպք մ'ալ առիթ տայ իրեն այս նոր սահմանած Կառավարութիւնը յանկարծ դեռին տապալելու : Ով կրնայ պատուաւոր և վստահանալի երաշխաւո-

րութիւն մը տալ թէ, Գաղղիա իր բաղդը իր ազատ քուէովը սահմանած իր կառավարութեան հետ պիտի կապէ, անանկ որ անոր վարչութիւնը թէ յաջող ըլլայ թէ ձախորդ, ինքը իր արդար բաժինը պիտի ճանչնայ: Ո՞վ կը յուսար կամ կը կասկածէր թէ, նա իր կայսրը պիտի ուրանայ, և ան ալ այնպիսի պարագայի մը տակ: Դեռ որչափ ատեն եղած էր որ 8 միլիոն քուէով զինքը և իր տոհմը կայսրութեան մէջ հաստատեց: Ո՞րու մտքէ կանցնէր թէ, Գաղղիա իր կայսրը քանի մը օրէն գետին պիտի տապալէ թէ որ սպասած յաջողութիւնները ձեռք չ'երեւէ: Երբոր Նաբօլէոն Հրաւէրը կարգաց իր ժողովուրդին, «օն երթանք մինչև Պէրլին, ինչու այն ժամանակը ցնծութեան և ուրախութեան ազազակներով Նորին փառասիրական խորիստ կրիցը արձագանք եղող ժողովուրդը, այս օր ձախորդութեան մէջ դառած տեղը, զանիկայ անկեալ կը հրատարակէ: Եթէ Նաբօլէոն յաջողեր իր անապարծ առաջադրութիւնը ճշդիւ կատարել և Բրուսիոյ Գալառները աւերակելով երթար տասն և հինգ աւուր մէջ յաղթանակաւ Պէրլին մտնելու ըլլար, յայնժամ ուս Գաղղիոյ շատագոյն փաստաբանները այժմու պէս պիտի տրամաբանէին, և Գաղղիացիք պիտի ըսէին թէ՝ որովհետեւ մեր կայսրը՝ ընդ դէմ արդարութեան և ընդ դէմ ազգային իրաւանց, յանիրաւի ելաւ խաղաղ և դրացի տէրութեան մը վրայ յարձակեցաւ և ճղակոտոր հանելով յաղթեց կործանեց և բերաւ մեր ձեռքը որս ըրաւ, բայց մենք ոչ զինքը կընդունինք և ոչ իբր այս անիրաւ աւարը: մենք այդ անմեղ արիւնէն անպարտ ենք, վար առէք Նաբօլէոնը, կէցցէ հասարակագետութիւն՝ պիտի ազադակէին, կամ Նորին Վեհափառութեան յաղթական վերադարձը ցնծութեան և ուրախութեան հանդէսներով առօր փառօր պիտի տօնէին: Նուրէթին Հոնային համար կըսեն թէ, երբ կաթսադ ծնաւ ըսեր են, ոչ միայն չէ զարմացեր, այլ հաւատացեր է ալ:

Իսկ երբոր մեռաւ ըսեր են, յայնժամ փիչեր զարմացեր և ըսեր է, Կաթսան կը մեռնի: Ժիւլ-Յավրի Բրուսիոյ Թագաւորին դէմ յայտնած զարմանքները ճիշդ մի և նոյն սկզբունքով է:

Պատերազմին առաջին պայմանը սա է որ, յաղթեալը յաղթողին դէմ փաստաբանելու իրաւունքը կորուսած է, « ինչու այսպէս », « ըսել իր իրաւունքը չէ: Անոր համար հին առած մը եղած է, « վայ յաղթողին »:

Մօտերս Մուրատիա հայաբնակ գիւղին մէջ նողկալի մարդասպանութիւն տեղի ունեցած էր: Հետեւեալը յիշեալ ցաւալի դէպքին պատմութիւնն է որ նոյն գիւղէն մեզի հաղորդած են հրատարակելու խնդրանք:

« Գանի մը տարիներէ ի վեր հաճի Խաչիկ և Յովհաննէս անունով երկու անձանց մէջ վէճ մը տեղի կունենայ տան մը պատին ճառջալիսին վրայ, այս վէճը ատեն ատեն կը յուղի յիշեալ անձանց մէջ, և պատահած է որ մէկըմէկ վերաւորելու չափ ազմկալից կռիւներ թէ գիւղացիքը և թէ դրացիները անհանգիստ ընէ:

Վերջապէս այս խնդրոյն վտխճան մը տալու համար մեր խորհրդականաց ատենը կը բերուի մէկ կողմին թախանձանօքը և բանը անոնց մէջ քննուելով կորուլի թէ իրաւունքը հաճի Խաչիկ անուն անձինն է: Մեր իրաւունք բրուսաբարել ուզող Յովհաննէսը տեսնելով խորհրդականաց միաբանութիւնը և չկրնալով յայտնի մերժել անոնց սրոշումը յակամայս կը զիջանի և բանը իր վրայէն կը նետէ, առ երեսս հաւանութիւն ցուցնելով՝ կըսէ թէ «Աթանասը (տղան է) կանչեցէք և զանիկա համոզեցէք քանզի անիկա չհաճիր:

Ասոր վրայ ինք տուն կերթայ. խորհրդականք նոյն ատենը տունէն կը կանչեն զԱթա. նասը՝ իմացընելու անոր թէ հայրդ մեր խորհուրդին դէմ չկեցաւ, պէտք է դու ալ հան-

դարձնում կենսա, որ հաճի խաչիկը իր իրաւունքին տէրը ըլլայ: Աթանասը երբ կուգայ և կըլնէ այս խօսքերը մէկէն կը կատարէ և լի սպառնալեօք և անիծարից հայհոյութեամբ կը հակառակի և կը համարձակի ըսել թէ որ և իցէ մէկը եթէ տեսնեմ ան գործին գլուխը, հրացանով պիտի սպաննեմ:

Այս դէպքերը գիւղին մէջ խանութի մը մէջ տեղի կունենայ, և հոն նստողներէն մէկը որ քովերին դռնուելով մօտիկ կընէ եղբոր, Աթանասին կատաղութեանը և սպառնալիքներուն չգիմանալով կըզգուշացնէ. բայց Աթանաս հանդարտելուն տեղ աւելի կատաղելով անոր վրայ կը յարձակի, քովը նստողները չեն կըրնար զանի զսպել և արգիլել, այսպէս երկուքը մէկմէկու պլլուելով դուրս կելնեն, Այս միջոցիս հաճի խաչիկ որ խանութին դուրսը կսպասէ եղբոր զանոնք ազատելու համար ջանք մը կընէ խրատելով զանոնք որ իրեն համար չկուրին. բայց Աթանաս մէջքէն դանակը կը հանէ և կը վերաւորէ երեք հոգի, որոնցմէ հաճի խաչիկը որ 73 տարու ծերուկ մ'էր մահու կը խոցուի ալ կողմի կողերուն տակէն:

Հաճի խաչիկին որդին որ վերաւորեալներէն մէկն է, տեսնելով իր հօրը սոսկալի վիճակը չուզէր ոճրագործը ձեռքէ հանել և ատեն մը ետեւէն կը վազէ բռնելու, ոճրագործը դանակը մերկ ի ձեռին առնէն գիւղի մէջէն անցնելով կը փախչի դէպի իրենց տանը կողմը, և երբ ալ հասած ըլլալով կը բռնէ, մարդասպանին տունէն հրացան մը կը պարպուի իր վրայ, ասոր վրայ ետեւէն և առջեւէն վտանգը տեսնելով կը շուարի և կը ձգէ կը թողու, ոճրագործն ալ ինքզինք կըծածկէ:

Տեղւոյն Բողոքականք տեսնելով այս աղետալի դէպքը, անմիջապէս տեղւոյն Միւտիւրին իմաց կու տան, Միւտիւրը գալով քննութիւն կընէ և վերաւորեալներուն դարմանին դինը որոշելով և հրամայելով որ հոգ տանին, վերա-

ւորեալներէն քանի մը հարիւր դահեկան կանոնէ, և իր տեղը կը դառնայ, քանի մը օրէն հաճի խաչիկ կը մեռնի, դեռ չմեռած ոճրագործը գիւղին մէջ և բնորոտիքը կը տեսնուի ալ նէ՝ բնաւ հոգ չտարուելով ձեռք չանցնիր, հաճի խաչիկին մահուանը վրայ տեղւոյս դատաւորը կուգայ, և բնաւ միտ չգնելով ոճրագործը ձեռք անցընելու, ծերունիին ժառանգներուն կողմանէ տալայի վէճիկ մը կը դնէ, և չորս արծաթ մէծիտը կանոնէ ու կը քաշուի բանը կերթայ. ուրիշ տեղեր սոյն աւարը փռնուելու:

* * *

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ

Դիտակայ թէ 11^{րդ}, և թէ անկէ վերջը հրատարակուած թերթերուն մէջ ըստ բաւականին հասկցուած է որ Միսիոնարք մեզի հետ աղէկ չ'վարուելու որոշում ըրած են. ասիկայ թէ գիտութեամբ ըլլայ և թէ անգիտութեամբ, վախճանը աղէկ չ'ըլլալը թէ և պարզ ու յայտնի է, սակայն պատմուած եղելութեանց շատերուն չափազանց երևելն ալ հաւանականութենէ շատ հեռու չէ, ուստի համառօտիւ ուրիշ կէտի մը բացատրութիւնն ալ կարևոր բան մը կընանք սեպել, որպէս զի այնքա՞ս գիտնայ որ չէ թէ մենք, ինչպէս իրենք կ'ըսեն, ուրիշները գայթակղեցնել և զիրենք վշտացունել կողմէնք, հասկա իրենք են որ՝ աս բանիս ձեռնամուխ եղած են: — Երկար ժամանակ առաջ մեր ժողովքը գրքերու ցուցակ մը գրեց և խրկեց իրենց, խնդրելով, որ այն ցուցակին համեմատ իրենց գրքեր խրկուին, որպէս զի պէտք եղածները ուզողներուն տրուի: Սակայն ի զուր սպասեցինք պատասխանի տարիէն աւելի, և այսօր հետեւ ալ չ'պատասխանուելուն բնաւ տարակոյս չկայ: Բանզի Միսիոնարական անխափանելի կանոնը կը պահանջէ նախ, որ ուրիշի ուզելովը կամ խնդրանքը բնաւ գործ չընեն, և երկրորդ իրենց որոշումները ի գործ դնեն:

Թէ օգտակար և թէ փաստակար ըլլայ : Որոշում եղած է թէ երբոր գիրք առնել ուզուի , կամ կանխիկ ստակը վճարուելու է , կամ վիստեռի սեփական մը ձգելու , ան ալ չէ թէ առնողին ուզած գրքերը՝ հապա ինչ կարգ որ իրենք որոշուած են : Քու կամքդ առևտուրի մէջ անգամ բանեցունելու չես . եթէ ոչ գրքի երես տեսնելիք չունիս : Շատ անգամ Աւետարան , Աստուածաշունչ , և ուրիշ գրքեր մէզմէ կուզուի , բայց ուսկից տանք , մէկին օր մը գիրք մը պիտի հարկաւորի Տէյի , ո՞վ քանի մը սնտուկ գիրք պիտի գնէ ու իր տունը պահէ , որ ծախուած ները ծախէ , միւսները որդւոցը ժառանգ ձգէ . ասանկ բան ոչ մենք կրնանք ընել , և ոչ ալ կը կարծենք լուսաւորեալ աշխարհին մէջ ընողներ գիւրին կը դառնուին : — Խմբագիր , մենք իրենցմէ ոչ ստակ և ոչ ձրի գիրք կը պահանջենք , մենք մեր ձեռքը եղած ստակովը գիրք գնել կ'ուզենք , թէոր Մարդասէր ընկերութիւնները իրաւունք կը դատեն որ մեզմէ գիրք մը գնել ուզող՝ դնենք Խարբերդ կամ ուրիշ տեղ մը խրկենք , մենք ալ աս ընթացքին հետեւինք : Եթէ մեր բարեկամները կը խորհին որ՝ աս միջոցաւ մեզ կրնան յետադէմ վիճակի մէջ պահել , չարաչար սխալած են , աշխարհս դէպի յառաջագիմութիւն ընթանալու իր քայլերը խոչորցուցած է , ուզեն չ'ուզեն անոնց հետ գալենք պիտի , ունայն ջանքեր թող չ'ընեն : — Գուցէ քանի մը տարի առաջ հոս հրաշագործութեամբ ծախուած գրքերուն . սնտուկներով Խարբերդ Հայկափոխագրուելուն վրէժն է մեզմէ առնել կուզեն (որ շատ հաւանական է) ցաւալի բան , մենք ինչ ընենք , անանկ ծախուելուն , անանկ ալ ետ տրուելն կ'ըլլայ , անոր պատասխանատուն մի միայն այն անձն է , որ աս իր կատարած հրաշալի գործողութեանը վրայ շատ տեղեր թէ Անդդիբեյն և թէ Հայ լեզուով խօսեցաւ ու պարծենցաւ , օրինաւոր է՝ ոչ միայն գրքերը ետ առնուի հապա փաստ կրող եղբարց փաստ ալ հատուցուի :

Ինչ և իցէ՝ ամօթ , ամօթ Միսիոնարական անուանը , Միսիոնարական պատուոյն չէր վայելեր Աւետարանին պաշտօնեաները էշ , ձի , ջորի և շուն կոչել : Սրբապղծութիւն է՝ քարոզուած բանին համար հաջեղ ըսելը : Քանի որ իրենք աս հոգին ունին և տակաւին կը յամառին աս խորհուրդներովը , ինչ օգուտ ունի Տաճկաստան կենալին , կամ թող ուղղեն իրենք զիրենք կամ թող հեռանան , մեր ժողովուրդները ալ չեն կրնար համբերել :

Անցեալ շաբթու Հայ Պապականաց Եկեղեցին Հոռիմէն եկած կոնդակի մը կարգացուելուն ժողովուրդը թողտուութիւն չընէր : Տէր Գրիգոր անուն վարդապետը կը նստի ոչ միայն թող չտուող ժողովուրդը այլև նոյն դաղափարէն եղող Գերապայծառն ալ որ Հոռիմէն վերագառնալու վրայ է , աս պատճառաւ յուզեալ ժողովուրդին վրէժնեղութեամբ վարդապետը վերահասու ըլլալով , անմիջապէս առաջնորդարանը փախչելով , դուռը ետեւէն կը դոցէ , և իր միւս ընկերը ձեռք անցունելով գլուխ բաց փողոցը կը դուրս , որ քանի մը կանանց օգնութեամբ տուն մը կը տարուի , և թէև նոյն ժամուն Ոստիկանութեան միջոցաւ խաղաղութիւն կ'ըլլայ , սակայն դեռ վէճին վախճան տրուած չէ : Անարխաշակասեռութեան օրհնութիւնը մենք ալ կը վայելենք :

— Պատ . Շմաւոնեանի Պօլիս գալուն նկատմամբ Աւետարներին մէջ կարգացինք որպէս թէ Խարբերդու Միութիւնը որոշուած հաւանութիւն տուած է . բայց զարմանքն սա տեղն է որ Միութիւնը ան ժամանակս հոս գտնուելով , բացէ ի բաց պատասխանեց թէ մենք աս նիւթին վրայ ոչ խօսած ենք , ու ոչ ալ որոշում ըրած ենք , և անկէ վերջը խորհելով , ազէկ երեցաւ ժողովին որ Խարբերդի եկեղեցիին գրեթէ իրեն յամար չերևիր Պատ . Շմաւոնեանի Պօլիս երթալը , ու գրեց ալ : Բայց աւելի զար-

մանակին սա է որ բուն Աւետարներին նամակ գրողը հոս էր, ան կրէր թէ ես ասանկ բան գրած չեմ, ասոր ինչ մեկնութիւն տանք, որ խալած են ըսինք, թէ անանկ ուղած են, որը — Աս անգամին Խարբերող միութեան Ժողովքը Միսիոնարաց հաճելի կերպիւ չը գործեց, որոյ հրատարակութիւնը եթէ պէտք եղածին պէս Աւետարներին հաճելի չ'ըլլայ հրատարակել, խօսուած կէտերը կարծեմ թէ զատ ձեզի պիտի խրկուի:

1870. Սեպ. 5. Տիգրանակերտ.

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆԻՆ

Ի ՆԻԿՈՍԻՏԻԱ

Այս վարժարանը՝ որ հինգ ամիսէ ՚ի վեր սկսած էր, ամսուս 14/26 ին հրապարակական քննութեան հանգէս մը ունեցաւ. ուր ներկայ էին մեծաւ մասամբ ուղակերտաց ծնողքներն եւ այլ ուսումնասէր մեծապատիւ աղայք եւ տիկնայք:

Վարժարանին տնօրէն ուսուցիչ Մեծ. Կարապետ Գ. Գաբրիէլեան աղօթքով սկսեց ու երգ մըն ալ երգուեցն ետեւ, հետեւեալ ուսմանց հարցաքննութիւնը կատարուեցաւ:

1. Նախակրթական թուաբանութեան դասը:
2. Աշխարհաբար քերականութիւն մինչեւ Համաձայնութեան վերջը, եւ աշխարհաբար լուծում:
3. Անգղիարէն քերականի ընթերցում, եւ Անգղիէրէնի թարգմանութիւն ՚ի Հայ լեզու:
4. Դրաբար քերականութիւն մինչեւ Համաձայնութիւնը:
5. Տաճկերէն ընթերցմունք եւ թարգմանութիւն ՚ի Հայ:
6. Երկրորդ կարգի թուաբանութիւն, որուն մէջ ուսանողք Տաճկաստանի շահ աւարտած էին:
7. Երրորդ կարգի թուաբանութիւն, Մէլեհայան ջերմութիւններն աւարտած էին:
8. Անգղիերէն քերականութիւն մինչեւ բայերը:
9. Աշխարհագրութիւն:

Յիշեալ դասերուն հարցաքննութեանցը մէջ՝ աշակերտք որոց թիւն էր 13, իւրաքանչիւր հարցմանց անմիջապէս քաջ եւ համարձակ պատասխաններ կուտային. եւ մասնաւորապէս թուաբանութեան բաժնաբայն դասու խնդիրները գրաւոր լուծմամբ ներկայացնելու եւ բացատրելու, եւ աշխարհագրութեան մէջ բոլոր հարցուածներն աշխարհացոյցներուն վրայ իրենց պատասխաններուն հետ անմիջապէս նաեւ ցուցուեցնելու մեծապէս յաջողակ գտնուեցան:

որով յայտնապէս տեսնուեցաւ թէ՛ Ուսուցիչը որչափ սրտի մտօք աշխատեւ էր, ու աշակերտք անոր աշխուրջ հոկողութեան բարեջան դաստիարակութեան տակը՝ ինչպէս կանոնաւոր ու շարունակ աշխատութեամբ անցուցեր էին իրենց ուսմանց հինգամսեայ կարճ միջոցը: Հանգիստականք մեծապէս գոհ եղան եւ իրենց խորին շնորհակալութիւնը յայտնեցին առ բազմաշխատ Ուսուցիչն վարժարանին, որ Հայագիւ մանկանց լաւագոյն դաստիարակութեանը փափքող ու Ազգիս մէջ՝ անոր բարեջանող յառաջադիմութեանը մէկ մեծ նպաստը եղող — «Տնայան հրահանգութեանը համար յոյժ նախանձաւոր մէկը ըլլալով, ամեն ջանք ՚ի գործ գրած եւ բացած էր յիշեալ դպրոցը, առանց վախճալու թէ կրնայ ըլլալ որ վերջապէս ինքը մինակ եւ անօգնական մընալով՝ ըսուի թէ «այդ սոյս սկսաւ շինել եւ ոչ կարաց կատարել» քանզի իր ունեցած փափաքը եւ առ Աստուած տպաւինութիւնը յաղթեւ էր բոլոր վնասեցուցիչ արգելքներուն:

Հարցաքննութեանց միջոցը՝ որ տեւեց ժամը 3 էն մէնչեւ 9, ոչ երբէք ձանձրալի եղաւ, քանզի արդէն քննութիւնն ու պատասխանները զուարճալի ըլլալէն ՚ի դատ, երբեմն մէջ տեղերը քաղցր երգեր ալ երգուեցան փոքրիկ դաշնակահարութեամբ եւ ձառեր կարդացուեցան: Առաջինն էր փոքրիկ ատենաբանութիւն մը, որ ըրաւ աշակերտներէն 11 տարեկանի չափ տղայ մը Կեսարացի Մեծ. Յովհաննէս աղայի որդին, որ իր կարճ ատենաբանութեամբը յայտնեց իր ունեցած զօրաւոր գգացումները եւ փափաքը ազգային յառաջադիմութեանց վրայ ուսմանց միջոցաւ: Երկրորդ ճառը կարգաց ուրիշ աշակերտ մը գիտութեան միջոցներուն վրայ, որուն մէջ ցուցուց թէ գիտութիւնը ձեռք կրբուի Ս. աշխատութեամբ. Բ. յարատեւութեամբ. եւ Գ. ճշգոյսահութեամբ: Դարձեալ՝ ուրիշ աշակերտ մը ճառ մը կարգաց, որուն մէջ ազգու կերպով ցուցուց թէ Հայուն ճշմարիտ յառաջադիմութիւնը Աստուածապաշտութեան զգացումով եւ բարձրագոյն դպրոցաց եւ վարժարանաց հաստատութիւնովը կրլայ: Դարձեալ ուրիշ աշակերտ մը ճառ մը կարգաց, որով ցուցուց թէ ուսման ամեն պատրաստութիւնները կան, պէտք է որ ծնողք եւ աշակերտք քաջալերուին, ի վերջոյ սոյն յօդուածը գրողը որ պատիւ ունեցեր էր հանգէսին ներկայ գտնուելու, տաճկերէն ճառ մը կարգաց, որով ցուցուց թէ ուսումնական հրահանգութիւնը որչափ կարեւոր էր Ազգին թէ հոգեւոր եւ թէ մարմնաւոր բարեկեանութեանց մէջ մեծաքայլ յառաջադիմութիւն ունենալու համար:

Հանդէսը աւարտեցաւ դարձեալ աղօթքով ու եր-

գավ մը, ու գպրոցին Տնօրէնը իւրաքանչիւր աշակերտաց մէյմէկ պրակ ազնիւ թուղթ ու մէյմէկ պատկեր ընծայ տալէն ետեւ, հանդիսականք լի ուրախութեամբ եւ գոհունակ սրտիւք մեկնեցան քըննութեանը սրահէն:

Ա.Ռ.Ա.ՔԵԱԼ Ե. Ա.ԲԱՀԱՄԵԱՆ

Քարոզիչ Օվաճըգ գիւղին

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆՔ

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Կոստանդնուպոլսոյ մէջ գտնուած Օսմանեան գրատանց հետեւեալ ցանկը պարունակեալ հատորներուն թիւերովը, Լէվանթ Հէրալտի Հոկտեմբեր 5 թուականաւ թերթէն քաղած ենք:

ՏԵՂԻՔ

Թիւ հատորոց

1. Յաղթող անուանեալ Սուլթան Մահմուտ Բ ի մզկիթին մէջ 5,271
2. Սուլթան Պայպիտի մզկիթին մէջ 5,504
3. Սուլթան Սէլիմի 2,000
4. Սալէհ Ճամիսի կոջուած, Սուլթան Սէլիմի եւ Մուսթաֆայի շինած մզկիթին մէջ 4,000
5. Նուր Օսմանիէյի մօտ, Սուլթան Օսմանէ հաստատեալ 5,826
6. Այիա Սոֆիայի մէջ, Սուլթան Մահմուտէ հաստատեալ 6,292
7. Համիրիէ կոջուած Մէտրէսէին մէջ, հաստատեալ Ս. Համիրէ 1,482
8. Նոյն թաղին մէջ մասնաւոր դրատուն մը, հիմնողին անուամբը «Լալալը Իսմայիլ Էֆէնտի» կոջուած 762
9. Եէնի ճամիի մօտերը, Սուլթան Ահմէտէ հաստատեալ 1,582
10. Այա Սոֆիայի մօտերը, հիմնեալ Նաքիպ-էլ-Էշրէֆ Իգէտ Էֆէնտի 5,981
11. Տիբլի թաղի մօտերը, հիմնեալ Քէօրիլի-լի Մէհմէտ եւ Ֆազլ Մուստաֆա փաշայէ 5,243
12. Շիրքուս-Իսլամ Աշիր Էֆէնտի 4,827
13. Շահպատէ ճամիի մօտերը, հիմնեալ Շէհիտ Ալի Խաշայէ 2,827
14. Դարձեալ Նոյն թաղին մէջ, հիմնեալ մասնաւոր անձինքներէ 1,255
15. Դարձեալ Նոյն մզկիթին քովը, հիմնեալ

- Տափուտ Իսրահիմ փաշայէ 1,152
16. Վէֆա մէյմանը կոջուած թաղին մէջ 1,995
17. Ալի փաշա Հագիմ օղլու ճամիսի քով 1,960
18. Կոսկա կոջուած թաղին մէջ հիմնեալ Սաութաօմ Մէհմէտ փաշայէ 1,451
19. Փաթիհի մզկիթին քով, հիմնեալ Վէլի-էտ-Տին Ճարալլահ Էֆէնտի 2,182
20. Նոյն թաղին մէջ, հիմնեալ Փէյդալլահ Էֆէնտի 2,196
21. Չարչամպա կոջուած թաղը Նաքիպէտ Տէրզիլներուն թէքքէն 1,926
22. Բ. Դրան մօտ Հաճի Պէքրի Մէտրէսէին մէջ, հիմնեալ Հաճի Պէքրի աղայէ 1,275
23. Էյուսպ Անսարի մզկիթին մէջ, հիմնեալ Խուրսի փաշայէ 1,168
24. Դարձեալ Նոյն մզկիթին մէջ հիմնեալ Շէհիտ Մուհամմէտ փաշայէ 541
25. Սարաճ Հանէի մօտ, հիմնեալ Ամուճա Հիւսէին փաշայէ 541
26. «Սատըր Ապպէր» դրատունը հիմնեալ Մէրզիճանի Մուստաֆա փաշայէ 455
27. Չօրսը Ալի փաշա 450
28. Տարէլ Մէզուս կոջուած մզկիթին մէջ, հիմնեալ Շէյխ Մուրատ Էֆէնտի 542
29. Պասա Հայտար թաղը, հիմնեալ Հաճի Պէքրի աղայէ 219
30. Սէրվէլի կոջուած մէտրէսէի մէջ, հիմնեալ Խասապ պաշը Մուստաֆա աղայէ 597
31. Խաղի Չէլմէսի մօտ հիմնեալ Չէլմի Ապտուլլահ աղայէ 296
32. Էյուսպ Անսարի մզկիթին մէջ, Վալիտէ Սուլթան Միհրըշահ անուանեալ է 587
33. Մալաքուրան կոջուած Մէտրէսէին մէջ, հիմնեալ Օմէր Էֆէնտի 147
34. Չարչամպայի Մէհմէտ աղա կոջուած մզկիթին մէջ 210
35. Դրատուն Մէսսի Ալի փաշայի 158
36. Դրատուն » Բէյսուլ Քիթապ » էլ հաճ Մուստաֆա Էֆէնտի 471
37. Հիմնողին անուամբը եահեա թէվֆիք Էֆէնտի Մէտրէսէին մէջ 471
38. Չարչամպա փաղար, հիմնեալ Քաղասքէր Մուստաֆա Էֆէնտի 194
39. Մէսի Ալի փաշա կոջուած թաղը, հիմնեալ Սալիհէ Հանըմէ 275
40. Սուլթան Ահմէտի մզկիթը 1,575

Ամբողջ գումարը 68,460

ՈՌՏՈՍԴՈՅ

Կիրակի օր, (1870 սեպտեմբեր 13/25,) անձ-
րեին սաստկութենէն և մանաւանդ սաստիկ ա-
լեկոծութենէն նաւ մը երկաթը փրթելով հովին
առջև ինկաւ գնաց. և դեռ չենք գիտեր որ
կողմ և ուր : Խեղճ նաւապետը կար միայն մէջը,
նաւաստիները քաղաքս էին :

Նոյն օրն՝ եկած անձրեւը կարկուտախառն էր
և մինչև ողկոյզի չափ կարկուտ եկաւ : Արտե-
րուն և այգիներուն բաւական փսամներ եղած
են : Արտերուն Բամպակները՝ բնոյց այս բան մը
չէ, մինչև անգամ այգիներուն փոքրիկները,
ջուրը առաւ տարաւ : (պէտք է գիտնալ որ ա-
սոնք ընդհանուր չեն, այլ մասնաւոր՝ բնոյց բա-
ւական տեղեր) :

Նաև նոյն օրն՝ տաճկի կին մը խեղդուեցաւ
«Տոնլու տէրէ» կոչուած ձորին մէջ, ջուրին
սաստկութենէն. միայն իւր տղան ազատուելով :

Անցեալ Չորեքշաբթի օրուան թուով նամակ
մը դրեցի և Ձեզ յուղարկեցի, Պաղտասար-
եան Պ. Գրիգորի ձեռամբ. կ'յուսամ թէ ըն-
դունեցար : Նոյն նամակիս մէջ զեկուցած էի.
թէ Սեպտեմբեր 17/25 ին ալեկոծութենէն նաւ
մը հովին առջին ինկաւ գնաց, մէջը միայն
մէկ մարդ մը ըլլալով : Նոյն նաւը՝ Էրտէք գա-
ցեր է, և նաւապետը՝ որ մէջն էր, երէկ
իրիկուն քաղաքս հասաւ ողջամբ. որ նաւը
բերելու համար. ասկէ նաւաստիները տանի :

Տեղոյս Մութասարըֆ փաշային նկատմամբ
գանդատները շատցան : Տերութեան օրէնքը
այս է, որ Խտարէ և «Թէմէյիզի Հուգուզ»
մէճլիսներուն անգամ՝ ընտրուելու ատեն,
«Թէֆրիզ մէճլիսի» մը կ'ըզմարուի. և ան
մէճլիսին՝ ամէն ազգաց Առաջնորդները՝ Ազ-
գապետները կերթան միայն : Այս ժողովը
յիշեալ մէճլիսներուն Անդամ ընտրելու ատեն՝
ամէն ազգաց Ազգապետները. իրենց ազգէն

երեք անձինք պիտի ցուցունեն. և անոնք հոն
գրուելով. բոլոր ժողովուրդներուն ծերակոյտի
ժողովներուն կ'խրկեն. որ անոնցմէ երկուքը
ընտրեն ևն. ևն : Սակայն այս տարի. Մու-
թասարըֆ փաշան և Հաքիմ էֆէնտին առանց
Հայոց Առաջնորդն և Հրէից Խամը կանչելու
իրենք առանձին կը կատարեն այս պաշտօնը :
Հրեաներէն և Լուսաւորչականներէն երեքա-
կան Անդամ կ'նշանակեն, Առաջնորդը և Հր-
էից ծերակոյտի ժողովը՝ կ'ըտրեն. մտիկ
չըլլաւի. Առաջնորդը՝ մէճլիսին մէջ Մութա-
սարըֆին հետ պօղազ պօղազա կռիւ կ'ընեն.
ան կ'ըսէ թէ ես ինքզինքս պիտի հասկցունեմ
քեզի. ան ալ անոր, եւ Առաջնորդը ժողովին
մէջէն ելաւ ձին հեծաւ գնաց : Իսկ Հրէայք՝
երբ իրենց բոլորքը անընդունելի եղաւ. թէ
իրենք 3 անձինք ցուցունելու են՝ ոչ թէ Մու-
թասարըֆը կամ այլ մէկը. Սնդ. . . Պօլսոյ և
Կ. . . Պօլսոյ Խախամ պաշիներուն հեռագրաւ
իմացուցին եղելութիւնը : Տեսնանք վախճանս
ինչ պիտի լինի :

Խեղճ Աւետարանականք՝ այս բանէն զերծ
են. քանզի բնաւ անգամ չ'ունին :—Ռոտոսդո-
յէն մինչև Անդրիանուպօլիս շինուելու ճամ-
բան. անհնարին արագութեամբ կ'շինուի :
ազգերէն մարդ կ'ուզուի ամենաստիպողական
կերպով. իսկ չ'գացողին, բանտ, պատիժ և
տոյժ :

Անցեալ շաբթու Բէտիֆ զօրքերը ժողուե-
լով՝ Պօլիս տարին : »

Հոկ. 5. 1870

Գաղիոյ Շամբանիա հանող գործարաններէն
ոմանք հաճութեամբ կադրարարեն թէ Գերմա-
նական բանակն կատարեալ թոյլտուութիւն
կընէ իրենց ապահովագրէս գործերնին յառաջ
վարելու հանդերձ հոգածու պաշտպանու-
թեամբ : Եւ ասոր վրայ սա կը յաւելուն թէ՝
«Աշխարհ ամենայն պարտի երախտապարտ լի-
նել բարձրաստիճան նախարարաց՝ բանակին
Բրուսիոյ : »

Ա. Զ. Դ.

Տորթոր Հ. Պ. Մատթէոսեանը իւր բնական փոխադրեց ՚ի Թիւ 41, նոր Հէնտէք փողոց (Գուլէ-Գարու) Բերայ :

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մօտակայ խաղաղութեան յոյսերը վերստին անհետանալու վրայ են : Պահ մը պատերազմական խտուրթիւնները միջոց տալէն զինի, այս օրերս կրկին գործադրուիլ սկսան : Իրաւ Մէտանի պատերազմէն հետէ տակաւին մեծ ճակատամարտ մը եղած չունի, բայց թէ Մէցի առջև և թէ Փարիզի շուրջը ամէն օր թշնամական գործողութիւնները անպակաս են :

— Գաղղիացիք առջի բերան բոլոր ուշադրութիւննին Փարիզը պաշտպանելու տուին, բայց հիմա կերեւի թէ արթնցան, երբոր թշնամիքն ներքին դիտաւորութիւնը երևան ելաւ : Բրուսիացիք Փարիզը զարնելու շատ փափաք և դիտաւորութիւն չեն յայտնեց, այլ միայն անոր շուրջը տեղաւորուիլ կը նային, որով տեսան Գաղղիացիք որ իրենք շատ սխալ ըրին Փարիզի շուրջը գտնուած պատասպարելի տեղերը չքանդելովսին, այս մասին մեծ դիւրութիւն ունեցաւ Թըշնամին : Վէրսայի պէս Փարիզի մօտ Հռոչակաւոր քաղաք մը ձեռքը անձաւ բանակին կեդրոնատեղի ընելու, ուր ամէն ուղած միւթարութիւնը գտած է :

Անցեալ շաբթու Գաղղիացիք Սէն—Բըլուի պարսպաւոր Պալատը ռմբակոծելով այրեցին միսիր դարձուցին, յայտնապէս այն նպատակաւ որ թշնամույն գործածութեանը չժառայէ :

— Կերեւի թէ բաղբը երես դարձուցեր է Բրուսիացիներէն, վերջին եկած լուրերը շատ յաջող կընկարագրեն գաղղիացիս : Թուրքն եկած հեռագրալուր մը այսպէս կըսէ, « Փարիզի բնակիչները քանի կերթայ կարիանան, և պարիսպներուն ետին անհամբեր կսպասեն, կուզեն թշնամույն վրայ յարձակում ընել : Թշնամին հիմա հասկցաւ որ, իրաւունքն ու պատիւը փրկելու որոշում ընող Ազգ մը ինչեր կընայ ընել : » Ահաւասիկ ըրած ինչերը : Երեք շաբաթէ ՚ի վեր բռնած դիրքերնէն զբրուսիացիս անդին հալածեր են, խել մը դղեակներ վերստին ձեռք անցուցեր և թշնամին մինչև Վերսայլ քշել յաջողեր են : Բայց չիտակը ասոնք այնպիսի լուրեր են որ կը փորձուի մարդ թովմասի հաւատքէն լինել :

— Մէցի առջև ալ հրաշալի գործողութիւններ եղած են : Պազէն ստէպ ստէպ թշնամույն վրայ կը յարձակի եղեր, և ասոնցմէ մէկուն մէջ չորս գունդ հեծելազոր կուրուներ են Բրուսիացիք, և 26 զօրաբաժին և 14 գունդ ալ հետեակ զինուոր Պէլգըրուս կոչուած բերդին քով սպաննուեր են : Եթէ ստոյգ լուր կընանք համարիլ, յիշաւի մեծ և նշանաւոր կուրուստ մ'է և Գաղղիացուց համար ալ փառաւոր յաղթութիւն :

— Գաղղիացիք երկիր տալով խաղաղութիւն ընելու դէմ՝ ոչ միայն անողորմելի հաստատամտութիւն կը պահեն, այլ և օր քանզոր առաւել ևս կը զօրանայ զգացումներնին անոր դէմ, այնպէս զի լսել անգամ չեն հաճիր այդ խնդիրը : Եթէ յաղթեալ և նուաճեալը այսպէս ձեգ կը կենայ իր դիտաւորութեանը կամ կամքին մէջ, հարկաւ յաղթողը աւելի ևս, ուստի առ այժմ չիք յոյս խաղաղութեան :

— Գաղղիայ կառավարութիւնը սկսաւ ուշադրութիւնը ճիզվիթներուն ընթացքին վրայ դարձնել, որով՝ կընանք ըսել թէ, գտաւ բուն կէտը : Մ. Էսքրիօ՝ Մարսէյի ընդհանուր կառավարիչը, Կագէթ s/n Միսի լրագիրը խափանեց առանց մասնաւոր ժամանակ որոշելու, և հրաման ըրաւ որ ճիզվիթները անյապաղ երկիրը թողուն ելնեն, և ստացուածքնին ալ առ ժամանակեայ կերպիւ կառավարութեան կողմանէ պիտի գրաւուին :

— Բուպէրթեան Վարժարանին տէր և հիմնադիր մեծանուն Մ. Բուպէրթ Ամերիգացի ծերունի Վաճառականը՝ անցեալ շաբթու իր ընտանեօքը Մայրաքաղաքս հասաւ, Բուպէրթի Հիսարին Շէհիտէր կոչուած Բարձունքներուն վրայ իւր անուամբն ու իւր ծախիւքը կառուցեալ Վարժարանի մեծագործ և ճարտար շէնքը անձամբ տեսնելու համար :

— Մուրադալի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյն Հովիւ Պատ. Աղէքսանդր Փէշոյմալճեան այլ և այլ պատճառներէ հարկադրեալ, Եկեղեցւոյ թոյլտուութեամբը անորոշ ժամանակի մը համար մեկնեցաւ յիշեալ Դիւղէն և Ատափաղար իւր հայրենիքը կը գառնայ :

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Չագմաքըլար փող. Ակոբեան խան Ն. 10, 11, 12.

Ք Ի Տ Ա Կ

ՇԱԲԱԹ ԱԹԵՐԹ

Դիսակը Զորեգաբի օրերը պիտի հրահարակուի :
Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Նան Աերի
յարկ. քիւ. 5.

Տարեկան գին երեք Մէհիս ՂԵ. 60
Վեցամսեայ մէկուկէս » » 30
Հասր փր. 50

Ա. ՏԱՐԻ

1870 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14

ԹԻԻ 31

ՓՈՓՈԽԱՄՏՈՒԹԻՒՆ

Մարդկային դժբաղդութիւնը կազմող մասանց մէկն ալ աս է, ընդհանրապէս մարդիկ հաստատուն և որոշ սկզբունքներով իրենց վարուց և բարուց ընթացքը խարսխած չեն : Ովկիանոսին ահադին շուրերուն երեսը տատանող անխարխիս նաւու պէս, կրից և բնական յօժարութեանց ազդեցութեանցը մատնեալ՝ չարութեանց բնակարան աշխարհի մը ասպարէզին մէջ կը տատանին : Մինչև անգամ տաղանդաւոր և խելացի մարդիկ աս ախտէն կամ չարիքէն ամենայնիւ զերծ չեն : Դուն ուրեք կը պատահի որ մարդ իբրեւ բանական և բարոյական էակ մը կենաց ասպարէզը ընթանալու ատեն պատուաւոր միօրինակութիւն և նոյնութիւն մը պահէ իր ստացած դաղափարներուն և ունեցած համոզումներուն մէջ : Ընդհանրապէս ըսելով միշտ կը փոխուին մարդիկ, այս օր կերպ մ'է համոզումին վաղը ուրիշ կերպ : այս օր

բան մը իբրեւ ճշմարտութիւն մահու չափ վրատահութեամբ կը պաշտպանեն և նոյնը վաղը կուրանան : Մարդ ոչ միայն մտաւորական ըմբռմանց և դաղափարներու փոփոխմանց և անհաստատութեան մէջ է շարունակ, այլ և զգացմանց ալ : Այս օր ամենաշերմ և խանդակաթ սիրով սիրածը, վաղը յանկարծ կտոէ, այս օր ամենայն յարգանք պատուածը, վաղը կենէ չափազանց կանարդէ : Ո՛ր է կապակցութիւնը, մինչև անգամ ամենափափուկ և սրբազան կապակցութիւններ, վայրկենաբար կը խզտէ և մէկդի կը թողու : Արդ ինչ է ասոր բուն պատճառը, ինչու համար մարդիկ այսպէս շուտով կազդուին, և իրենց համոզումները կը թողուն, դաղափարներն կը փոխեն, ամէն հովէ կը շարժին : Մեզի կերևի թէ գլխաւոր պատճառը՝ կամ թերևս միակ պատճառը, բնաւորական յողդողդութիւնն է : Մարդոց միտքերը խարխիսի վրայ կանգնած չեն .

իրենց գաղափարները ընտրութեամբ և աղէկ համոզութիւններով չեն : Կիրքն ու յօժարութիւնը առ օրին ինչպէս ազդէ , այնպէս կը գործեն :

Մտքին այս վիճակը շատ վնասակար է , յողդողդ բնաւորութիւնը մարդուս կործանում է , բարոյապէս անհնար է որ մարդ փոփոխամտութեան մէջ խաղաղութիւն և երջանկութիւն վայելէ : Եւ պատճառն ալ յայտնի է . ստացած գաղափարները իրոք չեն , ինք անոնց վրայ ներքին տեսութիւն մը չունի , ճաշակ մը չզգար , իր գաղափարներուն հաստատութիւնը արտաքին ազդեցութիւններէ են , անոնք ինչպէս և որ կողմէ որ փչեն , մարդը այնպէս կառավորորդուի :

Անհաստատ մտքի տէր փոփոխամտ մարդը բնաւ մէկ բանի մէջ յաջողութիւն ոչ կարէ յուսալ : Ախտացեալ միտքը անդարման պահելով , ուսման և գիտութեան պարսպեցնելը , անօգուտ պաշտօն է : Փոփոխամտութիւնը մշտքին մէկ վտանգաւոր խառն է , ուստի զանիկա չդարմանած տրուած դաստիարակութիւնը բոլորովին անօգուտ և անպիտան է : Միտքին կարողութիւնները խեղդող փուշերն ու տատանները չմաքրած և չսրած , զանիկայ մշակել և հարստացնել աշխատիլը , ոչ միայն անօգուտ և ապարդիւն վաստակ է , այլ և շատ ալ վնասակար : Միտքը ասանկ վնասուած վիճակի մէջ , եթէ բան գործ չունիս ուղածիդ չափ բեռնաւորէ , նա անհնար է որ ծաղիկ և պտղաբերի : Խոպան արտի պէս՝ ծլածն ալ անարդիւնք կը մնայ : Դաստիարակին պարտքն է միտքը մշակելու ձեռք չզարկած , նախ զանիկա արդելիչ և վնասակար ազդեցութիւններէն մաքրել , ինչպէս Երկրագործ մը իր երկիրը կանխազոյն կընէ : Կը ցաւինք որ մեր ազգային դպրոցներուն և վարժարաններուն մէջ այս մասին դրեթէ նկատողութիւն չկայ , Յողդողդ և անհաստատ միտքերու մէջ ճշմարտութեան հունտերը անհնար է որ արմատ կապեն : Ասի-

կա դաստիարակ մը պարտի քաջ գիտնալ և զայն դարմանել :

Մեր վերը ըրած գիտողութեանցը լաւ բացատրութիւն մը կ'ըլլայ՝ Հարկորս Ուիլիս աշուն Ամերիկայի շարաթաթերթէն քաղեալ , հետեւեալ յօդուածը :

«Գաղղիացիք , կըսէ Հարփըրս , անյարատև և անհաստատ բնաւորութեան տէր յողդողդ-ժողովուրդ մ'են : Ոչ ոք կրնայ հասկնալ կամ գիտնալ թէ այդ ազգին բուն համոզումը ինչ է , կառավարութեան որ ձեւը կընտրէ , Կայսերակա՞ն թէ Հասարակատական . նորա միտքը անդիկի պէս լոյծ է , շարունակ կը տատանի , Ամէն հովէ կը փչուի և շարունակ ջուրի պէս կը շարժի , իրիկունը կայսերական է , առտուն հասարակատական կ'ըլլայ , միտքը հիման մը վրայ խարսխեալ չէ . Շիտակը ինքն ալ չգիտեր իր միտքը ինչ ըլլալը , կարճ օրը տասը տեսակ եղանակի կը փոխուի : Բնաւ մէկ բան մը զինքը գոհ չընէր , չնչին բանով մը կառավարութեան դէմ գաղափարը կաւրի , և իսկոյն զանիկա տապալելու կեղծէ առանց ետին առջին խորհելու :

Հիմա կ'ըսեն թէ՝ մեզի քաջ և կիրթ հեծեալ մը պէտք է , և նա սանձը որչափ ուժգին ձեռք առնու , մեզի համար այնքան օգտակարէ : Բայց եկու տես որ ամէն տուն ասանկ ըսած են : 1848 ին ալ ասանկ ըսին : 1830 ին ալ խօսքերնին աս էր : 1815 ի դաշնագրութիւնն ալ աս խօսքին վրայ հիմնուեցաւ : Հին Պորպոն ինքնակալութիւնն ալ աս հիման վրայ կենցած և աս հիման վրայ կը գործէր :

Արդեօք այն ինքնակալութիւնը այս բանին համար այնպէս յանկարծակի դետին տապալեցին 1793 ին , իբր թէ անկարող կառավարութեան սանձը բաւական ուժգնութեամբ վարելու . . . Ընդհանուր կարծիքը աս է թէ Գաղղիացիք անհանդարտ ժողովուրդ մ'են , միշտ յեղափոխութեան չէմին վրայ կանգնած , և

ամենայնիւ անընդունակ հաստատուն և տեղական կառավարութեան : . . . Յիրաւի այն Պետութիւնները որ այսպէս չարաչար կերպով ինկան կերծանեցան , իյնալու կործանելու արժան վիճակի մէջ էին , իրենց փառասիրական անօրինութեանց չափը լեցուցած էին , Դադղիացիք զանազան գետին տապալեցնուն մէջ բնաւ մեղադրելի չեն , բայց տակաւին աս յադողք բնաւորութեան և անհաստատ մտքի կեդրն ալ իրենց վրայէն չվերնար , նոքա կրնային մինչև ցաղղ իբրև քաղաքակրթեալ հին և մեծագոյ մը կառավարութեան աղէկ , օգտակար և հաստատուն ձև մը իրենց վրայ առնել և անոր մէջ հաստատամտութեամբ յարատեւել : Ահա աս բանը չկրցաւ և կը վախճանք որ այսուհետև ալ չպիտի կրնայ ընել այդ ազդը :

ԿԻՐԱԿՆՅՈՐԵԱՅ ԴՊՐՈՅ

Բանի մը օգտակարութիւնն ու կարևորութիւնը՝ նորա յառաջ բերած արդիւնքներէն կրնայ աղէկ դատուիլ : Կրնայ ըլլալ որ բան մը տեսականին մէջ շատ աղէկ և օգտակար երևնայ , բայց փորձը հակառակ գործէ , ոչ միայն օգտակար և արդիւնաւոր չըլլայ , այլ շատ ալ վնասակար , ինչպէս շատ դէպքերու մէջ յայտնի տեսնուած է : Սակայն շատ բաներ ալ կան որ աս դիտողութեան տակ չեն իյնար , օգտակարութիւննին ինքնին յայտնի է . կեցի փորձեմ հասկնամ ըսելու հարկ չկայ : Այս կարգէն է Քրիստոնէական Եկեղեցւոյն մէջ ԿԻՐԱԿՆՅՈՐԵԱՅ ԴՊՐՈՅԸ : Անհակառակելի և ակներև ճշմարտութիւն մ'է որ , Աստուածաշունչը Մատեանը՝ տգիտութեան թանձր խաւարին մէջ թափառող մարդկային ազգին համար , ամենէն ընտիր դասագիրքն է : Նա է հիմունք այն ամենայն կենսական ճշմարտութեանց որք անհրաժեշտաբար մարդկութեան կը պատկանին :

Աստուածաշունչին ուսմունքը անտարակոյս մարդը մարդ կ'ընէ , կատարելութեան մէջ կը պսակէ զայն , Եթէ կ'ուզես մարդը վերստին իր նախկին՝ արարչագործեալ կատարելութեան մէջ տեսնել , կրթէ և դաստիարակէ զայն Աստուծոյ Բանին գիտութիւնովը , — իմաստուն ըրէ 'ի Քրիստոս Յիսուս եղած հաւատքովը , — (Բ. Տիմ. Գ. 13—17) : Ասոր փառաւոր փորձերը արդէն բազում պարագաներու տակ տեսնուած և ստուգուած է :

Մենք չենք պահանջեր որ մարդիկ մեր խօսքը հեղինակութիւն բռնեն , թող իրողութեանց և փորձերուն վրայ նային , թող անձամբ իրենք բանը քննեն , և հաւաստի ենք որ ամենքն ալ արձագանք պիտի տան մեր ձայնին :

Մեր համոզումը աս է որ Կիրականօրեայ դպրոցը , նորահնար և կամ մասնաւոր Եկեղեցիէ մը հեղինակեալ բան մը չէ , այլ նոյն իսկ Առաքելոց օրովն ալ կար : Նախկին Եկեղեցւոյ մէջ Տէրունական օրերը Աստուածային պաշտամունքէն 'ի զատ , Սուրբ Դիրքէն յատուկ դասատուութիւններ ալ կ'ըլլար : Կարգաւ մրտառութեամբ՝ Պօղոս Առաքեալին առ Կորնթացիս գրած առաջին թուղթին տասնևչորսերորդ գլուխը :

Արդարև ցաւալի է որ ասանկ գովելի և օգտակար սովորութիւն մը շատ եկեղեցիներու մէջ խափանեալ կը գտնենք , որմէ ծագած չարիքներն ու վնասները հարկաւ անհաշուելի են : Քրիստոնէութիւնը նիւթապէս և բարոյապէս շատ ծանր կերպով վնասուած է , նոյն իսկ զանիկա դաւանողներուն Աստուածաշունչին վրայ ունեցած աններելի տգիտութիւնովը : Կը յուսանք թէ աս տողերը մասնաւոր դրդիւ մը պիտի ըլլան շատերուն աս խնդրոյն վրայ յատուկ մտածելու :

Աւետաբեր Միսիոնարական լրագրոյն 38 թիւ թիւոյն մէջ՝ Դիտակայ հրատարակած Խարբերդու նամակներուն նկամամբ ծանուցում մը

դրուած էր, որով կաղդարարէր յիշեալ թերթին Պատ- Խմբագիրը որ, 'ի պատասխան Խարբերդու Միսիոնարաց նկատմամբ հրատարակուած այն նամակներուն՝ ինքը շարունակ նամակներ կընդունի եղեր, բայց չհրատարակեր եղեր։ Ոմանք աս բանին շատ զարմանալնուն համար, ինքն ալ պարտաւորեր է իր պատճառները հրապարակաւ ըսել, որ երեք մասնաւոր կէտերու մէջ կամիօփէ։

Հետեւեալը յիշեալ ծանուցումը կարդացող բարեկամի մը ըրած խորհրդածութիւններն են։

«Աւետաբեր 38-րդ թուոյն մէջ կը ծանուցանէ թէ, «Դիտակի մէջ, գլխաւորաբար Խարբերդու Միսիոնարաց նկատմամբ հրատարակուած յօդուածներուն նկատմամբ շարունակ նամակներ կընդունին»։ Բայց Խմբագիրը չուղէր զանոնք հրատարակել, և չուզէր չհամար տուած երեք պատճառներէն մին սա է թէ, «Լրագիրներու մէջ Բողոքականաց մէջ տեղը եղած վիճաբանութիւններ՝ Բրիտանի գործին շատ ֆրասակար են, վասն որոյ պէտք է որ այսպիսի վէճերէ զգուշանանք»։ Մեզի կը թուի թէ, Աւետաբերի այս խրատին իմաստը պարզապէս սա է, — Միսիոնար մը ձեզի հետ ունեցած վարմունքին մէջ ամէն ինչ ալ որ ընելու ըլլայ, չախէ, նախատէ, գէշ ըսէ, դուք իմ խոնարհութիւնս տակը կը պագնէք ըսէ, Ձեր Երէցները Միսիոնարաց շուներն են ըսէ, և այլ ինչ անզուրկ կիրքեր ալ որ յայտնէ այն ժողովուրդին դէմ, որոնց մէջ որ յատուկ խրկուած է Աւետարանին հօդին և դիտութիւնը արծարծել, ևն, ևն, — դուք բնաւ բերաննիդ մի բանաք, ձայն մի հանէք, հապա աբիրերան առջիւր նստէք և ըսածները լռիկ քննիկ մօտիկ ըրէք։ Պատ. Խմբագրոյն աս խրատը գործադրելի է, կընայ ըլլալ թող ընթերցողդ դատեն։

Բայց ամենէն զարմանալին սա է որ, Բողոքականաց մէջ ասանկ վէճեր գտնուիլը, կամ

ուրիշ խօսքով, Պատ. Հուլիսըրին այդ անվայել վարմունքները՝ «Բրիտանի գործին շատ ֆրասակար չեն եղեր», բայց լրագիրներու մէջ ըլլալին ֆրասակար են եղեր։

Աւետաբերի այս ծանուցումին մէջ նկատելի երկու կէտեր ալ կան որ մեզի կ'երեւի թէ Դիտակը արտաւորելու և նորին ազդեցութիւնը կոտրելու դիտմամբ գրուած են։ Նախ՝ կըսէ թէ, «Դիտակը կարդացողներն ընդհանրապէս ինչպէս հաւանական է, Աւետաբերը չեն կարդար»։ Մենք չենք կարծեր թէ ընդհանրապէս ասանկ եղած ըլլայ, մեր համոզումը աս է որ Դիտակը կարդացողներուն մեծ մասը Աւետաբերն ալ կը կարդայ, բայց հոտ բան մը չկայ թէ կարդայ թէ ոչ, սակայն արդեօք Աւետաբերին միտքը այդ յառաջ բերած հաւանականութիւնովը միամիտ ժողովուրդին մէջ մասնաւոր խորհուրդ մը արթնցնել չէ։

Երկրորդ՝ այս առիթով Աւետաբեր կուզէ ամենակարեւոր ճշմարտութիւն մը դաս տալ։ «Ամէն անկողնիսէն խմբագիր կուզէ երկու կողմին ըսածներն ալ հրատարակել»։ Ինքը արդեօք մինչև ցարդ այս կանոնով վարուած է։ Թէ որ կը հաճի ինքը միայն այս թող ըսէ, մենք կը բաւականանանք։ Սակայն իր այդ խօսքէն կը հասկցուի որ Դիտակ այդ կանոնով վարուած չէ։ Արդ այդ ճշմարիտ է, Դիտակ այդ կանոնին դէմ մեղանշած է։

Շիտակը մենք ատ խօսքերուն տակ ուրիշ դիտաւորութիւններ կը նշմարենք. ինչպէս որ վերը ըսինք, Աւետաբեր կուզէ Դիտակը Բողոքական հասարակութեան աչքին խուցընել և անոր ազդեցութիւնը կոտրել, կամ եթէ յատուկ դիտաւորութիւնով ալ չէ, դոնէ իր ոճը այդ բանը ընելու շատ ազուր յարմարութիւն մը ունի։

Արդ կը բաղձանք բարեկամօրէն հարցընել Աւետաբերի Պատուելի Խմբագրոյն, ինչո՞ւ ասանկ կընէ արդեօք, ժողովուրդ մը ճիշդ կը

թափէ յառաջ երթալու, ինչո՞ւ ինք այդ բանը շատ կը տեսնէ, և կը ջանայ զայն արգելուլ առջևը այդ կերպ խոչընդոտներ հանելով:

Աւետարների այդ ընթացքը Միտիոնարու թեան պատիւ չբերէր, ինքը պարտի յաւէտ քաջալերող ըլլալ այդպիսի ձեռնարկութեանց քան թէ արգելուլ:

ՄՈՒՐԱՏՃԱ

Դիտակայ ուղղեալ նամակ մը այս գիւղին վիճակը շատ ահուելի և վտանգաւոր կը նկարագրէ: Ստէպ ստէպ պատահած եղեռնագործութիւնները ոչ միայն անպատիժ և անպատուհաս կը մնան, այլ և աւելի կը քաջալերուին և երես կ'առնեն: Միւտիւրը իբր ողորմելի արարած մը կը նկարագրէ, իրեն համար՝ արդարութիւն, իրաւունք, կենաց և ընչից պահպանութիւն, ամէն բան դրամ է, բոլոր իր խորհուրդն ու ուշադրութիւնը անով զգածեալ է, գիցուք թէ անդին իրար զարկեր սպաններ են, կողոպտեր գողցեր են, ասոնք այնքան ուշադրութիւն տալու և միտք հոգնեցընելու բաներ չեն: Սա մօտ ատեններս բաղում ոճրագործութիւններ կատարուած են թէ գիւղիս մէջ թէ շրջակաները, սպաննութիւններ, գողութիւններ, ճամբուն վրայ անցնող դարձողը հանուեցընելներ, ևն, ևն, բայց միւտիւր էֆէնտիին համար ասոնք մեծ բաներ չեն, մանաւանդ իր սպասած և քաջալերած բաներն են, աղէկ դրամի դուռ կը բանան, ինչ պէտք է անոնց վրէժխնդիր ըլլալ: Գանի քանի սպաննութիւններ և գողութիւններ տեղի ունեցան, և շարագործները յականէ յանուանէ գիտցուեցան և յայտնի համարձակ կը շրջին, բայց մէկը ձեռք չգնէր անոնց վրայ. հոս եկէք չրսեր: Ահա անցեալ շաբթուան նամակին մէջ պատմուած Յովհաննէսը, աս երկրորդ անգամն է որ մարդասպանութեան սոսկալի ոճիրը գործած լինելու ամբաստանութեան ներքեւ կ'իյնայ, բայց ազատ թողուած է:

Ինքը յայտնապէս համակամ էր իր օրդույն հետ, աս ոճիրը գործելուն մէջ: Եւ գիւղիս մէջ ընդհանուր համոզումը աս էր որ տէր Գեորգ Բահանան սպաննողն ալ այս Յովհաննէսն էր, բայց մինչև ցարդ բանը անստոյգ և ինքը անպատիժ մնաց զնաց անանկ:

Մեղի կ'երևայ թէ աս դառն և ահաւոր վիճակին առիթ տուած է Մերիքը Վիշալէթիին չափազանց հեռաւորութիւնը: Կաստամաջօլ քսան քսանեհինգ աւուր ճամբայ է Մուրատճայէն: Ինչպէս կրնայ աս խեղճ և աղքատ ժողովուրդը իր դատը այդչափ հեռաւոր տեղի մը վերածել, ինտոր պիտի երթայ այդքան ճամբան, աւելի պիտի ընտրէ թողուլ քան թէ այդ տաժանելի աշխատութիւնը քաշել: Շիտակը մենք չենք հասկնար թէ ինչո՞ւ համար Պուրսայի Հիւտաւէնտիկեար Վիշալէթին յարած չեն աս գաւառը, որ թէ շատ մօտ է և թէ առեւտրական յարաբերութիւն ունին: Ո՞ր է 25 աւուր ճամբայ, ուր է 3 աւուր ճամբայ:

Կը բաղձանք Կառաւարութեան ուշադրութիւնը աս խնդրոյն վրայ հրաւիրել:

Խմբագիր

Տեղւոյս Պատրիարքական փոխանորդ Արք. Պետրոս Վարդապետի նկատմամբ, այս օրերս գովեստներ և դանդաճներ հետզհետէ ի Պատրիարքարան կը հասնին. որոնց տեղեակ է անշուշտ Ձեր Մեծապատուութիւնը:

Բայց մենք՝ որ այժմ կուզեմք սոյն այս նիւթին վրայ կարծօրէն խօսիլ՝ ո՞չ գանգատ պիտի գրենք և ո՞չ պարսաւ. այլ ինչ բանի որ ականատես եղեր՝ և ինչ բան որ իրաւացի աղբիւրներէ քաղած ենք՝ իսէր ճշմարտութեան անկողմնակալ ոգւով: Նոյնը պիտի գրենք խնդրելով՝ որ Ձեր Մեծապատուութիւնը ևս բարեհաճի զայս Դիտակայ մէկ պատուական անկիւնը զետեղել:

Մենք որչափ որ թէ ուղղակի և թէ անուղղակի կը ճանչնանք Պետրոս Վարդապետը՝ շիտակը խօսելով, իւր պարտաւորութեանց կատարմանը մասին թերութիւն մը նշմարած չենք, և շատ անգամ Ազգային իրաւանց ունակին չըլլալուն համար՝ իւր իրաւունքը ոտնակոխ քննելն ալ տեսեր ենք։ Ասոր ստուգութեանը հանուր խարբերդը կը վկայէ։ Ուսումնասիրութեան ջերաջերմ եռանդին արդիւնքը կը վկայէլէ այսօրուան օրս համայն խարբերդ հանդերձ իւր շրջականերովը, անժխտելի է նաև Ազգային յառաջադիմութեան համար Նորին ունեցած խզն ու համակրութիւնը։ Միայն քաղաքիս մէջ հինգ հատ Դպրոց կայ, որոնք Նորին ազդու յորդորանաց արդասիքն են։ Սակայն Դպրոցաց մէջ յառաջադիմութիւն և կանոնաւորութիւն չկայ եղբր։ ասոր ինչ կրնայ ընել Վարդապետը։ Եթէ նիւթապէս և եթէ բարոյապէս իւր սատարութիւնը երբեք խնայած չէ։ Շաբաթը առնուազն մէկ անգամ ամէն Դպրոցներու այցելութիւն կրնէ. նոցա տխուր վիճակը սիրտ ի վիշտ կը դիտէ։ Իւր կշտամբանքը հանդերձ յորդորանօք ժողովրդեան գըլխուն վրայ կը տեղացնէ։ Բայց քանի որ ի զուր կեննեն իւր ճիգն ու աշխատանքը ալ ինչ կըրնայ ընել՝ որ կը զլանայ, չենք գիտեր։

(Մեսցիսադր յաջորդ քննով)

Հետեւեալ համառօտ նամակը բաւական ատեն է Ռոտտադոյի Արգոյ թղթակիցնէս ընդունած էինք, բայց այդ տաղտկալի խնդիրէն արդէն հոգնած զդալով, չուզեցինք հրատարակել, քակայն այս անգամբուն գրողներուն կողմանէ վերստին հարցուած ըլլալով Հրատարակուելուն պատճառը կասկած մը չտալու համար պարտաւորեցանք դնել։ Անցեալները Դիտակայ մէջ Մր. Հուլիլի դէմ ալ ևս ալ ամբաստանութիւններ հրատարակուեցան, որոյ նկատմամբ տեսակ տեսակ

գաղափարներ ծագած են։ Ահա բարեկամիս մէկէն ինձ գրուած նամակի մը մէջ այսպէս գրուած է, — Այս օրերս Դիտակայ մէջ խարբերդէն գրուած շատ մը գանդատանաց նամակներ կը տեսնուին Մր. Հուլիլի տմարդութեանց նկատմամբ։ Մենք այն բոլոր գրուածներուն պարունակութիւնը չենք կրնար հաւատալ, բայց եթէ ամբաստանեալը մի ըստ միով չպարզէ և չբացատէ կամ չարդարացնէ, կը փորձուինք հաւատալ։» —

Դարձեալ Օգոստ - 11 թուով ուրիշ նամակ մը այսպէս կը գրէ. — Դանի ժամանակէ ի վեր խարբերդու կողմէն . . . Հուլիլի դէմ ամբաստանութեան նամակներ կը տեղան, թէ որ չհերքուին կամ չարդարացուին, մենք կը փորձուինք հաւատալու։ . . . Ինչ կը նշանակէ չատասխանելին։ Արդեօք իրաւ են, կամ չէ նէ այնքան յայտնի սուտ են որ պատասխանելու հարկ ալ չկայ, եթէ իրաւ են, (որ հարկաւ այնպէս պիտի հաւատանք, եթէ չհերքուին) այդպիսի հրէշ մը ինչ բան ունի առաքելական Սուրբ պաշտօնին մէջ, և թէ զանկա իբրև անգամ, ընկեր և գործակից ընդունողները ինչ աստիճան խղճի տէր են։ Թէ որ սուտ են այդ ըսուածները, ուրեմն ինչո՞ւ չեն պատասխաներ ու պարզեր այդ ամբաստանութիւնները, քանզի շատերը կը շփոթին և կը կասկածին . . .

Եթէ մենք այս աւետարանի պաշտօնեաներէն փոխանակ աւետարանի ճշմարտութիւնները սովորելու, անոնց ինչ տեսակ վարքի ու բառքի տէր անձինք ըլլալնին պիտի սովորինք հակնանք, վայ մեր անձերուն, և վայ աշխարհի դայթակղութեանց։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ շաբթուէն ի վեր պատերազմին դաշտէն եկած թէ հեռագրաւոր թէ լրագրաւոր այնքան իրարու հակառ են և շատերն ալ այնքան ինքնայայտ սուտ են որ, գրե-

թէ անհնար եղած է իրաց վիճակին վրայ քստոյգ և ճիշտ գաղափար մը ձևացընել։ Շիտակը, Հասարակութեան ըրածը կատարեալ իրաւունք է, երբ լրագրաց բոլոր խօսքին դէմ երկրայութիւն կը յայտնէ և կը փորձուի կարևորութիւն չտալ անոնց։

— Փարիզի կողմէն եկած լուրերը կը հաստատեն թէ, Բրուսիացոց վիճակը շատ ծանրացած է, անանկ որ «մեղայի» գալերնուն բան չէ մնացած, մէկ կողմանէ սովն ու հիւանդութիւնը ամենադաւան կերպով կը նեղեն եղբր բանակը, և միւս կողմանէ թշնամիին զայրագին յարձակումները։ Փարիզի շուրջը տասն և հինգ ամուր դիրք՝ որ Բրուսիացիք առած և բռնած էին, Գաղիացիք վերստին առեր գրավեր են եղբր, և ուրիշ խել մը մանր մուր յաղթութիւններ, որք միայն իրենց կողմէն կը վկայուին։

— Լրագրաց խօսքին նայելով Փարիզի մէջ սովը շուններէն ծայր տուեր է։ Հոն շուները տանց մէջ կը պահուէին, բայց կերելի թէ հիմա փողոց ձգեր են, յայտնապէս ուտելիքի նուազութեան պատճառաւ։ Ասոնք փողոցներուն մէջ անօթի թափառելով կամ կը սատկին կամ կը կատղին, բնակչաց մեծ չարիք պատճառելու յաւելեալ առիթ մը եղած են։

— Բրուսիացիք իրենց դիրքին վրայ քաջայայտ ըլլալէ ի վատ, Գաղիական լուրերն ալ իբրեւ հնարեալ շինծու ստութիւնք կը հեգնեն։

— Գաղիական Լրագիր մը հիացմամբ կը պատմէ հետեւեալ եղելութիւնը և կըսէ թէ, Բրուսիացիք սքանչելի կերպով տեղեկացած են և գիտեն երկրին ամէն մէկ անկիւնին մէջ ինչ կայ ինչ չկայ, և նա ամենամանրամասն պարագայիւք։

Ասկէ քանի մը օր առաջ, կըսէ յիշեալ լրագիրը, Գաղիական զօրախումբ մը Գիւղ մը կերթայ և անհնարին դժուարութիւններէ ետքը հազիւ կը յաջողի 3,000 զինուորաց բաժին պա-

շար առնելու։ Ասոնք մեկնելէն քսան և չորս ժամ ետքը Բրուսիական Ուհլաներու խում մը կուգայ նոյն Գիւղը և կը պահանջէ 25 հազար զինուորաց բաժին պաշար (սոճիկ)։

Գիւղացիք առաջի օրուան դէպքը պատմելով, միաբերան կըսեն թէ չենք կրնար այդ հըրամաննիդ կատարել։ Եթէ կըսեն, Գիւղին մէջ գըտնուած վերջին փշրանքը տանք, տակաւին անհնար է ձեր պահանջածին մէկ քառորդը հայթայթել։ Ասոր վրայ Հրամանատարը ծոցէն յիշատակարան մը հանեց և աղէկ մը աչքէ անցընելէն ետքը, հարցոց թէ՛ Շուլց անուն անձը ո՞ւր է։ Հոս եմ տէր իմ, պատասխանեց համեստաբարոյ անձ մը, կարմրակերպ և սակաւ ինչ բարձրամտելով առանկ երևելի Պաշտօնատարէ մը ճանչցուած ըլլալուն վրայ։ — Դուն երեք կողմունիս և հարիւր հաւ, նաեւ երէկուան ալիւր ըրած չափտարներդ դիտեմ ուր թագուցած ես, մարդասէր եղիր իսկոյն զանոնք հոս բերել, և չուտ ըրէ, մի տնտնտը։ — Այսպէս Հրամանատարը բոլոր Գիւղացիին կարգաւ մէկիկ մէկիկ կանչեց և հասկցուց որ բոլոր ունեցածն ինքն ալ իրենց չափ տեղովն ու համբանքովը դիտէ։ Աւելորդ է ըսել թէ, մէկ ժամու մէջ քսան և հինգ հազար զօրաց բաժին պաշարը երևան ելաւ։ Ահա այս եղելութիւնը լաւ կը բացատրէ թէ ինչպէս այն ահագին Բանակը միշտ առատ կերակուր ունի և իր պաշարները անպակաս են։ Բրուսիացիք ուր որ կերթան ըրածնին առ է, — Թող երախտաւարտ սրտիւ շնորհակալ ըլլան իրենց ճարպիկ և բաղմամբիւ Լրտեսներուն։

— Հասունեան վէճը ժամանակ մը էր պաղածի պէս կերկնար, սակայն այս օրերս վերստին տաքնալ սկսաւ։ Երկու կողմանէ բանակաւորութիւնները շարունակուելու հետ են։ Սեօայր Հագիդէի կողմած Հասունեան թերթը՝ որ բաւական ատեն է դադրեցուցած էր, անցեալ շաբաթ օր վերստին հրատարակուիլ սկսաւ։ Մենք պահ մը խաբողեցանք որ Գեր. Հասուն Հռովմի

ցաւալի դէպքերէն խեղաբերելով սակաւ ինչ զգաստացաւ և այլոց պատահած փորձերէն խրատուելով, իւր անելանելի և՛ յամառ ճամբէն ետ կեցաւ, բայց սխալած ենք եղեր :

— Ռոտոսդոյէն մեղի կը հարցուի թէ 28 թիւ Դիտակը ի՞նչու չխրկուեցաւ : Մեր պարզ պատասխանը աս է թէ, խտրուեցաւ : Մենք ամէն շաբթու անխաբան կը խրկենք ամէն տեղի ծրարները, բնաւ մէկ անգամ մը ետ թողած չենք, բայց ի՞նչու ձեռքերնին չհասնիր, այդ չենք կրնար գիտնալ : Թղթատարութեան պաշտօնատունէն ալ չկրցանք տեղեկանալ, անոնք ալ բան մը չեն կրնար կոր ըսել : Կը ցաւինք որ աս բանը, քանի քանի անգամ է կը պատահի ուրիշ տեղերու ալ, բայց առաջը առնել մեր կարութեանը տակ չէ :

— Ասկէ առաջ ծանուցած էինք որ Անգղիոյ մէջ տիկնայք Ընկերութիւն մը կազմեցին Պատերազմի մէջ վիրաւորեցող և հիւանդաց օգնելու համար : Այս Ընկերութեան մինչև հիմա հաւաքած հանգանակութեան ամբողջ գումարը 244,000 Անգղիական լիրայի հասած է :

Մակտէլայի Լորտ Նաբիէրը Հնդկաստանու բանակին ուղերձ մը ըրաւ որ Գաղղիոյ և Բրուսիոյ վիրաւորեալներուն օգնելու համար հանգանակութիւն մը բանան :

— Մարսիլեայէն հաղորդուած և Քոնսթանտինուպոլիսէն հրատարակուած հեռագրաւոր մը կը հաստատէ թէ, Պաղէն Մարաշախոր Հոկտ. 14 ին 80 հազար զօրքով յարձակում մը ըրեր է և Բրուսիացւոց 27 զօրաբաժինը և դունդ մը հեծեալօրը սպառեր է, և ասկէ ի զատ ուտեստով և պաշարով լեցուն 193 երկաթուղղոյ կառքերնին բռներ գրաւեր են : Նոյն առիթով Սրսի Եկեղեցին և անտառն ալ ուր թըշնամին կը պատասպարուէր, փլցուց կործանեց և աւերակ ըրաւ : Մեզի կերևի թէ ասիկա նոյն այն անցեալ շաբթուան լուրն է որ այս շաբթուալ Մարսիլեայէն ուրիշ ձևի մը տակ գրուեր էր :

— Մասնաւորապէս Նաբօլէոնի անկումէն հետէ ամէն մարդ ափշած կը մտածէր և չէր կրնար իր զարմանքը բռնել Անգղիոյ Կառավարութեան ներկայ պատերազմին նկատմամբ բռնած ընթացքին վրայ, որ այնպէս կը թըւէր թէ պաղ արեամբ կեցած անտարբեր հանգիստես կը լինէր դրացի և բարեկամ ազգի մը կործանման սրտաճմիկ տեսարանին : Սակայն հիմա կերևի թէ լեցուած է իր սպասած չտիր, հեռագրաւորը կաւեալ որ, Անգղիոյ Կառավարութիւնը անցեալ ուրբաթ օր կարկառեց իր միջնորդական ձեռքերը երկու պատերազմող տէրութեանց և առաջարկեց իւր գէսպաններուն միջոցաւ Գաղղիոյ առ ժամանակեայ կառավարութեան և Պէրլինի արքունեաց, որ զինսոդադար մը ընեն : Կրտսի թէ բոլոր չէզոք տէրութիւնները համամիտ են իրեն հետ :

— Գաղղիական լուրերը կը հաստատեն թէ հազարաւոր գերիներ կը փախչին Մէջ կուգան, իսկ Իրուսիական լուրերն ալ կը սեն թէ, բազում Գաղղիացի փախտական զօրքեր ամէն օր մեր Մէջի առջևի բանակը կու գան :

— Իտալական լրագիր մը կըսէ թէ, հաւանականաբար Գաղղիացիք պիտի հաւանին Մէջի և Սթրասպուրիկ ամրութիւնները աւերել և մերկացնել և պատերազմի ծախուց համար 2 երկիրին ֆրանք (80 միլիոն Անգլ. Ոսկի) հատուցանել : Սակայն Բրուսիացիք Ալսան ու Լօրէնի մէկ մասը իրենց թողելու պահանջէն բնաւ չեն խախտիր :

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՅՈՒՄ

Ներկայիւ կը ծանուցուի Արգոյ հասարակութեան որ Արքունական իրաւեյով Երկաթեայ Կամուրջը հաստատուելու Հրաման ելած լինելով, ամսոյս 19 ին Երկուշաբթի օրէն սկսեալ չորս օրի չափ Կամուրջէն անցուդարձ պիտի չըլլայ, և ոչ ալ Շերքէթի Խայրիյէի Շոգենաւները պիտի մերձենան :

(Կնիք)

Շեհիր Էսանկերի

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԻՓԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ
Գ. ՊՕԼԻՍ

Ձագմաճըլար փող Ակրեան խան Ն. 40, 44, 42

ՌԻՏԱԿ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Դիտակը Չորեքաբքի օրերը պիտի հրատարակուի :
Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Նան վերի
յարկ քիւ 5.

Տարեկան գին երեք Մէնիս ՂԵ 60
Վեցամսեայ մէկուկէս » » 50
Հասը փր. 50

Ա. ՏԱՐԻ

1870. ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 21

ԹԻՒ 32

ԻՐԱՒՈՒՆԻ
ԵՒ

ՉՈՀՈՂՈՒԹԻՒՆ

Ամէն մարդ իր սեպհական իրաւունքները ունի և ինքը անոնց բացարձակ տէրն է, ոչ ոք կրնայ իրաւամբ միջամտել նոցունց գործածութեանը մէջ, սակայն բարի մարդ մը շատ անգամ կամաւ և հաճութեամբ իր իրաւունքը կը զոհէ։ Ասիկա ճշմարիտ աստուածապաշտութեան մէկ տարրական հանգամանքն է։ Աստուածապաշտութիւնը գործնական իմաստովը առնելով՝ կը նշանակէ զոհողութիւն։ Բարի և առաքինի մարդ մը՝ այլոց բարիք և օգուտ ընելու համար, հարկ ըլլայ մինչև անգամ իր կեանքը կը դնէ։ Բայց հոս մեր նպատակն է համառօտիւ քննել թէ ասոր սահմանը մինչև ուր կընդարձակի։ Կրնայ մարդ անպայման ամէն ո՛ր և է բանի մէջ իր իրաւունքը զոհել, (հարկաւ կը հասկցուի որ երբոր ինքը ուզէ և կամենայ)։ Խնդիրնիս

օրինակով մը պարզենք։ Դիցուք թէ մէկ մարդ մը ինձի մէկ մեծ փնաս կը հասցընէ, իմ աստուածքիս մէկ մասը կը կորսնցընէ կամ կը վրնասէ, իմ արդար իրաւունքս է փնասս անկէ պահանջել, և նա պարտական է հատուցանել, բայց կաղաչէ կը պաղատի որ իրեն շնորհք ընեմ, իրաւունքս իրմէ չպահանջեմ։ Ես ալ կը հաւանիմ և հաճութեամբս կը թողում իրաւունքըս, զոհողութիւն մը կընեմ։ Ասիկա անտարակոյս բարի բան մ'է և առաքինութիւն։ Բայց դիցուք թէ մարդ մը չար բան մը գործէ, գողութիւն կամ մարդասպանութիւն ընէ, որով օրէնքը վրէժխնդիր կըլլայ իրեն և կը դատապարտէ զինքը։ Իսկ մենք՝ ի գութ չարժուելով նորա արտասուալից պաղատանքներէն, կուզենք օղորմիլ իրեն և աղատ թողուլ զինքը, զոհելով օրէնքին խրատը պահանջը։ Հիմա աս վերջինը տակաւին ուղղիլ է, առաքինական զոհողութիւն է։ Ամէն մարդ կը վկայէ թէ ոչ, Ասանկ պարագայի տակ զոհողութիւն ընելը,

տիեզերքէն բարոյական վստահութիւն ըսուած բանը ջնջել վերցընել է պարզապէս : Ուրեմն ասկէ պարզ կը հասկցուի որ, իրաւունք զոհելու պարտականութիւնը պայմանաւոր է, բացարձակ չէ : Երբոր մէկը օրէնք մը կամ սկզբունք մը ռանակոխ կընէ, անոր մէջ զոհողութիւն չկայ, հոն ողորմութիւնը կը վերնայ : Այս է Երկինքին մեզի տուած կանոնը : Օրէնքին դէմ մեղանշողը՝ արդարութեան բաժակին վերջին կաթիլը քամելով պիտի խմէ : Երկինք ամենէն մեծ զոհողութիւնը ըրաւ մարդկային ազգին համար, — իր սիրական Որդոյն կեանքը փրկանք տուաւ, — բայց նոյն ատենը օրէնքին մէկ նշանադիրը չզոհեց, անոր վերջին պահանջը վճարել տուաւ : Աստուած սէր է, կը վերցնէ Դիւրքը և մենք անհուն ողորմութիւն կը դաւանինք զինքը, բայց եթէ կրնա՞նք համարձակիլ, աւրէ իր տիեզերական օրէնքներէն կամ սկզբունքներէն որ և իցէ մէկը, և տես փորձով որ ունի՞ Աստուած ողորմութիւն օրինազանցութեան և կամ սկզբունք եղծելուն մէջ, թէպէտեւ ինքը անհունապէս ողորմած է :

Ասանկ ալ ան երկնաւոր Հօր զաւակները : Ինչպէս որ վերը ըսինք, բարի մարդ մը ամէն զոհողութիւն կընէ, ձգէ ստացուածք, ձգէ պատիւ, ձգէ փառք և հարստութիւն, այլ պէտք ըլլայ, մինչև անգամ կեանքն ալ կըդնէ, բայց երբոր խնդիրը օրէնքի կամ սկզբունքի կը դիմանայ, յայնժամ կանգ կառնու, կը նահատակուի, բայց օրէնք և սկզբունք չզոհէր : Եւ ասոր ալ պատճառը ինքնայայտ է : Զոհողութիւն ըրած կըլլայ մարդ, երբոր զոհածը մասնաւորիւ իրն է և կամ իր անձէն բան մ'է՛յ յատուկ սեպհականութեամբ, բայց երբոր զոհեալը ընդհանուր վերաբերութիւն ունեցող բան մ'է, յայնժամ եղած զոհողութիւնը արդարութիւն չէ : Այսպէս՝ օրէնք կամ սկզբունք որ կըսենք, անհատական սեպհականութիւն մը կամ մասնաւորի վերաբերմամբ չէ, այլ հան

րութեան մը համար է, ուստի զայն զոհելը, հանրութիւնը վնասել և նորա չարիք հասցընել կը ենթադրէ, վասնորոյ զրկանք և անիրաւութիւն է և ոչ թէ զոհողութիւն :

Արդ այլոց զոհողութիւն քարոզած ատեննիս զգուշութեամբ աս զանազանութիւնը ընելու ենք :

ԼՍՏԻՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հետեւեալ նողկալի և միանգամայն զայրոյթ բերող պատմութիւնը արժանահաւատ բարեկամ մը մեզի հաղորդեց յատուկ հրատարակութեան խնդրանք, որն որ ինքը անձամբ տեսած և լսած էր : Անցեալ Շաբաթ օր (Հոկտ. 10) Ղալաթիա Գոմէսիոն խանին ներքև՝ անկեան Գազինոյին քովի ծխախոտին խանութիւն առջև Հայ պապական կոչուած Հասունեան քահանայ մը՝ (անունն ալ կուտայ բարեկամնիս, բայց մենք վասն խոհմութեան զանց կընենք, մանաւանդ բանին ահաւորութիւնը յաւէտ իր պաշտօնէն է քան թէ իր անձէն, որովհետեւ թուրքականի մամէն ատեն կընեն տասնկ բաներ և մենք ուշադրութիւն չենք տար), կատաղի դիմօք և զայրացմամբ այսպէս կաղաղակէր բարձրաձայն, — «Մանղումէ քիմ օլուեոր, օ պօ... էրմէնիւնին լաֆը մը օլուր, էօյլէ պօ... էրմէնիւնէրէ դալմամը Սեհայը գափաթմաք, կէլմիշ կիթմիշ տէ էօյլէ միսքին էրմէնիէ դալմը Սեհայը գափաթմաք, և այլն : — Խել մը ուրիշ յիշոյներ և բարբանջանքներ ալ թափեր է բերնէն յիշեալ պատկառելի Եկեղեցականը Մանղումէի դէմ, բայց մեր բարեկամին ուշադրութիւնը գրաւող էական կէտը, ինչպէս իրաւացի է, վարդապետի մը բերնէ հայ՝ անուշիկ և սիրելի անուան վրայ դրուած պիղծ մակդիրն է, և ան ալ կամուրջի գլուխ բաղմամարդ հրապարակին մէջ բարձրաձայն աղաղակով ի լուր ամենեցուն, տեսարան մը,

որ թող եկեղեցականէ, այլ ամենավատ սիրիկայէ մ'ալ չակնկալէր մարդ :

Մենք վարդապետին այդ տմարդի և վատ վարմունքը և ըրած հայհոյանքները իր անկըրթութեանը և ստորին մարդ մը ըլլալուն կուտանք, բայց մասնաւոր անձի մը դէմ իրաւամբ կամ յանիրաւի զայրացած աստե՛նը և անոր ետեւէն փողոցին մէջտեղը վրան բարուրանքներ տեղացուցած ատենը, դառնալ վատօրէն ընդհանուր հայութիւնն ալ անարգել և նախատելը՝ Լատինականութեան դուռ արդիւնքն է՝ կըսենք, որ նա իր նուիրական պարտքը ճանչցած է, ձեռքը ինկած անհատին ամէն բանէ առաջ ազգայնութիւնը ուրացընել : Այս վարդապետին ընդ դէմ հայութեան այնպէս հրապարակաւ ցուցած նողկալի տեղութիւնը պապականութեան մէջ նոր և անօրինակ բան մը չէ : Ո՛չ ապաքէն ներկայ Հասունեան տաղտկալի վէճն ու պառակտումը, նոյն այն Լատինականութեան ներշնչած ազգատեսաց ոգիէն պատճառեալ աղէտք մ'է : Իրաւ է որ կրօնական համոզումները Սուրբ են, մենք մեր Կաթողիկ ազգայնոց զգացմանցը գալիլ չենք ուզեր, բայց կրօնական դրութիւն մը՝ որ հետեողաց սրտին մէջ հայրենասիրական զգացումները ոչ միայն չարծարծէր և չմշակեր, այլ և եղածն ալ կը մարէ և կը ջնջէ, շիտակը աստուածային հեղինակութենէ եղած չկրնար ըլլալ : Քրիստոսի կրօնքին վախճանը «ի մարդիկ հաճութիւն» է, որ ՍԷՐ և ՄԻՈՒԹԻԻՆ կարտադրէ :

ՀԻՒՍԻՍ ԱՅԳ

Անցեալ երկուշաբթի գիշեր մեր մթնոլորտին մէջ այս հազուադէպ երևոյթը մայրաքաղաքիս ամէն կողմը ինչպէս հաւանականաբար Տաճկաստանու Ասիական և Եւրոպական բոլոր գաւառներուն ալ, մեծ սոսկում և յուզմունք պատճառեց : Առջի բերան ամէն մարդ

հրդեհ կարծեց, որովհետեւ անանկ երևոյթ ունէր, բայց երբ տեսան և ստուգեցին որ հրդեհ չէ, այլ մթնոլորտին մէջ արտաքոյ կարգի տեսիլ մ'է, յայնժամ շատերը ահաբեկեալ սասանեցան և սկսան աղօթքի կանգնիլ սեպելով թէ ներկայ քաղաքական դէպքերուն հետ կապակցութիւն ունեցող յատուկ տեսիլ մ'է :

Մնապաշտութիւնը՝ տգիտութեան հարազատ արդիւնքն է : Առջի ատենները երկնային մարմիններուն մէջ պատահած ամէն արտաքոյ կարգի երևոյթներուն մէջ մէկ նշանակութիւն կուտային իբրեւ նշան Աստուածային բարկութեան և մօտալուտ պատուհասից, բայց քանի որ գիտութիւնը տարածուեցաւ և մարդիկ բնութեան օրէնքը ճանչցան և այնպիսի երևոյթներուն բնական պատճառները դիտցան սովորեցան, այդ տեսակ մնապաշտական գաղափարներն և ըմբռնումներն ալ անհետացան, բայց յաւալի է որ դեռ կը գտնուին, մանաւանդ մեր ազգին մէջ, այնպիսի մարդիկ որ անանկ պառակական մնապաշտութեանց հաւատք ընծայեն, — Հիւսիս այդ բնական երևոյթ մը, մօտալուտ չարիքի և կամ արիւնահեղ պատերազմի նշան սեպելով ահուդողի մէջ մնան և աղօթքի կայնին : Տգիտութիւնը մարդս հոգւով մարմնով թշուառ կրնէ : Վայ գիտութիւնը գալու սերունդէն արդիւղ կամ ետ պահող ժողովուրդին :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱՍՈՒԹԻԻՆՔ

Բնաւ չիյնալը մարդուս մէկ մեծ փառք մը չէ, հապա ամենամեծ փառքը ամէն անգամ որ կիյնանք վերստին կանգնիլն է :

— Վարպետ մը կամ գործարանի տէր մը աւելի գործ յառաջ կը տանի իր աչքերովը քան թէ իր ձեռուրներովը :

— Ընդհանրապէս մարդիկ առատաձեռնութիւն կը կոչեն տալու անափառութիւնը, որն որ տուած ստակնէն քակի կըսիրեն :

— Ան որ ուրիշները կը յաղթէ հօգոր է, իսկ ան որ իր սիրտը կը յաղթէ հօգորէն հօգոր է :

— Եթէ ունիս բարի և օգտակար լուր մը, դըրացինիդ տալու, որով խեղճը պիտի ուրախանայ, փութա զայն հաղորդելու, իսկ եթէ տալիքդ չար լուր մ'է, մի աճապարեր :

— Մայր մը խրատ կուտար իր որդւոյն Թէ զաւակըս ինչ որ կրնաս այս օր ընել բնաւ վաղուան մի ձգեր : « Լաւ մայր իմ, ըսաւ տղան, ուրեմն տա պահած կարկանդակդ բեր ուտենք » :

— Տղայ մը սև երիտասարդի մը հարցուց Թէ քիթդ ինչու այդչափ կարճ է : Նա պատասխանեց, « ինձի կը թուի Թէ այդպէս կարճ շինուեր է որ այլոց գործքերուն միջամտելու չկարենայ հասնիլ » :

— Ինչո՞ւ համար ամառը օրերն երկայն են, իսկ ձմեռը կարճ : — Որովհետև ամառը աշխատութեան ժամանակ է, իսկ ձմեռը հանգչելու :

— Նեղութիւնները ծիծ կերող տղու պէս են, ճիտն ի վար կը կախուին և որդի պէս կը ծելով կրտսեն մարդը :

— Չարիքի մը համար մի քսէր Թէ ինձի համար չէ, քանի որ դուն ալ մարդ ես :

— Թէոր Եկեղեցւոյ մէջ քարոզի ժամանակ քրնացողները մեղադրելի են, հապա ինչ պիտի ըսենք երբոր քնացողը նոյն ինքն քարոզիչ Պաշտօնեան է :

— Յիմարին մէկը խելքը աճուրդն է հաներ, առ ինչ է հարցուցեր են նէ, « ասկէ ձանձրացայ, մէկ ուրիշը պիտի գնեմ », պատասխաներ է :

— Հարստութիւնը բլուրի մը կը նմանի, որ ոմանք դար վեր կեցնեն և ոմանք դար վար կիջնան :

Հեռեւեալը Հանգուցեալ Տէր Սահակեանի գրութիւններէն է քաղեալ :

— Վաղուան ընելու բանը այսօր ընելու մի աշխատիր, ու այս օրուան ընելու բանը վաղուան մի ձգէր. Աս ճամբով շատ գործեր յառաջ կերթան շատ դժուարութիւնները կղիւրիման. և շատ աշխատութիւններ վախճան կը գտեն առանց պարագը երթալու :

— Արտորանքը չէ գործը առաջ տանողը, հապա կանոնաւոր ու յարատե աշխատութիւնը :

— Ընկերութեան օգուտը ան է որ անոր խրա-

բանչիւր անդամը իր ունեցած տաղանդը հասարակութեան կեդրոնը դնէ, այսպէս մեծ դրամագլուխ մը կըլլայ, որկէ ամէնն ալ բաժին առնելով բոլորը ունեցած կըլլան, բոլոր բարեմասնութիւններուն կըցորդ և բաժանորդ կըլլան, որով իւրաքանչիւր անդամ անտարակոյս առջինէն տարբեր և հարուստ մէկ մը կըլլայ, ու զօրաւոր իր գործին մէջ :

— Ընկերին ցաւակցութիւնը մարդուն սիրտը կը բանայ ու կը մեղմացուցանէ, իսկ կշտամբանքը կը գոցէ, կխստացունէ և կզայրացունէ :

— Չանք ըրէ որ կեանքիդ մէջ ամէն օր՝ մէյ-մէկ դաս առնես ճշմարտութեան վրայ :

— Ինչոր որ մարմինը առանց սնունդի չի կրընար ողջ մնալ, անոանկ ալ հոգին առանց Աստուծոյ խօսքերուն, որ կանուցանէ և կապրեցունէ զանիկայ :

— Ծուռ սորվողին՝ շիտակը ծուռ կուգայ, ինչոր որ աչացաւին լոյսը դժուար կուգայ :

— Գէշութիւն մը երբոր ճշմարիտ զղջում մը չունեցաւ իր վրայ, ուրիշ շատ գէշութիւններու հետ հաղորդութիւն ունի, անոնց հիմ կը դնէ և դուռ կը բանայ :

— Մարդիկ Թէպէտ իրենց կարողութեան տակը չեղած նեղութիւններուն վրայ դժգոհութիւն կընեն տակայն իրենց անխոհեմութիւնովը՝ անհամար նեղութիւններ ու անտանելի վիշտեր կը հնարեն :

— Ան բանը որ չես կրնար ընել, կըցորդի մը պէս յանձնառու մի ըլլար ընելու :

— Ամենէն մեծ տգիտութիւնը ինքզինքը կատարեալ ճանչնալն է :

— Ուրիշին համար ըրած բանդ՝ հաւատարմութեամբ բուն իսկ բեզի ըրածի պէս ըրէ ու ճիշդ անոր հաւանցունելու ջանքով :

— Աշխարհային բաներու վրայ չափազանց ուրախանալը՝ երկնային բաներուն վրայ տկար ու սրնոտի փափաք մը ունենալէն յառաջ կուգայ :

— Երբոր մէկ սուտ մը խօսիս միայն, որ պրզտիկ բան մը կերնայ, զիտցիր որ քու Տէր Աստուծոյդ մէկ յաւիտենական օրէնքը կոտրեցիր :

— Մեծ հարստութիւն ու շնորհք մըն է հաւատարիմ մտերիմ մը զոնալը, որու հետ կրնաս

արժանաւոր եղած խորհուրդը ընել, ու շատ դժուար գործ մըն է անանկը գտնալը կամ գտնալ գիտնալը :

— Անկարութիւնը թէպէտ գործնական չարութիւնները կ'իսաբանէ, սակայն սրտին բաղձանքը ու կամեցողութիւնը ամենևին չի կրնար :

— Մարդիկ ընդհանրապէս տակաւին ան կատարելութեան աստիճանին չեն հասած որ իրենց օգուտը փնտռելուն պէս ընկերինն ալ փնտռեն :

— Բանի մը ըստ ինքեան ուղիղը գտնալը շատ դժուար գործ մըն է, ուստի ամենևին մի աշխատիր բանին առանց բոլոր հանգամանքները քաջ գիտնալու՝ մէկ կողմին վրայ դատում ընել, կարծիքդ հաստատել ու նաև նոյն ճանաչմամբ պնդել, փաստ գտնալ կարծիքդ ուրիշներուն բովն ալ հաստատելու համար :

— Բռնութեան և մահուան սարսափին ընել չկրցած բանը, մեղմ յորդորմունքը ու բարոյական կրթութիւնը կ'ընէ :

— Բռնաւորութիւնն ու խստութիւնը չեն կրնար գեշութիւնը վերջացնել, հապա բարւոք և իմաստուն կառավարութիւնը :

— Ամէն ճշմարիտը ըսելու պարտաւոր չես, բայց սուտ մը չի գուրցելու պարտաւոր ես :

— Անանկ փափուկ զգայութիւն մը ունեցիր քեզի խօսուածը լսւ ըմբռնելու, որ կրկին անգամ ըսելու պարտաւոր չըլլայ խօսողը :

— Թէ որ զաւկիդ մատղաշ մանկութիւնը ծուրութեան ու անհոգութեան մէջ անցունել տարու ըլլաս, ալ անկէ ետև մի յուսար թէ աշխատասէր ու պիտանի մարդ մը պիտի ըլլայ երբ չափահաս լինի, միայն թէ Աստուծոյ շնորհքը նորոգէ զանկայ :

Թ. Գ. Թ. Ա. ԿՅՈՒԹ ԻՒՆՔ

(Խարբերդի նամակին մնացորդը Տես թիւ 51.)

Քաղաքագիտութեան ինչ աստիճան քաջահմուտ ըլլալը դրեւաւելորդ է. Քանզի իւր բողոքարկուններն ալ չեն կրնար ուրանալ ասիկա, իւր քաղցրաբարոյութեամբը ազդեցութիւն ունեցած է բոլոր այլազգիներուն վրայ. յորմէ Հա-

յազգիք ևս երևելի են միւսներուն վրայ. Սա ևս պէտք է անկեղծաբար խոստովանել որ, մեր քանի մը իրաւունքները, որ ի վաղուց հետէ սանակոխ լինելով՝ մոռացութեան ծալքերուն մէջ խորասուզուած էին՝ այսօրուան օրոք դարձեալ մեր իշխողութեան տակ կը գտնուին նորին սրբաշնութեան անակնկալ քաջութեան և քրտնալատաւ աշխատութեան շնորհիւ. զորօրինակ Սօսրէ Վանուց ջուրը՝ որ... Գէս-րիկի գերեզմանատունը՝ որ... և... և... և... Ս. յսուամենայնիւ, խմբագիր Տէր, ցաւ 'ի սիրտ կը ըսեմք քանի մը խռովա-յոյզ անձանց նորին Սրբութեան այսչափ ան-չինչ յիշատակաց արժանի երախտեացը փոխա-րէն բողոքներ և կեղծ ու պատիւ հանրագրու-թիւններ գրելին. Որոնց վրայ առ այժմ բան մը դրել չեմ ուզեր՝ որպէս զի վերագրեալ խոստումն կատարած ըլլամ. Իսկ երբ հարկը պահանջէ՝ պատրաստ եմ այն բողոքներուն և հանրագրութեանց ինչ տեսակ աղբիւրէ բող-խելին աշխարհին ներկայացնել. որպէս զի փոռ և ունայն տեղը այսչափ ազգակործան խռովութեանց առիթ լիննուն արիտուր ի-րենց պսակը, փառք... կամ անարգանք (անշուշտ) ընդունին. Մնամ Զեզ բարեացա-կամ:

1870 Սեպ. 12/24 Խարբերդ

ԽԱՐԲԵՐԴ

Հետևեալ նամակը Խարբերդի Միութեան կողմանէ նորին ատենադպիր Պատ. Իզնատի-ոսեան խրկած է մեզի հրատարակութեան հա-մար: Այս նամակին նիւթ եղած խնդրոյն նը-կատմամբ մեզմէ խնդրուած խորհրդածութիւն-քը ուրիշ առիթի թողլով, հոս սա միայն կը նշանակենք թէ՝ Ժողովին Ժամանակին նկատ-մամբ անհամաձայնութիւն մը կայ, Բիւթա-նական Միութեան ղեկուցմանը մէջ 1871 Հոկ-տեմբերի մէջ պիտի ըլլայ ըսուած է, բայց առ նամակը Մայիսի մէջ կըսէ:

... Խմբագիր Տէր.

Միութիւնն է մայր բարեաց, բաժանումն ծնող չարեաց: բարոյական առածին ճշմարտութեանը վերահասու եղող ազգեր և անհատներ՝ կարելի եղածին չափ միութիւն ընելու և եղածը հաստատուն պահելու ջանքեր ըրած են և կենն: Մեր ազգին մէջն ալ ըլլալիք կարեւորագոյն միութիւնը եկեղեցականն ըլլալու է, քանզի՝ ըստ իս, ասիկայ եղած բաժանմանց խիստ ֆլասակարն է: Խիստ ֆլասակար կրօնք, ֆլասք հոգևորի և բարոյականի վերաբերելուն համար: Որովհետեւ Լուսաւորչականը Հայ Աւետարանական զեկեղեցին յանրաւի հերետիկոս կը ցուցնէ, որ ժողովուրդը անոր յարեղէն արդիւնէ: Բողոքականն ալ բնականապէս կ'փորձուի՝ որ յանդէսս Լուսաւորչական զեկեղեցին եղածէն աւելի խանդարեալ կամ մոլորեալ երևցունէ, որ զոմանս իւր կողմը ձգէ: (Թողունք Պապականը ինք իր վրայ խորհելու:) Նաև բարոյական դատարարակութեան մէջ՝ իբր մէկ հօր որդիք դործելու տեղ, իրարու դիրք՝ լրագիր՝ վարդապետութիւն՝ ջանք և աշխատութիւն ու հաստատութիւն կը պախարակեն: Խեղճ հասարակ ժողովուրդն ալ՝ որ պատեհութիւն չունի իրաց սոսուդութիւնը քննելու, կը շփոթի կմայ. ուր երթալիքը, ինչ ընելիքը և ինչպէս ապրելիքը չգիտնար, ու կը մնայ հոգևոր և բարոյական մթութեան մէջ:

Այն ճշմարիտ ազգասիրաց, որք այս միութեան կարևորութիւնը կ'զգան, և յատկապէս եկեղեցական մարմնոյն ուշադրութիւնը անարժանաբար կը հրաւիրենք 1871 Մայիսի մէջ Բողոքականաց Անթապ զումարելի յնդհանուր ժողովոյն, որոյ գլխաւոր գործը՝ կերելի թէ պիտի ըլլայ եկեղեցական սահմանադրութիւն մը պատրաստել: Թէև առայժմ ոչ Լուսաւորչականք և ոչ Բողոքականք անանկ դիրք մը ունին որ այս երկու եկեղեցեաց միութիւնը կարելի ըլլայ, սակայն եթէ երկու կողմանէ

ալ հոգ տարուի, փոխանակ զատ մնալին հաստատուելու, այս պատեհութեամբ կրնայ այնպիսի նախապատրաստական միջոցներ ձեռք առնուիլ՝ որ վերջապէս փափաքելի միութիւն մը ըլլայ:

Արդ, Տէր իմ, հաճեցեք ներկայս ձեր անկողմնասէր թերթին մէջ հիւրնկալելով՝ երկու կողմանց ալ կատարելու պարտաւորութիւններն Ձեր խորհրդածութեամբը յիշեցունելու շնորհը մեզ պարգևել, որով պատիւ կունենամ ըլլալ միշտ երախտագէտ,

Ա. Մ. Ի.

Խարբէրք. 1870 Սեպտ. 14/26.

Խ Ա Ռ Ն Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

Գաղղիական լրագրաց և անոնցմէ գաղափարեալ հոս մեր լրագրաց ոմանց խօսքին նայելով, Գաղղիական բանակը՝ որ պատերազմին սկիզբը 300 հազար զօրքէ կը բաղկանայ եղեր, այս օրուան օրս մէկ միլիոն եղած է: Հիմա թըշնամոյն դէմ մէկ միլիոն ղինեալ մարդ կանգնած է եղեր: Եւ նոյն ատենը Բրուսիոյ բանակին թիւն ալ 800 հազարի իջած է եղեր, որովհետեւ մեռեալ, վիրաւոր և գերի 400 հազար մարդ կորուսած են եղեր:

Եթէ այս լուրերը ճշմարիտ են, ըսել է որ այն առաւելութիւնը որ մինչև ցարդ Բրուսիացիք ունէին, և որով այն պայծառ յաղթութիւնները կատարեցին, հիմա իրենցմէ պակսած է, կորուսած են, — մէկին դէմ չօրս են եղեր, հիմա երեքին դէմ երկուք մնացեր են: — Այս այսպէս լինելով այսուհետեւ յաղթութիւնն ամենասոյգ է, և կամ՝ ինչպէս մէկը ըսած էր, արևին ըյսին պէս ինքնայայտ է: Եւ այս հաշուով ասկէ մէկ ամիս չքէր Գաղղիոյ սահմաններուն մէջ մէկ Բրուսիացի ղինուր մը չմնար:

— Անցեալ շաբթու Անդղիոյ կառավարութեան ըրած միջնորդական միջամտութիւնը և առաջարկած ղինադադարը քաղաքական աշ-

խարհին վրայ բաւական մեծ ազդեցութիւն ըրաւ, ամէն մարդ հաւատաց թէ խաղաղութիւնը մօտ է, սա աշխարհաւէր պատերազմը պիտի վերջանայ, բայց մինչև հիմա արդիւնք մը երևան չելաւ, և երեցածին նայելով յոյս մ'ալ չկայ ելնելուն: Երկու կողմն ալ իրենց ոտք դրած տեղը անխախտ և անաշարժ կը կենան: Մէկը ապագայ յարձակմանց դէմ նիւթական ապահովութիւն կուզէ, միւսը մինչև անգամ մօտ մը երկիր չեմ տար կըսէ:

— Անուրանալի է որ Գաղղիոյ վիճակը հիմա շատ փոխուած է, լքեալ և դուլցած ժողովուրդը հոգի և կենդանութիւն առաւ: Նոր կառավարութիւնը այս մասին զարմանալի ճիգ թափեց և յաջողեցաւ, այսու ամենայնիւ բաները ճիշդ ներկայացուածին պէս ալ չէ: Բոլոր Գաղղիան մէկ սիրտ եղած արձանի պէս թըշնամիին առաջիւր կանգնած չէ, ինչպէս որ կըսեն: Տակաւին ինք իր մէջ բաժանեալ է: Կերևի թէ կայսերականք գիւրաւ պիտի չկրնան մարտել այս փոփոխութիւնը, շարունակ իրենց ազդեցութիւնը բանեցընելու ետևէ են: Իսկ ազդն ալ չերևիր թէ նորէն իյնայ անոնց որդայթին մէջ, քանզի հոգին սաստիկ այրեր տուորեր է:

— Անգղիական լրագիրները՝ Փարիզէն գըրուած նամակէ մը առնելով, կը հաստատեն թէ, Փարիզ՝ կերակուրի կողմանէ սովորական հանգըստութիւնով ապրելով, կրնայ մինչև Նոյեմբեր 10 դիմանալ, իսկ եթէ ներդութեամբ յառաջ երթայ, կրնայ մինչև Դեկտեմբեր 1 երթալ: Կակայն ամենազաւուն ներդութեանց մէջ կրնայ մինչև Դեկտեմբեր 15 քշուիլ: «Բայց բարեբաղդաբար, կըսեն, գինին շատ առատ է»: Ասիկա Գաղղիացուոց կողմանէ տրուած լուրերուն ճիշդ հակառակն է: Անոնք կը հաստատեն թէ Փարիզ սովորական հանգստութիւնով ապրելով, տակաւին կրնայ երեք ամիս հանգիստ դիմանալ, միայն ձուկն ու կաթը քիչ մը

նուազ է, կըսեն: Ալ որը շիտակ ըլլալը տեղի փորձը պիտի ցուցնէ:

— Մինչդեռ Գաղղիական լուրերը՝ Մէցի. առ չև Մ. Պազէնի կատարած փառաւոր յաղթութիւնները հետզհետէ կաւետեն, Բրուսիական Լրագիրք ալ Մէցի անձնատուր լինելուն նըկատմամբ եղած բանակցութիւնները կը պատմեն: Պոյէ Սպարապետը Մէցի առաջը ֆրէտէրիք իշխանին հետ բանակցելէն ղլնի, նորին կարգադրութեամբը Վէրսայլ գնաց յիշեալ Սպարապետը Թագաւորին և Պիզմարքին հետ բանակցելու: Բայց կերևի թէ Պազէն չհաւանեցաւ առաջարկուած պայմաններուն, քանզի հինգ օր պայմանաժամ դրած էին, որ եթէ նոյն միջոցին անձնատուր չըլլային եղած պայմանները չեղած պիտի համարուէին, որն որ լրացած էր անցեալ շաբթու երկու շաբթի օրը:

— Անցեալ շաբթու Շլէսթատ անձնատուր եղաւ Բրուսիացուոց, որմէ 15 Հրամանատար 2400 հասարակ զինուոր գերի առին հանդերձ 120 Թնթանօթով:

— Հետևեալը Ռոտոսդոյէն Արգոյ Թղթակից նիս. գրած է: — «Ուրբաթ լուսնալու գիշերը (Հոկ. 9) Կառավարութեան Դրան ճիշդ առջին, երկաթները կոտրաւելով խանութ մը կը բանան Գողերը և բաւական բան կը վերցնեն, ուրիշ խանութներ ալ խառներ են, բայց զնան մը չեն կրցեր տալ: Հասարակութիւնը զարմանքը պատեց, ամենուն բերանը աս է, Կառավարութեան Դրանը առջև՝ ուր կաղ ալ կը վառի բոլոր գիշերը և չորս ճամբու բերան, ինչպէս յաջողեր են աս ոճիրը գործել, ուրեմն ուրիշ տեղեր ինչեր չեն ըներ: Ասանկ տեղ մը լինչպէս կենաց և ընչից ապահովութիւն կրնայ ըլլալ: »

— Անցեալ Ուրբաթ օր Բողոքական հասարակութեան Աղգապետի Տեղապահ Բարձրապատիւ Ստեփան Էֆէնտի՝ քանի մը պատուար անձանց և Պաշտօնէից ընկերակցութեամբ, Պէպէք Ռոպէլթեան վարժարանը՝ նորին տէր

և հիմնադիր հանրաժանութ Մ. Բոպէրթին այցելութեան գնաց, որոյ մէկ մասնաւոր նկարագրութիւնը յաջորդ թիւերնուս մէջ պիտի տեսնուի :

— Անգղիական լրագիրներէն ոմանք կը հաստատեն թէ Մէջի մէջ մեծ խռովութիւն մը տեղի ունեցեր է, որուն առիթ տուած է Հասարակապետութեան հրատարակումը, և փախըստական Գաղղիացի զինւորի մը խօսքին նայելով Պազէն Մարաշախտը խռովարարները հանդարտեցնելու ջարքին մէջ սպաննուեր է, եթէ թուրէն եկած Մէջի նկատմամբ Գաղղիական հեռագրաւորներուն նայելու ըլլանք, այս լուրը շինծու կը թուի :

— Ընդդէմ Իտալիոյ կառավարութեան խիստ հրամաններուն և բողոքներուն Կարիպալտի լրուիկ միմիկ գլուխը կտխեր իր գործը յառաջ կը տանի, — Գունդեր կը կազմէ, հրամանատարներ կը կարգէ և յառաջ կը խողայ : — Կերևի թէ այս ազատասէր ծերունի զօրականը՝ ինքզինքը՝ իբր Հանրապետական Սպարապետ հասարակաց փաստի և իրաւանց պաշտպան կը նկատէ :

— Գաւառներէն ամենադառն գանգատներ կուգան նոր ճամբաներու շինութեանց առիթով հպատակ ժողովուրդոց տրուած նեղութիւններուն և եղած հարստահարութիւններուն դէմ, որոյ վրայ արդարակորով կառավարութեան ուշադրութիւնը խնդրելիս յատուկ կը խնդրեն, Այնթապէն Բողոքական Ազգապետարանին ուղղեալ յատուկ հեռագրաւոր մը կը ծանուցանէ թէ, ճամբաներուն շինութեանը համար շարունակ ժողովուրդը պահակ կը բռնեն և կաշխատցրնեն, և նա ալ ոչ հաւատարմութիւնով, այլ խտրելով :

— Անցեալները Չինաստանի Թիէն-Յին քաղաքին մէջ եղած սոսկալի սպաննութեանց ոճիրին մասնակցութիւն ունեցող 15 հոգին գլխատուեցան և երկու նախարար աքսոր խրկուեցան, Այսու ամենայնիւ խռովարարները գեղ

հանդարտած չեն և եկած լուրերը վհատական են կրտսի :

— Անցեալ Կիրակի օր կէս օրէն ետքը Բերայի թաղը յանկարծ յուզմունք մը երևցաւ, Բրուսիացիք սկսան պատուհաններէն դուռակներ պարզել և ուրախութեան ցոյցեր ընել, ինչ կայ հարցընողին՝ խնդութեամբ Մէջը անձնատուր եղաւ, Պազէնի բանակը գերի ինկաւ, կաղաղակէին : Երկուշաբթի առաւօտուն լրագրաց յաւելումներով հրատարակեալ հեռագրաւորները նոյնը հաստատեցին, որ անցեալ եշ. օր (Հոկ. 27) Մարաշախտ Պազէնի բանակը և Մէջի բերդերը անձնատուր եղեր են, և 20 հազար հիւանդ և վիրաւոր զօրքէ իզատ 150 հազար զօրք գերի ինկեր են : Եւ թագաւորը այս լուրը իբր ներկայ ամսոյս ամենանշանաւոր դէպքը թագուհին հաղորդելով, հիացմամբ և երախտապարտ սրտիւ կը գովաբանէ վերին օրհնեալ Տեսչութիւնը :

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵՐԻ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ

Թարգմանեաց Յաւելուածով Ի Փռաներէն

Հ. ՓԱՌՆԱԿԵԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԱՆ

Ի ՆՊԱՍ

ԱՆՁՆՈՒԷՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Գ. Ս. ՉՕՊԱՆ

Այս գրքէս հատ մը գնողը հատ մի ևս Անձնութեան Նուիրած լինի :

ԳԻՆ 7 ՂԾ.

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Չազմաճրլար փող. Ակոբեան խան Ն. 10, 11, 12.

ՌԻՏԱԿ

ՇԱԲԱԹ ԱԹԵՐԹ

Դիտակը Չորեքաբքի օրերը պիտի հրատարակուի :

Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Խան Ղերի
յարկ քիւ 5.

Տարեկան գին երեք Մէքիս. 120 60
Վեցամսեայ մէկուկէս » » » 50
Հասք փր. 50

Ա. ՏԱՐԻ

1870 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4

ԹԻՒ 34

ԲՐԻԹԱՆԱԿԱՆ ԱԶԳԻՆ ԳԱՐՁԻՆ ՀԱՄԱՐ

ՊԱՊԱՍԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՈՒՆԵՑԱԾ ԱՆՁԱՌԹԻՆԸ

Բանի մը տարիներէ ի վեր Հռովմի Եկեղեցւոյն մէջ մասնաւոր անձկութիւն մը կը նշմարուէր Անգղիական Եկեղեցին վերստին պապականութեան դիրքը դարձնելու խնդրոյն նկատմամբ։ Ամէն ջանք և ամէն զօհողութիւն անխնայ ներուիրեալ էր այս սխառութիւնը յաղթանակը ձեռք բերելու համար։ Բրօքսկանտային բոլոր ուշադրութիւնը այդ երկրին վրայ դարձած էր, և շրտորհիւ ճիգուիթական ճարտիկ յաջողակութեան յաջողած էր այն երկրին Պապական Եկեղեցւոյն Գահին վրայ նստիլեալ անձ մը դուրս կարգել։ Որ յիրաւի ընտիր գործիք մը եղած էր այս բաղձալի նպատակը դուրս հանելը։ Ուայզմէն Հռովմի Գահին նստիլեալ ծառան, բաղում տալիսներէ ի վեր անխոնջ աշխատութեամբ և մոլեռանդ շնորհաւանդութեամբ դուռն կը գործէր Աանկիդան Եկեղեցին Հռովմի դիրքը տանելու։

Ինքը Անգղիոյ Հասունն էր, նման անձնանուիրութեամբ և նման հաւատարմութեամբ ամէն բան Պապին ոտքին տակը դնել կաշխատէր, իր նուիրական պաշտօնն էր ամբողջ ազդն ու տէրութիւնը վերստին Հռովմի իշխանութեան գերին ընել։ Ժիգուիթականութեան հնարած ամէն հնարաւոր մեքենայագործութիւնները գործադրելէն ետքը, իւր այս նենգամիտ ձեռնարկութիւնը դուրս հանելու համար երկինքը օգնութեան կը թախանձէր։ Այս կարգէ դուրս և տարօրինակ ջանքերէն կը մակաբերուի որ, Վատիկանու ատենանը քաղաքականութեան արդի վիճակին իրազեկ էր, և ուստի կաշխատէր Անգղիոյ Հզօր ազգը իրեն թիկունք ստանալ։ Ահաւատիկ հետեւեալ Պաշտօնական առաջարկութիւնը անցեալ տարի եղած է յատուկ Անգղիական Եկեղեցւոյն դարձին համար։

«Հաւատքը Աստուածային շնորհաց մէկ պագեն է։ — Ամենակարողը բնաւ չմերժէր ունկնդիր լինել ձայնի ջեր մեռանդ և անձան-

ձիր աղօթից : — Եւ արդ թախանձենք զԱյն վասն Անդղիոյ , այն երբեմն Սրբոց բնակարան , իսկ այժմ հերետիկոսացեալ կղզւոյն համար , որ վերստին ի սուրբ հաւատս դարձրնէ :

«Ամէն Շաբաթ օր առաւօտեան ժամը ութին (ըստ Եւրոպական) յատուկ պատարագ պիտի մատուցուի Անդղիոյ դարձին համար Սուրբ Նիկողայոս Եկեղեցւոյն Սուրբ Սիրտ կոչեցեալ Սեղանին վրայ : »

«Թախանձանօք կը խնդրուի ծանուցանել զայս նորին բոլոր բարեպաշտօն բարեկամացը որ միանան և երբեմնակի մասնակիցին այն Սուրբ Խորհուրդին միևնոյն բարի նպատակաւ : »

ԱՂՕԹՔ ՎԱՍՆ ԴԱՐՁԻՆ ԱՆԳՂԻՈՅ

Տէր՝ ողորմեաց մեզ : Գրիստոս Որդի Աստուծոյ ողորմեաց մեզ : Տէր ողորմեաց մեզ : Ով Աստուած՝ Հայրդ Երկնաւոր , Արարիչ Երկնի և Երկրի , Ողորմեաց ի վերայ երկրին Անդղիոյ : Ով Որդին Աստուած Ողորմեաց ի վերայ Երկրին Անդղիոյ : Սուրբ Երրորդութիւն և մի Աստուածութիւն՝ ողորմեաց ի վերայ Երկրին Անդղիոյ : Ով Հոգիդ Սուրբ Աստուած ողորմեաց ի վերայ Երկրին Անդղիոյ :

«Սուրբուհիդ Մարիամ , Մայրդ Աստուծոյ , Սուրբուհիդ Մարիամ՝ Կոյսդ մշտնջենաւոր , Սուրբուհիդ Մարիամ՝ Ապառտանաբանդ մեղաւորաց , Սուրբ Միքայէլ , Սուրբ Գաբրիէլ , Սուրբ Ռաֆայէլ , Աղօթեցէք վասն Անդղիոյ : »

«Ասկէ ետեւ կարգաւ յառաջ բերուած է Երկինքին մէջ և Երկրիս վրայ գտնուած բոլոր Սուրբերուն ցանկը յաւանէ յանուանէ , և նոյնպէս խնդրուած է որ Անդղիոյ դարձին համար Աղօթք ընեն : Ասոնց ամենը հոս նշանակել երկայն կըլլայ , վասնորոյ կը թողունք և միայն սա մէկ քանի հատը կը դնենք :

«Դուք ամենեքեանք ով Սուրբ Կուսանք , դուք ամենեքեանք ով սուրբքդ Անդղիոյ , իր-

ւանալոյ և Սկովտիոյ , Աղօթեցէք վասն դարձին Բրիտանիոյ : Եւ դուք ամենեքեանք Սուրբքդ Աստուծոյ Աղօթեցէք վասն Անդղիոյ : »

«Ով Տէր գլխաւ ի վերայ մեր և լուր ձայնից մերոց , Գլխաւ ի վերայ մեր և խնայեա մեզ : Գառնդ Աստուծոյ՝ որ բառնաս զմեզս աշխարհի , լուր մեզ , և ողորմեա Տէր : Գառնդ Աստուծոյ՝ որ բառնաս զմեզս աշխարհի , Գլխաւ ի վերայ մեր , և խնայեա ի մեզ Տէր : Գառնդ Աստուծոյ՝ որ բառնաս զմեզս աշխարհի , Ողորմեաց մեզ : Տէր ողորմեաց մեզ , Գրիստոս Որդի Աստուծոյ ողորմեաց մեզ : »

ԱՂՕԹՔ

Ով ամենակարող և յաւիտենական Աստուած , որ խոստացար շնորհել զամենայն , զոր խնդրեմք ի քէն ի ձեռն արդեամբ և չարչարանաց Որդւոյդ քոյ Սիրելւոյ , շնորհեա՛ այժմ կաղաչեմք զի Երկիրն Մեծին Բրիտանիոյ՝ որ էր երբեմն Բնակարան Սրբոց քոց , վերստին գայցէ ի տուն Միութեան և խաղաղութեան , այն է ի ծոց Սուրբ Եկեղեցւոյ միջնորդութեամբ և բարեխօսութեամբ Տեսուն մերոյ Յիսուսի Գրիստոսի , Ամէն :

ՓԱՌԱՒՈՐ ՃԵՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Մարդոց խօսքին և դաղափարներուն նայելով աստուածապաշտութիւնը սա գրութեան կամ նա գրութեան ներքեւ է : Որու հարցնես փրկութիւնը հոս է , կըսէ : Ամէն գրութիւն կուզէ աշխարհքը հաւատացնել թէ՛ իր դրած գիծերէն դուրս փրկութիւն կամ աստուածապաշտութիւն չկայ : Բայց Գիրքին վկայութիւնը բոլորովին ասոր հակառակն է : Պիտի չըսեն , ըսաւ Տէրն մեր , թէ Ահաւորիկ աստ է՝ կամ անդ , քանզի ահա արքայութիւնն Աստուծոյ ի ներքս ի ձեզ է : Աստուածապաշտութիւնը տիրապէս արտին վերաբերեալ խնդիր մի

է, և ուստի մասնաւոր դրութեան մը ներքե պարփակեալ չկրնար ըլլալ: Հոս ըլլաւ՝ կը փրկուիս, հոն երթաս կը կորսուիս ինքիւրդ՝ խիղճերուն վրայ տիրապետելու ոգին հնարեց, որոյ ցաւալի արդիւնքն եղաւ մարդիկ անձնական աստուածապաշտութեան վրայ բոլորովին անտարբեր ընել: Ոչ միայն այսչափ, այլ և բազում մնասակար չարիքներու հիմ դրաւ, Գրիստոնէական եկեղեցւոյ մէջ թշնամանքներ, ատելութիւններ և ցաւալի պառակտումներ սերմանեց և յառաջ տարաւ այս վատ ոգին, և սիրոյ արեամբը գնեալ Աստուծոյ Տաճարը, անհաշտ թշնամութեանց և նենգութեանց բռնակարան դարձուց:

Ես Պօղոսեան եմ և ես Ապօղոսեան եմ նողկալի հակաճառութիւնը շատ կանուխ ծայր տուաւ Աստուծոյ եկեղեցիին մէջ, բայց բանին հաւատարիմ Պաշտօնեաները խիղցն բողոքեցին ասոր դէմ, և բարձրաձայն աղաղակեցին, ով է Պօղոս կամ ով է Ապօղոս, պաշտօնեաներ են, որոյ միջոցաւ հաւատացիք: Յաւալի է որ Պաշտօնեայք ապագայ դարերուն մէջ աս նոյն ոգւովը չմնացին, նոքա իրենց փառասիրական դիտմունքները յառաջ վարելու դիտմամբ հրնարեցին աստուածապաշտութիւնը իրենց ճանկերուն ներքե չլթայակապ առնել ահաւասիկ հոս է կամ հոն է ըսելներով, — ահաւասիկ սա մտացածին դիժերուն սահմանին մէջ ապրիս հրեշտակ մ'ես, իսկ եթէ դուրս ելնես սաղայել մը: — Սակայն ինչ փառաւոր է Գիրքին վկայութիւնը:

Պետրոս իր բերանը բացաւ՝ ու ըսաւ. ճշմարտութեամբ կը հասկնամ որ Աստուծոյ քովը աշտուածիւն չկայ, հապա ամէն ազգի մէջ՝ ան որ անկէ կը վախնայ, ու արդարութիւն կը դործէ, անոր ընդունելի է Գործոյ Ժ:

ՀԱՍԱՐԱԿԱՅ ՎԱՐՓԱՐԱՆ

Ընդհանրապէս ըսելով, Եւրոպայի և Ամերի-

դայի մէջ բաները այնպէս տրամադրեալ են որ կարծես թէ ամբողջ երկիրները Վարժարաններ եղած են, որ կողմը դառնաս, որ բանի վրայ նայիս՝ նոր բան մը կը սովորիս. կը թուի թէ հասարակութեան յատուկ դասախօսութիւններ սահմանուած են երկրին ամէն կողմերը, որով ամէն կարգի մարդոց դիւրութիւն տրուած է անխափան շարունակ դաստիարակութիւն առնել: Մենք կըսենք թէ աս երկիրներուն մէջ ապրող մարդիկ անհնար է որ կայր և տգէտ մնան, իսկ երբոր մնան յանցանքը իրենցն է, ըսել է որ միաբերնուն դուռները դոցեր և աչքերնին ալլաւ մը խփեր այնպէս կը շրջին այդ երկիրները: Աս վիճակին մէկ մասնաւոր օգուտըն ու արդիւնքն ալ սա եղած է որ, Ուսանողք երբոր վարժարանէն դուրս կենէն, ուսանելու պատեհութիւնը կորուսած չեն զգար, տակաւին ընթացքին շարունակելու վիճակին մէջն են, Վարժարանին մէջ սովորած բաներնին, ամէն առիթով կը կրկնուին իրենց և տեսակներն ու գործնականը մէկ տեղ դալով անջինջ տպաւորութիւն մը կընէ մտքին վրայ:

Գիշարդարար հոս մեր երկրին մէջ բաները բոլորովին հակառակ դիրքի մէջ են, կարծես թէ բաները մարդոց միաբերը ալ աւելի ապուշ կընեն և բթացընեն: Արդ իկ կը թող որ նոր նոր բան չեն սովորիր, այլ դիտցածնին ալ կ'մոռնան: Ուսանողք վարժարանը թողած ատեննին, ուսման և դաստիարակութեան միւլթնորոտէն դուրս կենէն, և տգիտական այնպիսի խաւար մը կը պատէ զիրենք որ ինչ ըլլալին իրենք ալ չեն դիտնար: Արդ կը բաղձանք հոս ուսումնասէր ծնողաց թելադրութիւն մը ընել: Թէոր չենք կրնար երկրին աս վիճակին վրայ անմիջապէս ազդեցութիւն մը ընել, կրնանք մեր ընտանեկան փիճակը և գիրքը ու ընթացքը այնպէս տրամադրել, որ նոյն ազդեցութիւնը ընէ մեր զաւակացը մտքին վրայ, վարժարանին մէջ սովորած տեսական դասերնուն

գործնականները գտնեն տանը մէջ : Եթէ ծը-
նողք աս բանին օգուտն ու արժէքը զգան ,
վստահ եմ որ կրնան շատ բան ընել : Թող տան
մը բոլոր ընթացքը աս նկատմանը վրայ ընթա-
նայ , տես ինչ սքանչելի բան կըլլայ : Եւրոպո-
ցիք , մինչև անգամ տղայոց խաղալիքները , այս
սկզբան վրայ հեղինակած են , անանկ որ տղան
խաղացած տեղն ալ իր գասերէն ետ չմնար :

ԹՂԹԱՆՅՈՒԹԻՒՆՔ

ՌՈՏՈՍՄԱՆՅՈՒՆ

«Անցեալ նամակաւ ըսեր էի՝ թէ Մութասա-
րըֆ փաշային հետ՝ Լուսաւորչական Ազգայնոց
Փեր . Սուլթանի Թաղէոս Եպիսկոպոս և Հը-
րէկց ծերակոյտը , ժողովի մը անդամութեան
խնդրով վէճ ունեցան :— «Թէֆրիք մէճլիսիին»
կողմէն Հրէկց ծերակոյտին գացած թուղթը՝
Հրէայք վար գրին , և անոնցմէ մարդ չընտ-
րեցին : Կառավարութեանէն չուզուեցաւ և լըս-
ուեցաւ թէ՝ նոր հատ մը գրելով՝ մէկ քանի
Հրէայներ կանչել և անոնց ստորագրել տուել
են . բայց անոնք կ'ստորագրեն՝ որոնց համար
որ առաջարկուած է Անգամ լինելու . այն է
ինքզինքնին ընտրել են . Հրէկց ծերակոյտը այս
բանը իւրոյ ականջի իմանալով . այս հինգ-
շաբթի օր Ա . : Պօլսոյ Կուսակալին աղերսա-
գիր մը գրեցին և ղրկեցին Նոյն քաղքին Խա-
խամ պաշին որ Կուսակալին տայ : Տեսնենք
վախճանը :

Կառավարութեան Դռան առջին՝ գողերուն
խանութ բանալին գրեցի ձեզի :

Հրաժարեալ Մութասարըֆ Նաղիֆ պէյին
ատեն՝ քաղաքս ամենայն ջանիւք կ'հսկուէր և
կ'պաշտպանուէր : Յիշեալ անձը՝ ձին հեծած
ամէն օր կ'ստորտէր , և միշտ քաղքին յառա-
ջադիմութեան համար կ'աշխատէր . ամենայն
նախանձախնդրութեամբ : Փողոցները մաքուր
կ'պահէր : Ամենուն իրաւունքը տեղը տանել
իսկ յամառ յանցաւորը պատժելը իւր նուիրա-

կան պաշտօնը լինելը քաջ գիտէր : Նոյն իսկ
կառավարութեան բոլոր գործերը իւր ձեռքը
կ'տնօրինէր , և ամենայն օրինաւորութիւն կը
տիրէր : Մութասարըֆը փոխուեցաւ՝ քաղքին
վիճակն ալ հետը : Մարդ ինչ պիտի զգայ ,
երբ կ'խորհի Կառավարութեան գռան առջին
այնպիսի գողութիւն պատահի , ուր քանի մը
ժամ աշխատելին և սաստիկ ձայն ելլելը ինք-
նայայտ է : Ինչ պիտի խորհի երբ լսէ թէ Կա-
ռավարութեան բանտին պատը ծակելով՝ եր-
կու մարդասպան ոճրագործներ վախշին թէ-
պէտ մին բռնուեցաւ , ինչ պիտի խորհի ա-
ռանց սոսկումը զինք պատելու , յորժամ լսէ
թէ նախընթաց Մութասարըֆին օրը փողոցնե-
րը . և է բան դնելը արգիլեալ էր , և ասոր
օրը ոչ , նամանաւանդ՝ միւսին օրը՝ թաշինե-
րուն խանութին դուրսը քար դնելը արգիլեալ
էր . և այս Մութասարըֆին օրը դուրս կ'դը-
նէն . որ անցեալ օր 25 տարեկան Յոյն երի-
տասարդի մը ոտքին վրայ 500 օգդա քար մը
ինկաւ դուրսը դրուածներէն , և կտոր կտոր
ըրաւ ոտքը . և վիրաբուժները ըսին՝ թէ ան-
յոյս է ազատուիլ , ցաւ էն կ'մեռնի :

Ժողովրդեան՝ և Նոյն իսկ Նաղիֆ պէյի հա-
կակիր մասին բերանն այս է . ոհ , ուր է հրա-
ժարեալ Նաղիֆ պէյը : Ինչ կարգադրութիւն-
ներ ունէր . որչափ կ'ճանչնար իր պաշտօնն ու
նորին պարտքը , « Տէրութիւնը ինձ ամառական
կու տայ . պէտք է ես օրինաց համեմատ վար-
ուիմ » կ'ըսէր : Ա՛հ երանի թէ նորէն ան դար
քաղաքս . շնորհակալ պիտի ըլլայինք մեր Ղե-
հափառ Կայսրէն . և իւր բարձրաստիճան նա-
խարարներէն » -

— Պատ . Յովհաննէս Տ . Ստեփանեան . ամ-
սոյս 14/26 ին քաղաքս հասաւ ողջամբ՝ հան-
դերձ ընտանեօք , և արդէն իւր սրբազան
պաշտօնին գործադրութեան սկսած է : Բարի
յաջողութիւն կ'բարեմախթեմք երկինքէն ,

— Պատ . Ղաղաբոս կարապետեան . որոշած

է որ դոնէ տարի մը հոս մնայ . և անկախ ազատ դպրոց բանայ կամ դասատուութիւն ընէ . Կյուսումը թէ այս շարժու դասատուութիւնը պիտի սկսի . նոյնպէս բարի յաջողութիւն կ'բարեմաղթեմք երկինքէն :

1870 Հոգ. 18/30

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Մինչդեռ ամէն մարդ անհամբեր սրտիւ կսպասէ թէ երբ վախճան պիտի գտնէ սա աշխարհակործան և տուն աւեր մարտը և անձկութեամբ աչքը ճամբան ուշադիր կըլլայ թէ երբ պիտի աւետուի այդ ուրախաւիթ երջանիկ լուրը . հետզհետէ եկած լուրերը հակառակը կը գութեն : Անցեալ շաբթու զինադադար պիտի ըլլայի լուրով մը . պահ մը ուրախացաւ ամէն մարդ . առևտրական շրջանը կարծես թէ հոգի առաւ . կիսամեռ վիճակի մէջ թմրած փխսմանքից մը շաբթիկ սկսաւ . որով սկսան մարդիկ երջանիկ խաղաղութեան յուսովը իրար ողջունել . բայց հազիւ բանեկոյր ժամ տեւց այս ուրախութիւնը . շուտով պատերազմին դաշտէն սև ամպ մը անոր վրայ քալեց . բանակցութեանց անյաջող ելքին դուժը կայծակնահար ըրաւ դրամական և առևտրական շրջանները : Քոնստիտը որ գրեթէ մինչև 54 բարձրացած էր զինադադարի լուրովը . նորէն մինչև 50 ինչաւ :

Այսպէս մօտակայ խաղաղութեան մը յոյսը մութ և անթափանձելի ամպերու ներքև վերքստին անյայտացած է : Եւ չիտակը . մենք չենք տեսներ թէ այդ երկու աէրութիւնները իրենք իրենց մնալով այդ Լաբիւրինթոսէն ինչպէս պիտի ելնեն : Երկու կողմն ալ ոտքերնին մէյմէկ որոշ կէտերու վրայ դրեր և անշարժ ու անխախտ կայներ են : Ժիւլ Փալըր կըսէ թէ . « Կառավարութիւնը երդում է ըրած որ մէկ մատնաշալի տեղ անգամ պիտի չտայ » :

Աս երդումը ապագային մէջ վերստին յարձակմանց նկատմամբ Բրուսիայեաց ունեցած երկիւղները չփարատէր : Անոնք ապահովութիւն կուղեն . և համոզումնին աս է որ . մի միայն ապահովութիւնը իրենց սահմանադրին գիծերը դէպի ասդին քալելը պիտի ըլլայ . այն հին Գերմանական գիծերուն վրայ դալու են նորէն . կը մնայ տեսնել թէ աս մանւածոյ կընճիւրդ ով և ինչպէս պիտի լուծէ : Մեզի կը թուի թէ հոս աս կէտին մէջ . նոյն իսկ պատերազմին առիթ տուող պատճառէն բազում աւելի ծանրակշիռ խնդիր մը կայ . որ ճշմարիտ պատճառ մի է նորա յարատևութեանը . քան թէ առաջինն էր նորա ծագումին : Եւ քանի որ բաները աս դիրքին մէջ կը մնան . մօտակայ խաղաղութիւն յուսալը . անձնախոր լինել է : Աս կըսենք բաները իրենց աբդի վիճակին մէջ նկատելով . կրնան արտաքոյ կարգի դէպքեր տարբեր վիճակի մէջ դնել և տարբեր կերպարանք տալ . որնոր փորձը երևան պիտի բերէ :

Ժիւլ Փալըր շրջաբերական նամակաւ մը կը բացատրէ բանակցեալ զինադադարը մերժելնուն պատճառները . որով բոլոր պատասխանատուութիւնը Բրուսիոյ Կառավարութեան վրայ կը ձգէ : Ինքը կը հաստատէ թէ Բրուսիա գիտաւորութիւն չունի զինադադար ընելու . վասնորոյ անիրաւ և անպատեհ պայմաններ կը պահանջէ . այնպիսի պայմաններ որ Հասարակաց իրաւունքը կը խարդախէ և կանխաւէ . բայց . կըսէ . իր մերժումը պատրուակելու համար ասանկ անարժան պայմաններ յառաջ բերած է : Սակայն իր պատիր պատճառանքներէն մարդ չպիտի խաբուի : Չինադադարման միջոցին Փարիզ պաշար և ուտեսդ մոցընելու թոյլտուութիւն ընել յանձնառու չըլլալը . մեղք են ընկէց ընելու հաւասար է . որնոր առանց մարտընչելու բնաւ պիտի չընենք : Մենք աս չարիքին առաջըր առնելու և Եւրոպայի առաջար-

կած խաղաղութիւնը ձեռք բերելու համար, իր պատիւը դիտցող մարդու մը ինկած ամէն բան ըրինք, բայց չյաջողեցանք, և ուստի այսուհետեւ թափուելիք արեանց բոլոր պատասխանատուութիւնը կը մնայ անոնց վրայ, որոնք կանխակալ դիտմանքներով դիտմամբ չեն ուզեր իրաւախօս լինել: — Թող Եւրոպա դատէ մտքանք: — Բայց ասոր հակառակ Բրուսիական լուրերն ալ կը հաստատեն թէ Գոթ Պիլմարք ամէն զիջում ըրաւ խաղաղութեան նախաքայլերը գիւրացնելու համար, պաշարման դիրքը չարելով և անոր կանոններուն դէմ չգործելով խոստացաւ ամէն դիւրութիւն տալ և թոյլտուութիւն ընել ընտրութիւնները յառաջ տանելու համար, սակայն Փարիզի առժամանակեայ կառավարութիւնը չզիջաւ և մերժեց:

— Անցեալ Շաբաթ օր Մայրաքաղաքիւ Գաղղիական խմբակին շրջանին մէջ մեծ յուզումներ մը երեցաւ Օրլէանէն հաղորդուած նշանաւոր յաղթութեան մը լուրէն պատճառեալ: Բալաստին զօրապետին հրամանատարութեան ներքեւ եղած բանակը Օրլէանի կողմերը յարձակում ընելով Զիլիլին առեր են և յետոյ Օրլէանն ալ վերստին գրաւեր են և քանի մը թնդանօթով 1200 ալ զերի առեր են:

— Կըսուի թէ իրարու վրայ ամէն օր հազար մարդ Բրուսիոյ բանակէն կամ հիւանդութեամբ կը մեռնի կամ առանձին դաժնուած տեղեր թըշնամիէն կ'սպաննուի:

— Անգղիական Տէյլի Նիւզը լրագիրը կը հաստատէ թէ քաջածանօթ աղբիւրէ մը տեղեկացած է որ Մէյի մէջ Գերմանացիք այնքան պաշար և պատերազմական մթերք գտած են որ անտարակոյս մինչև մարտ կը բռնէր:

— Ներկայ պատերազմին մէջ կանանց սեպին կողմանէ ցուցաւ քաջասրտութիւնն և դիւշազնական մեծագործութիւններն ալ խիստ նշանաւոր են: Բաղմաթիւ փափկասուն և երեւելի միանգամայն կը թեալ տիկնայք մտած են

բանակներուն մէջ և անխոնջ աշխատութեամբ հիւանդ և վիրաւորեալ կընային, կը խնամեն և կը դարմանեն, շատ անգամ ինքիներէն ծանր և վտանգաւոր դիրքերու ներքեւ դնելով:

— Բրուսիացիք զարմանալի ընթացք մը բռնած են որ ուշադրութեան արժանի է: Վիճաբանութեան վերաբերեալ խնդիրներու ամենեւին ականջ չեն կախեր: Թշնամոյն կողմանէ ամէն ինչ գրգռիչ զրոյցքներ ալ ըլլան, առատ խուլ լինելով չսեղու կը զարնեն:

Մասիս աղբային երևելի լրագրոյն խմբագիր Իթիւճեան Կարապետ Էֆէնտի մեծ և անփոխարինելի կորուստ մը ունեցաւ անցեալ չաթթու նախախմական տնօրէնութեամբ, որով Մասիսի հրատարակութիւնը Դ. և Շ. օրերը արգելուեցաւ: Իւր Վահան անդն տասնամեայ որդին յանկարծական կարճատե հիւանդութեամբ մը ննջեց ի սուգ և ի վիշտ համակելով իւր վշտացեալ ծնողքներն, որոյ յուղարկաւորութեան սգալի հանդէսը կատարուեցաւ անցեալ Դ. օր:

Խ Ա Ո Ն Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

Անցեալ Հինգշաբթի օր Բոպէթեան Վարժարանին հիմնադիր Մր. Բոպէթթ երևելի Վաճառականը՝ ընկերակցութեամբ յիշեալ Վարժարանին Մեծ. Տնօրէն Տր. Համիլինի, Մեծ. Եպարքոսին այցելութեան գնաց: Այս առիթով յատուկ խնդրեց Մր. Բոպէթթ նորին Բարձրութենէն որ բարեհաճի իւր յարգական շնորհակալութեանց հաւաստիքը նորին Վեհափառութեան Սուլթանին մատուցանել Վաւորոսի գեղեցիկ բարձունքներուն վրայ նորոգ կառուցեալ Վարժարանին շինութեանը համար շնորհեալ արտօնութեանց նկատմամբ: Ի պատասխանի Բարձրապատիւ Ալի փաշան յանուն նորին վե-

հախառութեան Թամանիէ պատուանշանը շնորհեց, Սակայն Մր. Բոպէրթ իրեն ընծայեալ աս պատուոյն համար իւր ջերմ շնորհակալութիւնը յայտնեցէն զկնի, յարգանք հրաժեշտ խնդրեց զայն ընդունելու մասին:

— Անցեալ շաբթու երկու Ռուսի պատերազմական շողեանա եկան Մայրաքաղաքիս նաւահանգիստը, որոնք երիտասարդ ուսանողաց գործնական վարժութեան համար յատկացեալ նաւեր են եղեր, և ուստի շատ մը ծովային վարժարանի աշակերտներ կան երկուքին ալ մէջը: Ասոնք քանի մը օրէն դէպ ի Միջերկրական պիտի ճամբորդէն այն շուրերուն մէջ շրջան մը ընելու համար:

— Ինչպէս որ անցեալ շաբթու ծանուցած էինք, նախընթաց Ուրբաթ օրը Բլիում Լատին Եպիսկոպոսը Հակահասունեան Եպիսկոպոսները և վարդապետները՝ դարուս լուսաւորութեանը նախատինք ոճով մը, Սեւասդեստ ահաւորեալ Հանդէսներով, բանադրած էր: Այս անցեալ ուրբաթ աւուր թուականաւ Հակահասունեան չորս Եպիսկոպոսաց կողմանէ և նոցունց ստորագրութեամբ տպեալ Կոնդակ մը՝ այն Բանադրանքը բոլորովին անիրաւ և անզօր կը հրատարակէ՝ իրաւացի փաստիւք և առարկութիւններով, և պարզ կը հաստատէ թէ Բլիումի ըրածը ուրիշ բան չէ, այլ կոյր կողմնակցութեամբ մը Հասունի ենթրիխներուն անիրաւաբար գործիք ըլլալ:

Կոնդակին խօսքերէն կը հասկցուի որ, այս ծանր անիրաւութեան գործիք եղող Բլիումի համար Արևելեան Կաթողիք Հայոց Եկեղեցիներուն մէջ հրապարակաւ ութօրեայ աղօթքի պաշտօն մը պիտի կատարուի, որպէս զի Տէրը իրեն մըտաց լուսաւորութիւն շնորհէ որ խմանայ իր ըրածին որ աստիճան անիրաւ և անգութ գործք մը լինելը:

— Հասունեան Կոնսակցութեան գործիք Սէսս Լրագիրը անցեալ շաբթու Կառավարու-

թեան կողմանէ երկու ամսուան համար՝ խափանման դատապարտուեցաւ, Բանադրանքին Կոնդակը սգանշան շրջանակներու մէջ հրատարակելուն համար:

— Ասկէ անկէ կը լրացուի թէ Բ. դուռնէն Հրաման եկած է Արևելեան Կաթողիք Հայոց Ժողովին որ ըստ նախնի սովորութեան իրենց Պատրիարք մը ընտրեն: Եւ երկուշաբթի աւուր Լաթուրի Գաղիերէն Լրագիրը այս լուրը հրատարակած էր:

— Այս օրերս երկու Դատաստանական խնդիրներ լսեցինք, որոց համար Դատաւորները վկայ պահանջեր են, բայց վկաները քրիստոնեայ ըլլալուն համար, մօիկ չեն ըրեր մերժեր են: Ասոնցմէ մէկը Պարտիզակ Գիւղին մէջ տեղի ունեցած է, ուր որ Միւտիւրէն ի զատ Մահմետական չկայ, և նա ալ տարին երեք ամիս հազիւ գիւղին մէջ կը գտնուի: Իսկ միւսը հոս Պօլսոյ մէջ տեղի ունեցած է, և խիստ զարմանալի է: Սեւեակի մը մէջ ուր եօթ կամ ութ քրիստոնեայ ներկայ կը գտնուին և ամէնքն ալ պատրաստ են առաջի Աստուծոյ իրենց վկայութիւնը տալ, բայց դատաւորը կը մերժէ և տաճիկ վրէպ կուգէ: Ի զուր կաղաչեն կը պաղատին ողորմելի եթականները, անգամ մը վճարած ըստակներ կը դատապարտուին վերստին վճարել: Մենք հաստատ գիտենք թէ աս բանը վեհ: Սուրբանի կամայը և տէրութեան արդի օրէնքներուն հակառակ է, և չենք վարինի ըսել թէ անիկա մասնաւորաց եղծումն է, սակայն կը ցաւինք ըսել թէ այսպիսի ցաւալի եղծումները հազուադէպ բաներ չեն, այնչափ ստեպ և ընդհանուր տեղի կուսենան որ շատերը կը փորձուին ըսել թէ երկրին օրէնքը դեռ աս է:

— Մայրաքաղաքիս մէջ Ֆիալար բեռնակիրք և Խիճ (մալուղ) կրող իշախարներ՝ կենդանեաց հետ որ աստիճան անողորմաբար կը վարուին, գրեթէ չգիտցող մարդ չկայ: Մեծաւ հաճութեամբ լսեցինք որ այս օրերս խստիւ պատ-

ուէր տրուած է որ Ուրբաթ օրերը աս կարգ կենդանիներէն բնաւ մէկ հաս մը բանեւու չէ, և թէ որ մէկը յանդգնի ասոր դէմ մեղանչել և հակառակ վարուիլ, ծանր տուգանք դրուած է: Սակայն աս կարգադրութեան մէջ կէտ մը կայ որ կառավարութեան կողմանէ մասնաւոր ուշադրութեան արժանի է: Աս ձիավարներէն և իշավարներէն շատերը քրիստոնեայ են և պարտական են կիրակին պահել, ուստի կը պարտաւորին շաբաթը երկու օր չգործել, և կամ կիրակին աւրել, ուրբաթը պահած ըլլալով կիրակի օրը գործել: Ասոնց մէկը իրենց շահուն, քսակին դէմ է, միւսը խղճին, կրօնքին, որ նոյն պէս կառավարութեան ուշադրութեանը արժանի կէտ մ'է:

—Նոյեմբեր 10 թուականաւ հեռագրաւոր մը ծանոյց անցեալ կիրակի օր որ Բրուսիայիք Նէօ—Պրէյզաք ամրոցը անձնատուր ըրին, որ մէ 3000 դերի, 100 պաշտօնատար և 100 ալ թնդանօթ անցաւ ձեռքերնին:

—Այս օրերս անանկ շշուշ մը տարածուած է թէ Ռուսի կառավարութիւնը ալ ևս ինքզինքը կապեալ չճանչեր 1856ի դաշնադրութեան, և այս օրերս վարժութեան համար չըլազայող երկու պատերազմական նաւերը այս կարծիքին հաստատութիւն տալով, գործնական ազդեցութիւն մը ունեցան, Քոնստիտը մինչև 46 իջաւ, որով Բշ. օրը Պրամական Պորային մէջ բաւական շփոթութիւն տեղի ունեցաւ:

Պաշարման վերջին օրերը Մէցի մէջ բաներուն դիները տարապայման բարձր կը նկարագրեն, անանկ որ մարդուս բոլորովին անհաւատալի կը թուի: Մէկ հօխայ շաքար 450 դահեկան, մէկ հօխայ ալ 250 դահեկան, մէկ կտոր խոզի ապուխտ 1500 դահեկան, հատ մը բաթաթէս 90 փարա, մէկ սոխ 3 դահեկան, խոզի ձագ մը 3740 դահեկան ծախուեր է:

Այս ցանկը Բշ. աւուր Մանգումէի մէջ տեսանք, և շիտակը սոսկում կոխեց վրանիս:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ԳՈՐԾԱԿԱՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵՁՈՒԻ

Ա. Մ. Վ. ԳԱՐԱԳԱՆԵԱՆԷ

Մինչև հիմա հրատարակուած քերականութիւններէն տարբեր ոճով եւ տարբեր ընթացքով քերականութիւն մ'է, գործնական հրահանգներու վրայ հիմնեալ, որով ուսանողը փոխանակ իր չհասկցած բաները թուծակօրէն դոց ընելու, առաջին օրէն գործնական կրթութեամբ սովորածներուն գործածութիւնը կը սովորի:

Աւելորդ է ըսել թէ Պ. Ա. Մ. Վ. Գարագանեանի հմուտ գրչէն ելած այսպիսի քերականութիւն մը իր սահմանին մէջ՝ կատարելութեան երաշխաւորութիւն չունի իր հետ ունի:

Կը ծախուի Պ. Յ. Գալաֆեանի գրատպէն, Ի Չաքմաքչըլար փողոց, Դին 2 ֆրանք:

ՏԱՐԵՐՔ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ

Թարգմանեաց Յաւելուածով Ի Յոաննէրէն

Հ. ՓԱՌՆԱԿԵԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՆ

Ի ՆՊԱՍ

ԱՆՁՆՈՒԷՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Դ. Ս. ՉՕՊԱՆ

Այս գրքէս հատ մը գնդը հատ մի ևս Անձնուէր Ընկերութեան նուիրած լինի:

Դին 7 ՂԵ:

ՏԷՐ ՆԻ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Չազմաճրլար փող. Ակոբեան Խաճ և 10, 11, 12.

Ք Ի Տ Ա Կ

Շ Ա Ր Ա Թ Ա Թ Ե Ր Թ

Իբսակը Չորեքաբքի օրերը պիտի հրատարակուի :
Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Սան Վերի
յարկ քիւ 5.

Տարեկան գին երեք Մէհիս Ղ. 60
Վեցամսեայ մեկուկէս » » 30
Հասը փր. 50

Ա. ՏԱՐԻ

1870 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18

Թ Ի Ի 36

ԱԻՏՏԱՐԱՆԻՆ ՕՐՀՆԵԱԼ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Մենք անձամբ տեսնելու բարեբաղդութիւնը չունեցանք, բայց անձամբ տեսակցող բարեկամէ մը՝ որոյ դատմանը վրայ իրաւացի վրաստահութիւն ունինք, տեղեկացանք, որ մօտերս Անգղիական նաւէ մը Սանդուիչ կղզեցի հիւանդ նաւաստի մը կը բերեն Գուլիօլի Անգղիացոց հիւանդանոցը, ուր որ ժամանակ մը կը մնայ, կը դարմանուի, կաղեկնայ և վերըստին կերթայ ճամբան : Այս անձը՝ բնիկ Սանդուիչ կղզեցի մը ըլլալով, առաջինն է որ Տաճկաստան կու գայ : Որչափ որ գիտցուած է, յիշեալ կղզիներէն մինչև ցարդ ամենեկին մարդ եկած չէ եղեր Տաճկաստան : — « Շատ փափաքելի էր, կ'ըսէ յիշեալ բարեկամս, որ մեր ազգայիներէն շատերը այս անձը անձամբ տեսնէին և հետը տեսակցէին, որպէս զի պատահութիւն մը ըլլար իրենց ծանօթանալ նորա քրիստոնէական շերտ և ներգործուն

զգացմանցը և մարդավարական նախանձելի կրթութեանը : — Ո՛վ կրնար հաւատալ կամ մտքէ անցընել թէ, կըսէ, այս երիտասարդը այնպիսի ցեղէ մը կամ ժողովուրդէ մը սերեալ է որ դեռ ասկէ 50 տարի առաջ մարդակեր, որդեւան և վայրենի կռապաշտներ էին և քրիստոնէութեան անունը անգամ լաճ չէին, մանաւանդ ինքը նաւաստի մը ըլլալով՝ ալ աւելի զարմանալի կը թուէր իր քրիստոնէական հրահանգը և ճշմարտիւ շատ հետաքրքրական էր : »

Արդարեւ այս անցեալ 50 տարուան մէջ տուհասարակ այս կղզիներուն մէջ եղած հիմնական և նշանաւոր փոփոխութիւնները շատ հետաքրքրական են : Անանկ նուաստ վիճակի վայրենի ազգ մը, այս օրուան օրս գրեթէ առաջին կարգի քաղաքակրթեալ ազգաց կարգը անցած է և յառաջագիմութեան մասին շատ հին քաղաքականացեալ ազգերը կը գերազանցէ, և մեծ

փութով և անձնուրացութեամբ կաշխատի երկինքին իրեն շնորհած առանձնաշնորհութիւնները այլոց ալ հաղորդել :

Ուրիշ կռապաշտ երկիրներ և կղզիներ Քարոզիչ և Պաշտօնեայ դրկած է՝ անոնց մէջ լոյս, զիտութիւն և քրիստոնէութիւն տարածելու :

Ինչ մեծ փոփոխութիւն : Ո՛վ կրնայ ստել կամ ուրանալ թէ՛ ասիկա անմիջապէս Աւետարանին օրհնեալ արդիւնքն է : Որո՞ւ զօրութեան կամ կարողութեան կրնայ ընծայուիլ այսպիսի հսկայ դործք մը, եթէ նորա աստուածային զօրութեանը չընծայենք : Կուզե՞ս կամ կը բաղձաս մարդկային ընկերութեան և անհատից ամենալաւ բարիքը՝ ասդ և ՚ի հանդերձելումն, մի՛ երկնչիր, տուր անոնց ձեռքը կենաց և շնորհաց հոգեներդ : Մատենանը իւր զուտ և անխառն հարազատութիւնովը, մի՛ արգիւլեր, թող նա սնանի և աճի իր հոգւոյն տանը մէջ Բանին բնական և անխարդախ կաթովը : Նա է և պիտի ըլլայ մարդկային կատարելութեան աննդարար տարերքը : Մի՛ վախնար սրբոին և մտքին վրայ նորա ըրած ողջամիտ ներդործութիւններէն՝ նորա յատուկ պաշտօնն է Աստուծոյ մարդը կատարեալ ընել, որ լաւ պատրաստուած ըլլայ ամէն բարի գործքերու և ամէն օգտակար բաներու համար : Նա արդէտը իմաստուն կընէ և խաւարային տեղը լոյս կը ցայտէ : Ահա նորա մէկ ընտիր և նշանաւոր փորձը կը տեսնենք Սանդուխ՝ այն խաւարեալ և բարբարոս կղզիներուն մէջ, որ ինչպէս վերը ըսինք կէս դար առաջ մարդակեր վայրենիներ էին, իսկ այս օր քրիստոնէական շնորհքներով զարգացեալ յաջող և յառաջադէմ Ժողովուրդ մ'են :

ՀԱՍԿՅՈՒ ԵՒ ԱՊՍ. ԴԱՏԷ

Հետեւեալը որ մէկ ընտանիքի մը մէջ պատահած է՝ ստոյգ պատմութիւն մըն է և ծնո-

ղաց դաս մը կ'սորվեցունէ : Շատ չընէր որ աս ընտանիքին մեծ որդին՝ որ ութը տարու աղւոր աղայ մ'էր, մեռաւ : Իր մահը անանկ պարագաներով եղաւ, որ մեծ վիշտ պատճառեց ծնողացը : Իրմէ պզտիկը վատառողջ և տկար էր, բայց աս շատ առողջ էր : Իրիկուն մը այս ապերժանիկ հայրը իր դժուար աշխատանքէն տուն դարձաւ : Ան օրը քանի մը բաներ պատահեց էին, որով իր սիրտը կոտրած և տրտում էր : Ասանկ մոտատանջ վիճակի մէջ կրակին քով նստած էր, երբ կիներ ներս մտաւ և ըսաւ. « Հէնրին հիմա դուրսէն եկաւ և երկիւղալից վտանգաւոր կերպարանք մը ունի, ոտքէն մինչև գլուխը տղմոտ է, և խղդուած մուկի պէս թրջած է » : « Ո՛ւր է » հարցուց հայրը, « Խոհանոցը կրակին առջեւ կ'դողայ, և կ'վախնայ հոս գալու » : Հրամայեց հայրը որ վեր բերեն. տղան ներս մտաւ վախով ու մտելով : Հայրը տեսնելով անոր կերպարանքը սկսաւ սաստիկ յանդիմանել և սպառնալ : « Հիմա դնա՛ պառկէ՛ » ըսաւ հայրը : « Բայց հայր, զուրկելիք ունիմ քեզի » ըսաւ տղան : — « Խօսք պէտք չէ՛ դնա՛ պառկէ՛ » : — Հայր՝ պիտի ըսէի թէ՛ բայց հայրը նորէն հրամայական ձայնով մը չի թողուց որ խօսի այլ երթայ պառկի : Առանց կերակուր ուտելու, տղան դնաց անկողինը պառկելու : Հայրը նստաւ կերակուրի, բայց շատ չկրցաւ ուտել : Իր կիներ՝ որ գիտէ պատճառը, ըսաւ որ պէտք էր մտիկ ընել աղուն բացատրութեանը և աչքերը լեցան : Էրադիրը առաւ որ կարգայ բայց ճաշակ չէր առնել : Նստաւ քիչ մը և ելաւ որ պառկի, երբ իր որդւոյն անկողինին մօտեցաւ տեսնաւ խոշոր արծուի մը անոր աչքին վրայ. սակայն տղան քնացած էր : Հայրը շատ ջաւեցաւ իր ըրածին վրայ, բայց իր պարտքն էր այնպէս ընել կը կարծէր : Դիչերը բանին վրայ աւելի խորհելով որոշեց որ հետեւեալ օրը չպատժէ զա-

ներկա այլ քաղցրութեամբ խօսի և խորատէ։ Ան առտուն երբոր ելաւ՝ տղան առողջ չի գտաւ, տաքութիւնը գլուխը զարկեր էր և խելքը ցընորեր էր. և 45 ժամէն մեռաւ տղան։ Ո՛չ հայրը կճանչնար, ո՛չ մայրը, ի դուր թշուառ հայրը ժամերով անկողնոյն վրայ ծռած անխօս կ'կենար՝ վերջին բանաւոր խօսք մը բէրնէն լսելու։ Աշխարհներ պիտի տար եթէ իր ականջին քաղցր խօսք մը հասցունէր. բայց անցաւ։ Երկու օր վերջը մեռեալին ընկերներէն մէկը եկաւ և ըսաւ. « Ես Հէնրիին հետն էի երբոր ջուրը մըտաւ. մենք կ'խաղայինք, երբոր ուրիշ մէկ ընկերնիս ձուկ բռնելու համար ծովուն նկէկէն վրայ ելաւ և սահելով ջուրը ինկաւ։ Հէնրի նետուեցաւ ջուրը և շատ գոռաբռնութեամբ կարող եղաւ ազատել զայն։ Աս ազատուող տղան Հէնրիին ըսաւ որ՝ մէկուն բան մը չըսէ, որ չըլլայ թէ հայրը լսելով արգիլէ հոն խաղալէն։ Հէնրի շատ տրամած էր, կը խորհէր թէ հոյրս ի՞նչ պիտի ըսէ հիմա »։ « Ահ քաջ զաւակ » ըսաւ հայրը. « ահա աս պիտի ըլլայ եղեր իր ըսելիքը որ ես մերթեցի »։ Ի՛նչ հրեղէն և դառն արցունքներ կը թափէին իր աչքերէն։ Հիմա հասկցաւ որ ի՞նչ որ յանցանք սեպելով խօսիւ յանդիմաներ էր, բարեփոխական օգնութեան մը արդիւնքն է եղեր։

ՕԳՏԱԿԱՐ ԳԻՏԵԼԻՔ

Կ'ըսուի թէ ակուայի ցաւը կրնայ անմիջապէս բուժիլ, հաւասար քանակութեամբ փոշիացած պաղլեղ (շաւ) և հասարակ աղը իրար խառնելով և թաց բամպակի կ'տորի մը վրայ առած ակուային փոսին մէջը դնելով։

— Առողջապահական օրագիր մը կ'զգու շացնէ հասարակութիւնը որ նստելու սենեակներու մէջ կամ հիւանդին սենեակին քովերը պտուղ չեպահուի երկար ժամանակ։ Պտուղը նախ թրթռաւորներ կ'ծծէ, որով օդին կենսական տարրը

կառնէ, և ամխածինը դուրս կ'ուտայ բնական մեծ քանակութեամբ՝ այն մաքուր կաղը ծծածէն աւելի, այնպէս որ մաքուր օդին տեղը ֆայիզովը մէկտեղ թանաւոր կաղ կուտայ, — Կարելի է 45 էն 45 հանել և մնացածը նորէն 45 ըլլայ։ Այո՛, զորօրինակ

$$987654321 = 45$$

$$123456789 = 45$$

$$864197532 = 45$$

ՅԻՇԵՑՈՒՆԵԼՈՒ ԲԱՆ ՄԸ

Ինչպէս որ այս տարուան Բիւթանական Միութեան տպեալ օրագրութեան մէջ կոտեմուի ժողովը այս տարի որոշում մը ըրաւ, որուն համառօտութիւնը այս է թէ իւրաքանչիւր եկեղեցի իր գործը ինքը տեսնելու իր ծախքը ինքը հոգալու մեծ ջանք մը ընէ, և եթէ երբէք ուրիշ անձէ մը կամ մարմինէ մը օգնութիւն ընդունի՝ յանուն Քրիստոնէութեան ընդունի և ոչ թէ զանազան միջամտական պայմաններով։ Կրնայ ըլլալ որ եկեղեցիները այս առաջարկութիւնը աղէկ չի հասկընալով, գալ տարուան ժողովին՝ խնդիրէն տարբեր որոշումներ խրկեն։ Ժողովին այս որոշումը լսուածին պէս, ոմանք այնպէս հասկցան թէ իրենք Միսիօնարաց առնչութենէն կտրուածնուն պէս Միութիւնը իրենց համար ամէն բան պիտի հոգայ։ Ոմանք ալ սկսան տխուր դուշակութիւններ ընել թէ Միութիւնը իր վրայ ծանր և կնճռալից բեռ մը առաւ։ Բայց ժողովը այդ առաջարկութիւնովը այսպէս բեռ մը իր վրայ առած չեղաւ դեռ։ Առնէ՞ թէ չառնէ, այդ ուրիշ խնդիր է, որ որոշման կարօտ է։ Մեր խօսքը ներկայ առաջարկութեանը վրայ է։ Ժողովը միայն սկզբունք մը կառաջարկէ, — առաջնորդութիւն մը կրնէ եկեղեցեաց որ եթէ իրենց ներկայ պարագաներուն մէջ աւելի աղէկ, աւելի ապահով և յառաջդիմական դիրք մը բռնել

կողմեն՝ աս կերպն է որ բռնելու են, բայց դործը նորեն իրենց վրայ կմնայ:

Ինչպէս որ ըսինք ասիկայ զատ խնդիր է թէ՛ Բիւթանական միութիւնը իբրև մէկ եկեղեցի բոլոր իր անդամակից եկեղեցեաց հոգը իր վրայ առնէ, թէ թողու որ անոնք անհատաբար դործեն իրենց համար և ժողովը միայն խորհրդով առաջնորդէ անոնց: Ասոնք երկու որոշ և ծանրակշիռ խնդիրներ են որ կրնան առաջարկուիլ: Կրնայ եկեղեցի մը առաջին կերպը առաջարկել զալ ժողովին, կամ ուրիշ եկեղեցի մը երկրորդ կերպը առաջարկել: Օրէնսդրական ժողովը կրնայ այս կէտին նկատմամբ կանոն մը դնել, բայց այժմ այսպիսի առաջարկութիւնով մը առաջին կերպը որոշուած և դործադրուած խընդիրի մը պէս նայուելու չէ, և ըստ այնմ բաներ ազնկալելու իրաւունք չունի մէկը ժողովէն: Շատ աղէկ կըլլայ եթէ իւրաքանչիւր երէց կամ բանեբուն անձինք իրենց խորհուրդները հաղորդեն այս կերպերուն նկատմամբ որպէս զի բաներուն վրայ աղէկ վերահասու ըլլալով՝ անանկ որոշման մը դանք այս կէտին:

Ատաբազար 18 Նոյեմ. 1870

Ա.Դ.ԲԱՍԱՆԴԻ Զ. ՃԵՃԻԶԵԱՆ

ԱՀԱՒԱՍԻԿ ԴԱՌՆ ԱՍՏՈՒԹՈՅ

Յովհ. Ա. 29.

Լուծել զկօշիկն չեմ արժանի՝

Գոռայ խտաիւ ձայն բարբառոյ,

Բարձողին մեղացն աշխարհի՝

Ահաւասիկ Դառն Աստուծոյ:

Մեղաւորաց դու յշտակից,

Որ զխաչն առեր ամօթոյ,

Ո՞վ է բարձողն այն անիծից,

Ահաւասիկ Դառն Աստուծոյ:

Միանգամայն ՚ի յօրհնութիւն,

Հոգին և հարսն ընդ երգելոյ

Կօչէ եկ տէր՝ ՚ի փրկութիւն,

Ահաւասիկ Դառն Աստուծոյ:

Ձհաւէր քոյ Տէր ընդունիմ,

Վասն հեղման արեան սիրոյ,

Ո՞վ է սրբիչ մեղացն իմ,

Ահաւասիկ Դառն Աստուծոյ:

ՀԱՒԱՍԻԿ Ի ՔՐԻՍՏՈՍ

Ինչ որ կընէ՝ թեւեր արծուին

Նոյնպէս կըսեմ Գրիստոսէին

Սուրբ հաւատքը՝ Սիրով նորին

Յուսոյ թեւով՝ վեր կը թռչին:

Թէ մեր աչքեր հոն վեր նային

Մերկանալով կենացս սնոտին

Յայնժամ իբրև մայր բազմածին

Բարի դործեր զաւակ ծնին:

Արդ խոնարհած դիմէ՝ Փրկչին,

Մեղաւորաց բարեկամին

Անով հիւանդք կը բժշկին

Անով տգետք լուսաւորին:

Նա քաղցեց թուր հացալին

Նա ծարաւին ջուր զովադին:

Եւ հեծելոց տեղ հանգստին

Որք բեռերու տակ կը ճնշին:

Թ.Դ.ԲԱՍԱՆԴԻԹԻԻՆԻ

... Խմբագիր

Դիտակ չաբաթերթ հանդիսի թիւ 33-ի մէջ Մանաւար քրիստոնեայի մակադրով Ձմիւռնիայէն նամականի մը կարդալու նաև դիտակաւ լրդ տեսնելու այս օրերս պատիւը ունեցայ, բայց պարունակուած աստութիւնները ոչ երբէք քաջակշռուած ըլլալուն ի պատասխանի, սոյն համառօտ հարցումներս ընելու պարտաւորեցայ: յորով կամ ճշմարտութիւնը կ'պարզուի, և կամ ստութեան սև բիծը մրոտողին հակադրուի՞ր՝

Նախ՝ կ'հարցնենք թղթակցութիւն ընող Պարոնին թէ՛ ո՞րոնք են անոնք որ ճարտասանութիւնը աւարտած՝ և արամբանութեան տեղեակ ըլլալով անգործ կը պարապին և ոմանք ալ Սափրիչութեան և Վերմակագործութեան կարօտեալ կը ծառայեն, անանկները ո՞ւր են թող մեզ անուշով յայտնուին, և քաղքիս ո՞ր խորշը պահուած են, որ մեր աչքէն անտես ըլլալով մենք չենք տեսներ, և մանաւանդ կարծենք թէ՛ մենք Զմիւռնիոյ Ժողովուրդը իրմէ աւելի կը ճանչենք քան թէ ինքը: Մանաւանդ յաւէտ զարմանալին այն է որ կըսէ՝ իր աշակերտակիցները որոնք ճարտասանութեան և Տրամաբանութեան ուսանողներ էին հիմայ նամակ մը անգամ գրելու անկարող են. արդ՝ այն նամակը ինքը ինչպէս գրելու կարողացերէ. քանի որ ինքն ալ նոյն կիցերուն կարգեն ըլլալը իստասովանի, այսպէս գրուածներն ուսաստու թեան արժանի է: Իրաւ Զմիւռնիոյ մէջ ուսումնական՝ խոհուն՝ և փորձառու անձինք քիչ կան՝ նաև գրէ՝ և թուաբանութենէ՝ զուրկ՝ հարուստ շատ կան, վերջապէս միտ գրչականերու տէր վատեր ալ՝ խիստ շատ կան:

Գանք Զմիւռնիոյ դպրոցին համբաւոյն՝ և Ժողովրդեանս թուոյն նկատմամբ, աղքատներէն խիստ քիչեր են ուսման ճաշակը առած, պատճառը՝ աղքատը զաւակը տասը կամ տասներկու տարեկան հասակին հասնելուն պէս՝ դպրոցէ հանելով արուեստ սովորելու կ'դնէ, որպէս զի զաւակին հոգը իր վրայէն թեթեւցնէ: Իսկ հարուստներուն գալով՝ շատ մը կան օտար դպրոցներ՝ մասնաւոր դասասուներ՝ լեզուներ սորվիլ՝ պաշտօններու հասնիլ, վերջէն մի միայն իրենց օգտին հետեւիլ. իսկ Ազգին աղքատ մանկոցն դաստիարակութեան մասին գալով, անհոգներ, բայց իցոյցս՝ միշտ կեղծ ազգասիրութեան դիմակով մը կուզեն նախագահել: Իսկ եղան աղքատներ ալ որ երկար տարի դպրոց մտնին և ըստ բաւականի ալ սորվեցան, բայց վեր-

ջապէս տարիքնին լցած՝ պաշտպանող ձեռքէ զրկուած՝ և արհեստի ալ անտեղեակ գտնուելուն՝ յուսահատած՝ վարժապետական ցաւալի պաշտօններու աղաչանօք խոնարհեցան, հոն մաշեցան՝ տանջեցան՝ վշտացան՝ և այրեցան: Որոնց ցաւալի վիճակը իբրև արտօկեր ներկայացաւ այլոց, այլ սակա ոչ ոք յաջորդ ըլլալու փափաքեցաւ, ջանից նախանձը մարեցաւ, և չպիտի ըլլայ երբէք աղքատին յառաջագիմութիւն՝ ի բաց առեալ քանի մը բացառութիւններ, քանի որ չկան պաշտպանող ձեռքեր, չկայ նաև ապագայ անգործութիւն մը որով ուսման հետեւող շարժին դէպի յառաջ, այլ օրինակ առնելով յետընթացը զնախընթացը՝ ամէն բանէ աւելի կ'ինդրէ գտնել օրական հացը:

Երկրորդ՝ կ'հարցնենք նոյն Պարոնին թէ՛ ո՞ր տարին ո՞ր ամիսը ո՞ր օրը և ո՞ր աչքով տեսեր է Զմիւռնիոյ Մեսրոպեան դպրոցին մէջ 5 Ժամ թուաբանութեան դաս տրուիլը. ինձ կերևայ թէ՛ անիկայ տղայական մօքէ ծագում առած գրիչ մնէ. և կամ կողմնակցական հոգւոյն ծրուած բրիչն է, ի վերջոյ շատ անգամ մարդիկ կելլեն ուղածնին խօսելու համար, վերջապէս պատասխանը առած՝ ամօթ կը բերեն իրենց անհամար:

1870 Նոյ. 7. Զմիւռնիոյ

Ահաւասիկ Մր. Հուլիլըի՝ Ամէրիգայի Էսփանա լրագրոյն Յուլիս 21 թուոյն մէջ հրատարակած նամակը, որ Դիտակայ վերջին թուոյն մէջ յիշած էինք:

«Խարբերդէն Յունիս 1 թուականաւ Պատ. Ս. Հ. Հուլիլը մեզի այսպէս կը գրէ: — Աշխարհիս աս կողմերը այս միջոցիս տեղի գտած նոր դէպք մը Թաւրուսի Հիւսիսային կողմը մարախներուն տուած վնասն է, որ Փաշային հրամանաւր ամէն մարդ պարտական եղած է ծանր եղծման տակ հեծելով, երեք բառոյնս

ասոնց հաւակիթէն ժողովել և յանձնել որ ջըն-
ջուին, Բաւական ժամանակէ անապատէն դէպ
ի հարստ փշած տեսակ մը ուժգին հովերը շատ
բարակ փոշիով մը ծածկեցին մթնոլորտը ա-
նանկ որ մաքամը խաւարեցին արեգական լոյսը,
և անցեալ Շաբաթ օր մեր բնակած լեռը տե-
սակ մը խոշոր մարախներով լեցաւ, որոց մէկ
մասն ալ վարը դաշտին վրայ իջած ցորենի հաս-
կերը գիշատեցին: Կրտսի թէ մեր լեռանը լը-
ճակին եղբորքները մեռած մարախներով լեցուե-
րեն, որոնք անցած ժամանակին մէջ ինկեր
են, որոնց հոտը շրջակայ օդը սաստիկ ապա-
կանած է: Աս բանիս մէկ արդիւնքը սա եղաւ
որ, ցորենին գինը գրեթէ կրկնապատկեցաւ:
Բայց ես գրիչս ձեռք առի ուրիշ պատահարի մը
վրայ խօսելու, որ նոյնպէս նոր է, և սակայն
անկէ շատ աւելի նեղացուցիչ է, որովհետեւ իր
կրած անունը Սրբազան է, — Քրիստոսեան Երևի-
տեղն^(*) լրագրոյն մէկ օրինակը եկաւ: (Այդ թեր-
թը ստուգիւ Հ. Պիլլրի հրատարակութիւնն է) —
որուն մէջ յօդուած մը կար լի՝ մեղի և մեր
Պօլսոյ Միսիոնար ընկերացը դէմ ծամածռեալ
սուտերով:

Ձեր թերթը չեմ ուզեր միջոց ընել պատաս-
խանելու այնպիսի դրութեան մը, որ շատ ա-
ղէկ գիտեմ թէ Հ. Վ. Պ. դրած չէ, թէպէտեւ
իբրեւ խմբագրական դրուած է յիշեալ յօդուա-
ծը: Աս ալ այն աղօթքին պէս բան մ'է որ
Տաճկերէն լրագիրները ըսին թէ, նա ըրաւ Մր.
Ռիչարդսոնին հարանիքին, կամ գալ և «Հ. Վ.
Պի ու ուրիշ երևելի ասեմախօսներու» կանոնց
իրաւանցը վրայ խոսածները մոխի ընելու եղած
հրաւերը ստորագրած լինելուն պէս: Մենք
կը խնայենք ինքը, որովհետեւ հասարակու-
թիւնը այնպէս իրար կըշտիւթէ իր արարքները
որ զարմանք չէ, եթէ անանկ համարում ստա-
նան թէ Քրիստոսեան Երևիտեղ երբեմն խմբագ-
րական սխալ պատմութիւններ կընէ:

(*) Քրիստոնէական Միութիւն

Եւ արդ հոս մէկ խօսք մը պիտի ընենք՝ աս
կողմերը գտնուած Առաքելութիւններուն վրայ
մասնաւոր շահախնդրութիւն մը զգացող բա-
րեկամներնուս:

Ամէրիգայի և Անգղիայի Քրիստոնեայ հասա-
րակութիւնը մօտեքս պիտի տեղականայ Տաճ-
կաստանի մէջ գտնուած այն ամէն եկեղեցեաց
«վիճակին», կարօտութեանցը և նեղութիւննե-
րուն, որոնք կը հրապուրուին զրուցել զա-
նոնք, և կամ թոյտուութիւն կուտան այլոց
զրուցել զանոնք Պօլսեցի վաճառականի մը, որ
ան ալ պաշտօնէ ինկած Միսիոնարի մը հետ,
եւած է ծուռ բաները՝ աշխարհին հրատարա-
կելու և Արևելքի հարստահարեալ բողոքական-
ներուն իրաւունքները պաշտպանելու:

Անգղիական Սաքրոսեյ Րիվիու թերթը կու-
գայ լի՝ յիշեալ Միսիոնարին գրիչէն ելած այն-
պիսի խօսքերով, որ յատուկ նպատակ ունին
Սուրբ Դրոց իմաստէն տարբեր ոճով մը բարկու-
թեան գրգռել իւր Պօլիս բնակող Միսիոնար
Սուրբ ընկերները: Ահա այսպէս կերելի թէ այս
յարձակումը շարունակելի ընթացք մը պիտի ու-
նենայ: Մենք միայն սա չափ կը խնդրենք մեր
Հայրենիքի բարեկամներնէս որ, յիշեալ վաճա-
ռականէն և իր օգնականներէն եթէ ոչ և է չըր-
ջաբերականներ ընդունելու ըլլան, դատողու-
թիւննին դոնէ առ կախ թողուն մինչև որ իրենց
հոս օտարութեան մէջ գտնուած «բռնաւոր»
Միսիոնար ծառաներնին կարենան ինքզինքնուն
համար պատասխանել, ան ալ եթէ իրենք ու-
ղեն կամ ընտրեն այդպէս ընել, որովհետեւ հոս
Խարբերդի մէջ շատ հաւանական է որ մենք
չպիտի ընենք:

Այն շրջաբերական նամակները՝ որ Միսի-
ոնարաց դէմ գէշ բան խօսողներուն լռելեայն
Ամէրիգայէն օգնութիւն գտնելու խոստմունք
կը պարունակէր, յիշեալ անձին աս երկրին ա-
մէն կողմերը տարածել տալուն իրողութիւնը,
իւր ինչ նպատակի ծառայելը բաւական կապա-
ցուցանէ:

Աս խաղաղութեան խանգարիչ քառվարարները, որոնք Ամերիգայի եկեղեցեաց ծախքովն դաստիարակեալ մարդիկ են, երբոր չյաջողեցան վանել և արտաքսել զՄիսիոնարս Պոլիսէն և Պորտին ստակովը գնուած և յատուկ սեպհականութիւնը եղած ժողովարանէն, հիմա ալ ձեռք զարկեր են ուրիշ տեղ կուլ և խռովութիւն յարուցանել :

Ասանկներուն հետ վարուելու ամենէն լաւագոյն կերպը, արհամարհոտ լռութիւնով դանոնք իրենք իրենց առանձին թողուլն է, ինչպէս որ կիմանանք թէ՝ ասոնցմէ հիմա Ամերիգայի մէջ գտնուած մէկուն եղաւ, որ նա ալ Միսիոնարաց նամակներուն իրեն հասուցած ֆրասներուն դէմ ամենակծու դանդատանաց նամակներ կը խրկէ անկէ : Իր՝ Տր․ Ուան ու Միսիոնարները վատահամբաւելու մտօք ծածկերէն լրագրաց մէջ հրատարակաց նամակները, մեղի ֆրաս մը չըրին բնաւ, սակայն ընդհակառակն ժողովուրդը սկսաւ իրեն դէմ հեղնօրէն և արհամարհանօք հարցնել, Ո՞ւր մընացին այն նաւերը, որ նա պիտի խրկէր զմեզ և զընտանիս մեր՝ աղատութեան երկիրը փոխադրելու համար :

ԽԱՌԵՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անգղիական լրագիր մը կըսէ թէ քաղաքական իշխանութիւնը Պապին ձեռքէն առնուիլը դեռ տասնուչորս օր չեղած, Հռովմի մէջ 14 հատ նոր լրագիրներ հրատարակուիլ սկսան որոց ամէնքն ալ ջերմ կերպով կը պաշտպանեն ազգային իրաւունքներն ու իտալական միութիւնը : Ասիկա ընտիր փորձ մի է՝ կղերին ձեռքը քաղաքական իշխանութիւն յանձնելուն վըտանդն ու ֆրասները ապացուցանելու :

—Աստի Դուքսը ընդունեց իրեն առաջարկուած Սպանիական թագը, և արդէն ուղեորութեան համար պատգամաւորութիւն մը գնաց իտալիա անցեալ շաբթու :

—Ամէն բանի նկատմամբ լուրերը այնքան իրարու հակառակ և հակաս են որ, գրեթէ անհնար եղած է ստոյգ իրողութեանց ճշտութեամբ հասու լինել : Ընդհանուր և փաստիւք ապացուցեալ կարծիքը սա է թէ, Փարիզի պինտ շատ դիմացածը մինչև Դեկտեմբերի վերջն է, անկէ անդին պաշարի կողմանէ ծանր դժուարութեան մէջ իյնալով, անշուշտ անձնատուր պիտի ըլլայ, և ուստի ամենեւին հարկաւորութիւն չկայ զանկաւ ուժակոծելու : Բայց շատերն ալ կը պնդեն թէ Փարիզի մէջ շատ առատ պաշար կայ և թէ մինչև 4-5 ամիս հանգիստ հանգիստ կը դիմանայ : Աս երկու հակառակ կարծիքներուն որը շխտակն է, քիչ ժամանակէն փորձը կստուգէ :

—Դերմանական լրագիր մը կը հաստատէ թէ հիմա Գաղղիոյ երկիրներուն մէջ գործելու կարող 690,000* զինուորներ կան, նոյն ատենը միւս կողմանէ՝ կ'ըսուի թէ Գաղղիացիք երեք հզօր բանակ կազմեր են, որոնք ընդ ամէնը 480 հազար զինուոր են եղեր, որոց 300 հազարը Փարիզի մէջ պարփակեալ են :

—Չայն մը ելաւ անցեալ շաբաթ օրունէ Իվեր թէ, Բրուսիոյ Գահաժառանգ իշխանը ուսէն ծանր կերպով վիրաւորեր է, և Վէրսայի մէջ կը հոգացուի և կը դարմանուի : Բայց աս լուրը ստուգութեան կարօտ է :

—Անգղիոյ Կառաւորութիւնը իր միջնորդական միջամտութիւնը ազդու կերպով ի գործ դնել սկսած է, այսու ամենայնիւ դեռ երկու կողման վրայ ալ խաղաղութեան նշոյլներ չեն երևնար : Անգղիական թերթերը սկսած են Բրուսիոյ դէմ կծու ոճով խօսիլ և զայն մեղադրել իբրեւ պատճառ պատերազմին շարունակութեանը :

—Հետզհետէ ամէն օր եկած հեռագրալուրերուն ցանկին վրայ նայելով կը տեսնես որ, Գերմանացիք միշտ վատակելու վրայ են, բերդկանն են, թնդանօթ կառն են, գերի կառն են,

վերջապէս կառնեն, եթէ մէկ տուն է, տասը տուն կայ դէմը : Այսու ամենայնիւ Գաղղիացւոց կողմանէ արտայայտուած ապագայ պայծառ յաղթութեանց յայտերն ալ անհաշուելի են :

— Ռուսի յարուցած 1856 ի դաշնադրութեան խնդիրը ուր կայանալը դեռ անստոյգ է : Ամէն կողմանէ մեծ ջանք կայ առանց բոցը դուրս պոռթկացնելու, խնդիրը խաղաղասիրական սկզբունքով շինուել, բայց մինչև ցարդ յաջողելու յոյսն ու վախերը հաւասար են, և պարտական ենք ըսելու թէ վերջի թաթը քիչ մ'ալ ծանրըկէլ է : Գաշնադիր տէրութեանց աս խնդրոյն մէջ զիջում ընել անհնար կերևի, որովհետև Սեփաստաբօլի քարծուներուն վրայ նահատակեալ արեաց թափած արիւնները դեռ լաւ մը չեն չորցած, ուստի կը մնայ բանը Ռուսի իր ըրած առաջարկութենէն՝ ետ մնալուն վրայ, որ նմանապէս հաւանական չթուիր :

— Անցեալ Ուրբաթ օրը Բրուսիայիք Թհիօնվիլի ամբողջ գրաւեցին, և 4000 Գաղղիացի դերի տուն և 200 ալ թնդանօթ :

— Մէքէմպուրկի դուքսին հրամանատարութեան ներքեւ եղած 50 հազարնոց բանակ մը դէպ ի Լը Ման կը քալէ և նոյն քաղաքին մինչև 19 մղոն մնալով մօտ գացած է :

— Ռուսիոյ կողմանէ իրլ Կրանվիլի արուած պատասխանը թէպէտև խաղաղասիրական ոճով է, սակայն նոյն ատենը պահանջին վրայ անշարժ և անխախտ կը կենայ : Կըսուի թէ ճիշտ նոյն ոճով վարուեցաւ Ռուսիոյ դեսպանը Բ. Ալի փաշային հետ անցեալ Շաբաթ օր :

— Երէկ Ամասիայի արգոյ բաժանորդներնու մէկէն նամակ մը ընկալանք հրատարակութեան համար, բայց թերթերնիս արդէն Մամուլը դրուելու պատրաստ վիճակի մէջ լինելով պարտաւորեալ էինք դալ շարթուան թողուլ ասկայն Արգոյ նամակագիրը ասկէ առաջ գրուած երկու ուրիշ նամակներու վրայ կը խօսի, մենք չենք տեսած, ձեռքերնիս չեն հասած :

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵՉՈՒԻ

Ա. Մ. Վ. ԳՍՐԱԳԱՆՆԵՐԷ

Մինչև հիմա հրատարակուած քերականութիւններէն տարբեր ոճով եւ տարբեր ընթացքով քերականութիւն մ'է, գործնական հրահանգներու վրայ հիմնեալ, որով ուսանողը փոխանակ իր չհասկցած բաները թուեալօրէն դոց ընելու, առաջին օրէն գործնական կը թուեալ, սովորածներուն գործածութիւնը կը սովորի :

Աւերորդ է ըսել թէ Պ. Ա. Մ. Վ. Գարագաշեանի հմուտ գրչէն ելած այսպիսի քերականութիւն մը իր սահմանին մէջ՝ կատարելութեան երաշխաւորութիւնը իր հետ ունի :

Կը ծախուի Պ. Յ. Գալաֆեանի գրատունը, ի 2աքմաքճըլար փողոց, Դին 2 ֆրանք :

ՄԱԹԻՆՏ ԿԱՄ ՄԷԼԻՔ-ԱՏԻԼ

ԿԱՄ

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

ԳԱՂԵԱԼ Ի ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷ ԽԱՉԱԿԱՐԱՅ

ՏԻԿԻՆ ԲՕՐԲԷՆԻ

Խաչադրաց արչաւանքը՝ Արեւելեան պատերազմաց մէջ՝ ամենէն երկարատեւն ու հռչակաւորն հանդիսացած է. վասնորոյ Հայոց հետաքրքրութեան արժանի նիւթ մը կը համարիմք անոր վերաբերեալ նշկարագրութիւնն ալ՝ զոր վիպասանօրէն կը ներկայացնէ մեզ՝ երեւելի Տիկին Բօթթէն :

Այս ընտիր (երկհատոր, այսինքն 800 էջէ բաղկացեալ) գործոյն տալագրական ծախքը փոքր ինչ թեթեւեղեղու նպատակաւ՝ բաժանորդագրութիւն մը բացինք, մէկ մէճիտ գին նշանակելով ամբողջ գործոյն համար, փոխանակ մէկ ու կէս մէճիտի՝ որ անգեղջ գին ավտի ըլլայ յետոյ :

ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԻՔՆ ԵՆ

ԳՍՃԱՖԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Ճ. ԱՐԱՄԵԱՆ

2աքմաքճըլար, քիւ 16 Յալիքեան խան, քիւ 10, 11, 12, 13

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԵՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

2աքմաքճըլար փող. Ակոբեան խան Ն. 10, 11, 12.

ՓԻՏԱԿ

ՇԱԲԱԹ ԱԹԵՐԹ

Դիտակը Չոբեգաբի օրերը պիտի հրատարակուի :
 Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Սան Վերի
 թաղի քիւ ճ :

Տարեկան զին երեք Մէհիս ռ. 60
 Վեցամսեայ մեկուկէս » 30
 Հասք փր. 50

Ա. ՏԱՐԻ 1870 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25 Թ Ի Ի 37

Ա. 27.

Դիտակայ յաջողութեանը և անընդհատ շա-
 րունակութեանը համար, Մեծարգոյ բարեկա-
 մաց շատերուն կողմանէ բանիւ և արդեամբ
 արտայայտեալ ջերմ բաղձանքներն ու թախան-
 ձանքները կը քաջալերեն զմեզ մեր ընթացքին
 մէջ անխափան յարատեւել և առաջարկեալ յա-
 ռաջադիմական նորոգ կարգադրութիւններն
 ըստ խոստման մեր գործադրել, որն որ ինչ-
 պէս որ արդէն բաժնէինք, նոր տարւոյս սկիզ-
 բէն սկսեալ պիտի ընենք :

Արդ ներկայիւս կը փութանք հրապարակաւ
 յայտնել մեր շնորհակալութիւնը մեզի բարեօր-
 բաբար աջակցող և ձեռնադրող մեծապատիւ բա-
 րեկամաց մեր : միանգամայն վստահ լինելով
 որ, և այլք բազումք պիտի յօժարին նոյն քա-
 ջալերիչ աջակցութիւնը մեզմէ չխանայել մեր
 այս դժնդակ բայց ազդօղուն ձեռնարկութեա-
 նը մէջ : Անձկանօք կսպասենք մնացած տեղե-

րէն մեզի տրուելիք պատասխաններուն անյա-
 պաղ առ մեզ ժամանելուն :

Պատուելի Խմբագիր Դիտակի .

Մօտերս ընտանիքս փոխադրելու համար Ռօ-
 տտոդոյ դացի, և չորս շաբաթներու չափ հոն
 կեցայ :

Իմ զգացած ուրախութիւնս մեծ եղաւ, եր-
 բոր տեսայ թէ հոն տեղի եղբայրները և Բոյ-
 րերը մեծ համակրութեամբ և սիրով ընդունե-
 ցին զիս, և փոխադարձ այցելութիւններով
 զիրար յարգեցինք :

Կը խնդրեմ որ իմ շնորհակալութիւնս այն
 տեղի Աւետարանական ժողովուրդին հրատա-
 րակէք ձեր պատուական Դիտակին միջոցով :

Ա.Բ.Ս.ՀԱՄ. Դ. ՊՈԻՆՏԱՆԵԱՆ

Ա. 27. ԱՅԻՆ ՅԱՌԱՋԱԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՅԸ

Մեր ազգը այժմ բարոյական և իմացական ցա-
 ւալի վիճակ մը ունենալը զգացողներ դանուե-
 լուն վատահ ենք : Ասոնք ազգին ապագային

վրայ չըմտութեամբ և ահով պատած կըխորհին . և կը ցանկան զայն բարեկարգել , բայց իրենց աս փափաքին ապահովութեամբ և ստուգապէս հասնելու համար՝ ինչ և ինչպէս ճամբայ բռնելու են , ասոր մէջ չփոթած ըլլալով , լքած և շուարած են : Ասանկներուն լուրջ ուշադրութեանը արժանի է Մօնթկոմերիի տըւած սա վկայութիւնը : « Կը հաւատամ թէ , կըսէ աս երեւելի անձը , « ընկերութեան կամ ազգին ամբողջ կազմութիւնը բարեկարգել և գերազանցելու մէջ , ոչ մէկ դրութիւն մը կըրնայ , յաջորդաբար լաւ դաստիարակուած , խոհուն Գրիստոնեայ մայրեր հասցնող դրութեան մը կէսին չափ արդիւնաւոր ըլլալ , Բարեկարգութեան համար թէ քաղաքագետներուն հաստատուն օրէնքները և թէ աստուածաբաններուն տուած դասերը , շատ տկար միջոցներ կամ գործիքներ են . եթէ զանոնք այն սրբապետ , ամենազոռ մայրական հանճարին աշխուժութեանը և սիրոյն հետ բաղդատենք » : Ուստի , եղբայրք , ամէնքս ալ , մեր կարողութեան և պատեհութեան չափովը աշխատինք և օգնենք որ ազգերնու մէջ բարեպաշտ , դաստիարակեալ մայրեր հասցնող կըթարանները ճոխանան և բազմանան : Ասոնկ հանդամանքի աէր մայրերու երբ որ արժանանայ ազգերնիս , անոնց գերազանց ազգեցութեամբը սրբութեան , արգարութեան և առաքինութեան սկզբունքները տպաւորելով բոլորիքին շարուած Հայերուն և Հայահիներուն մատխաշ մտացը վրայ ան ատեն ազգին ամբողջ մարմնոյն զանգուածը կը կերպարանափոխուի , կուղղուի ու կը նորոգուի և խաղաղութիւն , յաջորդութիւն խոստացող բարեկարգութիւնը ձեռք կը բերէ :

Ղալաթիա

Ա. Շ. ԱՍՍՏՈՒՐԵԱՆ

1882-83 ՅԱՅ ԳԱՐԵԱՅԻՆ ԿԱՆՈՒՆԱՅԻՆ ԳԵՐԱՆՈՒՄ

ՀՈՒՒԼԵՐԻ ՆԱԽԱԿ

Այս նամակը որոյ հայերէն թարգմանութիւնը վերջին թիւերնու մէջ գրած էինք , օյս

պէս տպեալ ձեռքերնիս ունենալուս համար շատ ուրախ ենք , և կերելի թէ շատ անգամ պէտք պիտի ունենանք անոր մէջէն վկայութեան համար պարբերութիւններ յառաջ բերելու : Մենք առ այժմ չենք ուզեր այդ նամակին ամէն մէկ կէտերուն վրայ քննադատութիւն ընել , բայց մէկ կէտ մը կայ որ չենք կըրնար լուրջութեամբ անցնիլ , որ տարակոյս չունինք թէ ամէն ընթերցողաց ուշադրութեանն ալ զարկած ըլլալու է : — Մ. Հուլիսը երեք բարեհամբաւ երեւելի անձինք բոլոր աշխարհի առջի հրապարակաւ ստախօս , դաւաճան և նենգամիտ կը հրատարակէ , որոց ակնածելի անունները Գրիստոնէական շրջանին մէջ բնորոշ տարիներէ ի վեր ճանչցուած և վկայուած է իբրեւ առաջին կարգի առաքինի և քրիստոնեայ անձինք , բայց բոսած սուտերնուն դէմ մէկ հատը չնշարակէր որ , ընթերցողք ալ պատեհութիւն ունենան դատումնին ընելու : Սրբեօք այն պաշտօնէ ինկած ծերունի Միսիոնարը հիմա նոր սկսեր է այդ ծամածռեալ և քաշքռութեամբ Սուտերը խօսելու կամ յառաջմանէ ի վերատանկ կընէր՝ երբոր նա ալ այն ակնարկեալ Սուրբերուն շրջանին մէջ նոյն համարումով և նոյն համբաւով կը գործէր : Նմանապէս Մ. Պ. արդեօք հիմա աս խնդրոյն մէջ է որ « Ծուռ պատմութիւններ » հրատարակելու վաղութիւնը յանձն առաւ , կամ միշտ իր սովորութիւնն էր այնպէս ընել : Սակայն այն նշաւակած վաճառականին համար բան մը չենք հարցունէր , քանզի անոր յանցանքը արդէն իր ծննդեանը մէջ է :

Առանց իր քրածք նշանակելու , յոկ ընդհանաք սոճով մը իր ընկերը հրապարակաւ խորհրդաւճառ և անտխօս հրատարակելը Աստուծոյ ու մարգոց առջիւ մարտիրոսից պահել տենչացող հաւատացեալի գործք է : Ընկերը չարախօսելուն մէջ ասիկա ամենէն անգղութ կերպն է : Իր փողմանէ առելի պատուաւոր և

մասամբ քրիստոնէականաց եղած պիտի ըլլար եթէ այն ժամածռեալ սուտեր են քսած բաները վաստիւք ցուցնէր, և թողար որ այդ դատակնիքը հասարակաց ատեններ տար անոնց քննարկելու արժանաւորութիւնը :

Հիմա հասարակաց ատեններ դիտէ որ այդ բարի և հասարակաց բարիքին անձնանուէր մարդիկը կոչու սուտեր խօսներ են այլոց պատիւը արատաւորելու գործքեր ըրեր են դաւաճանական դիտմամբ շրջաբերականներ հրատարակեր են բոլոր շգիտներ թէ ինչ բանի մէջ և ինտոր : Բայց հոս մեր նպատակը այդ չարախօսեալ անձանց պատիւը պաշտպանել չէ, այդ բանը եթէ հարկ սեպեն իրենք կրնան ընել :

Մենք պարզապէս կուղենք որ իրողութիւնը երևան գայ և թող հասարակութիւնը բանը դատէ :

Միտինար մը հրապարակաւ բոլոր քրիստոնէական աշխարհին առջև դայլ բազմաշխատ և ծերունի Միտինար մը կը չարախօսէ իբրև կոչու սուտեր հնարող թշնամի մը, որոյ բանիւ և արդեամբ կատարած աշխատութիւնները դարձեալ Միտինարը իրենք շատ անգամ մեծամեծ գովեստներով մեղի ջատաղոված են : Արդեօք ինչ բանէ ծագած է աս հակաս և մէկ մէկու հակառակ վկայութիւնները : . . .

Թերևս ուրիշ ատեն մը աս կէտն ալ կը բացատրենք :

Արդեօք ասանկ հրատարակութիւն մը տեղացի պաշտօնեայ մը ըրած ըլլար, որ աստիճան արհամարհանօք պիտի հռչակուէր և դատապարտուէր, բայց հիմա ընողը վերի դասէն է . . . :

Ժամանակաւ համբաւաւոր հեղինակ մը՝ որ քաղաքավարական կանոններու վրայ գիրք մը հրատարակած է եղեր, օր մը Սեղանի վրայ ճաշած ատենը միտին ոսկորները համով է եղեր ըսելով կը կրծէ :

Տղայ մը կամաց մը իրեն մօտենալով ակնհայտ վրձն աշտպէս կըսէ :

Վարժապետ դուն քաղաքավարութեան գիրքին մէջ գրած են թէ սեղանի վրայ ոսկոր ծծելը մեծ անքաղաքավարութիւն է, բայց աս հա նոյնը դուն կրնես : Նա կը պատասխանէ թէ՝ որդեակ ես այնպէս գրեցի որ ուրիշները չընեն, որպէս զի բոլորը ինծի մնայ : Կերևի թէ մեր բարեկամներուն միտքն ալ ճիշտ ասոր պէս է, երբոր կահաւորեն տեղացի եղբայրները որ եղած բաներուն վրայ լռութիւն պահեն և հրատարակ չհանեն, որպէս զի բոլոր ասպարէզը առանձին իրենց մնայ :

ԱՄԵՆԱՔԻՇՏ ՆՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ձուարճայի դէպք մը պատահած է, Պօէք անուն Գերմանացի նուագաժողի մը, որն որ Պէրլինի մէջ շատ անուանի էր : Այս անձը հաղարաւոր ուրիշներուն հետ կերամէրկըն դացած էր մեծ երաժշտական հանդէսի մը, որ ամէն տասը տարին անգամ մը կը հաւաքուէին :

Երբ հանդէսին տեղը հասաւ, տեսաւ որ հասարակութիւնը մեծ յարգանք և պատուով իր վրայ կնայէին : Ամէն կողմէն շշուշներով զինքը կողմունէին, ուր որ կերթար հանդիսականք պատուով զինքը բարեւէին ի դատ, իրենց բարեկամացն ալ նշան կուտային :

Առաջին անգամ չէր հասկնար թէ ինչ էր այն դէպի իրեն ցուցուած անհամական ցոյցերուն պատճառն, սակայն վերջապէս յիշեց թէ Միւնիխէն անցած Ժամանակը, իրեն ըսած էին որ՝ թէ ձեռով և թէ կերպարանքով ճշդիւ կը նմանէր Պալէրիայի թաղաւորին, որ շատ չանցած լսեց որ կրսէին իրեն Ձեր վեհախառնութիւնը և այլն : Իր բոլոր ջանքը ունայն եղաւ հաստատելու թէ ինք ոչ միայն Պալէրիայի թաղաւորը չէ, այլ Մբրի եղբրքներուն մէկ ողորմելի երաժիտն է : Ժողովուրդը կը պնդէր թէ բուն թաղաւորն ինքն է, բայց Նորին վե-

համառութիւնը ծպտեալ կերպով կուզէ՝ ճամբորդել որ նեղութիւն մը չի գայ իրեն։ Այս կարծեցեալ իշխանը, շուտով հասկըցաւ թէ գլուխը թագ ունեցող անձը ինչ նեղութիւն որ ունի, ան գլուխը չեղած ատենն ալ նոյնը պիտի ունենայ։

Սօցակայ գիւղը երթալու համար կառք մը կուգէր վարձել ընկեր ճանապարհորդի մը հետ, որն որ իբր նորին գործակատարն ճանչցուած էր։ Այս ճամբան ձեռք առաւ շարունակ իրեն ընծայուած պատիւէն անդառուելու համար, կառքը հեծնելէն վերջը հարցուց թէ ինչ էր իւր պարտքն, «Բան մը չեմ կրնար բտել», պատասխանեց կառապանը խոնարհ նայուածքով մը, «ինչ որ Ձեր վեհափառութիւնը կու տայ», անիկա է գինը։ «Ես թագաւորը չեմ մարդկանցէջ Հէր Պօէք,» ըսէ ինծի թէ ինչ պիտի վճարեմ։ «Ձեր վեհափառութիւնը կը կարծէ թէ մենք չենք ճանչնար զձեզ, պատասխանեց կառապանը, «ուրեմն ալէկ եթէ ես գին պիտի կտրեմ 200 կուլտին, որ թագաւորի վայել եղած գինն է (ըսաւ կառապանը)։ Խեղճ նուազածուն իր խելքը կորսնցուցած անձեալ, ըսաւ, «քեզի կըսեմ թէ ես Պավէրիայի թագաւորն չեմ և ոչ ալ ուրիշ երկրի մը թագաւորը, ուստի ըսէ ինծի ճիշդ գինը։

Կառապանը խոփոռ և տրամեալ դիմօք հասարակ դինը առաւ, այսինքն իր յուսացածին մէկ ըսաներորդմասը. ըսելով թէ՝ «գիտեմ որ դուն Պավէրիայի թագաւորն ես»։

Դարձեալ գիւղը մտնելու ատեն ճանապարհորդը Պավէրիայի պահապան զօրաց մէկուն հանդիպեցաւ որ անմիջապէս ողջունեց զինքը իր հրացանաւն, Հէր Պօէք իրեն մօտենալով ըսաւ, «Ժողովուրդը զիս Պավէրիայի թագաւորն կը կարծէ, կը խնդրեմ ըսես անոնց որ ես չեմ, «Բարի, պատասխանեց զինուորն, եթէ Ձեր վեհափառութիւնը կուզէ որ այնպէս ընեմ, «քանզի գիտեմ որ գաղտնի ճամբորդել կուզէք»։

Հաւատացէք որ ես այն չեմ պատասխանեց խեղճը, «ուրեմն սխալմունք մը ըլլալու է պատասխանեց զինուորը զարմացմամբ և ըսաւ, «ուրեմն դուն անշուշտ Բիրին Օթթօ ըլլալու ես»։

Խեղճ ճանապարհորդը յուսահատելով որ պիտի չի կարենայ ժողովուրդը համոզել, թէ այն արիւնը իր երեկաց մէջ չէ հոսած, աճապարեւելով թողուց այն տեղը ուր պիտի բռնադատէին իւր գլուխը թագ մը դնել։

ՅԱՒԱԼԻ ԴԵՊՔ ՄԸ

Արդարեւ աշհարհիս մէջ պատահած այլ և այլ ճակտորդ դէպքերը ընդհանրապէս այլոց կամ ապագայից դաս մ'ըլլալու վախճանն ունին կամ կրնան ունենալ. Սակայն չենք գիտեր անակնկալ և յանկարծական արկածից և պատահարաց համար ինչ բացատրութիւն կրնանք տալ որ ամենայնիւ 'ի փաստ մարդկութեան տեղի կուտենան։

1870, ը տխուր տեսարան մը բացաւ նաեւ քաղաքիս մէջ, տեսարան մը որ այնչափ ցաւալի է, որչափ չար իւր հետևանքները։ Հոկտեմբեր մէկին հինգշաբթի օր ժամը երեկոյեան իննին միջոցները, քաղաքէս կարգ մը խանութպաններ վեց ժամու չափ հեռի Ապտալ ըսուած գեղն տօնավաճառի երթալու նպատակաւ, մակոյկով մը ճամբայ կեննէն։ Յանկարծ ահագին փոթորիկի մը բռնուելով, սաստիկ կ'ալեկոծին. և քիչ ժամանակուան մէջ մակոյկը ընկղմելով, մէջի ճանապարհորդք, ճանն ու մէկ հոգիք, ալեաց տակ անյարիր կ'թաղուին. որոց գիակները երեք օր ետքը ծովեզերքէն դուրսուեցան, ընկղմած տեղերնէն երեք ժամաւ հեռի այլ և այլ տեղուանք սրբուեալ, խեղդուողներէն վեցն Հայ էին, չորսն Յոյն, մէկը Տաճիկ։

Այս կենաց ամենադառն կորուստէն զատ, նաեւ 30,000 դահեկանի ապրանք և ստակ կորուսեցաւ այն սոսկալի ալեկոծութեան մէջ։

պայմաններում և արդեքներում միայն խորհե-
լէն ժամանակէն ունենալով հոգևոր կեանքի
վրայ խորհելու պարագայ տեղը խորհելով և
հոգնելով զօրութիւններն կրմաշէ և մինչև որ
Աւետարանին այս մեծ արդեքը մէջ տեղէն չը
վերնայ եկեղեցին ալ հոգևոր կեանք պիտի
չստանայ, տասը տասնուհինգ տարի է որ այս
Միաբնակարար այս սահմանները խրկուած է և
մէկ քանի շնչին ոսկիի կը քորներու համար
Աւետարանին դործին մեծ արդեք եղած է
Շնորհակալ եմք Տէրոյմէ որ աս մարդը եկեղե-
ցիներուն համատարածութեանը կամ Տաճկաստանի
մէջ Աւետարանի քորողութեան սկիզբը եկած
չէ որովհետեւ կատարելապէս վստահ եմք որ ոչ
մէկ եկեղեցի մը պիտի հաստատուէր և ոչ
ալ Աւետարանը ոտք մը տեղ յառաջ պիտի եր-
թար Տաճկաստանի մէջ:

Այս բաներուն վրայով խորին ցաւ զգալով ե-
րեք եկեղեցիներ միացած քանիցս անգամ ծանր
գանդատներ ըրին Պօլոյ Միշինին կարծելով
թէ կարեկից և նախանձաւոր են, բայց իրենց
ազգայնները անլսելի եղան, ասիայի վստահ
եմք որ այն ազգայնները զօրութեանց Տէրոյն
ականջին հասան:

Հայ Աւետ. եկեղեցւոյն
մէջ Անդամը

Խմբագիր.
Ս. մասիոյ երկու Ս. եկեղեցեաց արծաթեղէն
անօթներուն Գեր. Առաջնորդ Եղեանի ձե-
ռօք կեդրոնական Դպրոց մը հիմնելու նկատ
մամբ հալուի կամ ծախուիլը մեծ խռովու-
թեան մը առիթ եղած էր. Հոկ. 7 էն ի վեր
և փունջ իր 641—642 թիւերուն մէջ, չեմ
դիտեր այլաբանօրէն թէ վիպասանօրէն արծա-
ղէանք տուած էր իր մեծ բարերարին ձայնին:

Արդ մենք այս խնդրոյն վրայ համարակու-
թեան ճիշդ դաշտի վրա աստիճան և փունջի
ալ սխալմանց հայելին ներկայացնելու մտքով
կը մտածուէր մեր երկաթի զրութեանը ձեռք

գողում և ճշմարտութեամբ Դիտակայ մէջ հրա-
տարակէնիդ խնդրել, որոյ ութամեայ չիլա-
նը լաւ կերպով մասաց իր անաչառ սիրտնու
ուզին:

Հոկ. 7 օր երեքշաբթի որ տեղւոյն բաղարն
է, Եղեանին իր մտքին յղացած խորհուրդը
երկնեց հետեւեալ կերպով:

Քաղաքիս վսեմ. Կուսակալէն վարպետու-
թեամբ երկու զինուոր կառնէ և առանց մէկու
մը իմացնելու երկու եկեղեցեաց արծաթեայ
անօթները, որը կոտորելով որը քակելով կը
ժողվէ և պարկերու մէջ լեցնելով կը տանի իր
ուղած տեղը կը դետեղէ. ջանքանք ըսելու
թէ հետը երեք երեսփոխան ալ կառնէ բայց
անոնք ինչ կրնան ընել որոնք անդիտութեամբ
այս ծուղակին մէջ ինկած են, նա՛, ասոնցմէ
աւելի մեծ բանալի ունէր զոր 20 օրգանաց
չաթալ չէրիք. ժամկոչ մը կը կրէր հաղի:

Իրիկունը եղբու թիւնը իմացուեցաւ, և հա-
սարակութիւնը իր կողմէն Չ. Կ. Աղան ղրկեց,
որ երթայ իր նպատակը հասկնայ, (քանի մը
չաթաթ առաջ ալ բոլոր պղինձները ժողված
էր առանց հասարակութեան ընդգիծութիւն
մը տեսնելու քանզի լաւ գիտէին անոնց ում
պէտ ըլլալը) բայց նա՛ ծաղրական սրտաւ
խաններով հեղեղէն վերջը կը սէ, կեդրոնա-
կան դպրոցի համար ինծի ստակ պէտք է, ո-
րով յիշեալ Աղան կը սրտասխանէ, մենք ա-
մէն մէկերնիս ըստ ձեր տրամադրութեան մէկ
մէկ գումար գրուեցանք ու ստորագրեցինք և
նա չբաւելով, պղինձները ժողվեցիր, Ուստի
զոնէ մինչև առաւուր սպասէ՛ որ խորհինք ու
տնօրէնութիւն մը կրնենք և Եղեանին մին-
չև առաւուր սպասել կը խոստանայ, և ապա կը
մեկնին:

Մեկնելէն յետոյ երկու ոսկերիչ՝ և երկու զի-
նուոր ալ հետը կտոր կտոր կրնէ և բաւական ալ
կը հալեցնէ: Առտուն հասարակութիւնը տեսաւ
որ ճաշ չկայ, վաղեց տեղւոյս վսեմ. Կուսա-

կային և եկեղեցիաց անօթները պահանջեց, նա կառավարութեան ատենանին մէջ չամփցաւ պոռալուն թէ՛ նէ ետփմըշըմ, շարապ թաւ լաբընը պըմըշըմ: Իսկ ատենակին նէ տիր Գրու յոսնոս ետփար պէն եաղլաորմ: Եղէն պօ զարմայ թէնէքէտէն ետփարնլար տէ պէն ետաղ լայրմ օնա թաւլընսընլար: Ետյն ետաղն: Ետ և պտը նման բաղում անպատիւ խնդիր ներ որոնք ըստ բերման պարագային յերաւան պիտի գան: Ի գլուխ Երեսեանի և Վրփառն Ազգային վարչութեանց յատ մասնի պատաս Ետ միայն ինն ըստ: (Մնացածն տալ ընթերցելու):

ԽՍՈՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երբ ամենայն անձկանօք արիւնահեղութեանց վախճան և խաղաղութեան աւետում կսպասուէր, շաբթօս ակաան պատերազմական շանթերը վերստին ահագնի շառաշմամբ հարուածել, Հեռագրաւորք՝ թանկագին կենաց հազարներով նահատակումը, անդադար կը դուժեն: Փարիզի մէջ փակեալ և կաշկանդեալ զօրաց համբերութեան չափը լեցուելով, դիզուած ուղիներու պէս սկսան դուրս անթփալ և բան չսկստելով զայրագին յարձակումներ ընել: Կարծես թէ կենաց արժէք չկայ կամ իսպառ ջնջուեր է, վրայ ելնողը անխնայ շարդ կողայ, Շիտակը պատմութեանց էջերուն մէջ դադրուս պանծալի պարծանացը վրայ մեծկակ կեղտ մը պիտի ըլլայ աս պատերազմը:

— Դեկտեմբեր 1 թուականաւ Բրուսիական Հեռագրաւոր մը կըսէ թէ Նախընթաց օրուան կատաղի յարձակման մէջ Գաղղիացիք այնքան բազմաթիւ մեռեալ և վիրաւոր լուսնեցան որ հարկադրեցան քանի մը ժամ զինադադար խնդրել, որպէս զի կարենան իրենց մեռելները թաղել և վիրաւորեալները վերցրնել, և բազում ալ գերի տուած են: Բայց Բրուսիացեոց կերուստը բաղդաւամբ շատ քիչ կը ներկայա-

դրենեն: Վերթեմպէրկյոյներէն 800 զինուոր և 40 պաշտօնատար մեռած են: Եւ ինչ որ ամենաշատ Դեկտեմբեր երկու քին իսկ վերստին փարիզէն դուրս յարձակեցան և նոյն օրն ալ շատ արիւնահեղ պատերազմ մը եղաւ, Բայց չուժը ժամ յոնսահադարար մարտնչելէն ետքը յաղթանակաւ ետ քրոնեցան: Կրտսէ Բրուսիական հեռագրաւորը յայտն աս մարտաց ինչ որ արեւմտեան թիւերէն հաղորդուած լուրերը ասկէ բաւական մտաբեր չընկալաւրեն: Անոնք կը հաստատեն թէ այս վերջին յարձակումներուն մէջ յաւէտ Գաղղիացիք վրայ ելած են և թէ պէտ կը խոստովանին թէ շատ մարդ կորուսած են: Բայց թշնամիին կորուստը մերինէն խիստ շատ էր: Կըսեն: Բաւական գերի և թնդանօթ ալ պուած են: Դեկտեմբեր մեկի մարտին մէջ 15 գերի առած են և մեկ թնդանօթ: Եւ միայն:

— Ետները այնպէս կը փարծեն թէ այս վերջի յարձակման և կատաղի յարձակումներէն փարիզի ներքին կացութեանը վրայ չարագուշակ նշաններ են: Պաշտի և ուսելիքներն մասին մեծ նեղութիւն կայ: Մինչև անգամ մուկերն ալ ուստել սկսած են: Կ'ըսեն: Բայց մենք այդ լուրին չենք հաստատ: Եւ միայն: — Դեկտեմբերի կացութիւնն ալ շատ դառն և անգանձելի կը նկարագրուի: Հիւանդութիւնները խիստ շատցած և տարածուած են: Կ'ըսեն: Կ'ըսեն ու խոնաւութիւնը շատ կը վնասեն զօրը: Եւ նոյն ստանը անոնք ալ պաշարի նեղութիւն կը քաշեն: Եւ միայն:

— Դեկտեմբերի յարուցած 1856 թ. դաշնադրութեան խնդիրը բարեկամօրէն և խաղաղաօրէն բար վերջանալուն յոյսը օր քան զօր կ'աւելնայ: Բայց ինչ որ ամենաշարժաւոր ժողովը գործարութեան կ'ըսուի թէ Անգղիան հաւանեցաւ ինչպէս և Ուստի ալ կորչաքոփ իշխանին խորհրդով վիլի տուած պատասխանին մէջ գործածած ուժը խիստ չափաւորեալ է: Եւ ևրկու մորմանք ընած խաղաղութեան ընկացին ու քանդա-

քանութիւնը, խնդրոյն խաղաղութեամբ վերջանալուն մեծ յոյս կուտայ : — Կարիպալտիի բռնած ընթացքին դէմ ծանր կերպով գանգատներ կ'ըլլան Գաղղիական լրագրաց մէջ : Կը հարցընեն առ ժամանակեայ կառավարութեան և կուզեն գիտնալ թէ, այս անձին Գաղղիա գալով բանակի մը գլուխ անցնելուն մէջ պաշտօնն ու նպատակը ինչ է : Նա, կ'ըսեն, մեր հասկցածէն տարբեր և իրեն վերաբերութիւն չունեցող խնդիրներու և գործերու ձեռք զարկած է : Ճիշդիւ չեկեղեցականները կը նեղէ և կը հարստահարէ և անոնց ամէն կերպ չարիք և վնաս կը հասցընէ : Շատերուն տունը տեղը, վանքերը կողոպտել տրուաւ և անտանգական վանեց, և շատերն ալ բանտարկութեան մատնեց : Կարծես թէ, կըսեն Գաղղիա եկեր է ճիշդիւ թիւերը հալածելու համար, երբոր իր պաշտօնը բաճարձակապէս զինուորական է և եկեղեցականաց խնդիրներուն հետ բնաւ բան չունի : — Այս օրերս Գաղղիացւոյ կողմանէ Պապին քաղաքական իշխանութիւնը ձեռքէն երթալուն դէմ կարեկցական արտայայտութիւններ կ'ըլլան, և յոյսեր կը ցուցընեն թէ Գաղղիա պիտի նպաստէ իրեն զանիկա վերստին ձեռք ձգելու մէջ, բայց շատերը այնպէս կը կարծեն թէ աս բանը սոսկ կեղծապատիր ցոյց մի է, իրական ու ճշմարիտ իմաստ մը չունի : Շիտա կը մեր կարծիքն ալ այդ պէս է :

— Պատերազմին դաշտէն այս չաթթուան վերջին լուրերը գարձեալ սոսկալի կերպով իրարու հակառակ են, անանկ որ հոս մեր կողմանէ բուն իրողութիւնները եղածին պէս գիտենք կարծելը, պարզապէս անձնախաբ լինել է : Դեկտեմբեր երկու թուականաւ, թուրքն խրկուած պաշտօնական հեռագրութիւնը մը կը հաստատէ թէ Նոյեմբեր 30-ին ըրած յարձակումին յաղթանակաւ պարսկուհեաւ, 20 հազարնոց հեծելազօրաց Գերմանական բանակի

մը հետ դէմ առ դէմ, հրացան հրացանի ճակատամարտելով, երեք երեքի դիրք ձեռքերնէն առին և իրենք հաստատուեցան : Այս մարտին մէջ մեռեալ վիրաւոր բաւական կորուստ ունեցանք, բայց թշնամիին կորուստը անհաշուելի է, կըսէ հեռագրաւորը, որ ատեն բառ առ բառ ճիշդ նոյն բանը կըսէ հակառակ կողմէն եկած լուրն ալ, ի նպաստ իւր կողմին : — Դեկտեմբեր 3 թուականաւ թագաւորը թագուհին կը հեռագրէ, թրէսքոյի հրամանատարութեան տակ եղած դուռդը 7 թիւդա նօթ և 1700 զքերի առաւ, որոց մէջ կային 17 կամ 20 պաշտօնատարք :

ՄԱԹԻԼՏ ԿԱՄ ՄԷԼԻՐ-ԱՏԻԼ

ԿԱՄ

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

ՔԱՂԵԱՒ Ի ՊԱՏՄԹԵՆԷ ԽԱՉԱԿԱՐԱՆ

ՏԻԿԻՆ ՔՕՔՕԷՆԻ

Ուշակրաց արշաւանքը Արեւելեան պատերազմաց մէջ ամենէն երկարատեւն ու հոշակաւորն հանդիսացած է : Վասնորոյ Հայոց հետաքրքրութեան արժանի Նիւթ մը կը համարվի անոր վերաբերեալ ներկարգութիւնն ալ զոր վիպասանօրէն կը ներկայացնէ մեզ երեւելի Տիկին Քօթթէն :

Այս ընտիր (երկհատոր, այսինքն 800 էջ բազկացեալ) գործոյն տալգրական ծախքը փոքր ինչ թեթեւեղեղու նպատակաւ բաժանորդագրութիւն մը բացինք, մէկ մէձիտ գին նշանակելով ամբողջ գործոյն համար, փոխանակ մէկ ու կէս մէձիտի որ անդեղջ գին արտի ըլլայ յետոյ :

ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԻԲԵՆ

ԳԱՅԱՖԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Ճ. ԱՐԱՄԵԱՆ

Զագմագնրաւ, քիւ 46 Յոկոբեան խան, քիւ 10, 11, 12, 13

ՏԵՐ ԵՒ ՏԵՐՈՒԷՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԹԻԻԶԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Զագմագնրաւ փող Ակոբեան խան 10, 11, 12

Ք Ր Տ Ա Կ

ՇԱԲԱԹ ԱԹԵՐԹ

Իհսակը Զորեհաթի օրերը պիտի հրատարակուի :
 Բաժնորդագրութեան տեղն է Աղոթեան-Սան Վերի
 արկ քիւ 5

Տարեկան գին երեք Մեհիս : 20. 60
 Վեցամսեայ մեկուկէս : 10. 30
 Հասք : 5. 00

Ա. ՏԱՐԻ 1870 ՊԵՆՏԵՄԲԵՐ 2 ԹԻՒ 38

ՀԱՅՐԱՆԱՄ ՀՈԳՈՂՈՒԹԻՒՆ

Ազգի մը կամ Ժողովուրդ մը ուրիշ բան չէ
 բայց եթէ մեծկակ ընտանիք մը, որոյ մասնա-
 լոր անդամներն ալ մէկ մէկու պոյրեր կ'են-
 քայրենք, ինչ վերեւ կ'առաւոր խորհուրդ,
 եթէ գործադրաբար և՛ արդեամբ ալ ազգ մը
 անդիւրքին մէջ ըլլայ կամ պահուի, ինչ օրհ-
 նութիւն և ինչ յաջողութիւն կը պակսի այն-
 պիտի Ազգի մը կամ Ժողովուրդեան մը մէջ, որ
 ճշմարտիւ ընտանեկան սիրայօք կապին և յա-
 րաբերութեան տակ կապին, իւրաքանչիւր ազ-
 գային անհատք իրար իբրեւ քրոք և եղբարք
 կը նկատեն և այնու կանոնով կը վարուին մէկ
 մէկու հետ: Սակայն հոս մեր դիտաւորութիւն-
 նը ուրիշ մասնաւոր կէտի մը վրայ խօսիլ է:
 Ընտանիքի համար առաջին և ամենամեծ օրհ-
 նութիւնը՝ ծնողական անազգեցիկ հոգատարու-
 թիւնն է: Երբ սա կը պակսի տան մը վրայ,
 հոն անէծքը կուգայ և թշուառութիւնը կը

կոխէ, և եթէ կրնաս՝ կործանման և աւերակու-
 թեանց առաջըր առ: Վայ ան տանը որ չէ
 ինչ ուրիշ առատ վայելքներ ալ որ ունենայ,
 պակասին իր դիրքը վտանգաւոր է և իր վիճա-
 կը թշուառ: Փորձառաբար ստուգուած հան-
 րական վկայութիւն մի է որ, որբութիւնը մայր
 է ամենայն թշուառութեանց: Եթէ տուն մը
 այսպէս, որ կը բաղկանայ փոքրիկ շրջանէ մը,
 ապա որչափ աւելի Ազգ մը, որ ոչ միայն ըն-
 դարձակ շրջան մը կը կազմէ, այլ և համատա-
 րած է և սփռեալ:
 Ազգի մը և Ժողովուրդի մը թշուառութեան
 տաճարին անկեան վէմը առ է որ շունենայ իր
 վրայ հայրականամ հոգողութեան գործադու-
 թ հսկողութիւն մը, որ հայրաբար հոգայ և վա-
 րէ ո՛ր առաջնորդէ անոր ամէն ընթացքն ու
 քայլերը, հսկէ անշահախնդրաբար անոր ամէն
 շահերը և պաշտօննէ անոր իրաւունքները ա-
 մէն օտար բռնաբարութենէ: Արդարեւ վայ

ան ժողովուրդին որ այս օրհնութենէն զուրկ է, չունի իր վրայ այնպէս հոգատար հայրութիւն մը՝ տեսուչ:

Չենք դիտեր այլք ինչ կը խորհին, բայց մենք չենք վարանիր համարձակ հաստատել թէ՛ Դադղիոյ՝ այն հզօր ազգին արդի աղէտալի անկմանը պատճառը էականապէս աս բանն է: Նա իբրեւ ազգ ունէր շատ առանձնաշնորհութիւններ և բարեմասնութիւններ, — հարուստ, մեծ, ծաղկեալ, քաղաքակրթեալ և բարեկիրթ ազգ մ'էր, — բայց աս բանը կը պակսէր իր ազգային տանը մէջ, Հայր կամ հայրեր չունէր իր վրայ իր ընթացքը հսկող և իր քայլերը առաջնորդող: Իրերու տուն մ'էր, և ուստի դարձմանք չէ որ այս վայր իր դիտուն եկաւ: Թող ներուի մեղ հոս բաց օրտով՝ ըսել թէ՛ աս եղած է ևս մեր Ազգին ամենամեծ դժբաղդութիւնը, նա ևս զրկեալ մնացեր է հոգածու, գորովադուրթ և կառավարող Հարց խնամքէն և հսկողութենէն, — Որք մնացեր է Թորքոմայ սիրելի տունը, կը պակսին ազգին լրութեանը վրայ հօր պէս պաշտօնան հոգատար կանգնող անձնանուէր դիւյազորները, — և ուստի դարմանք չէ ազգիս յետախաղաց ոգորմելի և թշուառ կայութիւնը:

Ո՛վ կրնայ ասկէ լաւագոյն վիճակ յուսալ որք մնացած մեծ ընտանիքէ մը: Բանի մը կամ վիճակի մը տարերքը չունեցած, այն բանը կամ վիճակը յուսալ և սպասելը, քարէն ջուր կամ կոյրին աչքէն արցունք յուսալու պէս բան մի է: Հայր խեղճ եղած է և ծանր թշուառութեանց մէջ կը հառաչէ: Գաւառներէն չարունակ քրտաճմլիկ հանրադիրներ կը տեղան Պատրիարքարան, և կրած զրկանքներէն ու հարստահարութիւններէն փրկութիւն ապաստութիւն կաղերսեն, խեղճերը կը փարձեն թէ՛ իրենց աս թշուառ կայութեանցը պատճառք Բիւրաքերն, Աւշարներն կամ Պէյքերն ու փաշաներն են և կը կարծեն որ անոնց հարստահար

րիչ ճանկերէն անգամ մը զերծանին նէ, ալ ամէն բան ապահով պիտի ըլլայ, Ունայն և անարդիւնք յոյս: Ողորմելիներ չեն դիտեր որ, որք և անհայր մարդը որ կողմը դառնայ պիտի ներդուի և հարստահարուի, այս բանը, ատ վիճակին հարադատ հետեանքն է, մարդու կարողութեան տակ չէ այդ զրկողութեանց առաջը առնել՝ վիճակը նոյն պահելով, այդ անհնարութիւն է, պէտք է որ վիճակը փոխուի, պէտք է որ ժողովուրդը՝ զինքը հոգացող, պետող և կառավարող հոյր կամ հայրեր ունենայ:

Քիւրտին ձեռքէն զերծանի, Աւշարին ճանկը կէլնայ, Աւշարէն զերծանի, Տէրէպէյիին ձեռքը կէլնայ, ասոր վերջը կուգայ, մանաւանդ ինչ ներքին ընտանի Աւշարներ և Տէրէպէյիներ ունինք որ, դուրսինները անոնց քով բան մը չեն: Գաւառաբնակ ազգայնոց վիճակը դարմանելու և բարեփոխելու համար, պէտք է ամէն բանէ առաջ անոնց վիճակը լաւ հասկցուի և ճանչցուի:

Արժանահատ անձէ մը օտուգիւ տեղեկացած ենք որ, դաւառներուն մէկէն երկու՝ Աւշարներէ վատ կեղեքիչներ երեք տարիներէ ի վեր Մայրաքաղաքս կը կենան անգործ և պարսպորդ և ամէն օր տանն և հինգ դահեկան օրական կանոնէն իւրաքանչիւրը փրենց հոօտարութեան մէջ գտնուող խեղճ հայրենակիցներէն, սա կեղծիքով որ շարունակ Պատրիարքարան պիտի երթան և իրենց հայրենիքը հարստահարիչ Պէյքերուն ձեռքէն զերծանին: Աւելորդ է ըսել թէ ինչ նեղութիւններով կը հայթայթեն խեղճերը այդ 30 դահեկան օրական Սակայն ցաւալին սքն է, համբժրութիւնսին հասնելով, մօտ օրերս մէկ քանին անձամբ Պատրիարքարան կեղեքան և ի պարմա ջոճին իրենց միամտութեանը կը գտնեն որ մինչև զարդ քոլոր ըրածնին և ըսածնին սուտ խարդախ բաներ են, և ստոյգը ըսելով ամենեւին բան մը ըրած չեն, խարդախ խա

բերայ ընթացք մը բռնեցին և խեղճ և պանդուխտ հայրենակիցներին Աւշարներէն աւելի անգթաբար կը կեղեքեն :

Ահաւասիկ անհայր և որք ժողովուրդի մը վիճակը :

Հետեւեալ յօդուածը Ամէրիկա տպեալ լրագիրէ մը առած ենք , որոյ մէջ՝ թէ նիւթական թէ բարոյական նկատմամբ , ամենակարեւոր և խիստ օգտակար սկզբունք մը բացատրուած է : Կը ցուտանք թէ ընթերցողք լաւ պիտի կշռեն անոր թէ նիւթական թէ բարոյական արժէքը , պիտի ջանան անձամբ փորձել նորա օգուտները :

ՄԼԿ ԲԷՆՆԻԻՆ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մէկ բէննին արդարեւ ըստ ինքեան չնչին բան մ'է , սակայն նորա արժէքն ու զօրութիւնը հիանալի է : Եթէ Մաթուսաղայի ծնողքը իւր ծնած օրը մէկ բէննի մը իր հաշույն չահու դրած ըլլային , նա իր մեռած ժամանակը միայնակ առ մէկ բէննիին արդիւնքը լինելով , հարիւրաւոր միլիոններով բէննիներու տէր եղած կըլլար : Ո՛ր և է գումար դրամ 0/0 6 չահով 12 տարուան մէջ ճիշտ կրկնապատիկը կըլլայ : Արդ մէկ բէննին ի՞նչ վախճանի ամաց երկնասանից կըլլայ այսպէս :

Տարի	Բէննի	Տարի	Տալեր	Բ.
12	2	192	656	56
24	4	204	1,511	12
36	8	216	2,622	24
48	16	228	5,244	48
60	32	240	10,488	96
72	64	252	20,977	92
84	128	264	41,955	84
96	256	276	83,911	68
108	512	288	167,825	56
120	1024	300	335,646	72
132	2048	312	671,295	44
144	4096	324	1,342,586	88
156	8192	336	2,685,165	76
168	16384	348	5,370,327	52
180	32768	360	10,740,655	04

Այս հաշուով Մաթուսաղան 400 տարեկան եղած ժամանակը մէկ միլիոն Տալեր ունեցած կըլլար , և 450 տարեկան եղած ժամանակը

հազար միլիոն Տալերէն աւելի , իսկ մեռած ժամանակը իւր հարստութիւնը անհաշուելի եղած կըլլար , — բոլորը այն մէկ հատիկ բէննիէն արդիւնաւորեալ : Եթէ չնչին բէննիի մը զօրութիւնը այսպէս հիանալի է , որ կրնայ անանկ անհաւատալի արդիւնքներ ունենալ , ապա ինչ պիտի ըլլայ առաքինի և օգտակար կեանքի մը ազդեցութիւնքը աշխարհիս վիճակին կամ բաղդաւորութեանը վրայ : Եթէ չահու դրուած բէննի մը 360 տարուան մէջ 10 միլիոն Տալերէն աւելի կաճի , ապա ինչ և որչափ պիտի ըլլայ այս օր բերնէ ելած մէկ ոչինչ բառի մը ազդեցութիւնքը աշխարհիս երջանկութիւնը աւելցնելու կամ պակսեցնելու նշանակումը ասկէ երեք հարիւր տարի ետքը : Այսու ամենայնիւ ով երբէք մտքէ կանցնէ թէ մեր թէ բարի թէ չար՝ գործողը ազդեցութիւնքը այսպէս չահու դրուած դրամի պէս են , որոց զօրութիւնը յաջորդաբար պիտի կրկնապատկի , մինչև այն աստիճան որ աշխարհք մը հիմէն չարժեքու չափ ընդարձակի : Իրաւամբ ըսուած է թէ . հզօր ապագան ձեւակերպեալ է այն փափսուքով հաղորդակցելու ընդարձակ կամարներուն պէս , ուր որչափ ալ անդգալի ձայնիւ փափսաս , բերնէդ ելած բառը իսկոյն յառաջ կերթայ և զարմանալի արագութեամբ կամարին չորս կողմը շրջան կընէ : Մէկ կամացուկ խօսուած ոչինչ խօսք մը հազար անգամ կրկնուելով՝ իր կրկնեալ և յարատեւեալ արձագանգովը , կրնայ այնպիսի ահուելի որոտմունք մը հանել որ բոլոր աշխարհս շարժի իր գոռումէն : Ուրեմն թող մէկը չըսէ թէ ինձմէ ինչ կըլլայ , ես ով եմ որ ուրիշին բարիք հասցնեմ կամ չարիք : Ամէն մէկ բառը՝ որ մենք կը խօսինք կամ կը գրենք , կրնայ շատ մեծ և ընդարձակ ազդեցութիւն ունենալ , և ան ալ կամ բարիին կամ չարին , կրնայ անհունաւ երթալ :

Ուստի պարտինք շատ զգուշ ըլլալ մեր ըրածին և խօսածին :

ԹՂԹԱԿՅՈՒԹԻՒՆՔ

... Խմբագիր

Ձեր խմբագրութեամբ հրատարակեալ Դիտակ լրագրին 35 թուոյն մէջ Տ. Ղ. Կարապետեան ստորագրութեամբ նամակ մի տեսայ . որ իմ 34 թիւ Դիտակի մէջ տուած ճշմարտապատում լուրիս դէմ կ'ըսէ . թէ « առանց իմ գիտնալուս ու հաճութեանս ըրած ըլլալուն համար, այդ տեսակ անկարգութեան դէմ բողոքելով, ըստ ամենայնի կ'հերքեմ այն գրութեան պարունակութիւնը », և կը խնդրէ « անպատճառ հրատարակէք որ սխալները ուղղուի » :

Քանի որ Պատ . բարեկամը կուզէ սխալները ուղղուիլ՝ ապաքէն նոյնը արդոյ ընթերցողներն ուղղելուն քաջայոյս լինելով կ'խնդրեմ յառաջիկայ Դիտակի մէջ հետեւեալ բացատրութեանս հրատարակման շնորհը ընէք :

Նախ այս կ'ըսեմ թէ եթէ՝ երբէք Արդոյ նամակագիրնիդ ինձ առաջարկելու լինէր՝ ինքս կ'իմացունէի Ձեզ . թէ այժմ ո՛ր և է պատճառաւ իր ըրած բաղձալի որոշումը յետս կոչած է . և փոխանակ տարի մը հոս մնալու՝ Պրուսա պիտի երթայ Հովուական պաշտօնով :

Բայց հոգ չէ , թող ինք գրէ . միայն թէ որչա՞ք էր գոնէ տարի մը հոս մնալ . ասիկա կ'ըրնայ ժխտել : Դպրոց պիտի բանար . դասատուութիւն պիտի սկսէր . աշակերտացունէր պատրաստ էին . դասատուութեան սենեակ բռնելու համար սենեակին տիրոջը հետ խօսք եղած և հաւանութիւն ցուցուցած էր . (միայն իր կողմանէ կ'սպասուէր որ Գերմաներէն քերականները Պօլիսէն դան որ հիմա հոս եկած է) . զանազան լեզուէ յայտարարութիւններ ընելու կարգադրութիւն եղած և գրուած էր , ու պատրաստ հրատարակութեան . բայց վերջը՝ ալ ինչ պատճառ կար թող իրեն մնայ , չհրատարակուեցաւ և որոշումէն չեղեցաւ . ասիկա ալ կ'ըրնայ ժխտել : Վերջը միտքը կ'փոխէ .

նվ գիտէր որ իրեն հարցունելու է եղեր և թէ ինք կ'ըրնայ ըսել թէ լրագրի մը թղթակիցը աւմէն բան խնդրոյն ենթականերուն հաճութիւնը փնտռելով պէտք է հրատարակէ :

Նաև աս ալ պէտք է գիտել՝ որ նամակին ամբողջութիւնը հերքած ատեն՝ պատճառ ոչ թէ սխալ կամ սուտ լինելուն կու տայ , այլ իրեն չ'հարցունելնուս : Թէ որ ասանի է ինչո՞ւ « սխալը շտկուիլ » բառերով կ'լմնցնէ իր նամակը :

Արդ . Արժ . Խմբագիր . այսքանն բաւ համարինք ՚ի բացատրութիւն մեր ըսածին , խնդրելով որ անկողմնասիրութեամբ . սոյն նամակը յառաջիկայ, 36 թիւին մէջ ամբողջովին հրատարակելով՝ զմեզ երախտապարտ կացուցանէք :

Մ . Հ . ԳՈՒԶՈՒՔԷՊԱՊԵԱՆ

Հոս արժան կը համարինք համառօտիւ նշանակել որ այս երկու բարեկամները վերջնապէս նստուած եղելութեանց վրայ մեծաւ մասամբ համաձայն են : Պատ . Տ . Ղ . Կարապետեանի բողոքը՝ լուրը սխալ լինելուն դէմ չէր , այլ վաղ կամ տարաժամ հրատարակուելուն դէմ էր , որ իր վերջի որոշմանը նկատմամբ կրնար սխալ հասկնալութեանց առիթ մը ըլլալ . ուստի այդ սխալն է որ չիտկել կը փութայ :

... Խմբագիր

Նախ ձեր գրական ազգարէզ մտնալը կը շնորհաւորեմ և երկրորդ արդարասիրական սկզբունքներով անոր մէջ յարատեւելիդ կը բարեմալլեմ :

Յետոյ կուզեմ աս գիտողութիւնը ձեր պատուական ընթերցողաց հաղորդել , եթէ հաճիք ձեր տեղափոխութեան մէջ հիւրելու : Այն է .

Ասիկա զարմանալի հանելուկ մըն է , որովհետեւ հազարաւոր փորձերով ստուգուած է , որ Հայերը իմացականութեան մէջ աշխարհիս ա-

մենէն պողոտաու հողն են , և անհատաբար՝ մտած ասպարէզնուն մէջ միշտ յառաջադէմ , բայց ազգովին յառաջ խաղալու , և իբրև ազգ՝ ազգաց հետ մրցելու մէջ , շատ ծանրաքայլ կը դըտնուինք կոր :

Հայ երիտասարդներէն տմանք բարեբաղդու թիւն ունեցած են Ամերիկայի , Անգղիոյ , Գաղղիոյ , Գերմանիոյ և այլ երկիրներու մէջ դպրոցներ մտնալով բնիկ աշակերտակցաց հետ մրցելու , ուր մեծաւ մասամբ Հայերը յառաջադէմ դըտնուած են , իւրաքանչիւրաց լեզուն ալ սորվելու գոհարութիւնն ալ Հայ երիտասարդաց վրայ աւելորդ բեռ մը ըլլալով , որմէ բնիկներն տղատ են , Անանկ որ ամենայն համար ձակութեամբ կրնանք այս օր Նիւ Եօքի մէջ դըտնուած ու հասարակ մտքի տէր սեպուած որ և իցէ Հայ երիտասարդ մը , տաղանդաւոր սեպուած Ամերիկացի եանքի մը հետ որ և իցէ ուսման համար մրցման հրաւիրել , քաջայայտ ըլլալով որ յաղթութիւնը մերը պիտի ըլլայ :

Ամերիկացիք իմացականութեան խիստ բարձր աստիճանի մը հասած են ընդհանուր կերպով մը . ասիկա չուրացուիր . բայց իւրաքանչիւր ոք որ աս ասանկ և հինգ ասի ասանկ ընկաց հարաբեր ըլլալ : Աս ասանկ է :

Բայց աւանդ իբրև ազգ , չէ թէ միայն Ամերիկացուց հետ , այլ կը վախնամ թէ՛ որ և է ազգի մը հետ պիտի չկրնանք մրցիլ :

Ամէն ազգ իր ազգային գործերն ունի : Ամէն ազգ իր ազգային անկարգութիւններն ու գոհարութիւններն ունի , զորս չըտկրտելու և բարեկարգելու կը ճգնի . և ան ազգը որ իր գոհարութիւնները չուտով կը լուծէ , իբրև ազգ , յառաջադէմ է կըսուի . ու ան ազգը որ իր ազգային գոհարութիւնները ծանրը կերպով կը լուծէ կամ մանաւանդ երբեք չը կրնար լուծել , յետադէմ ազգ կըսուի :

Ամերիկացիք ազգաց մէջ ամենէն յառաջագէմ ազգն են . ասիկա շատ քիչերը կրնան ու-

րանալ . մեր ազգը շատ ետ մնացած է , ինծի կու գայ թէ աս ալ ուրացողները շատ քիչ են :

Ասոր ասանկ ըլլալուն պատճառ . արդեօք Ամերիկացուց քառասուն միլիոննոց մեծ ազգ մը և Հայոց չորս հինգ միլիոննոց փոքրիկ ազգ մը ըլլալն է . — ոչ , քանզի Չինաստանի կայսրութիւնը ամենէն խոշոր ազգն է , և նոյն յառաջադիմութիւնը չունի , և Չուիցերիացի ազգը չորս միլիոննոց փոքրիկ բայց Ամերիկացուց հաւասար յառաջադէմ ազգ մըն է :

Եթէ ազգային յառաջադիմութեան կամ յետադիմութեան նկատմամբ ունեցած դիտումն սխալ չէ , աս երկու հակառակ սկզբունքները կը գտնամ . մէկը Ամերիկացուց յառաջադիմութեանն ու միւսը մեր յետադիմութեան պատճառ :

Ամերիկայի մէջ երբոր խնդիր մը կը ծագի որ ամբողջ երկրին կը վերաբերի դիտքեր որ քառասուն միլիոն անձինք և կրնամ ըսել որ եօթը տարեկանէն վեր քանի հոգի որ կայ Միացեալ Նահանգաց մէջ , ամէնքն անմիջապէս այն խնդիրն ընդգրկելու և իւրաքանչիւր ոք իր համոզման համեմատ խորհելու , դատելու և գործելու պատրաստ են , և չեն հոգնիր խօսելէն գրելէն ծախք ընելէն և ամէն կերպով գործելէն , մինչև որ փափաքած վախճաննուն հասցընեն խնդիրը : Մէկ մարդ չես կրնար դըտնալ որ ըսէ , « կեցիր նայինք ինչ կըլլայ » . ամէն մարդ անանկ համոզուած է թէ իր ընելովն է որ պիտի ըլլայ , և ոչ թէ սպասելովը՝ որ ուրիշներն իրեն համար գործեն :

Եւ այսպէս . իմ գործս է , ես պիտի ընեմ . սկզբունքին առջև կը հալեցընեն կառավարական հասարակաց ուսման ու դաստիարակութեան՝ արհեստից զարգացման , առևտրական , եկեղեցական ու ամէն կերպ կրօնական խնդիրներն : Պաշտօնեայ մը օրէնք մը կամ դրութիւն մը որ պիտի վերցուի կամ պիտի հաստատուի , եթէ հանրութեան կը վերաբերի , հանրութիւնը

և եթէ մասնաւորաց կը վերաբերի, այն մասնաւորները, առջեւնին կրակ ըլլայ նէ մէջը կը նետուին, մինչև որ իրենց գործերը իրենց ձեռքը գլուխ հանեն: — Ինչ վեհ զգացում, ինչ յաղթական սկզբունք, — ինչ վերաբերեալ էր ըսելու: —

Ամերիկացիք իրենց ազատութիւնը աս սկզբունքով ստացան և աս սկզբունքով միշտ քաջ և յաղթող հանդիսացան ամէն կերպ մրցմանց մէջ: Աս սկզբունքով իրենց նախագահներն և կառավարները կը փոփոխեն առանց դժուրութեան: Աս սկզբունքով դպրոցներ ընթերցարաններ, մատենարաններ ու թանգարաններ և ամէն կերպ հասարակաց յառաջդիմութեանը ծառայող միջոցներն կը հաստատեն: —

(Մնացածը յաջորդ խոսքով)

Խմբագիր

Մեր ժողովուրդը շատոնց ի վեր կը կարօտէր մէկու մը որուն գրիչը անկողնասէր կուռուելու արժանանար, մէկու մը որուն լեզուն համարձակէր ի հարկին խօսիլ ամէն անկարգութեան դէմ, վերջապէս այնպիսի մէկու մը որուն բազմամեայ փորձառութիւնը ներկայից վիճակէն ապառնոյն համար հասարակութեան օգտակար խրատներ տալու կարողութիւնն և ձիրքը ունենար, և ահա ասիկ ուրախութեամբ տեսանք զայն, Դիսակ ազգօգուտ թերթը, որնոր մեծ միտքարութիւն եղած է մեզ մեր այս օտարութեանը մէջ:

Յարկ չեմ սեպեր խօսիլ Դիսակայ բնական օգտակարութեանը, և նորա իմաստուն անձանց ձեռաց մէջ ընծայած մեծամեծ ծառայութեանը վրայ, զորոնք ամէն մշակեալ մտաց տէր արդէն պիտէ և գիտնալու վրայ ալ է: Այլ կը բարեմաղթենք որ վերին տեսչութիւնը ոչ միայն նոյնպէս օգտակար ձիրքերով զարգացած ներկայացունէ հասարակութեան, այլ սա ևս թէ նորա համաձայն առատապէս վար-

ձատրելով իւր անխնայ ջանքը հաստատել իւր գոյութիւնը, բազմաթիւ դժուարութեան մէջ, որք բնականապէս կը ծագին:

Խմբագիր, որովհետև շատ անգամ կը կարգամ ձեր պատուական էջերուն մէջ որ Դիսակայ թղթակիցները կարելի եղածին չափ համառօտախօսութիւն ստանին, վասնորոյ տուննց ձեր օգտակարութեան վրայ երկար գովեստներով համարակութեան համակրութիւնը դէպի ձեզ շահելու ջանք մը ընելու, այլ թողելով զայն բուն իսկ Դիսակայ որ պիտի ընէ իւր օգտակարութեամբ, կանցնիմ բուն այն կէտին որուն համար յամր գրիչըս ի գործածելու հակամիտեցայ:

Յայտնի է ձեր Արժանապատւութեան որ այս տարի երկու մեծ ժողովներ պիտի գումարուէր Միացեալ Նահանգի մէջ, ի նիւ Եօրք, որոնց մէջ կը Աւետարանական միութեան քառամեայ ընդհանուր ժողովն էր, և Բ. ալ Ամերիկեան Պօրտ ընկերութեան տարեկան ժողովն, Սակայն դժբախտաբար ասոնց առաջինը Երոպական պատերազմին պատճառաւ բազմաթիւ պաշտոնէից արգիլուելովն ետ մնաց, թէպետև ոմանք ժողովին ետ մնալուն լուրը չառած ճամբայ ելած ըլլալով հոս հասան և համառօտ ժողով մը եղաւ, ուր ներկայ գտնուող նախնայիք իրենց անդաց վրայ Քրիստոնէութեան յառաջդիմութեան բարի լուրը հասարակութեան հաղորդելուն, ի հարկէ մեծ ուրախութիւն պատճառեց ունկնդրաց: Ժողովն արդէն մեծ և փառաւոր շէնքի մը մէջ կազմուելով ահաւոր վերադարձը մը բնականապէս առած էր, ուր ներկայ էին քանի մը հազար ունկնդիրք, ուրախալի էր լսել ճաբոյնի և Պարսկաստանի վրայ եղած նկարագրութիւններն, Աւետարանի քանչիւ լուսն ըրած փառաւոր յաղթութիւններն եղև երկրաց տարբեր ազգացը մէջ, այս բազմաթիւ տեղեկութեանց մէջ ինչ խիստ ազգու եկած մասն, նետաորականաց մէջ Աւետարանին յաջորդ-

Թեան լուրն էր : Այդ երկրէն երկու եկեղեցականք զԺուարատար ճամբորդութեանց անհրնարին ներդրեանցը տանելով լեռներուն և ճորերուն մէջէն անցնելով մինչ Անգղիա հասնելին , ու անկից իրենց ակերեալ և ողորմելի երկրին համար Անգղիական վեհանձն արտերէն բխեալ օգնութեան խոստմունքը ընդունելով իրենց Հայրենիքն դարցած են , այն երկու անձնուրաց անձինքն որոնց խղճալի և հոգորմելի վիճակն ես քննա անձամբ անտաճ և որոնց համար ճամբորդութեան ծախք գտնելու աշխատած եմ : Ահա այսպէս Ա. Ժողովն աւարտելով՝ Ամսոյ 4 ին Բ. Ժողովն այսինքն Ամերիկեան Պօքս ընկերութեան Ժողովն գումարուեցաւ Պրուքլինի մէջ , առաջին երկու քառուր նիստերու մէջ անկարող ըլլալով ներկայ գտնուելու , Հինգշաբթի օրը տմայս 6 ին կարծես թէ հոգիս ներսիցիս կը պագնապէր , և կողքէր որ քանի մը Ժամ զոհէր այն Ժողովին մասնակցելու համար :

Ժողովը մեծ փառաւոր չէնքի մը մէջ ըլլալով ճամարտապէս ահաւոր էր իւր կերպարանքն , նաև ուրախալի տեսնել բազմաթիւ պաշտօնեաներ աշխարհիս չորս կողմերէն անհաւաքեալ , ձաքոնէ , Պարսկաստանէ և այլ բազում տեղերէ , և չտէլ անոնց վրայով տրուած տեղեկութիւնները և Աւետարանին սքանչելի լուսոյն այն ազդաց մէջ կատարած փառաւոր յաղթութիւնը :

(Երրորդ հատ)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Երբ ներկայ աշխարհաւէր պատերազմը ծագեցաւ , բոլոր աշխարհ յուզեցաւ և խռովեցաւ վախնալով որ , աւ պատերազմը պիտի ըլլայ այն բազում տարիներէ ի վեր կասկածեալ համաշխարհական պատերազմը նիւթող վառօդի լեցուն շտեմարանները բռնկեցնող կայծը , որ այնպէս ահաւելի երևոյթով ծայր կու տար եւ-

րոպից սիրտէն : Իրաւ ուրիշ Տէրութեանց աւմեծ չարիքին առաջը առնելու համար բռնած խոհական և զգուշաւոր ընթացքը մեծաւ մասամբ այս վախը փարապեց , սակայն չկրցաւ բոլորովին անհետացնել , և կը ցաւինք ըսել որ այս օրերս նա վերստին արծարծիլ սկսաւ : Ռուսիոյ յարուցած խնդիրը դեռ վախճան չը գտած և բանի մը չկայացած , այս օրերս խոնդիր մ'ալ Բրուսիոյ կողմանէ ծագելուն զրոյցքը երեան ելաւ : Պէլճիդայի լրագիրները կը հաստատեն թէ , Բրուսիոյ կառավարութիւնը յայտարարութիւն ըրաւ որ այսուհետեւ պարտական չէ Լիւքսեմպրիկի դաշնագրութիւնը պահելու , քանզի Գաղղիացիք զայն արդէն աւրեցին :

Այսու ամենայնիւ մեծ տէրութիւնք , մասնաւորապէս Անգղիոյ կառավարութիւնը , ամենայն դժուրութեամբ կաշխատին բաներուն առաջը առնուլ և Եւրոպիոյ մէջ խաղաղութիւնը վերահաստատել , Սախոյն աւ ջանքերնին պիտի յաջողի թէ ոչ , մի միայն թաղաւորաց թագաւորը գիտէ :

Մենք սա կէտը որոշ գիտենք որ , ամէն ինչպէս ալ որ ըլլայ իրաց ընթացքը , խնդիրը ազդաց իւրաւանք և աշխարհեան վրայ է , նա պիտի ստուգիւ վաստիկի դատը , և նորա դէմ ճրգնող ամէն զօրութիւն պիտի ընկճի : Թող պետութիւնը ուղածնին խորհին և ուղածնին ընեն :

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ չաբթու Գերմանացուց կողմանէ նշանաւոր յաղթութիւն մը Լօարի բանակը ցիր ու ցան ընել և Օրլէանը վերստին գրաւելին եղաւ , որոց լուրերը Պէրլին հասնելուն՝ մեծ ուրախութեան քոյցեր եղաւ , տունները դրօշակներով զարդարեցին և զիշերը չուսավառութիւն եղաւ :

Այս երկու չաբթուան միջոցին տեղի գտած այդ մարտերուն մէջ Գերմանացիք 30

հազարի մօտ գերի առին, 200 ի չափ թնդա-
նօթ և շատ մ'ալ պատերազմական պաշար :
Կերևի թէ Բրուսիացւոց հացը շատ առատ է ,
որ չեն վախնար զօրաց ասանկ հզօր և մեծ բա-
նակ մը հետզհետէ հետզհետէ իրենց երկիր-
ները փոխադրել :

— Գերմանական լրագիրները համարձակ
կուրանան և կը ստեն այն բարբարոսական հը-
նարեալ սուտ լուրերը , որ լրագրաց մէջ ան-
խղճաբար կը հրատարակուին գերմանական զօ-
րաց դէմ : Պատերազմի ժամանակ անհաճոյ և
նողկալի դէպքեր բնաւ տեղի չեն ունենար չենք
կրնար ըսել , կըսեն , սակայն այն պատմուած
բաները չարամտաբար հնարեալ անամօթ սու-
տութիւններ են :

— Անցեալ շաբաթ երեկոյ եկած հեռագրա-
լուր մը կը հաստատէ թէ Գերմանացիք սկսան
Փարիզը ռումբակոծել , սակայն վերջէն ըսին
թէ Անգղիոյ միջնորդելովը դադարեցուցաց են :

— Ռոտտըդոյէն Արդոյ թղթակիցնիս այսպէս
կը գրէ : — Վերջապէս իրաւանց և արդարու-
թեան ձայնը լսելի եղաւ , Գերապատիւ առաջ-
նորդ Թագէտս եպիսկոպոսի և Հրէից ծերա-
կոյտին անխնջ լանքերը պսակուեցան , հրա-
ման եկաւ որ , Հայոց և Հրէից բուն իրենց
ընտրած և ուզած անձինքը ժողովոյ անդամ
ընդունուին :

— Իտալիոյ մէջ հետաքրքրական տեսարան
մը բացուած է , մէկ կողմանէ ազգն ու կա-
ռավարութիւնը լուիկ մնձիկ դուխնին կախեր
իրենց գործը յառաջ կը տանին , բաղմամբայ
բաղձացած միութիւննուն օգուտներն ու
միութարութիւնները կաշխատին վայելել : Այդ-
գին աս իրաւացի բաղձանքները յագեցընելու
միջոցներ ձեռք կառնուն , և պատրաստու-
թիւններ կընեն Մայրաքաղաքը փառաւոր հան-
դէսներով Հռովմ փոխադրել , իսկ անգին միւս
կողմանէ Գահակորոյն Ս. Քահանայապետն ալ
«Աւագ» Բանադրանաց ծրարներն է բացեր և

վերստին կը բանադրէ՝ առանց մասնաւոր ա-
նուն տալու , ոչ միայն Իտալիոյ Թագաւորն ու
նորին խորհրդատու նախարարներն , և այլն ,
և այլն , այլ և մօտէն հեռուէն աս խնդրոյն
հետ որ և է կապակցութիւն ունեցողներն ա-
մէնքն ալ , ամէն ինչ անտիճանի տէր ալ որ
ըլլան այն աւագ բանադրանաց ներքև ինկած
են : Անանկ որ աշխարհիս մէջ շատ քիչ մարդ
մնացած է որ աս բանադրանքին պատուհասէն
դուրս կամ գերծ մնացած ըլլայ :

— Ռումէլիի երկաթուղոյն առաջին հատու-
ծը՝ Ետի—Գուլէէն մինչև Քիւչիւք Չէքմէճէ
լինալու վրայ ըլլալով , կըսուի թէ Պայրամի
երրորդ օրը հանդիսիւ պիտի բացուի :

— Պաղտատէն լուր կու տան թէ հոն Բոլէրա
երևան ելած է , և ուստի հրաման դացած է
որ Պարսկաց Շահին ըրած այցելութեանը առի-
թով հոն դանուած զօրքերը իսկոյն փոխադրե-
ւին անկէ :

Ա. Զ. Դ

Տոբթոր Կարապետ Յ. Այքրացեան՝ որ
տասը տարի է Անգղիոյ երևելի համալսարա-
նաց մէջ ուսման կը պարապէր , բժշկական ,
վիրաբուժական ու մանկաբարձական ուսումն
ամենայն յաջողութեամբ աւարտած և սովորա-
կան վկայականէն (աիբլումս) ի զատ քանի մը
պաշտօնական պատուոյ վկայագիրներ ալ ըն-
դունած՝ մօտեցաւ Ատափազար իւր հայրենիքը
վերադարձած է , ուր դիտաւորութիւն ունի
իւր կենցաղօգուտ արուեստն ի գործ դնելու :

Տր. Կ. պատիւ ունի իւր սիրելի հայրենակ-
ցացը ծանուցանել որ ամէն Հինգշաբթի օր կէս
օրէն ետքը քաղաքին աղքատները ձրի պիտի
նայի անխոր :

ՏԵՐ ԵՆ ՏՆՕՐԵՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԻԹԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Չագմախըլարփող . Ակոբեան խան Ե. 10, 11, 12.

Ք Ի Տ Ա Կ

Շ Ա Բ Ա Թ Ա Թ Ե Ր Թ

Դիտակը Չորեքուրբի օրերը պիտի հրատարակուի :
Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Խան Վերի
յարկ քիւ 5.

Տարեկան գին երեք Մէծիս ՂԵ. 60
Վեցասուեայ մէկուկէս 50
Հասք փր. 50

Ա. ՏԱՐԻ

1870 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9

ԹԻՒ 39

ՕԳՏԱԿԱՐ ԴԱՍ ՄԸ

Հետեւեալ պատմութիւնը՝ որ գործքի, արհեստի, առևտուրի՝ լաւ է մէկ խօսքով ըսենք, շահելու մէջ նկատելի ամենահարկաւոր և խիստ օգտակար կանոն մը կամ սկզբունք մը կը բացատրէ, Ամէրիգայ տպեալ երկրագործական լրագրէ մը քաղած ենք :

«Երկրագործ մը, կըսէ յիշեալ լրագիրը, ընդարձակ երկիրներով ճոխ և գեղեցիկ արտ մը կը գնէ, բայց քանի մը տարիներ մէկ մէկու վրայ կը տեսնէ որ իր դերքին, ընդարձակութեանը և երևոյթին համեմատ արդիւնք չտար, թող աշխատանքը չփոխարինելը, բայց մինչև անգամ եղած ծախքերն ալ չվճարէր : Մարդը կ'ստըլայ առնելուն, կը ցաւի կը գանգատի որ խաբուեցաւ, մանաւանդ իր վիշտերը ալ աւելի կը դառնանան, երբոր կը տեսնէ թէ՛ իրեն դրացի երկրագործին փոքրիկ արտը՝ որոյ մեծութիւնը իրենին հազիւ մէկ չորրորդը կար :

արդէն իրենէն չորս անգամ աւելի արդիւնք կուտար : Քանի որ աս բանը ամէն ատեն աչքին առջև կը տեսնէր, ալ անտանելի կըլլար իր դժգոհութիւնը :

Դրացինը ձանձրանալով աս մարդուն յիմարական ընթացքէն ուզեց փորձով դաս մը տալ իրեն : Օրին մէկը՝ մինչդեռ նա դարձեալ կըսէր և կը տրտնջար իրեն պատահած դժբաղտութեանը վրայ, դրացինը ըսաւ որ, «Բարեկամ եթէ այդչափ դժգոհ ես այդ արտէն և կը նախանձիս իմինիս իբրեւ քան զայն գերազանց, եկու փոխանակենք, իմա քեզի տամ, քու կդինձի տուր առանց վրայ ստակ պահանջելու» : Իրաւ է թէ սուտ, ողորմելի մարդուն ոտքը գետնէն կտրեցաւ և ուրախութենէն սկսաւ այսպէս աղաղակել, «Այո՛ կուտամ և ոչ միայն վրայ բան չեմ պահանջեր, այլ քու չպահանջելուդ ալ յոյժ երախտապարտ կզգամ» : Բայց, ըսաւ միւսը, մէկ բան մը բաց սրտով կուզեմ հիմակուընէ քեզի ըսել, դուն վերջը սաստիկ

պիտի զղշաս այս բրածիւ վրայ, քանզի փորձով պիտի տեսնես որ, արտիւ անբերրի ըլլալուն յանցանքը իրը չէ, այլ քուկըդ է, և իմ արտիս ալ բարեբեր և արգասաւոր լինելուն առաքինութիւնը իրը չէ, այլ իմ ժրաշան աշխատանքիս և հանճարաւոր խնամքինս է: — Պահե՛ եւ ինտանի քո արտ, որ նա աչ քեզ պահե՛ եւ կերակրէ: — Ահաւասիկ հոս առկէտին մէջն է գաղտնիքը, քու ձեռքդ է հողիդ հարուստ կամ աղքատ, արգասաւոր կամ անբերրի լինելը: Յիմար մարդուն ականջը չմտան դրացիներն աս իմաստուն խրատները, սնդեց և յառաջ տարաւ փոխանակութիւնը և յետ սակաւ ինչ ժամանակի փորձով տեսաւ որ անյաջողութեան և անարգասաւորութեան յանցանքին ծրարը իր ուղեղին մէջ է եղեր և ոչ թէ արտին սրտին, և առաւ իր յիմարութեան արդար հատուցումը: Երկու տարուան մէջ իր փոխանակած արտին արժէքը տասն անգամ աւելի վրայ դրաւ, քանի որ առածը ետ ետ դնաց, ու յայնժամ սկըսաւ ինքն ալ իր յիմարութիւնը տեսնել և ողբալ:

Եւ թէպէտ ամէն մարդ անմիջապէս կը տեսնէ աս երկրագործին յիմարական և տրդէտ անգործունէութիւնը. և իր յոյսերուն ապարդիւն մնալուն բուն պատճառը, Սակայն և այնպէս իր ընթացքը՝ կրնանք ըսել թէ՛ պինտ շատերուն ընթացքին մէկ նշանաւոր պատկերն է: Առ հասարակ մարդոց դործելու կերպը աս է. պտուղ և արդիւնք կըսպասեն այն ծառէն, որուն անձանք և պտղաբերութեանը համար չաշխատեցան, դայն մշակելու և պտղատու ընելու մէջ հողածու ջանքերով հնարքներ չմտածեցին: Յոյսանու պէս իրենց անասուն գոմենին կորուստը կողքան սոսկ իրենց վնաս գալուն համար: — Ամենուս բերանն է, և մեր աղքը ետ մնաց, յառաջագիմութիւն չըրաւ, մինչեւ ուրիշ ազգերը ծաղկեցան յառաջ դացին, ևն, ևն: — Բայց

անգամ մը կանկ առնենք, և կենանք լըմտաբար հաշիւ ընենք, նախ՝ աղք մը ինչ բաներով և ինչ դիւրքի մէջ յառաջագիմութեան երես կը բռնէ և կը ծաղկի ու յառաջ կերթայ, և երկրորդ՝ մենք այդ բաներէն որչափը և ինչ ըրինք որ մեր աղքը ծաղկի յառաջ երթայ: Արտ մը հրաշքով արգասաւոր չըլլար, և ոչ իսկ փոխանակելով, այլ ճարտարութեան հնարած միջոցները աշխատութեամբ և գործունէութեամբ ի գործ դնելով: Ճիշդ այնպէս ալ բարոյական արտ մը: Թորգոմայ սերունդը կեցած տեղը յանկարծ առանց հողի, առանց աշխատութեան և առանց բանաւոր միջոցներու: Ինքներենք հարուստ, խելացի և քաղաքակրթեալ յառաջագիմ աղք մը չի պիտի ըլլայ, այլ պէտք է ջանք, պէտք է հող, պէտք է միջոց և աշխատութիւն:

Ուրիշ անգամ քիչ մը ընդարձակ կը խօսինք այս խնդրոյն վրայ:

Կ Ե Ն Ս Ա Գ Բ Ա Վ Ա Ն Ո

ՅԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԱՆՁԵՆ ԵՒ ՎԵՐՈՒՅ ՏԵՍՈՆ ՍԵՐՈՑ

ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Հետեւեալ կենսագրական նկարագրութիւնը Յիսուսի անձին և վարույրը վրայով, հին ձեռագրէ մը առնուած է, որն որ նոյն ժամանակը Հրէաստան գտնուած Պոպղիոս անուն Հռովմայեցի նախարար մը Հռովմայ Ծերակոյ տին ղրկած է:

«Այս օրերս Հրէաստանի մէջ անօրինակ բընաւորութեան տէր անձ մը երևան ելաւ, որոյ անունը Յիսուս Քրիստոս է: Բարբարոսները իբրեւ Մարգարէ կը պատուեն զանկա, սակայն իր աշակերտները իբրեւ իսկ և իսկ կենդանի Աստուծոյ ծոցածինը կը պաշտեն զայն: Սա երեւի ի վերուստ առանձնաշնորհեալ այնպիսի իմն անհամեմատ առաքինութեանց ճիւղ:

քերով, որ կարող է մեռելները իրենց գերեզմաններէն յարուցանել, և ամէն կերպ ակտա-
թէաները բանիւ կամ գալչելով բժշկել:

Ինքը հասակաւ բարձր է և վայելչադեղ ե-
րևոյթ մը ունի, իր դէմքը սիրուն և վեհանձն
է: Իր մազերուն գեղեցկութիւնն ու շնորհալի
երևոյթը աննկարագրելի է, որոնք գանգին
մէջտեղէն ճեղքովմը՝ նազովրեցուց ցեղին պէս
երկուքի բաժնուած, ականջներէն վար երկու
ուսերուն վրայ գանգուր գանգուր վայելչապէս
ձգուած են, որոյ գոյնին և շարժմանցը անուշ
երևոյթը կզմայլեցընէ զմարդ: Իր ճակատը
տափակ և մեծ է. ծնօտներուն վրայ ամենևին
բիծ մը չկայ. բացի գեղեցիկ և սիրուն կարմը-
րութենէ մը. քիթին և բերնին վայելչական
համեմատութիւնները ամենակատարեալ են. իր
մարմնքը խիտ և փառաւոր է, և իր գլխու
մազերուն կը պատասխանէ, որն որ թուշին
տակէն անմիջապէս երկուքի բաժնուած սրտին
տախտակներուն վրայ կը տարածուի: Իր աչ-
քերը գեղեցիկ, պայծառ և վառվառն են:
Այս անձը յանդիմանած ժամանակը, իշխա-
նական վեհութիւնով կը վարուի. խրատած ժա-
մանակը մեղմութիւնով, և առ ինքն կը հրա-
ւիրէ ամենամեղմ և համազական ոճով մը. թէ
բանիւ թէ արդեամբ իր ամէն սովորեցուցած-
ները տսանկ մեծ և երևի էակի մը յատուկ և
վայելուչ վեհմութիւնն ու կատարելութիւննե-
րը ունին: Այս անձին խնդալը տեսնող մարդ-
չկայ, ամէն մարդ կը վկայէ անոր յաճախ թա-
փած արցունքները, և այնքան ազդու և սրը-
տաշարժ են իր արցունքները, որ շատերը չեն
կրնար չմիանալ իրեն հետ համակրաբար ար-
ցունք թափելու: Ինքը համեստ, մաքրակեն-
ցաղ, և իմաստուն անձ մի է: Միով բանիւ,
այս արտաքոյ կարգի տեսարանը վերջապէս ա-
մէն ուր որ կայանք տայ, հիմա սա չափը ա-
մենատոյգ է որ, այս անձը չնայխարհիկ գե-
ղեցկութիւններով և Աստուածաման կատա-

րելութիւններով պսակեալ մարդ մի է, ամե-
նայնիւ գերազանցած՝ առ հասարակ մարդոց
որդիներէն:

ՈՒՆԱՆԱԿ

Թ.Գ.Թ.Ա.ԿՅՈՒԹԻՒՆՔ

(Մնացորդ երկրորդ համակի 38^{րդ} քաղցն)

Ընդ հակառակն՝ ինչ է մեր գործելու կեր-
պը որով կը վազենք կը վազենք ու դարձեալ
հոն ենք: —Երբ որ իբրև ազգ՝ ազգային ու
իբրև եկեղեցի՝ կրօնական դժուարութեան մէջ
կիյնանք, անիկա տեսնալուն մէջ ամենևին նե-
ղութիւն չենք քաշեր շուտով կը տեսնանք, և
կը սկստինք մենք մեզի տրտնջալ և մէկզմէկու
գանգատիլ մինչև որ մէջերնիս մէկը՝ ազգասի-
րական կամ փառասիրական կամ որ և իցէ
կերպ հոգիով շարժուի, և մեզ մեր դժուա-
րութենէն ազատելու համար ինքզինքը նուիրէ՝
հաւատալով որ այսչափ բազմութեան ձայնը՝
կրնայ լսելի ընել պէտք եղած տեղը, Բայց այն
ձայնատուները դրեր ես նէ գտիր, այնուհետև
խոր լռութիւն մըն է կը տիրէ, և հեռուէ հե-
ռու միայն սա փափառքը կը լսուի. «Կեցի՛ր Կե-
ցի՛ր Կեցի՛ր»: Աս է մեր սկզբունքը, որ մեզ
ամէն ազգային յառաջագիմութենէն ետ կը
պահէ. և չարիք չարիքի վրայ կը դիզուի ու
մեր չուանովն հորը իջնողն ալ մէջը կը մնայ:

Չգէ որ Տաճկաստանի մէջ գրեթէ ամէն Բո-
ղոքական եկեղեցեաց և Ամերիկացի միսիոնա-
րաց մէջ վէճեր ու դժուարութիւններ կար
և միշտ կը լսէինք, քսանէն աւելի եկեղեցիներ
կրնամ համբըլ, որոնց հետ անձամբ տեսնուած
ու միսիոնարաց բռնացեալ իշխանութեանցը
դէմ գանդատներ մտիկ ըրած եմ. Բայց երբ
ժամանակը եկաւ որ իրենց գաղափարները Ա-
մերիկացի Բրիտոնէից ականջը դրուի, և երբ
իրենց հրաւէր կարդացուեցաւ որ դիւցազնա-
բար իրենց գանդատները մէյմէկ կտոր թուղ-
թերու վրայ նշանակելով խրկեն, ամէնքն ալ

խոհեմութիւն սեպեցին լուելը: Մեղք որ Մինաս-
եանի պէս հայկազուն մը իր ստակոյն ու պա-
տիւտը կընուիրուի իրաւանց ու ազգասիրու-
թեան համար, ու կը հրաւիրէ որ իւրաքանչիւր
եկեղեցի աղատօրէն իր գաղափարը յայտնէ,
ու միայն մէկ երկու եկեղեցիներ կը գտնուին
որ սեւին սեւ և ճերմակին ճերմակ ըսելու հա-
մարձակին: — Անպիտան և վատ խոհեմութիւն:
«Կեցիր նայինք ինչ կընէ»: — Աս սկզբունքին
ծառայող ժողովուրդեան մը փաստաբանը բնաւ
բան մըն ալ չկրնար ընել. այս սկզբունքին
տակ ապրող ժողովուրդ մը յառաջադիմութեան
քայլ մըն ալ չկրնար առնել: Այն եկեղեցա-
կան տիրապետութիւնը՝ որ մինչև հիմա Միախո-
նարք կը պարտկէին և ուրանալ կը ճգնէին,
Պօրտին գրադիրը այս օր Մը. Մինասեանին
գրած նամակին մէջ պաշտօնական կերպով բա-
ցէ՝ ի բաց կը դառնաի, «Բանի որ սրտի կոպան
պիտի ունենայ», կը պաշտայ. այսու ամենայնիւ մեր
ժողովուրդը խոհեմութեամբ կը լուէ, և իր լը-
ռութեամբը աս նոր պապականութիւնը կըն
դունի, դարձեալ անունը Բողոքական մնալով:
«Կեցիր նայինք ինչ կըլլայ»:

Ո՛չ Ուռշինկըն՝ ոչ Ուիլինկտըն, ոչ Նաբօլէոն
ու ոչ Կարիպատի կըրնային ամենաթեթեւ քա-
ջութիւն մը կատարած ըլլալ, եթէ իրենց ի-
րաւունքներն պաշտպանած գործակից ժողո-
վուրդները հեռուէն հանդիսատես լինելով,
ղիւրներ մինակ ձգած՝ կեցիր նայինք ինչ կընէ՝
ըսած ըլլային:

Աս սկզբունքը մեզի յատուկ եղած մէկ հի-
ւանդութիւն մըն, որմէ եթէ անդամ մը հրա-
շալի կերպով մը բուժուինք, և մեզմէ ամէն
մէկը դիտնայ ու յօժարի իրեն ինկածը ընել,
տարակոյս չը կայ որ անկից քիչ ժամանակ ետ-
քը, մատուցողութեանը ազգ մը կ'ըլլանք:

ԹՂԹԱԿՅՈՒԹԻՒՆ

(Շարահալոթիւն Տես թիւ 38)

«Ասոնցմէ առաջինը՝ այսինքն ճարտնի նուի-
րակ պաշտօնեան, վաթսուն հազար դալէռ
կուղէր հաւաքել հոն Աստուածաբանական
բարձր ճեմարան մը բանալու համար, հոն ար-
դէն տղայոց և աղջկանց համար բացուած գի-
շերօդիկ դպրոցներն բաւական չեն ըսելով:
Դիտելու արժան կէտն սա է որ, յիշեալ պաշ-
տօնեան կըսէր թէ՝ այս ճեմարանը ճարտնի ժո-
ղովուրդին նոյն օգուտը պիտի ընէ, ինչ որ հի-
մայ Կ. Պօլսոյ մէջ Տօքթըր Համիլիի Բօպէրթեան
Քօլէճը կընէ հայոց և այլն, եթէ այս անձը ան-
պէս դիտէ թէ Բօպէրթ Քօլէճը մեր ժողովուր-
դեան բաց է և արտօնութիւն ունի մէկն հոն
կըթուելու, ատիկա մեծ սխալմունք է, բայց
եթէ կը խորհի թէ այնպիսի Քօլէճ մը ընդհա-
նուր առմամբ ժողովուրդին յառաջադիմութեան
նպաստաւոր է, ատիկա չեմք ուրանար և կը
փափաքինք որ երկրին յառաջադիմութեանը
համար ոչ թէ մէկ այլ քանի մը հատ Բօպէր-
թեան Քօլէճներ ունենայինք մեր երկրին մէջ,
սակայն յիշեալ պաշտօնէին խօսքը եթէ այս
իմաստով առնեմք, դարձեալ անլուծանելի դժ-
ուարութիւն մը կուգայ մտացս առջև թէ ին-
չո՞ւ համար 60,000 տալէռ պիտի ուղէ հաւա-
քել ժողովուրդէն: Այս ասոր վրայ չի կրնալով
խորհիլ և լուծել ձեզ կը թողուամ զայն և կու-
գամ դարձեալ ժողովին շարունակութեանը:
Նա ևս Նեստորականաց մէջ եղած գործքերուն
ղեկուցումներ տրուեցաւ (որոնց վրայ տեղե-
կութիւն ունիք արդէն թէ ինչ էր վիճախին
որ պարտաւորեց զիրենք Անգղիոյ դիմել): Եր-
կայնմութեամբ այս տեղեկագրերն մտիկ ընե-
լէս վերջը Տաճկաստան ականջիս հնչուեցաւ,
և նոյնը Արևելեան, Արևմտեան և Կէդրոնական
թեմական բաժանումներով, ինչպէս բնական է
ամէն մարդոց, բոլոր՝ անձկութեամբ և ուշա-
դրութեամբ մտիկ կընէի եղած նկարագրութիւ-
նը, սակայն ինչ ըսեմ, թէ ինչ լսեցի, Տաճ-

կաստանի այս երեք բաժանմանց մէջ եղած յաջողութեան նկատմամբ : Կը ցաւիմ որ խօսող երկու Միսիօնարաց անունները չիկրցի ի դիր առնել : որոնք սոյն տեղեկութիւններն տուին , սակայն ահաւասիկ իրենց ներկայացուցած երեւելի կետէրն զորն որ բուն խօսած ատենին նշանակած եմ : զորոնք տարակոյս չունիմ որ կը փափաքիք լսել : Նախ խարբերդի Միշին մէջ Աստուածաբանական դպրոցին 20 աստուածապաշտ բարի և դործունեայ պաշտօնեաներ պատրաստած ըլլալը , որոնց 16ը նոյն դաշտին մէջ , 3ը Պիթլիդի և մէկն ալ ուրիշ տեղ մը դործի սկսած ըլլալով , ապառնոյն մեծամեծ յաջողութիւններ կսպասուին : Նոյնպէս նաև Մարաշի Միշին մէջ 32 անտնի անձանց պատրաստուած ըլլալը և դաշտին մէջ բանւորներ տարածուին է : Երկրորդ գլխաւոր կէտը որ թէ Արևելեան և թէ Արևմտեան ու Կեդրոնական կայաններու երկու երեսփոխանները ներկայացուցին , Եկեղեցեաց անկախութեան համար ունեցած փափաքն էր , որուն համար ամէն Եկեղեցի տանորդական օրհնեալ սկզբունքը կ'գործադրէ եղեր , ահա այս կերպով այժմեան Եկեղեցեաց կէսը անկախ Եկեղեցիներ եղած ինքզինքնին կը հոգան եղեր (անկախութիւն բառը իր ընդարձակ նշանակութեամբը չառնելով Միսիօնարացմէ ստակ չառնել կամ քիչ առնել հասկցիր) և կը յուսանք թէ , կրնէ քիչ ժամանակէն անոնց օրինակին պիտի հետեւին բոլոր Եկեղեցիք , որոնց մէջ արդէն նոյն հոգին մտած ըլլալով , մինչև անգամ նոր Եկեղեցի մը չեն կազմեր և ոչ պաշտօնեայ առանց գոնէ անոր հասոյթին կէսը հասուցանելու :

... Խմբագիր առանց այս նկարագրութեանց վրայ փոքրիկ խորհրդածութիւն մը ընելու , զայն ձեր փորձառու գրչին թողելով կուգամ երրորդ անձին , որ Տաճկաստանի մէջ գործին յառաջադիմութեանը համար խնդրուեցաւ իրմէն որ ունկնդրաց տեղեկութիւն տայ , վկա-

յելով իրեն համար թէ ինք բոլոր Տաճկաստան պարտած ըլլալով իւր աչքերովն այն Եկեղեցեաց իրական վիճակը տեսած է ու դիտէ : Այս անձը ձեզ քաջ ծանօթ մէկն ըլլալով , իւր ամբողջ ներկայացումն կարելի եղածին չափ ճշդիւ ձեզ կը գրեմ : Յիշեալ պատուելին 23 տարի առաջ Տաճկաստան գացած ըլլալով կրնէր թէ , Հոն միայն 4 բնիկ Աւետարական Եկեղեցիք և քանի մը Բրթթէսթանդներ կային , Կ. Պօլսոյ և իւր շրջակայից մէջ պարսկաիկալ , բայց այսօր Քրիստոսի գործը այնպիսի օրհնեալ է որ հիմա նոյն երկրին մէջ 70 Աւետարանական Եկեղեցիներ կան , (հոս փառաւոր ծափահարութիւն մը ընդունեց) և որոնց գրեթէ կէսը անկախ ըլլալով ուրիշներն ալ կաշխատին նոցա օրինակաց հետեւիլ : Ասկէց ի դատ Եկեղեցիք ունին դպրոցներ ժողովրդեան որդոցը դաստիարակութեանը համար և երկրասարդաց ու օրիորդաց համար երկու Աստուածաբանական ճեմարաններ , Երէց և Երէցկին պատրաստելու համար Քրիստոսի այն մեծ դաշտին մէջ :

Իրաւցունէ Միսիօնարք երբեմն ունայն տեղը ամբաստանեալ կը լսենք և անշուշտ մեծամեծ նեղութիւններ և զրկանքներ կը կրեն բռնիկներուն մէջ ծագած դժուարութեանց և նոցա անպատշաճ վարմունքներու պատճառաւ , այն բարբարոս երկրին մէջ , որ Հեթանոս երկիրներէն վատ է , բայց դեռ առանց յուսահատելու մեծ երկայն մըտութեամբ կաշխատին և կսպասեն ապառնի յաջողութեան և հոն Քրիստոսի գործին յառաջադիմութեանը համար :

Պէտք է յիշենք որ երկրին պետութիւնը այն նոյն բռնաւոր և բարբարոս կառաւարութիւնն է որ երբեմն սոսկացուց Եւրոպան , մենք անոր Եւրոպիոյ վրայ թագաւորելը չուզելով անկից հեռանալուն համար աղօթք ընել չենք ուզեր , կը փափաքին նորա վերանորոգութեան համար , որպէս զի իր ժողովրդեան ալ աւելի կրօնական ազատութիւններ շնորհէ , քանզի

նորին փոխարքան կը կարծէ թէ դեռ Մուհամմէտականութիւնը կարողէ Բրիտոնէութեան դէմ դանդաղել : . . .

Եղբայրներ ահաւասիկ աստ կը կայանայ դործոյն ամենադառն ծանրութիւնը և դուք կը տեսնենք ձեր Միսիօնարաց ջանքը, որոնք առանց վհատելու անյուսահատ սրտիւ, ջերմեռանդութեամբ և աղօթիւք կաշխատին այն ժողովրդեան մէջ : Կրկին ծախսահարութեամբ վերջացաւ : (Շարահայեց)

ՀՈԳԻ ՎԱՍՏԱՐԿԻԼ

Հոգւով մարմնով յայտ յանդիման մարդը թշուառ ընել, աչքի առջև կենդանի մեռել մը ընել, և անկէ դառնալ հասարակէ հոգի վատնելու ըսել, մեր դիտցածը միջին դարու կոյր և մոլեռանդ ազիտութեան դործ է : Զիգվիթ խուղարկուած առեանին ոճն էր ատ : Բնաւ չէինք յուսար որ արևելեան կաթոլիկ կոչուած լուսաւորեալ ազգայնոց բերնէն ալ լսուի այդ վատ և նողկալի դատաւարութեալ ոճը և ան ալ այնպիսի պարագայի մը տակ որ ամէն կրթեալ և անաչառ մտքի տէր մարդ անմիջապէս պիտի դատէ թէ՛ ոչ թէ հաւատքի դալ կամ հոգի փրկել հոգի վատնելը, այլ պարզապէս՝ կրիւք մոլեղնեալ անմիտ պատանեկի մը անձնասպանութիւն դործելուն մէջ իր թշուառութեան գերեզմանը փորելու ժամանակը, անդթաբար իրեն դործակից դռնուել է : Ինքզինքը ծովը նետելու պատրաստուած մեղամաղձոտ անձնասպանի մը ձեռքէն բռնող և մահագործ ձեռնարկութիւնը քաջալերող մէկու մը՝ սրտին անդուծ կարծրութեանը վրայ ինչ պիտի խորհինք և ինչ պիտի ըսենք, ահա ներկայ դէպքը անկէ հազար աւելի վատ և եղբունական է, քանզի մահը բարոյական է, և մէկ անձի վրայ չէ :

Ասկէ երկու կամ երեք շաբաթ առաջ լուր օր մը Ոսկերեւանի եկեղեցին, լսածնուս նա

յերով, վերնատունը միայնակ անանձին լինելով, Հայր Եղիշէ վարդապետը՝ առանց քննութեան և առանց հարցափորձի, տասն և ինը տարեկան և մինչև ցոյն վայրկեան հօրը հացովը պահուած պարապ շրջող անգործ և անարհեստ Հայ Բողոքական պատանի մը, 25—30 տարեկան համարումը փաստուած յետին աղքատ և ստորին կարգի կաթոլիկ օրիորդի մը հետ կը պսակէ, և հասկցածնուս նայելով, խորհուրդին մասերը անթերի կատարած լինելու համար, հոն պատահմամբ գտնուած Եկեքերձի Անտոն աղա ըսուած անձը՝ իւր է վարձք է քսելով կը համոզէ և կը յորդորէ որ նա ալ լսալը բռնէ :

Այս ցաւալի և անհաճոյ լուրը քանի մը օր ետքը մէկուն մէկալին բերնէն տղուն արդէն ի սուգ համակեալ դժբաղդ և վշտացեալ ծընողքը (քանզի մօտ տարիներուս մէջ ամենադառն պարագաներու տակ երկու կտրիճ դաւկըներ մահուան անողորմ ճանկերուն որս տըւած են, որոց մէկը Սմէրիդայի պատերազմին մէջ սպաննուեցաւ, և աս վերջինը որպէս թէ մէկ հատիկ մխիթարութիւննին մոացեր էր), բնականապէս տակն ու վրայ կը լլան, և կսկսին լալ ողբալ, քանզի անմիջապէս կը անհետն որ ասիկա առջիներէն շատ անտանելի մահ մի է, — ասիկա կենդանի մեռեալ մը պիտի ըլլայ աչքերնուն առջին : — Իրաւ բաւական ժամանակ է լսած և իմացած են եղեր որ ռոյան ասանկ վտանգաւոր դիպքի մը ենթարկուած է և այլ և այլ ատեն շատ հնարքներ և միջոցներ ի դործ դրեր են ետ կեցընելու համար, բայց չեն յաջողեր : Այսու ամենայնիւ ամենեւին չեն ալ հաւատացեր որ, աս քանը ասանկ անխորհրդաբար և յանկարծ կը լլայ, որովհետեւ բանը ինքնին անհնար է խորհեր են :

Տառնելինը տարեկան տղայ մը որ ոչ ուսում ունի, ոչ արհեստ և ոչ փակ ստակ մը, մինչև անգամ 10 փարայի պէտք մը ունենայ, հար-

կադրեալ է հօրմէն առնել, ասանկ մէկը ո՞ր խենդ կամ ո՞ր անդուծ պիտի դնէ պատկէ, քան որ երբեք իրենց անհնարին վիշտն ու զարմանքը յայտներ են թէ Հայր եղիշէ՝ լուսաւորեալ հռչակելոյ քահանան ըրեր է աս բանը, «ասա աս նողկալի պատասխանը լսելու են ի նոցունց լուսաւորելոյ, հաւատարմութիւնը, միջոցեալ ակներեւ ճշմարտութիւնը աս է որ, մոլեռանդ զգայմամբ առանց ետին առջին խորհելու, ինչ հանդիսեալ աստիճանէ, հեռանէ ինքնապաշտօնէն ինքնէն: Թշուառ պատանին նամակ նամակի վրայ կը դնէ ծնողացը որ՝ զթան իր վրայ, գոնէ վերմակ մը խրկեն իրեն: Ոչ տուն կայ պատմագրութեամբ, ոչ հայ կայ ուտելու և ոչ ալ վաստակ ասոնք հոգալու, ասանկ ողորմելիները դրեր պսակեր և «Հոգի են վաստակեր»: Ահա քեզի պապական աշխարհքէն ծաղում առած լուսաւորութիւնը:

«Եթէ լոյսդ որ ի քեզ է՝ խաւար է, խաւարն որչափ ևս:» Մենք պապական անուանները ասկէ աղէկ բան չենք յուսար, բայց իրաւունք և լուսաւորութիւն բաւերը վայրկեան մը խաբեցին մեզ, ինչպէս որ նոյն իսկ ենթակայ ժողովուրդն ալ: — Մի թէ քաղցեցն ի փշոց խաղող՝ կամ ի սկստասկէ թուզ: —

ԽԱՍՈՆ ԷՆԻՐԵՐ

Պատերազմին վրայօք ասոյդ լուր մը ունինք՝ ըսենք, մենք մեզ կխաբենք, եկած հեռագիրները և լրագրաց միջոցաւ հաղորդուած լուրերը, անհնարին հակառակ են: Լրագրաց մէջ կծիկ կծիկ սուտերը որքի պէս կը վխդան, մարդ կը շիտթի թէ ո՞րի հաւատք ընծայէ. կողմնապահութիւնը դիւրաւ կորոշէ իր ճամբան, օակայն իսկութիւնը գիտնալու զողորմ համար չատ մեծ դժուարութիւն կայ: Գաղղիական լուրերուն վախճանական իմաստը սա է որ, Գերմանական բանակին բաժը բուսած է, իր պայծառ յաղ-

թութիւններուն վրայ, նկուն մնալու սեւ ամպերը քալել սկսած են, զօրքը Լքեալ և անհամբեր սրտիւ պատերազմին վերջանալուն հառաչանք կընէ եղեր:

Անցեալ չարթու լուր մ'ալ եկաւ թէ վերսայլը պարպեցին կամ պարպելու վրայ են, Լօարի բանակին ցիրուցան ըլլալով բանը բուսնելուն լուրը սուտ է եղեր, միով բանիւ՝ զինուորադիրն ի նպաստ Գաղղիական բանակին երես բռնած ըլլալը, անտարակուսելի է եղեր, ասանկ որ եթէ Բրուսիա սա նուաճել աշխատած ազգին ձեռքէն իր պատիւը չկորուսած ինքզինքը խալսել յաջողելու ըլլայ, իրեն մեծ երանութիւն պիտի ըլլայ եղեր:

Ասանց դէմ Բրուսիացւոց կողմէն ալ վերսայլէն՝ քաղաք, դեղ, թնդանօթ և հազարներով գերի առնելու բաղդաւորութեան լուրեր կուտան, և այնպէս կը ներկայացընեն թէ Փարիզ յետին ներութեան մէջ է, և վերջին յարձակումները ուրիշ բան չեն բայց յուսահատական ճիգեր: Եկու աս հակասութեանց մէջէն ճշմարտութիւն որոնէ և գտիր: Փորձը թող որոշէ ըսել և անցնելէն ուրիշ ճար չկայ:

— Ճշմարիտ է որ Գաղղիական ազգին աս վերջին ճիգերը խիստ նշանաւոր են, և թէ որ երկիրնին խալսելու չյաջողին ալ, փակալին մեծ քաջութիւն մը կատարած են, պատիւնին ծանր վտանգէ մը ազատեցին, և նա քաջութեամբ և դիւցազնաբար: Բանակը գնաց, զօրութիւնը գնաց, բայց Ազգը դործեց, ասիկա պարծանք է Ազգի մը:

Ընդհանուր կարծիքը սա է որ, քանի որ Գաղղիացւոց վտանգեալ հայրենիքին փրկելու այս վերջին եռանդուն ճիգերը անյաջող ելան, թրջի և Կամպէթթայի նիւթած և ձեւացուցած դաշտավարները յաջող եւք չկրցան ունենալ, Տիւքթիզ զօրապետը չկրցաւ իր երգմամբ ըրած ուխտը կատարել, պարտեալ Փարիզի պատերուն տակ քաջութիւ հարկադրեցաւ, և Օրէսն

վերստին թշնամիին ձեռքը անցաւ, ասանցմէ ի զատ նոր նոր գրաւումները շարունակ յառաջ կերթան, թշնամիք Ամէնն ու Ռոնը առնելով, Հալլը ծովեզերեայ քաղաքին հետ յաղորդակցութիւնները կտրեցին, ևն ևն, այսուհետեւ կենալ և տակաւին նոր նոր փորձեր ընելու ծիգերը ամենայնիւ անօգուտ է, և ծանր վնասներէ ուրիշ արդիւնք չկրնար ունենալ:

— Հասունեան տաղակալի խնդիրը գրեթէ վերջացածի պէս է, Բարձրապատիւ Ալի Փաշան իր կարծիքը, աւելի շիտակը՝ իր որոշումը, որոշ կերպով յայտնեւ է, որ է Գեր. Հասունի Պատրիարքական պաշտօնէ հրաժարումը: Իրաւ այս լուրը՝ նորին Բարձրութեան Հասունեան կուսակցութեան կողմանէ ներկայացող պատգամաւորները տարբեր կերպով կը ներկայացնեն, Սակայն որչափ քաշեն քաշքըշեն տակաւին երկուքին ալ պատմածը մի և նոյն իմաստը ունի:

— Սնցեալ կիրակի օր Հակահասունեանք Աղապին ժողով ըրին Ոսկեբերանի եկեղեցին, ուր մեծ բաղմութիւն հաւքուած էր, և երկար խորհրդակցութիւններէ ետքը, որոշուեցաւ որ օրինադիրք մը յօրհնուի, որոյ հեղինակութեամբը նոր պատրիարքի ընտրութիւնը կատարուի:

— Ճէրեթէի Հալլին տաճկերէն լրագրոյն խօսքին նայելով, Սեւ ծովի չեզոքութեան վերաբերեալ խնդրոյն նկատմամբ Լոնտրա դումարելի Գէսպանաթովին յիստերը Յունկար մէկին պիտի սկսի:

— Սնցեալ շաբթու Ղալաթիա Բիրէճ Գափու կոչուած թաղը ցաւալի դէպք մը տեղի տեսնեալ: Տան մը պատշգամբը որուն վրայ խել մը 16—20 տարեկան օրիորդներ կը զօսնուին, արդէն խախուտ լինելով և քիչ մ'ալ բեռը ծանր դալով, յանկարծ կը վիշի, և ամէնքը մէկանց փողոց կը թափին, օրիորդներէն մին անմիջապէս կը մեռնի, և ուրիշի մ'ալ ողնա-

հարը կը կոտրի և երկու օր չարաչար նեղուելէն յետոյ, նա ևս կը մեռնի, իսկ մնացածներն ալ քիչ կտամ շատ ամէնքն ալ վնասուած են: Զարմանք չէ՝ թէ որ ամէն շաբթու քանի մը ասոր նման ցաւալի լուրեր առնենք, որովհետեւ մեծաւ մասամբ աս տեսակ նորեղակ պատշգամբները անհաստատ շինուած խախուտ բաներ են: Երանի թէ ան տխուր դէպքը շատերուն զգուշութեան ազդ և խրատ մը ըլլար:

— Մայրաքաղաքին մէջ բաւական ժամանակէ ի վեր աշնան մեղմ և անուշ օրերը կը շարունակէին, գրեթէ շարունակ հարաւիկն հողմ կը փչէր, բայց կիրակի առաւօտ ամպամած տըխրութիւն մը պատեց ամէն կողմ և սակաւ ինչ ալ երբեմնակի անձրեաց, սակայն արեւմտեան ժամանակ յորդեց և սաստկացաւ վեց կամ եօթը ժամու չափ շարունակ, և նոյն միջոցին քանի մը ժամ ալ ամառուան եղանակի պէս կը դուռը և կը փայլատակէր ևս:

— Դեկտեմբեր 15 ամսաթիւով Գերմանական հեռագիր մը լուր կու տայ թէ Մօնպէտի քաղաքը առնուելով 3000 գերի, 65 թնդանօթ Բրուսիացուց ձեռքը ինկած է, և 270 ալ արդէն գերի ինկած Գերմանացի զօրք աղատուած են: Նոյն հեռագիրը նաև կրսէ թէ Մէքէմպուրկի Մեծ Դուքսը Էօքքի և Հալի մօտերը 2000 աւարառու Գաղղիացի զինուորներ բռնած է:

— Այս Բշ. օրը լրագիր ծախողները սկսան «Գերմանացուց Գաղղիացուցմէ պաշարուելուն լուրը», աղաղակել, որոց ազգած խրոխտ ուրախութիւնը ոմանց վրայ խիստ նշանաւոր էր, սակայն լրագիրները աչքէ անցընելով, հասկըցուեցաւ որ սովորական եղած խարդախ հարկերէն մի է որ Գաղղից կառավարութեան Հալլը, Տիպէ և Ֆէքամ նաւահանգիստները նաւային պաշարման ներքեւ դրուելուն նկատմամբ տուած հրամանին լուրը նենգելով հնարած էին, մինչդեռ աս հրամանը եղած է յիշեալ քաղաքները Գերմանացուց ձեռքը անցնելուն հաւանականութիւնը տեսնելով:

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԻԹԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Գ. ՊՕԼԻՍ

Զագմախճըլար փող. Ակոբեան խան. Ն. 10, 11, 12

ՌԻՏԱԿ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Դիտակը Չորեքաբքի օրերը պիտի հրատարակուի :
Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Սան Վերի
յարկ քիւ 5 .

Տարեկան գին երեք Մէհիս ՂԵ. 60
Վեցամսեայ մէկուկէս » » 30
Հասք փր. 50

Ս. ՏԱՐԻ

1870 ԳԵԿ ՏԵՄԲԵՐ 16

ԹԻԻ 40

ՎԱՐՉԱՏՐՈՒՄՆ

ՈՐԴԻԱԿԱՆ ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՀԱՄԱԿՐՈՒԹԵԱՆ

Օր մը Բրուսիոյ Ֆրէտէրիք Թագաւորը երբոր իր առանձին սենեակն էր , սպասող ծառան ներս կանչելու համար զանգակը զարկաւ և երբ տեսաւ թէ եկող դասող չեղաւ , ինքը դուրս ելաւ և տեսաւ որ , սպասաւորը բազկաթուռի մը վրայ նստած խորունկ կը քնանար : Արթնցնելու համար դէպի իրեն մօտեցաւ , և երբ ձայն տալու վրայ էր , պատանիին գրպանէն դուրս ցցուած նամակ մը աչքին զարնուեցաւ , հետաքրքրաբար կամաց մը քաշեց առաւ նամակը , որպէս զի հասկընայ ինչ նիւթի վրայ դրուած է : Բացաւ և կարդաց զանիկա , որ տղին մայրը գրած էր հանդերձ շնորհակալութեամբ իր մայրական օրհնութիւնը տալու համար , քանզի նա իր վաստակին մէկ մասը մօրը կը շնորհէր զայն իր ամենադառն նեղութեանը մէջ սփռիւնելու և միտթարելու համար :

Եւ նամակը սա խօսքերով կը վերջացնէր , « Որդեակ իմ , Աստուած վարձահատոյց ըլլայ քեզի՝ քու որդեական պարտահատոյց զգացմանցդ փոխարէն » :

Թագաւորը երբ կարդաց նամակը , ձայն ձուն հանելով կամաց մը դարձաւ իր սենեակը , և լեցուն քսակ մը Տուքաթ բերաւ նամակին հետ կամաց մը սպասաւորին գրպանը դրաւ , ու դարձաւ սենեակը և վերստին ամուր մը զարկաւ զանգակը , որով արթնցաւ ծառան և անմիջապէս նորին վեհափառութեան ներկայացաւ :

« Կերևի թէ աղէկ և խորունկ քուն մը քաշեցիր , ըսաւ Թագաւորը , ծառային » : Ծառան շուարեցաւ մնաց և չէր դիտեր ինչ ըսելու : Աս շուարմանը մէջ՝ ի զարմացումն իր տագնապետաւ սրտին՝ գրպանին մէջի քսակով ստակն ալ պատահամբ ձեռքին եկաւ : Իսկոյն դուրս հանեց զանիկա գրպանէն և երեսին գոյնը մոխիր դարձած դէպի Թագաւորին երեսը կը նայէր աչքերէն ուղիւ պէս արցունքներ թա-

փերով և առանց բառ մը անգամ արտասանելու կարող լինելու : — « Ի՞նչ է ան , ի՞նչ եղար » , հարցուց Թագաւորը :

« Ո՛հ , Տէր իմ աղեղակեց ողորմելի պատանին ծնկան վրայ եկած , — կերեի թէ մէկը զիս կործանել կուզէ : Սա քսակով ստակը հիմա դըրպանէս կը գտնեմ , որուն վրայով ամենեւին բան մը չեմ գիտեր » : « Որդեակ իմ , պատասխանեց Յրէտէրիք , շատ անգամ մեծամեծ սքանչելիքներ կը կատարէ Աստուած վասն մեր , մինչև անգամ մեր խորունկ քուներու մէջ եղած ժամանակը : Ղրկէ այդ ստակը ազնիւ մօրկանդ , և յատուկ բարեւ ըրէ ինձմէ և ըսէ իրեն որ ամենայնիւ միամիտ ըլլայ , ես այսուհետեւ շարունակ պիտի հոգամ թէ ձեզ թէ ինքը » :

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱԶՍՏՈՒԹԻՒՆ

Ի ՏԱՃԿԱՍՏԱՆ

Ասկէ մինչև քսան և հինգ կամ երեսուն տարի առաջ Տաճկաստանու պատմութեանը տեղեակ ո՞ր և է անձ ամենեւին չի պիտի վարանի ըսելու թէ , այս մասին՝ այսինքն կրօնական ազատութեան փառաւոր սկզբունքը ճանչնալու և գործադրելու մէջ , մեծ և զգալի փոփոխութիւն եղած է Օսմանեան Կայսրութեան մէջ : Մինչև անգամ անեղիբայ ենք որ , նա Եւրոպիոյ շատ տէրութիւններէն աւելի յառաջադէմ հանդիսացած է այս մասին , Իւրաքանչիւր անհատ կատարելապէս ազատ է անարգել դաւանիլ և պաշտել իր Սուրբ Արարիչը Բնութիւն իր խղճին համոզմանը պէս , և ոչ ոք իրաւունք ունի միջամտել և իշխել իր վրայ և կամ բռնաբարել իր այս արդար իրաւունքը : Սակայն ցաւալի է որ Գաւառներուն մէջ գեռ ճանչցուած և ընդունուած չերեւիր Նորին Վեհափառութեան արդարակրօն և անխտիր կառավարութեան որդեգրեալ և հրամայեալ այս աստուածային փառաւոր սկզբունքը : Կարծես թէ անոնք մի և նոյն իշխանութեան ներքեւ եր-

կիւններ չեն , այն տեղերը ուրիշ կամք կը տիրէ , Օգոստափառ Սուլթանին կամքը չզօրեր անոնց վրայ : Լէվանի Հերատ լրագրին մէջ խարբերդէն գրուած դամակ մը՝ նոր շինուած ճամբաներուն առիթով այն կողմերու ժողովրդոց տրուած ամենադառն նեղութիւնները և եղած անլուր զրկանքները կը պատմէր , որ ինչպէս պաշտօնեայք անիրաւաբար կը վարուին հետերին , չարաչար կաշխատեցնեն , կը նեղեն և կը հարստահարեն , և մէկը չըսեր թէ ինչ կընէք և ինչու կընէք , խեղճ ժողովուրդը ճիշդ անբանի պէս կը վարեն :

Բայց մենք այս անգամ արժանահաւատ անձէ մը տեղեկացանք որ այդ եղածները բան մը չեն , մօտեւս ատոնցմէ շատ աւելի սոսկալի բաներ տեղի ունեցած են , կրօնական իրաւունքը և ազատութիւնը ոտնակոխ և սրբապղծաբար բռնաբարեր են , անանկ որ ժողովուրդը նիւթական միասնեւն ու հարստահարութիւնները գրեթէ մոռցեր է :

Կիրակի օր աստուածային պաշտաման ժամանակ Աւետարանական Հայոց աղօթարանները կը մոնեն և ծեծով ու բռնութեամբ ժողովուրդը դուրս կը հանեն որ եթեայ նոր շինուած ճամբաներուն մէջ աշխատէ , և այս անլուր բռնակալութիւնը կը գործադրուի Վալիին գիտութեամբ , և թերևս անմիջական հրամանով : Երբորաս է Գաւառներուն մէջ հպատակ ժողովրդոց և քրիստոնէից կացութիւնը , յայտնի է որ մայրաքաղաքիս մէջ եղած բարեկարգութիւնները ստակ մը չեն արժեր , անոնց արժէքն ու ազդեցութիւնը աշխարհիս աչքին տուելը կանհետանայ : Վալիին այս ընթացքը թշնամութիւն է յաւատ ընդդէմ տէրութեան քան թէ ժողովրդոց , այսպիսի անձ մը պէտք է իբրեւ մատնիչ հայրենեաց պարուհապուի կառավարութենէն , Բայց թէ կառավարութիւնը անտարբեր ըլլայ , Երկինք վրէժխնդիր է և վաղ կամ անագան պիտի պատուհասէ այնպիսիները :

ԻՐ ՔԱՄԲՍՆ ՄՈՒԹԸ ՊԱՆԵԼ

Ներկայ դարուս մէջ Հասարակաց ատեանին առջև ամենէն ծանր և աններելի յանցանքը ճանչցուած է առ բանը: Մարդ մը կատարելապէս ազատ է իր անձնական գործքերը ուղածին չափ թագուն պահել, իր գործառնութեանց հետքերը խաւարին ներքև ոքողել, ոչ ոք իրաւունք ունի զայն գտնել և մեղադրել, սակայն երբ խնդիրը հասարակաց կը պատկանի, մարդը՝ ոչ թէ իր հաշոյն, այլ հանրութեան համար կը գործէ, այն առանք լանք կը փոխուի: Աս պարագային տակ թագուն գործելը և իր հետքերը մութի մէջ պահելը ծանր յանցանք է, և նենգ ու գաւաճանական դիտումներու կատարած կուտայ: Ուղիղ պիտո մը և անենգ միտք մը բնապատճառ չունի հասարակաց վերաբերեալ գործոց մէջ իր հետքերը անյայտ ընել: Ան որ ճշմարտութիւն կը գործէ, ըսաւ Տէքն մեր, լոյսին քով կուգայ, որ տեսնուի, յայտնի ըլլայ իր գորքերը թէ Աստուծով, այն է՝ ուղղութեամբ և ճշմարտութեամբ գործուեցան: Ասկէ բանաւորապէս կը հեռուի որ, ան որ ասոր հակառակը կընէ կամ կը գործէ, մտքին մէջ նենգութիւն կայ, ծուռ և խարդալի դիտումներ ունի, վերջապէս հանելու խաղ մը ունի: Աշխարհք ասիկա փորձով սովորած հասկցած է, հարկ չկայ զանիկայ փրեն բացատրել, ինչպէս վերը ըսինք, աս վատ և միաստի ընթացքը՝ հասարակաց ատեանէն արդէն իւր դատապարտութեան դատաւիճիքը ընդունած է: Բանի երևելի և մեծ անուն մարդիկ այս դատապարտեալ և անօրէն ընթացքնուն համար, հանրութեան արդար վրէժ խնդրութեանը ենթարկուելով պարտու հասուեցան, քայց մեկ կէտ մը կայ որ կը բաղձանք ներկայիս հանրութեան յիշեցընել, թէ նա պարտի իր այս փրաւունքը հսկել, պէտք է զնքն իր գործոցը տէր պիտի ալ, և ամէն անձ իր պաշտօնականէն հարկը պահանջել: Մարդոց աս ընթացքին՝ այնքան բազմաոմեայ փորձերով իրա-

զեկ լինելէն յետոյ, պէտք է ժողովուրդ մը այնպէս թոյլ ու անտարբեր ապրի, որ ասպարէզ տայ ասանկ քրեւոր անիրաւներու: Այն անձը որ ճշմարտապէս հասարակաց բարիք մը պիտի ընէ, նորա օգտին պիտի ծառայէ, իր ճամբան, իր հետքերը մութը չպահէր, լոյսին քով կուգայ և բացէն կը գործէ:

Ահաւասիկ աս է ժողովուրդոց նկատելու բուն կէտը, ու պէտք է իսկոյն վանել իր շրջանէն այնպիսիները որ աս կանոնին հակառակ կը գործեն, հոգ չէ ասկէ դուրս ինչ փառաւոր կեցծիքներ ալ որ ընեն:

Ես, ըսաւ խոհուն և փորձառու վաճառական մը, չեմ յանձնել իմ գործքերս այնպիսի անձանց ձեռք, որ կը ճգնին իրենց հետքերը մութ և թագուն պահել: Որչափ աւելի նոյնը պարտինք ընել հասարակաց գործոցը համար:

ԹՂԱՍԿՅՈՒԹԻՒՆՔ

(Զարուհամարքիւն եւ վերջ, Տեա Թիւ 38 39)

Ասկից վերջը՝ ներեցէք որ այս ժողովին մեկ դիտաւոր որոշուին ալ ձեզ գրելով գրութեանս վերջ տամ: Յայտնիէ ձեզ որ կըլտէինք թէ Ամերիկեան Պօրտ ընկերութիւնը երկու գլխաւոր յարանուանութենէ կազմեալ է, օյսինքն երիցական և Ժողովական, և թէ բաւական ժամանակէ ի վեր է որ կը լսուի թէ երիցականը պիտի բաժնուին, ու զատ Առաքելութիւն կազմեն և զատ դաշտ ունենան աշխատութեան. ահաւասիկ ասոր վերջին որոշումն ալ եղած ըլլալով, տեղեկագիրն սա կերպով ժողովին ներկայացու: Սիրիայի Զէք երիցականաց՝ ճշդուած է, ոչ թէ որովհետեւ երիցական դատութեան տոկ Քրիստոնէական գործը աւելի յաջող վրէպ ըլլալ, ոչ այլ իբր Քրիստոնէացի եզրայրներ որովհետեւ մեր գործը և հոգիքը խիստ չափ են, մը յանձնենք անոնց ար փրենք հոգան ըստ զոմենայնի այն մասին, հոգիք հաւատալով

թէ Գրիստոսի մարմնոյն իրական անդամներն ենք դարձեալ, թէպէտ գործով կամ դաշտերով բաժանեալ, բայց կը հաւատանք թէ առանց յարանուանական խտրութեան, մէկ սիրտ մէկ հոգի և մէկ մարմին կը գործենք ամէնքնիս պատասխանատու մեր մեծ հովապետին : Ուրախ եմք ըսելու որ այս բաժանումը սիրով և հասկցողութեան գալով եղաւ, դուք այսօր կուտաք այն մեծ դաշտը ձեր եղբայրը որոյ համար, այն սիրելի Հայրերը Ուելլիէմ Կուտուէլ, և Պըրտ իրենց կեանքը դրին որոնց աշխատելը դարուց ի դարս անմոռանելի պիտի ըլլայ : Այսօր ձեր եղբայրներուն կը յանձնէք, մեծ ճեմարան մը արանց և կանանց համար, նաև Սուրբ Գիրքն իրենց լեզուին թարգմանեալ ահա այս ամէնը Գրիստոնէական միութեան քաղցր սիրոյ արտայայտութիւններն են զորոնք վերին նախախնամութիւնը պիտի օգնէ և վարձատրէ ապառնոյն մէջ, և այլն և այլն :

Պատուարժան տէր ներեցէք ինձ որ ասկից աւելի համառօտախօսութիւն չեմ գիտեր, և ահա առանց որևիցէ խորհրդածութիւն մը ընելու, տեսածներուս և լսածներուս մէկ համառօտ նկարագրութիւնը ըրի յուսալով որ Դիտակայ ընթերցողացը հաճելի և օգտակար պիտի ըլլայ :

Մնամ վասն Դիտակայ

Նոր աշխարհի մէջ

Նոր աչք մը

Խմբագիր

Ազգերնուս երիտասարդ գասուն մէջ քսան քսան և հինգ տարիներէ ի վեր Ամերիկա դաշտը մասնաւոր տենչ մը ծագեցաւ և կը շարունակէ, յատկապէս արհեստ կամ գիտութիւն սովորելու նպատակաւ : Այս տենչը կամ հակամիտութիւնը ըստ ինքեան յոյժ գովելի է և ազգերնուս ներկայ և անապագայ օգուտին համար խիստ կարևոր, սակայն կէտ մը կայ, որ

չառ կը փափաքիմ իմ փորձառական գիտութեամբս՝ ազգիս երիտասարդութեանը իբրև խրատ թելադրել՝ ազգօգուտ թերթիւ միջոցաւ, որպէս զի այդ տենչը արդեամբ տածող ազգայնոցս դուզնաքեայ ծառայութիւն մը ըրած ըլլամ :

Իրաւ է որ, Ամերիկա այդ յարմարութիւնը ունի, Հայ երիտասարդութեան այդ բաղձանքը յագեցրնելու պաշար ունի իր մէջը, ինչպէս որ շատերը արդեամբ ալ վայելեցին այդ օրհնութիւնը, սակայն՝ Ամերիկա արհեստ և գիտութիւն սովորեցնելու աւար քաղուերէի պէս, անանկ անխորհրդաբար առանց ետին առջին խորհելու սովորելի և ֆէսը կոխելով՝ երեւ շուռչը Ամերիկա առնելը, շատ մեծ անխոհմտութիւն է, և ամենեւին զարմանք չէ որ ատանկները իրենց նպատակին չհասնելէն զատ, շատ ալ թշուառ ըլլան և անտանելի նեղութիւններու ենթարկուին : Շատերը աս ցաւալի փորձը ունեցան. և սկսան խօսիլ գանգաւիլ Ամերիկացոյ հիւրընկալութեան և մարդասիրութեանը դէմ, որ ինծի կերեայ թէ, իրաւամբ չէ, մեծապէս սխալած են : Ատանկները եթէ մեր Ասիական հիւրընկալութիւնը ըսել կուզեն, ան յայտնի է որ Ամերիկացոյ համար այդ բանը անկարելի է, երկիր մը ուր հիւրերը մէկով երկուքով չէ, այլ հարկը հազարներով կայցեւեն, ինչպէս կրնան Ասիական հիւրընկալութիւն ընել, բայց թէ Ամերիկացիք մեր Հայ երիտասարդաց պինտ շատերուն բանաւոր կերպիւ խիստ մեծ մարդասիրութիւն ցոյց տուին, իրենց տունները հիւրընկալեցին, և հայրաբար հոգացին խնամեցին և օգտակար ուսմունքներ կամ արհեստներ սովորեցնեցին կամ սովորելու առիթ եղան, անուրանալի իրողութիւն մի է, որոյ համար ասիկա բարեպատեհ առիթ մը կը համարիմ իբրև Հայ, ի դիմաց ազգիս հրապարակաւ մեր շնորհակալութիւնը յայտնել այն դիւցազն բարեսիրաց, որք քրիս-

տոնէական անխտիր մարդասիրութեամբ այդ պէս ձեռնտու եղան մեր ազգայնոց շատերուն:

Արդ դալով մեր բուն կէտին, իմ նպատակըս Ամերիգա դալ ուղղով երիտասարդաց առջին պատ քաշել չէ, ոչ քաւ լիցի, ևս յաւետ կուզեմ քաշալերել որ դան, և հոս աս ուսմանց և արհեստից եղեմէն՝ աղնիւ և ժրջան մեղուներու պէս անուշահոտ և մեղրասառ ծաղիկները սրտերնուն և միտքերնուն մէջ շտամարանեն ու դառնան հայրենիք և հոն մեր ազգային ամայացեալ փեթակները մեղրով լեցունեն, ինչպէս որ ըրին հին ժամանակները մեր յիշատակաց արժանի մեծ անուն նախնիք: Բայց կը փափաքեմ որ որոշ նպատակով և պատրաստութիւնով դան, որպէս զի նպատակնուն հասնին, մանաւանդ խեղճ և թշուառ չըլլան, չի հարկադրին ճամբայ ելած օրերնին անիծել, ինչպէս որ ցաւալի է ըսել, ոմանց պատահեցաւ:

Իրաւ Ամերիգա երէ՛մ' է, բայց սոսկալի դժբա՛ւ մ'ալ է. շատ աղէկ և բարի բաներ կան, և շատ գէշ և չար բաներ ալ կան, շատ բարի և առաքինի մարդիկ կան, և շատ ալ չար և անգութ անխիղճ մարդիկ կան, ուստի անխորճ երիտասարդ մը առանց պէտք եղած կանխապատրաստութեան երբոր հոս կու գայ ինքզինքը գծովքը ինկած պիտի կարծէ:

Ահա հոս՝ դիւրութիւն տալու համար պէտք եղած պատրաստութեանց մէկ քանի գլխաւոր կէտերը կը նշանակեմ:

Նախ՝ հոս եկող երիտասարդը գոնէ ինքզինքը հասկըցընելու չափ Անգղիարէն գիտնալու է, եթէ ոչ՝ նաւէն դուրս ոտք կոխած վայրկեանին նեղութեանց և դժուարութեանց գուռները կը բացուին առջևը, և կըլլայ «սկզբն՝ երկանց» անմիջապէս յուսահատութիւնը կը պատէ զինքը:

Երկրորդ՝ Պարտի գոնէ քիչ մը ստակ ունենալ քովը, ի հարկին կարենայ ինքնին հոգալ իր

պէտքերը գոնէ 1—3 ամիսներու չափ, ամենէն հնարաւոր խնայութեամբ շաբաթը 100 դահեկան հաշուելով:

Երրորդ՝ եթէ կարելի է քիչ կամ շատ արհեստի մը տեղեակ ըլլայ, որ նեղը մնայ նէ, դործէ:

Չորրորդ՝ Յարմարութիւն ունենայ կամ լաւ ևս է ըսել յանձն առնու, որ և է գործ գործել, աս բանը չեմ կրնար ընել չըսէ, անանկ որ եթէ միտքը դրած նպատակը չկարենայ ձեռք բերել, դէմը ինչ որ ելնէ, առանց ետ քաշուելու ժիրութեամբ և գործունէութեամբ բանի և աշխատի՝ Հոյու բնական աշխուժութեամբ. անանկ որ Տաճկական առածին պէս կարենայ ըսել, — Բաշաբաս Կէլեբէ, Բոնայաս Ելեբէ, Ելեբէ — Որչափ որ իմ փորձառութիւնս կը շօրէ, կարծիքս աս է որ, ասանկ մէկը անհնար է որ Ամերիկայի պէս երկրի մը մէջ յաջողութիւն չգտնէ և յառաջ չերթայ:

Ահաւասիկ աս կէտերը լաւ կշռելով, եթէ մեր երիտասարդները Ամերիկա կու գան, թող դան, տարակոյս չունիմ որ, վերը ըսածիս պէս, յայժամ Ամերիգան եղէմանման երկիր մը պիտի գտնեն, ուր յազուրդ և ասպարէզ պիտի գտնեն իրենց բաղձանացը, բայց ուրիշ կերպով ծանր վտանգի տակ պիտի ըլլան, և անյուսութեան և ամենադառն նեղութիւններու պիտի ենթարկուին:

1870. Նոյեմբ. 12 Նոր Եորք:

Յ. Կ.

ԱԶԳԻ ՉՈՐՍ ԲԱՅ

Անցեալները Դիտակայ մէջ աս վերնագրով դէպքի մը պատմութիւն դրած էինք որ դաւառաբնակ հայ օտարականի մը գլուխն եկած էր խարդախ խաբէբայ. Հրէայի մը դաւաճանութեամբը, Ասանկ բաները պատմելուս մէջ նպատակնիս աս է որ, ուրիշներուն խրատ և զգուշութիւն ըլլայ, որ նման վտանգներէ զերծ մնան:

Անցեալ օր Քերայի մէջ թէպէտ պաշտօնավարութեան ժամանակ արդարեւ տեսարանի մը պատահելու դժբաղդութիւնը ունեցանք :

Անգղիացւոյ դէսպանատան պատին տակը՝ Հայ Յոյն խառն, գող աւազակ սրիկայից խմբակ մը՝ որոնք խօսք մէկ ըրած երեք հատ խաղի թուղթերու վրայ օրական բաղդերնին շիտակելու յոյսովը ընկերակցութեամբ առտուն կանուխ ճամբայ ելնէին, ինտոր է նէ՝ իրենց սովորական դաւերովը յաջողեր են խեղճ Հայ բեռնակիրի մը ճաշակը գրգռել որ ճակտի քրտինքով ամենադառն նեղութիւններու տակ մէկ տարուան մէջ վաստակած գումարը՝ հոն ստիքի վրայ դիւրաւ մը ստանալու յիմար յոյսովը, վտանգի դնէ, և ստուգիլ տալի բերան Յ կամ Ն մէծիւ ալ ստացեր է, բայց խեղճը չէ գիտցեր որ, ատոնք կարծին ծայրի կերն են որ իր խորանի գրգռանէն կրկին կապերու ներքեւ քանի մը լաթերու մէջ ծրարեալ ռալիները դուրս հանեն, ինչպէս որ արդեամբ ալ յաջողեր էին, երբ մենք վրայ հասանք, խեղճին երեք ոտիկի չափ ունեցած ամբողջ ստակը արդէն ձեռքէն խլած են եղեր : Ինչ կընէ աս յիմար մարդը խորհնուս չմնաց, միւսները մէջերնին գլխաւորութիւն մը հանելով, որը վարորդը վեր ցրուեցան գացին, կայծակնահար թողելով ողորմելի անձը : Հնար չէ բանիւ նկարագրել այդ տխմար անձին դէմքն ու վիճակը երբ տեսաւ որ իր քրտամբ վաստակած քանի մը կտոր կակուղ ոսկիները անքրտինկ վաստակով մէծիւներուն հետ յափշտակողներն օձի պէս սողալով քաշուեցան գացին թողելով իր ափին մէջ տակ դանոնք ծրարած պաշտպան քուրջերը Վայ փնձ, տղաղակեց լալով ողբալով և երկու ձեռքերն ալ գլխուն զարնելով, այս փնէ ձիւն էր գլխուն եկաւ, իմ բոլոր ստակս առին և գացին : Եւ թէպէտ ամէն տեսողը վը մեղքանայ զինքը, բայց այսու ամենայնիւ խաթիւ կը մեղադրէին որ մէկանց վաստակելու վատ բաղձանքովը ունե-

ցածն ալ կորսնցնելու փորձութեան մէջ ինկաւ :

Այս երբոր մարդ մը իր քիչ բայց հանապաղօրեայ արդար և օրինաւոր ապրուստը կը թողու և կերթայ ոյսպէս թակարթեալ ծողողներուն շուրջը Գիտէ, վաստակելու գրգռեալ անցադ բաղձանքներով փն փն կը սրբալայ, հարկաւ աս ձունը իր գլխուն պիտի դայ, և նա ոչ միայն մեղադրելի է այլ և դատապարտելի, ծանր կերպով մեղանշած է իր անձին և իր ընտանեացը դէմ, և հետևապէս մարդկային ընկերութեան դէմ, քանզի խեղճ լինալով կրնայ բեռ ըլլալ իր ազգին կամ ժողովուրդին : Վերայ յիշեալ բեռնակիրը հինգ տարի է հաստարութեան մէջ է եղեր, ողորմելի ընտանիքը և զաւկները թող հոն սպասեն ար հայրերնին տակ վաստակի և իրենց խրկէ, նա հաս գտեր է կաթիլ կաթիլ վաստակածները ամէնը մէկանց տալու տեղը :

Բայց պէտք չէ ասոր վրայ շատ զարմանալ, Գիտէ ինչ խաթիւ բալկէ հազարաւոր խեղճի և կըթեալ ճանչուած բայց ճիշդ աս ողբով և սկզբունքով գործող պիտի շատեր կան, որք այս օր չէ նէ վաղը ունեցածնին չունեցածնին հոն թողնելով կայծակնահար եղած կը դառնան տեղերնին առանց խրատ և օրինակ ըլլալու հախճաղներուն :

Այս օր մեր ազգայինք՝ Քիչ բարձիւ շուտ գարծիւր իմաստուն առածին ուշադիր չեն եղած : «Տամա ագսըն, հէր կիւնադսըն» : Մէկ սուլունտա չէ չնի օլմադ» կըսէ Տաճկական առածը :

ԽԱՌԵՐ

Պատերազմը կը շարունակուի, պատերազմաւոր անգթութիւնները անխնայ կը գործադրուին, երկու կողմը դադանային անգթութեամբ իրարու դէմ ելած : Իրար վը ջարդեն, որոյ ահաբեկ հետեւեալները բոլոր աշխարհը տատան-

ցուցած են, և այլն, ևն. ստոյգ գիտենք, բայց նորա ներկայ ճիշտ վիճակը և կերպարանքը ինչ է, չենք գիտեր: Երբոր միայն մէկ կողմը միտիկ կրնես, խելքդ բանի մը կը պառկի, բայց երբոր ականջդ երկու կողմին ալ կուտաս, յայնժամ միտքդ կը շփոթի, ամէն բան կը մթանայ և անստուգութեանց մէջ կը շուարիս կը մնաս:

Ահաւասիկ շարթուանս մէջ առնուած լուրերուն համառօտութիւնքը:

— Թուրք Գերմանացիք գրաւեցին, և հիմայ Գաղղիոյ առժամանակեայ կառավարութիւնը անկէ Պօրտօ քաղաքը փոխադրուած է: Հեռագրալուրը կըսէ թէ, բնակիչները բաւական ընդդիմացան, երկու կողմէն կրակ ըրին և բաւական ալ մարդ սպաննուեցաւ, բայց չյաջողեցան:

— Ոմանք Փարիզը պաշարի կողմանէ շատ նեղ վիճակի մէջ կը ներկայացնեն և շատ բաներու մէջ սովը սկսած է, կրսն, սակայն ուրիշ շատերը կը ստեն ասիկա, և կը հաստատեն թէ իրաւ ձի էշ, մուկ կատու և այլ ամէն տեսակ կենդանի ուտել սկսած են, բայց ոչ այնքան նեղը ինկած ըլլալուն համար է, այլ որչափ որ ինքզինքնին աւելի առատ վիճակի մէջ պահելու համար:

— Փարիզէն եկած լուր մը կը հաստատէ թէ, Փարիզի մէջ զօրաց մեծ շարժում կայ, և նոր ու ուժգին յարձակումներու համար պատրաստութիւններ կան, կերեւի թէ մօտ օրերս մեծ պատերազմներու լուրեր պիտի լսուին:

— Անգղիական Թայմս լրագիրը խստիւ բողոք կը բառնայ երկու պատերազմող տէրութեանց դէմ, որ արիւնհոգեղութիւնը դադրեցնեն, և կը հրաւիրէ Բրուսիան որ խաղաղութեան պայմանները ըսէ:

Կըսուի թէ Աւստրիոյ կառավարութիւնը պատրաստ է խաղաղութեան համար միջնորդական միջամտութիւն ընել Գաղղիական կա-

ռավարութեան կողմը, եթէ նոյնը Բրուսիոյ կողմը ընող մ'ալ ըլլայ:

— Դեկտեմբեր 2 ին տեղի ունեցած Փարիզի առջևի մեծ պատերազմը շատ սասկալի կը ներկայացնեն: Բրուսիացի հեծելազօրաց ամբողջ դունդ մը իրենց ձիերովը հանդերձ պատերազմի դաշար սփռեալ մնացեր են: Այս յաջողութեան մէջ մեծ ուրախութեան մէկ նշանաւոր պարագան սա եղած է որ այն սպանեալ ձիերուն թարմ միսերը պաշարեալ Փարիզցոց պաշար եղած են: Այսու ամենայնիւ Փարիզ ու տեստի կողմանէ մեծ նեղութեան մէջ չէ:

— Մինչդեռ Բրուսօ—Գաղղիական պատերազմը այսպէս չփոթ և անստոյգ բայց իրական շարունակութեան մէջ, միւս կողմանէ ազգաց խաղաղութիւնը մրդուիող և միաբերը անհանգիստ ընող նոր նոր խնդիրներ մէկ մէկու ետեւէ երևան դալու վրայ են:

Ռուսիոյ յարուցած խնդիրը դեռ չըլուծուած և չվերջացած, այս օրերս Անգղիական լրագիրները իշխանութեանց երկրին նկատմամբ խնդիր մ'ալ երևան հանեցին որ կերելի թէ բան մ'ալ Չարլս իշխանը կուզէ յուզել, թէպէտ ճիշդ նպատակը բացէ ի բաց երևան ելած չէ դեռ:

Քաղաքական աշխարհը անհանգիստ ընող խնդիր մ'ալ, Միացեալ Նահանգաց կառավարութեան Անգղիոյ հետ ունեցած Սլապամայի և ձկնորսութեան խնդիրն է, որ այս օրերս վերստին յիշեալ կառավարութեան կողմանէ ձեռք առնուած է:

— Չարադուշակ խնդիր մ'ալ Սպանիոյ մէջ ծայր տուած է. նորընտիր Թագաւորը խնդրոյ տակ ինկած է ընդդիմութիւն կայ իրեն դէմ, և ուտի իր ուղեւորութիւնը առ այժմ ետ թողուած է, Թագաւոր մը դեռ իր աթոռը չբազմած, եթէ իրեն դէմ խնդիր յարուցուի, ալ ան երկրին ապագայ անդորրութեան վրայ ինչոյս կը մնայ: Եւ նոր Թագաւորը Գահնկէց Թագաւոր

հիէն ի՞նչ տարբեր վիճակ ունեցած պիտի ըլլայ:

— Վերջին լուրերէն կը հասկցուի որ Եմէնի մէջ ծագած ապստամբութիւնը արդէն զսպուած և առաջը առնուած է, որ ներկայ պարագաներուն տակ բաւական ծանրկէկ խնդիր մը կըրնար ըլլալ ճաճկաստանի համար:

— Եէտի Բուլէէն Բիւշիւք Չէքմէճէ շինուած Երկաթուղոյն հատուածը՝ որ անցեալ Բշ. օրն հանդիսիւ պիտի բացուեր, ետ մնաց, ժամանակէ մը ի վեր գրեթէ շարունակ հարաւային հով փչելովը կառքերը նաւէն դուրս հանուիլ չկրցուելուն պատճառաւ:

— Նմանն զնմանը բուժէ սկզբունքը թէպէտ Բժշկական շրջանին մէջ դեռ ընդհանուր ընդունելութիւն գտած չէ, բայց մեղի կերևայ թէ բնութեան մէջ հաստատուած իրողութիւն մի է, իսկ բարոյական աշխարհին մէջ բազում փոփոխութիւն տեսնուած: Այսպէս մեզի կերևայ թէ, ներկայ աղետալի պատերազմը՝ պատերազմ ըստուած բանը երկրիս երեսէն և աղդաց մէջէն իսպառ ջնջուելուն, հիմ մը պիտի դնէ: Ուրախ ենք ըսելու որ այս տեսութիւնը հաւաստող նշաններ չառ կան: Այո հաւաստի ենք որ, պատերազմը պիտի ջնջէ և անհետացնէ զպատերազմը:

ՄԱՀԱԳՈՅԺ

Տօբթօր Արմենակ Ասատուրեան հայազգի երիտասարդ բժիշկը՝ որ Ամերիկայի մէջ մեծաշաղկապութեամբ իր կենցաղօգուտ ուսմունքը աւարտած՝ ասկէ քանի մը ամիս առաջ Պոլիս վերադարձած էր, մօտերս բժիշկներու խորհրդով ձմեռը հոն անցընելու համար Եգիպտոս գացած էր իր մօրը հետ, ամսոյս մէկին քրիստոնէական երջանիկ մահուամբ իր մահկանացու կեանքը կը կնքէ այն ամենադառն օտարութեան մէջ՝ ուր իւր կանխահաս մահուան անկողնոյն շուրջը փորձիչ պարագաներ զինքը շրջապատած էին:

Յաջորդ թերթիս իր վրայ և իր երիտասարդական մահուանը պարագաներուն վրայ քիչ մը աւելի ընդարձակ տեղեկութիւն կուտանք:

ՄԱԹԻՆՏ ԿԱՄ ՄԷԼԻՐ-ԱՏԻԼ

ԿԱՄ

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

ԳԱՂԵԱԼ Ի ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷ ԽԱԶԱԿՐԱՅ

ԿԻՆ ՔՕՔՔԷՆԻ

Խաչակրաց արշաւանքը՝ Արեւելեան պատերազմաց մէջ՝ ամենէն երկարատեւն ու հռչակաւորն հանդիսացած է. վասնորոյ Հայոց հետաքրքրութեան արժանի նիւթ մը կը համարվի անոր վերաբերեալ նշկարագրութիւնն ալ՝ զոր փառասանօրէն կը ներկայացնէ մեզ՝ երեւելի Տիկին Քօթթէն:

Այս ընտիր (երկհատոր, այսինքն 800 էջ բաղկացեալ) գործոյն տպագրական ծախքը՝ փոքր ինչ թեթեւեղելու նպատակաւ բաժանորդագրութիւն մը բացինք, մէկ մէճիտ զին նշանակելով ամբողջ գործոյն համար, փոխանակ մէկ ու կէս մէճիտի՝ որ անգեղջ գին պիտի ըլլայ յետոյ:

ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԻՔՆ ԵՆ

ԳՐԱԳՐԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Ճ. ԱՐԱՄԵԱՆ

Զագմագերլար, քիւ 46

Յակոբեան խան, քիւ 10, 11, 12, 13.

ԳՈՐԾԱԿԱՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻ

Ա. Մ. Վ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆԷ

Մինչեւ հիմա հրատարակուած քերականութիւններէն տարբեր ոճով եւ տարբեր ընթացքով քերականութիւն մ'է, գործնական հրահանգներու վրայ հիմնեալ, որով ուսանողը փոխանակ իր չհասկցած բաները թութակօրէն դոյր ընելու, առաջին օրէն գործնական կրթութեամբ սովորածներուն գործածութիւնը կը սովորի:

Աւելորդ է ըսել թէ Պ. Ա. Մ. Վ. Գարագաշեանի հմուտ գրչէն ելած այսպիսի քերականութիւն մը՝ իր սահմանին մէջ՝ կատարելութեան երաշխաւորութիւնը իր հետ ունի:

Կը ծախուի Պ. Յ. Գալաֆեանի դրատունը, Է. Զաքմաքճըլար փողոց, Դին 2 փրանք:

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Զագմագերլար փող. Յակոբեան խան 10, 11, 12.

Պ Ի Տ Ա Ա

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Դիսակը Չորեքաբքի օրերը պիտի հրատարակուի :
Բաժնորդագրութեան, տեղն է Ակոբեան-Սան Վերի
յարկ քիւ 5.

Տարեկան գին երեք Մէհիս Ղ. 60
Վեցամսեայ մէկուկէս » » 30
Հասք փր. 50

Ա. ՏԱՐԻ

1870 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23

Թ Ի Ի 41

ԳԱԼՈՒ ՓԱՌԱՅ ՅՈՅՍԵՐՈՎԸ ՊԱՐԾԻԼ

Գաղղիոյ կողմը բռնող քաղաքագէտք եւ լրագրագետք խել մը թէութիւններու եւ հաւանականութիւններու վրայ հիմնեալ իրողութիւններ եւ յաջողութիւններ հիմ բռնելով, այս օրերս սկսած են ի շնորհս Գաղղիոյ եւ ընդ դէմ Բրուսիոյ հզօր եւ յաղթող Բանակին մեծ մեծ բաներ երազել, անանկ որ ձեռքէն ոտքէն կաշկանդեալ եւ աւերակացեալ Գաղիան քանի մը օրէն ինք զինքը փրկել եւ ազատելէն ի վատ, մեծաւ յաղթանակաւ պիտի կոխէ եւ անցնի Գերմանական սահմանները եւ արդէն լքեալ ու յուսահատեալ Սաքսոնեան, Վիրթեմպերկը, եւ, եւ դրաւելէն յետոյ, յաղթական փառքով պիտի մտնէ Պէրլին, Կիյովն ու իր Բանակը Փարիզի մէջ արդէն նաբօլէոնի բաղդին բաղդակից ըրած լինելով :

Այս երազները մեղադրելի չեն, կրնայ ըլլալ որ թէութիւնները եւ հաւանականութիւնները իրականութեան փոխուին, եւ իրաց վիճակը ենթադրուածներէն շատ աւելի նշլակեալ պարանեն

ստոր մարդ բան չկրնար ըսել, բայց խել մը հիւսեալ թէութեանց շարքին տակ ենթադրուած բաները, եղած լմնցած բանի պէս առնելով մեծաբան մեծաբան պարծենալները՝ ծանծաղ մտքի գործ է, Գեաղ չտեսած սրունքները սօթտելու պէս բան մը եղած կըլլայ :

Իրաւ ամէն մարդ աղատ է եւ իրաւունք ունի իր դադափարները ազատօրէն խօսելու, ատոր ոչ ոք կրնայ բան մը ըսել, սակայն ժողովրդոց մտքին վրայ նոցունց ընելիք աղղեցութիւնքը հաշիւ ընելն ալ՝ Հասարակաց բարիքն ու օգուտը կամեցող ազնիւ սիրտերու համար սրբազան պարտք մի է :

Մենք կը գովենք Գաղիական ազգին յայտնած Հայրենասիրական ջերմ եռանդները, եւ փափաքող ենք որ իր իրաւացի եւ անմեղ յոյսերը իրականանան, սակայն չենք համոզուած որ այն մեծ մեծ ջարդերները իրական հիմ ունին, սոսկ մտայածին յոյսերու ցնորքներ են :

Անհամար վտրձերով հաստատեալ անսխալելի իրողութիւն մի է որ, ենթադրեալ յոյսերու վրայ

հիմնեալ որ և է հաշիւ միշտ սխալ կենէ, ուստի ներկան կամ եղածը թողնելով, գալիքին կամ ըլլալիքին յոյսովը պարծիլ և հովհարելը ծանր սխալմունք է, մինչև անգամ բազմը եթէ զայն դիպուածով հաւաստէ ալ :

ՄԱՅՐԱԿԱՆ ՍԷՐ

Մայրական սիրոյն զօրութիւնը աննկարագրելի է և ամենին մէկ բանի մը հետ չհամեմատուիր, նորա արդիւնքները իրական են. և անհամար փորձերով տեսնուած է որ նորա ազդեցութիւնը ջնջող զօրութիւն չկայ տիեզերաց մէջ : Այս նիւթին վրայ խօսող երևելի անձ մը կըսէ թէ, « Ձեմ գիտեր մօր մը սիրոյն չափը ի՞նչ է, ի՞նչ բանի մէջ կամ ի՞նչ պարագայի տակ կը հասնի անոր ոյժը, բայց բազում նշանաւոր փորձերով սա ստոյգ գիտենք որ, կեանքն ու մահն ալ մօր մը խանթակաթ սրտէն զայն ջնջել չեն յաջողած » :

Հետեւեալ պատմութիւնը աս տեսութիւնը բացատրող նշանաւոր դէպք մի է : Մայր մը՝ որ ինքը մահուան անողոր ճանկը ինկեր է, այն ահռելի վիճակին մէջ ինքզինքը կը մոռնայ և ամենադառն դժուարութեանց տանելով և դիմադրելով կը հնարէ իւր սրտակցորդ անուշիկ զաւկները նորին դաժան հարուածէն զերծ պահել :

« Ատենօք Իտալիոյ մէկ Գիւղին մէջ ժանտախտը ծայր կուտայ և այնպիսի սաստկութեամբ կը տարածի և ջարդ կընէ որ, մտած տունը կը գոցէ : Մէկ տան մը մէջ զաւկները կը բռնուին նախ, խեղճ ծնողքները տակն ու վրայ կըլլան, և օրն ի բուն գիշերն մինչ լուս անհնարին անձկութեամբ կը դնեն կ'վերցընեն, բայց ի զուր, քանզի մէկ մէկու ետեւէ ամէնքն ալ գերեզման կիջնեն, և ամենէն ետքը թշուառ ծնողքներն իրենք ալ կը բռնուին, և այսպէս ամբողջ ընտանիքը կը մեռնի և անալը կը դոցուի : Աս տանը ճիշդ դիմացը աղքատ բանուորի մը ընտանիքը կը բնակէին, որն որ միայն շաբաթ իրիկունէ շա-

բաթ իրիկուն տուն կուգար իր սակաւ ինչ վաստկած գումարը բերելու որ ապրին : Գիշեր մը իւր ողորմելի կինը՝ մինչդեռ իր սիրուն զաւակունքը շուրջը առած միայնակ կը պառկէր, վրան տաքութիւն մը եկաւ և սկսաւ կասկածիլ թէ, մի գուցէ զարնուած ըլլայ ժանտախտէն, հետեւեալ առտուն կասկածը ստուգութեան փոխուեցաւ, ժանտախտին նշանները երևան ելան : Ապերձանիկ կինը իսկոյն աչքին առջևը բերաւ իւր դրացիինն պատահած ահռելի բաժինը, և ի՞նչ ըլլալը չգիտցաւ : Ինքը իր մահուանը վրայ անկասկած էր, գիտցաւ որ պիտի մեռնէր, բայց քանի որ իր անմեղ և սիրուն փոքրիկ զաւակացը վրայ կը նայէր, ի՞նչ ընելը չէր գիտնար որպէս զի զանոնք վտանգէն զերծանէ, Բուական ժամանակ մտածելէն յետոյ, յաջողեցաւ խորհուրդ մը հնարել, « Ես, ըսաւ, պատճառ չեմ կրնար ըլլալ իմ անձէս մահուան թոյնը իմ սրտակցորդ անուշիկ զաւակացս անձին հաղորդել, ուստի պարտիմ ասկէ երթալ, յանձնելով զանոնք իրենց երկնաւոր Հօրը խնամքին և Կամքին » : Այսպէս տղաքը սենեակ մ'դրաւ և վրանուն կղզեց և ժողովեց իր անկողինը և ուրիշ ամէն լաթեղէն, որ կը կասկածեր թէ ակտը փոխադրելու կրնան ծառայել, և առաւ հետը տունէն դուրս ելաւ, աս փորձիչ պարագային տակ մին չև անգամ սխմեց իր ակռան ու զրկեց ինքզինքը իր անուշիկ զաւկներէն վերջին համբոյր մը առնելու տխուր հաճութենէն :

Իր ամենէն մեծ տղան երբոր տեսաւ պատուհանէն՝ որ մայրը հիւանդ հիւանդ այսպէս չտապաւ մը թողեր տունը ելեր կեթթայ հետն ալ խել մը բաներ առած, զարմացմամբ ետեւէն « Մայր Բարի երթաս », աղաղակեց, մէկ ամենամեղմ անուշիկ ձայնով մը : Անդիէն ամենէն պզտիկ տղէկն ալ՝ ձեռքը պատուհանէն դուրս հանելով « Մայր Մայր. Բարի երթաս, կը կրկնէր, Մայրը կանկ առաւ և սիրտը իր մէջը կըճղմատուէր, ի՞նչ ընելը չէր գիտեր, դառնալով թէ յառաջ երթար, քանի որ անօգնական փոքրիկ

զաւակացը վրայ կը նայէր, ծանր փորձութեան մէջ կիցնար, իր տկար ծունկերը տոկոսէ կը դողային որ քայլերը չէր կրնար յառաջ շարժել, արցունքը ծնօտներուն վրայէն աղբիւրի պէս կիշնէր։ Բայց վերջապէս, «զաւակացս օգտին համար ընելու իմ միտքս դրածս», ըսաւ, և ճամբայ ելաւ։ Տղաքը շարունակ կը պոռային ետեւէն, «Մայր, բարի երթաս», մայր, բարի երթաս», Տղոցը ձայնը կայծակի պէս կազդէր իր սրտին ու տակն ու վրայ կընէր, բայց սկսեց իր ակուան և յառաջ գնաց և հասաւ այն բնակարանը ուր պիտի անցընէր իր վերջին ժամերը։ Ամենադառն անձկութեանց մէջ երկու օր ետքը մեռաւ թշուառ կինը, իր ամուսինն ու զաւակները այն բարեկամացը խնամքին յանձնելով։

Արդ կը տեսնես մայրական սիրոյն դիւցազնական զօրութիւնն, ինչպէս կարողացուց մայր մը յաղթել իր զգացմանցը և ծանր փորձութիւններուն, և արիացուց որ թողու իր բնակարանը և անուշիկ զաւակները և հիւանդ հիւանդ ոտքով ելնէ երթայ օտարութեան մէջ մեռնելու, և այն ալ ոչ այլ ինչ պատճառաւ, բայց միայն զաւակացը սիրոյն համար։

ԶԱՐԸ ԿԱՏԱՐԵՆՔ ՈՐ ԲԱՐԻՆ ԳԱՅ

Դիտակայ 39րորդ թուոյն մէջ Հայր եղիշէ պապական քահանային՝ Աւետարանական երիտասարդ մը պապական օրիորդի մը հետ, անխորհուրդաբար և ընդ դէմ ամէն օրինաւորութեան դնել պսակելը հրատարակած էինք, և նորին վերապատութեան այդ ըրածը՝ անձնապան երիտասարդի մը իր գերեզմանը փորելուն մէջ գործակից գտնուիլ անուանած էինք։

Ոմանք բանիւ վիճեցան մեզի հետ այդ դատողութիւններնու դէմ։ Եւ ինչ է իրենց փաստը, իրաւ կընդունին և կը դաւանին թէ քահանային ըրածը ծուռ է և գէշ է, «բայց, կըսեն, ինքը պարտական էր ընել, որովհետեւ կընայ ըլլալ որ վերջը աղէկ ըլլայ։ Իրաւ տղան այս օր կրօնական համոզում չունի, բայց հա-

ւանականութիւն կայ որ վերջը ունենայ, և այսպէս այս աւուր չար և ապօրինաւոր գործքէ մը, վաղը մեծ բարիք մը յառաջ գայ։» Չարը գործէնք որ բարին գայ, դժուրէն ծագում առած Բեհեղգերուդեան սկզբունք մը, որ Պօղոս սոսկալով դատապարտեց։ Բայց նախինք իրողութեան տուած հաւանականութիւնը ինչ է։ Դեռ երկու ամիս եղած չէ պսակուելնին, այնպիսի խղճալի կացութեան մը վիճակաւ են, որ մարդկութիւննին անգամ մոռնալու վտանգին մէջ են, ուր մնաց հաւատք օրէնք պիտի սորվին և համոզուին, և այսպէս սով չարիքէն բարիք ելած պիտի ըլլայ։ Կործանի այդպիսի սկզբունք մը, անիծեալ ըլլայ ինքն ալ, զայն հնարողն ալ։ Ի՛նչ դատապարտելի մտաց կուրութիւն։

Այս տեսակ դէպքերը իրաւ՝ որ և է պարագայի տակ ցաւալի և փրասակար են, սակայն երբոր իբրեւ սխալմունք դաւանուելու լինի, յայնժամ գէթ մատամբ կը թեթեւնայ բանը, իսկ երբոր այսպէս յատուկ դրութեան մը կը վերածուի, և արդարացընելու ճիգ կըլլայ, որ ըսել է, դիտմամբ և ճանաչումով գործուած է, յայնժամ յոյժ սոսկալի է, իրաւ իրաւ երկրիս վրայ սանդարամետ են ընկերական այն շրջանները, ուր այս տեսակ գործողութիւնները դրութեամբ և ջատագովուելով յայտնի համարձակ կը կատարուին, միանգամայն շուր և քէշ ըլլան ալ խոստովանելով։

«ՄԻՍԻՈՆԱՐԱՅ ԱՆՈՒՂՂԱԿԻ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»

Այս խօսքը՝ Տէրոջը գործին յետախաղաց և անյաջող վիճակին պատճառներուն նկատմամբ խորհրդէն գրուած և Աւետարանի 31րդ թուոյն մէջ հրատարակուած նամակի մը մէկ կէտէն քաղելով, յիշեալ լրագիրը իր վերջին թուոյն մէջ բնաբան կը դնէ և նորա իմաստը բաւական պարզել և բացատրելէն ետքը, պատասխանն ալ իրաւամբ և բանաւորաբար պէս կուտայ։

Եթէ յիրաւի այդ նամակին իմաստը ճիշդ այն տրուած բացատրութեանը պէս է, եթէ մեր Հայ Աւետարանական եկեղեցեայ՝ Միսիոնարաց բանեցուցած անուղղակի իշխանութեանը դէմ ունեցած դանդաղանքներուն հիմը, ճիշդ այն ներկայացուած կէտն է, այսինքն՝ «Միսիոնարները եկեղեցիի մը այնչափ օգնութիւն չեն ընել որչափ որ եկեղեցին կողմէ, և կամ այս ինչ և այնինչ պայմանը կը դնէ զոր եկեղեցին չուզէր ընդունել», մենք առանց վարանման ու անմիջապէս կըսենք թէ՝ առոնց այդ պահանջը ամենայնիւ անիրաւ է, և հետեւապէս բոլոր դանդաղանքներին անտեղի և անհիմ, Միսիոնարք բոլորովին անմեղ են, և չիտակը անգութ պահանջ մ'ալ է ատ, քանզի Միսիոնարաց կարողութեանը մէջ չէ ատանկ բան մը ընել, ընենք ըսեն, չեն կրնար ընել, որովհետեւ ստակը իրենցը չէ։ Մարդուն իր կարողութեանը մէջ չեղած բանը իրմէ պահանջելը, պարզ անգթութիւն է։ Բայց մենք ինչպէս տաանե հինգ տարիներէ ի վեր բազում անգամ ըսած ենք, այս անգամ վերստին կը կրկնենք թէ եկեղեցիները այդպիսի անպատեհ պահանջ մը ըրած չեն, և կամ ինչպէս Աւետարանը ինքն ալ կը վկայէ, գոնէ անոնց մէկ խորհական և իմաստուն մասը։

Թէ որ Միսիոնարք իրենց դէմ թշնամանք և հակառակութիւն չհամարին, մենք կրնանք բազում իրողութիւններ՝ օրովը, տեղովը և անձովը, յառաջ բերել և աշխարհի ներկայացնել, որոնք առանց տարակուսանաց նշոյլ մը թողնելու յայտ յանդիման կապացուցանեն թէ, Միսիոնարք իրենց անուղղակի իշխանութիւնը (լաւ է ըսել ապօրինաւոր) բանեցուցած են այս նորակազմ եկեղեցիներուն վրայ, այնպիսի նիւթերու մէջ ուր ամենեւին դրամական խնդիր չկայ։

Մենք այսպիսի մնասիւ և ցաւալի իրողութեանց ընդարձակ ցուցակ մը ունինք ձեռքեր նիս, և ի հարկին պատրաստ ենք թէ հրապարակաւ թէ առանձին յառաջ բերել և սիրով ու բարեկամօրէն խորհիլ և բանակցիլ անոնց վրայ։

Թէ եկեղեցեայ և Միսիոնարաց մէջ տեղը դոյսացած աս ծանր գծաութիւնները և անհամաձայնութիւնները՝ Տէրոյը գործը այս երկրին մէջ մահու չափ խոցեցին և մնասեցին, անհակառակելի և ամենասոյոգ իրողութիւն է, ոչ ոք երբէք կը տարակուսի։

Մեզի կերևայ թէ Բիւթանական Միութեան իր այս վերջին տարեկան ժողովին մէջ եկեղեցեայ առաջարկելու համար ըրած մէկ որոշումը շատ սխալ և չարաչար կերպով առնուած է։ «Ստակին մատակարարութիւնը բնիկ եկեղեցիներէ կազմուած այլ և այլ Միութեանց յանձնեն», հարցումը հաւանականաբար այն որոշումը ակնարկելու դիտումով եղած ըլլայ։ Բայց մենք բնաւ ատանկ իմաստ չենք տեսներ այն ժողովին ըրած առաջարկութեանը մէջ, որպէս թէ միութիւնը այլոց ստակները մատակարարելու պարտականութիւնը իր վրայ առնելու ըլլայ, իր յուսանք թէ այդպիսի անպատեհ և անբանաւոր կարգադրութիւն մը մեր եկեղեցիներն ու պաշտօնեաները միաբերնէն անգամ չեն անցըներ։

Ինչ ստորնագոյն գաղափար որ ուրիշին ըստակը իմ ձեռքս յանձուի և ես մատակարարեմ։ Եթէ բիւթանական միութեան առաջարկութեանը միտքը ստուգիլ այս է, վստահ ըլլան որ եկեղեցիք ամենեւին չի պիտի հաւանին։

ՍԱՍՆԱԻՈՐ ԲԼԹԱՅՈՒԹԻՒՆ

Ե.

Ազգի զարգացումի շարժառիթներէ գլխաւորը ազդիկներու դաստիարակութիւնն է։

Ամեն բարութիւններու հիմը՝ ընտանիքի ԿրթնԱլ մայրն է։

Մեր երկրի մէջ մասնաւորապէս մեր ազգին մէջ ազդիկներու դաստիարակութիւնը ոչինչ և փանաքի բան մը սեպուած է և ասոր պատճառը, ինչպէս կըսէ հռչակաւորն Ֆէնէլօն, մայրերու նախապաշարումն է, որք կը կարծեն թէ

աղջկանց դիտութիւն և ուսում աւանդելը պիտանի չէ :

Ինչո՞ւ աղջկունք դաստիարակելը պիտանի պիտի չըլլայ, միթէ ընտանեկան երկպառակութիւններու և դիժտերու իսկ պատճառը մայրերու անկրթութենէ չէ : — Ընտանիք մը խնամել մեծ գործ է և ընտանիք մը կը խնամուի զայն խնամելու դաստիարակութեան արդիւնքով : Պէտք ենք մասնաւոր հոգ տանել ասոր վրայ , համայն ազգ մը կանգուն կենդանի և աննկուն պահողները մայրերն են , անոնք են որ ազգային զարգացումի հիմնադիրներ կրնան կանգնել եթէ իրենք մայր չեղած մայրութեան պարտիքը ճանչնեն : Երբէք կործանում չպիտի ունենայ այն ազգը՝ որու մայրերը կրթեալ են , և մասնաւորապէս ջան ու խնամ անալական 'ի գործ դնեն իրենց զաւակաց դաստիարակութեան համար : Երբ մայր մը իր զաւակները կը դաստիարակէ իր համայն ազգին ծառայած և անոր ապագային գոհարներ զոհած կ'ըլլայ :

Հոն ուր կը պակսի սերունդի կրթութիւն , մտաւորաւ կործանում կայ , կործանում ազգայնութեան , կործանում բարոյականի և նիւթականի, վերջապէս կործանում : . . . Դուք ո՞վ Հայ ազնիւ մայրեր , խօսքս յատկապէս ձեզի կ'ուղղեմ 'ի բաց ընկեցէք ձեր անտի զարդ և պատեղմանքը , մարմնոյ դեղի և այլ հեշտութեան վճարներեալ միջոցներ մի կրէք ձեր վրայ , ձեր պարծանքը թո՛ղ ձեր զաւակաց դաստիարակութիւնը ըլլայ :

Մայրեր , սերունդով ՍՊԱՐՏԱՅԻ եղիք . . . :

Եւրոպայի մէջ , մասնաւորապէս Գերմանիա Անգղիա վարժապետներ հասցնելէ յառաջ վարժուհիներ կը հասցնեն վասն զի գեղեցիկ սեռի դաստիարակութիւնը արական սեռի դաստիարակութենէ գերազույն է :

Ասոր համար պարտ անձին սեպելու ենք մեր գալոցներու մէջ առանին տնտեսութիւնը բարոյական և նիւթական հանգամանքներով աղ-

ջկանց իբր դաս տրուիլը , այն՝ օտար լեզու և այլ անպէտ դասեր աւանդելէ բիւր անգամ աւելի աղէկ է :

Թո՛ղ մեր ազնիւ մայրերը իրենց աղջկանց վրայ հոգ տանին եթէ կը սիրեն զանոնք , և անոնց ապագան բարեբաւելու աշխատին , եթէ կ'ըղձան ազգային զարգացումի այնպիսի միջոցներով որով անկարելի ըլլայ զայն խարխուլ վիճակի ենթակայ տեսնել , թո՛ղ այո ընեն , այն ատեն իրենք չպիտի զղջան և անոնց դաստիարակութենէ ոչ միայն մասնաւոր օգուտներ պիտի ծագին այլ ազգութիւնը՝ Նոյն այն Հայութիւնը իրեն դափնիք պիտի քաղէ :

Զմիւռնիա 5 Դեկ. 1870

ՄԻՍՏԱՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ

Այս ազնիւ և հոգեւորոգ սովորութիւնը՝ որ Աստուծոյ եկեղեցիներուն մէջ Առաքելական հեղինակութեամբ և օրինակով աւանդեալ և հաստատեալ է և նոյն իսկ քրիստոնէութեան չափ հին , շատերը կը կարծեն թէ աւետարանական եկեղեցիներէն հեղինակեալ նոր բան մի է , չունի իր վրայ առաքելական կնիք և վաւերացումն , և անոր համար մէկ մեծ կարեւորութիւն մը չեն դնել անոր վրայ : Յայտնի է որ աս տեսութիւնը սխալ է : «Սուրա (Առաքեալք), կըսէ Գիւրքը , ամենեքեան էին հանապազորդեալ միաբան յաղօթս հանդերձ կանամք , և մարեմաւ մարըն Յիսուսի՝ և եղբարք նորա» : Եւ կը ցուցուի թէ ասով եկեղեցին շատ շինութիւն կառնէր , կաճէր , կը զօրանար և յառաջ կերթար և ամէն զարգացում կառնէր :

Աւաղ որ այս օգտակար և բաղձալի սովորութիւնը՝ միջին դարուց ծիսախնդր մեռելութեան մատնեալ քրիստոնէութեան ձեռք , խափանեցաւ , որով մեծ և զգալի փոփոխութիւններ կորսնցուց , այն՝ իբրեւ մէկ հօր զաւակունք՝ միացած , ընտելացած և իրար կապուած անուշ և նախանձելի քրիստոնէութիւնը , խղուեցաւ , պառակ-

տեցաւ, և օտարացաւ մէկ մէկէ : Եւ այս աստուածային սիրուն միամտութիւնը վերնալով, փոխադարձ թշնամաք և ատելութիւն ամենուն բաժինը ելաւ որնոր ոչ միայն մեծ մշաս, այլ և ծանր նախատինք եղաւ Աստուծոյ եկեղեցիին :

Արդ քրիստոնէական ասանկ վեհ զգացում մը հաւատացեալը արտին մէջ վերստին զարթուցանելու յատուկ աշխատանք և ճիգ մը, յիշուաւ հոգեւոր գիւցաղնութիւն մ'է, և յաջողութեամբ պսակուիր անտարակուսելի :

Աւետարանական Միաբանութիւն կոչուած քրիստոնէից ընկերակցութիւնը բազում տարիներէ ի վեր այս բանը յատուկ իրեն նպատակ ըրած է, և արդէն եկեղեցւոյ գոնէ աւետարանական կոչուած ճիւղերուն մէջ բաւական մեծ յաջողութիւն գտած է, նորա հրաւերքովը կամ թելադրութեամբը գրեթէ բոլոր Աւետարանական եկեղեցիք այս օրուան օրս յառաջ եկած են Բաբսի իրենց սիրտերը Ամենասուրբին աթոռին առջևը թափելու :

Ծնորհէ երկինք որ համայն հաւատացեալը սիրտերը միանան նոյն այն աստուածահաճոյ փառաւոր նպատակին մէջ :

« Աղօթք արդարոց յոյժ զօրաւոր են յօգնականութիւն » :

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ

Պատերազմին ընդհանուր վիճակը յայտնի երևան է, որ է շարունակութիւն աղէտից, կործանման և արիւնհեղութեանց, բայց ինչպէս վերջին թիւերնու մէջ ըսած էինք, երկու կողմէն ալ եկած մանրամասն լուրերուն բնու չեն վստահացուիր : Ատենօք խոհական և փորձառու անձ մը ըսաւ թէ, « Խուզողէն գութ և առաքինութիւն չսպասուիր » : Որչափ ճշմարիտ է աս նոյն խօսքը պատերազմականաց համար : Մարտի դաշտէն աղէկ բան ակնկալելը, քարէն շուր սպասելու հաւատար բան մ'է, և կամ գերեզմանատանց մէջ կենդանի վնասել : Թերեւս պատերազմականք կը խնդան մեր չափալանց միամտութեանը վրայ որ մենք իրենց-

մէ ուղղութիւն, իրաւունք և արդարութիւն կսպասենք, և գութ ու առաքինութիւն կը փնտռենք : « Ինչ կառնես, ես որ ընկերիս անմեղ ու անպարտ կեանքը բռնաւորս մէջ կը հրճուիմ, կերջանկանամ և ցնծութիւններ կը կատարեմ, դու ինձմէ գօւթ ու ողորմութիւն կսպասես, կուզես որ ամէն բան շիտակ շիտակ եղածին պէս խօսիմ, պատերազմը առաքինութեան կամ մարդկութեան նկատմամբ շատ սեղմեալ գաղափար է, իր մէջը ատանկ փառաւոր գաղափարներ չամիփէր, բոլորը դուրս վանած է » : Այս է պատերազմականին գաղափարները և իրաւամբ ալ է : Մարդկութիւնը պարտի պատերազմ գաղափարին դէմ բողոք բառնալ ու ան դատապարտել և ջնջել իր մէջէն իբրեւ ամենավատ անօրինութիւն, աս չքնելէն ետքը, ալ կենալ անոր հետեւանքներէն դանգատիր ոչինչ բան է :

Պատերազմի դաշտէն խել մը ղինւորական անկանոն եղեւները և անգթութիւններ հաւքել և զանոնք բարբարոսութիւն անուանելը, լուրեւայն պատերազմը անկարգէն հանել է, մինչդեռ պատերազմն է իսկ և իսկ բարբարոսութիւն : Դուռն մարդը օրինօք և կարգադրութիւններով յատուկ բարբարոսութիւն ընելու համար կըրթէ, տարիներով հաց կերցուր և այդ բանը իրեն արհեստը ըրէ և հրաւերք տուր որ դաշտը ելնէ և դործագրէ իր արհեստը, բայց երբ ըրածները տեսնես կամ լսես, սկսէ իրեն դէմ վիշտ ցաւ յայտնելով դանգատիլ, Աս եղաւ : Զէնքի տակ դրուած մարդոց դործքերուն դէմ բողոքել և անոնց վատ անուններ տալը, կրակը ծոցը դնել և զիս այրեց ըսելով դանգատելու պէս բան մի է :

Մարդկութիւնը պարտի միասնաբար ճիգ թափել որ նոյն իսկ ղինւորականութիւնը ջնջուի երկրին վրայէն և անիծեալ պատերազմը վերնայ և անհետանայ մարդկութեան չըջանէն :

Պատերազմի դաշտը երած ղինւորականութեան մէջ իրաւունք, արդարութիւն, օրէնք և ճշմարտութիւն փնտռելը, պատերազմին բուն նշանակութիւնը չհասկնալու պէս բան մի է, մար-

դը ինչո՞ւ հոն եկած է, դործը արհեստը ինչ է : ինչո՞ւ համար ճակատամարտին մէջ իր ընկերը անգլթաբար և գաղանային կառաղութեամբ զարնել, սպաննել և ջարդելը ու հազարներով դաշտին վրայ ի տարապարտուց սիրելը, բարբարոսութիւն չըլլար ա՛յ, գեղ մը կամ Եկեղեցի մը կրակի և աւարի տալը, սոսկալի բարբառոսութիւն կըլլայ, տարբերութիւնը ինչ է, բնաւ տարբերութիւն չկայ, իսկ թէ որ կայ երբէք, ան ալ առջինին վերջինէն հազար աւելի ահռելի եղած ըլլալն է :

— Անգղիական Իսթլադիլը կըսէ թէ, ներկայ պատերազմին մէկ նշանաւոր հանգամանքն ալ աս եղաւ որ, հաղորդուած լուրերուն ամենին չես կրնար վստահանալ : Լրագրաց էջերը հիւսեալ ստեղծերով և հնարեալ շինծու եղելութիւններով լեցուն են, որ կերևի թէ երկու կողմէն ալ ձևացընելու ետևէ եղած են ժողովուրդները խաբելու համար :

— Թէպէտև մինչև հիմա Գաղղիացիք սա է ըսելու նշանաւոր յաղթութիւն մը չեն ըրած, տակաւին Փարիզ պաշարման մէջ կը մնայ, Գերմանական բանակը Գաղղիական երկրին մէջ անարգել իր արշաւանքները կընէ, սակայն առհասարակ ամէն տեղ և ամենուն համոզումը աս է որ Նիյոմ թագաւորը յաղթանակաւ իր տեղը վերադառնալու փառաւոր պատեհութիւնը ձեռքէ կորսնցուց, անտեղ որ բանը իր ուղած նպատակին հասցընելու չյաջողելէն իղատ, արդէն ձեռք բերածներն ալ ձեռքէ հանելու վտանգին մէջ է : Անգղիական Թագաւոր լրագիրն անգամ՝ որ միշտ ի շնորհս Բրուսիոյ է իր բերանը, աս նոյն կարծիքը կը յայտնէ :

Ահաւասիկ քեզի նոր և նշանաւոր փորձ մի ալ այն վեհ և փառաւոր ճշմարտութեան, Միլիտեր զորութիւն է : Գաղղիա իր թշնամոյն առջևը կորացաւ, ընկճեցաւ և յաղթուեցաւ, որովհետև իր մէջը պառակտեալ և բաժանեալ էր, հանրութեան օգուտին վերաբերեալ կենսական խնդրոց մէջ կարծեաց անհամաձայնելի տարաձայնութիւն կար : Թշնամին եկաւ և ապտակեց զինքը, — ըսել է անիծեալ պառակտ-

ման հետևանքը կրեց, — ուստի խելքը գլուխ եկաւ իսկոյն ինքզինքին գալով թօթուընեցաւ ելաւ, ի մի կամք, ի մի խորհուրդ և ի մի վախճան յաղգովին միացաւ, մէկ սիրտ մէկ հոգի ամէն անձնական վտանգ և զոհողութիւն կամաւ յանձն առնելով, և անվեհեր քաջութեամբ ասպարէզ ելաւ յաղգին՝ հանրութեան վտանգեալ ապագայ բարիքը փրկելու : Արդ զարմանք է որ յաջողեցաւ : Եթէ Գաղղիա աս վիճակին մէջ ևս անյաջող երնէր, ընդհանուր սկզբունքի մը տակ բացառիկ օրինակ մը պիտի եղած ըլլար :

Իցէ թէ աս դէպքը մեր ժողովրդեան և մեր ազգին օգտակար գաս մը ըլլար :

— Վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ, Գեկտեմբեր 31 էն սկսեալ մինչև Յունիսար 1 Փարիզի Հիւսիսային Արևելեան կողմը թշնամոյն բռնած դիրքերը անընդհատ ուժակոծեցին Գերմանացիք մեծաւ յաջողութեամբ : Գաղղիացիք այն կողմերը բռնած դիրքերնին թողեր էտ քաշուեր են, Ռոփէն, Ռոզնի և Նոյսի ամրոցներէն թնդանօթաց ձայները Յունիսար 1 ին դադարած են եղեր :

Վէնտըմի մօտ Գաղղիացիք Բրուսիացուց 20^{րդ} զօրաբաժինին վրայ առաւելագոյն զօրութեամբ յարձակում են ըրեր, բայց անյաջող ետ են մղուեր : Լուսէրից զօրապետը 4 թնդանօթնին է առեր Գեկտեմբեր 30 ին և Վայթիլի Հազարապետն ալ 170 դերի առեր է իր յառաջապահ գունդովը Արասի և Պուքորի մէջ տեղ Սուտչէի մօտերը :

Յունիսար 2 ին Մէզիէրն ալ անձնատուր եղած է և կէս օրին Բրուսիական զօրաց պիտի յանձնուի եղեր :

— Նիյոմ Բրուսիոյ թագաւորը՝ Վերսայլի մէջ Գերմանական տէրութեանց կողմանէ մասնաւոր նուիրակութեան մը ներկայացմամբ, Միացեալ Գերմանիոյ Վիլհելմ Առաջին Կայսրը հրատարակուեցաւ : Նուիրակութիւնը գրաւոր ուղերձ մը ունէր ձեռքը երբ կայսերական թագը ներկայացուց Նիյոմի, որն որ Հիւսիսային Գերմանիոյ Բարլամէնդին բերնէն շարադրեալ էր :

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բրիմ Սպանիոյ զօրապետը՝ որ անցեալ շաբաթու կառքով գացած տեղը անծանօթ մարդիկներէ քանի մը տեղէն զարնուած էր, Դեկտեմբեր 30 Ուրբաթ օրը մեռեր է, և Յունվար 1. Կիրակի օրը յուղարկաւորութիւնը կատարուեալ է:

— Ետի-Գուլէէն Գիւլիւք 25քմէճէ շինուած երկաթ ուղին այս օր հանդէսիւ պիտի բացուի: Երկաթուղւոյն աս հատուածը սովորական կերպիւ երեք ժամու ճամբայ է, Շոգեկառքը կէս ժամը պիտի առնէ:

— Անցեալ Չորեքշաբթի օրը Դըրք-Աղաճի փամիւշտի դործարանը դատապարտելի օրինադանցութեան մը առիթով կը բռնկի և ահաբեկի որոտմամբ օդը կը նետուի, ուր քսան կամ երեսուն զօրականք կը բանէին, որոցմէ 9 կամ 10 անմիջապէս կոպաննուին և մնացածն ալ կը վերադարձնուին: Հոս ծխելը խստիւ արգելուած է եղեր, բայց կերեւի թէ գաղտուկ կամ դողունի կը խմուի եղեր, որ թողուած սիկարէ մը աս չարիքը ծագեր է:

— Սպանիական տէրութիւնը մօտերս Բ. Դրան բարձրաստիճան պաշտօնատարներէն ոմանց պատուանշան շնորհած լինելով, Կայսերական հրամանաւ արտօնութիւն ստացան իւրաքանչիւրը իրենց շնորհեալ նշանները կրելու:

— Չայն կայ թէ Բ. Դրան և Եգիպտոսի Խըտիվին մէջ տեղը նոր դժուարութիւն մը տեղի ունենալով, անհամաձայնութիւն ծագեր է: Եւ այս լուրը աւելի հաստատութիւն դառնալով Բարձրութեան կողմանէ Բիղա Մուստաֆա Փաշային անմիջապէս Գահիրէ վերադառնալու համար հրաման գալովը, որն որ արտաքոյ կարգի պաշտօնով Մայրաքաղաքս եկած էր:

«Աս անհամաձայնութեան առիթ տուող խնդիրը՝ Խըտիվին վեհ. Սուլթանին տուած վերջին ֆէրմանին գէժ անտարբերութեամբ վարուիլն է», ըսած է Թայֆա:

— Թայֆա մէջ վերայլէն առնուած հեռագրալուր մը կը հաստատէ թէ, Քոնի Պիսմարք հիւանդ է:

Դեռ քանի մը օր առաջ աշխարհքը իր հրամանին տակ կառավարելու փորձեր ընող Գահընկէց Նաբօլիոն, Բրուսիոյ վեհապետէն հրաման կը խնդրէ որ Գաղլիոյ ժողովուրդին ուղերձ մը հրատարակէ, բայց թագաւորը հրաման չտար:

Ա. 27

ԱՐԱՄԵԱՆ

ՄԵԾ ՏԱՐԵՑՈՅՑ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

1871

ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ԲՐԻՍՏՈՍԻ

Ամէն Հայ գրավաճառաց քով կը գտնուի գին 2 դշ:

ԱՐԱՄԵԱՆ

ՓՈՔՐ ՏԱՐԵՑՈՅՑ

1871

Նայնպէս ամէն Հայ գրավաճառաց քով կը գտնուի, գին 50 փարայ:

ՄԱԹԻՆՏ ԵՒ ՄԵԼԻՔ-ԱՏԻԼ

ԿԱՍ

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

ԳԱՂԵԱՆ, Ի ՊԱՏՄՈՒԹԵՆՆ ԽԱՉԱԿՐԱՅ

ԿԻՆ ԲՕԹԹԵՆԻ

Խաչակրաց արշաւանքը՝ Արեւելեան սլաւերագմաց մէջ՝ ամենէն երկարատեւն ու հռչակաւորն հանդիսացած է. վասնորոյ Հայոց հետաքրքրութեան արժանի նիւթ մը կը համարիմք անոր վերաբերեալ ներկարագրութիւնն ալ՝ զոր վիպասանօրէն կը ներկայացնէ մեզ՝ երեւելի Տիկին Բօթթէն:

Այս ընտիր (երկհատոր, այսինքն 800 էջէ բաղկացեալ) գործոյն տպագրական ծախքը փոքր ինչ թեթեւեղեղու նպատակաւ՝ բաժանորդագրութիւն մը բացինք, մէկ մէճիւս գին նշանակելով ամբողջ գործոյն համար, փոխանակ մէկ ու կէս մէճիւսի որ անգեղջ գին պիտի ըլլայ յետոյ:

ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԻԲԵՆ ԵՆ

ԳԱՖԱՖԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Ճ. ԱՐԱՄԵԱՆ

Չագմագնրլար, քիւ 46

Յակոբեան խան, քիւ 10, 11, 12, 13.

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Չագմագնրլար փող. Ակոբեան խան Ն. 10, 11, 12.

Ք ի Տ Ա Կ

ՇԱԲԱԹ ԱՐԵՐԹ

Իմասկը Զորեգաթի օրերս պիտի հրատարակուի :

Բաժնորդութեան տեղն է Ակոբեան-Սան Վերի

Վերի քիւ 5 արծաթեան խոշորաց , յոյս

Տարեկան գին երեք Մէքիս 26 60

Վեցամսեայ մէկուկէս 2 50

Հասք 50 փր 50

Ա. ՏԱՐԹ

1870 ԳԵԿՏԵՄԲԵՐ 30

ԹԻԻ 42

ՆՈՐ ՏԱՐԻ

Դիտակ Շաբաթաթերթը՝ որ ներկայ 1870 Տարւոյն մէջ ծնաւ , իւր աղնիւ բարեկամացը և բաժանորդներուն մասնաւոր տենչովն ու աշակցութեամբ յաջողութեամբ կատարեց իր գրեթէ տասը ամսեայ կարճ շրջանը՝ յաղթանակաւ գիմադրելով այսպիսի ծանր գործոյ և ձեռնարկութեան մը յատուկ եղած ամէն ձախող ազդեցութիւններուն և դժուարութեանցը , և այս երկուքն օրհնեալ Տեսչութեան յատկական շնորհիւն ու թոյլտուութեամբ տարուան վախճանին հասած և նոր տարուան մը շէմին վրայ կանգնած՝ պատիւ ունի յարգանք շնորհաւորել զայն համայն Ազգիս և մաղթել որ այս յառաջիկայ նոր տարին նոյն օրհնեալ Տեսչութեան շնորհիւն Ազգիս ամբողջութեանը համար և իւր անքանիւ անհատից և նոցունց ընտանեացը և զաւակացը համար օրհնութեանց , յառաջագիմութեանց և մեծամեծ բարեմասնութիւններու երջանիկ և բարեյաջող տարի մը

լլայ . Իցէ թէ անցիւնն ցաւալի դէպքերը՝ ներկային խրատ լլան , որպէս զի կարենանք ազգովին և միասնաբար ազգիս ներկայ և գալու սերունդին իրական և ճշմարիտ բարիքը միասնաբար յառաջ տանելու :

Մարդուս նախախնամութեան ձեռքէն ընդունած անթիւ անհամար բարիքներուն մէջ ամենէն թանկագինն ու բազմաթէքը ժամանակն է , ներկայ կենաց վերաբերեալ բարիքներուն մէջ չկայ իր մը այնքան սուղ ու այնքան մեծարժէք որ կարենայ համեմատուիլ ժամանակին հետ , հասարակաց ոճին մէջ ժամանակը ազնիւ կոչուած է , և նա շատ իրաւամբ եւ թէպէտ այսպէս , սակայն ցաւալի է որ ժամանակէն աշուելի՝ ի զոր վատնուած բան մը չկայ մարդկային շրջանին մէջ : Եթէ բան մը կայ որոյ յարգն ու արժէքը առ ոչինչ համարած են մարդիկ և ի զոր կը վատնեն և կը վրձնողեն , սուղ և անգին ժամանակն է : Այնպէս ուստի մեզ մեր օրերն ու ժամանակները համբել և հաշուել որ սրտով իմաստուն լինեն :

1871

ՇԵՆՈՐԱՆՈՐՈՒԹԻՒՆ ԵՄԵՆ ԶԱՐԻՈՅ

Ներկայ տարիս թող բերէ՝ Ձեզ շատ բարեկեցութեան, հաշման, և անհատական օրհնութեան : Եւ մօտեցուց գերեզման : Պիտ' տանք անոր որ սնոյց՝ գործոց հաշման պատասխան : Վասն որոյ խոնարհած՝ կեանք անարատ ունենանք : Փրկչին խաչը նիշ առած՝ նորա շաղկէն չհեռանանք : Եւ մանկունք արք կանայք՝ աշխարհս ունի մուտք և ելք : Անցած տարի ըսին կանք՝ շատ տարիներ ելան մերկ : Այժմ հետեւիք աշխարհիս՝ ամէն եկող խաբուեցան : Ինչ որ ունէին բարեկեցի՝ հոս թողուցին զատուեցան : Ուր է հիմա անցածը՝ գալիքին մէջ ինչ բաժին : Շնորհաց միայն աթոռը՝ կայ տարուանս կազանդին : Զըլլայ մահուան այն նետը՝ մէկէն նետուի մեր վրայ : Կորէ խաղոյն մեր թերը՝ մարմինը փշրի հողանայ : Որեւէ սիրունք ուղեորք՝ և արթնութեամբ խրատած : Լապտեր առէք լուսաւորք՝ գուցէ ըլլաք կանչուած : Եւ տներ ըսին այս մեր տուն՝ շահինք ոսկի ժողովում : Ննջենք նաև քաղցրիկ քուն՝ ուտենք խմենք խնդալով : Արդ հողով են ծածկուած՝ գուցէ մեր ալ կենաց թել : Մոյն շրջանը գետ չառած՝ պիտի կըտրի անարգել :

ԱՅԻԿԵՍԵ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ

Խմբագիր Ստանիսլաս Կարապետ Կարապետ

րանական Ժողովրդեան Ընդհանուր Ազգայնական Մարմին : Յակոբ Էֆէնտի որ Ժամանակէ մը ի վեր Ասիական գաւառները իւր Ժողովրդեանը այցելութեան ելած է, բարեհաճեցաւ մեզ ալ այց առնել : Ներկայ ամսոյս 21 ին լուր առնելու ժամանակ պիտի Ժամանակէ, թէ մեր Ժողովրդեան կողմանէ և թէ կառավարութեան պատուաւոր անձանց խմբակ մը իր գաւառները ողջունելու համար դիմաւորել գացին : Ուրախ եմ ըսել որ յիշեալ բարձրաստիճան անձին քաղաքս ըրած այցելութիւնը ոչ միայն մեր Ժողովրդէն ալ և բոլոր Ազգայնացիք սիրալիր և յարգական ընդունելու թեամբ ողջունեցաւ :

Իր այս բարենպաստակ այցելութիւնը մեծ ազդեցութիւն ըրաւ բոլոր Ժողովրդեան զգացմանցը վրայ, կը յուսանք որ օգուտներն ալ մը նայուն ըլլայ :

Ինքը ամսոյս 30 ին Մէրսին և Մուսուլ գրեաց և անկէ վերադառնալուն անմիջապէս պիտի մեկնի ասկէ դէպի Սէվարակ, Եդեսիա, Այնթապ և Հալէպ, և անկէ Իսթանբուլն իջնալով Է. Պոլիս պիտի վերադառնայ :

Խմբագիր բարեհաճեցէք այս երկատող գրութեան անկէն մը շնորհել Դիւանայ ազգօգուտ թերթին մէջ, որոյ յարատեւ յաջողութեանը միամտ անձկացող :

Դ. Ն. ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Նոյեմբ. 30. 1870

ՆԻԱԿԱՐԱՅԻ ԶՐԴԷԹՆ

Այս հսկայ և ահագին տեսարանը բնութեան մէջ գտնուած հրաշալեաց մէկն է, եթէ ըսենք՝ չենք սխալիր, նաև Ամերիկայի պարծանքն, որոյ ահաւորութիւնը և վաեմութիւնը կրնամ ըսել թէ աշխարհ զմոյլեցուցած է : Այս օրերս յիշեալ ահագին տեսարանը անձամբ տեսնելու բարեբաղդութիւնը սենեակաւ, կը բաղձամ նորին մէկ համառօտ նկարագրութիւնը ըստ կարեաց ընել :

Այս զարմանալի Հեղեղն գտնուելէն հետէ անթիւ և անհամար անձինք այցելութիւն ը-

րած են հոն՝ և իրաւցունէ Ամենակարողին ձեռաց այս սքանչելիքն տեսնելու համար կարժէ որ այն կողմերը այցելութիւն ընողներն զայն զանց չընեն :

Մարդկային տկար գրիչը կարող չէ այն տեսարանին հիշանալի երեւոյթն ու ահաւորութիւնը ըստ արժանոյն նկարագրել , թերեւ նոյն ժողովրդական Միլտոնի բանաստեղծական գրիչն ալ տկարանայ նորա մէկ կենդանի նկարը ներկայացունել , այսու ամենայնիւ կարելի եղածը ընելով ալ կը յուսամ որ ձեր ընթերցողացը օգտակար և հաճելի ծառայութիւն մը ըրած կըլլամ : Ահաւասիկ Նիակարայի ավանց վրայ կեցած և անոր ահաւորութիւնը աչացս և մտացս առաջը պատկերացած այս տողերս ձեզ կը գրեմ , յուսալով որ հաճութեամբ պիտի հիւրընկալէք զայն Դիտակայ մէջ :

Նիակարա՝ 36 մղոն երկայնութեամբ գետ մըն է , որ Հիւսսային Ամերիկայի չորս երեւելի լիճերէն հոսած չորը Օնթարիօ անուն լիճը կը պարպէ :

Այս գետը երկու կառավարութեանց երկիրները՝ այսինքն Միտցեալ Նահանգն և Քանատան (Իրիտանական երկիրն) իրարմէ զատող սահմանն է , որուն ակէն 22 մղոն հեռի կիլոնայ՝ բնութեան այս սքանչելիքն Նիակարայի շրջանին :

Այս զարմանալիքներն գլխաւորապէս երկուք են՝ մէկը՝ Ամերիկեան ջրվէժ , որն որ 900 ոտք լայն՝ և 169 ոտք բարձրութիւն ունի՝ և մէկալը Քանատայի՝ կամ յաւէտ շիտակ կըլլայ ըսել՝ Ամերիկեան և Քանատայի ջրվէժը՝ և 2000 ոտք տարածութիւն և 138 ոտք բարձրութիւն ունի , որոց որոտման (Ամերիկեան ջրվէժն դիտելու համար հարկ եղաւ որ Քանատայի կողմն անցնինք) ձայնը շատ հեռիէն կը լսուի՝ ահագին և աննկարագրելի փոթորիկի մը ձայնին նման , ամէն ժամ 100 միլիոն ֆունտ ջուր հոսելով շարունակութեամբ այս ջրվէժը չեկած գետին մէջ անդին անգին ցրուած կղզեակներ կան՝ որոնց գլխաւորն՝ երեք դասերը ըսուած 3 կղզեակներն են՝ որ ջրվէժին մօտ գետին բերանն իբր պահապան զօրքեր կեցած են ահագին հոսանքին դէմ :

Առ հասարակ անանկ կը կարծուի որ այս հիանալի տեսարանը հին աշխարհի մարդիկնեւրէն առաջին անգամ տեսնողը Հայր Հեննիպի ճիզուիթ միսիոնար մըն էր՝ գրեթէ ասկէ 200 տարի առաջ : Այս ընդհանուր տեսութեան անցնելով՝ քանի մը մասնաւոր դիտողութեան արժանի կետերն պատշաճ կը սեպեմ հոս դնել : Նիակարա՝ այս ջրվէժէն մղոնի մը չափ հեռուն գեղեցիկ գիւղ մըն է՝ երկու կողմն անտառներով պատած որ և ջրվէժին ահագին ձայնը ամէն բոլոր կը լսուի հոն , այս տեղէն քաղելով՝ Ամերիկեան մեծ ջրվէժն գացինք որուն բարձրութիւնը ինչպէս ըսինք 164 ոտք և տարածութիւնը՝ 900 ոտք է՝ անշուշտ այնչափ ահաւոր չէր իր կերպարանքը այս կողմէն՝ որչափ որ Քանատայի կողմէն , այս ահաւոր տեսարանին զննութեանը համար բոլոր զգուշութեամբ վար իջնելով՝ Գլա Գլա Նման մանր ապառաժներու վրայ հաստատեալ հին աշտարակ մը կայ՝ 23—30 ոտք բարձրութեամբ , այս աշտարակին վրայ ելլելով որն որ այն ահագին հոսանքներուն մէջ տեղն և ստորոտ եղերքն կառուցուած է՝ և որպէս թէ կիշխէ կամ կը հրամայէ անոնց՝ անոր գաղաթն ելլելով՝ առաջին անգամ , Հայկական տառ մը՝ որ էր անուանա առաջին գիրը , հոն փորագրեցի ի յիշատակ : Հոս կանգնելով կրնայինք տեսնել Քանատայի ջրվէժին ահաւոր հոսումն , և լսել նորին ահաւելի գոռումն , բոլոր տարածութիւնը 300 ոտք՝ կիսաբոլորաձև պատկեր մը կձեւայնէր մեր առաջ , նաև հոսած ջրոց առաւելութիւնը չէր երևնար թէ մինչ յատակը կիշնէին , այս ահաւոր լիճէն շարունակ շոգի ելած բոլոր այն գետին տարածութեամբը շոգիէ անդունդ մը կը կազմէին որ Ամերիկայ եղերքէն մինչ Քանատայի եղերքն սպիտակ պատկեր մը կներկայանար դիտողաց աչացը , օդը գեղեցիկ և պայծառ ըլլալով միլիոնաւոր ջրոյ կաթիլներուն վրայ տր օդին մէջ կերկնային , արեգակն պայծառ լոյսոյ ճառագայթներն ծագելով՝ սքանչելի և վսեմ տեսարան մը՝ իբր ծիրանի գոտի կը ներկայացըէր մէկ կողմէն դէպի

մէկալ կողմն : Այս Աշտարակին վրայ շատ կե-
նալու վախճալով՝ վար իջանք և դէպի ուրիշ
մէկ զարմանալիքի մը կգիւմէինք :

Բանաստեղծական ոգին և գրչին միայն կրնայ
քիչ մը նկարագրել այն ահաւորութիւնը՝ որ կը-
տեսնուի այն բնութեան զարմանալեաց մօտ :
Երկու կառավարութիւնները մէկգմէկէ բաժնող
այս ահաւոր վիճը՝ իրար կապող մարդկային
մտաց ճարտարութեան և նորա կարողութեան
ապացոյց՝ մէկ գործը ահաւասիկ աստ կեցած
է՝ կախեալ : Այս ահաւոր վիճին վրայ ձգուած
երկաթ թելէ կամուրջը որն որ ջրոյ մակերևոյ-
դէն 200 ոտք բարձրութեամբ և 300 կանգուն
երկայնութեամբ այս գետին վրայ կախեալ
խիստ ահաւոր և զարմանալի երևոյթ մը կու-
տայ բոլոր տեսարանին , հոս հետաքրքիր այ-
ցելուն՝ կրնայ իր ոտից կոխան մը գտնել օգին
մէջ՝ եթէ չի սոսկաբ վար դէպի ջուրին հոսանքն
նայելու , որուն վրայէն կառքերն մարդոց չափ
ապահովութեամբ կանցնին՝ Ամերիկեան երկ-
րէն , Բրիտանական երկիրն նոր կառավարու-
թիւն և տարբեր օրինաց հող մը , կամուրջին
հաղիւ մէջ տեղը հասած ըլլալով՝ կրնայինք ամ-
բողջ Ամերիկեան կողմին ամենաբարձր ջրվէժն
պէտք եղածին պէս զննել , (պատկերն կը հա-
նէինկոր) : Այս ահագին հոսանքին տակը՝ Այր
Դիւաց կոչուած ծակը կայ որն որ իրականապէս
սատանայական տեղ մըն է , և նոյն չափ սիրտ
կուզէ հոն երթալ յանդգնելու , թէպէտև
զոհ եղողներն ալ պակաս չեն : Կամուրջին միուս
կողմն՝ օրէ Բանատա , մէկ փառաւոր շէնք մը
դայինք , ճիշդ սոյն մեծ ջրվէժին դիմացը ,
ուր հաւաքեալ էին ամէն տեսակ կենդանիք և
հանգային և այլն օրինակներ , նաև բաղմաթիւ
հին ստակներ , որոց մէջ Եգիպտական և
Օսմանեան հին դրամներն ալ աեսնելու պա-
տին ունեցանք :

Այս շէնքին մէկ կողմը Թրուսիս պատկերհան
մը ըլլալով ամբողջ դպրոցի աշակերտներ ինչպէս
չատ անգամ՝ այս ունգամ ալ եկած էին և
ջրվէժին դիմացը կեցած պատկերներն կը հանէին :
Այս զարմանալեաց նկատմամբ առանց ման-

րտմանն պարագայիւքը կարող ըլլալով ձեզ
դրել , սա մասնաւոր և երևելի կէտն չեմ ու-
ղեր մոռնալ :

Այս շէնքին առջևէն դէպի վար Բանատիոյ
ջրվէժին տակը երթալու ճամբայ մը կայ , ուր
բաղմաթիւ անձինք իրենց հանգերձներն փո-
խելով և վրանին էլաթիք հագնելով , կեր-
թան տակը՝ ջրվէժն ջրոյ հոսման ուժովն
իր յատակէն 25-30 ոտք բացը կը թափի : Բայց
նոյն ատեն ահ՝ ու սոսկում պատճառող տեսա-
րան մնէ , երբ մարդ կը խորհի որ ահագին հո-
սանք մըն է իր վրայ հոսողն և թէ կարելի է որ
այն դուրս յցուած ապառաժն կոտորի ու ինք
ալ յաւիտեան այն ջրվէժին տակը զոհ ըլլայ ,
այսպէս է , բայց և այնպէս ամէն օր և ամէն
րոպէ անպակաս են թէ արք և թէ կանայք այս
զարմանալեաց անդունդին տակը երթալով ի-
րենց գլխուն վրայէն թափիլը տեսնել և զննե-
լու համար : Ես այնչափ քաջութիւն չունէի որ
բոլորովին տակն երթայի , վասնորոյ քիչ մը քո-
վէն ինչ որ տեսայ միայն այն կրնամ գրել ձեզ ,
Խմբագիր՝ փափաքելի էր ինձ ալ աւելի ման-
րամանն պարագայիւքը գրել , բայց ժամանակն
չինքերուն համար այժմ միայն այսչափս կըր-
նամ ձեզ զրկել , և եթէ պատշաճ կթուի ձեզ
հրատարակել ընդունելով զայն :

Մնամ ձերդ

Նոր աշխարհի մէջ Նոր աջք մը

Նիակարայ 1870 Հոկտեմբեր 24.

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Հատ Եւրոպականի՝ Փրկչական թուականին
1871 տարւոյն առաջին շաբաթն ալ անցաւ ,
բայց դեռ պատերազմը իր կեցած տեղէն մազ
մը չի խախտելով , անշարժ կը մնայ , և իր ահ-
ռելի աղէտքներն ու ջարդերը անփոքալ յառաջ
կը վարէ : Ասնողկալի պատերազմը առիթ եղաւ
աշխարհիս ճիշդ և իրական վիճակը երևան
բերելու , մեր ըյս անուանածը՝ դեռ մութէն
մութ է եղեր , խոշոր խոշոր սնապարծական

բառերու ներքե սքողեալ բռնակալութիւնները դիմակները վար տուին, և բազմաթիւ լուսաւորութիւն և յառաջդիմութիւն անուանածնին, զուտ բարբարոսութիւն ելաւ: Մարդ չէր կրնար հաւատարմութիւն մաս դարուս մէջ ասանկ պատերազմ մը տեղի կրնար ունենալ, և նա ալ այնպիսի առաջին կարգի երկու երեւելի ազգաց մէջ, որք քաղաքակրթութեան մէջ օրինակ և առաջնորդ ըլլալ պէտք էին: Սակայն տեղի ունենալէն հազար աւելի՝ նորա շարունակութիւնն է դատաւարարութիւն, երկու կողմն ալ աս նախատինքը վրաներնէն թօթուել կը ճգնին, կողմն շարունակութեան պատմասխանատուութիւնը մէկ մէկու վրայ ձգել, երկու կողմն ալ հաւասարադէս կաշխատին աշխարհքը հաւատացնել թէ, իրենց մնայ նէ, անմիջապէս խաղաղութիւն ընել կողմն, բայց հակառակ կողմին յամառ պահանջն ու ընդդիմութիւնները արդեօք եղած են: Մենք կըսենք թէ ասոնք յաւելտ պատճառանք են, եթէ ճշմարտապէս կամք ըլլար այնպէս ընել, շատ դիւրաւ կրնային հնարք մը գտնել, կրնար տարին չվերջացած, խաղաղութիւնը վերահաստատուիլ, բայց հիմա այնպիսի դիրք և ընթացք մը առած ու բռնած է որ, ներկայ նոր տարւոյն մէջ վերջանալիքն ալ բաւական տարակուսելի է:

Ոմանք կը կարծեն թէ Փարիզը առնուի կամ անձնատուր ըլլայ, ինդիլը կը լմայ, պատերազմը կը վերջանայ: Եւ կամ ոմանք ալ կը խորհին թէ, Գաղղիացիք անդամ մը յաջողին Փարիզի պաշարումը պատուել և իրենց նորակազմ հզօր բանակը դուրս թափել, թշնամին ամէն կողմէ կը կաշկանդեն և նեղը կը ձգեն, որ կը պարտաւորի շուշը մինչև Պէրլին առնել, և այսպէս խնդիրը կը վերջանայ և խաղաղութիւնը կը հաստատուի, կը ցաւիմք ըսել որ, իրաց վիճակն ու ընթացքը աս կարծիքները չեն երաշխաւորեր, մենք չենք համոզուած որ յիշեալ դէպքերը բանը հոտ պիտի առաջնորդեն, ընդհակառակն շատ պատճառ ունինք հաւատարմութիւն որ, բանը աւելի գէշի երթալուն առթիւ պիտի ըլլան:

Թրոշիւ զօրապետը մեծ ու ահագին պատերազմութիւններ կընէ և դիմադրութեան կեդրոնատեղի կը պատրաստէ որ Փարիզը առնուէ: Եւ կամ անձնատուր ըլլալէ ետքը ինքը իր բանակովը հոն քաշուի, սե քարծեալ դիմադրութիւն ընէ և պատերազմը շարունակուի մինչեւ որ յաջողի թշնամին վանել իր հայրենիքէն: Նոյն ատեն Բրուսիացիք ալ 400 հազար զինուոր պատրաստած են Գաղղիա բերելու պակասած զօրաց տեղը լեցընելու: Կը մնայ բանը արտաքին միջնորդական միջամտութեան որ ան ալ մինչեւ հիմայ ազգու կերպով ձեռք առնող չեղած:

Անդդիւայէն աղբու միջամտութիւն մը կըս պատուէր, բայց նա ալ մինչև ցարդ համի կը շարժի, և յաւելտ հանդիսատես կանգնած է, որ ինչպէս անմեկնելի, նոյնպէս անարդարաւորալի է:

— Կարկալտեաններուն դէմ ալ շատ դառն և ծանր կերպով կը խօսուի և կը դառնա տուի: Կրտուի թէ ասոնք շատ անուր ոճիրներ և անգթութիւններ կը գործեն ամէն ուր որ կերթան, առաջին գործերնին է ձեռքերնին հասած տեղը աւարի տալ, վայ որ մէկը դէմ դնէ, կը ծեծեն, կը նախատեն և ալ աւելին կըս պանենեն: Գաղղիական նամակ մը կըսէ թէ, դիւղացիները երբոր Կարկալտեանները տեսան, սկսան խուսկով մոմով վնասել զբրտալացիս:

Թուրքն Լէվանթ չէրալին դրուած նամակ մը սոսկալի կերպով կը նկարագրէ Կարկալտեան պաշտօնատարներուն ընթացքն ու վարմունքները:

Սմէն կողմանէ սոսկալի կերպով գանգառ կայ, կըսէ, ասոնց դէմ: Աւարառութիւն, գողութիւն և ամէն տեսակ անուր պղծադուր ծուրութիւն և չարագործութիւն անխիղճ և անպատկառ կը գործեն: Մօտերս Բոմբային մէջ երեւելի Գաղղիացի բարեկամի մը տունը գիշեր մը հիւր եղաց, որոյ անուան էր Պարդըս: Այս անձը կաթուածի հիւանդութիւնով պառկել էր, որ նախընթաց օրը Կարկալտեաններուն իր ընտանիքին ըրած եղեռնական

անգթութիւններէն սրտաճառեալ էր, որոնք յանկարծ տուճը կոխեր են և սուր դանակները կնոջը և սպասուհիին կողորդներուն դրած բոլոր ծանրագին բաները ժողուեր առեր գացեր եւ մարդն ալ բակութենէն գլխէն է իջեցուցեր: Ուրիշ ասոր նման խել մը ուրիշ եղելութիւններ ալ կը պատմէ տեղն է տեղը նկարագրելով:

— Փարիզի ներքին կացութեանը վրայ առնուած տեղեկութիւնները շատ չփոթ և հակաս են, մէկ կողմէն՝ այսօր վաղը անճանաչու լի ենելու չափ նեղ և դառն վիճակի մէջ են կը ներկայացուի, միւս կողմէն խաղաղ և հանդիստ և առատութեան մէջ կ'ստորագրուի: Այսու ամենայնիւ կայ մէկ սաոյգ կէտ մը, Փարիզ մինչև ցարդ դիմացաւ, և տակաւին չկան այնպիսի յայտնի նշաններ որ մօտ օրերս անճնատուր լինի, ընդ հակառակն՝ գրեթէ ամէն երևոյթ կուտան որ քիչէն քիչ կրնայ տակաւին երկու ամիս դիմանալ: Լրագրաց խօսքին նայելով Փարիզի մէջ ուտեստի վերաբերեալ բաները կարծաւոր չափ սուղ չեն: Մէջի և Սէտանի մէջ աւելի սուղ էին, որչափ որ ըսուածներէն կը հասկցուի: Մէկ ցանկ մը հետեւեալ գինները կու տայ, մէկ աղած կամ չորցուցած նապարտակ մը 18 ֆրանք: Մէկ Հընդկահաւը 60 ֆրանք: Մէկ Սագ 40-50 ֆրանք, 12-15 ֆրանք հաւ, 10-15 ֆրանք նապարտակ, և ջորիի ու իշու միս լիպրան 5 ֆրանք: Բաթաթէս չինիկը 7 ֆրանք: Հաւկիթ հատը կէս ֆրանք:

— Փարիզի Ռաբակոծութիւնը՝ որ արդէն անցեալ չաբթու ըսած էինք թէ սկսած է, կը շարունակուի: Ըստ նոր տուած տեղեկութեան 5 ին Հարաւային ամրոյներն ալ սկսան զարնել, և Բրուսիական լուրերուն նայելով յաջող յառաջ կերթան: Գաղղիական լուրերն ալ կը հաստատեն նոյնպէս, բայց կրնն թէ Ռուսները մեղի վրնաս մը չեն տար: Նաև կը հաստատեն թէ ժողովուրդն որ կարաւարութիւնը կատարեալպէս համամիտ են հաստատել որոշմամբ որ Փարիզը անճնատուր չընեն:

Պատմութեան մէջ Մայրաքաղաքիս համար անցեալ Զորեքաթի օրն նշանաւոր օր մը եղած պիտի ըլլայ: Ինչպէս լուր տուած էինք վերջին թիւերնուս մէջ, նոյն օրը փառաւոր հանդիսիւ Եէտի-Գուլէէն Բիւշիւք-Չէքմէճէ շինուած երկաթուղին բացուեցաւ, Թէպէտ և Վեհ. Սուլթանը ներկայ չէր, բայց բարձրաստիճան անձինք ներկայ էին: Հանդէսը կատարուած է մեծ բաղմութեան ներկայութեամբ, բաւական փառաւոր շքեղութեամբ: Օդը պարզ և գեղեցիկ ըլլալով շատ բաղմութիւն գացած է, և ժողովուրդեան կողմանէ մեծ ուրախութեան ցոյցեր եղած են: Գրեթէ նման հանդէս մը եղած է ապէս 35-40 տարի առաջ Մայրաքաղաքիս նաւահանգիստը առաջին շոգենաւ մտած օրը:

Տաճկերէն Թէրապի լրագրող լուր կու տայ թէ Պատերազմի մէջ գեանալիոր Մախմէտի մը մէջէ 5 Միլիոն իրա դանուեր է, և Բ. Գուռը հրաման ըրեր է որ այն ստակը տեղական բարեկարգութեան վերաբերեալ քաներս գործածուին: Լէվանթ Հէրալտ Սեդիկիթէն լրագրող այս լուրը դնելով, կը յաւելու թէ, պատմութեան երկու մասն ալ հաւանականութենէ զուրկ է:

— Եանեայի կուսակալ Վահագ. Սէմէտ Բասիմ Փաշան անցեալ Ուրբաթ օր հեռագրաւ Բ. դրան լուր տուած է որ, Յարաթոնի աւաղակայ խմբակը Տաճկաստան անցած է: Յունաստանէն Տաճկաստան չուող այս անպատիւ և աներես հիւրերն են անուանի Աւաղակայտը Արմանիթաքի, Ըսրանջօ, Սնթէլի, Գարիտի, Վիլոնի, Բաշալուրա, Քանդո-Եանի, որոնք 80 հատ օրովայնէ ընտրեալ սրկայ Յոյն գողերու խումբ մը, իրենց իշխանութեանը ներքեւ առած, Տաճկաստան կաղանդի ընծայ կու գան:

— Դաւթիկայ կամուրջին Պոլսոյ կողմի գլուխը ուրկէ գրեթէ ամէն օր արք և կանայք հարիւր հազար մարդ անցուդարձ կրնէ, կանոնաւորապէս տղմային լճակ մը ձևացած է:

և հետևապէս անանկ տաժանների և վտանգաւոր եղած է անցուդարձը որ, եթէ հին ժամանակները երուսողէմ դացող եկողներուն եղած սովորութեան պէս, այդ տեղէն ամէն օր անցնող դարձողներուն «Մահտեսի» կոչենք, բնաւ ոնպատեհ բան մը ըրած չենք ըլլար : Անցեալ օր խեղճ ծերունի մարդուն մէկը յիշեալ տղամային ծովակին մէջ քիթին բերնին վերայ անանկ սոսկալի կնիալ մը ինկաւ որ խեղճ մարդուն դէմքն ու կերպարանքը անյայտ եղաւ : Իրաւ կառավարութեան կողմանէ պէտք եղած հոգատորութիւնները կըլլան և մէկ կողմանէ շարունակ ճամբաները կը շինուին, բայց շատ տեղեր այնպէս խեղճ և անպիտան ոճով կը շինուին որ, շատ տեղեր շինուածը չ'շինուածէն ալ աւելի գէշ կըլլայ :

— Լեւոնի թայն փարիզը շատ նեղ վիճակի մէջ կը նկարագրէ, և կըսէ թէ ուտեստի վերաբերեալ բաները ստակով տալ առնելը վերջացած է, ամէն բոն կառավարութիւնը կը մատակարարէ և շատ խնայողաբար :

— Վերջին հեռագրալուրերը կը հաստատեն թէ փարիզի Հարաւային, Արեւելեան և Հիւսիսային ճակատները ամենայն յաջողութեամբ կը ռմբակոծուին : Յունվար 6ին Բրուսիայիք 3 պաշտօնատար, 10 վիրաւոր և չորս մեռեալ կորուստ ունեցած են : Նոյն օրը Գերմանացի ղեկավարները Բօքսթը ամրոցն ալ գրաւեցին, որմէ խել մը գէնք և պաշար, ու 72 թնդանօթ, դրօշակ մը և 300 ալ գերի անցած է ձեռքերնին : Եւ ութը հաստ ալ Գերմանացի գերիներ ազատած են, որոց երկուքը իբրեւ լրտես բանտարգեալ են եղեր :

— Փարիզի կառավարութիւնը Գեկտեմբեր 14 թուականաւ յայտարարութիւն մը հանած է բնակչացը, որով կը վստահացնէ թէ ուտեստի նեղութեան կողմանէ և սովի համար բնաւ վախ չ'կայ, կը վստահացնէ ժողովուրդը որ միամիտ ըլլան, և սակաւ ինչ նեղութիւններու ալ Հայրենեաց ազատութեանը համար սիրով և յօժարութեամբ տանին : Կըսուի թէ մեծ ազդեցութիւն ըրաւ ժողովրդեան յուզեալ զգացմանը վրայ :

Ա. ԶԴ.

Յաջորդ շաբթուանէ սկսեալ Դիտակ շաբաթաթերթը՝ Շաբաթ օրերն պիտի հրատարակուի, և Գշ. ու Եշ. օրերն ալ նորին Մանրաթերթը : Եթէ այս փորձերնուս մէջ յուսացած յաջողութիւննիս գտնենք, քիչ ժամանակէն Շաբաթաթերթը Օրաթերթի պիտի դարձնենք :

Հայերէն և Անգղիերէն լեզուաց և Մաթեմատիգական ուսմանց քաջահմուտ և փորձ դասատու մը կայ պատրաստ թէ վարժարաններու, թէ դպրոցներու և թէ մասնաւորներու համար : Ուղղորդ լրագրոյս տնօրէնին հետ պէտք է տեսնուի :

Ա. ԶԴ.

ԱՐԱՄԵԱՆ

ՄԵԾ ՏԱՐԵՑՈՅՑ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

1871

ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ԲՐՈՏՈՍԻ

Ամէն Հայ գրավաճառաց քով կը գտնուի գին 2 դշ :

ԱՐԱՄԵԱՆ

ՓՈՔՐ ՏԱՐԵՑՈՅՑ

1871

Նայնպէս ամէն Հայ գրավաճառաց քով կը գտնուի, գին 50 փարայ :

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Զագմաճըլար փող . Ակոբեան խան . Նո. 10, 11, 12 :

ՓԻՏԱԿ

ՄԱՆՐԱԹԵՐԹ

Դիտար Դե. Եւ. Մանրաթերք Եւ Շաբաթ օրերն ալ
Մեծ քերք կը հրահարակուի :
Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Սան Թիւ 11.

Տարեկան զին երեք Մէքիս 70
Վեցստեւայ 1 1/4 55
Հասք Մանրաթերք փարս 20. Մեծ փարս 40

Ք. ՏԱՐԻ 1871 ՅՈՒՆՎԱՐ 12 ԹԻՒ 44

ԱԶԴ

Անցեալ շաբթու տօնի օրերուն հետ անձնա-
կան տկարութիւն մ'ալ վրայ գալով, արգիւ-
ռեցանք ոչ միայն իւր աւուր մանրաթերթը
հանելէ, այլ Շաբաթ աւուր մեծ թերթն ալ,
որոյ համար արգոյ բաժանորդագրաց ներդա-
մութիւնը կը խնդրենք :

ՀԱՅՐ ՀԻԱՍԵՆԹ

Հայր Հիասէնթ հռչակաւոր պաշտօնեան որ
Փարիզի Նոբէր-Տոմ կոչուած եկեղեցւոյն բեմէն
տուած ներհուն և իմաստալից քարոզներովը
և պապական եկեղեցւոյն անկարգ ընթացիցը
ու մասնաւորապէս անցեալ տարուան Տիեզե-
րական կոչուած Հռովմ գումարեալ ժողովին
դէմ ըրած անվեհեր իրաւացի բողոքներովը ի-
րաւամբ իր անունը բոլոր քրիստոնէական աշ-
խարհին առջեւ սիրելի ըրած էր, կղերական
դասուն ատենի եղաւ և իրենց սովորական ոճո-
վը վանեցին և հայածեցին զայն, միաբանական

կարգէն և պաշտօնեութենէ զրկելով և բանա-
դրելով : Վասն արդարութեան և ճշմարտո-
թեան նահատակեալ այս Աստուծոյ խոնարհ
ծառան ժամանակ մը առանձնական կեանքի
մէջ լուծիւն պահելէ զկնի, մօտեւս Լոնտոն
մայրաքաղաքը հասարակաց մեծ ու ընդարձակ
սրահի մը մէջ նշանաւոր ատենաբանութիւն
մը ըրաւ ուր խոնեալ էին յոյժ ահագին բաղ-
մութիւն մը : — Թոյ՛մ լրագիրը կըսէ թէ, սը-
րահը ասեկ չ'կորսուելու չափ խոնեալ բաղմու-
թեամբ լեցուելէն ետքը, գրեթէ այնչափ բաղ-
մութիւն մ'ալ փողոցը մնացին : — Բայց աս
զարմանք քաշելու բան մը չէ, շատ բնական
էր որ ճշմարտութեան և սղատութեան բարե-
կամ Անդղիան խուռն բաղմութեամբ դար և
աս բռնաւոր կղերաց դէմ զէնք վերցրնող ճըշ-
մարտութեան և աղատութեան ակայեանին այն
իմաստալից ճոխ ատենախօսութիւնը մտիկ ը-
ներ :

Իր ըրած ատենաբանութիւնը նախապատ-
րաստեալ գրաւոր ճառ մը չէր, այլ անգիր է

սրտէ բխեալ և յանպատրաստից խօսեցաւ : Բայց տես իմաստից և խորհրդոց սքանչելի ճութութիւնը, որ Թաւմէ բերանը վրայ չգար գովելէն, և տակաւին կը դաւանի թէ՛ «Իրաւունք չըրինք այն բազմահմուտ երեւելի անձին», նա կըսէ թէ՛ «Ձայնը մեղմ, շարժմունքները բնական, նիւթը կարևոր և ճիշտ տեղին խօսուած» : Իր բնաբանն էր Գաղղիո-Բրուսիական պատերազմը, իսկ պարզած և բացատրած նիւթը այս պատերազմին Գաղղիական ազգին բարոյական վիճակին վրայ ըրած ազդեցութիւնը : Յիրաւի լսելու արժան ճառ մ'էր : Բոլոր ատենախօսութիւնը որ ժամ մը և քառորդ մը տևեց, բազմութեան խոր լռութեան մէջ և յառեալ ուշադրութեամբ տուած ունկնդրութիւնը յայտնի ապացոյց էր որ կարծեցընէին վճարած մուտքերնին :

Ինչպէս որ Թայմս ալ կըսէ, արդարեւ կարծէ որ այս ատենախօսութիւնը ամբողջ յատուկ գործի ձևով հրատարակուի, բայց այդ ընելու դժուարութիւնները ըստ ինձ անյաղթելի վնեւում, կը բաղձամ գոնէ անոր մէկ համառօտութիւնը Դիտակայ միջոցաւ Հայ ընթերցասիրաց հաղորդել յուսալով որ ամենուն հաճելի պիտի ըլլայ :

Եւրոպա, կըսէ աս երեւելի ատենաբանը, արդի ժամանակաց մէջ տեղի ունեցած պատերազմաց ամենէն աղէտալին և ամենէն դառնագոյնը հանդիսատեսներու դժբաղդութեանը մատնեալ է, և ամենաշեղծ անձկութիւնով խաղաղութեան վերահաստատութեանը կ'սպասէ . . . Ս.ս պատերազմին նիւթական հետևանքները ամէն ինչ ալ որ ըլլան, անտարակոյս ենք որ նորա բարոյական օգուտները խիստ մեծ և անհաշուելի պիտի ըլլան երկու ազգաց ալ վրայ . . . Պատերազմը շատ անգամ նախախնամութիւնը միջոց ըրած է ազգաց իրական օգտին և յառաջագիմութեանը համար, նոյն օրհնեալ տեսչութիւնը կրնայ աս աղետալի պատերազմէն նոյն երջանիկ օրհնութիւնը յառաջ բերել : Եթէ պատերազմին ահուելի բովբէն աս երկու մեծ ազգերը իրենց բարոյական արատ-

ներէն և ապականութիւններէն զտեալ, մաքրեալ և յղկեալ դուրս ելնեն, — եթէ Գերմանիա յաջողի աս միջոցով հանել իր մէջէն բաժանման և պառակտման թունալից սերմունքները, և հաստատէ միութիւնը և սուեցընէ իր ուժն ու զօրութիւնը ու ծաղկի և զօրանայ Եւրոպայի կէդրոնին մէջ ոչ իբրև պատերազմական կուռղագդ մը, այլ իբրև խաղապէր ժողովուրդ մը, յանժամ քաղաքակրթութիւնը մէկ մեծ բան մը շահած կըլլայ . . . Իսկ գալով Գաղղիոյ՝ իմ տարաբաղդ և թշուառ հայրենեացս, որ այս օրուան օրս յաղթողին ոտքին տակը դետնատարած ինկած է արիւնաթաթախ գոհի պէս և այսու ամենայնիւ յուսահատական վերջին ճիգերը արիաբար կը թափէ և կը մարտնչի վտանգեալ հայրենեաց փրկութեանը համար, որոյ վրայ նայելով մարդ կը փորձուի աղարակել, ինչպէս ատենաք Բոլոնեացիք ըրին, «լմնցաւ, բանը բուսաւ Գաղղիոյ», (Ֆինի կալիփա) : Բայց քալիցի, անանկ չէ, ինչպէս այն ատենը, անանկ հիմա Գաղիա լմնցած չէ, Գաղղիոյ բանը բուսած չէ : — Գաղղիա ինք իր նիւթած չարիքներէն փրկութեան կարօտ էր, և հիմա այս ազգային ահուելի աղէտքին միջոցաւ այդ փրկութիւնը պիտի գայ : Իմ խօսքս հիմա իր վրայ քաղաքական նկատմամբ չէ, այլ քաղաքական և բնական նկատմամբ : Ս.ս մասին նա վերջին աստիճան վատթարացած էր, ազգաց մէջ ամենավատ և յոյժ փաստակար օրինակ մը եղած էր : Ես կըսեմ թէ՛ թէ իր օգտին և թէ ընդհանուր աշխարհի օգտին համար, խիստ հարկաւոր էր որ այս ազգը ո՛ր է միջոցով ետ պահուէր այն գահավէժ կործանումէն, որուն արագ արագ մօտենալու վրայ էր : 1867 թուականին Նիւէր Տամի եկեղեցւոյն բեմէն թախսնձադին յորդորանօք զգուշացուցի իմ ունկնդիրներս ընդդէմ այն ազգային սոսկալի զխտութեանց և մոլութեանց, որոնք ազգային կործանման հուստերը իրենց ծոցը կը տածէին :

Իտալիոյ ազատութեամբը աս պատերազմին մէկ նշանաւոր արդիւնքը արդէն տեսնուեցաւ, մեծ ու երեւելի ազգի մը ազատութիւնը, որ

մինչև ցարդ Գաղղիոյ անիրաւ և զեղծեալ ազգեցութեամբը ետ պահուած էր : Դառաւորացի ազատութեանը հետ մէկտեղ , նաև ասպատակութիւն ուրիշ մէկ նշանաւոր արդիւնքն է իմ մեծ Եկեղեցւոյս՝ Հռովմայ Եկեղեցւոյն , մէջ սկզբնաւորեալ յերակենդանութիւնն է : Եթէ ասպատակութիւնը շնորհքին օժանդակութիւնովը միշտ ըլլայ իմ սիրելի հայրենեացս մէջ ազատ զակ բարձող վերջիչեալ զեխութիւններն ու մահ լուծիւնները արմատէն բաւանալու , յայնժամ որովհետև քաջ գիտենք որ ուրիշ կերպով աս բաները դարմանել անհնար էր , մահու քառ բարձրեայն Աստուած որ աս ամենադառն աղէտը մեզի տուաւ որով կը վերանորոգէ մեր հայրենեացը մէջ մեր այն հին մաքրակենցաղ բարքն ու վարքը , աղէտը մեր վերստին կրն ծայէ մեզի առաքելի կանանցու քաջ արանց երջանիկ սերունդ մը : Եւ մահ լուծիւնները թաղման կրօն թէ այս ատենախօսութեան մարքէն խիստ մեծ գումար մը արդիւնք եղաւ , որն որ առաքելի հայրը Գաղղիոյ ներքեալ գիւղացւոյ օգնող ընկերութեան անտաշին նուիրեց :

Հայր Հիսմէնթի աս դիտողութիւնները մեր սիրելի ազգայնոց ուշադրութեանը կը յանձնենք , և կը յուսանք թէ ընթերցողք պիտի տեսնեն թէ ինչ մեծ սխալմունք ըրած ենք այդ ազգը մեզի բարուց և քաղաքակրթութեան նախատիպ և առաջնորդ բռնեւնութ մէջ : Եւ ինչ ծանր վտանգ և վստահ ժողովրդեան մը որ ինքն իր բարքն ու ընթացքը հեղինակելու կարողութիւնն ու բաւականութիւնը չունենայ և այլոց նմանողութեան ստորնութեանը մատնուի :

ԱԼԻԲՍԱՆ ԱՍՍՏՈՒՐԵԱՆ

Կոստանդնուպոլիս 13 Յունիս

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ

Քաղաքական լրոց մէջ վերջին նշանաւոր դէպքն է Լոնտրա գումարեալ գեսպանաժողովը , որ իւր առաջին նիստն ունեցաւ անցեալ չարթու 1 և երկրորդն ալ Սպիտի ընէ վաղը :

Ժողովին խորհուրդները դեռ չհրատարակուեցան , պէ այժմ թագուն կը պահուին , ուստի տէրութեանց ներկայացուցիչներն ինչ միտքի վրայ ըլլալին տակաւին հասկըցուած չէ : Սակայն ընդհանրապէս կը յուսացուի որ ժողովին բուն նպատակը՝ որ է Ռուսի յարուցած 1856ի Սեւ ծովու չեզոքութեան վերաբերեալ դաշնադրութեան խնդիրը , դիւրաւ պիտի լուծուի :

Իսկ աշխարհք իրաց ներկայ միճակին մէջ պակէ անդին բաներ ալ կսպասէ այդ ժողովէն , ամէն մարդոց ուշադրութիւնը անոր վրայ է : Եթէ նա յաջողի միշտ մը հնարել , որով ներկայ աշխարհաւէր պատերազմը վախճան գտնէ , անտարակոյս ենք որ բոլոր աշխարհի համակրութիւնը պիտի առինքն դրաւ :

Իսկ եթէ բան մը չընելով անարդիւնք ցորուի երթայ , յայնժամ շատ տխուր ազդեցութիւն պիտի ընէ քաղաքական աշխարհին վրայ , և պատերազմը չուտով վերջանալուն յոյսերն ալ խապառ պիտի ընշուին :

Փարիզի միճակը միեւնոյն է , պատեալ պաշարեալ բայց անառիկ կը մնայ , Բոսնի և հինգ օրէ ի վեր ռմբակոծութիւնը մէկ մասին վրայ կը ջարուսակուի , բայց որոշ արդիւնք մը երևան չէաւ , նա տակաւին անազգեցիկ հաստատամտութեամբ դիմադրութիւնը կը շարունակէ : Սա աղէկ հասկըցուեցաւ որ Փարիզ վերջապէս թշնամիին անձնատուր ըլլայ ալ , կարծուածին չափ դիւրութեամբ չպիտի ըլլայ :

Սնդգիական լրագիրներէն ոմանք կարծիք կուտան թէ ալ ես վերջին աստիճանները հասնելու է , ասկէ անդին շատ չկրնար դիմանալ , բայց աս ալ դարձեալ փորձը պիտի յայտնէ :

Յունիսը 16 ին վերստիւն եկած հեռագրաւոր մը կըսէ թէ երկրորդ բանակէն մինչև հիմա հոս հասած տեղեկագրութեանց նայելով , Յունիսը 6-12 եղած կռիւներուն մէջ 22 հազարէն աւելի առողջ զերի , 2 դրօշակ , 19 թնդանօթ , 1000էն աւելի երկաթուղոյ կառք , բազում զէնք , ռազմամթերք և պաշար ինկան մեր (Գերմանացւոյ) ձեռքը :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՈՒՆԵՐ

Ամէսէ Ա. Սպանիոյ նոր ընտիր Թագաւորը Յունվար 2 ին Մատրիտ հասած է, և հանդիսաւոր կերպիւ Սահմանադրական երդումն ըրած է: Նոյն առիթին նկատմամբ եղած նկարագրութիւններուն նայելով, ժողովրդեան կողմանէ եղած ընդունելութիւնը այնքան շերտըզգացմամբ, հրճուանօք և սիրալիր չէ:

— Անգղիական լրագիր մը կըսէ թէ Իտալիոյ կառավարութիւնը Հռովմի Բնակիչները աշխարհագիր ընելով, գտաւ որ 20 մարդուն մէջ միայն երեքը կարդալ գրել գիտեն, մնացած 17ը ամենեւին ոչ կարդալ գիտեն և ոչ գրել:

— Նոյն լրագիրը նաև կըսէ թէ Ամերիգահիք սքանչելի կերպով զբաղած են նոր նոր գործիքներ Մեքսիկաներ հնարելու որպէս զի իրենց երկրին մէջ ընթերցասիրութեան և յառաջադիմութեան հսկայաքայլ արշաւանացը հասնալազօր բազմապատկեալ պահանջներուն հասնին:

Այս բանը մասնաւորապէս լրագիր հասցնելու նկատմամբ շատ նշանաւոր է: Մօտեքս Մէսքսո Հօէ. և ընկերաց գործարանին մէջ, կըսէ յիշեալ լրագիրը, տպագրական նոր Մէքսիկա մը հնարուեցաւ, որ մէկ ժամը 65 հազար օրինակ լրագիր կը տպէ: Խնդրելու եմք որ Տաճկաստան քանի մը հատ չուտով հասցնեն աս Մէքէնայէն:

— Մարդուս վրայ ահա ու սարսափ կը կոխէ երբ կը լսէ կամ կը խորհի թէ բազմաթիւ խելացի և հանճարեղ մարդիկ անգագար ու շաղրութիւններն տուեր են և փորձեր կընեն թէ ալ ուրիշ ինչ գործիքներ և միջոցներ կրնանք հնարել որ մարդոց ձեռքը գնենք անխնայ մէկզմէկ ջարդելու համար: Կըսուի թէ փարիզի մէջ նոր տեսակ մը վառօդ հնարեր են, որ մինչև անգամ երկաթն ու պղինձը աղի պէս կը փսորէ: Հին ատեններու բարբարոս ճանչցուած Թագաւորներէն մէկը տասնի պատերազմական գործիք հնարող և վարձատրուելու յոյսով իրեն ներկայացընող ճարտար մը մահուան դատապարտեց, ըսելով թէ՝ Անիրաւ չէիր կրնար քու հանճարդ աւելի մարդկային կենաց բար-

դաւաճմանը համար գործածել: Ահա մահուան գործիք հնարողին վարձատրութիւնը դարձեալ մահ է:

— Անցեալ ամսուան վերջերը եկած անտանձրեկները և լեռները հալած ձիւներուն ջուրերը յորդելով հռովմ քաղաքը կոխեցին և նորա բոլոր դաշտավայրերը ծածկեցին, անանկ որ լեռներն ու բլուրները կղզեակներու պէս լճացեալ պղտոր ջուրերուն մէջ գցուեալ մնացին: Կըսուի թէ ինչքերու կորուստը անհաշուելի է, սակայն անձանց կորուստը դեռ ըստուգուած չէ, այսու ամենայնիւ կերևի թէ ան ալ պզտիկ բան չէ: Իտալիոյ Թագաւորը այս ահաւոր կամին լուրը լսելուն պէս 50 հազար ֆրանք օգնութիւն դրկեց մնասեղոյ և վերջը ինքն ալ անձամբ գնաց որ մը գիշեր մը հոն անցուց, որն որ շատ մեծ մխիթարութիւն եղաւ բոլոր ժողովրդեան:

— Թուրքացի պաշտօնական հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ անցեալ Ուրբաթ օր Դանուսի գետը յանկարծ թող տուաւ, որով գետին եղերքը գտնուած շատ մը շէնքեր կործանեցան: Մասնաւորապէս Իսմայիլի մօտ գտնուած գիւղերը շատ վնասուցան այս արկածէն, և կըսուի թէ քառական ալ կենաց կորուստ եղաւ: Գետը սաստիկ յորդած է եղեր, և հեռագիրը հաղորդուած ժամանակը կըսէ թէ արակաւին սաստիկ հարաւ կը փչէ:

— Որբերու և անտէրունչ տղոց համար կառավարութեան բացած դպրոցը օր քան զօր կը յառաջանայ և կը ծաղկի, և ընդհանրապէս մեծ գոհունակութիւն կը յայտնուի հասարակութեան կողմանէ: Վեհ. Սուլթանը մօտեքս 1000 Օսմանեան լիրայի պարգև մ'ալ ըրաւ յիշեալ դպրոցին, և դպրոցը աւելի յառաջագէտ և կատարելագործեալ գիւղի մէջ գնելու համար հանգանակութիւն մը բացուեցաւ Տաճիկ հասարակութեան մէջ և մինչեւ հիմայ ստորագրութեանց գո մարը 2000 լիրա եղած է:

ԿՏԻՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՍԵՄՈՆ ՌԻՔԻՆԷԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՓՈԼԿՍ

Զաղմախըլար փող. Ակոբեան Խան Խ. 10, 41, 42.

Ք Ի Տ Ա Կ

ՉԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Իրսակը ԴԵ. ԵՇ. Մանրաբերք եւ Շաբաթ օրերն ալ
Մեծ քերք կը հրահարակուի :
Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Սան Թիւ 11.

Տարեկան գին երեք Մէքիս ԴԵ. 60
Վեցամսեայ 1 5/4 » 55
Հասք՝ Մանրաբերք փարս 20. Մեծ փարս 40

Բ. ՏԱՐԻ

1871 ՅՈՒՆՎԱՐ 16

ԹԻԻ 46

ԽԱՐԴԱԽԵԱԼ ՄՈԼԵՈՒՆԴՈՒԹԻՒՆ

Ճիշդ լիթական հոգեկորոյս դրութեան մէկ մասնաւոր հանգամանքն ալ սա է ու, հարա-
կէ ինչի պէտք էր, Տաճկական առածին պէս,
իր բոլոր հետքերը թաղուն և անյայտ են :
Կրնաս նէ՝ անոր օրէնքները, կարգերը կանոն-
ները ինչ ըլլալը հասկցիր, իր պահանջները
և քու պարտականութիւններդ ինչ ըլլալը ի-
մացիր, միշտ անստոյգ են, միշտ մութն են, ա-
նանկ որ աս դրութեան ձեռքը մատնուող անձը
հետքը կորուսած կանոնաւոր շինք մը կըլլայ :
Հետեւեալ դէպքը աս տեսութիւննիս լա-
կը բացատրէ :

Ասկէ քանի մը օր առաջ՝ լսածնուս նայելով
Բերա յանուն Սուրբ Կոստին կառուցեալ Հա-
սունի եկեղեցւոյն մէջ հինգ կամ վեց տարեկան
տղեկ մը՝ որ Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյն
մէջ՝ ձեռնադրեալ պաշտօնէի ձեռամբ յանուն
Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ մկրտուած էր,
փառաւոր և արտաքոյ կարգի հանդէսներով

վերստին կը մկրտեն, առանց ծնողացը բան մը
խմացընելու, անոնցմէ բոլորովին դաղանի : Աս-
կէ առաջ անկէ մեծ ութը ինը տարեկան մէկ
աղջիկնին ալ նոյնպէս վերստին մկրտեր են,
բայց և այնպէս հրապարակաւ չէ, այլ առան-
ձին դպրատան մէջ դաղանի ընելովնին, չէ ի-
մացուեր, ծածկեալ մնացեր է, և հիմա այս
առթիւ երեւան ելեր է : Այս բանը շատ հե-
րետիկոսութիւն է, բայց հիմա մենք այդ կէ-
տին վրայ չի պիտի խօսինք :

Եթէ առած տեղեկութիւններնիս ճիշտ են,
այս ընտանիքը ասկէ երկու տարիի չափ ա-
ռաջ Պապական եկեղեցւոյն յարած աստեանին,
որն որ տեղի ունեցած է կրօնական համազումէ
տարբեր շարժառիթով մը, հարցուփորձ կընեն
և կը քննեն, և երբոր կատուդեն որ տղաքը Ա-
ւետարանական եկեղեցւոյ մէջ մկրտուած են,
ծնողացը դաղափարին հաւանութիւն ցոյց կու-
տան թէ վերստին մկրտելու հարկ չկայ, մինչև
անգամ հասարակ դայակ կնոջ մը ձեռքով ալ
մկրտուած ըլլայ, կըսեն : Խեղճ ծնողքներն

ալ կը միամտանան , այն է կը համոզուին որ , իրենց նախկին ահաւոր ուխտերը ոտնակոխ ընել տալով , հեթանոսի պէս նոր ինորոյ հաւատքի բերել տուած ըլլալու մոլեռանդական փորձեր պիտի չընեն : Եւ կերևի թէ դեռ իրենք ալ աղէկ մը չեն կրցեր որոշել թէ որպիսի իմն դրութեան ճանկին մէջ ինչպիսիք են , քանզի լսածնուս նայելով հիմա շատ տալիսովայ են եղեր երբոր մէկուն մէկային բերնէն այս սըրբազնացեալ խարդաւանքը իմացեր են :

Հիմա փափաքելի է մեզ գիտնալ թէ որին ըրածը շիտակ է : Անցեալները պատմած էինք որ Արևելեան քաթոլիկ քահանայ՝ Հայր Եղիշէ վարդապետը Աւետարանական երեսասարդ մը ապօրինաւոր կերպիւ պատկած էր , բայց եւն՝ մկրտելու փորձ չէր ըրած , սակայն ճիգովի մայրապետները իրենց ճանկին մէջ գտնուած աս տղոցը վրայ իրենց նախկին խոստմունքներու դէմ աս հերետիկոսական ցաւալի փորձը ըրեր են :

Կարծեմ թէ ամենէն աններելի սխալանքնիս հոս եղած պիտի ըլլայ , որ ճիգովի դրութեան տակ ճանչցուած գիտցուած որոշ կանոն և սկզբունք կը փնտռենք : Երկու հակառակ դործադրութիւն , ըստ պարագայից անտարակոյս երկուքն ալ կրնան արդարանալ : Այս է յիշեալ դրութեան հարազատ կանոնը դործելու մէջ :

Եւ թէ որ կարծիքնուս մէջ սխալած չենք , այժմեան Հաստատեան կռիւն ալ իրաց ճիշտ այս փիճակէն ծագում գտած է : Հարիւր յիսուն կամ երկու հարիւր տարուան Հայ պապական ժողովուրդը դեռ չէ կրցեր սովորիլ պապական , դրութեան կանոններն և սկզբունքները , և ելել է ազգային իրաւունք և իրաւասութիւն կը փնտռէ : Նախկին ժողովներուն տուած կանոններուն և պապերէն կոնդակներով չորհրդեալ արտօնութիւններուն կը բողոքեն , խեղճ ժողովուրդ դեռ չեն հասկցեր որ սրապական դրութեան տակ հաստատ օրէնք և կանոն չկայ , երէկ ներելի եղած բան մը կրնայ վաղը մահացող մեղք ըլլալ , վասնորոյ չկրնար բնաւ բանի վստահացուիլ :

Ահա անցած տարի մկրտուած ճանչցան , բայց այս օր ելան վերստին մկրտեցին :

Խմբագիր

Հետեւեալ խորհրդածութիւնները մեր ժողովրդեան իրական օգուտները , — յաջողութիւնն ու յառաջագիմութիւնը , — սրտին մէջ կրող ազնիւ բարեկամի մը ինձ դրած առանձին նամակէն քաղած եմ , և ձեզի կը հաղորդեմ որ բարեհաճիք Դիտակայ մէջ նորա անկիւն մը չընորհէ : Վստահ եմ որ յիշեալ պատկանելի անձին աս գիտողութիւնները շատերուն սիրտէն արձագանք պիտի գտնեն : Ինքը մեր Աւետարանական ժողովրդեան այժմեան կացութեանը և փիճակին վրայ խօսած ատենը այսպէս կըսէ , —

Ի սկզբանէ հետէ իմ մաքիս զարկած կէտը սա եղած է թէ , — ժողովուրդը իր մէջը խիստ քիչ զօրութիւն ունի թէ նիւթական թէ բարոյական նկատմամբ , և ուստի զդոյշ ըլլալու է որ աս գտնուած սակաւ ինչ զօրութիւնն եւն՝ շատ գործածուի որ արդիւնք մը յառաջ բերէ , ընելու շատ բան կայ , բայց եթէ ամենուն մէկանց ձեռք զարնուի հիշ մէկը գլուխ չհանուիր : Ուստի որն է ամենէն առաջ ձեռք զարնելու դործը . այս խնդիրին պատասխանը իմ մաքիս մէջ ամէն ատեն խորհրդածութեան նիւթ եղած է , և միշտ դադափայլներ կը ձևացընեմ , ուստի ըսեմ կրցածիս չափ : Տաճկաստանի կամ մասնաւորապէս Հայ ազգին փրկութեան , բարեկարգութեան և ընդհանուր յառաջագիմութեան յոյսը Աւետարանականութեան Տաճկաստանի մէջ հաստատութիւն գտնալէն կախեալ է , և նախկին Աւետարանականք որ Պատրիարքին առհասնմանցը չզիջան ու ամէն կերպ զրկանաց ու նախատանաց սիրով տարին այս փափաքովն էր , որ Աւետարանը իր Առաքելական անարատութիւնովը հաստատեն իրենց ժողովրդեանը և իրենց սերունդին մէջ ու անով զոյն փրկեն , բայց խնդիրը կրկին հոս պիտի դայ թէ այս բանը ինչպէս պիտի ըլլայ , բարի ինձի կերե-

ւայ թէ այսպէս. թող նախ Աւետարանական
ժողովուրդք ամէն տեղ այն նախնական ոգին
վառ պահեն և ամէն սրբութեան և Աստուած-
պաշտութեան մէջ. երկրորդ՝ իրենց գոյութիւ-
նը երաշխաւորող կազմակերպութիւնը քաջաբ-
ու հասարակութիւնը մէջ դնեն ու պահեն այն-
պէս. երրորդ՝ ամէն քաղաք երկրին ու ժամա-
նակին պահանջմանը համեմատ Աղօթարաններ
և դպրոցներ ունենայ, յարմար երէցներով ու
ուսուցիչներով միատեղ:

Առաջին, երկրորդ և այլն նշանակելովս ըսել
չեմ ուզեր թէ առաջ մէկը ընելու վերջը միւսը
են. ևն. այլ ամենքը միատեղ ըլլալու է որ ար-
դիւնք յառաջ գայ, և միսիոնարաց դէմ եղած
գանդաւորն կէտը բոլորովին հոս է որ չլանա-
ցին ժողովուրդը կամ թէ Աւետարանին գործը
այս կերպով կանգնել. իրենք 40 տարի կեանք ու
միսիոնարութիւնը ստակ վատնեցին Տաճկաստանի մէջ,
բայց յառաջ չբերին մէկ անհատ անձմը, որուն
կարենային բոլորովին վստահիլ. այս իրողութիւ-
նը յիշաւ իրենց ալ ցաւալի վախճան մըն է.
բայց ցաւ զգալով դաս պիտի առնեն և պիտի ջա-
նան որ ժողովուրդը չլինեն: Ահա այս է խնդի-
րը ու միշտ այս կէտը իրենց պնդելու է. թող
ժողովուրդը ամէն տեղ աղէկ հասկնայ իր ցա-
ւը ինչ ըլլալը և այն միշտ թող յառաջ մղէ,
ինծի կողմէ թէ եթէ մէկ մը, կամ մէկ քա-
նինքն յանձնառու ըլլան այս կէտերուն վրայօք
յօդուածներ գրել, այսինքն թէ ժողովուրդը
Աղօթարան կուզէ, դպրոց կուզէ, երէց կու-
զէ, ուսուցիչ կուզէ, և Դիտակի մէջ անոնք
մաս մաս հրատարակուին՝ օգտակար կըլլայ:

Տէրը ապա որ ամէնքնիս ալ ճանչնանք մեզի
եղած կոչումը ու անձնութեան թեւամբ յարա-
տեւենք նոյնին մէջ: Վառ պահենք եղբայր ժո-
ղովուրդին մէջ այն նուիրական հոգին. թող
ամէն աչքի առջև որոշ փայլի այն բարձր նը-
պասակը որ է Տաճկաստան Աւետարանին հո-
գեւորութիւնը և կենդանի աղօթեցութեանը տակ
բերել:

Պոլիս 14/26/ին Յունիսար 1871

ՊԱՐՏԻՉԱԿ

Մը. Բարսեղին տեղւոյս ընդհանուր ժողովին
կողմանէ արդէն խնդրագիր մը ուղղուած էր,
որ Բիւթանական Միութեան միջնորդութեամբ
իրմէ խնդրուած և իրմէ տալ խոստացուած դը-
րամական 6000 դշի. տարեկան օգնութիւնը
Աստուծոյ ժողովրդեան իրաւունքը ստնակոխ
չընելու, և Քրիստոնէական վստահութեան
պայմաններով տալու բարեհաճի: Ինք խօսքով
և նամակով մը պատասխան տուած է՝ թէ չը-
կրնար նոյն պայմաններով ստակ տալ՝ քանզի
Պօրտը ասանկ պայմաններով օգնութիւն տալու
հրաման տուած չէ իրեն:

Ըսել է թէ Պօրտը օգնութիւն կուտայ անոնց
որոնք վստահութեամբ կը դիմանին իրենց Աստ-
ուածապարգև իրաւունքը ստնակոխ ընել տա-
լու, եթէ ոչ Պօրտը Եկեղեցեաց վրայ Քրիստո-
նէական վստահութիւն չունի:

Այս մարդը համարձակ ըսաւ ինծի, ու նաև
ըսեր է տեղւոյս երեսփոխանաց ժողովին մէջ
թէ Բիւթանական Միութեան տպեալ արարքին
մէջ խարդախութիւն մտած է, ըսել է թէ նոյ-
նը սրբագրող երկու Հովիւները խարդախ են:

Ինքը յայտնապէս ըսաւ ինծի, նաև ըսեր է
հաւատարիմ եղբօր մը, թէ ինք ոչ Բիւթանա-
կան Միութիւն և ոչ օժանդակ ժողով կը
ճանչնայ:

Եթէ այդպէս է՝ Միսիոնարք ինչ բան ունին
միութեան արարչական ժողովին մէջ: Ինք երբ տե-
սաւ թէ ժողովուրդը առանց իրմէ ստակ մը
օգնութիւն ընդունելու՝ մէկ քանի անձանց
դրամական և կարողութեանէ դուրս ըրած զո-
հողութեամբ մանչ և աղջիկ տղոց դպրոցները
բաց պիտի պահէ՝ դոնէ քանի մը ամսուան
համար, ինքը ոսկին ձեռքն առած ջանաց վար-
ժապետցու եղբայրը Խաթկալ խրկել, բայց քաջ
Պարութեամբ մերժեց, ինքը ընտրուած վար-
ժուհին ալ համոզեց՝ որ Ազգային դպրոցին
վարժուհի ըլլալէն ետ կենայ, և առայժմ յա-
ջողած կը համարի ինքզինք:

Այս համբաւաւոր օտարական Միսիոնարը այս
օրերս չատ իրար անցած է, և իր օգնականն

ալ տունէ տուն պտտելով կը ջանայ՝ որ իր հրամանին տակ և սպօրինաւոր կերպով բուն մեր Հայրենեաց մէջ կառուցած աղջկանց դպրոցը հաստատէ որպէս զի մեր աղջային աղջկանց և մանչ տղոց դպրոցները աւերակ դարձունելէ վերջը՝ իրեն յատուկ եղած փոփոխամտութեամբ բը իր հրամանով բացուած սպօրինաւոր և Միսիօնարական դպրոցն ալ գոցէ։ Այս բանիս համար ժողովուրդը շատ կը ցաւի։ Աստուած իր խղճմտանքը լուսաւորէ՝ որ դադարի այս Հուկիլըրի ընկերը՝ Աւետարանական ժողովուրդին հոգին եղող դպրոցներուն կեանքը սպաննելու քրած նորանոր փորձերէն։

Քանի որ Պատ. Պուղտանեան հոս եկած է այս մարդը կարծես թէ իբրեւ իւր նախանձորդ ախոյեանը անոր դէմը կանգնած է՝ և ոսկիի զօրութեամբ ամեն ջանք ի դործ կը դնէ՝ և փորձ կը փորձէ որ դպրոցները բաց պահելու մասին անոր ունեցած բոլոր խորհուրդները ունայնացունէ, բայց խաբուած է։ Նիկոմիդացի կին մը վարձած է, որ իւր տանը մէջ կիրակի օրեր կրօնական ժողովներ ընելով Աւետարանական Քրիստոնէ մէջ բաժանում մը ձգէ։

Պարտիզակի անկախ եկեղեցին կը բողոքէ այս ամէն զնասակար հնարից և անկարգութեանց դէմ, որք տեղի կունենան անկախութեան և ազատութեան այս մեծ թշնամիին ձեռքով։

ՅԻՇԱՏԱԿ ԾՆՆԴԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ

«Եւ դու Բեթլէհէմ երկիր Յուդայ՝ ոչինչ կրտսեր ես յիշխանս Յուդայ. ՚ի քէն ելցէ ինձ իշխան, որ հովուեսցէ զթողովուրդս իմ զիսրայէլ։»

Հոս աս համարին մէջ Մարգարէն կը կանխաձայնէ Փրկչին մերոյ ուր ծնանիլը։ Գաբրիէլ Հրեշտակապետը նաղարէթ քաղաքին մէջ աւետեց Սուրբ Կոյսը, բայց նա երբ լսեց թէ եղիսաբեթ իր զաւամեալ աղգականը յղի է, թողուց անտեղ և փութապէս դնաց Յուդայի քաղաքը, և մտաւ Զաքարիայի տունը։ Երբոր լսեց եղիսաբեթ Մարիամու ողջոյնը մեծ ուրախութիւն

դդաց և սխաւ մանուկը իր որովայնին մէջ խաղալ, յայնժամ նա մեծաւ զարմացմամբ աղաղակեց, «Ուստի է ինձ այս, զի եկեսցէ մայր Տեառն իմոյ առ իս. . . . Եւ երանի որ հաւատացէ՝ թէ եղիցի կատարումս ասացելոցս նմա ի Տեառնէ»։ Աս խօսքէն կը հասկցուի որ, որքան ցաւ եղած էր եղիսաբեթի սրտին իր ամուսնոյն Զաքարիայի պապանձումը, որ իր անհաւատութեանը համար հրեշտակէն իբր պատուհաս ընկալաւ։ Որքան ահաւոր է Աստուծոյ վկայութեանը դէմ թերահաւատիլը և զայն մերժելը, որ ընդհանրապէս մենք ամէնքս կը նենք։

Սակայն զիտնալու ենք որ մեր դատասպարտութիւնն ալ պիտի չմրափէ, մեր պատիժը Զաքարիայէն աւելի դառն և ահաւոր պիտի ըլլայ, քանզի նա երկմտեցաւ, որովհետեւ իրեն ըսուածը բնական օրէնքի դէմ բան մի էր, բայց մենք շատ անգամ Աստուծոյ վկայութեանը դէմ կը թերահաւատինք լոկ մեր շահախնդրութեանը դէմ գալուն համար։

Միեւնի ընթերցող հոս իմ նպատակս Փրկչին ծննդեանը վրայ խօսիլ չէ, քանզի հաւատացեալք արդէն անիկա շատ աղէկ գիտեն, այլ կը բաղձամ ուշադրութեան առարկայ ընել մէկ յոյժ կարեւոր իրողութիւն մը որ աս գէպքին մէջ նշանաւոր կերպիւ տեղի ունեցաւ։

Մարգարէն յուսադրած էր Յուդայի երկիր Բեթլէհէմը որ Յուդայի իշխաններուն մէջ ինքը կրտսեր մը չէ, այլ իրմէ իշխան մը պիտի ելնէ, բայց Մարիամ հոն չէր բնակեր, և աս բանին վրայ խորհուրդ անգամ չունէր։ Արդ՝ ով դաւ Օգոստոս կայսեր սիրտը որ բոլոր երկիրը աշխարհագիր առնել հրաման ընէ, որով Յովսէփ հարկադրի իր նշանածը առնել և հոն երթալ և հոն բաղմութեանէն իջեան չգտնելով ակոռի մը մէջ բնակիլ, Ասիկա եթէ լոկ դիպուածական պատահմունք մի էր, արդարեւ հըրաշալի պատահմունք։ Բայց ճշմարտութիւնը աս է որ, Աստուած գիտէ իր կամքն ու խորհուրդները յառաջ տանելու կերպը և կրնայ որով կերպիւ որ ուզէ։ Կիւրոս մը կեցէ և Ե-

բուսադէմը բունը դրած հաւկիթի պէս ամբ
կառնէ և կը պատժէ : Նաբուդոթոնոսոր մը
երեք երբայեցի մանկունք հնոցը կը նետէ ,
բայց բոցերուն տոշորիչ զօրութիւնը անոնց
չաղեր , որովհետև հուն և կարկուտ , ձիւն
և սառն , հողմն ու մրրիկը առնեն զբան նորա :

Ահա այսպէս ըրաւ Օգոստոս կայսեր ալ ,
շարժեց անոր սիրտը որ բոլոր երկիրը աշխար-
հագիր ընէ , և որով իր սահմանեալ խորհուրդը
կատարուի :

Աս նշանաւոր դէպքին մէջ եօթը կարգ ան-
ձինք յիշուած են , որոց չորսը ոչ միայն բարիք
մը չվայելեցին փրկչին ծննդենէն , այլ վնասե-
ցան , սակայն երեքը , այն է հրեշտակք , հո-
վիւք և մոգերը ցնծութեան և ուրախութեան
աղաղակներով օրհնեցին և փառաբանեցին նուա-
գելով այս շնորհական օրհնութիւնը , « փառք
ի բարձունս Աստուծոյ , և յերկիր խաղաղու-
թիւն , ի մարդիկ հաճութիւն » :

Ե. Վ.

Հետևեալ յօդուածները ասան երկու տա-
րեկան տղայ մը Անգղիարենէ թարգմաներ և
մեզի զրկեր է , մենք ալ ամենայն հաճութեամբ
կը հրատարակենք ի քաջալորութիւն իրեն և
իր հասակակիցներուն :

ԲԱՐՈՅԱԿԷՊ

Օր մը երբ ուսուցիչ մը դպրոցին սենեակին
մէջ զբաղեալ էր պատուհանի մը ապակիին կոտ-
րելուն ձայնը լսեց , հասկցաւ որ խաղացող տը-
ղաքներէն մէկը ըրաւ այդ բանը , բայց ձայն
չհանեց , խորհեցաւ սպասել որ տեսնէ թէ զայն
կոտորող տղան պիտի դայ և իրեն զրուցէ անոր
վրայօք : Բաւորդէ մը ետքը Չարլի Բորթը ա-
նուն հինգ կամ վեց տարեկան տղեկ մը ներս
մտաւ ահաբեկեալ և դողդոջուն դէմքով մը և
դէպ ի ուսուցիչին երթալով , ըսաւ անոր , վար-
ժապետ պըտի տղայ մը խաղին տեղը ապա-
կի մը կոտորեց , սակայն հոս կանկ առաւ և
տխուր դէմքով մը դէպ ի ուսուցիչին կը նայէր
որպէս թէ անկէ ետքի ըսելիքը չէր գիտեր :

Ուսուցիչը անոր դողդոջուն փոքրիկ ձեռքը շո-
հեւով մը իր ասեղուն մէջ առաւ , որմէ Չարլի
քաջալերուելով շարունակեց խօսքը , քար մը
գարնելով կոտորեց զայն , բայց չիտակը՝ անանկ
ընել չէր իր միտքը : Չարլի նորէն կանկ առաւ ,
և կրկին ուսուցիչին երեսը կընայէր , և երբ բար-
կութեան և կիրքի նշան մը չտեսաւ դէմքին
վրայ , ալ աւելի քաջալերութիւն առաւ , և
ուղղակի խոստովանեցաւ թէ ես էի այդ տղան ,
և շատ կը ցաւիմ անոր համար : Ուսուցիչը իս-
կոյն համբուրեց տղան և ներեց յանցանքը ը-
սելով թէ դուն արժանի ես ներողութեան ,
քանզի չիտակը խոստովանեցար : Նաև ըսաւ ա-
նոր թէ պէտք է զգուշանաս քար նետած ա-
տենդ որ ուրիշ անգամ չընես , խոստացաւ
թէ պիտի զգուշանայ և ուրախութեամբ գնաց
իր տեղը :

(Երկրորդ հատ շաբաթ)

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Անցեալ Հինգշաբթի գիշեր Մարմարայի
Ժողովը վրայ Լոյտի Մարս անուն շոգենաւը Պո-
լիսէն Աղէքսանդրիա երթալու վրայ ըլլալով :
Ձմիւռնիայէն եկող բոլոր ըրինձ բեռցած առագաս-
տաւոր նաւի մը կը զարնէ , և վերջինը անմի-
ջապէս կընկղմի , բայց բարեբաղդաբար նաւա-
պետն ու նաւաստիները կաղաթին , և յիշեալ
շոգենաւով Տարտանէլ կերթան :

— Ամերիգայի լրագիր մը կ'ըսէ թէ , Նի-
եդէրլանդի լրագրոյն գործարանին մէջ գրա-
շարներուն համար կանոն մը դրուած է որ գոր-
ծի ատեն բերաննէն գէշ խօսք հանելու ըլլան ,
ամէն մէկին համար 10 սէնթ տուգանք պիտի
տան , և այս կերպով հաւքուած ստակները աղ-
քատաց պիտի տրուի , Մէկ դժբաղդ նորեկ
գործաւոր մը հորէյս Կրիլիյի ձեռագիրներէն
մէկ կտորին վրայ գիշեր մը այնքան յիշոյ ըրաւ
որ , ամբողջ շաբթուան մը վարձքը տուժեց :

— Փարիզէն դրուած առանձնական նամակէ
մը առնելով Անգղիական լրագիր մը կը հաս-
տատէ թէ պատերազմին ահագին ջարդերէն

զատ, հիւանդութիւններն ալ շատ կոտորած կրնեն :

« Փարիզի մէջ դեկտեմբեր ամսուան վերջին մէկ շաբթուան այլ և այլ հիւանդութիւններէ մեռածներուն ամբողջ ցանկը 3280 է, կ'ըսէ յիշեալ նամակը, որ արդարեւ սոսկալի թիւ մի է, և նախընթաց երկու շաբթներուն հետ համեմատելով 550 մեռել աւելի է : Բնակչաց թիւը երկու միլիոն սեպելով հաղարին երկու մեռած ըսել է, որ Անգղիոյ մէջ արտաքոյ կարգի մահ կայ պիտի սեպուի, եթէ մէկ շաբթուան մէջ բնակչաց հաղարին մէկը միայն մեռնի :

— Ղալթիոյ երկաթեայ նոր կամուրջին մինչև ցարդ ինը լաստերը գրուեցան, որ գրեթէ կիսով չափն է, և կերևի թէ ընդամենը քսան կամ քսաներկու լաստ պիտի ըլլայ : Հաւանաւ կանաքար երկու ամիսէն պիտի լինենայ :

— Բրուսիոյ կառավարութիւնը Պէրլինի չորս երեւի սեղանաւորները՝ Հէր Լէվիթա, Հէր Կօար, Հէր Քիւլթիւ և Հէր Կուլթերպօքը, վերջին անգամու Գաղղիոյ կառավարութեան Անգղիայէն ըրած փոխառութեան մասնակցեցնուն համար դատի քաշեց, հայրենեաց և տէրութեան թշնամի համարելով դանոնք : Ասոնք չորսն ալ բանտարկութեան դատապարտուեցին, Լէվիթա և Կօար վէց վէց ամիսի համար, Քիւլթիւ փին ամիսի և Կուլթերպօքը երկու տարուան :

— Լեւան Հէրալ կըսէ թէ Հասարակաց գործոց պաշտօնեայ Վսեմ. Տալուտ Փոշան՝ կը լսուի թէ, առանձնակի յատուկ ջանացողութեամբ պիտի աշխատի հայ պապական հասարակութեանց մէջ տեղի ունեցած անհամաձայնութեանը առաջը առնել :

— Անցեալ գիշեր Մասլաք կոչուած փոքր գիւղը տան մը վերի դատիկոնէն կրակ կեղնէ, որոյ վերի յարկը տակաւ մը վառօդ պահուած լինելով կը պայթի և շրջակայ քանի մը շէնքերը երկնք կը համբառնան, որոց մէջ է հոն կառուցեալ ընդարձակ և երեւի Տաճկական սրճարանը :

— Գաղղիոյ ծովային զինուոր մը Բրուսիացի զօրք մը գերի կը բռնէ, որոց երկուքին մէջ հետեւեալ խօսակցութիւնք տեղի կունենայ :

— Գերին կը հարցնէ թէ, Հիմա Փարիզի մէջ ինչ կուտէք :

— Այն ինչ աղէկ բան որ կայ, կը պատասխանէ միւսը :

— Կովու միս :

— Ոչ, ունեցած կովերնիս ամէնքն ալ շատոնց կերանք հատուցինք :

— Ոչխարի միս կուտէք :

— Ոչխար չունինք :

— Ըսել է որ ձիու միս կուտէք :

— Ձիերնիս ալ չմնացին :

— Ապա ուրեմն ինչ կուտէք այժմ :

— Գերինն ինչ կերածնիս, որոց համբը իմքերնուս շատ անուշ եկած է :

Մանուշ

Հեռագրալուր մը կը ծանուցանէ թէ Թրէստի մէջ Օսմանեան կառավարութեան համար շինուած գրահաւոր շոգեշարժ Բորվէթը Պոլիս գալու համար ճամբայ ելած է : Աս նաւը նաեւ կը բերէ իր հետը Գերմանիա ապսպրուած 20 հատ Միլիարայէօզ և 30 ալ Քրուբ կոչուած թնդանօթներ :

— Սպանիոյ կառավարութիւնը իւր նոր ընտիր թագաւորին տարեկան 200 հազար Անգղիական լիրա թոշակ սահմանեց :

— Անգղիական լրագիր մը կըսէ թէ « զարմանալի իրողութիւն մի է որ Գաղիա նիւթապէս և ֆիլիքապէս որքան տկարացաւ, անկէ խիստ անհամեմատելի առաւելութեամբ բարոյապէս զօրացաւ : Փարիզ այն փառկանսուն՝ քան զաքը, անկարելի էր որ այսքան ժամանակ ներկայ աննկարագրելի դառնութեանց դիմանար, եթէ աս սքանչելի գաղտնիքը չըլլար : Փարիզ՝ պաշարի և ուրիշ պարագաներու նկատմամբ կարծուածէն շատ աւելի նեղութեան և կարօտութեան մէջ է, քայց բնակչաց և ժողովրդեան աչքին բնաւ և մէկ բան չերեւոյժ վասն հայրենեաց » :

« Այս իրողութիւնը, կը յաւելու յիշեալ լրագրի » :

գիրը, ներկայ աղէտից մէջ յաւերժական մխիթարութիւն է ամէն ճշմարիտ Գաղղիացոյ սրտին, որովհետեւ նորա ապագայ բաղդը անհուն պիտի գերազանցէ իւր արդի և կամբլաւ ևս է ըսել, հին անցեալ բաղդէն:

—Այս օրերս Պէրպլերեան Պատ. Աւետիս վարժապետի աշխատասիրութեամբը վերջին հարիւր ամեայ հայոց պատմութիւն մը հրատարակուեցաւ: Այս գիրքը դեռ այս օր բարեբախդութիւն ունեցանք տեսնելու, և հարեանցի ակնարկով մը որչափ որ կրնայինք զանիկա աչքէ անցընելու, մեր կարծիքը սա եղաւ թէ այդ գիրքը՝ այն անունը — «Պատմութիւն հայոց» — կըրելու արժանի չէ, և չափազանց կը ցաւինք որ դարեւ չայ գրականութեան պայծառ կամարին վրայ երևելի կեղտ մը պիտի ըլլայ: Ամէն ինչ ուրիշ յարմարութիւններ ալ ունեցած ըլլայ գիրքին հեղինակ այդ պատկառելի անձը, սա արեւու լոյսին պէս յայտնի է որ, Պատմիչ ըլլալու բնաւ յարմարութիւն չունի և ոչ իսկ տաղանդ, Պատմիչէ մը սպասուած հանգամանքները այնքան օտար և հեռի կերեւին իրմէ, որքան որ արեւելք արեւմուտքէն,

Գիրքին վրայ նայած ատենդ՝ սիս, ատելութիւն, թշնամանք և կիրք կը ցայտէ քիթիդ բերնիդ, մեղի կերևայ թէ փոխանակ «պատմութեան», Երգիծաբանութիւն անուանէր իր գիրքը, աւելի յարմար անուն մը գրած կըլլար:

Ստորին և գռեհիկ ոճով ու կրիւք և թշնամանքով գրուած աննշան պատմութիւններ բաւական տեսած էինք: Բայց ատոր նմանը բնաւ տեսած չէինք. մանաւանդ աղղային անուամբ, Մեղք գացած ծախքին ու վատնուած ստակներուն:

Երանելի մարդ, թէ որ բան և խօսել չէիր գիտեր, բարեկամիս մէկուն ըսածին պէս, դունէ լռելալ չէիր գիտեր:

Ի՞նչ կուզէիր դուզնաքեայ շահու մը համար ելար և արդէն զնասուած աղղիս հինցած և կոշկու կապած վէրքերը «պոֆեա» քոսոտ նիզակով փորփռակելու փորձ ըրիր:

Ինչպէս որ մեր աս դիւտողութիւնները ծանր

պիտի դան Արդոյ հեղինակին, բայց վստահ ենք որ, լուրջ և անաչառ մտածութեամբ մը՝ աղղիս աղատասէր և ողջամիտ մասին հետինքն ալ իրաւունք պիտի տայ մեղի, և պիտի ցաւի ու զղջայ իր այս անխորհուրդ և վնասակար ձեռնարկութեանը վրայ: Կը ցաւինք որ հարկադրեալ ենք ուրիշ անգամ նորէն աս գրքին վրայ խօսելու և դատաքննութիւններ ընելու:

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ժիւլ-Ֆալլըր Վերսայլ կերթայ դաշամբ անձնատուր լինելու և փարիզը յանձնելու համար բանակցելու, բայց իր առաջարկութիւնները չեն ընդունուիր:

Լոնտոն Յունվ. 25

Թոյս երէկուան թուականաւ Վերսայլէն ընդունուած լուր մը կը հրատարակէ, որ կը հաստատէ թէ՝ Մ. Ժիւլ-Ֆալլըր հոն հասած է փարիզը յանձնելու առաջարկութիւններով:

Մ. Ֆալլըր կը պահանջէր որ փարիզի պահապան զօրքերը պատերազմական պատուով փարիզէն ելնելու թոյլտուութիւն ըլլայ, Գոնթ Պիլմարքի հետ տեսակցութիւն մը ունեցաւ: Նա Մ. Ֆալլըրի աս պահանջը անընդունելի կը համարի:

Թրօշիւ զօրնապետը հիւանդ է, և փարիզի գլխաւոր հրամանատարութիւնը Վինս զօրապետին յանձնուած է:

Թոյս սա ևս կը հաստատէ թէ խաղաղութեան համար Բրուսիացոց առաջարկած պայմանները՝ Եւգինէ կայսրուհին Նաբոլիօնի լիակատար հաւանութեամբ ընդունեց:

Այս նոյն հեռագրալուրը Յունվ. 26 թուականաւ Վիէնայէն ալ հաղորդած են, եւ կը յաւելուն թէ Ժիւլ Ֆալլըր նպատակին չհասնելով, վերստին փարիզ դարձաւ, և ումբակոծութիւնը կը շարունակէ:

Վերսայլ. Յունվ. 23

Ամսոյս 10 ին եղած յարձակման առիթով փարիզի առջև եղած կռիւին մէջ մեր կորուստը՝ մեռած, վիրաւոր և անյայտ եղած 39 պաշ-

տօնատար և 616 զինուոր են , և Գաղղիացւոյ կորուստը վեց հարիւրի չափ գերի և 1000 ի մօտ մեռած , զորս թշնամին դաշտին վրայ անթաղ թողուց :

Փարիզի հիւսիսային ճակատակողմը թնդանոթաց նոր պատնէշներ մշտեցան , և սկսան կրակել :

Հարաւային բանակին մէկ մասը Պուրպարիի զօրացը հանդիպելով Սանդ Վէդի կայանին մէջ , 33 երկաթուղիի պաշարով լեցուն կռուքեր դրուեցին :

Վիէննա . Յունվ . 25

Պէլճիգայի սահմանագուլիսին մօտ Լոնկվի կոչուած ամրոցը Բրուսիացիք գրաւեցին : Եւ նոյն թուականաւ Կրանտ Վիէն եկած ուրիշ հեռագրաւոր մը կը ծանուցանէ թէ Լոնկվիի ամրոցը՝ որ ինն օր էր կռմբակոծուեր , անձնատուր եղաւ , որմէ 4000 զերի և 200 թնդանոթ առինք :

Հեռագրաւոր մը կը ծանուցանէ թէ Թրօշիւ զօրապետը ամսոյս 21/9 հրաժարական տրուեց :

Լոնտրա . Յունվ . 25

Դեպքանաժողովը երէկ վերստին նիստ ունեցաւ , և երրորդ գումարումը Յունվ . 31 ին պիտի ըլլայ :

Ամէն մէկ նիստէն առաջ և ետքը Լորա կըրանվիլ Գաղղիոյ դորժակատար Մ . Թիսօի հետ կը տեսակցի :

Յլորանս Յունվ . 27

Իտալիոյ Երեւոյտի Ժողովին մէջ 39 քուէի դէմ 94 քուէով Մայրաքաղաքը Հռոմ՝ փոխադրելու առաջարկութիւնը ընդունուեցաւ :

Պորտի Գաղղիոյ յաղգային պաշտպանութեան կառավարութիւնը Լոնտրա գումարեալ դեռպանաժողովին դէմ կը բողոքէ առանց Մ . Ժիւլ Ֆալլերի մասնակցութեանը իր նիստերը շարունակելուն համար :

Կամպէթա կըսէ թէ Լիւ անձնատուր չի պիտի ըլլայ , պիտի դիմադրէ :

Վիէննա Յունվ . 27

Պէլճիօր անձնատուր եղաւ : Սանդ Տէնիս

կը ռմբակոծուի : Ժիւլ Ֆալլեր վերստին Վէրսայլ գնաց :

Պէլճիգայի Խաչէնիս լրագիրը կըսէ թէ Պոնաբարթեան կուսակցութեան մէջ արտաքոյ կարգի շարժում մը կը տեսնուի :

Ա. Զ. Դ.

Արդէն ծանուցինք արդոյ բաժանորդագրաց որ Յունվարէն Դիտակայ երկրորդ չըջանը կըսկըսի , և նորին տարեկան վճարումը կանխիկ է :

Արդ այս անգամ վերստին կը խնդրենք որ ներկայ տարուան վճարումները անյապաղ խորհել բարեհաճին , իսկ մանաւանդ անցեալ տարուինէ մնացածները նորին հետ իմիասին փութով մեզ հասցընել շնորհք ընեն , որ մենք ալ միամիտ սրտով շարունակել կարենանք :

Հարկ չէ յիշեցընենք թէ թուղթ , տպագրութիւն և ամէն բան կանխիկ է , և երբոր մենք ալ նոյն կանոնով չհատուցուինք ծանր դժուարութեան մէջ կիցնանք :

Յուսանք որ աս աշխատութիւնը վերստին ընելու չի պիտի հարկադրինք :

Մարտականու Աստուածաբանական Ճէմարանը Մարտ , 20 ին ըստ Լատ . պիտի բացուի ուստի ամեն աշակերտ պէտք է վերոյիշեալ Ժամանակին ներկայ ըլլալ . և անոնք որ դեռ նոր պիտի մանեն նախապատրաստական դասերը , որք են Թուաբանութիւն , Գերականութիւն , Աշխարհագրութիւն և Քրիստոնէական վարդապետութիւն , լաւ և ազէ սորված գալու են :

Հայերէն և Անգղիերէն լեզուաց և Մաթեմատիկական ուսմանց քաջահմուտ և փորձ դասատու մը կայ պատրաստ թէ վարժարաններու , թէ դպրոցներու և թէ մասնաւորներու համար : Ուղղը լրագրոյս տնօրէնին հետ պէտք է տեսնուի :

ՏԵՐ ԵՆ ՏՆՕՐԷՆ ԽՂՂ . ՍԻՄՈՆ ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

Ձագմաճըլար փող . Ակոբեան խան . 10, 11, 12.

Ք ի Տ Ա Կ

ՄԱՆՐԱԹԵՐԹ

Դիտակը ԴԵ. ԵՍ. Մանրաթերք և Շաբաթ օրերն ալ
Մեծ քերք կը հրատարակուի :
Համեմատագրութեան տեղն է Ակոբեան-Սան Թիւ 11 :

Տարեկան գին երեք Մէքիս 20. 60
Վեցամսեայ 1³/₄ 33
Հասը՝ Մանրաթերք փարս 20. Մեծ փարս 40

Բ. ՏԱՐԻ

1871 ՅՈՒՆՎԱՐ 19

ԹԻԻ 47

ԲՐՈՒՍԻԱ

Բրուսիոյ մէջ շատ մէկ գովելի և շահաւետ ազգային օրէնք մը կայ : Ամէն հայր պարտական է իր զաւակը վեց տարեկան ըլլալէն վերջը անշուշտ դպրոց դրկել : Տղան իմ չէ, թէ որ ուղեմ կը դրկեմ չըլլար : Երբոր բնական և անդարմանելի արդեւք մը չկայ, չէ՛ փէ՛ չըլլար, նոյնպէս՝ չէ՛ երեսը ալ չըլլար : Ծնողք պարտական են դրկել, և տղաք ալ պարտական են երթալ :

Բայց աս օրէնքին հետ նկատելու արժան ուրիշ պարտադարձ մ'ալ կայ : Կրնայ ըլլալ որ կառավարութիւնը ասանկ օրէնք մը դրած ըլլայ, և ժամանակին ազդեցութեանը տակ պաղելով մեռնի երթայ և անգործադրելի անանկ մեռած մնայ : Ո՛չ՝ ամենեւին ատանկ չէ : Աս բանը՝ ոչ միայն կառավարութեան կողմանէ, այլ ազգային արթուն հսկողութեան տակ է, ամենեւին մեռած օրէնք մը չէ, կարծես թէ ամէն մէկ Բրուսիացի անհատ՝ աս օգտակար օրէնքին

նախանձը ունի, և ամէնքն ալ անոր ճիշդ և հաւատարիմ պահպանութեանը պաշտպան են : Մինչև անդամ օտարական մը աս բանին իսկութիւնը այն երկիրը մտած վայրկեանին անմիջապէս կղղայ :

Աս բանը թերևս ոմանց աչքին շատ մեծ բան մը չերևայ, բայց շատ մեծ բան է : Ազգի մը համար օրհնութիւն է : Դաստիարակութեան օգուտներն ու արժէքը այն ժամանակը զգալի կըլլան, երբոր նա ընդհանուր է :

Շատ փորձերու մէջ տեսնուած է որ ասոր հակառակը միշտ մըստակար և վտանգաւոր եղած է : Սահմանափակ դաստիարակութիւնը շատ փորձերու մէջ յայտնի տեսնուած է որ, արժէք և օգտակարութիւն չունենալէ զատ, ընդհանրութեան անէծք ալ եղած է, որոյ մէկ նշանաւոր փորձը տեսնուեցաւ ներկայ պատերազմին մէջ :

Մերք չենք հաստատեր թէ այս ներկայ պատերազմին մէջ Բրուսիացոց յաղթող հանդիսանալուն մէկ հատիկ պատճառը, դաստի-

արակութեան այն ազգին մէջ ընդհանուր եղած լինելն է, բայց աս իրողութիւնը մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ աս բանին մէջ, իրաց վիճակին պարագայիւք տեղեակ ո՞ր և է անձ բնաւ չկրնար ուրանալ:

Մարդուս բնական կամ ֆիզիքական զօրութիւնը մեծաւ մասամբ կախեալ է իր բարոյական և մտաւորական զօրութենէն, անանկ որ եթէ ըսելու ըլլանք թէ մէկ կիրթ և դաստիարակեալ մարդ տէրմարդ մը հինգ անդաստիարակեալ մարդու հաւասար է, ամենևին չափազանցութիւն մը ըրած չենք ըլլար:

Այն անձը որ կարդալ և գրել չգիտեր, չիտակը խօսելով մարդկութեան ասպարէզը ելնելու մարդ չէ: Իր վրայ՝ այդ հաշուով վատահիշ չըլլար: Մարդը մարդ ընողը կըթուծիւնն ու դաստիարակութիւնն է, և դաստիարակութեան ասպարէզին դուռները բացող բանալին ալ կարդալ գրելն է:

Կերևի թէ Բրուսիացիք աս բանը շատ լաւ հասկցած են: Երանի թէ ամէն ժողովուրդ նոյն պէս տեսած և հասկցած եղած ըլլային:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Մինչև մէկ երկու օր առաջ դեռ ամենուն հաւատքը աս էր թէ Փարիզը անձնատուր չըլլար, մանաւանդ մօտ օրերս, որովհետեւ ներսէն անանկ կը ներկայացընէին, և դուրսէն ալ բազումը հաստատ կը հաւատային թէ՝ տակաւին Փարիզի մէջ ուտեստ և պաշար կայ են քիչը երկու ամիսի, այսինքն՝ մինչև մարտի սկիզբները: Իսկ գալով ռաբակոծութեան, անկէ բնաւ վախ չկայ կատորագրուէր: Փարիզի վախը միայն սոֆն է կըսուէր: Աս գաղափարները և համարձակ հաստատութիւնները հիմ ունէին թէ ոչ, ան չենք գիտեր, բայց սա յայտնի իրողութիւն մի է որ, Փարիզի մէջ և Փարիզէն դուրս ժողովուրդեան բարոյական վիճակը՝ Մէցի և Սէտանի ժամանակին բոլորովին հակառակն էր. կարծեաց անհամաձայնութիւնները մէկգիւր ըրած ամբողջ ազգը՝ որոնք գերութեան տունէն դուրս և Գա-

ղիոյ հողին մէջ կը գտնուէին, ահա՛ մէկ սիրտ եղած միացած էին փրկել զՓարիզ, փրկել զհայրենիս: Մինչդեռ մէկ կողմանէ Փարիզի մէջ գտնուած բոլոր ժողովուրդը անխտիր զէնքի տակ եկած անհամբեր սրտիւ և ամենաշերմ խանդով և եռանդեամբ կը պատրաստուէր զինքը չորս կողմէն կաշկանդող երկաթ շրջանակին վրայ բուռն զօրութեամբ յարձակիլ զարնել ու զայն ցրել ցրել ընել, միւս կողմանէ Գառաւնիւն մէջ ալ երեք երեքի Բանակներ կազմեալ ամէն օր կը պատրաստուէին գալ՝ ցուրտին և ձեանը ներքեւ արդէն շուարեալ և չփոթեալ թշնամին դուրսէն յանկարծակիի բերել: Այս կարգադրութեան վրայ՝ կերևայ թէ գաղափարողները այնքան չէ, բայց հեռուն գտնուող հասարակութիւնը անպայման վստահութիւն ունէր: Շատերը սկսան կիլեմփի ծերութիւնը խղճալ, որ որպէս թէ իր անյագ փառամոլութիւնովը այնքան պայծառ յաղթութիւնները կորսնցնելու ստոյգ վտանգին մէջ ինկաւ:

Ալ ևս անհնար է կըսուէր որ Փարիզ առնուի կամ անձնատուր ըլլայ, և բանին՝ կարծեալէն անդին երկարելուն համար, ըստ երևոյթին հաւանականութիւն մը ունեցաւ աս տեսութիւնը, բայց հիմա անցեալ շաբթուրէն ի վեր իրաց բուն վիճակը և իրողութիւնը երևան գալ սկսաւ:

Ժիւլ Փարիզը յանձնելու պայմանաւոր առաջարկութիւններով դէպ ի վէրսայլ ճամբայ ելաւ, բայց անյաջող դարձաւ, քանզի առաջարկած պայմանները անընդունելի էին, — Փարիզի Բանակը զինեալ և պատուով առնել դուրս ելնել և քաղաքը անձնատուր ընել: — Ոմանք կը կարծեն թէ ասով նոր հնարք մը կուզէին դործադրել, այն է՝ Փարիզի մէջ կըթեալ պատրաստեալ իսկ փակեալ պաշարեալ Հզօր Բանակը բաց դաշտը հանել և տանիլ Գառաւնիւն մէջ եղած բանակներուն հետ միացնել:

Ասիկայ մեզի հաւանական կարծիք մը չի երևնար, որովհետեւ տղի մը անգամ խելքը կը հասնի որ թշնամին ասանկ մէկ որոգայթի մը մէջ իյնալու վիճակէն շատ հեռի է, այլ ասիկայ պարզապէս անձնատուրութեան վրայ նախ-

նական քայլեր անհերժ, գրգռեալ հասարակութեան միտքը վաթէյընեւու դիտմամբ բաներ են :

Եւ ահա ամսոյս 27 ին թուականեալ Վէրսայլէն ղրկուած հեռագրաւոր մը մեր այս տեսութիւնը կը հաստատէ :

Վէրսայլ. Յունվ. 27

Փարիզը անձնատուր ընելու բանակցութիւնները այնքան յառաջ գացին և հասունցան որ կը յուսացուի թէ վերջնական պայմանները այս օր կատարադրուին :

Պրուսիա. Յունվ. 27

Քոնից Պիսմարք Մ. ժիւլ Ֆալքերին խաղաղութիւն կառավարկէ Ալզասի և Լօռէնի մէկ մասը Գերմանիոյ թողելու հիմանը վրայ : Եթէ այսպէս ընդունին, Գերմանիա ալ Գաղղիական հասարակապետութիւնը պիտի ճանչէ : Կըսուի թէ կայսերականները Քոնից Պիզմարքի աս առաջարկութիւնը պատրաստ են ընդունելու :

Խ Ա Ռ Ն Լ Ո Ւ Բ Ե Բ

Անցեալ շաբթու Նորին վեհափառութեան Վսեմ. դեսպան Սըր Հէնրի Էլլըթթ Պաշտօնէից մասնաւոր ժողովներէն առաջ, քանի մը անգամ յատուկ տեսակցութիւն ունեցաւ Մեծ. Եպարքոսի հետ :

— Ետի-Գուլէէն Քիւչիւք-Չէքմէճէ շինուած երկաթուղոյն ճամբուն վրայ հեռագրական թելեր հաստատելու ձեռնարկութիւն ըրաւ Նորին Տեսչութիւնը :

— Պրուսա հրատարակուած Հէ-րաֆէնբէրկը պիտի կըսէ թէ Քարթալի Սանճախին մէջ երկրաժարժի ցնցում մը եղաւ, որ քանի մը մանրերորդ տուեց և էփ աղէկ թեթեւ վնասներ ալ տուաւ :

— Քոբէ Տ'օբէան լրագրոյն տուած ցանկին նայելով, Մայրաքաղաքս բնակող Գաղղիացոց Լէվանթ Թայմսի համակրաբար ըրած հանդանակութեան ամբողջ գումարը 6,361 դահեկան եղած է :

— Կըլաուի թէ՛ կըսէ Լէվանթ Հէրալտ լրագրի-

րը, Վսեմ. Տալուս Փաշան ի պաշտօնէ հարկադեալ այս օրերս Սէլանիկ երթալու վրայ է նոր շինուած ճամբան աչքէ անցնելու, և Սէլանիկէն Իւսկիւփի ու անկէ Աւստրիոյ Սահմանադրուի շինուել երկաթուղոյն համար Մէհէտիսներուն դժած նախարտակը քննելու :

— Մայրաքաղաքիս մէջ Թէրաֆէ կոչուած երկաթուղին որ բաւական ատենէ ի վեր է սկսաւ շինուիլ, բաւական յառաջ գնաց և փութով դուրս հանելու համար մեծ աշխուժով շարունակ կաշխատուի առանց եղանակին դառնութիւնները նկատելու :

Աս ճամբաները Պօլսոյ հասարակութեան շատ մեծ դիւրութիւններ տալէ ի զատ, սարակոյս չկայ որ նիւթական օգուտներու ալ շատ դուռներ պիտի բանան :

Մօտերս ընկերութեան առաջին տարեկան տեղեկագիրն հրատարակուեցաւ, կըսէ Լէվանթ Հէրալտ, որով մանրամասնաբար նկարագրուած են այս ձեռնարկութեան մէջ ընկերութեան առաջըր ելած ծանր դժուարութիւնները, որովհետեւ բանը երկրին համար բոլորովին նոր է, և զանաք յաղթելու վայելած յաջողութիւնները : Տեղեկագիրը շատ մեծ յոյս կը յայտնէ աս ճամբաներէն հասարակաց ընծայուելիք դիւրութեանց և օգուտներուն վրայ : Եւ ընկերութեան դրամական և ընդհանուր յաջողութեանը վրայ բնաւ կասկածանաց տեղի չկայ, կըսէ :

— Բերայէն Թարապիա շինուած նոր կառքի ճամբուն միացընելու համար, Արնաւուտ դեղէն ալ ճիւղ մը սկսաւ, և կարելի եղածին չափ շուտով լինցելու համար ամենայն փութով յառաջ կը տարուի :

— Այս ատրի Պօլսոյ մէջ մինչև ցարդ ցուրտ ձմեռ գրեթէ չտեսնուեցաւ ըսենք, տեղն է, հաղիւ քանի մը թեթեւ առիթներ ունեցանք ձմեռուան մէջ ըլլալիս յիշեցընող, մեծաւ մասամբ հարաւային մեղմ օդերով անցուցինք, իսկ անցեալ կիրակի երեկոյ բաւական ուժգին փոթորիկ մը՝ առջի իրիկունքէ արդէն օր առաջ սկսեալ անձրեւին հետ միացաւ, և կէս գիշեր-

րէն աստի՛ն ձիւնի փոխելով , ԲՅ. առաւօտուն Մայրաքաղաքին ամէն կողմը ճերմկած տեանը վեցաւ :

ՎԵՐՁԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

Ինչպէս որ վարը գրուած հեռագրաւորներէն կը հասկցուի , վերջապէս անձկանօք սպասուած սիրելի և փափաքելի խաղաղութիւնը մօտեցաւ , պատերազմի դաժան և տխուր ներկայութիւնը գոնէ առ այժմ անյայտացաւ , քսան և մէկ աւուր պայմանաւոր զինադադարով մը եղբայրասպան զէնքերը վար գրուեցան :

Ահաւասիկ այս բերկրաւի լուրը բերող վերջին լուրերը :

Վերսայլ. Յունվ. 28

Պաշտօնական , — Պիղմարք և Ֆալըր դաշնագիր մը կ'ստորագրեն , որով Փարիզի բոլոր ամբողջները Բուխարեստ ձեռքը կը յանձնուին , և քսան և մէկ աւուր զինադադար մը կը հաստատուի : Բանակը Փարիզի մէջ բանտարկեալ պիտի մնայ և զէնքերնին վար դնելով մեղի պիտի յանձնեն :

Կայսրըն Կայսրուհին

Վերսայլ Յուն. 29

Երեք շաբթուան զինադադար մը ստորագրուեցաւ , բոլոր Դադիական զօրքերը Փարիզ պիտի քաշուին և հին բանտարգեանք պիտի մնան ազգային պահապան զօրքերուն հսկողութեանը և հրամանին տակ : Բոլոր ամբողջները մենք պիտի գրաւենք : Փարիզ մեր շրջանակին մէջ պաշարեալ կը մնայ , և պաշար առնելու թոյլտուութիւն պիտի ըլլայ , զօրաց զէնքերը մեր ձեռքը յանձնուելէն ետքը : Սահամանդիր ժողովը Պորտո պիտի գումարուի :

Պորտոյի մէջ կառավարութիւնը բնաւ լուր չունի եղբր Փարիզի դարձուածքներէն և անձնատուր լինելու համար եղած բանակցութիւններէն , Առաջին անգամ Մ. Ժիւլ Ֆալըրի Յունվ. 28 թուականաւ Վերսայլէն ըրած հեռագրաւորէն կիմանան , որ գործոյն լնացածը կը հա-

ղորդէր : Անհնար է բանիւ նկարագրել աս լուրին Պորտո հասած ժամանակը , ժողովրդեան վրայ ըրած ազդեցութիւնը , կարծես թէ կայծակնահար եղան , և իսկիցս սկսան հաւաքումներ ընել և բողոքել , խաղաղութիւն չենք ուզեր կաղաղակէին , և կըսուի թէ նոյն ազդեցութիւնը ըրաւ բոլոր գաւառներուն մէջ : Յայտնապէս ժողովուրդը սուտ յայտերով ինքզինքը խաբուած կը ներկայացնէ : Ան բանը ժողովրդեան համար բոլորովին անակնկալ էր , և կերևի թէ կառավարութեան անգամներն ալ իրարու գէմ ելած են , ու Փարիզի մէջ ալ բաւական անկարգութիւններ տեղի ունեցած են : Մ. Կամպէթթա հրաժարականը տուեր է :

Ա. Զ. Գ.

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵՁՈՒԻ

Ա. Մ. Վ. ԳՈՐԾԱՇԵՍՆԷ

Մինչեւ հիմա հրատարակուած քերականութիւններէն տարբեր ոճով եւ տարբեր ընթացքով քերականութիւն մ'է , գործնական հրահանգներու վրայ հիմնեալ , որով ուսանողը փոխանակ իր չհասկցած բաները թուրքալորէն դոց ընէլու , առաջին օրէն գործնական կրթութեամբ սովորածներուն գործածութիւնը կը սովորի :

Աւելորդ է ըսել թէ Պ. Մ. Վ. Գ. Պարսկաբանի հմուտ գրչէն ելած այսպիսի քերականութիւն մը իր սահմանին մէջ կատարելութեան երաշխաւորութիւնըն իր հետ ունի :

Կը ծախուի Պ. Յ. Դավաթեանի գրատունը , Ի Չաքմաքճըլար փողոց , Գին 2 ֆրանք :

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Զ. ՍԻՄՈՆ ԻԹԻԻՃԱՅԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Չապմաքճըլար փող. Ակոբեան խան Ե. 10, 11, 12.

ՔԻՍՏԱԿ

ՄԱՆՐԱԹԵՐԹ

Դիսակը Դե. Եւ. Մանրաքերք եւ Շաբաթ օրերն ալ
Մեծ քերք կը հրատարակուի :
Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Սան Թիւ 11.

Տարեկան գին երեք Մէքիս 70
Վեցամսեայ 1³/₄ 35
Հասը՝ Մանրաքերք փարս 20. Մեծ փարս 40

Բ. ՏԱՐԻ

1871 ՅՈՒՆՎԱՐ 21

ԹԻՒ 48

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Այս բերկրալի լուրը՝ Գաղղիոյ հասարակութիւնը թէ եւ տխուր դժկամակութիւնով եւ դրգումամբ լսեց, բայց բոլոր աշխարհը անպատու՝ ուրախութիւնով եւ ցնծութեամբ լեցուց։
Այսպէս հետեւ մեր հոգը չէ թէ՛ այս երկու մէկ մէկու դէմ խռովեալ պատերազմող տէրութիւնք իրարու ինչ կրնեն, նիւթապէս ո՞վ կը շահի եւ ո՞վ կը վնասէ, որը դո՛հ սիրտ կը քաշուի կառանձնանայ իր տեղը եւ որը դժգոհ եւ դժկամակ կը մնայ, եւ թէ խաղաղութեան վեջնական պայմանները ի շնորհս որ կողմին կատարագլուին, ասոնց եւ ոչ մէկը մեզ անհանգիստ չընէր։ Մենք ուրախ ենք որ զէւր երկու կողմէն վար դրուեցաւ, ալ ես մեր ընկեր եւ եղբայր արարածները՝ որք ի մեր պատկեր արարչագործեալ են, իբրեւ ոչխար ի սպանդ վարեալ, վայրկեանի մէջ հազարներով ջարդուեալ դառնատեսիլ եւ ահաբեկի վտանգէն եւ չարիքէն զերծան, խաղաղութիւն՝ ո՛հ սիրելի

խաղաղութիւն, որ ի Սուրբ հրեշտակաց գովաբանեալ է, նա աշխարհի աւետուեցաւ։
Պատերազմը ինչ բարի վախճաններու համար ալ յառաջ եկած ըլլայ եւ ինչ սրբազնացեալ իրաւունքներու համար ալ տեղի ունեցած ըլլայ, տակաւին իր իսկական ծագումը դադանային է։ Եթէ փորձը աչքերնուս անջն եղած չըլլար, տեսականապէս բնաւ չի պիտի կարենայինք մենք զմեզ համոզել որ մարդ բանական՝ կը մտնէ կամ կը գտնուի երբէք այնպիսի ահաբեկի գործողութիւններու մէջ, ինչ որ է պատերազմ։ Կոչած բաներնիս։ Պատերազմէն ծագած չարիքներն ու կորուստները անհաշուելի են, բայց երկու սլարագայ կան որ, խորհուրդն անգամ մարդուս հոգին եւ անձը կահաբեկէ, նախ՝ պատերազմին մարդուս սրտին վրայ ըրած բարոյական աղդեցութիւնը՝ երկրորդ՝ անգին կենաց կորուստներն, Պատերազմէն ծագած աս երկու վնասներն փոխարինութիւն չունին, չկայ ո՛ր եւ է երեւակայելի օգուտ մը՝ պատերազմէն ծագեալ, որ մարդկութեան արմա-

տին կային դնող աս երկու ծանր փաստաց պատասխանէ :

Թէպէտ և ճիշդ հաշիւը դեռ ստոյգ չենք գիտեր , բայց վեր ի վերոյ տեսութեամբ քիչէն քիչ կէս միլիոն հոգի չարաչար նահատակուեցան սա անցեալ աղէտալի պատերազմին մէջ : Ընթերցող ասիկայ խօսք չէ , այլ իրողութիւն . մոռձէ հիմայ անդամ մը աս իրողութեան վերայ և աս ալ ընելու համար բաւական է որ խորհինք թէ , աս մարդոցը ամէնքն ալ՝ ճիշդ մեզի պէս և՛ մեղի հաւասար ու նման պարագաներու տակ , մարդիկ էին : Հայր , մայր , զաւակ , ամուսին և ընտանիք ունէին , կենաց սովորական ասպարէզին մէջ այլ և այլ փափաքներով և նպատակներով զբաղ և միամտաբար ողջ առողջ կապրէին , և յանկարծ աս ցաւալի և դառն պաշտօնին կոչուեցան : Այս օր այդ նողկալի պաշտօնն վերջացաւ , բայց իրենց համար ընտանեաց և հայրենեաց գերկը դառնալ չկայ , իրենց ոսկորները պատերազմին դաշտին մէջ սփռեալ կը մնան , չըսենք բան մը անոնց վրէտացեալ ծնողացը և որք ու այրի թողեալ ընտանեացը անմխիթար վիճակին վրայ , որք դատապարտեալ են ցկեանս ողբալ իրենց անդին և անդառնալի կորուստները :

Ի՞նչ տուաւ և ի՞նչ կրնայ տալ պատերազմը ասոնց ամենուրեք գէտ :

Ասոր հաշիւները թող Թագադիրները տան , բայց մենք անցնինք մեր խնդրոյն : Պատերազմին մեծ փաստը միայն կենաց կորուստը չէ , այլ նա մարդը բարոյապէս ալ կսպաննէ , իր առաքինական դիպացումները բոլորովին կը ջնջ սրտին մէջէն , — դու թ , ողորմութիւն , սէր , — և գաղանային անգութ և անողոք սիրտ մը կը հաստատէ անոր տեղ :

Փորձառու և խելացի հայր մը մահուան Ժամանակ իր զաւակացը տուած վերջին խրատներուն մէջ այսպէս կըսէ , « Որդեակք իմ , Սպանդանոցը վարժուած մարդոց հետ բնաւ յարաբերութիւն մի հաստատէք և անոնց ընկերակցութեանը մէջ բնաւ մի գտնուիք , քանզի անոնց արեամբ ողորեալ ձեռքէն բնաւ բարիք

չսպասուիր » : Եթէ այսպէս խուզողի մը համար , որքան առաւել պատերազմականի մը համար , որոյ ձեռքերը իւր անմեղ եղբորը արեամբը ողորեալ և թաթախեալ են :

ՊԱՅՄԱՆՔ ԱՆՁՆԱՏՐՈՒԹԵԱՆ

Թէպէտ Անգղիական լրագրոյն Վերսայլի թղթակիցը այսպէս կը գրէ :

« Որչափ որ ես հաւատարիմ սղբիւրներէ կըցայ ստուգել , փարիզի անկումէն վերջը Բըրուսիացոց բռնելիք ընթացքը հետեւեալ ոճով պիտի ըլլայ գրեթէ :

Նախ՝ Թագաւորը ամենեւին փարիզ քաղաքը պիտի չ'մանէ , ինչպէս որ Նորին Վեհափառութիւնը ասկէ երկու ամիս առաջ դիտաւորութիւն ըրած էր , այլ անմիջապէս թողնելով , ինքն Պէրլին պիտի դառնայ՝ միացեալ բանակաց ընդհանուր հրամանատարութիւնը իւր բանակի երկու երևելի հրամանատարացը յանձնելով : Զորքը փարիզ չպիտի մտնէ , — քաղաքին պաշտպանութիւնը Գաղիացոց ազգային պահապան զօրացը պիտի յանձնուի , և ասոնց զէնքերն ալ պիտի չառնուի , սակայն Մօպլիններն և կանոնաւոր զօրքերն Գերմանիա պիտի ղրկուին : Բոլոր ամրոցները Գերմանական զօրքերը պիտի գրաւեն , փարիզը պաշարող բանակին մեծ մասը՝ որ հիմայ դաշտը կը կենայ , Շամբանեայ դաւառը պիտի քաշուի , և զայն պիտի գրաւէ իբրև պատանդ պատերազմական ծախուցը վճարմանը , և այլն : Այդան ու Լուէնը՝ Գերմանիա բուն իսկ իր երկիրը կը համարի այժմ և յաւիտեանս : Ի ձեռին ունելով փարիզի ամրոցներն և Շամբանեայ դաւառը , Գերմանացիք պիտի բանակցին խաղաղութեան պայմաններուն վրայով , և պիտի թողուն Գաղիան կատարելապէս ազատ , որ իր կառավարութիւնը վերակազմէ , և այնուհետեւ ողջ պատերազմը շարունակէ՝ ոսգէ ոչ , ճիշդ ինչպէս որ ինք կը կամի :

Աս ըսածներուս ճշդութեանը վրայ կը յուսամ թէ կատարելապէս կը վստահիս :

ՆԵՆԳԱՒՈՐ ՏՂԱՅ ՄԸ

Իրօք խարէութիւնը կամ նենգահար ստու-
թիւնը սարսափելի է, սակայն սնտաղաշտութեան
և տղիտու թեոն հետ լծարդեալ խաբէութիւնը
չափազանց տհաճ է :

Անցեալ շաբթու զարմանալի և միանգամայն
ցաւալի դէպք մը պատահեցաւ : Յոյն 12 տա-
րեկան խելիքէ տղայ մը, որ ըստ սովորին՝ շաբ-
թաւը հետեւեալ տեսակէն է, իր վարպետին տուած
բոլոր խելիքէ, խալա՛ւ ասէն բանը ծախելով, ըս-
տակաները խալա՛ւ կ'վաճեն : Միայն 20 փարայի
շաբաթ կ'առնէ դրականը կ'դնէ : Երեկոյն վար-
պետը հաշիւ կ'ուղէ, նա ալ կ'պատասխանէ թէ՝
«Հրէից փողոցէն անցած ատեն՝ զիս բռնեցին,
Ֆիլիպիսի տեսէին, ինձ շաբաթ տուին որ չ'եր-
կնչիմ, բայց ես ծակ մը գտնալով փախայ ազա-
տեցայ» : Կը հաւատայ սնտաղաշտ վարպետը՝ ար-
դիւն խաբէութեանը կ'երթայ Հաղարպետին, կը
պատմէ լսածը, նա ալ զինուոր մը կուտայ, և
տղան Հրեայ մարդ մը տեսնալով այս էր կ'ըսէ :
Կը բռնեն և բանտը կը նետեն ողորմելի մարդը
որ բան մը չէր գիտեր ասոր վերաբերեալ : Բիշ
մը վերջը իրողութիւնը տարածայնութիւնը Հրէ-
ից ծերակոյտը կառավարութեան դուռը երթա-
լով, վաղուց եղած կայսերական Հրովարտակ մը
կ'տանին Մաթթարը ֆ Փաշային կը ցուցունեն :
Թէ Հրեայք արիւննին առնելու համար՝ տղայ
կամ մարդն կ'բռնեն կարծիքը սուտ է, և բան-
տուած Հրեայն կ'ազատեն քանի մը ժամ բան-
տը մնալէն զկնի : — Յոյն տղան քիչ չ'զաւրով
չ'պատժուիր :

Չարմանք չէ որ Յոյն տղայ մը այդքան սուտ
է հնարեր, քանզի մանկութեան տեսնոր՝ ան-
շուշտ իր ծնողքը այդպէս գաղափարած են :

Յաւ ի սիրտ կ'ըսեմ, որ մեր Ազգին մէջն ալ
կայ այդ հին կարծիքը թէ Հրէայք Բաղարջին
մէջ արիւն կը խառնեն : որքան տարօրինակ կար-
ծիք : Վասն զի Հրէայք որ իրենց հատարակ կե-
րակուրը՝ ուրիշ ազգաց ամաններու մէջ ուտեն
անգամ պիղծ կը համարին, ո՛ր մնաց որ իրենց
ամենասուրբ սեպած Բաղարջին մէջ ըստ իրենց,
պիղծ ազգաց արիւնները խառնեն :

Կը պատմուի թէ վաղուց Յաւադաւան եղող
Բաբբի մը՝ Հրէից ազգին թշնամութիւն ընելու
մտք և թէ անարդ ու եպերելի շահախնդրու-
թեամբ, Յունաց մէջ ասանկ շողկալի չարախօս
սովութիւն մի տարածած է :

Թղթակիցդ

Մ. Հ. Գուգու Բեպապեան

Ռոտտոգոյ. 1871 Յունվար 5/17.

Յ. Գ.

Անցեալ օր մարդուն մէկը ձիով՝ զաստի մը առ-
ջևէն անցած ատեն, ձին տակէն կը խրտի՝ և
մարդը զաստին (սպանդապետին) չէնկէլին վրայ
ծնօտէն կը կախուի : Չին տակէն կ'փախչի, և
չէնկէլը մարդուն ծնօտին մէջ կ'որոտելով կիշնայ
վար :

Քաղքէս իբր Յ ժամ հեռաւորութեամբ
դէպ ի Արեւմուտք, Պանատոլ կոչուած գիւղին
մէջ, տան մը մէջէ թաղեալ բաւական մեծ կակ
դումար մը ոսկի կ'զբանուի :

— Անցեալ գիշեր ազգայնաց մէկուն տունը
դող կ'մանէ որ քիչ մը ետքը կառավարութեան
կողմանէ ձերբակալ եղաւ :

Նոյն

ԽԱՌԵՆ ԱՌԻՐԵՐ

Չմիւռնիայէն Հեռագրալուր մը կիմացընէ որ,
հոն մօտերս եկած առատ անձրևները սաստիկ
յորդեղելով Մէլի կոչուած Դետին ամբարտակնե-
րը քայքայուեր են և քաղքին մէջ ջուրերը կո-
խեր են : Աս դետին վրայէն անցնող երկաթուղ-
ւոյն կամուրջն ալ ջուրերն առեր տարեր են և
տասն և հինգ կառք ալ մէկտեղ, ու չորս հոգի
ալ մեռեր են : Իսկ քաղաքին մէջ խեղդուած
հոգիներուն թիւը դեռ գիտցուած չէ, կըսէ
յիշեալ լրագիրը :

— Բուրձնի Ծ'ըլան և ուրիշ լրագիրներ, ինչպէս
հասարակութեան մէջ ալ շատ մարդ, կ'հաստա-
տեն և կը պնդեն թէ Պիղմարքի հետ հասկցո-
ղութեան գալով ժիւլ Թալրի ստորագրած դաշ-
նագրութիւնը՝ ամենայն հաւանականութեամբ
քաղաքական պատերազմի դուռ պիտի բանայ :
Բայց անանկ դիւրաւ հաւատալու բան չէ, քան-

ղի այդ բանին արգելք կանգնելու շատ պատճառներ կան և շատ ալ դիւրին բան չէ ասանկ զարհուրելի կերպով հարուածեալ ժողովուրդի մը նորէն իր մէջը պատերազմ շարունակել :

— Անցեալ շաբաթ օրը Մեծ Եպարքոս Վսեմ Ալի Փաշան Տօլմա պահճէի Պալատը զնաց և օրուան մեծ մասը Վեհափառ Սուլթանին հետ խորհրդակցելով անցուց :

— Լրագիրք կը հաստատեն թէ մօտեւս պատահած սաստիկ փոթորիկներուն ժամանակ, Արշիպէշաքոսի մէջ 10 նաւ խորտակուել են, որոց մէջ 100 հոգի կեանքերնին կորսնցուցած են :

— Հայր Հիասէնթ նամակ մը ուղղած է առ Կաթողիկ Եպիսկոպոսունս որ դեռ չըջաբերութեան մէջ է, որով կը յարձակի Պապին քաղաքական իշխանութեանը դէմ, և անսխալկանութեան վարդապետութեանը դէմ ու քահանայից ամուրի մնալուն դէմ :

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ֆլորէնս Յունվ. 30

Գէրմանացիք Փարիզի ամրոցները ամբողջ գրաւեցին : Օրէնսդրական ժողովին անգամայն ընդհանուր ընտրութիւնը փետրվ. 8 ին պիտի ըլլայ, որն օր Պօրտոյի մէջ նոյն ամսուն 15 ին պիտի գումարուի : Պօրտոյի մէջ Կամպէթթայի խաղաղութեան հակառակ կուսակցութիւնը հրապարակական ցոյցեր և շարժումներ ըրաւ :

Պրուսէյէն կիմացնեն Պուրպոն ցեղերուն ըրած և հրատարակած մէկ յայտարարութիւնը, որն օր բաւական յուզմունք յառաջ բերաւ, ու նաև առիթ եղաւ որ Պոնափարթեաններն ալ յայտարարութիւն մը հրատարակեն :

Վիէննա Յունվ. 30

Ընդ դէմ Պօրտոյի մէջ եղած բողոքներուն և հրապարակական ցոյցերուն, հոս պաշտօնական շրջաններուն մէջ հաստատ կը հաւատացուի որ շուտով խաղաղութիւնը պիտի վերահաստատուի : Անգղիական լրագիրք ալ նոյն կարծիքը կը յայտնեն :

Մ. Կամպէթթա հիւանդացաւ :

Փարիզէն ամսոյս 27ին հեռագրաւոր մը կը զեկուցանէ թէ ուտեստի և պաշարի մեծ կարօտութիւն կայ :

Պատերազմի ծախուց հանգանակութեան համար, (Մայրաքաղաքին վրայ դրուած տուրքը) 200 միլիոն ֆրանք է եղեր :

Լոնտոն Յունվ. 30

Թայմ Պօլիսէն 28ին առնուած հեռագրաւոր մը կը հրատարակէ որ կը հաստատէ թէ Դուգը Դեսպանաժողովին մէջ հաստատ պիտի պնդէ իր Վեհապետական կատարեալ և անթերի իրաւասութիւնը Պօլսոյ երկու նեղուցներուն վրայ, այսինքն Տարտանէլի և Պոսֆորի :

Օւլէւէք լրագիրք կարծիք կը յայտնէ թէ, Փարիզի անձնատրութեանը պատճառաւ Դեսպանաժողովին գումարումները քիչ մը ետ կը թողուին :

Լորտ Կրանվիլ իջուածքով հիւանդացած է :

Ֆլորէնս Յունվ. 31

Ջինադադարը փետրվարի 19 ին կը վերջանայ : Արևելեան գաւառները պատերազմական գործողութիւնները կը շարունակուին, և նոյնպէս Պէլֆօրի պաշարումը : Փարիզ պիտի չի գրաւուի :

Գաղղիա տասն և չորս աւուր մէջ 200 միլիոն ֆրանք պիտի վճարէ : Գոնթ Ֆլապրէ բողոք մը կընէ :

Վէրսայէն հեռագրաւոր մը կըսէ թէ միջին գաւառներուն մէջ խաղաղութեան դէմ ընդդիմութեան ցոյցեր կըլլան :

Վիէննա Յունվ. 31

Թայմ կըսէ թէ անձնատրութիւնը ըլլալէն հետէ, խաղաղութեան բարեկամները կը շատնան : Փարիզի հետ հաղորդակցութիւնները վերստին կը հաստատուին :

Վոշինկթընէն կը հեռագրեն թէ, Պրէհլըի Թէնիանները հիւրասիրաբար ասպնջականելու առաջարկութիւնը ընդունուեցաւ :

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ :

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Ձագմաճըլար փող. Ակոբեան խան Կ. 10, 11, 12

Ք Ի Տ Ա Կ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Դիսակը Դժ. Եժ. Մանրաբերք եւ Շաբաթ օրերն ալ
Մեծ քերք կը հրատարակուի :
Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Սան Թիւ 11 :

Տարեկան գին երեք Մէքիս Դժ. 60
Վեցամսեայ 1 3/4 » » 55
Հասը՝ Մանրաբերք փարս 20. Մեծ փարս 40

Բ. ՏԱՐԻ

1871 ՅՈՒՆՎԱՐ 23

ԹԻԻ 49

ՓԱՐԻԶԻ ԱՆՁՆԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հետզհետէ երևան եկած իրողութիւնները կը հաստատեն մեր արդէն յայտնած կարծիքը թէ « Փարիզ անկաւ անօթութենէն », նա անձնատուր եղաւ , որովհետեւ ալ ևս չէր կրնար դիմանալ , սովամահ լինելու տառապանաց մէջ ինկած էր արդէն բաւական ժամանակէ ի վեր : Փարիզը պատերազմաւ և զինու զօրութեամբ առնելը՝ անհնարութեանց սահմանէն հազիւ մէկ կամ երկու քայլ ասդին եղած իրողութիւն մը եղած ըլլալը , զայն տեսնող և դիտող ո՛ր և է անձ աներբայ կը վկայէ , և նոյն իսկ պաշարող թշնամին ալ գործքով դաւանեցաւ , — Ռմբակոծութիւնը չսկսաւ մինչև որ ներսը անօթի ըլլանին լաւ մը չստուգեց : — « Երբ ռմբակոծութիւնը սկսեց , կըսէ Անգղիական լրագիր մը , հասկցուեցաւ որ Փարիզ սովամահ լինելու վտանգին մէջ է » :

Աս կէտ մ'էր , որ ուխտ , որոշում , զօրութիւն և քաջութիւն ամենեւին ստակ չէր ընել ,

բնութեան հետ և բնութեան դէմ մարտնչիլ չըլլար : Հոս ամէն զօրութիւն ղէնընկէց կըլլայ :

Ասկէ ամիս մը առաջ , Դէկտեմբեր ամսուն մէջ , ձի, էշ, մուկ, կատու, ևն, ևն, ըստ կարգին ուտուելով լմացեր գացեր է , և կարգը Փիին՝ այն հրէշ կենդանիին է եկեր , « որոյ երեք հատը , կըսէ Բաւ Մալ լրագրոյն թղթակիցը իր Դեկտեմբ. 31 թուականաւ դրած նամակին մէջ , դեռ մէկ երկու օր առաջ 27 հազար Փրանքի ծախուեցաւ , որ դնեց Մ . Տիպու , Պուլլարտի հանրածանօթ մասձախը » :

Աս մարդուն տուած վկայութեանը նայելով , Փիզը՝ կենդանական պարտէզին մէջ դրտնոտած բազմատեսակ կենդանեաց վերջինը եղած է որ աճուրդը հանուելով մարթուելու և ուտուելու դատապարտուեր է :

« Ծննդեան տօնէն առաջ կատու ծախողներու խանութը կատու չմնաց , այդ ընտանի կենդանին անյայտ եղաւ , կ'ըսէ , և ընդհանուր կարծիքը աս է որ ալ ևս կատու չմնաց երկրին մէջ » :

Նոյն ատենը բաներուն չամազանց սղութիւնն ալ կը ցուցնէ որ ուտեստն ու պաշարը հասած էր փարիզի մէջ : Ասկէ երկու ամիս առաջ մէկ հնդկահաւը 100 ֆրանք և մէկ Սազը 60 ֆրանք կը ծախուէր , երբոր կար և կը գտնուէր և մէկ հաւն ալ 25 ֆրանք : Շան միսը այն ժամանակը իստան 6 ֆրանքէն մինչև 10 ֆրանք կը ծախուէր , իսկ վերջերը աւելի սղեց է : Մէկ կալնն տոսը 20 ֆրանք ու մէկ գրիւ փաթածիսը 50 ֆրանք :

Ժողովուրդը հաճութեամբ և կամովին ալ ունի սխմեց և տարաւ այս ամենագառն նեղութեանց , և տակաւին պիտի շարունակեր և յառաջ տաներ գոնէ մինչև մարտի սկիզբը , եթէ գոնէ աղօտ նշոյլ մը ըլլար որ պիտի յաջողին փարիզը շրջապատող մարմնեղէն պարիսպը պատռել , և դուռնայ հետ հաղորդութիւննին հաստատել : Երեք ուժգին և երկեւի փորձեր ըրին ու հասկեցան որ իրենց համար իրական անհնարութիւն մի է այդ բանը , վասն որոյ կամաց մը տեղերին քաշուեցան ու լռեցին « անձնատուր » եղան :

ԲԱՐՈՅԱՎԷՊ

ԱՄԵՆ ԱՏԵՆ ՇԻՏԱԿԸ ԽՕՄԷ ԵՒ ՄԻ ԵՐԿՆԶԻՐ

Օր մը վաքանձայի ժամանակ տղաքը խաղին տեղը բայտի կտորներով աշտարակ մը կը շինէին յանկարծ դարոց երթալու զանգակը զարկաւ : Զանգակին ձայնը առածնուն պէս խօսք ըրին աշտարակը փլցնել և այնպէս ներս երթալ , ուստի անոր ամէն կողմերէն բռնելով ոմանք հրեցին , և ոմանք քաշեցին և մեծ ուրախութեան ազազակներով աշտարակը կործանեցին : Անանկ պատահեցաւ որ Ուիլի Պարթն անուն պղտի տղայ մը ձեռքը Բեննի մը ունէր և երբ աշտարակը փլաւ ձեռքէն ընկաւ գլուտորեցաւ : Հոն ճոն Պրատն անուն ուրիշ տղայ մը Բեննիին իյնալը տեսաւ , և փոխանակ տէրովը իմաց տալու կամաց մը առաւ և դըրպանը դրաւ : Երբոր բոլոր տղաքը դարոցին մէջ

նստէր դաս կը սերտէին , նայիս որ Ուիլի կուլար , դասատուն հարցուց իրեն թէ ինչ էր պատճառը : Նա ալ ըսաւ թէ բեննի մը կորսնցուցի , Ուրիշ տղայ մը ելաւ և ըսաւ , կարծեմ ճոն Պրատնի քով է ան , քանզի տեսանք որ ծռուեցաւ դետնէն բանմը առաւ , ճոն բնութեամբ հպարտ տղայ մ'էր և միայնգամայն շատ ալ երկչոտ , ուստի երբոր վարժապետը հարցուց իրեն թէ բեննին ինք առած է , նա ուրացաւ ըսաւ ոչ . որովհետեւ բանին չէր դար խոստովանել , մէկ կողմէն հպարտութեանը կը դպչէր , միւս կողմէն վախը զինքը կը փորձէր : Ես չեմ կարծեր որ բեննին գողնալու համար վերցուցաւ տղան , Ո՛հ ոչ չեմ կարծեր թէ ինքը այնչափ չար էր , բայց որովհետեւ անգամ մը փորձուեր էր « քենն » շիտակը չընել , — իրը չեղած բանը դրեր էր դրպանը , վասն որոյ պարտաւորեցաւ ուրանալ : Դասատուն մարդասիրաբար խօսեցաւ անոր հետ և երկար ատեն աշխատեցաւ որ իր յանցանքը իրեն ճանչցնէ , և համոզէ զինքը որ բեննին ինք առած ըլլալը խոստովանի , բայց ամէն ջանք պարապ ելաւ , ճոն կը պնդէր ըսելով թէ ես չ'առի , անոր բեննին իմ քովս չէ : Ան ատեն դասատուն ըսաւ որ տղաքը ինքնիրենին պարտին այն բանը որոշ չէ , անոնք ալ քուէով տասներկու դատարար ընտրեցին վեցը մանչ և վեցը աղջիկ , որ նային աս դատը : Դասատուն դատը անոնց յանձնեց , և անոնք ալ վկայները մտիկ ըրին և պէտք եղած քննութիւնները ընելէն ետքը մէկ կողմ քաշուեցան դատին վրայ քիչ մը խորհրդածելու և քիչ մը ետքը ետ դարձան և վճիռնին յայտնեցին որ ճոնը յանցաւոր կը դատէր , ինչո՞ւ ճոն թէպէտեւ կարող եղաւ իր դասատունին մարդասիրական խօսքերուն դէմ դնել և ժխտել յանցանքը խոստովանելը , բայց կարող չեղաւ իր աշակերտակիցներուն վճռին դէմ կենալ . ուստի լալով Բեննին դասատունին տըռաւ և անոր բաղկացը մէջը իյնալով ամէն բան շիտկէ շիտակ խոստովանեցաւ : Բոլոր տղաքները մեղքացան զինքը և շատ մեծ վիշտ դգացին , նոյնպէս ալ դասատուն , և չուղեց

Ճօնը պատժել, որովհետեւ իր ըրածին վրայ շատ վշտացած կերեւար և իր դպրոցակիցներուն և միայնգամայն Ուիլիին ալ ըրած միջնորդական աղերսները ի շնորհս անոր աւելի ևս պւելցուցին իր վիշտը : Այնպէս ներդործեց ճոնին զգացմանցը այս դէպքը որ վեց ամիս ետքը երբ պատահմամբ յիշուեցաւ ան, սկսաւ դառնապէս լալ : Անկէ ետքը դպրոցին մէջ բնաւ մէյմալ անոր սուտ խօսելու նուաստութեանը դիմելը չտեսնուեցաւ, երբեմն կը սխալէր բայց պատրաստ էր զայն խորտովանելու : Երբ աղայ մը չարութիւն կը գործէ և զայն ծածկելու համար սուտ կը խօսի, չէ թէ միայն մեղք գործած կրլայ, այլ նաեւ մեծ վնաս մ'ալ : Ամէն ատեն շիտակը խօսէ և մի վախնար :

Մ. Հ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ

Հետեւեալ գրութիւնը բաւական ժամանակ է համառօտ նամակաւ մը ընդունած էինք, սակայն մէկ կողմանէ երկայնութեանը համար և միւս կողմանէ ուրիշ գիտումներով չուղեցինք հրատարակել : Բայց թէ դուրսերէն թէ հոս քանի քանի անձանց կրկին և կրկին ըրած թախանձանքներէն հարկադրեալ վերջապէս որոշեցինք քանի մը մաս ընելով հետզհետէ հրատարակել :

Տերօրը գործը աս երկրին մէջ ինչո՞ւ յառաջ չերթար՝ (լաւ է հարցընել ինչո՞ւ ետ կերթայ) հարցընող բարեկամաց ուշադրութիւնը այս գրութեան վրայ մասնաւորիւ կը հրաւիրենք : Մենք չենք ըսեր թէ մի միայն պատճառը աս է, բայց ի մէջ այլոց աս ալ մէկ երեւելի տեղ մը բռնած ըլլալը, բաներուն վրայ խորհող մարդոց շատ յայտնի է : Ինչ արդիւնք և ինչ յառաջադիմութիւն կը յուսաս ասանկ վիճակի և ասանկ պարագաներու տէր մշակներու ձեռք յանձնուած արտերէ : Արդարեւ զարմանք որ այսչափ ալ կը կենան կամ կը դիմանան մինչեւ հիմայ : Ներշնչեալ պաշտօնեայ մը յատուկ դիտողութիւն ընելով աս կէտին վրայ խրատեց

Աստուծոյ եկեղեցին որ արթուն ըլլայ այս մասին, որպէս զի չըլլայ թէ պաշտօնեայք կամ մշակք եկեղեցւոյ՝ հարկադրին ի վիշտս և ի նեղութիւնս կատարել իրենց սուրբ և ահաւոր պաշտօնը, քանզի այդպէս վշտիւք և հառաչանօք կատարելնին ձեզի օգտակար չէ, վկայեց :

. . . Խմբագիր

Հետեւեալ անձնական տեղեկագիրը՝ ձեզ կը ղրկենք հրատարակութեան համար, զոր Հողէի հանգուցեալ Պատ. Կարապետ Երէցը կարգաց՝ արցունքը երեսներէն սիսեռի հատերու պէս հոսելով, անցեալ ամառ Տիգրանակերտ գումարեալ Միութեան ժողովոյն առջև, ուր ներկայ էին 17 բիւիկ Հովիւ իրենց եկեղեցեացը նուիրակներովը հանդերձ : Այս դժբաղդ Հովիւր քանի քանի անգամ բողոքած էր Միսիոնարաց իւր յետին աղքատութեանը և թշուառութեանը համար, բայց դժբաղդաբար դրեթէ ամէն անգամին ալ անլսելի եղած էր : Ողորմելին նոյն թշուառ կացութեան մէջ կնքեց իւր մահկանացու ընթացքը այս մօտերս՝ ի Քրիստոս երջանիկ և հարստութեամբ, սակայն իւր աշխարհիք աղքատութեան թշուառ բաժինը իւր երկու աչացը կոյր ապերջանիկ ամուսնոյն և որբերուն ժառանգութիւն ձգելով : Ինքը յատուկ խնդրած էր որ իր այս սրտաճմիկ և մորմաքիչ նկարագրութիւնը հրատարակուի քրիստոնէական աշխարհին առջև, մենք ալ իր կամքին և բաղձանացը հաւատարիմ մնալով, կը ղրկենք հրատարակութեան, և կը յուսանք որ այս իբր գերեզմանէն եկած ձայնը՝ անօգուտ և ապարդիւն չի պիտի ըլլայ, և միանդամայն աղէկ բացատրութիւն մը պիտի ըլլայ իրաց վիճակին :

1869 Պեկտ. 27

Տ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԵԱՆ

Ասկէ 11 տարի ու 2 օր առաջ՝ ծնած ու մեծցած Խարբերդ քաղաքէս ելայ, Արդոյ միսիօնարներէն ղրկուած Հողէ գիւղը գացի Աւետարանը քարոզելու. ու մինչև ցայսօր ալ առանց ուրիշ դիւղ մը կամ քաղաք մը փոխ

ուելու՝ Նախախնամութեան ձեռքով աս դիւղը մնացած եմ :

Գիւղը դայած առաջին՝ երկրորդ ու երրորդ տարիս Միսիոնարք «սոյա» չտուին ձմեռուան մէջ տեղը տաք պահելու համար . հապա մանդալ մը ու երեք կամ չորս բեռ ամուխ տուին ամէն ձմեռ : Ես ածուխին սուրած չըլլալով՝ երբոր զանիկա կրակ ըրած ու կեցած տանս մէջ կը դնէի , տունը մեծ ըլլալուն չէր կրնար տաքցընել զանիկա , որ կրակէն բոլորովին հեռու կենայի . անանկ որ մէկ կողմէն կրակին կաղը կը տանջէր զիս , ու միւս կողմէն ալ ցուրտը : Վերջը կաղը արիւնիս և ըղեղիս հաղորդուելով՝ դուխս սաստիկ կը ռնէր՝ աչքերս կը մթնէնար , գլուխս կը դառնար ու սիրտս ետ կու գար : Անկէ վերջը դինովի մը պէս՝ ոչ ոտքի վրայ կրնայի կանգնել , ոչ ալ ինչ ընելիքս կրնայի գիտնալ , միայն թէ կիյնայի կը պառկէի մինչև հետեւեալ օրը : Միւս օրը որ կրակ կը դնէի . աս անգամին ալ հեռու կը կենայի անկէ , եւ անդին ցուրտ տեղը կը մնէի ու կը դողայի . աս անգամ ալ սաստիկ հաղ մը կը բռնէր զիս : Անանկ որ ասոր ստատկութենէն քիթէս արիւնը աղիւրի ջրի պէս կը սկսէր վազել . եւ հետեւապէս մէջքի ու գլխու ցաւ ալ կու նենայի . ասոր համար երեք կամ չորս շաբաթն անգամ մը հիւանդանալով կը դառնայի տունս եւ քանի մը օր կը պառկէի , (որովհետեւ աս ատեններս տակաւին ընտանիքս հետո չէի տարեր գիւղը . հապա քաղաքն էր :) Եօթն ութ օր պառկելէն ետեւ , քիչ մը աղէկնալուս պէս . նորէն կերթայի տեղս : Այսպէս մէկ ձմեռուան մէջ քանի մը անգամ կը պատահէր աս կերպ հիւանդութիւնը : Աս բանին ճշմարիտ ըլլալը Միսիոնարք ալ գիտէն . որովհետեւ աս ատեններս Պատ . Հոլիըր սա խօսքն ըսաւ ինձի թէ . « դուն քու կենացդ համար անհոգ ես » : Աս խօսքով հասկըցուց թէ դուն ծոյլ ես տունդ գալ ու պառկիլ կը սիրես , Գեղը երթալուս չորրորդ ձմեռը ուրիշ փոքրիկ ժողովատեղի մը բռնուեցաւ : Աս տարի բարեբաղդութիւն ունենալով՝ իմ թախանձանօքս Միսիոնարք ժո-

ղովատեղւոյն համար սօսպա մը , ու տեղւոյս ժողովուրդն ալ անոր վառելիքը տուին : Միայն աս ձմեռս ցրտէն նեղութիւն ու ցաւ քաշած չեմ : Չորրորդ տարուան ժողովատեղին՝ հինգերորդ տարուանս մէջ կրկնապատկիւր մեծցաւ , ու ձմեռուան վառելիքս ալ ժողովուրդին վրայ : Անոնք ալ շատ քիչ ըլլալով (այսինքն 8 կամ 9 հաստատուն եղբայրներ) . ու նոյն ատենը աղքատ ալ ըլլալով , որ ասոնց շատերն 2 ¹/₂ զուրուշի կը բանին օրը , չէին կրնար վարժապետի ամսականին համար իրենց վրայ ձգուած մասը , ու սօսպային ալ պէտք եղած վառելիքը տալ : Նոյն ձմեռն ալ առջի տարիներուն պէս ցրտէն խիստ շատ հիւանդութիւններով ու ցաւերով անցուցի :

Վեցերորդ ձմեռը ընտանեօք դայինք . (աս ատեններս ամառ էր ճեմարանը կարդացինք .) հինգ հոգւով ու տանս կահ կարասիքովը վառելիքովը Միսիոնարաց մեղ համար պատրաստած 8 նաճառի երկայն և 4 նաճառի լայն սենեակին մէջ նստանք երկու տարի : Սենեակին ինչպէս տեղ ըլլալը սա խօսքերով կրնամ հասկըցնել . ամառուան սաստիկ տաքը սկսելէն երկու ժամ ետքը՝ սենեակին մէջ ատսը սօսպա խիստ սաստիկ կերպով վառածի պէս էր . ասոր հակադարձը ձմեռն ալ սաստիկ ցուրտը սկսելէն քիչ մը վերջը ջուրը երկաթի կամ քարի կը դառնար : Տանը շոգին ցըրտին պատճառաւ դուրս չէր կրնար ելնել . որ կողմ որ երթար , որ կողմ փակչէր , հոն կը սառէր ու եղեամ կը դառնար . անանկ որ սենեակս նոր մոնող մէկուն՝ այնպէս կու գար թէ՛ պատերը տեղ տեղ , ու տանը ամբողջ յարկը սօլիտակ հողով ճերմկացներ ենք : Մեզի ալ անանկ կու գար թէ , ամբողջ ընտանեօք դուրսը տանիքին վրայ նստած ենք : Թոնիրը միայն ոտքերս կը տաքցնէր . անկէ դուրս եղած տեղերնիս կը մնէր : Շատ անգամ մեծ մահիճ մը կը բերէի . ու դէպի պատին դիւր կողմս կը դնէի զան , ու կը սխմէի դէպի մէջքս որ չմտիմ , Բարձերը եղեամէն պատը կը փակչէին : Մենք ինչպէս կրնայինք այսպիսի տուն տաքցընել . ինչու որ

կարողութիւննիս չէր վերցըներ, որ տունը տաք-
ցընելու համար սօսայի փայտ առնէինք : Տե-
ղոյս եղբայրներն ալ մեզի ըսին թէ, եկէք
ժամանակ մը ժողովարանը կեցէք . մենք ալ
քանի օր անոնց ըսածին պէս ըրինք : Սակայն
նայեցանք որ հոն ալ ուրիշ դժուարութիւններ
առջևնիս ելան : Ասոր համար նորէն դարձանք
առջի տեղերնիս : Վերջ ըսինք ինչ ընենք, թէ
որ սենեակը տաքցընելու ճար մը չգտնենք,
ցրտին պատճառաւ մեզմէ մէկերնիս կամ եր-
կուքնիս մնայուն ցաւերու տէր պիտի ըլլանք,
ինչպէս որ եղանք ալ, ընտանիքս անդամալու-
ծութեան եւ ինքզինքս ալ անբուժելի ցաւոց
մէջ կը տեսնեմ : (Ամերիկայէն նոր դալող Տօք-
թօր Միլըն՝ երբոր տեսաւ զիս, ու հասկըցաւ
ցաւս : Այն ըսաւ, այդ ցաւը, որ անունը չը-
սաւ, աղէկ կերակուրներ չուտելէն ու ցրտէն
յառաջ կու կայ : Թէ Ան և թէ ուրիշ Տօքթօր
մը ըսին թէ, Ադ ցաւը անբուժելի է : Խոր-
հեցանք թէ 40 ի չափ աշակերտներ ունինք,
զանոնք բերի փոքրիկ սենեակիս մէջ դրի :
Դարձեալ իրիկուան աղօթքի ժողովներն ալ
սկսեցինք մեր սենեակին մէջ ընել . բայց քա-
նի որ տղաքը և ժողովուրդը սենեակին մէջ
էին, չէինք մներ . սակայն երբոր անոնք կեր-
թային, ժամ մը վերջը նորէն ջուրը առաջուան
պէս երկաթ կը դառնար : Այս մեր վիճակին
վրայով տեսան ու լսեցին Միսիոնարք : Բայց
ինչ օգուտ որ տեսան չտեսնելու զարկին, լսե-
ցին, ու չլսելու զարկին : Աս երկու տարիներ-
ըուն մէջ ալ առջի տարիներուն պէս հիւան-
դութիւններն և ցաւերը պակաս չեղան վը-
րայէս :

1864 ին տեղոյս աղքատ ժողովուրդը՝ ի-
րենց ստակովը երեք փոքրիկ սենեակով տնակ
մը շինեցին Քարոզի համար, ու տարին մեզ
անոր մէջ . ու մինչև ցայսօր ալ անոր մէջն ենք :
Մենք ալ աս տարին շատ դժուարութեամբ
սօսա մը առինք, որպէս զի այնուհետև մեր
նստած սենեակը տաք պահենք, որ առջի տա-
րիներուն պէս պաղէն յառաջ եկածները չկը-
րենք : Բայց ինչ օգուտ որ սօսան ինքիրմէ

տաքութիւն չէր տար : Չմեռ եկաւ, սօսա
կար, բայց անոր մէջ վաւերութեամբ փայտ չկար .
ինչու որ կարողութիւննիս չէր տաներ, որ ժա-
մանակին անոր համար ալ հարիւր ղուրուշի
չափ փայտ առնէինք : Սենեակին մէջ սկսաւ
ջուրը սառիլ, ու ցրտէն յառաջ եկածները
սկսան իջնել վրաս՝ եղած բոլոր ցաւերուս վը-
րայ : Նոյն ձմեռուան մէջ ձայնիս քաշուիլն ալ
վրայ աւելցաւ . անանկ որ մինչև անգամ ա-
ղօթքի ժողովներն ալ չէի կրնար ընել, Այս
պատճառաւ իմ պաշտօնս կատարելու համար՝
ուրիշ Բարողիչ մը օգնութեան եկաւ ինձի :
Անկէ անդին ամէն ձմեռ ձայնս կը կտրի . բայց
երբոր օրերը կը տաքնան, կըսկսի քիչ քիչ բաց-
ուիլ :

(Շարունակել)

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Քոնթ Պարպուտի՝ Իտալական Պաշտօնեայն,
անցեալ Դշ. օր երկտր տեսակցութիւն մը ու-
նեցաւ Մեծ Եպարքոսին հետ :

— Էֆքաֆի տեսուչ Քէմալ փաշան՝ որ յա-
տուկ պաշտօնով Պաղտատ զրկուած էր Պարս-
կաց վեհապետին Տաճկաստան ըրած այցելու-
թեան ժամանակ Նորին վեհափառութեան
Սուլթանին կողմանէ Շահը ողջունելու համար,
հեռագրաւորը կիմացնէ որ անցեալ Ուրբաթ
օր ճամբայ ելած է Պոլիս վերադառնալու հա-
մար :

— Անցեալ Դշ. երեկոյ Հիւսիսային Գեր-
մանիոյ վսեմ Դեսպան Քոնթ Քէյսէրլինկ փա-
ռաւոր հացկերոյթ մը տուաւ Մեծ Եպարքոսին,
ուր ևս ներկայ էին բազում Օսմանեան նախա-
րարք, և օտար պաշտօնէից մեծագոյն մասը :

— Բերայի քաղաքական Ժողովոյն նոր Նա-
խագահ Քատրի Պէյը երկու մասնաժողովներ
սահմանեց, որոց մին նոյն Ժողովին հաշիւները
պիտի քննէ, և հրատարակութեան համար
պատրաստէ, և միւսը մնացած անվճար տուր-
քերը անյապաղ հաւաքուելուն միջոց դադա-
փարել և դորձագրելու համար :

Անդամք առաջինին Մր. Ճորճ Զաֆիրի,

Իսմի Պէյ, և Մաքսուտ ու Ալի Էֆէնտիներն են, իսկ երկրորդինը Տիրան Պէյ, Թայիպ Էֆէնտի և Պարմուսուզատէ Էշրէֆ Էֆէնտի : Մը ճորճ, Չարիֆի Էֆէնտի և Թայիպ Էֆէնտին խողովին վերջին նիստին մէջ նախագահի տեղապահ ընտրուեցան :

Կրտսէի թէ Գաղիոյ կառավարութիւնը որոշած է որ Գաղիական պանքան մէկուկէս միլիոն Սնդղիական իրայի թղթադրամ չըջաբերութեան հանէ և պարտաւորէ չըջաբերութիւնը բոլոր անտառները ապահովութիւն դնելով :

Մամաթիա նոր ամուսնացեալ երիտասարդուհի հարս մը՝ ցերեկ ատեն թաղին տաճիկ Էֆէն բնաւ ձայնը չճանա՞ծ՝ զանի լռիկ մնջիկ խեղդամահ ըրեր վերմակը փաթթելով պահարանին մէջ ամփոփեր պահեր է դիակը : Մարդասպանը հարսին արկը կոտորելով բոլոր ունեցած ոսկեղէն արծաթեղէն և գոհարեղէններն առեր աղբին կողովը դրեր ու վրան աղբով ծածկելով իբրեւ աղբ տարածի պէս դուռը փակեր դացեր է : Կնոջ այրը իրիկունը տուն գալով կը տեսնէ որ դուռ բացող չկայ և ուրիշ հնարք չգտնելով կստիպուի պատուհանը կոտորել ու ներս մտնել : Խիստ յուզեալ այլ և այլ կասկածներ ընելով այն շփոթ վիճակին մէջ բաւական խուզարկութիւն կընէ դրացեաց հետ և երբ սնտուկին կոտրած ու պարպուած ըլլալը կը տեսնէ, կըսէ իր բարեկամացը որ՝ կինը ուրիշի սերահարած և յարմար ժամանակ դրոշնելով ունեցածներն առած անյայտ եղած է, ուստի բոլորովին յոյսը կտրած և պառկելիք ժամանակ անկողին ձգած ատեն եղեռն կը յայտնուի : Թունը ողբով կոծով կը լեցուի և անմիջապէս եղեռնագործին եղած տեղը կոխելով բոլոր դողցածները քովէն կը հանեն և ինքը ոտտիկանութեան կը յանձնեն :

Իզմիտցի 18 տարեկան դեղեցկադէմ որը օրիորդ մը, ասկէ երկու երեք տարի առաջ մայրաքաղաքս կուգայ ի ծառայութիւն մտնելու նպատակաւ : Կ'յաջողի Իւսկիւտալցի Տէլլալ Պ. Յարութիւնի միջոցաւ քանի մը տուն տեղեր սպա-

սուհի ըլլալ, սակայն աղջիկը վերջին եկած տեղը կը պղծուի և կուսութենէն կը զրկուի : Սմբատանուած և կասկածելի համարուած անձը բանտարգուելով քննութեան կենթարկուի :

Իսկ աղջիկը Չիլինկիրեանի ձեռամբ ուրիշ հայ երիտասարդի մը հետ կ'պսակուի այն պայմանաւոր, աղջկան 1500 դրշ. ունեցած ամական առնելիքը նոր փեսայացելոյն տրուի պսակէն անմիջապէս ետքը, որպէս զի աղջիկը իւր տունը տանի, բայց պսակողն ստակին մէկ մասը պսակ դրամ է ըսելով և ուրիշներն ուրիշ պատճառներով 1500 դահեկանը իրենց կը սեպհականեն տղային չտալով որուն համար վարձարար երիտասարդին միտքը կամքը շփոթեր ու փոխուեր է և այժմ չընդունիր եղբր իւր նորապսակ ամուսինն :

Թշուառ ողորմելի աղջիկը որ այժմ 8 ամսեայ յղի է եղբր՝ վերջին աստիճան յուսահատ վիճակի մէջ ըլլալով, մտադիր է եղբր տաճկնալ :

Այս ցաւալի և կարեկցութեան արժանի դէպքը օր առաջ Պատրիարքարանի ուշադրութեան կը յանձնեմք փութով դարման տանելու նպատակաւ ևս և Չիլինկիրեանի համար : (Հայրենի)

Հռովմէն եկած լուրերուն նայելով, պապական արքունիքը պահ մը Բրուսիոյ և Պալիերայի կառաւարութեանց կողմէն քաջալերական յոյսեր ստանալէ ետեւ, հիմա այն յոյսերն ալ կորուսեր է :

Հռովմի Բրուսիական դեսպան Արնիմ կոմսը (որ ասկէ քանի մը ամիս առաջ Պապին այնչափ յոյս տուած էր), հիմա ձեռները կը լուայ Պապին աշխարհական իշխանութենէն : Նմանապէս Պալիերայի դեսպանն ալ ոչ կաթոլիկ տէրութեանց ժողով գումարելու խօսք կընէ հիմա և ոչ ալ դեսպանաժողովի ուստի Պիոս Թ. համագումրի սկսած է որ իբրեւ քաղաքական վեհապետ աշխարհի ամէն կառավարութիւններէն լքեալ է : Հետեւաբար Պապ թագաւորին համար առ այժմ բնաւ մարդկային յոյս մը չէ մնացած :

Հռովմէն կաղէթթա Տիթալիա լըրագրին գրուած նամակ մ'այս լուրը տալէ ետեւ կաւելցնէ :

«Կը կարծենք թէ պապութեան սյուսկէս իր աշխարհային նախնական անդորութեանը կամ մանաւանդ իր հոգեւոր վիճակին դառնալէն ետեւ՝ իր յարութիւն առնելու՝ այսինքն հոգեւորապէս վերանորոգուելու ժամն եկած է, եթէ դեռ կենսական զօրութեւն ունի ներկայ պապին օրով, եթէ Պիոս Թ. ի մահունէն առաջ կրնայ վերանորոգիլ այն հրաշալի սղգին պէս, որ Սէտանի եւ Մէցի մէջ մեռնելէ ետեւ հարիւր ճակատամարտի մէջ յարութիւն առաւ, եթէ պապութիւնը չէ սպաննուած ճիշդ վիժներէն, եթէ Պիոս Թ. եկեղեցւոյ Նախնական Գ. ը չէ: Կը հաւատանք որ չէ, ուստի և անհամբերութեամբ նոր և լուսաւոր կենաց նշանի մը կոպտենք»:

Մասնա

ՄԱՆՐԱՆՈՒՐՔ

Փարիզը անձնատուր ըլլալէն քիչ մը ժամանակ առաջ, հոն հրատարակեալ Բաբի Բաբարի լրագիրը կառավարութիւնը դատարման դատապարտեց, որովհետեւ բռած էր թէ, «Ամէն ինչ ալ որ ըլլայ, բնաւ բան մը չհաշուելով խաղաղութիւն ընելու ենք»:

— Անգղիոյ Նեշնէլ Ինֆիլիշ-շէն անուանեալ ընկերութեան կենաց նաւակները՝ յորս 1,300 մարդիկ վարձեալ կաշխատին, անցեալ տարուան մէջ 784 հոգի խեղդամահ լինելու վտանգէ աղտեցին առանց իրենցմէ մէկը վնասուելու:

— Գերմանական լրագիրք կը հաստատեն թէ Գաղղիոյ մէջ ներկայ պատերազմին մէկ անուշադակի հետեւանքն ալ սա եղաւ որ բոլոր երկրին մէջ լուսնոտութիւնը բազմացաւ, անանկ որ բոլոր խելագարանոցները խռնեցան անոնցմով:

— Մուսուլի Արքեպիսկոպոսը Լոնտրայի մէջ էր թէմի Սիրիացի պապականներուն համար ըստակ կը հաւաքէ նոյն ժողովրդեան համար դպրոցներ հաստատելու և եկեղեցիները նորոգելու համար:

— Գաղղիացիք Գերմանական զօրքերը Փարիզ չմտցնելը՝ 200 միլիոն ֆրանքի կամ 8 միլիոն Անգլ-

ղիական լիբայի ծախու առին, և այս գումարը մինչև 14 առուր մէջ Փարիզցիք պիտի վճարեն: Ասիկայ թէպէտ բաւական մեծ և ծանր գումար մ'է, բայց տակաւին շատ շահաւոր ելան այսու կարգադրութեամբ: Եթէ զօրքը քաղաքը մտնէր, թերևս այս գումարին տասնամիլատիկը պիտի տուէին:

— Ժիւլ Ֆալըրի ըրած պայմանաւոր անձնատուութիւնը առժամանակեայ կառավարութեան միասնական հաւանութեամբը կատարուած չլլալով և մէջերին ծանր և վտանգաւոր անհամաձայնութիւն լինելով, Գաղղիոյ բաղբը դարձեալ ապահովեալ չերևիր: Շատ վախ կայ որ ներքին պատերազմ մը յառաջ գայ, և ըլլայ յետինն չար քան զառաջին: Հիմակու հիմա Գաւառներուն մէջ բնաւ ընդունելութիւնս չգտաւ Ժիւլ Ֆալըրի այս ըրածը և բոլոր ժողովուրդը սկսած է կերպ կերպ մեկնութիւններ տալ: Մ, կամպէթթա իր աղղեցող թիւնները կը բանեցնէ և բոլոր ժողովուրդը արձագանգ կուտայ իր ձայնին:

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վիէննա փետրվ. 1

Պէրլինէն հաղորդուած լուրերը կը ծանուցանեն թէ Մ. Ժիւլ Ֆալըրի և Քոնթ Պիսմարք խաղաղութեան համար ըլլալիք բանակցութեանց հիմքը որոշած են: Քոնթ Պիսմարք ուրիշ տէրութեանց բարեկամական միջամտութիւնները ամենևին չուզեր յանձն առնուլ:

Կայսրը զօրքին հետ բանակը պիտի մնայ, խաղաղութեան համար եղած բանակցութիւններուն անձամբ ներկայ գտնուելու համար, և եթէ ըլլայ որ հարաւակողման ղինուորական դորժողութիւնները դեռ ևս շարունակուին, ինքը հոն գտնուած ըլլայ:

Փարիզի մէջ ուտեստի և պաշարի պակսութենէն պատճառեալ նեղութիւնն ու տաղանապը դէթ մասամբ սփոխելու համար, Գերմանական իշխանութիւնը 3 միլիոն նպարաբաժին ղրկեր է Փարիզ քաղաքը: Փարիզի անձնատու-

ութեամբը գերի ինկաց զօրաց թիւը 180,000 հոգի են, և 1900 հատ ալ թնդանօթ :

Գաղղիական կառավարութեան Պօրտօ նստող փոխանորդ պաշտօնէութիւնը լուծուեցաւ :

Պօրտօ փետրվ. 1

Մ. Կամպէթթա՝ զինադադարի խնդրոյն նըկատմամբ յայտարարութիւն մը հանեց, որուն մէջ կըսէ թէ, Գաղղիոյ կիցնայ Բրուսիոյ դիւմունքները ի դերն հանել, որ կը փտտահանայ ներկայ զինադադարի միջոցաւ Գաղղիոյ բանակը սրել և անդամալուծել, ու կը յուսայ նաև ներկայ պարագաներուն տակ Սահմանադիր ժողովոյն ընտրութեամբը ամօթալի խաղաղութիւն մը ընդունել տալու յաջողիլ : Մ. Կամպէթթա ևս յառաջ կերթայ ըսելով, — Այս զինադադարի միջոցաւ մենք ձեռք կը բերենք մեր երիտասարդ զինուորները մարզելու լաւագոյն պատահութիւն մը : Հիմա՝ մինչև հիմա ըրածնէս շատ աւելի աշխուժութիւնով պիտի աշխատէք պաշտպանողական դիրքերնիս ամրացնելու և պատերազմը յառաջ վարելու համար : Մենք՝ խաղաղութեան փափաքով լի Ազգային ժողով մը պիտի կազմենք, — ժողով մը որ Երկրին պատին, դիրքն ու իրաւունքները ապահովող խաղաղութիւն մը ընէ :

Հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ որ ընտրիչները փետրվ. 8 ին ի ժողով գումարուին, որով ևս կը ծանուցուի որ ընտրելի չեն կրնար ըլլալ այն ամէն անձինք որ 1851 Դեկտեմբեր 1 էն մինչև 1870 Սեպտ. 4 ի միջոցին կառավարական պաշտօններու մէջ գտնուեցան, իբրև ծերակոյտ, քաղաքապետ, ևայլն ևայլն, ինչպէս նաև ամէն անոնք որ 1789 թուականէն հետէ Գաղղիոյ մէջ պետող իշխանութեանց ընտանեացը անդամ են :

Մ. Ժիւլ Սիմոն և Մ. Լավէրթիւքսն, փարիզի կառավարութեան երկու անդամքը, Պօրտօ հասան :

Ֆլորէնս փետրվ. 2

Քարիզի կառավարութեան երկու անդամները՝ Մ. Սիմոն և Լավէրթիւքսն Պօրտօ հասան. Պօրտօյի մէջ մեծ Թէատրոյի մը սրահը ընդհանուր ժողով մը, ուր Հանրութեան պաշտ-

պան Մասնաժող մը ընտրեցին որ պիտի հօկէ Սահմանադիր ժողովին ընտրութիւնը որպէս զի ընտրելաց ցուցակին մէջ նախկին իշխաններէն Պաշտօնեաներէն և Պաշտօնատարներէն ընտրելիներ չի սպրդին :

Պուր պարիին բանակը Չուիցեր քաղաքով հան ապառտանեցաւ : Կարիպալտի Քաբըէրա վերադառնալու վրայ է :

Կայսրն առ Կայսրուհին

Վէրսայլ փետրվ. 1

Պուրպարի 80 հազար մարդով բանակը՝ իրաց վիճակէն հարկադրեալ Չուիցերի չեզոք երկիրը մտաւ : Ատիկա չորրորդ բանակն կըլլայ որ ալ ևս պատերազմելու անկարող վիճակի կենթարկուի :

Վէրսայլ փետրվ. 1

Թայի Պերլինի Պ. Թղթակիցը կը դրէ թէ՛ հետեւեալ խաղաղութեան պայմանները Գոնթ Պիսմարք ժիւլ Ֆալլերի հաղորդեց, — Ալգասն ու Լորէնը՝ Մէյի և Պէլֆօրի հետ Գերմանիոյ թողուլ : 10 հազար միլիոն ֆրանք պատերազմական ծախուց համար պիտի հատուցանեն Գասն պատերազմական նաւ ու Բօնտիչէրի Բրուսիացուց պիտի յանձնուի :

Ժիւլ Ֆալլեր ապայմաններուն քննութիւնը փետրվ. 15 ին դումարելի Սահմանադիր ժողովին վերածեց :

Լոնտոն Յունիլ. 34

Լորտ Կրանվիլի հիւանդութեանը պատճառաւ Դեսպանաժողովը նիստ չունեցաւ :

Վէրսայլ փետրվ. 1

Մանթիւֆէզ զօրապետը Արևելքէն կը զերկուցանէ :

Յունիլ. 29 ին Շանֆոյի և Սոմպաքուի մօտ տեղի ունեցան պատերազմին մէջ մեր (Գերմանական) 14 զօրաբաժինին ձեռքը անցաւ 10 թնդանօթ, 7 Միթրայեէօզ, 2 զօրապետ, 46 հրամանատար և գրեթէ 4000 զերի, դէպի Բորթորլի յառաջ գացած տոննիս, ճամբուն վրայ Գաղղիական զէնքերը խըսիրի պէս փռուած էին : Արևելքի Գաղղիական յաղթեալ բանակին դէմ Գաղղիոյ կողմը եղած բոլոր անցքերը դոցուած են :

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ԱՐԻՍՏՈՒ ԻԻՐԻՒՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

Ձագմաճըլար փող : Ակոբեան խան Ն. 10, 11, 12.

